ARROBORI

HÚSZ ÉV MÚLVA

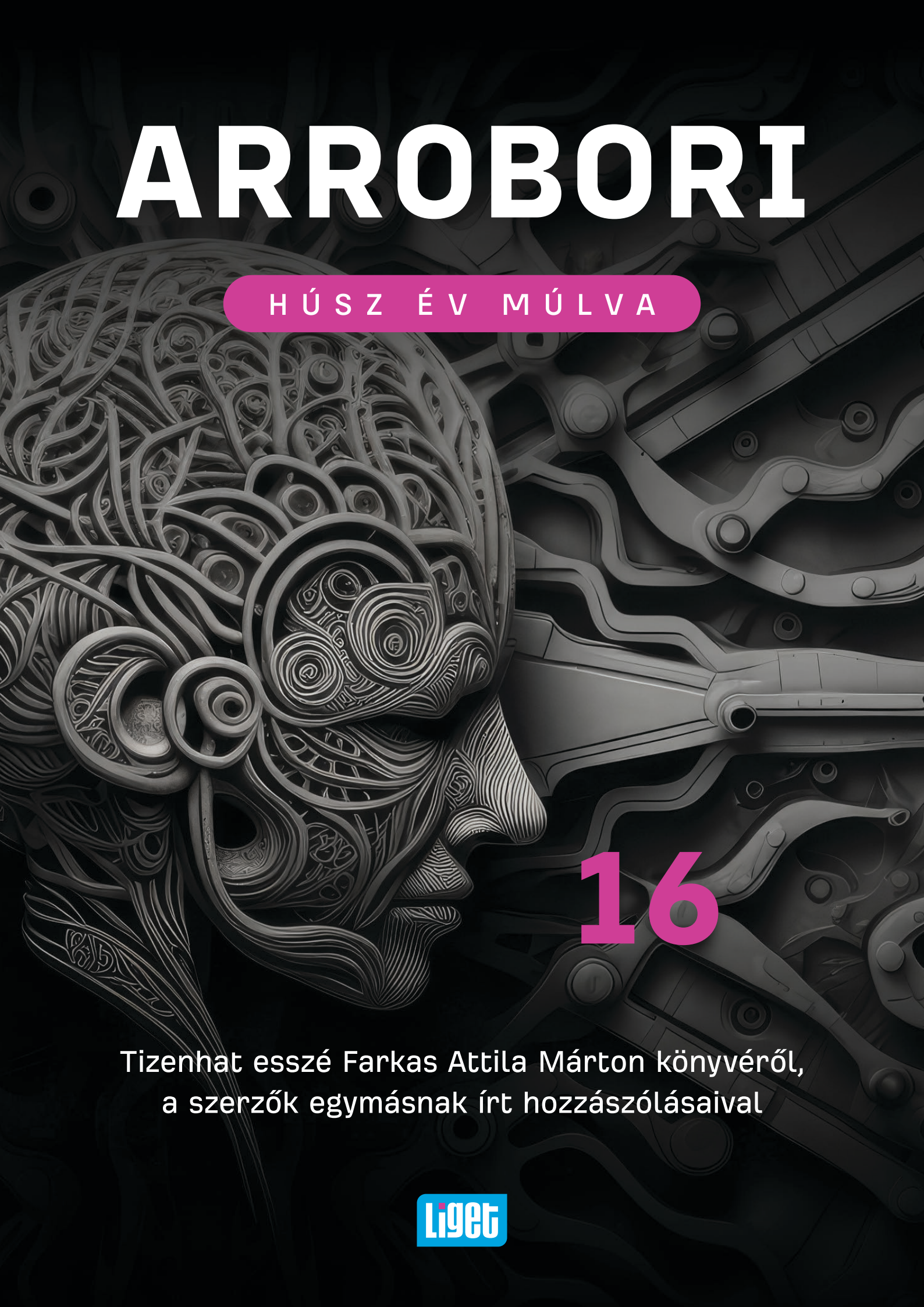

16

Tizenhat esszé Farkas Attila Márton könyvéről,
a szerzők egymásnak írt hozzászólásaival

Liget

Arrobori – húsz év múlva

Tizenhat esszé Farkas Attila Márton könyvéről, a szerzők egymásnak írt hozzászólásaival

Liget Műhely · az Arrobori-vita hipertext-kiadásának (arrobori.hu) A4-es pdf változata

Kiadja a Liget Műhely Alapítvány, 2026
Szerkesztő | Horgas Judit / Levendel Júlia
Tervezés és digitális megjelenés | René Margit

arrobori.hu

ISBN 978-615-5419-81-2

ÁTTEKINTÉS

Az Arrobori a rendszerváltás utáni magyar közbeszéd kritikája. Húsz évvel első megjelenése után tizenhat szerző – köztük maga Farkas Attila Márton – írt róla esszét a Ligetben↗, majd közülük tízen 63 hozzászólásban feleltek egymás szövegére.

A hozzászólások a margón, a hivatkozott sor mellett állnak, akcentusszínnel; a szerzők saját lábjegyzetei a kötet végén, a Jegyzetek fejezetben. A tartalomjegyzékben az esszék mellett a szódiagram a hozzászólások helyét és hosszát mutatja a szövegben, szürkével a lábjegyzetekét.

Összesen 50 660 szó, 63 szerzői hozzászólás és 229 lábjegyzet.

Olvasási útmutató. A bekezdések bal margón álló §-száma a webhely horgonya; a mutatók erre hivatkoznak.

12 szerzői hozzászólás: a margón a kártya (a hosszabbaknak az eleje), a teljes szöveg az esszé után; a szám mindkét irányban kattintható.

válasz második körös hozzászólás: a vita második fordulójában 11 válasz született, többnyire annak az esszének a szerzőjétől, amelyhez az eredeti hozzászólás szólt. A rózsaszín jelölésű válasz a margón az eredeti hozzászólás kártyáján, alatta áll; teljes szövege az esszé után, a megválaszolt hozzászólás alatt olvasható. A hozzászólások jegyzéke is jelöli.

[3] lábjegyzet: a kötet végi jegyzetre ugrik, onnan ↑ vissza a szöveghez.

Aláhúzott név: a szerző adatlapja · pontozott aláhúzás: kulcsszó · ↗ külső link. A mutatókban a hely után apró számmal az oldalszám áll.

Tartalom

ESSZÉK

1. Farkas Attila Márton
Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika? 6

3 hozzászólás · 0 lábjegyzet · 1 390 szó

2. Kicsák Lóránt
Mindig volt és mindig lesz 18

5 hozzászólás · 11 lábjegyzet · 3 187 szó

3. Lendvai Zalán
A szittya nacionalizmusról 20 évvel később 33

1 hozzászólás · 5 lábjegyzet · 1 021 szó

4. Kiss Lajos András
A politikai infantilizmus természetrajza 39

3 hozzászólás · 26 lábjegyzet · 3 243 szó

5. Gulyás Ábel
Nemzeti technokrácia – a szakértelem visszatérése a honi retorikába 54

4 hozzászólás · 40 lábjegyzet · 4 334 szó

6. Kovács Gábor
Mindig bontott téglából 77

2 hozzászólás · 2 lábjegyzet · 2 450 szó

7. Tevesz László
Rövid eszmefuttatás a nemzetről 88

3 hozzászólás · 0 lábjegyzet · 5 876 szó

8. Tallár Ferenc
Liberális és illiberális demokrácia: egy egész két fele? 114

6 hozzászólás · 13 lábjegyzet · 4 750 szó

9. Fleck Zoltán
Gyávák és sznobok a hatalom szolgálatában 137

7 hozzászólás · 7 lábjegyzet · 2 409 szó

10. Ács József
A technokrata mákonytól a sötét felvilágosodásig 154

11 hozzászólás · 42 lábjegyzet · 9 239 szó

11. Vörös István
Szabadulás a jelentésből 196

2 hozzászólás · 0 lábjegyzet · 338 szó

12. Cselik Ágnes
A nyelv mint hatalomtechnikai eszköz 201

2 hozzászólás · 7 lábjegyzet · 1 282 szó

13. Teller Katalin
Cinizmus után az új cinizmus előtt? 209

2 hozzászólás · 23 lábjegyzet · 2 093 szó

14. Csury Balázs
Gesta Hungarorum 221

6 hozzászólás · 14 lábjegyzet · 3 731 szó

15. Éber Márk Áron
Elmúlt korok hordaléka 242

2 hozzászólás · 27 lábjegyzet · 3 227 szó

16. Béndek Ábris
Egy még ősibb eredet? 256

4 hozzászólás · 12 lábjegyzet · 2 090 szó

JEGYZETEK, MUTATÓK, ADATOK

Jegyzetek (az esszék lábjegyzetei) 268
Szerzői hozzászólások jegyzéke 278
Szerzők 282
Hivatkozás index 302
Műmutató 327
Névmutató 330
Források 332
Kulcsszavak 360
Kapcsolatok 409
Adatlabor 411
Az adatokról 417

1. Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika?

Farkas Attila Márton

Először a Liget online folyóiratban jelent meg: ligetmuhely.com/farkas-attila-marton-mit-mondhat-nekunk-egy-husz-evvel-ezelotti-kritika/↗. A margón 3 szerzői hozzászólás.

§1 Kerek húsz esztendeje jelent meg az *Arrobori*↗, mely a rendszerváltás utáni Magyarország közbeszédének, közgondolkodásának kritikája, s egyúttal a rendszerkritikus alterglob baloldal egyik hazai megnyilvánulása akart lenni. Címét Hamvas Béla keserűen gúnyos írásának, az *Óda a huszadik századhoz* című groteszkjének képzelt párbeszédéből vettem, amikor is az intelligens utazó megkérdi az adott ország határőrét, hogy ott most épp mit hazudnak, s erre a válasz: arrobori. A halandzsaszó az ideológiát, pontosabban az elnyomó rezsim süket dumáját jelképezi. Az arrobori a szocializmus építése, az arrobori a keresztény-nemzeti állam, az arrobori a társadalmi haladás, az arrobori az árja birodalom, az arrobori a kommunista jövő, vagyis minden huszadik századból ismert jelszó, eszme, frázis összegző neve, s értelme pontosan ugyanannyi, mint ezeknek. Úgy láttam, a rendszerváltás nem szabadított meg bennünket ettől, csak a szocialista ember és a társadalmi haladás helyére a szabad piac és a verseny került, miközben szabad piac, verseny vagy valódi liberalizmus nagyjából pont annyi volt, mint korábban szocializmus és társadalmi haladás.

§2 Ezeknek az esszéknek a megírása valamiféle terápia volt a számomra, minthogy halálra idegesített, hogy ugyanazt a dögletes konformizmust, ugyanazt a típust, ugyanazt a tömegembert, ugyanazt a pribéket, ugyanazt a bármely rendszert és rezsimet kiszolgáló, szakértőnek avanzsált megmondót látom triumfálni, mint 1989 előtt, ugyanazzal a magabiztos kioktató fölénnyel, ugyanolyan megtanult sablonszövegekkel, mindennemű kritikus gondolkodás nélkül, a hatalmi erőtér biztos tudatában. Ez volt az elsődleges

motivációm az írásra, de persze a mélységes viszolygás is a neoliberális globalizáció igazságtalan világától. Hiszen a versenytárs államszocializmus bukása után egyeduralkodónak maradt nemzetközi nagytőke bontogatta a jóléti államot, és restaurálta a Dickens elbeszéléseiből ismert régi jó vadkapitalizmust. Ennek itteni, félperifériás, gyarmatias megjelenése a politikusok és az akkor hegemón „balliberális" sajtó arrobori-dumáiban – és az ország kifosztásában – még viszolyogtatóbb volt.

§3 Az arrobori tartalma tehát változott, hiszen varázsütésre mindenki antikommunista lett, a szocializmus elátkozója, Marx pedig démonnév, de ugyanazzal a kritikátlan szervilizmussal tálalva, s részben személy szerint is ugyanazoktól, akik korábban marxista-leninista keretben oktattak ki minden kételkedőt a szocializmus sikereiről és szükségszerűségéről. Ez a reformszocialistának nevezett technokrata közeg olvasztotta magába azt a jobb sorsra érdemes értelmiséget is, mely korábban az államszocialista rezsim (pár magánzót leszámítva) egyetlen belföldi ellenzékének számított. Utóbbiak részéről ennek az alkunak az oka a félelem volt a jobboldaltól, s vele a háború előtti Magyarország szellemétől (s bebizonyosodott, hogy teljesen jogosan). Eredménye azonban, hogy alig maradt az országnak értelmisége, mert ugye, az értelmiségi védjegye a kritikus gondolkodás és a szellemi autonómia, nem pedig az automatikus besorolódás az épp aktuális arrobori mögé. A negyven év szünet után újjáéledő jobboldal jelentős intellektuális deficittel küszködött, amiből mára erényt kovácsolva a tahóságot tette kulturális mércévé és referenciává. [1]

§4 Fontos szempontnak tartottam akkor és most is, hogy a konformista sajátos időtlenséggel él, ez nem csupán típusának rendszereken átívelő változatlanságát jelenti, hanem azt az időtudatot is, mely a jelent a jövőre vetíti, minthogy azt hiszi, a rendszer örökké tart. Innen hallatlan magabiztossága, fölénye és arroganciája. Mondhatom és tehetem gátlástalanul, hiszen ez a rendszer örökké tart. Ezért könyvem – legnagyobb sajnálatomra – máig érvényes, dacára, hogy az ostorozott neoliberális globalizációnak és gyarmatias magyar változatának befellegzett, s úgy tűnik, már utóvédharcokra se nagyon telik tőle. Noha nem kár érte, azt álmomban sem gondoltam, hogy utána még szemetebb rendszer következik, mely az összes addigi komiszságot magába sűrítette – köztük a neoliberalizmus bizonyos elemeit. Ezt a mai arroborit altrightnak nevezik, mely öndefiníciójával ellentétben nem konzervativizmus, semmiképp nem kereszténység, de még nemzetinek se mondható, hiszen

1 Kicsák Lóránt

Kiemelt figyelmet kell fordítanunk erre a megállapításra és a megfogalmazásra. A „tahóság" megjelenése a közbeszédben új „minőségnek" számít. Talán nemcsak magyar sajátosság, hiszen együttjár a tömegdemokráciákkal (a jogkiterjesztéssel) és a nyilvánosság szerkezetének átalakulásával, abban az értelemben, hogy a szóhoz jutás vagy a belépés a nyilvánosságba megváltozott technológiai környezetben történt. A közbeszéd minimumának vagy alapjának meghatározása során…

a teljes hozzászólás (8,9 ezer karakter) →

éppúgy van egy gazember-internacionáléjuk, ahogyan létezik igen markáns alárendeltség a nagyhatalmi erőknek. Az altright a fasizmus, a poszt-posztmodern neobarbárság, a libertarianizmus és – hangozzék bármily furcsán – legfőbb ellensége és hivatkozási alapja: a woke sajátos elegye. Ennek honi lecsapódása a Nemzeti Együttműködés Rendszere, mely a magyar történelemből jól ismert, minden nagy írónk, költőnk és gondolkodónk által kárhoztatott feudális hagyománnyal és gyakorlattal gazdagítja az amúgy is színes kotyvalékot. [2]

§5 A NER alatt az addigi közéleti komformizmus kiegészült egy igen régen látott elemmel: a nyilvános, államilag támogatott verbális erőszakkal, s vele az állandó fenyegetettség érzésével. A szakértősdi mellett megjelent – sőt, nagy teret hódított – a politikai bulvár és revolversajtó. A liberális érában a nem kívánatos véleményt és annak megfogalmazóját jobbára ignorálták és kirekesztették mint „szalonképtelent" vagy jelentéktelent. Olykor kicsúfolták és megszégyenítették, ha az illetőt a szokásosnál feltűnőbbnek, s ezért veszélyesebbnek találták. Most viszont még a ténylegesen jelentéktelen ellenlábast is kipécézik, hajtóvadászatot indítanak rá, mint egykor a nácik, hadd féljen mindenki, aki pofázik. Az elhallgatást felváltotta a karaktergyilkosság és az uszítás.

§6 Ami a kötet konkrét tartalmát illeti: mik is voltak a legfőbb állításaim? Elsőként, hogy a rendszerváltás kudarcát részben a korábbi elit szemfüles részének vagyon- és hatalomátmentése okozta. Továbbgondolva talán kijelenthetjük, hogy ez a „sima átmenet" alapozta meg az állandósult állapotot, hogy itt semminek nincs felelőse és következménye. Talán az egyetlen ország vagyunk a térségben, ahol magas rangú politikust nem vontak felelősségre, noha a korrupció tekintetében folyamatosan élen járunk. Mi több, mára a korrupció a rendszer lényege lett.

§7 Fejtegetem azt is, hogy a Werbőczytől eredő nemesi nacionalizmus általános kulturális mintakénti továbbélése lehetetlenné tette a plebejus nacionalizmus komolyabb befolyását és vele a társadalmi fejlődést. Továbbá, hogy az olyan szimptómák, mint a „zsidókérdés" (ami több és rémesebb a szimpla antiszemitizmusnál) hogyan mérgezi a tudatunkat akkor is, ha nem vesszük észre, és ez más örökletes társadalmi és kulturális betegségekkel együtt miként teszi lehetetlenné, hogy valódi nemzetté váljunk. [3]

§8 És láss csudát: mára nem csupán jogot nyert a feudális Magyarország magasztalása és a magyar progresszív hagyomány szinte tel-

2 Csury Balázs

Ha ma íródnának az Arrobori-esszék, talán helyet kapna közöttük a NER woke-vonásainak bemutatása is, de – a hamis politikai korrektség és a mérges tradicionalizmus ugyan bőven szerepel az eredeti szövegekben – FAM 2006-ban még sem az orbánizmus, sem a woke mozgalmat nem láthatta előre. A woke – jó lenne rá valami értelmes magyar fordítás, talán ébredők, bár ennek nincsenek jó asszociációi – a neoliberális mandarin-politikából kiábrándult fiatal balosok…

a teljes hozzászólás (1,5 ezer karakter) →

válasz **Farkas Attila Márton**

Kétségtelenül igaz. Talán rosszul fogalmaztam, pontosabban: homályosan, pontatlanul. A woke, vagy nevezzük inkább politikai korrektségnek, bizonyos elemeit vették át, nem ideológiaként, hanem módszerként…

a teljes válasz →

3 Teller Katalin

Bár a diagnózissal messzemenően egyetértek, kétségeim vannak afelől, hogy ma kívánatos lenne egy „valódi nemzet" vágyképének kergetése. Egyáltalán, mi lenne itt a „valódi" és a „nemzet"? Még akkor is, ha a szerző „európai értelemben vett" nemzetről gondolkodik, talán érdemesebb társadalomról beszélni, amivel még ha kockázatosan is, de elkerülhető az az esszencializáló beszéd, amely a mégoly heterogén módon alakult nacionalizmusok magját képezi (vö. ehhez Tevesz…

a teljes hozzászólás (1,2 ezer karakter) →

válasz **Farkas Attila Márton**

Jogos kételyek. Talán a kiirthatatlan nacionalista neveltetésem munkálkodik bennem anélkül, hogy annak sok esetben tudatában lennék. Zsigeri alapállás, noha az ember tudja az eszével, hogy a nemzetek…

a teljes válasz →

jes megtagadása (sőt, olykor explicit kárhoztatása), hanem a NER szabályos rendi társadalmat hozott létre, alig titkolva ezt a dicső tettét. Ez a feudális hierarchia nagyjából így néz ki: legfelül a kvázi uralkodó – nevezhetjük kormányzónak akár – a családjával, alatta a neki engedelmes és tőle félő NER-bárók, utána a bármire kész „köznemesség" a pribékek széles hadának képében, majd a mindent tűrő, de engedelmes jobbágyság. S velük szemben az „idegenek", az ország lehazaárulózott és majdhogynem másodrendű állampolgárként kezelt másik fele. Mindehhez a város- és értelmiségellenesség. Orbánék (akiknek fiatal nyugatos liberálisként legnagyobb volt a pofájuk a rendszerváltás idején) tulajdonképp visszarugdosták az országot és a társadalmat jó kétszáz-háromszáz évvel korábbra, legalábbis társadalmi és kulturális szempontból.

§9 Véleményem szerint a NER nem új rend, nem holmi posztfasizmus, hanem a politikai magyar nemzet teljes megszűnte. Nem megszilárdulás, hanem egy bomlási folyamat végterméke. Amit csak igazolni látszik, hogy mára egyetlen közös nemzeti alakunk, eseményünk vagy ünnepünk sincs, vagyis a szimbolikus politizálás, illetve az emlékezetpolitika tökéletesen tükrözi a társadalmi valóságot.

§10 Ugyanakkor a jelen világhelyzet – kissé avítt kifejezéssel: korszellem – nem kedvez semmilyen állandóságnak, így a konzervativizmusnak, de még a stupid konzervativizmusnak sem. A keresztény-nemzeti konzervatív oldalról igen hamar kiderült, hogy se nem konzervatív, se nem nemzeti, kereszténynek meg pláne nem keresztény, hanem egy családi-haveri vállalkozás, és mindent ennek rendel alá, legyen az a külpolitika, vallás, közös emlékezet, vagy épp a határon túli magyarok ügye. Minden fluid, az ideológiai alapvetés akár egy nap alatt változik a pillanatnyi érdeknek megfelelően, s az egyetlen biztos pont Orbán Viktor személye. Az egyetlen morál pedig az az antimorál, amit Krisztus napi leköpésének nevezek, mivel itt már szinte hivatalos világnézet, legalábbis közmorál, hogy az erősnek mindenhez joga van, a gyengét el kell taposni, nem drága semmi, ha a hatalomról van szó, az árulás pedig olyan természetes, mint a lélegzetvétel, s akinek ez nem tetszik, az „moralizál" meg „jóemberkedik".

§11 Ugyanakkor nem tudom kizárólag a jelenlegi hatalmat kárhoztatni ezért. A NER csupán egy adott közegre és a magyar történelemre reflektál és alapoz, s aztán használja azt, ahogy és amíg lehet. Egyre inkább az a véleményem, hogy 1848-49 bukása eredményezte, hogy itt nem tudott kialakulni a modern európai nemzet, s szemben számos szomszéd országgal, ahol a plebejus nacionaliz-

mus nyert teret, 1867 után a rendi társadalom regenerálódott (szociokulturálisan, nem jogilag). Az a magyar társadalom pedig, melyet ma annak nevezünk, ténylegesen az első világháborús összeomlás, a forradalmak és Trianon szülötte, de mindenestül.

§12 Végezetül egy vallomás, mely viszont fontos szempont az olvasó számára, mert ha ezt nem érti, semmit nem ért. Az *Arrobori* írása idején nagyon utáltam a liberális hegemóniát, a vele járó pökhendiséget és hazug „sosehalunkmeg" tudatot. De aránylag hamar rájöttem, hogy minden létező hegemóniát és az azzal járó pökhendiséget és a hamis „sosehalunkmeg-tudatot" utálok, megvetek és kártékonynak tartok. És ahogyan a kádári konformizmus és cinizmus alapozott meg az újkapitalizmusnak, s vele a magyar neoliberalizmusnak, úgy lett ez utóbbi alapja a NER-nek. Egyikből következett a másik, egyikre alapozott a másik. Az újabb automatikusan úgy jelenik meg, mint a korábbi antitézise, és rá alapozott a szónak abban az értelmében is, hogy az előző kurzustól a hasznosítható hatalomtechnikai fogásokat is elleste. Mindez azonban egyetlen bomlási folyamat különféle fázisainak is tekinthető.

Szerzői hozzászólások 3

1 **Kicsák Lóránt** · kommentár

↑ vissza a szöveghez: E1 §3 · a margón

> *„...A negyven év szünet után újjáéledő jobboldal jelentős intellektuális deficittel küszködött, amiből mára erényt kovácsolva a tahóságot tette kulturális mércévé és referenciává."*

Kiemelt figyelmet kell fordítanunk erre a megállapításra és a megfogalmazásra. A „tahóság" megjelenése a közbeszédben új „minőségnek" számít. Talán nemcsak magyar sajátosság, hiszen együttjár a tömegdemokráciákkal (a jogkiterjesztéssel) és a nyilvánosság szerkezetének átalakulásával, abban az értelemben, hogy a szóhoz jutás vagy a belépés a nyilvánosságba megváltozott technológiai környezetben történt. A közbeszéd minimumának vagy alapjának meghatározása során számot kell vetnünk ezzel az adottsággal. A témák és a vélemények pluralizmusa, a szóhoz juttatás, a komolyan vétel, a meghallás, az odafigyelés készenléte sem fér össze azzal, hogy a megnyilvánulás módját figyelmen kívül hagyjuk: a tahóság nem lehet a közbeszéd része.
Megjelenésének okait, melyek tehát nem felmentő vagy megengedő magyarázatok, azonban fel kell tárnunk. FAM a jobboldalnak tulajdonítja a bevezetését, a megtűrését és a felkarolását, mégpedig a jobboldali értelmiség szellemi deficitjének pótléka-

ként írja le. Nem mellékes, hogy mennyire hozta létre, illetve karolta fel a már létező jelenséget a jobboldali vagy a magát (részben és jobb híján) jobboldaliként identifikáló értelmiség. A jelenség azonban túlmutat ezen a sajátosságon.

A jobboldal(ivá vált Fidesz) uralomra jutásának és dicstelen uralmának lényegi momentuma, hogy a rendszerváltással elégedetlenek gyűjtőpártjaként lépett fel. Csakhogy, és ez figyelmeztetés az új hatalom számára is, az elégedetlenkedők soha nem alkotnak egységes, saját értékhagyománnyal rendelkező kulturális-társadalmi-politikai osztályt. A legkülönfélébb értékhagyományú közösségek tagjainak egyesítése valójában halmazba rendezés (így születik a tábor). Az egyneműsítésre alkalmazott „eszmeiség" alacsony kulturális szinten nivellált mentális működésből ered, a csoportidentitást a szembeállítás és a kirekesztés teremti meg. A hajtóerő leginkább az idegengyűlölet. Legyen szó belső vagy külső idegenről, nyomban ellenséggé válik, akit közösen lehet gyűlölni, ellehetetleníteni, elpusztítani.

Az egynemű masszává züllesztett közösség minden kritikus gondolkodót – az antik filozófusoktól Heideggerig mindenképpen – a demokrácia ellenfelévé tett. A démosz ugyanis nem értékközösség, nem osztály: politikai konstrukció, mely éppen a sajátos társadalmi-kulturális jellegzetességeket vonja ki az adott közösségből és a hozzá sorolt egyénekből. Ritka kivételnek számítanak a 20. század második felét megelőzően azok, akik lelkesedtek a sokaság, a köznép, majd a tömeg uralmáért, hogy a lelkesedésük táplálta – forradalmi – tettek szörnyű következményeivel alig vessenek számot. A köznép uralmát majd' mindig a közönségesség diktatúrájaként élték meg. FAM a kritikus értelmiség önfeladó betagozódásáról beszél, amivel teret nyitott a jelentős intellektuális deficittel küszködő (frusztrált, személyes kompenzációt kereső, revansvágyban égő) ún. jobboldali értelmiségnek. De érdemes arra is kitérni, hogy bár a korábbi ellenzéki, az ún. kritikai értelmiség könnyen le tudta fordítani elvi és eszmei értékeit a posztkommunista-neoliberális technokrata nyelvezetre, képtelen volt nemhogy megszólítani a társadalom többségét, de akárcsak meghallani vagy szavakba önteni a problémáit olyan nyelven, amelyen integrálhatta volna őket a politikai közösségbe. A későbbi kirekesztők (mondjuk az Orbán-rendszer „véleményvezérei", politikai influenszerei, fizetett propagandistái, kommentátorai, és az általuk bátorított magánszemélyek) az átmenet éveiben ebben az értelemben kirekesztődtek, vagy úgy érezték, hogy kirekesztődnek a politikai közbeszédből: a nyelvi idegenség okán. Meglehet, tudatosult bennünk vagy sem, éppen a mismásoló, önigazoló, jóvátételt kereső, hatalmi érdekeket szolgáló, abszolút igazságokban hívő, technokrata, neoliberális arroboristák beszédéből rekesztődtek ki, hogy kialakítsák a maguk mismásoló, önigazoló, jóvátételt kereső, hatalmi érdekeket szolgáló, abszolút igazságokban hívő arroboriját. Egyébként szintén a magyarság érdekére – ám ezúttal már nem valamiért, hanem valami ellenében meghatározott nemzeti érdekre, a történelmi igazságosságra, jóvátételre és

egyúttal a globális kolonizációra és a hazaárulásra – hivatkozva a többség élére álljanak. A rendszerváltozás utáni években a (neo)liberális demokráciának nem az eszméje állt messze a tömegek vágyától, hanem a beszéde volt ismeretlen vagy megbélyegző számukra: *érintettségüket* nem ismerték fel benne, azonosulni lehetetlen volt vele. A mellőzöttség, a meg nem értés, a meg nem hallás, a diskurzusból kirekesztés ellenhatást váltott ki: a tömeg a maga formálta nyelven szólalt meg, amikor alkalma és lehetősége nyílt rá (a hitelességi válsággá váló gazdasági és politikai válság nyomán meggyengült hatalom elnyomása ellen lázadva, 2006-ban), melyet felkarolt a jobboldali politikai diskurzus, az új arrobori.

Az arrobori-jelenséggel mint a propagandisztikus hatalmi nyelvezettel szembeni kritika nem a „tiszta" beszéd nevében folyik. Nem szabad elfedni, hogy nem létezik „tiszta" (ideológiamentes, hatalomsemleges, osztály- vagy inkább kulturális-társadalmi státuszfüggetlen) társadalmi beszéd: a társadalmi csoportokhoz kötődő egyének önmegnyilatkozása társadalmilag és történelmileg kondicionált. A személyes tapasztalatból eredő vélemények relevanciája és pluralizmusa ennek nyílt felvállalásából vagy látens elfogadásából és érvényre juttatásából származik.

Ezért van kitüntetett jelentősége, hogy milyen módon kondicionálja a politika magát a társadalmat. Mondjuk, támogatja-e a politika a részvételi politizálást, s ennek elengedhetetlen elemét (melynek hiányában a demokratikus részvétel eljárásrendi formalitássá süllyed): a saját hangon megszólalást, a saját problémák láthatóvá tételét, vagy félretekintve mellőzi, esetleg, ami éppoly ártalmas, helyébe lép az érintetteknek, és a maga érdekvezérelt nyelvén és formáiban nem beemeli, hanem az adott csoportokra ráerőlteti a megnyilvánulásuk engedélyezett módját. Rögtön érthető, hogy politikán nem a politikai hatalmi és uralmi intézményeket és működésüket értem (azt is), hanem a közös ügyekben eljáró közösségi cselekvést, fellépést, viselkedést.

A társadalmi létezés minősége nyelvi kérdés is. Szívesen mondom, hogy elsősorban vagy döntően nyelvi (nyelvhasználati és nyelvkritikai) kérdés, mivel a társadalmi viszonyok megváltoztatásának egyedüli lehetősége ugyanabban áll, amiből a társadalmi realitás felépül: performatív aktusok, beszédtettekkel összhangban lévő, azoknak érvényt szerző cselekedetek végrehajtásában.

A beszédmód és a cselekvésmód összefonódik. A szót értés „azemberekkel", a részvétel hangzatos, ám üres szavakban történő támogatása, a tömegek „véleményének" álságos beemelése a politikába a nemzeti konzultáción keresztül, a néplélek vagy a magyarság szellemének tételezése és „kiismerése" – megannyi téves és káros módja volt annak, ahogyan a politika kondicionálta a magyar társadalmat. Nem történt más, csak a hatalom megszerzése és megtartása céljából megerősítést nyert a közös nevező: az igénytelenség, az erővel és ügyeskedéssel elfedett középszerűség, a megértés szándékát nélkülöző, ezért tudatlanságra épülő sérelmi politizálás, a személyes és csopor-

tos frusztrációk kompenzálásaként hozott intézkedések stb. És az ezzel együtt járó szereplők felemelkedése: a végre helyzetbe hozott, félművelt, bosszúálló értelmiségieké, a nagy tudású, ám elvakult és a kritikára erőszakkal reagáló, az önkritikára pedig képtelen alkotók, művészek, tudósok, az alkalmat leső és alkalmazkodó vállalkozók, a politikai szereplővé emelkedő futballdrukkerek vagy a személyes frusztrációit tömegakciókkal kompenzáló, politikai drukkerré alakult tömegemberek stb., akik a közösséghez tartozás legsilányabb, már adott formáit hozták magukkal és emelték a politikai közösséghez tartozás mértékadó formáivá: az egy vérből valókét és az egy akolban melegedőkét. Holott a közösséghez tartozás formáinak éppen az a jellemzőjük, hogy nincsenek, hanem létrejönnek, közös teremtések, nem a múltba révedők egyneműségére apelláló, hanem a sokfélék jövőben megcélzott lehetséges (lehető legjobb) együttélésének formái, melyek erőfeszítést igénylő tanulási folyamatok révén sajátíthatók el, és el is sajátítandók. Igen, a közösséghez tartozás teremtést és tanulást igényel. De az elmúlt időszak szocializációs mintái nemcsak ráerősítettek a hagyományos mintákra, köztük is az évszázadok óta kárhoztatott, a nemzetromlás első számú okaként felemlegetett mintákra: a széthúzásra, a gyűlölködésre, a halogató, haszonleső, behódoló konformizmusra, de egyenesen a közösségszervezés hivatalos, legalábbis mintaadó formáivá váltak, első lépésben azzal, hogy valamiféle magyar néplélekhez kötve a dicső múlttal, a mindig nyugatról érkező romlástól és fenyegetéstől megvédő virtussal azonosították. A „magyar" „nép" „létért folyó szabadságküzdelme" a valódi megmérettetést nélkülöző izolációban így torkollott a „megoldjuk okosba, oszt' jó napot" tetteibe.

8 904 karakter · hivatkozásai (H1)
Említi: Farkas Attila Márton

2 **Csury Balázs** · kommentár

↑ vissza a szöveghez: E1 §4 · a margón

> *„...sa a Nemzeti Együttműködés Rendszere, mely a magyar történelemből jól ismert, minden nagy írónk, költőnk és gondolkodónk által kárhoztatott feudális hagyománnyal és gyakorlattal gazdagítja az amúgy is színes kotyvalékot."*

Ha ma íródnának az Arrobori-esszék, talán helyet kapna közöttük a NER woke-vonásainak bemutatása is, de – a hamis politikai korrektség és a mérges tradicionalizmus ugyan bőven szerepel az eredeti szövegekben – FAM 2006-ban még sem az orbánizmus, sem a woke mozgalmat nem láthatta előre. A woke – jó lenne rá valami értelmes magyar fordítás, talán ébredők, bár ennek nincsenek jó asszociációi – a neoliberális mandarin-politikából kiábrándult fiatal balosok flagelláns-mozgalmaként indult a 2010-es évek második felében. Ennyiben együtt nőtt az orbánizmussal (egyébként az alterglobbal is). Ahol azonban az egyik puha, ott a másik kemény,

és fordítva: a woke a kezdetektől szobordöntő és kiabáló, harsonázó és menetelő mozgalom, míg a magyar populista jobboldal éppen werbőczyánus hagyományai miatt bürokratikus és úrhatnám képződmény volt. A NER sosem büszkélkedett saját túlmozgásosságával. Ráadásul az orbánista gondolkodókban és politikusokban sosem tapasztaljuk az utópiák iránti ellágyulást, ami a nyugati ébredőket annyira jellemezte, ellenkezőleg, az orbánizmus reformálhatatlannak tekintette a társadalmat és az emberiséget. Az állítás felszínével – a NER részben woke hagyományú szellemi képződményként működött – ezért nem teljesen értek egyet, illetve érdemesnek tartanám mélyebben megvizsgálni a kérdést. Jogunk van ugyanolyan ellenszenvesnek találni a korrupt párttitkárt és az agresszív aktivistát, de az indítékaik nagyon sokban eltértek.

válasz **Farkas Attila Márton**

Kétségtelenül igaz. Talán rosszul fogalmaztam, pontosabban: homályosan, pontatlanul. A woke, vagy nevezzük inkább politikai korrektségnek, bizonyos elemeit vették át, nem ideológiaként, hanem módszerként, főleg idehaza. Így például a családon belüli erőszak és a nők jogainak témáit, noha korábban elképesztően tradicionalista szövegeket nyomtak a családról, nőiségről, nők szerepéről, és a családon belüli erőszak jelenségét és fogalmát is bagatellizálták, nevetségessé tették, túlzásnak, férfiellenességnek tartották. Viszont remek bunkósbotnak bizonyult Magyar Péter és mások ellen. Ugyanez történt a rasszizmussal és az európai gyarmatosító múlttal kapcsolatban is, amikor azokat fel lehetett hozni a propagandában „Brüsszel", illetve a Nyugat ellen, főleg a „keleti nyitás" és az ún. „szuverenizmus" érdekében, vagy akár a „balliberális" (nevezzük így az egyszerűség kedvéért) táborban előforduló politikailag nem annyira korrekt elszólások és humorizálások ellen, rámutatva, hogy „na, ott vannak a rasszisták, és még ők rasszistáznak". Talán említem máshol e könyv lapjain is, (mert gyakorta előhozom), hogy egy bennfentes fideszes ismerősöm egyszer úgy fogalmazott, amikor szemére vetettem, hogy még ti pofáztok a woke-ról, hogy „ők elejtették a fegyvert, mi csak felvettük". És mindig hangsúlyozom: az altright és a woke közti legnagyobb különbség, hogy míg az egyik egy neo-neobalos, bizonyos elemeiben a maoi kulturális forradalmat idéző mozgalom, amelyet a múltat eltörölni akaró totalitárius gondolkodás jellemez, valódi ideológiával és frusztrált-befanatizált hívekkel felszerelve, addig az altright maga a színtiszta cinizmus, amely számára minden csak eszköz.

1 453 karakter · válasz: Farkas Attila Márton (második kör) · hivatkozásai (H2)
Említi: Farkas Attila Márton, Arrobori (2021)

3 **Teller Katalin** · kommentár

↑ vissza a szöveghez: E1 §7 · a margón

> *„…émesebb a szimpla antiszemitizmusnál) hogyan mérgezi a tudatunkat akkor is, ha nem vesszük észre, és ez más örökletes társadalmi és kulturális betegségekkel együtt miként teszi lehetetlenné, hogy valódi nemzetté váljunk.”*

Bár a diagnózissal messzemenően egyetértek, kétségeim vannak afelől, hogy ma kívánatos lenne egy „valódi nemzet” vágyképének kergetése. Egyáltalán, mi lenne itt a „valódi” és a „nemzet”? Még akkor is, ha a szerző „európai értelemben vett” nemzetről gondolkodik, talán érdemesebb társadalomról beszélni, amivel még ha kockázatosan is, de elkerülhető az az esszencializáló beszéd, amely a mégoly heterogén módon alakult nacionalizmusok magját képezi (vö. ehhez Tevesz László remek összefoglalóját). Számos történész és társadalomteoretikus mellett Giorgio Agamben is – továbbgondolva Hannah Arendt menekültkoncepcióját – tűpontosan írta le, milyen pusztító eredménnyel járt és jár nemzet és nemzés egymásra vetítésének (eurocentrikus-modernista) univerzalizálása: „Az, hogy a nemzetállam politikai rendjén belül nincs autonóm tér olyasvalaki számára, mint a puszta ember önmagában, evidensen látszik már abból, hogy a menekült-állapotot még a legjobb esetekben is mindig ideiglenesnek tekintik, s ezt vagy honosítani (naturalize), vagy visszahonosítani (repatriate) kell. A puszta ember önmagában mint permanens helyzet elképzelhetetlen a nemzetállami jog számára.” (Agamben: *Mi, menekültek* [1994], Codău Annamária fordítása.)

válasz **Farkas Attila Márton**

Jogos kételyek. Talán a kiirthatatlan nacionalista neveltetésem munkálkodik bennem anélkül, hogy annak sok esetben tudatában lennék. Zsigeri alapállás, noha az ember tudja az eszével, hogy a nemzetek hagyományos értelemben megszűnőben, és a mai nacionalista mozgalmak és pártok szélhámos társaság, akik maguk se hiszik el, amit mondanak vagy írnak. Sokszor érzékelni a hagyományos politikai nemzet sorvadását, rothadását, halálát. Olyan eszmék és elképzelések szemétdombja a mai „nemzeti oldal”, melyek az elmúlt kétszáz évben elképzelhetetlenek voltak bárki számára, aki magát nemzetinek, magyar hazafinak vallotta. Nem részletezem, az *Arrobori*ban bőven esik erről szó. Ilyenkor úgy érzem magam, mint az a római, akit otthagytak a kelta és germán Britanniában. Valamikor még a magyar nemzet tagjának hittem magam, ma már de facto nincs ilyen. Egyébként menekültek mindig voltak, nem újdonság ez, és az asszimiláció nem áll szöges ellentétben a nemzetállami koncepcióval, amennyiben az nem etnicista vagy rasszista alapokon áll. Ezenfelül a közös nemzeti tudatnak és narratíváknak megvan az a haszna is, hogy van erkölcsi és kulturális hivatkozási alap. Mint a középkorban a kereszténység, amelynek szabályait, persze, folyamatosan áthágták, de fundamentuma volt az ellenállásnak, az igazságért folytatott küzdelmeknek is. Ha viszont semmiféle közös fun-

damentum nincs, akkor vagy hideg polgárháborús káosz van (mint jelenleg épp), vagy vákuum keletkezik, mely azonnal beszippantja a legerősebb eszmét, ami lehet a legveszélyesebb eszme akár, ha eligazítást ad a világ dolgait illetőleg. De annyi biztos, hogy ha Európa talpon akar maradni, s a benne élő társadalmak nem kívánnak amerikai, orosz és kínai gyarmati lakosság lenni, fel kell adni a nemzetállami keretet, szinte maradéktalanul. Ami viszont nem feltétlen jelenti azt, hogy fel kell adni a nemzeti narratívákat és identitást.

1 224 karakter · válasz: Farkas Attila Márton (második kör) · hivatkozásai (H3)
Említi: Tevesz László

Források

Ehhez az esszéhez nem tartozik azonosított forrás.

Ehhez az esszéhez nem tartozik lábjegyzet.

Kapcsolatok

HOZZÁSZÓLTAK 3

- Kicsák Lóránt: 1 (§3)
- Csury Balázs: 2 (§4)
- Teller Katalin: 3 (§7)

A SZERZŐ HOZZÁSZÓLÁSAI MÁS ESSZÉKHEZ 19

- 5. → E2 §14 Kicsák Lóránt: Mindig volt és mindig lesz
- 6. → E2 §23 Kicsák Lóránt: Mindig volt és mindig lesz
- 9. → E3 §7 Lendvai Zalán: A szittya nacionalizmusról 20 évvel később
- 12. → E4 §7 Kiss Lajos András: A politikai infantilizmus természetrajza
- 14. → E5 §31 Gulyás Ábel: Nemzeti technokrácia – a szakértelem visszatérése a honi retorikába
- 17. → E6 §12 Kovács Gábor: Mindig bontott téglából
- 19. → E7 §4 Tevesz László: Rövid eszmefuttatás a nemzetről
- 23. → E8 §5 Tallár Ferenc: Liberális és illiberális demokrácia: egy egész két fele?
- 25. → E8 §14 Tallár Ferenc: Liberális és illiberális demokrácia: egy egész két fele?
- 33. → E9 §12 Fleck Zoltán: Gyávák és sznobok a hatalom szolgálatában
- 35. → E10 §13 Ács József: A technokrata mákonytól a sötét felvilágosodásig
- 37. → E10 §31 Ács József: A technokrata mákonytól a sötét felvilágosodásig
- 38. → E10 §41 Ács József: A technokrata mákonytól a sötét felvilágosodásig
- 47. → E11 §3 Vörös István: Szabadulás a jelentésből
- 48. → E12 §21 Cselik Ágnes: A nyelv mint hatalomtechnikai eszköz
- 50. → E13 §5 Teller Katalin: Cinizmus után az új cinizmus előtt?
- 52. → E14 §4 Csury Balázs: Gesta Hungarorum
- 59. → E15 §27 Éber Márk Áron: Elmúlt korok hordaléka
- 63. → E16 §17 Béndek Ábris: Egy még ősibb eredet?

KI EMLÍTI 14

- Éber Márk Áron: Elmúlt korok hordaléka 55×
- Tallár Ferenc: Liberális és illiberális demokrácia: egy egész két fele? 21×

- Gulyás Ábel: Nemzeti technokrácia – a szakértelem visszatérése a honi retorikába 18×
- Béndek Ábris: Egy még ősibb eredet? 13×
- Kicsák Lóránt: Mindig volt és mindig lesz 12×
- Kovács Gábor: Mindig bontott téglából 11×
- Kiss Lajos András: A politikai infantilizmus természetrajza 11×
- Ács József: A technokrata mákonytól a sötét felvilágosodásig 9×
- Teller Katalin: Cinizmus után az új cinizmus előtt? 6×
- Csury Balázs: Gesta Hungarorum 5×
- Tevesz László: Rövid eszmefuttatás a nemzetről 4×
- Lendvai Zalán: A szittya nacionalizmusról 20 évvel később 3×
- Cselik Ágnes: A nyelv mint hatalomtechnikai eszköz 3×
- Fleck Zoltán: Gyávák és sznobok a hatalom szolgálatában 1×

BELSŐ LINKEK 4

- Tallár Ferenc: Liberális és illiberális demokrácia: egy egész két fele? §3 → ide
- Cselik Ágnes: A nyelv mint hatalomtechnikai eszköz §3 → ide
- Teller Katalin: Cinizmus után az új cinizmus előtt? §1 → ide
- Éber Márk Áron: Elmúlt korok hordaléka §3 → ide

KÖZÖS FOGALMAK MÁS ESSZÉKKEL

- Gulyás Ábel: Nemzeti technokrácia – a szakértelem visszatérése a honi retorikába 8: cinizmus, konformizmus, közbeszéd, nacionalizmus, neoliberalizmus, NER, rendszerváltás, technokrácia
- Kovács Gábor: Mindig bontott téglából 8: arrobori, cinizmus, konformizmus, közbeszéd, neoliberalizmus, NER, rendszerváltás, technokrácia
- Tallár Ferenc: Liberális és illiberális demokrácia: egy egész két fele? 8: arrobori, cinizmus, konformizmus, nacionalizmus, neoliberalizmus, NER, rendszerváltás, technokrácia
- Fleck Zoltán: Gyávák és sznobok a hatalom szolgálatában 7: arrobori, cinizmus, konformizmus, közbeszéd, neoliberalizmus, NER, rendszerváltás
- Csury Balázs: Gesta Hungarorum 6: arrobori, cinizmus, közbeszéd, nacionalizmus, rendszerváltás, technokrácia
- Éber Márk Áron: Elmúlt korok hordaléka 6: arrobori, közbeszéd, nacionalizmus, NER, rendszerváltás, technokrácia
- Kicsák Lóránt: Mindig volt és mindig lesz 5: arrobori, konformizmus, közbeszéd, nacionalizmus, rendszerváltás
- Ács József: A technokrata mákonytól a sötét felvilágosodásig 5: arrobori, közbeszéd, nacionalizmus, rendszerváltás, technokrácia

Az esszé minden hivatkozása a Hivatkozás indexben (E1) → · az esszéhez nem tartozik lábjegyzet

E2 · Következő →
Kicsák Lóránt: Mindig volt és mindig lesz

E2 · ESSZÉ 2/16 ↑ TARTALOM

2. Mindig volt és mindig lesz

Kicsák Lóránt

Először a Liget online folyóiratban jelent meg: ligetmuhely.com/kicsak-lorant-mindig-volt-es-mindig-lesz/↗. A margón 5 szerzői hozzászólás.

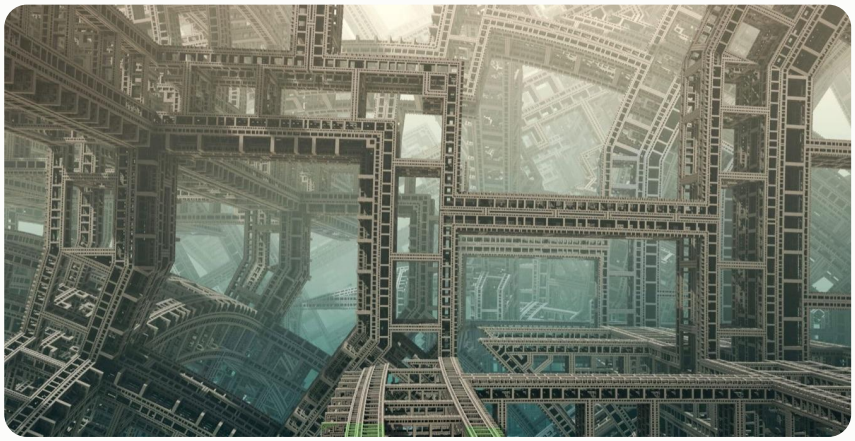

§1 A provokatív cím semmit nem vesz el a munka értékéből és jelentőségéből, melyet Farkas Attila Márton (FAM) a rendszerváltás környéki és utáni közbeszéd elemzésével elvégzett, felvázolva „a honi politikai közbeszéd természetrajzát”.[1] Teljes mértékben egyetértek állításaival, melyek segítettek a saját tapasztalataimat belátásokká formálni. Szeretnék egy lépést hátrébb lépni, vagy egy szinttel fentebbről rátekinteni a közbeszédre, a szerző azon érvét tovább gördítve, amely szerint nem a közbeszédek „tartalmát jelentő” állításokkal ellentétes tartalmú állításokat kell tenni, hanem magának a közbeszédnek a jellemző vonásait és mögötteseit feltárni. „Ha úgy tetszik: nem tárgynyelvi, hanem *metanyelvi* állításokkal”.[2] Azzal a különbséggel, hogy nem konkrét megnyilatkozásokat vizsgálok, hanem általában a közbeszédbeli megnyilatkozások néhány jellegzetességére mutatok rá, amelyek segítenek megérteni, miért gondolom, hogy mindig volt és mindig lesz arrobori.

§2 Induljunk ki két idézetből! Az egyik így hangzik:

> §3 „Az ‘arrobori’ halandzsaszó, annak a szövegelésnek a kifejezője, amivel a mindenkori hatalom kábítja a jónépet, egyfajta ópium, fájdalomcsillapító, ami értelmessé varázsolja az értelmetlent, racionalizálja az irracionálist, elhitetni próbálja a hazugságot és igazolni próbálja a szélhámosságot.”[3]

§4 A másik pedig így szól:

> §5

> „Engem (…) elsősorban nem a vadkapitalizmus irritált, inkább a kádári konformizmus töretlen folytatása, s ennek szerves részeként a kritika hiánya, pontosabban elnyomása.”[4]

§6 A két idézet látszólag ugyanarról szól: a közbeszéd és a társadalom állapota közötti kölcsönhatásról. De az az erős állítás rejlik bennük, hogy a közbeszéd az adott társadalmi állapotokat tükrözi, ugyanakkor fenn is tartja, és meg is változtathatja a társadalmi viszonyokat, pontosabban, hogy nem másképpen változtathatók meg, csak a közbeszéd (megváltoztatása) révén. Röviden: amilyen a társadalom, olyan a közbeszéd, de amilyen a közbeszéd, olyan (lesz vagy marad) a társadalom. Ördögi körnek látszik, melyből nehéz kitörni. S ha valóban ördögi kör, akkor majdhogynem lehetetlen is. Azt hiszem, ezt érzékeljük társadalmi tehetetlenségnek, amely csak forradalmi változással oldható fel, ahogy a szerző is sugallja:

> §7 „Amíg tehát nem történik változás magában a közgondolkodás természetében, amíg nem zajlik le valamiféle ‘belső forradalom’, bárminemű nézetütköztetés, konkrét cáfolat vagy ellenvélemény eleve fiaskó.”[5]

§8 A közbeszéd a társadalom nyilvános (értsd: reflektív-tudatos, megvitatható) önmegnyilatkozása. Legalábbis ennek kellene lennie. Nem minden társadalomra vagy nem mindig jellemző egy társadalomra a nyilvános önmegnyilatkozás. Döntően reflektálatlanok és megvitathatatlanok a társadalmi identitásunkat meghatározó képzeteink, amitől nő a velük szembeni tehetetlenség érzése, csökken a változtatást célzó cselekvőképesség, fellép az apátia és a konformizmus. Az *autonóm* társadalmakra jellemző, hogy van egyáltalán nyilvánosság, ahol az autonómia valódi tapasztalattá lesz a fennálló rend nyilvános kérdőre vonásával és megváltoztatásával, mert reflektálttá válik, hogy a társadalom a maga számára teremt törvényt. Történetileg azonban a nyilvánosság megnyílása együtt járt azzal, hogy nyomban kisajátításra is került. Mindenekelőtt a hatalom által (propaganda), de az sem kevésbé káros az autonómia megtapasztalhatóságára nézve, ha hivatásos véleményformálók (ideológusok) vagy magukat függetlennek mondó (tudományos alapon álló) kritikusok sajátítják ki. Mert a hangsúly a kisajátításon van. Ez részben elkerülhetetlen, hiszen igénybe kell venni a nyilvánosság kínálta lehetőségteret. Azonban az igénybevétel nem jelenheti a leuralást, amivel az alig megnyílt vitatér máris bezáródik, s vele együtt magára záródik a társadalom is, elvágva magát az önmegváltoztatás, a megújulás lehetőségétől. Mert ilyenkor csak azok a kérdések

tehetők fel, amelyekre már megvannak a válaszaink, vagy az összes felmerülő kérdésre csak ugyanabban a kódban válaszolhatunk, amelynek elemeivel a kérdést is megfogalmaztuk. Ezért a társadalmi nyilvánosság csak akkor töltheti be funkcióját, amitől antik görög és középkori előzményekre támaszkodó modern kori vívmánynak tartjuk (a társadalom önmagára irányuló reflexiója és vele az önmegváltoztatási, önintézményesítési lehetősége mozdítja a modern kori társadalmakat a heteronómiából az autonómia irányába), ha a közbeszéd függetlenedik a hatalmi struktúráktól. Olyan nyilvánossággá alakul vagy olyanként őrzi magát, ahová szabad belépése van mindenkinek, mégpedig a maga jogán (a megélt élethelyzetek relevanciája okán), és a megnyilatkozásnak abban a formájában, ahogyan az adott társadalmi réteg vagy akár egyén megfogalmazza véleményét.[4] A nyilvánosság kisajátítása megakadályozza, hogy a társadalom bármely szegmense önkifejezésre jusson. Ahol ez a gátlás közvetlenül vagy közvetetten érvényre jut, ott joggal beszélhetünk a közvélemény diktatórikus hatalmáról, függetlenül a közbeszéd tartalmától.

§9 Nem függetlenül persze, mert a közbeszéd tartalma döntően az *önigazolás*, hivatkozzon akár a megszólalás jogára és kötelességére, akár vélt igazságra, jobbító szándékra, szaktudásra stb. Ezért van létjogosultsága annak, amit FAM javasol, hogy gyakoroljunk metanyelvi kritikát, és sajtóanyagok visszatérő szófordulatainak elemzésével maga is ilyen eljárást folytat le. A kritika lehetősége és szükségessége abban áll, hogy a közbeszéd megnyilatkozásai önmaguk elismertetése érdekében kényesen ügyelnek a következetességre, azonban sokkal súlyosabb hiba az önreferenciális világképpel ellentmondásba kerülni, mint „a valós tényekkel". Mondhatnánk, dekonstruálni szükséges a beszédet, még mielőtt tartalmi cáfolatát adnánk. Illetve rámutatni, hogy a beszéd önmagát dekonstruálja, ha másért nem (és ez nem egy ok a többi közt, hanem a leghúsbavágóbb kérdés FAM számára), azért, mert „az uralkodó közbeszéd állításai önmagukban, az *adott explicit tartalomtól függetlenül* (is) hazugságok, mert hitelteleníti őket a rosszhiszemű hatalmi attitűd, a sablonosság és a manipulatív jelleg. Más szóval: ha az adott állítás konkrét tartalma adatszerűen vagy tényszerűen igaz lenne is (persze gyakorta nem az), az állítás maga akkor is hamis, mert hamis az intenció, hamis a kontextus, hamis az alapállás: az elitek ideológiai érdekvédelme és a *mindenkori* világrend iránti töretlen szervilizmus."[6]

§10

[4] **Teller Katalin**

Kétséges számomra, hogy felszámolhatók-e így a hatalmi struktúrák. Az önreflexió bár finomíthat megnyilatkozásaink kizáró-kisajátító gesztusán (amely a hatalomgyakorlás alapvető jegye), teljesen sohasem tüntetheti el, hiszen már a megnevezés-megszólalás aktusában benne rejlik a tárgy birtokba-hatalomba vételének és a nem-tárgy kizárásának gesztusa. Mindez persze nem teszi feleslegessé a metanyelvi kritikát, csak nem szavatolja a maradéktalan autonómiát, hogy a nyelv vagy közbeszédben való részvétel teljesen szabadon hozzáférhető lenne.

Formállogikai szempontból nyilvánvalóan védhetetlen ez az álláspont: az igazságra törekvő beszéd igazsága nem függhet attól, hogy ki, hol, miért, milyen szándékkal és milyen eszközökkel nyilatkozik meg. De a közbeszéd *performatív megnyilvánulás*, ahol nem egyszerű megállapításokat teszünk valamilyen előzetesen adott(nak tételezett) valóságról, hanem álláspontokat juttatunk érvényre és valóságot teremtünk. Ez a kettő együtt jár: azt a valóságot szeretnénk érvényesként felmutatni, amely a mi nézőpontunkból és a mi álláspontunkról annak tűnik. Hogy mi számít érvényes közlésnek, azt nem a „valóságnak" megfelelés, hanem sikerességi kritériumok irányítják. Ekkor merülhet fel a beszéd tartalmától függetlenül a hitelesség kérdése. A hitelességen múlik, hogy az érvényre juttatásért a konformizmus kezeskedik vagy maga a valóság a hitelesítő.

§11 Ha így értelmezzük az *arrobori*t, árulkodó jelnek bizonyul, hogy az önmaga hitelességében kételkedő beszélő kénytelen hatalmi-ideológiai védnökség oltalma alá menekülni. Megszületik az arroboriközbeszéd egyik lényegi alakja: a hivatalos véleményformáló. Véleménye nem valódi társadalmi reprezentáció, hiszen nem formára hozza a társadalmi szereplők önmegnyilatkozását, hanem vagy előzetes konstrukciókba kényszeríti, vagy saját véleményével helyettesíti. Mindkettő következménye az ideológiai véleményformálás, ami egyben ítélkezés is: a saját sikerességi garanciáit (a hatalom védelmét) teszi meg az igazság mércéjéül, miközben más véleményeket releváns és nem-releváns véleménnyé minősít.

§12 Holott a vélemény mindenkor releváns.

§13 Amíg a nyilvánosság önmagában is korlátozott, a nyilvánosság kisajátítása és ellenőrzése könnyen megoldható. Azonban a mai kommunikációs technológiai helyzetben lehetséges, hogy közvetlen egyéni vélemények jelenjenek meg a nyilvánosságban. Az esély mellett a legnagyobb probléma ezzel, hogy ellenőrizetlen, és nemcsak a hatalom, de a társadalom számára is káros vélemények jelenhetnek meg. Ezek szabályozását a mindenkori hatalomtól várjuk; így születnek a politikai korrektséget előíró, illetve a gyűlöletbeszédet büntető rendelkezések.

§14 A jelenkori honi közbeszéd kritikai természetrajza kirajzolja az ideális állapot szellemképét is: egy egészséges, autonóm társadalom önmegnyilatkozását nem szükséges sem átfordítani, sem ellenőrizni, sem szabályozni. De, emlékezzünk az ördögi körre, az autonóm társadalom is csak a közbeszéden keresztül, a közbeszédben

jöhet létre. Amíg ez nem történik meg, addig a legteljesebb nyilvánosság biztosításának együtt kell járnia a nyilvánosság szabályozásával.[5]

§15 Ezek a szabályozó elvek azonban nem lehetnek sem a hatalom érdekében álló, azt konzerváló elvek, de egyéb ideológiai elvek sem.

§16 A közbeszédben megjelenő véleményeknek a társadalmi realitásból kell érkezniük, és csak a társadalmi realitásból érkező egyéb vélemények, illetve a társadalmi realitás többféle értelmezéséből kialakuló vélemények szabályozhatják azokat. Hangsúlyozottan vitatható vélemények, nem pedig vitathatatlan igazságok.

§17 Minden egyéb hatalmi érdeket szolgáló, propagandisztikus megnyilatkozásnak, ideológia vezérelte értelmezésnek, egyéni elvek, sokszor egyéni egzisztenciális problémák kivetüléséből születő állásfoglalásnak háttérbe kellene szorulni. Csak olyan formában jelenhetnek meg, amely a tulajdonképpen nyílt színi vallomásokat nem transzponálja szakértői („nekem igazam van"), sem ítélkezői („a történelmi igazságtalanság jóvátétele érdekében szükséges") pozícióból születő igazsággá. Másképpen nem válhat a közbeszéd részévé a tapasztalat, hogy „a magyar társadalom zöme egyáltalán nem azt a világképet és értékrendet vallja/vallaná magáénak, amit a mainstream beszéd képvisel".[7]

§18 Aki a közbeszéd részesévé és alakítójává kíván válni, ebbe a helyzetbe kerül. Egyszerre kitett annak, hogy akár szándékoltan, akár észrevétlenül belesimul a kényszerek diktálta kiszolgáltatottságba, ellenfelei a konformista vagy a korrupt bélyegét sütik homlokára, ezt elkerülendő pedig könnyen nemcsak ideológiai, de szellemi űrben is találhatja magát. A személyes elköteleződés kinyilvánítása csak olyan alapot választva sikerülhet, amely közel áll a fent elmondottakhoz. A szerzőnél ezt az alapot abban pillantom meg, amit a saját gyökereiről ír: „rendszerkritikám baloldali rendszerkritika volt, s magamat 'Seattle népéhez' az utóbb alterglobnak nevezett antiglobalizációs antikapitalista mozgalomhoz soroltam. Befolyásoltak a hazulról hozott petőfis-táncsicsos hagyományok, a népi írók munkái és '56 baloldali, plebejus nacionalizmusa."[8] Bármennyire is közelinek tűnik ez az álláspont az autonóm társadalmi önmegnyilatkozás követelményéhez, éppúgy vitatatható, mint bármelyik másik, és vitatni, a többivel ütköztetni szükséges is.

§19 Miközben, ismétlem, Farkas Attila Márton helyzetleírását pontosnak és termékenynek tartom, a lendületes, meggyőző érvelésben

5 Farkas Attila Márton

Ez a mi nagy paradoxonunk: ha a szabadságot és autonómiát felülről tervezik és adagolják, az minden, csak nem szabadság és nem autonómia. Térségünkben a progresszió majd mindig az elithez kötődött, s a reformokat mindig fentről „intézték" (azt hiszem ez a legmegfelelőbb kifejezés), mondhatni a felvilágosult abszolutizmus szelleme hat át mindmáig szinte minden progresszív változást. És ez farkába harapó kígyó.

elhangzanak olyan állítások is, amelyek átvilágításra és pontosításra szorulnak. Néhol ellentmondást érzek helyes megállapításai és az alapelvek között, amelyeket mondandója igazolására tár elénk, de amelyek könnyen gátolhatják a jelenlegi helyzet felszámolását. Arra az önmagában helyesnek látszó megállapítására gondolok, hogy „az arrobori végső soron elfajzott idealizmus, hiszen feltételezi, hogy a társadalomnak szüksége van ideálokra, jelszavakra és jövőképre, azaz kegyes hazugságokra, vagyis a társadalomnak van valamiféle tudata és lelkiismerete”.[9]

§20 Az állítás magában rejti, hogy a társadalomnak azért lehet szüksége az arroborira (azért esünk újra és újra abba a hibába, hogy kegyes hazugságokat gyártunk), mert idealisták, utópiakeresők vagyunk, és feltételezzük, hogy van társadalmi tudat és lelkiismeret. Ez utóbbit úgy is értem, hogy ha szakítanánk ezzel a feltételezéssel, kihúznánk mindenféle arrobori alól a talajt. Azzal egyetértek, hogy a társadalmi tudat és lelkiismeret tételezése könnyen vezet ahhoz, hogy a társadalmat mint szubjektumot, hovatovább racionális szubjektumot tekintsük. Aki ekként kezeli, és ekként akarja megszólítani, esetenként számonkérni vagy megítélni a társadalmat, valóban téved. Azt hiszem, ebben a megszólalás jellegzetessége vezet félre bennünket, a nyelvi közlés csele, amennyiben minden nyelvi közlésnek van címzettje. A közbeszédben megszólított társadalmat valóban félrevezető egyetlen, egységes, identikus, racionálisan cselekvő, mérlegelő szubjektumnak tételezni. De akkor mi a társadalom? Egyének véletlenszerű, tetszőleges halmaza?

§21 Talán túlzás, ha szubjektumnak tekintjük, mégsem vitathatunk el a társadalomtól valamiféle egységet, identitást, mely ha másban nem, legalább az arrobori által mérgezett kollektív emlékezetben áll. Hogy a tényleges hordozója ennek a részben az emlékezetre támaszkodó és emlékezetként felépülő identitásnak az egyén vagy egyének csoportja, az nem kétséges. De az egyéni és még a csoportidentitás sem válhat társadalmi identitássá, csak ha további egyének azonosulnak vele, kollektív emlékezetté alakítva a személyes tapasztalatokat.

§22 Az arroborri felszámolásának nem az a legradikálisabb módja, ha a társadalmi tudatot és lelkiismeretet tagadjuk, hanem ha nem „kívülről” vagy „felülről” erőltetett kegyes hazugságokban teremtjük meg a társadalmi identitást. Azt mégsem mondhatjuk, hogy az arroborri hozza létre a társadalmi tudatot, és egy ilyen tudatnak a tagadása megvéd bennünket az arroboritól. Legfeljebb azt mondhatjuk, hogy az arroborinak minősülő beszédek *torz* társadalmi tudatot eredmé-

nyeznek. Az uralkodó közbeszéd hatásai: konformizmus és „közéleti mentális betegség”. „Legártalmasabb tudatmódosító hatása azonban a fatalizmus, a kiszolgáltatottság, az ‘úgysem tehetünk semmit’ érzésének eluralkodása. Ennek egyik megnyilvánulása, hogy az emberek zöme a legvérlázítóbb igazságtalanság mellett is elmegy, sőt: még saját megnyomorítására is alig reagál, merthogy az természetes és változtathatatlan”.[10]

§23 A társadalmi tudat torzulásában az játszik tehát döntő szerepet, hogy a társadalomra „kívülről” vagy „felülről” erőltetnek rá valamilyen identitást vagy identitásokat, meghamisított kollektív emlékezetet. A közbeszéd megváltoztatásától az arrobori torz társadalmi hatásainak elhárítását, vagy eleve eltorzult társadalmi alapjainak a felszámolását remélhetjük, melyekre az arrobori rájátszik, miközben konzerválja azokat. Vagyis a közbeszéd megváltozása egy *új* társadalmi tudatot, *másfajta* gondolkodásmódot, *valós* társadalmi emlékezetet, s ezzel másmilyen társadalmi viszonyokat hozna létre, megszüntetné az avítt társadalmi struktúrákat, attitűdöket vagy a közgondolkodás mentális betegségeit. Kell tehát, hogy legyen a társadalomnak emlékezete, tudata, öntudata és lelkiismerete, mert nemcsak a diagnózis, hanem a terápia is érvényét veszíti.[6] Az más kérdés, hogy ez nem a megmondóemberek és ideológusok tudatát és lelkiismeretét jelenti. Milyen alakban értelmes a társadalmi tudatot feltételezni? A kérdés elvezet egy másik árnyékban maradó gondolathoz.

§24 Szerintem problematikus, hogy a szerző egy sorba rendezi és egy kalap alá veszi a társadalomnak kínált „ideálokat, jelszavakat és jövőképet”. A kijelentésre nyilvánvalóan a „jelszavak” vetülnek borús árnyként: FAM a jelszavakká *degradált* ideálok és jövőkép ellen emeli fel a szavát. De ez nem jelentheti, hogy a társadalomnak egyáltalán ne lenne szüksége – mindenekelőtt – jövőképre, ám ezek formája nem lehet más ideáloknál. Feltéve, ha nem légvárakká magasztosulnak, hanem megmaradnak annak, amik: megvitatható észeszméknek.

§25 Ezeknek az ideáloknak a természetéről érdemes elmélkedni, hiszen néhány sorral lejjebb FAM azt is felrója a közbeszédet alakítóknak, hogy a mindenkor az adott szélirány által újraalkotott ideológiai maszlaguk *a fantáziátlanságukból* ered, ezért már meglévő eszmékhez folyamodnak, és abban áll a szerző morális ítéletének lényege, hogy ezeket nemcsak gyorsan váltogatják a mindenkori hatalmi ízlésnek megfelelően, de képesek elvileg egymástól távol

6 **Farkas Attila Márton**
De ezt az elitek teszik, mindig ők konstruálják a társadalmi tudatot, s vele végső soron magát a társadalmat is. Elitcsere társadalmi tudatcserével is jár, és mindig csak egy ellenálló kisebbség képvisel valamiféle autonómiát, de még ez az autonómia is legtöbbször a rezisztencia autonómiája, mindenfajta projektidentitás nélkül. Tapasztalataim szerint itt mindent be lehet etetni a társadalom jó részével, s ez alól az értelmiség sem kivétel.

álló vagy egymásnak ellentmondó elveket átfordítani egymásba – a szavak szintjén.

§26 > „Amiről ebben a könyvben írok, az az egykori kelet-európai szocialista arrobori továbbélése nyugatmajmoló neoliberális köntösben, ugyanazzal az öngyarmatosító szervilizmussal, javarészt ugyanannak az elitnek a jóvoltából. Ezzel szemben konstruálták később az elitváltók reklámszakemberei a mostani neohorthysta ‘keresztény-nemzeti’ arroborit. Csakhogy annak valódi, huszadik századi verziójához képest ez már csak amolyan posztmodern utánzat, s létrejöttének oka nem annyira a gyökérkeresés és múltidézés, inkább a fantáziátlanság. Ugyanilyen fantáziátlanságból importálta a másik, ‘progresszív’ oldal is az éppen haladónak tartott eszmét Nyugatról, s fogja ezt tenni semmit sem tanulva és semmit sem felejtve egy esetleges rezsimváltáskor.”[11]

§27 A felrótt fantáziátlanság számomra a fantázia pozitív értelmét és szerepét villantja fel. Vagyis a társadalmi képzetalkotásban a fantázia, a képzelet fontosságát emeli ki, ami – ha elfogadjuk Castoriadis társadalomontológiájának lényegi elemét – magának a társadalmi jövőképnek, és az *ebben* meghatározott társadalmi tudatnak az eredője. De mi köze az észeszméknek a fantáziához? Hagyományosan nem inkább az üres képzelgésekhez, ezért a kegyes hazugságokhoz, az illúzióhoz, a téveszmékhez van köze? A fantázia nem áll szemben az észeszmékkel, főleg nem alacsonyítja le azokat. Az eszmék éppen a képzelet révén lesznek *ész*eszmékké, vagyis a mindenkori tényszerű helyzeten túlmutató, általános érvényű képzetekké, gondolatokká. Az általánosítás, de főleg a formalizálás útján elért általános érvényűség csak a képzelőerő működésének köszönhető. Nem ismerhetünk ugyanis minden esetet, különösen nem a még nem létezőket; az egyedi léthelyzetekben megragadott racionális és reális tartalom általánossá emelése, az indukció a fantáziára épül, így lesz az értelem ésszé, az egyedi sokféleség általános egységgé. Feltétlen és egyben elérhetetlen idealitássá, mely mégis a lét új formája. Amikor magukról az eszmékről folytatunk vitát, nem szabad elfeledkeznünk, hogy a reális és racionális tartalmuk vitatható, az általános érvényűségük azonban performatív posztuláció, tehát személyes elköteleződést rejt magában: hitet, meggyőződést, álláspontot nyilvánít ki, és jövőbeli dimenziója van. Arról lehet vitázni, hogy mi a racionális és reális tartalma egy ideának (milyen empirikus tapasztalat), de az, hogy valaki azonosul-e vele mint általánosan érvényessel vagy sem, nem megvitatható. Az ideológiai viták ezért mindig állásfoglalásokat lepleznek el, és a leg-

gyakrabban a lelepleződés előtt érnek véget, vagy ennek elkerülése miatt szakadnak inkább félbe. Nem gondolom, hogy az egyetlen lehetőség, ha a vitapartner morális lealjasodására mutatunk. Legalábbis nem ebben a formában kell a morális ítélkezésnek megtörténnie. Amit *észszerűen* tenni lehet, annak kimutatása, hogy a személyes pozíció általános érvényűvé emelése vagy *ellentmondást* foglal magában, vagy, ami már a lehetséges világokkal függ össze, *nem akarhatjuk*, hogy érvényre jusson, mert olyan világ következik belőle, melyben nem akarhatunk élni. Vagyis a kanti kategorikus imperatívusz „alkalmazása" iránymutató lehet a közbeszéd morális megítélésében, a megszólalás előtt és a megszólalás után is.

§28 Ezek után úgy olvasom a fenti, lendületes megállapításait a szerzőnek, hogy az üres fantazmagóriákkal azonosított, jelszavakká degradált, bálványként tisztelt és imádott ideálok illúziók, melyek torz hatással vannak a társadalomra mindenekelőtt azért, mert megkérdőjelezhetetlenek és megvitathatatlanok, illetve megbénítják a cselekvőképességet. De megjobbítani a társadalmi viszonyokat sem lehet másképpen, csak ha tartalmas, közös fantáziaképekben, lehetséges világokat kivetítő jövőképet vázolunk fel, mely kiállja a fentebbi próbát: nincs ellentmondásban sem a tapasztalatainkkal, sem a közös céljainkkal, és azért tudunk azonosulni vele, mert lehetséges, az akaratunkkal támogatható megoldást kínál életproblémáinkra. A társadalmi tudat és lelkiismeret ebben az összefügésben nem az egyetlen és végső igazság ismeretében, nem is egy morális ítélőszékben, hanem a valós életproblémáink lehetséges feloldására kínált, ideális jövőképpel azonosulásban nyilvánul meg. [7]

§29 Ez az azonosulás pedig csak akkor történhet meg, ha a valóságra valósággal válaszolunk: a tényleges életproblémáinkat elképzelt, de lehetséges világképben fogalmazzuk meg, melyben ezek a problémák átalakulnak (megoldódnak, eltűnnek, felszámolódnak, értelmesen megélhetővé válnak).

§30 Ha – egyetértve a szerzővel – a tények konstrukciók, akkor a kérdés, hogy mi a „valóság". Az idézőjel annak a nehézségnek a jelzése, hogy minden nyelvi megformálás máris konstrukció, és a valóság is nyelvbe öltötten adott, elbeszélt valóság. Ezért mindenkor idézőjelbe kellene tenni, amit mondunk? Hogyan oldható fel ez a nehézség?

§31

7 Teller Katalin

Ez az eszmefuttatás akaratlanul is Ernst Bloch „konkrét utópia" fogalmát juttatja eszembe, és egyúttal előhívja a kérdést, hogy a fantáziaműködés efféle felfogása mennyiben nevezhető baloldali elgondolásnak.

Nem kell feloldanunk, mert nem lehetséges, nincs nyelvtől független valóság (adva a számunkra). Ezért is volt és lesz mindig arrobori. Közbeszédünk valóságalapját mégis ki lehet jelölni. A társadalmi problémák első vagy „végső" valóságalapja *a szenvedésben és a nyomorúságban megnyilvánuló igazságtalanság*. Az igazságtalanság nem várhat külsődleges megállapításra: a szenvedés és a nyomor mindig azok szenvedése és nyomora, akikkel szemben az igazságtalanság érvényesül. Ezért sem a megállapításában, sem a meghatározásában nem lehet elébe menni a megnyilatkozásnak, mely azoktól jön, akik az igazságtalanságot elszenvedik. Szóhoz juttatni a szenvedőt, szóba hozni a szenvedést, szóba önteni az igazságtalanságot – ez a közbeszéd lényegi feladata. A megszólalónak arra kell vállalkoznia, hogy becsatornázza, majd elképzelt, lehetséges megoldását adja, nem pedig ilyen-olyan magyarázatokba kényszeríti az emberi szenvedés pőre tényét. Semmilyen igazságtalanság nem indokolható sem történeti helyzettel, sem történeti szükségszerűséggel, sem a jelenlegi körülményekből kiválogatott szükségszerű vagy kényszerű elemekkel. Ezek erősítik a konformizmust, az apátiát, az apolitikusságot, a tehetetlenséget. Az igazságtalanság nem tűr semmilyen relativizálást, nincs tekintettel semmilyen körülményre, meglétét nem indokolja és elhárítását nem akadályozza semmilyen feltétel.

§32 Az igazságtalanság ugyanis éppen azokból a körülményekből adódik, melyekre itt hivatkozhatnánk, és éppen a körülmények megváltoztatásával orvosolható. Vagyis a második valóságalap, hogy *a szenvedést okozó körülmények maguk a társadalmi viszonyok*, az igazságtalanságot szülő feltételek a társadalom által vagy társadalomként létesült intézmények, melyek keretet adnak az életünknek. A közbeszédnek a társadalom önintézményesülését intézménykritikával és lehetséges új intézmények felmutatásával, intézményalapítással kell támogatnia. A kritika csak ezen a – lehetségesre vonatkozó javaslatban kiteljesedő – módon lehet az ellenállás formája. A passzív rezisztencia, a dacos szembeszegülés, az elvekhez ragaszkodást nem tettekben megnyilvánító ellenállás semmire sem vezet, helyesebben ugyanúgy tehetetlenségről árulkodik, az apátiát, a konformizmust és az apolitikusságot támogatja.

§33 Az intézményeink az életünknek, az élethelyzeteinknek tulajdonított értelmek és jelentések megtestesülései. A közbeszédnek ilyen értelmek és jelentések képzésében van döntő szerepe. Ezek a jelentések fogják össze a reáliákat, a vágyképzeteket, a racionális értelmezésüket. De az életproblémáink megoldását a képzelet ere-

jével vázoljuk fel, amikor a meglévőre támaszkodva kivetítjük (tervbe vesszük) a még nem létező lehetségest. Ahogyan az azonosulás velük vagy a nem-azonosulás is az egyéni képzelet munkája lesz. Ezért a társadalom tudatát vagy lelkiismeretét a képzeletén keresztül lehet elérni.

§34 Mi a teendő? Nem egyszerűen megkonstruálni és elmondani a másokat sújtó igazságtalanságot, hanem mindenekelőtt helyet nyitni annak, hogy maga mondja ki magát.

§35 Azt hiszem, közbeszédünkből ez hiányzik a legjobban. Ahhoz, hogy teret nyissunk és engedjük szóhoz jutni az igazságtalanságot, a kisajátított, korlátozott, leuralt nyilvánosságot kell feltörni. Olyan munkát kell elvégezni, amilyet Farkas Attila Márton végzett. De ma a magyar társadalom a legkülönbözőbb irányokból törte át a hallgatás, a konformizmus és a tehetetlenség falát, leplezte le, nem ideologikus, elméleti, kritikai-értelmező módon, hanem a maga valóságának, valóságainak felmutatásával, hogy nem hisz többé a lózungoknak. A kifejezési módja azonban egyelőre az elégedetlenség.

§36 A kérdés, hogy ki lép be, milyen mondandóval, milyen szándékkal, és mennyi hitelességgel ebbe a térbe, hogy az elégedetlenséget politikai cselekvéssé alakítsa. Már megint készen állnak a megmondóemberek, a szakértők és a tudományos alapon ítélkezők…

§37 Ezért a nyilvánosság terét nyitva tartó beszéddel lépjünk be a közbeszéd terébe, hogy az a társadalom önmegnyilatkozását biztosítsa. A beáramló elégedetlenséget formáljuk át rendszerkritikává, és új intézmények felvázolásával segítsük a társadalom újraintézményesülését. [8]

§38 Ami maga a politika.

[8] **Teller Katalin**
Theodor W. Adorno javaslata itt bizonyára az lenne, hogy ezt a munkát leginkább a művészet tudná elvégezni – olyan nyelvként, amely a heteronóm és az autonóm megszólalás dialektikáját sajátos formaadása révén képes fenntartani, nem feledve az „objektum elsőbbségét", amely – leegyszerűsítve – a konkrét, a valós, az anyagi megkerülhetetlenségét takarja.

Szerzői hozzászólások 5

4 **Teller Katalin** · kommentár

↑ vissza a szöveghez: E2 §8 · a margón

> *„…vá szabad belépése van mindenkinek, mégpedig a maga jogán (a megélt élethelyzetek relevanciája okán), és a megnyilatkozásnak abban a formájában, ahogyan az adott társadalmi réteg vagy akár egyén megfogalmazza véleményét.”*

Kétséges számomra, hogy felszámolhatók-e így a hatalmi struktúrák. Az önreflexió bár finomíthat megnyilatkozásaink kizáró-kisajátító gesztusán (amely a hatalomgyakorlás alapvető jegye), teljesen sohasem tüntetheti el, hiszen már a megnevezés-megszólalás aktusában benne rejlik a tárgy birtokba-hatalomba vételének és a nem-tárgy kizárásának gesztusa. Mindez persze nem teszi feleslegessé a metanyelvi kritikát, csak nem szavatolja a maradéktalan autonómiát, hogy a nyelv vagy közbeszédben való részvétel teljesen szabadon hozzáférhető lenne.

541 karakter

5 **Farkas Attila Márton** · kommentár

↑ vissza a szöveghez: E2 §14 · a margón

> *„…Amíg ez nem történik meg, addig a legteljesebb nyilvánosság biztosításának együtt kell járnia a nyilvánosság szabályozásával.”*

Ez a mi nagy paradoxonunk: ha a szabadságot és autonómiát felülről tervezik és adagolják, az minden, csak nem szabadság és nem autonómia. Térségünkben a progresszió majd mindig az elithez kötődött, s a reformokat mindig fentről „intézték” (azt hiszem ez a legmegfelelőbb kifejezés), mondhatni a felvilágosult abszolutizmus szelleme hat át mindmáig szinte minden progresszív változást. És ez farkába harapó kígyó.

412 karakter

6 **Farkas Attila Márton** · kommentár

↑ vissza a szöveghez: E2 §23 · a margón

> *„…Kell tehát, hogy legyen a társadalomnak emlékezete, tudata, öntudata és lelkiismerete, mert nemcsak a diagnózis, hanem a terápia is érvényét veszíti."*

De ezt az elitek teszik, mindig ők konstruálják a társadalmi tudatot, s vele végső soron magát a társadalmat is. Elitcsere társadalmi tudatcserével is jár, és mindig csak egy ellenálló kisebbség képvisel valamiféle autonómiát, de még ez az autonómia is legtöbbször a rezisztencia autonómiája, mindenfajta projektidentitás nélkül. Tapasztalataim szerint itt mindent be lehet etetni a társadalom jó részével, s ez alól az értelmiség sem kivétel.

443 karakter

7 **Teller Katalin** · kommentár

↑ vissza a szöveghez: E2 §28 · a margón

> *„…kiismeret ebben az összefügésben nem az egyetlen és végső igazság ismeretében, nem is egy morális ítélőszékben, hanem a valós életproblémáink lehetséges feloldására kínált, ideális jövőképpel azonosulásban nyilvánul meg."*

Ez az eszmefuttatás akaratlanul is Ernst Bloch „konkrét utópia" fogalmát juttatja eszembe, és egyúttal előhívja a kérdést, hogy a fantáziaműködés efféle felfogása mennyiben nevezhető baloldali elgondolásnak.

207 karakter

8 **Teller Katalin** · kommentár

↑ vissza a szöveghez: E2 §37 · a margón

> *„…A beáramló elégedetlenséget formáljuk át rendszerkritikává, és új intézmények felvázolásával segítsük a társadalom újraintézményesülését."*

Theodor W. Adorno javaslata itt bizonyára az lenne, hogy ezt a munkát leginkább a művészet tudná elvégezni – olyan nyelvként, amely a heteronóm és az autonóm megszólalás dialektikáját sajátos formaadása révén képes fenntartani, nem feledve az „objektum elsőbbségét", amely – leegyszerűsítve – a konkrét, a valós, az anyagi megkerülhetetlenségét takarja.

353 karakter

Források

- Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021) – oldalak: 23, 7, 24, 19, 8, 9, 21, 10

- Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika? (2026)

Az esszé 11 lábjegyzete a kötet végén: Jegyzetek, E2 (268. o.)

Kapcsolatok

HOZZÁSZÓLTAK 5

- Teller Katalin: 4 (§8), 7 (§28), 8 (§37)
- Farkas Attila Márton: 5 (§14), 6 (§23)

A SZERZŐ HOZZÁSZÓLÁSAI MÁS ESSZÉKHEZ 6

- 1. → E1 §3 Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika?
- 20. → E7 §5 Tevesz László: Rövid eszmefuttatás a nemzetről
- 29. → E9 §4 Fleck Zoltán: Gyávák és sznobok a hatalom szolgálatában
- 34. → E9 §16 Fleck Zoltán: Gyávák és sznobok a hatalom szolgálatában
- 55. → E14 §11 Csury Balázs: Gesta Hungarorum
- 57. → E14 §23 Csury Balázs: Gesta Hungarorum

EMLÍTI 3

- Farkas Attila Márton 11×, először §1
- Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika? 1×, először §9
- Kicsák Lóránt: Mindig volt és mindig lesz 1×, először §1

KI EMLÍTI 6

- Fleck Zoltán: Gyávák és sznobok a hatalom szolgálatában 3×
- Csury Balázs: Gesta Hungarorum 2×
- Tevesz László: Rövid eszmefuttatás a nemzetről 1×
- Teller Katalin: Cinizmus után az új cinizmus előtt? 1×
- Kovács Gábor: Mindig bontott téglából 1×
- Gulyás Ábel: Nemzeti technokrácia – a szakértelem visszatérése a honi retorikába 1×

BELSŐ LINKEK 4

- Fleck Zoltán: Gyávák és sznobok a hatalom szolgálatában §4 → ide
- Teller Katalin: Cinizmus után az új cinizmus előtt? §9 → ide
- Teller Katalin: Cinizmus után az új cinizmus előtt? §9 → ide
- Gulyás Ábel: Nemzeti technokrácia – a szakértelem visszatérése a honi retorikába §28 → ide

KÖZÖS FOGALMAK MÁS ESSZÉKKEL

- Kovács Gábor: Mindig bontott téglából 6: arrobori, konformizmus, közbeszéd, öngyarmatosítás, propaganda, rendszerváltás
- Tallár Ferenc: Liberális és illiberális demokrácia: egy egész két fele? 6: arrobori, konformizmus, nacionalizmus, öngyarmatosítás, propaganda, rendszerváltás
- Ács József: A technokrata mákonytól a sötét felvilágosodásig 6: arrobori, közbeszéd, nacionalizmus, öngyarmatosítás, propaganda, rendszerváltás
- Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika? 5: arrobori, konformizmus, közbeszéd, nacionalizmus, rendszerváltás

- Gulyás Ábel: Nemzeti technokrácia – a szakértelem visszatérése a honi retorikába 5: konformizmus, közbeszéd, nacionalizmus, propaganda, rendszerváltás
- Csury Balázs: Gesta Hungarorum 5: arrobori, közbeszéd, nacionalizmus, propaganda, rendszerváltás
- Éber Márk Áron: Elmúlt korok hordaléka 5: arrobori, közbeszéd, nacionalizmus, öngyarmatosítás, rendszerváltás
- Fleck Zoltán: Gyávák és sznobok a hatalom szolgálatában 4: arrobori, konformizmus, közbeszéd, rendszerváltás

KÖZÖS FORRÁSOK

- Tallár Ferenc: Liberális és illiberális demokrácia: egy egész két fele?: Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021); Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika? (2026)
- Teller Katalin: Cinizmus után az új cinizmus előtt?: Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021); Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika? (2026)
- Éber Márk Áron: Elmúlt korok hordaléka: Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021); Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika? (2026)
- Lendvai Zalán: A szittya nacionalizmusról 20 évvel később: Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)
- Kiss Lajos András: A politikai infantilizmus természetrajza: Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)
- Gulyás Ábel: Nemzeti technokrácia – a szakértelem visszatérése a honi retorikába: Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)
- Cselik Ágnes: A nyelv mint hatalomtechnikai eszköz: Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika? (2026)
- Csury Balázs: Gesta Hungarorum: Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)
- Béndek Ábris: Egy még ősibb eredet?: Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)

Az esszé minden hivatkozása a Hivatkozás indexben (E2) → · az esszé lábjegyzetei a kötet végén →

← Előző · E1
Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika?

E3 · Következő →
Lendvai Zalán: A szittya nacionalizmusról 20 évvel később

E3 · ESSZÉ 3/16 ↑ TARTALOM

3. A szittya nacionalizmusról 20 évvel később

Lendvai Zalán

Először a Liget online folyóiratban jelent meg: ligetmuhely.com/lendvai-zalan-a-szittya-nacionalizmusrol-20-evvel-kesobb/↗. A margón 1 szerzői hozzászólás.

§1 A szittya nacionalizmus Farkas Attila Márton[1] definíciója szerint a nemesek érdekeinek, „régi jogainak" védelmét jelenti, miközben kirekesztően viszonyul a nem „igaz" magyarokhoz. A szittya nacionalista felfogás a nemzet cinikusan megszorító értelmezése. A mindenkori privilegizált réteg gyakorolja a nemzetivé nyilvánítás vagy épp a nemzetből kitaszítás jogát – legyen szó a Werbőczy korabeli nemességről vagy jóval később a rendszerváltozás nyerteseiről. „S a magukat igazi magyarnak tartóknak *mindenkor* szükségük van nem igaziakra, mert csak ennek tükrében nyerik el saját identitásukat. Az igazi magyarok, a mélymagyarok, a jó magyarok stb. magyarságához szükségszerűen hozzátartozik a vérségi vagy mentális ál-, új-, mű-, vagy hígmagyarok jelenléte." A szittyáknak szükségük van arra, hogy a magyargyűlölőnek titulált rétegekkel szemben határozzák meg saját valóságukat, és ez az állítás a mai napig helytálló. De van a szittya nacionalizmusnak és az ehhez kapcsolódó önmeghatározásnak egy másik dimenziója is: a nem privilegizált, kasztosodott alsóbb rétegek, a periférián rekedtek különös viszonya a mindenkori elitek magyarság-definíciójához. A leszakadt rétegek „urakhoz" vonzódása visszavezethető a feudalizmus konzerválódására és a sokak által hangoztatott jobbágytársadalomra.

§2 A 2010 utáni időszakban megfigyelhető, hogy az egzisztenciálisan legkiszolgáltatottabb csoportok tagjai gyakran a többszörös ingatlan- és földbirtokos „újnemesi" réteggel azonosulnak „magyarságukban", holott e privilegizált rétegnek kiemelt felelőssége van a leszakadt csoportok kilátástalan helyzetében. Miért érzik olyan távol maguktól a tőlük nyilvánvalóan magasabb életszínvonalon élő,

de a rendszer igazi nyerteseihez képest igen korlátozott vagyoni javakkal rendelkező, havi jövedelemből élő réteget?

§3 A történetileg polgárosodásában megakadt magyar társadalom számára a piaci és a politikai verseny kikapcsolásának szándéka kiismerhetőbb, otthonosabb világgal kecsegtet. Tölgyessy Péter szerint[2] a nem piaci versenyben szocializálódott generáció biztonságosabbnak érzi a „gulyáskommunizmus" alatt elsajátított teljesítmény helyett a hűségen és kapcsolati tőkén alapuló társadalmi működést. Erre az igényre rezonált Magyar Bálint *A magyar maffiaállam anatómiája* című munkájában. A helyzet 2010 után ismét a patrónus–kliens viszonyt erősítette minden szinten, és az így létrejött rendszerben a legfőbb bűn a hűtlenség lett. A kialakult hűbéri láncolatot úgy jellemzi, hogy „akik ki akarnak lépni, netán szembefordulni a rendszerrel, azokat szankcionálni lehet olyasmiért, amiért egy demokráciában senkit nem lehetne, és olyan eszközökkel, amilyenekkel egy demokráciában lehetetlen lenne"[3]. A nemtelen eszközök elsősorban az egzisztenciát érintik, mégis a társadalom jelentős része kényelmesebben és gyakorlatiasabban mozog abban a posztfeudális közegben, ahol a létbiztonság nem alanyi jog, hanem hűségért cserébe kapott kiváltság. A feudalista reflexek élénk jelenlétéből következik, hogy az „újnemesi" réteg kiemelt státuszát a perifériára szorult réteg evidenciaként fogadja el, ezzel megkérdőjelezhetetlenné téve saját kiszolgáltatott pozícióját is, valamint a köztük lévő alá-fölé rendeltségen alapuló viszonyt.

§4 Az önkényes magyarságdefiníciók, a szittya nacionalizmus leszivárgása a privilegizált rétegekből a periférián élőkhöz azzal is magyarázható, hogy mindössze az adott „úrhoz" fűződő hűség miatt vallanak irracionális, ellentmondó „értékeket", és nem azért, mert azt alaposan átgondolták. Ez nem szellemi elmaradottság, sokkal inkább a létbiztonságot szolgáló évszázadok tapasztalatában gyökerező reflex. Ilyen racionálisan nehezen magyarázható értékvállalás volt a magyar miniszterelnök támogatása a magyargyűlölő román elnökjelölt kampánya során. A leszakadt réteghez tartozó, fanatikus támogatók nem tették fel a kérdést, hogy ez miként egyeztethető össze az erdélyi magyarok kurzuson belüli kiemelt státuszával. Az „újnemesi" réteg saját érdekeinek védelmében használt nemzetiként egy korábban „magyargyűlölőnek" címkézett narratívát, így a „magyarságot" is a korábbi meghatározás inverzére fordította ki. A nacionalizmus számukra mindig is a kiváltságok megtartásának eszközét jelentette. A rendszer kevésbé szerencsés rétegeinek egy része pedig azért sem emel hangot, mert

évszázados tapasztalatokból tudja, hogy nem azt kell figyelni, hogy mi a mondás, hanem hogy kitől származik, és ha attól, akihez láthatatlan (olykor egészen látható) egzisztenciális lánc köti, akkor tartalmi felülvizsgálat nélkül egyet kell vele érteni.

§5 Ez a berögzült viselkedés megfosztja az egyént a lehetőségtől, hogy önmaga határozza meg identitását. Tocqueville szerint[4] ott, ahol az egyének nem autonóm cselekvőként léteznek, hanem atomizált alattvalókként, a társadalom képtelenné válik az önszerveződésre, és a rend fenntartását szükségszerűen egy hierarchikusan szervezett, központosított állam veszi át. És amíg ez az állapot és felfogás fennáll, egy szélesebb körű polgári társadalom kiépülése elképzelhetetlen. De ilyen mértékű egzisztenciális kitettség mellett nehezen elvárható, hogy a komfortos, biztonságot nyújtó feudális jellegű reflexeket elhagyják. A Magyar Bálint által megfogalmazott függésekre és lojalitásra épülő társadalom Tocqueville elméletébe illeszkedik, ugyanis autonóm cselekvők hiányában ki se alakulhatott volna rövid távon egy decentralizált, nem feltétlen hűségen alapuló központi hatalom és hozzárendelt rendszer.

§6 A szittya nacionalizmus okozta paradox viszonyulás súlyos, talán még nem látható károkat okoz az egész társadalomban, mivel relatívvá teszi nemcsak az értékeket, hanem a jogot is. Ez hosszú távon meggyengíti az általános bizalmat a jog érvényesülésében és szabályozó funkciójában. Max Weber *Gazdaság és társadalom* című munkájában rávilágít, hogy a modern, racionális jogállam alapja a jog univerzális érvényessége, függetlenül az aktuális hatalmi szereplőktől. Amikor azonban a jogot az elit a saját érdekei szerint értelmezi, a társadalom működését a hierarchikus logika uralja.[5] A joggal kapcsolatos bizalmatlanság még inkább növeli az erő kultuszát, ezzel nemhogy késleltetve, hanem gátolva a polgári „rend” kialakulását. Ingoványos talajon jár a mindenkori elit, ha kizárólag saját aktuális érdekeinek megfelelően értelmezi az igazságszolgáltatás döntéseit. Ellentmondást keltő reakció az „újnemesi” rétegben is az aktuális érdekeivel ellentétes bírói döntés nyilvános támadása, holott az adott döntést ennek a rétegnek a jogalkotói tevékenysége során létrejött jogszabályok alapján hozták. Az igazságszolgáltatás nyílt számonkérése, egyes bírák magyargyűlölőként címkézése kérdéseket vet fel az egész elit jogalkotói tevékenységével kapcsolatban. Nehezen nevezhető koherensnek, ha a jogszabály létrejöttének pillanatában létrejövő jogalkotói szándék később eltér, más értelmezést kíván a megalkotója részéről, holott a módosítás lehetősége is megadatott. Az „újnemesi” réteg igazságszolgáltatást

vagy jogalkalmazókat támadó tevékenységéből nem következik más, mint hogy a hozzájuk igazodó periférián rekedt réteg viszonyulása is hasonló lesz a jog uralmához, azaz megkérdőjelezi, érvénytelennek látja. Ha a jog uralma ilyen mértékben sérül, a jogállamiság követelményei értelmezhetetlenné válnak, a kiszámíthatóság és előreláthatóság eltűnésével pedig még kiszolgáltatottabbak lesznek az eliten kívüli csoportok.

§7 A mélyben gyökerező feudális reflexek feloldásának egyik lehetséges terepe közvetítő közegként a kultúra, információs hidat teremtve az értelmiség és a periférián rekedtek között, láthatóvá téve a tapasztalatokat, benyomásokat. A mesterkélt vidékimitációkkal szemben azok a munkák igazán jelentősek, amelyekben központi téma a periféria. Ezek segíthetik az okok szélesebb feltárását és a diskurzus elindítását ott, ahol eddig csupán elképzelések és fantazmagóriák éltek a magyar Alföld „igazi arcáról". Farkas Attila Márton esszéje után húsz évvel érvényesnek tűnik és megoldásokra késztet az állítás, hogy „paradox-ironikus módon éppen a legújabb szittya-nacionalizmusnak sikerül véghezvinnie, amit egyetlen külső elnyomó hatalom sem tudott megtenni: a nemzettudat elsorvasztását." 9

Szerzői hozzászólások 1

> 9 **Farkas Attila Márton** · kommentár
>
> ↑ vissza a szöveghez: E3 §7 · a margón
>
> > *„…nik és megoldásokra késztet az állítás, hogy „paradox-ironikus módon éppen a legújabb szittya-nacionalizmusnak sikerül véghezvinnie, amit egyetlen külső elnyomó hatalom sem tudott megtenni: a nemzettudat elsorvasztását."*
>
> És vele magának az országnak a szó szerinti elsorvasztását is. Szomorú és groteszk párhuzam, ahogyan az önző, közzel nem törődő, az igazi patópáli köznemesi mentalitást éppen a kiszáradó, sőt, elsivatagosodó Alföld reprezentálja leglátványosabban (bár a Dunántúlon is vannak kisebb katasztrófaövezetek), minthogy a 16 év sokkal inkább telt el ez esetben is a harácsolással és látszatintézkedésekkel, a kifejezetten kártékony döntésekkel (l. akkugyárak), mint egy korszerű vízgazdálkodással. Ha az ember megnézi a magyar történelmet, megpillantja ennek a legmélyebb okait, melyek a tudatban lappanganak.
>
> 602 karakter

> 9 **Farkas Attila Márton**
>
> És vele magának az országnak a szó szerinti elsorvasztását is. Szomorú és groteszk párhuzam, ahogyan az önző, közzel nem törődő, az igazi patópáli köznemesi mentalitást éppen a kiszáradó, sőt, elsivatagosodó Alföld reprezentálja leglátványosabban (bár a Dunántúlon is vannak kisebb katasztrófaövezetek), minthogy a 16 év sokkal inkább telt el ez esetben is a harácsolással és látszatintézkedésekkel, a kifejezetten kártékony döntésekkel (l. akkugyárak), mint egy korszerű vízgazdálkodással. Ha az ember megnézi a magyar történelmet, megpillantja ennek a legmélyebb okait, melyek a tudatban lappanganak.

Források

- Alexis de Tocqueville: A demokrácia Amerikában, Gondolat, Bp., 1983 (1983)
- Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)
- Magyar Bálint: A magyar maffiaállam anatómiája (2005)
- Max Weber: Gazdaság és társadalom (1987)
- Tölgyessy Péter: Zsákutcából zsákutcába (A magyar polgár tanulmánykötet), Magvető, 2016 (2016)

Az esszé 5 lábjegyzete a kötet végén: Jegyzetek, E3 (268. o.)

Kapcsolatok

HOZZÁSZÓLTAK 1

- Farkas Attila Márton: 9 (§7)

A SZERZŐ HOZZÁSZÓLÁSAI MÁS ESSZÉKHEZ 3

- 30. → E9 §5 Fleck Zoltán: Gyávák és sznobok a hatalom szolgálatában
- 46. → E11 §1 Vörös István: Szabadulás a jelentésből
- 53. → E14 §5 Csury Balázs: Gesta Hungarorum

EMLÍTI 1

- Farkas Attila Márton 3×, először §1

KI EMLÍTI 1

- Teller Katalin: Cinizmus után az új cinizmus előtt? 1×

BELSŐ LINKEK 1

- Teller Katalin: Cinizmus után az új cinizmus előtt? §3 → ide

KÖZÖS FOGALMAK MÁS ESSZÉKKEL

- Tallár Ferenc: Liberális és illiberális demokrácia: egy egész két fele? 5: cinizmus, demokrácia, nacionalizmus, rendszerváltás, szittya nacionalizmus
- Gulyás Ábel: Nemzeti technokrácia – a szakértelem visszatérése a honi retorikába 4: cinizmus, demokrácia, nacionalizmus, rendszerváltás
- Ács József: A technokrata mákonytól a sötét felvilágosodásig 4: demokrácia, nacionalizmus, rendszerváltás, szittya nacionalizmus
- Csury Balázs: Gesta Hungarorum 4: cinizmus, demokrácia, nacionalizmus, rendszerváltás
- Éber Márk Áron: Elmúlt korok hordaléka 4: demokrácia, nacionalizmus, rendszerváltás, szittya nacionalizmus
- Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika? 3: cinizmus, nacionalizmus, rendszerváltás
- Kovács Gábor: Mindig bontott téglából 3: cinizmus, demokrácia, rendszerváltás
- Tevesz László: Rövid eszmefuttatás a nemzetről 3: demokrácia, nacionalizmus, szittya nacionalizmus

KÖZÖS FORRÁSOK

- Tallár Ferenc: Liberális és illiberális demokrácia: egy egész két fele?: Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021); Max Weber: Gazdaság és társadalom (1987)
- Kicsák Lóránt: Mindig volt és mindig lesz: Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)
- Kiss Lajos András: A politikai infantilizmus természetrajza: Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)
- Gulyás Ábel: Nemzeti technokrácia – a szakértelem visszatérése a honi retorikába: Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)
- Teller Katalin: Cinizmus után az új cinizmus előtt?: Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)
- Csury Balázs: Gesta Hungarorum: Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)
- Éber Márk Áron: Elmúlt korok hordaléka: Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)
- Béndek Ábris: Egy még ősibb eredet?: Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)

Az esszé minden hivatkozása a Hivatkozás indexben (E3) → · az esszé lábjegyzetei a kötet végén →

← Előző · E2
Kicsák Lóránt: Mindig volt és mindig lesz

E4 · Következő →
Kiss Lajos András: A politikai infantilizmus természetrajza

E4 · ESSZÉ 4/16 ↑ TARTALOM

4. A politikai infantilizmus természetrajza

Kiss Lajos András

Először a Liget online folyóiratban jelent meg: ligetmuhely.com/kiss-lajos-andras-a-politikai-infantilizmus-termeszetrajza/↗. A margón 3 szerzői hozzászólás.

§1 Újra megkísérlem korábbi írásomban[1] nem – vagy csak alig – érintett szempont alapján értelmezni, illetve a magam módján továbbgondolni FAM radikális, a „fősodor" politikai táborok eszmei-ideológiai irányzataiba nehezen besorolható kapitalizmuskritikájának néhány fontos megállapítását. Rögtön hozzáteszem: a „honi politikai közbeszédet" élesen kritizáló, illetve az európai baloldal immáron fél évszázada tartó (és megállíthatatlannak tűnő) hanyatlását elemző megállapításainak többségével egyetértek. Ami a válságból való kilábalás esélyét illeti, némileg derűlátóbb vagyok.

§2 Mindezt azzal egészítem ki, hogy Farkas Attila Márton könyvének és egyik 2013-ban megjelent tanulmányának „újraértelmezése" során két problémakörre koncentrálok: először az úgynevezett menedzserkapitalizmus látványos kudarcára, kötődve a szerző mondandójához. Konkrétan: a politikai-ideológiai meggyőződésektől látszólag megszabadult, és ezzel együtt a „szakértői kompetenciákat" szinte szakrális magasságokba emelő liberális eszmék szükségszerű hanyatlásának okait, illetve a mára szinte az agónia küszöbén álló „harmadikutas szociáldemokrácia" téves valóságértelmezését szeretném összefoglalni, illetve kiegészíteni. Ezt követően a médiában – rendszerint felületesen és reflektálatlanul –

rendre „baloldalinak” titulált politikai korrektség, illetve az ehhez szorosan kapcsolódó szélsőséges multikulturalizmus extrém megnyilvánulásának a józan ész szabályait semmibe vevő káros következményeit egy példával illusztrálom. Végül pedig – nem függetlenül az imént említett kérdésektől – a FAM számára is megkerülhetetlen dilemmával próbálok szembesülni, hogy egyáltalán van-e esély arra, hogy a következő évtizedekben a baloldal kiutat talál a „zsákutcából”, amelybe elsősorban a saját tévedései okán „kormányozta be magát”.

§3 Indulásként újra felteszem a kérdést: vajon miféle eszmék mozgatják az úgynevezett „menedzserkapitalizmusban” központi szerepet játszó technokrata-szakértő réteget, illetve van-e ennek az önmagát szinte „felsőbbrendű rasszként” definiáló „kvázi-közösségnek” valamilyen – többé-kevésbé koherens – ideológiai vagy eszmei meggyőződése. Nyilvánvaló, mondja a szerző, hogy a szakértői kultúrában nem található semmilyen következetesen képviselt meggyőződés, vagy ha ilyenre mégis rábukkanunk, akkor az kizárólag „a mindenkori világrend iránti töretlen szervilizmus”. Éppen ezért „Fölösleges például az amerikanizáció propagálóinak fejéhez Amerika-bírálatokat vágni – legyenek azok bármily megalapozottak, többségük nemsokára úgyis Kína elkötelezett barátja lesz, s bármiben lefogadom: akkor majd konfuciánus-kollektivista alapon mosolyogják meg és oktatják ki mindazokat, akik a nyugati individualizmus és a demokratikus értékek védelmében féltik a magyar társadalmat. S ha ez utóbbiak szemükre vetnénk korábbi nézeteiket, az éppoly avítt és nevetséges hőzöngésnek számítana, mint ma kommunistázni.”[2] A szakértőnek – kiváltképpen a gazdasági szférában – valójában nincs semmilyen politikai vagy világnézeti elkötelezettsége; rendszerint az „ideológiamentes célszerűségre” hivatkozik, ami persze „nem több szemfényvesztésnél”, mondja Farkas Attila Márton. Ez a lózung kizárólag a hatalom igazolását célozza meg. Az igazság persze az, hogy az „ideológianélküliség ideológiája” a valóságban a tőke nyers érdekeit szolgálja, ugyanis ez az érzéstelenített (aszeptikus) nyelvezet arra mindenképpen alkalmas, hogy – mint valamiféle varázsige – megbénítsa a társadalom többségének cselekvőképességét, hiszen ebben a végletesen leegyszerűsített nyelvi univerzumban lehetetlennek tűnik észszerű ellenérveket megfogalmazni. „A szakértő feladata az emberi szempontok, az etika, a bárminemű igazságérzet kiiktatása a közbeszédből, illetve a közgondolkodásból. Hiszen az alapelv: a szakembert, a technokratát, ’nem az érzelmei vezérlik’, hanem a ’szakmai érvek’”. [3] Az igaz, hogy a szakértelemre alapozott globális politika nélkü-

lözi a nagy „történeti narratívát", de arról sem feledkezhetünk el, hogy az érzelem és az értelem szembeállításának komoly tradíciója van az újkori Európa szellemi életében. Nincs ez másképp ma sem, éppen ezért jogos FAM álláspontja, hogy az effajta gondolkodásmód rendre megjelenik napjaink szellem- és társadalomtudományi munkáiban is. Talán nem felesleges megemlíteni, hogy Martha Nussbaum számos munkájában idézi (mint elrettentő példát) az ismert chicagói közgazdász és jogfilozófus, Richard Posner meglehetősen mellbevágó állításait a gazdasági racionalitás abszolút és minden „józan ember számára megkérdőjelezhetetlen" értékéről. *The Economics of Justice* című könyvében írja, hogy a gazdasági utilitarizmus talaján állva egyszerűen belátható, hogy döntéseinket és cselekedeteinket kizárólag a költség/haszon viszonylatnak kell meghatároznia, és ez az evidencia az élet minden területére könyyedén kiterjeszthető. „Vagyis semmiképpen sem racionális döntés, ha egy nő két gyermeke mellé még egy harmadikat is szülni szeretne. Ugyancsak irracionális az egyetemeken bölcsész szakokat (mondjuk klasszika filológiát) hallgatni, hiszen az ilyen diplomákkal rendelkezők köztudottan csórók maradnak egész életükben. De az sem észszerű, ha egy anya elhunyt gyermekét gyászolja, hiszen a könnyeivel már úgysem tudja a halottat feltámasztani, ezért jobban teszi, ha valamilyen profitszerző tevékenységgel tölti idejét."[4]

§4 2006-ban FAM úgy látta, hogy mifelénk – a maga vegytiszta formájában – Kóka János írásaiban és politikusi tevékenységében érhető tetten a technokrata-szakember ideáltípusa. Mint tudjuk, Kóka János akkoriban a „baloldali" MSZP-SZDSZ-kormányban töltött be fontos tisztséget (2004 és 2007 között gazdasági és közlekedési miniszterként tevékenykedett), és emellett gazdasági témájú publicisztikái is megjelentek. Az egyik publicisztikájában például annak a véleményének adott hangot, hogy – legalábbis szerinte – napjainkban „a szolidaritás eszméje vesztésre áll".[5] De a „baloldali kormány" minisztere ezt a „tényt" inkább üdvözlendőnek, mintsem sajnálatosnak tekintette. Ha a médiában mostanság megjelenő híreknek hinni lehet, Kóka János az azóta eltelt években már nem is csak a baloldali-szociáldemokrata világképnek, de az akkor vallott liberális eszméinek is hátat fordított (legalábbis annak a világképnek, amivel a kortárs liberálisok öndefinícióiban találkozhatunk), és az egykori miniszter ma már a Fidesz politikai ágenseivel van szoros kapcsolatban, akik köztudottan illiberálisként definiálják önmagukat. Mindezek ismeretében önkéntelenül adódik a kérdés: voltaképpen hogyan határozható meg az egykori miniszter eszmei-ideológiai meggyőződése? A helyzet az, hogy a kérdés értelmetlen. Olyan ez,

mintha valaki azt kérdezné: voltaképpen milyen a kaméleon eredeti színe?

§5 Az elszánt kapitalizmusapológia és technokrata messianizmus nem új jelenség. Charles Dickens *Nehéz idők* című regényének egyik fontos szereplője az iskolaigazgató Thomas Gradgrind, aki – miként ezt már a regény elején is sejteni lehetett – később sikeres politikus lesz. Dickens a „valóság" iránt végletesen elkötelezett emberként mutatja be ezt az iskolaigazgatót, aki csak a „tényeket" és a matematikai kalkuláció megkérdőjelezhetetlen igazságát hajlandó tekintetbe venni. „Vonalzó, mérleg és egyszeregy van mindig a zsebében, uram, készen arra, hogy lemérje és kimérje az emberi természet minden porcikáját, és pontosan megmondja, mennyit ér."[6] Pedig a liberális eszmerendszer – a maga eredeti formájában – korántsem volt ennyire rideg és számító. A józan mértékletesség, a szolidaritás és a szenvedő embertársaink iránt érzett empátia még jelen volt ebben az „ősliberalizmusban". Zygmunt Bauman a *Vajon a gazdagok boldoggá tesznek-e minket?* című könyvében John Stuart Mill empatikus liberalizmusát ma is követhetőnek véli. A brit filozófus *A politikai gazdaságtan elvei*ben arról ír, hogy a gazdaság stabilitása és kiszámíthatósága sokkal fontosabb, mint a korlátlan növekedés erőltetése. Ha a gazdasági fejlődés elér egy meghatározott és normálisnak nevezhető szintet, olyan új helyzet áll elő, amit Mill „egyensúlyi állapotnak" nevez. „A népesség és az anyagi javak stagnálása korántsem jelenti azt, hogy az emberi fejlődés megreked. Éppen ellenkezőleg, korábban sohasem látott lehetőség és tér nyílik a kultúra legkülönbözőbb formáinak tökéletesítésére: az erkölcsi haladásra és a szociális viszonyok javítására. Ez az állapot valószínűleg akkor következik be, ha megszűnünk a 'mindenáron való gazdagodás művészetének' megszállottjai lenni."[7] Ezeket a gondolatokat John Stuart Mill *A szabadságról* című esszéjében egy másik aspektusból is igyekszik megvilágítani. A profitmaximalizálásra és az ipari technológia határt nem ismerő tökéletesítésére irányuló törekvések unalmas és egyhangú világgá formálják az európai civilizációt, amit a filozófus nagyon károsnak tekint. Európa lassan elveszíti a keleti világgal szembeni előnyét, és „határozottan halad az emberek egyformává tételének kínai ideája felé."[8] Vagyis Mill szerint az elszabadult hajóágyúként viselkedő technokrata kapitalizmus szinte felfoghatatlan méretű szociális egyenlőtlenséget és környezetpusztítást produkál, valamint olyan színtelen és unalmas tömegtársadalmat hoz létre, amelyből hiányoznak a nemzeti kultúrák, illetve az organikus/lokális közösségek egyedi, egymással nem összetéveszthető minőségei. A mai „liberális fősodor"

már egészen más eszmék mellett kardoskodik, mint egykor John Stuart Mill, és nemigen törődik azzal az egyre szélesedő szakadékkal, ami a világ lakosságának alig egy-két milliomod részét kitevő szupergazdagok és sok milliárd nyomorúságos körülmények között élő embertársunk között tátong. Zygmunt Bauman a Sunday Times nevű angol lap egyik 2008-ban megjelent beszámolójára hivatkozva írja: „Egészében véve a planéta 1000 leggazdagabb emberének kétszer akkora vagyona van, mint a két és félmilliárd legszegényebb embernek."[9] Számomra, s talán ebben nem vagyok egyedül, mégis az a legmegdöbbentőbb, hogy az immáron évtizedek óta agonizáló „intézményesített" szocialista/szociáldemokrata baloldalnak sincs sok hozzáfűznivalója a gazdasági kizsákmányolás továbbra is virágzó gyakorlatához. Jobb híján – a posztliberálisok nyomdokain haladva – maga is az úgynevezett politikai korrektség „korszellem" által diktált értékrendjéhez igyekszik igazítani a politikai gyakorlatát – láthatjuk, milyen sikerrel!

§6 Az *Arrobori* megjelenése után néhány évvel Farkas Attila Márton *A baloldaliság útvesztői és zsákutcái* címmel hosszú tanulmányt publikált a Replika című folyóiratban, amelyben lépésről lépésre nyomon követi ennek a lassú leépülésnek a stációit.[10] A szerző szerint a hagyományos szociáldemokrácia hanyatlásának egyik legfontosabb okát abban kell látnunk, hogy a tizenkilencedik század második felétől a szakszervezeteknek és a munkásmozgalom reformista vezetőinek sikerült rávenniük a munkásokat, hogy bizonyos jóléti szolgáltatások és egyéb, a biztonságos és kiszámítható mindennapokat nyújtó garanciákért cserébe (például nyugdíj, egészségügyi ellátás, sztrájkjog stb.) mondjanak le a kapitalista rendszer megdöntéséről. A szerző szerint ennek a fokozatos önfeladásnak a filozófus Anthony Giddens, illetve a brit miniszterelnök Tony Blair jelentette a mélypontját. Amíg a volt szocialista országokban a nyílt diktatúrát követő „reformista" korszak a kapitalista rendszer újbóli restaurálást készítette elő, addig a klasszikus nyugati polgári demokráciákban a szociáldemokrácia szinte teljesen kiüresedett, és a lényeget illetően „szimpla kapitalista polgári-liberális politikai irányzattá silányult."[11] Az 1968-as diáklázadásokat követő évtizedekben a szociáldemokraták helyét a kulturális baloldal képviselői vették át, és ezzel az újabb fordulattal – ha lehet ezt mondani – kezdetét vette a rendszer- és társadalomkritikai gondolkodás visszafordíthatatlannak tűnő agóniája.[12] „A *kizsákmányolt munkás* helyébe az *elnyomott kisebbség* lépett: a bevándorlók, a különféle etnikai, vallási, kulturális vagy éppen szexuális kisebbségek és más elnyomottak: a nők, a gyerekek, az állatok és a növények."[13]

Manapság ezt az újfajta baloldaliságot a „politikai korrektség", a multikulturalizmus és a posztkoloniális tanulmányok képviselői jelenítik meg a leglátványosabban. Jordi Vidal, a katalán származású, de elsősorban franciául publikáló filmrendező és esszéista a *Szolgaság és szimulákrum* című könyvében számos – véleményem szerint teljesen megalapozott – kifogást fogalmaz meg a posztmodern irányzatok szélsőséges megnyilvánulásaival kapcsolatban, amelyek elsősorban a posztfeminizmus „érvrendszerében" érhetők tetten. Mert voltaképpen mit is szeretne elérni a posztfeminizmus? Ezt a mozgalmat és ideológiát ma már teljesen más célok mozgatják, mint a hagyományos feminizmust. A posztfeminizmus legfontosabb ellenfele már nem a „maszkulin dominancián" alapuló gazdasági-politikai rendszer, hanem maga a „hagyományos feminizmus", illetve azok a nők, akik nem osztják a posztfeministák radikális nézeteit. „A posztfeminista diskurzus a színes bőrű nők (fekete feminizmus) és bizonyos *excentrikus közösségek* (homoszexuálisok, transzszexuálisok, transzneműek) követeléseinek *valószerűtlen* találkozására épül."[14] Azzal, hogy a fenti közösségek ágensei közös platformra helyezik küzdelmüket, sikerül ráerőltetniük a közvéleményre az elképzelést, hogy az „ősfeminizmus" nem tudott kitörni a heteroszexuális imperializmus kirekesztő értékrendjéből. Szerintük ma már csak a „fekete, leszbikus, munkanélküli értelmiségi nők jogaiért kell küzdeni, míg az „átlagos fehér nők átlagos szenvedései" hidegen hagyják őket. A posztfeministák szándékosan kerülik a kapitalista piacgazdálkodás és a hagyományos férfiuralom kritikáját. Valójában egyetlen ellenségük van: a heteroszexuális többségi társadalom. Itt és most, ennek a korántsem egységes, sőt, egymással gyakran élesen szemben álló ideológiai-politikai diskurzusnak az „érveléstechnikáját" – amely olykor egészen bizarr formákat ölt – egy példával szeretném illusztrálni, amely az „átlagemberek" szemében aligha arat osztatlan elismerést. A posztmodern feminizmus meglehetősen eredeti „emancipációs törekvéseiről" tanúskodik a Guardian című angol lapban 2014 végén megjelent és nagy feltűnést keltő sztori, amelyben az újságíró-riporter az „identitáskultúra" általános megrökönyödést kiváltó esetéről számolt be. Egy Grace Gelder nevű angol lány elmesélte az újságírónak, hogy nemrégiben volt az esküvője, amelynek során „önmagát vette feleségül". Grace a következőképpen világította meg, hogy mi vezette erre a szokványosnak nemigen nevezhető döntésre. Miután éveket töltött a táncművészet és a keleti filozófiák tanulmányozásával, és egyszer véletlenül meghallgatta az izlandi énekesnő, Björk Guðmundsdóttir „A nevem Isobel, és önmagammal házasodtam

össze" című dalát, hirtelen megvilágosodott, és arra a belátásra jutott, hogy a boldogság és az autonóm életvezetés értékei akkor lesznek igazán elérhetőek számára, ha olyan „párkapcsolatot" létesít, amelyben biztosan nem kell alárendelnie magát egy másik ember akaratának. „Ugyan teljes bizonyossággal nem tudom megmondani miképpen, de tény, hogy tavaly novemberben abba a meglehetősen szürreális helyzetbe kerültem, hogy egy padon ülve megkértem a saját kezemet." A barátnője, Tiu, aki éppen akkor fejezte be a házasságkötő tanfolyamát, rögtön elvállalta a szertartás lebonyolítását. Az esküvő napjára egy sor meghívót küldtek ki e-mailben, ünnepi ebédet rendeltek, és minden ilyenkor szokásos dolgot időben elintéztek. Végül a nagyjából ötven meghívott vendég jelenlétében Grace saját maga húzta fel az ujjára a jegygyűrűt, és egy hatalmas tükör előtt állva hitvesi csókot adott önmagának (pontosabban önmaga tükörképének). Itt azonban még nem ért véget Grace sztorija, ugyanis jó egy évvel később mégiscsak „folt esett" a szabadság megnyilvánulásának eme „abszolút tiszta" formáján. Tudniillik egy másik interjújában Grace azt is bevallotta a nyilvánosságnak, hogy időközben közelebbi kapcsolatba került egy idegen férfival – vagyis „megcsalta önmagát". Ezt a bizarrnak tűnő sztorit Slavoj Žižek azzal a megjegyzéssel egészíti ki, hogy az önrandi és az önházasság ötlete ma már korántsem korlátozódik néhány különc egyénre, hanem „egyre nagyobb népszerűségnek örvend az internethasználók körében. Számos, részletesen kidolgozott útmutató létezik arról, hogyan lehet egy ilyen randevút lebonyolítani – önmagunkkal."[15] [10] [11]

§7 Szembesülve a baloldalinak nevezett eszmerendszer tartalmi kiüresedésével, illetve számot vetve a szomorú ténnyel, hogy az egykori baloldal tömegbázisát jelentő munkásosztály (pontosabban: az, ami még megmaradt belőle) ma inkább az új jobboldal „nemzeti populizmusát" érzi magához közelebb, mintsem az „osztályharcnak" végleg hátat fordító „posztbaloldali" pártokat és értelmiséget.[16] Mindezek ismeretében, valamiképpen mégiscsak illene választ adni kérdésemre: tényleg nincs már semmi remény, hogy életre keljen egy új „baloldali" politikai és ideológiai eszmerendszer, amely megkísérli, hogy komolyan szembenézzen a rossz történelmi tapasztalatokkal, és a józan ész szabályaihoz meg a mindennapok emberének természetes szükségleteihez igazodó politikai elképzeléseket, programokat dolgozzon ki? [12] A válaszomat – legalábbis távlati értelemben és némi óvatossággal „fűszerezve" – inkább „igenlőnek" lehet nevezni. Itt és most megelégszem persze egy vázlatos iránymutatással, ami jórészt két kortárs francia szociológus és filo-

10 Teller Katalin

Kérdéses marad számomra a példa érvelésbeli hatékonysága – ha jól értem, Kiss Lajos András a baloldali eszmék kiüresedését szemlélteti vele (mintha nem egy esztétizált performanszról lenne szó), mondván, míg a feminista mozgalmak (valójában melyek is?) még tartalmazhattak kapitalizmuskritikát, a posztfeminizmus (valójában melyik irányzata?) már csak abszurditásokat halmoz egymásra, mert nem teljesíti a következő bekezdésben emlegetett kívánalmakat, nevezetesen hogy…

a teljes hozzászólás (0,6 ezer karakter) →

zófus – akiket ráadásul egymással szögesen szemben álló politikai táborokhoz szokás sorolni – munkáiban kifejtett gondolatokra épül.

§8 Nemrégiben magyarul is megjelent napjaink egyik legismertebb francia szociológusának, a reimsi munkáscsaládból származó Didier Eribonnak világszerte nagy visszhangot kiváltott önéletrajzi munkája (*Visszatérés Reimsbe*), amelyben Eribon azt írja: az agonizáló baloldalnak sürgősen újra kell gondolnia, hogy miként szerezheti vissza a „munkásosztály maradékának" és a nagyszámú, homogénnek korántsem nevezhető „alkalmazotti rétegnek" a bizalmát. Először is azt kell megértenie, hogy az egyszerű emberek életében a vágyaknak és a jobb élet lehetőségébe vetett naiv reményeknek továbbra is fontos szerepük van. Ha ezt az úgynevezett „baloldali értelmiségiek" nem ismerik fel, akkor ezek a társadalmi rétegek, csoportok a „jobboldalon vagy a szélsőjobboldalon fognak megjelenni". A munkásosztály baloldali megszólításának persze számos nehézsége van. Ma már világosan látható, hogy Nyugat-Európában az utóbbi fél évszázadban a hagyományos baloldal politikai ereje szinte semmivé foszlott, míg az úgynevezett Új Jobboldal politikai pártjai folyamatosan növelni tudják szavazótáborukat, és ami a legszomorúbb: jórészt az úgynevezett „kisemberek" szociológiai szempontból meglehetősen heterogén közegében növekszik a népszerűségük. Mi áll ennek a látszólag teljesen irracionális fordulatnak a hátterében? A kérdést Didier Eribon is felteszi. „Mekkora felelőssége van ebben a változásban a hivatalos baloldalnak? Milyen felelősség terheli azokat, akik a 60-as és 70-es években vállalt saját közéleti szerepüket a fiatalkori eltévelyedés számlájára írták, majd fontos és hatalmi pozícióba kerültek, és most a jobboldal eszméit terjesztik, miközben megpróbálják a múlt ködébe burkolni a baloldal legfontosabb ügyeit, sőt, mindazt, ami a 19. század közepe óta alapvonásai közé tartozott, vagyis az elnyomás és a társadalmi antagonizmusok iránti érdeklődést, vagy egyszerűen csak a törekvést, hogy az alávetettek is helyet kapjanak a politikai térben? Hagyományaival és küzdelmeivel együtt nemcsak a 'munkásmozgalom' tűnt el a nyilvános politikai és értelmiségi diskurzusokból, hanem kultúrájukkal, életkörülményeikkel, törekvéseikkel együtt maguk a munkások is..."[17] FAM ugyancsak elismeri, hogy a baloldalnak komolyan szembe kell néznie a ténnyel, hogy a „hagyományos munkásosztály az információs társadalomban eltűnőben van." Csakhogy a kizsákmányolás továbbra is jelen van. Ha pedig ez igaz, akkor „Nem mindegy, minek nevezzük, akit elnyomnak, és kizsákmányolnak? Nem a kizsákmányolás és elnyomás ellen kellene küzdeni, függetlenül mindenfajta 'elméleti háttértől'?"[18] Ezt a

11 Csury Balázs

Amit Kiss Lajos András posztfeminizmusnak nevez, szerintem egyáltalán nem idegen sem a feminizmustól, sem az alapjogoktól. Hogy a feminista gondolaton belül vannak sajátos körülményeket és sajátos elnyomást tapasztaló kisközösségek, ezt nem nehéz elgondolni, hiszen a mozgalmak történetének kezdetétől így van. Mindig is más volt a városi munkások, az agrármunkások, az uradalmi cselédek és a zsellérek osztályélménye, sosem jelentette teljesen ugyanazt a kisebbségi...

a teljes hozzászólás (2,6 ezer karakter) →

12 Farkas Attila Márton

A magam részéről osztom (s valamilyen formában ez az *Arrobori*ban is megjelenik) ama nézetet, hogy „nincs jobb és bal, hanem fent és lent". Ez a valamikor LMP-vel összedolgozó kis baloldali mozgalom, a 4K!, azaz Negyedik Köztársaság jelmondata volt, s már akkor meglátam mély igazságát. Főleg, hogy az *Arrobori* esszéinek időszakában úgy láttam, a „baloldal" Magyarországon a posztkádárista-újkapitalista elitet jelenti, a prolik és kispolgárok sokasága pedig megy...

a teljes hozzászólás (1,4 ezer karakter) →

dilemmát Eribon is hasonlóan írja le, és nem tartja lehetetlennek, hogy a baloldal idővel kikerülhet ebből a kutyaszorítóból. A francia gondolkodó végső következtetése: „A társadalmi mozgalmak és a kritikai értelmiség feladata tehát a következő lenne: kidolgozni a valóság elméleti kereteit és politikai észlelési módjait, amelyek, még ha nem számolják is fel – ez lehetetlen volna –, legalább a lehető legnagyobb mértékben közömbösítik a társadalom testében és különösen az alsóbb társadalmi osztályokban éledő negatív indulatokat; új távlatokat nyitni, és ezáltal felvázolni a jövőt azelőtt, amit ismét baloldalnak tudnánk tekinteni."[19]

§9 Hasonlóan látja a helyzetet Didier Eribon honfitársa, a „konzervatív anarchista" Jean-Claude Michéa is. Számos könyvében – például az *Adam Smith zsákutcá*ban – javasolja, hogy még a posztkapitalizmus szellemi és morális zűrzavarában is célszerű lenne újjáéleszteni a George Orwell által gyakran használt, a normális emberi együttélés fundamentumát jelentő *közember őszinte tisztességérzete* fogalmában rejlő humanista tartalmat.[20] A *közember tisztessége* mindenekelőtt egyfajta intuitív megsejtése vagy megérzése annak (Orwell olykor az *emocionális tudás* kifejezést használja), hogy mit nem szabad megtennünk – még ha a körülmények ezt alig teszik lehetővé –, ha továbbra is méltók szeretnénk maradni az „ez mégiscsak egy tisztességes ember" megnevezésre. Orwell mindezt azzal egészíti ki, hogy a kölcsönös egymásrautaltság intuitív érzéséből fakadó viselkedés- és cselekvésmódok nem a semmiből születtek, mert a nyugati világban, kiváltképpen Angliában „még az osztálykülönbségek ellenére is létezik egyfajta kulturális egység."[21] A keresztény világot egész története során az egyenlőség eszméje hatja át, és kiváltképpen a francia forradalom óta ez az eszmény kiirthatatlanul meggyökeresedett a társadalom minden rétegében. „És bár e társadalmakban a legfelháborítóbb igazságtalanságok, kegyetlenségek, hazugságok és sznob korlátoltságok fordulnak elő mindenütt, nem sok olyan ember akad, aki mindezt ugyanolyan közönnyel szemlélné, mint mondjuk egy hajdani római rabszolgatartó. Hiszen még a milliomost is gyötri valamilyen halvány bűntudat, akár a kutyát, mely az ürücombot elcsente. Az emberi testvériség eszménye minden életmódbeli különbség ellenére érzelmileg szinte valamennyiünkre hatással van."[22] Az ugyan igaz, hogy a *hétköznapi emberek erényei* kifejezésnek nincs pontos definíciója (Michéa szerint ez leginkább a dogmatikus marxistákat zavarja), de Orwell terminológiájában mégis pontosabb a jelentése annál, mint azt sokan állítják (például Frédéric Lordon). Elsősorban azokra a munkásokra és alkalmazottakra kell gondolnunk, akik sem

társadalmi osztályként, sem egyénileg nem óhajtanak az embertársaik fölött uralkodni. Az egyszerű emberek közötti kapcsolatban szinte mindig jelen van egyfajta természetes szimmetria. Közöttük is sokan vannak, akik időről időre megsértik ezt a „természetes egyenlőséget", de ezek az embertársaink a puszta erőfölényen kívül nem hivatkozhatnak semmilyen „magasabb rendű eszmére". A *Charles Dickens* című esszéjében Orwell mindebből azt a következtetést vonja le, hogy „Dickens olyan erkölcsi rendnek adott kifejezést, amelyben egészében véve még azok is hittek, sőt, hisznek ma is, akik megszegik."[23]

§10 Farkas Attila Márton *A baloldaliság útvesztői és zsákutcái* című esszéjében nem osztja Orwell, Didier Eribon és Jean-Claude Michéa álláspontját. Szerinte a baloldaliak nem igazán értik a hétköznapi emberek észjárását. „'Az egyszerű emberek' faragatlanok és alpáriak, rasszisták és szexisták, szórakozni, és – fájdalom – gazdagodni vágynak, hogy kellőképp lenézhessék a szegényebbet. A szegények többségéből ugyanúgy hiányzik az elesettek megértése és a szolidaritás, mint a gazdagokból."[24] Ebben a szigorú értékítéletben van némi igazság. De a helyzet az, hogy sem Orwell, sem Michéa, de még Eribon sem tagadják, hogy a gyűlölet és a ressentiment (azaz sikeres és tehetős emberek iránt érzett harag és irigység) jelen van az alsóbb társadalmi rétegekben, miként az úgynevezett „felsőbb osztályokhoz" tartozó embertársaink többségében is. Mindezt Orwell és a „bevallottan homoszexuális" Didier Eribon személyesen is megtapasztalták. Orwell a nagy gazdasági világválság éveit Párizsban és Londonban töltötte, és *Csavargóként Párizsban, Londonban* című önéletrajzi munkájában őszintén beszél a leginkább a szegényeket sújtó nyomor és a kiszolgáltatottság demoralizáló hatásairól. Mégsem veszítette el a hitét a hétköznapi emberek természetes szolidaritásának emancipatorikus erejében. Miként a józan és mértéktartó hazafiságot is sokra tartotta. A *Jegyzetek a nacionalizmusról* című esszéjében írja: „A nacionalizmust nem szabad összetéveszteni a patriotizmussal (...). 'Patriotizmuson' én azt értem, hogy valaki ragaszkodik egy bizonyos helyhez és életformához, amelyről azt hiszi, hogy a legjobb a világon, de nem kívánja ezeket másokra is ráerőszakolni. A patriotizmus eredendően védelmi jellegű mind hadászati, mind kulturális értelemben. A nacionalizmus viszont elválaszthatatlan az uralkodni vágyástól."[25]

§11 Farkas Attila Márton – az egyszerű emberek „kiszámíthatatlan erkölcsiségével" szemben érzett minden kifogása ellenére – sok

szempontból hasonló következtetésre jut, mint Orwell vagy Eribon. Ugyanis írása végén – némileg ellentmondva az általa korábban kifejtetteknek – ő is úgy véli, hogy a manapság agonizáló baloldalnak egészen másképp kell gondolkodnia, ha újra életre szeretne kelni. „Nem elméleteket kellene gyártania, hanem az eleven köznapi világra kellene fókuszálnia, és meg kellene értenie az utca nyelvét. Nem távoli jövőben kellene gondolkodnia, hanem a mindenkori *itt és most*-ban, mivel a történelem mint evolúciós folyamat soha nem kiszámítható, pláne nem tervezhető."[26]

Szerzői hozzászólások 3

10 Teller Katalin · kommentár

↑ vissza a szöveghez: E4 §6 · a margón

> *„...Számos, részletesen kidolgozott útmutató létezik arról, hogyan lehet egy ilyen randevút lebonyolítani – önmagunkkal."*

Kérdéses marad számomra a példa érvelésbeli hatékonysága – ha jól értem, Kiss Lajos András a baloldali eszmék kiüresedését szemlélteti vele (mintha nem egy esztétizált performanszról lenne szó), mondván, míg a feminista mozgalmak (valójában melyek is?) még tartalmazhattak kapitalizmuskritikát, a posztfeminizmus (valójában melyik irányzata?) már csak abszurditásokat halmoz egymásra, mert nem teljesíti a következő bekezdésben emlegetett kívánalmakat, nevezetesen hogy igazodjon a „józan ész szabályaihoz meg a mindennapok emberének természetes szükségleteihez". Nagyon érdekelne, mik lennének konkrétan ezek – férfi és nő házassága, a gyerekszülés?

650 karakter · hivatkozásai (H10)
Ugyanehhez a bekezdéshez: 11. Csury Balázs
Említi: Kiss Lajos András

11 Csury Balázs · kommentár

↑ vissza a szöveghez: E4 §6 · a margón

> *„...Számos, részletesen kidolgozott útmutató létezik arról, hogyan lehet egy ilyen randevút lebonyolítani – önmagunkkal."*

Amit Kiss Lajos András posztfeminizmusnak nevez, szerintem egyáltalán nem idegen sem a feminizmustól, sem az alapjogoktól. Hogy a feminista gondolaton belül vannak sajátos körülményeket és sajátos elnyomást tapasztaló kisközösségek, ezt nem nehéz elgondolni, hiszen a mozgalmak történetének kezdetétől így van. Mindig is más volt a városi munkások, az agrármunkások, az uradalmi cselédek és a zsellérek osztály-élménye, sosem jelentette teljesen ugyanazt a kisebbségi kérdés a vidéki svábok, a külhoni magyarok, a városi és a vidéki zsidók vagy a romák számára. Éppen az lenne következet-

lenség, ha eltagadnánk, hogy fekete nőként és fehér nőként egészen mást jelent a feminizmus, hiszen az ő politikai koordinátáikban a nemi tengelyt átszeli egy etnikai tengely is. A kortárs progresszió – bármilyen ellenszenves kifejezéssé is vált ez mára – aligha téved, amikor megpróbálja összegyűjteni és egyenrangúan képviselni ezeket a tengelyeket. Ki mondaná James Baldwinnak, hogy fekete baloldali homoszexuálisként nem térnek el az élményei más feketéktől, baloldaliaktól és homoszexuálisoktól, akik csak a három külön körülmény egyikének politikai súlyát érzik? Az ilyen identitások gyűjtögetése és mérlegelése persze csip-csup homo iusion-munkának tűnhet, de Baldwin írásaiból megbizonyosodhatunk: számára a mozaik egyik darabja sem volt soha közömbös, ha más nem, a többségi társadalom gondoskodott róla, hogy ne legyen az. A kortárs feminizmuson belül nem találjuk nyomát a régi egyenlőség-gondolat háttérbeszorulásának, hacsak a mozgalmon belüli partikuláris szempontok valóban új megjelenését és hangsúlyozását nem tekintjük a mozgalom elfoglalásának. Műhelytársként remélem nem udvariatlanság szóvá tennem, hogy szerintem a leírt elfoglalásra a szerző sem mutat be példát vagy bizonyítékot. A Guardian-ből ideemelt történet legfeljebb szokatlan, de nem mond el nekünk semmit a feminizmus mai állapotáról. A 18. századi feminista, Olympe de Gouges – aki egy évvel Wollstonecraft előtt írta meg *A női és polgárnői jogok nyilatkozatá*t – nem rontotta le a felvilágosodás és a forradalom elveit azzal, hogy szót kért a nőknek (és egyébként abolícionistaként sok felvilágosult kortársát megelőzve a feketéknek is), sőt, érvelhetnénk amellett, hogy egyedül ő volt hozzájuk hű. Bár a technokrácia instrumentumként használja a kisebbségeket, a kisebbségi kérdés attól még nem technokrata mákony. Posztfeminizmus helyett ezért szerintem helyesebb a feminizmus új hullámáról beszélni. Azt pedig, hogy a felnőtt és cselekvőképes egyénnek kivel van joga házasodni, igazán ne a mozgalom döntse el.

2 583 karakter · hivatkozásai (H11)
Ugyanehhez a bekezdéshez: 10. Teller Katalin
Említi: Kiss Lajos András

12 **Farkas Attila Márton** · kommentár

↑ vissza a szöveghez: E4 §7 · a margón

> *„… megkísérli, hogy komolyan szembenézzen a rossz történelmi tapasztalatokkal, és a józan ész szabályaihoz meg a mindennapok emberének természetes szükségleteihez igazodó politikai elképzeléseket, programokat dolgozzon ki?"*

A magam részéről osztom (s valamilyen formában ez az *Arrobori*ban is megjelenik) ama nézetet, hogy „nincs jobb és bal, hanem fent és lent". Ez a valamikor LMP-vel összedolgozó kis baloldali mozgalom, a 4K!, azaz Negyedik Köztársaság jelmondata volt, s már akkor megláttam mély igazságát. Főleg, hogy az *Arrobori* esszéinek időszakában úgy láttam, a „baloldal" Magyarországon a posztkádárista-újkapitalista elitet jelenti, a prolik és kispolgárok sokasága pedig megy szélsőjobbra. Miért? Mert a „baloldal" nem az ő érdekeit képviseli, és a kizsákmányolásuk új formáját hozta el. Ezzel szemben a populista jobboldal lényeges kérdéseket vet fel (és ad rájuk saját rossz válaszokat), de ami ennél is fontosabb: olyan nyelven beszél, melyet a „nép" megért. S nincs ez másként nyugaton sem. Az identitáspolitikai elfajzás, mely elsősorban preventív ellenforradalom, mivel a céges érdekeknek megfelelően a tőke–munka tengelyről átviszik a forradalmi indulatot a kultúra frontjára, emellett érthetetlen nyelvet is használ. A baloldal egyre inkább egy magát szellemi gettóba záró értelmiségi szubkultúra, mely főleg a társadalomtudományokkal foglalkozó extrém szakértelmiséget jelenti. A fent és lent ellentéte azonban örök, ebben Marxnak igaza van. Az osztályharc újabb, jobbára öntudatlan formában jelenik meg. Ergo: baloldal és osztályellentét két egymástól radikálisan különvált dologgá lett.

1 385 karakter · hivatkozásai (H12)
Említi: Arrobori (2021)

Források

- Farkas Attila Márton: A baloldaliság útvesztői és zsákutcái (2013) – oldalak: 11, 32, 33, 53, 147, 51, 57
- Orwell, George: Charles Dickens (2000) – oldal: 223
- A józan politikai beszéd lényege; Arrobori tizenöt év után – oldalak: 20, 98
- Bauman, Zygmunt: Les riches font-ils le bonheur de tous? (2014) – oldal: 22
- Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021) – oldal: 110
- Dickens, Charles: Nehéz idők (2002)
- Eribon, Didier: Visszatérés Reimsbe (2024)
- Žižek, Slavoj: Der Mut der Hoffnungslosigkeit (2018) – oldal: 261
- Jean-Pierre Le Goff: La gauche à l'agonie? 1968–2017 (2017)
- Kiss Lajos András: Pillérek törmelékein (2003) – oldal: 118
- Michéa, Jean-Claude: Impasse Adam Smith (2006)

- Mill, John Stuart: A szabadságról (1980)
- Vidal, Jordi: Servitude & simulacre (2007) – oldal: 92

Az esszé 26 lábjegyzete a kötet végén: Jegyzetek, E4 (268. o.)

Kapcsolatok

HOZZÁSZÓLTAK 3

- Teller Katalin: 10 (§6)
- Csury Balázs: 11 (§6)
- Farkas Attila Márton: 12 (§7)

A SZERZŐ HOZZÁSZÓLÁSAI MÁS ESSZÉKHEZ 2

- 15. → E5 §36 Gulyás Ábel: Nemzeti technokrácia – a szakértelem visszatérése a honi retorikába
- 24. → E8 §6 Tallár Ferenc: Liberális és illiberális demokrácia: egy egész két fele?

EMLÍTI 1

- Farkas Attila Márton 11×, először §1

KI EMLÍTI 2

- Ács József: A technokrata mákonytól a sötét felvilágosodásig 3×
- Teller Katalin: Cinizmus után az új cinizmus előtt? 1×

BELSŐ LINKEK 2

- Teller Katalin: Cinizmus után az új cinizmus előtt? §9 → ide
- Teller Katalin: Cinizmus után az új cinizmus előtt? §9 → ide

KÖZÖS FOGALMAK MÁS ESSZÉKKEL

- Tevesz László: Rövid eszmefuttatás a nemzetről 5: demokrácia, illiberális demokrácia, nacionalizmus, populizmus, technokrácia
- Tallár Ferenc: Liberális és illiberális demokrácia: egy egész két fele? 5: demokrácia, illiberális demokrácia, nacionalizmus, populizmus, technokrácia
- Csury Balázs: Gesta Hungarorum 5: demokrácia, illiberális demokrácia, közbeszéd, nacionalizmus, technokrácia
- Éber Márk Áron: Elmúlt korok hordaléka 5: demokrácia, közbeszéd, nacionalizmus, populizmus, technokrácia
- Gulyás Ábel: Nemzeti technokrácia – a szakértelem visszatérése a honi retorikába 4: demokrácia, közbeszéd, nacionalizmus, technokrácia
- Fleck Zoltán: Gyávák és sznobok a hatalom szolgálatában 4: demokrácia, illiberális demokrácia, közbeszéd, populizmus
- Ács József: A technokrata mákonytól a sötét felvilágosodásig 4: demokrácia, közbeszéd, nacionalizmus, technokrácia
- Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika? 3: közbeszéd, nacionalizmus, technokrácia

KÖZÖS FORRÁSOK

- Éber Márk Áron: Elmúlt korok hordaléka: Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021); Farkas Attila Márton: A baloldaliság útvesztői és zsákutcái (2013)
- Kicsák Lóránt: Mindig volt és mindig lesz: Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)

- Lendvai Zalán: A szittya nacionalizmusról 20 évvel később: Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)
- Gulyás Ábel: Nemzeti technokrácia – a szakértelem visszatérése a honi retorikába: Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)
- Tallár Ferenc: Liberális és illiberális demokrácia: egy egész két fele?: Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)
- Teller Katalin: Cinizmus után az új cinizmus előtt?: Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)
- Csury Balázs: Gesta Hungarorum: Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)
- Béndek Ábris: Egy még ősibb eredet?: Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)

Az esszé minden hivatkozása a Hivatkozás indexben (E4) → · az esszé lábjegyzetei a kötet végén →

← Előző · E3
Lendvai Zalán: A szittya nacionalizmusról 20 évvel később

E5 · Következő →
Gulyás Ábel: Nemzeti technokrácia – a szakértelem visszatérése a honi retorikába

5. Nemzeti technokrácia – a szakértelem visszatérése a honi retorikába

Gulyás Ábel

Először a Liget online folyóiratban jelent meg: ligetmuhely.com/gulyas-abel-nemzeti-technokracia-a-szakertelem-visszaterese-a-honi-retorikaba/↗. A margón 4 szerzői hozzászólás.

§1 Farkas Attila Márton „a honi politikai közbeszéd természetrajzát” felvázolva a neoliberalizmust ostorozza, és hangsúlyozza, hogy őt nem is kifejezetten a vadkapitalizmus, inkább a „kádári konformizmus töretlen folytatása, s ennek szerves részeként a kritika hiánya, pontosabban elnyomása” zavarja.[1] Abban az időben nemcsak az a ma is aktuális kérdés lebegett az értelmiség szeme előtt, hogy miként élhettek tovább a kádári reflexek a hazai társadalomban, hanem az is, hogy az előző rendszert működtető elit mégis mi az ördögért maradhatott hatalomban.

§2 FAM rámutat, hogy a magyar átmenet forgatókönyvét Trockij már a ’30-as években megírta, komoly éleslátással megjósolva, hogy amennyiben hosszú távra rendezkedne be a (sztálini) létező szocialista bürokrácia, egy „burzsoá restauráció” idején az állam az átmenet élére állna. Így (a saját javát szem előtt tartva) maga kezdeményezné a tulajdonviszonyok megváltoztatását.[2] Valóban, a késő kádári technokrácia a nyugati kapitalizmus első számú apologétája és a magánosított állami vagyon tulajdonosa lett. A változás megértéséhez azonban érdemes megvizsgálni az indoklást, hogy

a(z elviekben teljesen eltérő) szocialista és kapitalista rendszerben egyaránt szükség lesz az uralkodó elit tudására. A folytonosságot a szakértői retorikára támaszkodva garantálta a „nomenklatúra-burzsoázia", olyan technokrata frazeológiával, ami 2010 után háttérbe szorult, az utóbbi időben viszont ismét meghatározza a közbeszédet. Csakhogy a mai magyar diskurzusban radikálisan más politikai szerepet tölt be.

§3 A hazai és a nemzetközi közéletben már jó néhány éve dobálóznak a *post-truth* kifejezéssel: eszerint olyan korszakba léptünk, ahol az igazságra és a tényekre hivatkozó érvek jelentéktelenné váltak (mintha Platón óta nem az lenne a filozófia egyik nagy dilemmája, hogy a politika nem az igazság, hanem a látszatok világa). Látszólag ezt támasztja alá, hogy az Egyesült Államok elnöke deklarálta, a tudományos bizonyítékok ellenére nem hisz a klímaváltozásban és kiléptette a világ legnagyobb gazdaságát a vonatkozó egyezményekből. Az Orbán-rezsim másfél évtizede alatt pedig fontosabbá vált a lojalitás az állampárthoz. Az ideológiai és pártharcokból kiábrándult polgárok olyan biztos tudást nyújtó technokrata réteget akarnak, amelyik a tények és nem a napi politikai érdekek alapján dönt.

§4 Magyarországon különösen terhelt a szakértelemre hivatkozó diskurzus. Első lépésként vessünk egy pillantást a technokrata nyelvhasználat eredetére.

Az igazság és a demokrácia dilemmái

§6 A post-truth korszak hirdetői egyetértenek a regnáló magyar kormány által is hangoztatott közhellyel: a liberális demokrácia válságba jutott. Komoly dilemma az ilyen típusú berendezkedésekben, amikor a közakarat szembe kerül az igazsággal.

§7 Arendt szerint a polgárok közös beszéde és cselekvése révén konstituálódó politikai folyamat kiindulópontja nem az igazság (*episztemé*), hanem a vélekedés (*doxa*). Érvelni ugyanis csak vélemények esetében lehet, ezzel szemben az „igazság a kényszerítés egy mozzanatát hordozza magában". A kényszer ellenében hasztalan a meggyőzés, az episztemé világában mozgó teoretikus önszántából nem köt kompromisszumot. Az igazság „megköveteli, hogy tudomásul vegyék, s eleve kizárja a vitát, márpedig a vita a politikai élet leglényegét jelenti". Abszurd is lenne elvárni az igazság politikai érvényre juttatását, hiszen ekkor „nem saját parancsoló mibenlétének köszönhetné érvényesülését, hanem azon sokaság

jóváhagyásának, amely holnap esetleg másképp dönt".[3] Az ugyanezt felismerő Richard Rorty a demokratikus elvek védelmében intoleránsnak nevezte az igazság felderítésén fáradozó, az „átlagemberek" földhöz ragadt gondolkodását megvető filozófus attitűdjét.

§8 Jogosnak tűnik hát a *post-truth* helyett az igazság korszakát követelők felháborodása. Ha elvész a nyugati kultúra egyik legfontosabb vívmánya, az erkölcsi intuíciók összevetését lehetővé tévő racionális diskurzus, ha a biztos alapot nélkülöző véleménynek tekintünk mindenfajta morális állásfoglalást, primitív törzsi állapotba süllyedünk, ahol végső soron az erő dönt a szemben álló mítoszok igazságáról.

§9 Az igazság kérdésének zárójelezésével kialakult modern kori relativizmus egyik fő kritikusa, Leo Strauss a győzelemre jutott historicizmussal magyarázta a szabad akarat társadalmaként felfogott liberális demokráciát. Hiszen ha mindenféle törvényt a történetileg kialakult pozitív joggal (vagy az opcionálisan változtatható társadalmi szerződéssel) magyarázunk, elvesztjük a mércét, amely alapján igazságtalannak nevezhetjük a fennálló rendszert. Márpedig önmagában az a tény, hogy felvethetjük társadalmi eszményünk helyességét, utal rá, hogy az ember számára igenis adott a saját társadalmi viszonyain túlmutató vonatkoztatási pont. Ezt azonban nem találjuk meg a társadalmi szükségletekben, így korunk embere számára nem marad más elv, mint az önkényesen kialakított preferenciák – íme, egyenes az út a legkülönfélébb értékeket honoráló nihilizmusba. A nihilizmus pedig – folytatja Strauss – a tolerancia eszméjének uralkodóvá válásával magyarázható, mivel a sokféleség legitimációja „következtében a tolerancia a sok érték vagy eszmény közül csupán az egyik lett"[4], ami szabad folyást enged az intoleranciának, márpedig „ha nem vagyunk felkészülve, hogy egy toleráns társadalmat megvédjünk az intoleránsak támadásaitól, akkor a toleránsokat a toleranciával együtt elpusztítják" (Karl Popper).

§10 A rendszerváltás utáni elit tisztában volt ezzel. Kis János a '90-es évek közepén, a *Szólásszabadság és náci beszéd* című esszéjében hangsúlyozta: ha „a sérelmes beszéd egyik közvetett következménye..., hogy megfosztja a sértett csoport tagjait a nyilvános viták-ban való egyenlő részvételtől (elrettenti őket, azt sugallja a többieknek, hogy amit ők mondanak, azt nem kell komolyan venni). S tegyük fel, ezt a konzekvenciát egyetlen módon lehet elhárítani: azzal, ha betiltják a sérelmes beszédet. Akkor... el kell fogadnunk,

hogy az állam csak úgy biztosíthat egyenlő szólásszabadságot a sértett csoport tagjai számára, ha korlátozza a sérelem okozóinak szólási szabadságát.” Az intoleráns attitűdöt jelenítették meg a Covid-válság idején tapasztalt megszólalások, mikor természettudósok nyilvánosan kijelentették: az oltás- és klímaszkeptikus polgártársaktól el kellene venni a szavazati jogot. De (szemben a szélsőjobboldali beszédek ’90-es évekbeli megbélyegzésével) látványosan elmaradtak a liberális értelmiség ezt elítélő nyilatkozatai, hiszen itt a tényekre és tudományra támaszkodó technokraták érveit hallottuk, márpedig a köz érdeke, hogy szóhoz jusson a demagógok tévedéseit helyesbítő szakértelem.

§11 Platón a szofista Gorgiasszal vitázó Szókratészt „idézve” ír az olyan emberről, „akinek minden szavára hajlik a tömeg, de nem a tanításának, hanem a rábeszélésének köszönhetően.

§12 SZÓKRATÉSZ: Azt mondtad, hogy még az egészség kérdésében is hatásosabb rábeszélő lesz a szónok, mint az orvos.

§13 GORGIASZ: Igen, ezt mondtam; ha a tömeg előtt beszél.

§14 SZÓKRATÉSZ: A tömeg előtt, más szóval a tudatlanok előtt, ugye? Mert a hozzáértők előtt csak nem találna több hitelre, mint az orvos.

§15 GORGIASZ: Nyilván nem.

§16 SZÓKRATÉSZ: Ha tehát inkább hisznek neki, mint az orvosnak, ez azt jelenti, hogy inkább hisznek neki, mint a szakértőnek?

§17 GORGIASZ: Igen.

§18 [...]

§19 SZÓKRATÉSZ: De akkor a többi művészettel szemben is hasonló helyzete van a szónoknak és a szónoklásnak. Hogy mi tulajdonképpen a dolgok természete, azt éppen nem kell tudnia, elég, ha a meggyőződésnek valami fortélyát kieszeli, hogy a tudatlanok előtt úgy lássék, mintha jobban értene hozzá, mint a hozzáértők.” (Gorgiasz 459a-c – Péterfy Jenő és Horváth Judit fordítása)

§20 A mű későbbi pontján a Kallikléssze vitatkozó Szókratész rátér, hogy milyen lenne a politika művészete, ha az a valóban ahhoz értők kezében volna. Amint az egyes mesteremberek elméjében megvan a létrehozni kívánt alak és szerkezet, az államférfinak is rendet kell teremtenie a honpolgárok elméjében, „a lélek rendje és rendezett állapota pedig a fegyelem és a mérték. Általuk lesznek

törvényszeretővé és mértéktartóvá az emberek. Íme, megérkeztünk az igazságossághoz és a mértékletességhez. Így van-e?

§21 KALLIKLÉSZ: Legyen így.

§22 SZÓKRATÉSZ: Az a bizonyos hozzáértő jó szónok tehát mindig ezt a célt fogja szem előtt tartani, akkor is, amikor hallgatói lelkére beszél, akkor is, ha egyebet cselekszik. S ha ajándékot oszt a polgároknak, vagy megvon tőlük valamit, ezt is, azt is csak azzal a szándékkal teszi, hogy lelkükben fölkeltse az igazságosságot, elűzze a jogtalanságot, beléjük oltsa a mértékletességet, kiirtsa belőlük a zabolátlanságot, egyszóval föltámasszon minden erényt és kizárjon minden bűnt.” (504d-e.)

§23 A platóni/szókratészi érvelés szerint nem a polgárok (mint azt a demokrácia hívei képzelik), hanem a hozzáértők tudják, hogyan kell cselekedniük a polisz tagjainak, sőt, sokszor a népnek nem tetsző megszorítással szolgálja leginkább a politikai szakértő a közösség érdekét. Ezt az erősen antidemokratikus tradíciót folytatják a modern magyar technokraták, akik szerint a politikai ügyeknek egyetlen általuk ismert megoldása van (minek ide politikai pluralizmus!). Ezért nevezi Tamás Gáspár Miklós szabadelvű platonizmusnak „az államszocializmustól örökölt platonista szcientizmus” hagyományát folytató ’politikai ideológiát’.[5]

§24 A platóni őrök mai leszármazottai is úgy gondolják, hogy a honpolgárok és a politikusok akaratától függetlenül létezik a közjó, és erről a szakértőknek fel kell világosítaniuk a tudatlanokat. A technokraták sosem fárasztották magukat olyan idealista feltevésekkel, hogy a nyilvános diskurzus során változhat-finomodhat a közjó fogalma (Habermas szabad nyilvánosságról szóló tézisét, amelyben a „jobb érv sajátos, kényszer nélküli kényszere” érvényesül, a közösségi média térnyerése után nehéz komolyan venni). Még az előbbi felfogással szemben kritikus, realista (liberális) demokrata is hisz abban, hogy a végső igazság nem bizonyos emberek birtokában van, következésképpen az igazságosság elve megköveteli, hogy kérdezzék meg a kormányzottaktól, ők mit akarnak. A többség persze tévedhet, ám az ilyen tévedést úgy lehet legkönnyebben korrigálni, ha a választható alternatívák láthatóak és kipróbálhatóak.[6]

§25 Tovább növelte a szakértelem iránti igényt, hogy a modernitásban differenciálódtak és eltérő logika szerint működtek az egyes társadalmi alrendszerek és tudományterületek. A különböző részterületeken más normákat elváró modern világban az a személy „aki például kitart amellett, hogy az élet minden szférájában az igazmondás

azonos etikai mércéjét alkalmazzuk, s az igaztalanságért mindenütt ugyanolyan módon tartja felelősségre vonhatónak önmagát vagy másokat – legyen szó családi beszélgetésekről, politikai ígéretekről, piaci termékbemutatókról vagy a betegeknek adott orvosi információkról –, az ilyen ember nem integritásáról válik nevezetessé, hanem a társadalmi életre való alkalmatlansága miatt."[7] A specializált modern társadalmak polgáraiban kialakult képzet, hogy nem az általános morális mérceként szolgáló életidegen eszmék (közjó), hanem az egyre bonyolultabb részterületekhez értők tudása vezet a boldogulásukhoz.

§26 Ehhez jött a 21. században kiteljesedő infokommunikációs forradalom: leomlottak a különféle szerkesztőknek és médiatulajdonosoknak a nyilvánosság kapuőreként betöltött hídfőállásai, amivel óriási információs zaj zúdult a közéletre, mindenféle tényalapot nélkülöző blődségek kerültek a jól megérvelt vélemények mellé. Ez komoly dilemma elé állította a kortárs közélet szereplőit: ha a valóságértéküktől függetlenül szabad folyást engedünk mindenfajta véleménynek, nem jutunk-e el az igazság eszméjének kirekesztéséhez (post-truth)?

§27 Arendt szerint „fogalmilag azt nevezhetjük igazságnak, amit nem tudunk megváltoztatni", ezek a dolgok szabják meg a politikai cselekvés határait, márpedig az emberi szabadság terepéül szolgáló szféra egyedül „úgy őrizheti meg integritását, s válthatja be ígéreteit, ha tiszteletben tartja saját határait".[8] Amennyiben a politikus nem tiszteli ezeket a határokat, egy idő után összezúzhatja hazugságra épülő narratíváját, ahogyan a csernobili katasztrófa hozzájárult a Szovjetunió összeomlásához. Horatiust parafrazálva: bárhogy is próbáljuk elűzni, előbb-utóbb kénytelenek leszünk szembesülni a kellemetlen tényekkel. A filozófus itt igazságon a tényszerű, megtörtént (tehát empirikus) eseményeket érti, amitől megkülönbözteti a deduktív, ésszel belátható igazságokat: a jövőt anticipáló és így kényszerítő észigazságokkal szemben a tények kizárólag a múlt eseményeire vonatkozhatnak. A tény- és észigazság viszonyának megvilágításához érdemes felidézni a múlt és a történelem Max Webertől származó megkülönböztetését: a múlt a tények szinte végtelen és összefüggéstelen láncolata, a történelem valamilyen – az észigazság által diktált – elv mentén halmozza és válogatja az elemeket, majd összefüggéseket konstruál. A történeti és természeti eseményeket magyarázni hivatott észigazságokhoz hasonlóan a vita és vélemény, vagyis a politika sem létezhet tények nélkül.

§28

Kicsák Lóránt jogosan kritizálja a tény és diskurzusellenőr technokraták kapuőr szerepét: kifejezetten „káros az autonómia megtapasztalhatóságára nézve, ha hivatásos véleményformálók (ideológusok) vagy magukat függetlennek mondó (tudományos alapon álló) kritikusok sajátítják ki a nyilvánosságot..., ilyenkor csak azok a kérdések tehetők fel, amelyekre már megvannak a válaszaink, vagy az összes felmerülő kérdésre csak ugyanabban a kódban válaszolhatunk, amelynek elemeivel a kérdést is megfogalmaztuk. Ezért a társadalmi nyilvánosság csak akkor töltheti be funkcióját..., ha a közbeszéd függetlenedik a hatalmi struktúráktól."

§29 Tényigazságok nélkül tehát elveszíthetjük a viták valóságalapját, így konstruktív diskurzus helyett a süketek párbeszédévé válhat közbeszédünk. De ha a tényellenőr szakértők sajátítják ki a nyilvános diskurzus jogát, a műveletlennek minősített („összeesküvés hívő") emberek számára nincs lehetőség az autonóm önmegnyilatkozásra, és az erőltetett retorika torz társadalmi tudatot eredményez. 13

§30 Arendt már a múlt század '60-as éveiben megírta, hogy korunkban a tényigazság és az azt tagadó politikai narratívák konfliktusa dúl. És a tények sokkal nehezebben tudják megvédeni magukat az észigazságnál. A tényigazság adekvát ellentéte nem a légből kapott hazugság, hanem a meghamisítás – vagyis a tényigazság és a vélemény közötti határ elmosása. Ennek hatására nyert teret a relativista álláspont, hogy semmilyen tényállítást nem lehet a világról megfogalmazni, valójában egyetlen kijelentés se tarthat igényt nagyobb igazságérvényre a másiknál. A mai közéletben a tények elferdítése a politikai imázsgyártáshoz köthető: ez a részletekre vonatkozó hagyományos hazugsággal szemben nem egyszerűen előnyösebb színben tünteti fel, hanem egyenesen pótolni kívánja a valóságot. A tényszerűségek szövetén lyukat hasító, és így a kontextus egésze felől nézve könnyen nyilvánvalóvá váló, egyedi hazugsággal szemben az imázsteremtők konzisztenciára törekszenek, ezért csak a tények újabb és újabb meghamisításával tudják fenntartani narratívájuk magyarázó erejét. Következésképpen létrejön egy olyan konstelláció, melyben az igazság jóval fenyegetőbb lehet bármiféle hazugságnál, ebben a szerkezetben a politikai küzdelmek az ellenfél imázsának hiteltelenítésére és a saját narratíva tökéletesítésére korlátozódnak. A kommunikációs narratívák harcában élő modern politikus számára „az önbecsapás keltheti az igazsághoz való hűség látszatát", hiszen „teljesen demokratikus körülmények között mások becsapása önbecsapás nélkül jószerével

13 **Teller Katalin**

A legmélyebben egyetértek ezzel – és jól példázza a kint-bent kettősség gyilkos dilemmáját, amely a legkülönfélébb formákban nyilvánulhat meg (két faék egyszerűségű példa: [1] „nem vagyok hajlandó Orbán-hívőkkel beszélni, mert értelmetlen", [2] „kivonulok egy kommunába, mert a tőkés társadalomban és gazdaságban semmi értelme élni"). A radikális (ön)kizárás, a diszkurziválás lehetőségének megtagadása a másiktól az elkövethető hibák egyik legnagyobbika, hiszen épp az...

a teljes hozzászólás (0,8 ezer karakter) →

lehetetlen”.[9] Ráadásul az AI térnyerésével már maga generálhat bizonyítékokat a valóságot eltorzító világmagyarázatához.

§31 Érthető a tájékozódni vágyó állampolgár kétségbeesése: ő nem az egymásnak feszülő hazug narratívákra, hanem a tényeken nyugvó igazságra kíváncsi. Láthatjuk, hogy a szakértelem kérdése legalább annyira adekvát, mint FAM könyvének megjelenése idején. 14

Az ideológiamentesség ideológiája

§33 FAM diagnózisa szintén a szakértői retorika antidemokratikus pontjaira mutat, illetve a demokrácia-ellenességén túl még a tudományos gondolkodás természetével is szemben állónak látja az egyetemes érvényű, vitán felül álló szakmai vélemény ideáját, hiszen a „tudományos tények elméleteken alapulnak, és alig létezik olyan konszenzus, ami a tudományos alapigazságok kivételével tényként fogadna el bármely – akár kísérletekkel aládúcolt – állítást”. Következésképpen – teszi hozzá FAM – a „szakértelmet misztifikáló laikus gondolkodás az Egy Isten-Egy Igazság elv sajátos memetikai örökségeként” azonosítható. [10]

§34 A szakember első számú jellemzője, hogy szigorúan a saját asztalánál marad, amit pedig így megvalósít, az a korábbi korokban „nem tapasztalt érdektelenségének és műveletlenségének elsődleges apológiája”, hiszen az ilyen ’értelmiséginek’ minél tájékozatlanabb más területeken, annál több ideje marad a saját szakmájára. Magyarul a szakértő szellemiség által meghatározott kultúrában „a nyitott és érdeklődő gondolkodás, a művelődés puszta szándéka is a fölszínesség és a dilettantizmus jele”.[11] Így az ideális technokrata mindig csak a saját szakmájának a paradigmája szerint nyúl a problémákhoz, alapigazságként elfogadva annak szabályait, így öntudatlan problémamegoldóként „arról sincs fogalma, voltaképpen mit és miért tesz, mi tudományának általános célja”. Ebből következik a technokrata morális kérdéseket nem mérlegelő, „parancsra tettem”-attitűdje és itt nem feltétlenül a háborús gépezetek működtetőire, hanem a nagyvállalatok (a környezettel és az emberek egészségével nem törődő) szakembereire érdemes gondolni.[12]

§35 Az ideológiai kérdéseken túl a mi–ők/barát–ellenség dichotómiára („a gyűlölködés”-re) épülő pártpolitikai csatározásoktól is elhatárolják magukat a technokraták, mint akik nyilvános vita nélkül is tudják, hogy mit követel a haza. Ehhez kapcsolódik „a politikusi szféra színpadias szembeállítása a társadalommal és az ’ország érdekeit szem előtt tartó’ szakértelemmel… Eszerint a politikusok azért nem

14 Farkas Attila Márton

A technokrata nyelvezet lényegében ugyanazt a funkciót (vagy legalább hasonló funkciót) lát el, mint az ősi kultúrák szakrális-liturgikus nyelvei: a megkérdőjelezetlen szentség érzetét kelti. A szakértelem szentség, mely mindenekfelett áll, a szakértő egyfajta „pap”, és a szakzsargon az egyházi latin, vagy a szanszkrit, vagy a páli vagy egyéb ősi műnyelv modern analógiája, merthogy ezekről a nyelvekről tudjuk, hogy mesterséges, megszerkesztett nyelvek, melyeket…

a teljes hozzászólás (1,3 ezer karakter) →

válasz **Gulyás Ábel**

Bár az esszé valóban azt sugallja, hogy a populista frazeológia az alternatívája a technokrata mákonynak, azonban a jelenlegi magyar kormánynak a populizmust – a világnézeti megosztottságtól mentes, egységes…

a teljes válasz →

hozzák meg a ’szükséges’ (értsd: a gazdasági elitnek kedvező, népnyúzó) intézkedéseket, mert ’érthető okokból nem merik megtenni’ (azaz gyávák), mert ’csak a választásokra gondolnak’ (azaz önzők), mert ’nem képesek hosszabb távra tervezni’ (azaz csökkent képességűek)”.[13] Vagyis a szakértői retorika kulcseleme a közélet depolitizálása.

§36 A tények nyelvén beszélő technokrata az érzelmek és az igazságérzet kiiktatására törekszik a politikából: az életkérdéseket szakkérdésekké nyilvánító pragmatista diskurzus végső soron elvezet a politikai elvtelenség kultuszához.[14] A politikai cselekvések célja a megőrzés vagy a változtatás, annak függvényében, hogy jónak vagy rossznak tartjuk-e a fennálló rendszert, a közéleti részvétel a jó mibenlétének vizsgálatához irányít.[15] A jó előfeltevéséből adódó értékrendbeli keret mindenképp megjelenik a politikai cselekvésben, legfeljebb rejtett marad. S mert a közéleti ténykedés során elkerülhetetlenül ideológiai kérdésekkel szembesülünk, „minden politikai döntés valamilyen érték és világkép alapján történik.”[16] Politikai-ideológiai kérdések lapulnak a társadalomban felmerülő összes pragmatikus probléma mélyén, ezek „nem valamiféle általános, absztrakt közjó érdekében, tisztán megvalósíthatósági vagy hasznossági alapon mérlegelendő technikai problémák. A technikai szempont mindig csak egy világnézet alapján hozott döntés konkrét megvalósulásánál jelentkezik.”[17] [17] [17] 15

§37 A technikai részleteket felnagyító szakértő azonban az eszközt céllá emeli és a közösség életét meghatározó értékek vizsgálatát („ideológia csatározások”) feleslegesnek minősíti.[18] Miközben a „társadalom különféle csoportjai a legtöbb esetben eszmék alapján tudják megfogalmazni és reprezentálni érdekeiket”, és a polgárok mindennapjaiban is megnyilvánuló választások – hogy valaki „a gyarapodást fontosabbnak gondolja a szabadidőnél vagy az életminőségnél, a versenyképességet a természeti és kulturális értékek megőrzésénél, a technikát az erkölcsnél, vagy a munkát a szabad emberi tevékenységnél” – végső soron egy értékrend, vagyis egy ideológia képviseletéhez köthetők. Az eszmék kiiktatására irányuló „törekvés legföljebb elrejti és/vagy szublimálja az adott ideológiát – az uralkodókét és az alávetettekét egyaránt”.[19]

§38 Így az igazi szakértői uralom sose valósulhat meg: FAM szerint mindig az uralkodó elit[20] értékeinek képviselője a technokrácia, így a 2000-es években a neoliberális tőkés világrend apologetikáját jelentette a szakértelemre hivatkozás. Bár történetileg változó, hogy milyen értékeket követtek a szakemberek[21], a rendszerváltás kör-

15 **Kiss Lajos András**

Jean-Pierre Le Goff írja, hogy a menedzserkapitalizmus diskurzusa a sürgősség/sürgetés ellentmondást nem tűrő logikájának „megkérdőjelezhetetlen igazságán” alapul. Akik ebben a társadalomban élnek, mondják a menedzserkapitalizmus „apostolai”, azoknak csak egyetlen alternatíva maradt: tanuljanak meg alkalmazkodni a sebességkényszerhez, egyébként eltűnnek a káoszban. A társadalom voltaképpen örökmozgó gépezet; a tradíciók semmivé foszlottak, a jövő szükségképpen…

a teljes hozzászólás (4,7 ezer karakter) →

válasz **Gulyás Ábel**

A Luhmann által lefestett, autonóm módon felépülő részrendszerekre tagolódott modern társadalomban az egyik ilyen rendszer a többi fölé emelkedik; nevezetesen a gazdaság szférája maga alá gyűri az egyéb…

a teljes válasz →

nyékén helyzetbe kerülő hazai technokraták jellemzően az erkölcsi cselekvés egyetlen dimenziója, a gazdasági versenyképesség kimondatlan képviselőjeként tűntek fel.[22]

Kis magyar technokrácia

§40 A 20. század kínos öröksége, hogy magyar honban lényegében a szocializmushoz kötődött az ország modernizálása: nemcsak olyan infrastrukturális fejlesztésekről van szó, hogy a diktatúra idején vezették be az áramot a legelmaradottabb településekre, hanem ebben a korszakban történt meg a felemelkedést lehetővé tevő köz- és felsőoktatás kiterjesztése a társadalom alsóbb rétegeire. Részint a modernizáció, részint a Nyugattal való technikai verseny miatt a szocializmus története során kiemelt szerep jutott a természettudományos szakértőknek (sokszor a „reakciós" reálértelmiségiek is komoly karriert csinálhattak az átkos rendszerben, mint arra Body Zsombor kutatásai ↗ is rámutattak), és bár erre nem tér ki FAM, de a reálértelmiség megbecsültsége komolyan hozzájárult a magyarországi technokrata retorika kialakulásához.

§41 A szakértelem hazai kultuszának az 1960-as évekig vezetnek a gyökerei. Ekkorra teljesen kiüresedett az uralkodó marxista-leninista ideológia (abban már a rendszer vezetői és fenntartói se hittek), a magyar társadalom pedig cinikussá és apolitikussá[23] vált, mivel Kádárék a magánboldogulást lehetővé tevő gazdasággal kívánták helyettesíteni a politikai legitimációt. A szakértelmiség és az állami bürokraták kiegyezése révén tucatszámra jelentek meg a szovjet tudományos és technikai fejlődést dicsérő és így az ország megszállását legitimáló cikkek. FAM hangsúlyozza, hogy egy időleges konfliktus után a '70-es évektől újra megjelent a szakértelmiség és a bürokrácia szövetsége: ennek köszönhetően a létező szocializmus bürokratikus frazeológiája „átadja a helyét a 'szakszerűség' nyelvezetének"[24], a '80-as évekre pedig már dominánssá vált ez a (pártállam vezetői által is átvett) tény- és szakszerűségre hivatkozó diskurzus. Ekkortól mint ideológiapótlék dominálta a közbeszédet a szakértelmet hangsúlyozó retorika, vagyis tényszerű eredményekkel legitimálták[25] a szovjet csatlós, szocialista hatalmat. Az idő haladtával egyre több Nyugatról átvett kulturális elemmel egészült ki a honi technokrata diskurzus, kicserélődött és még inkább nyugatossá vált ez a gazdasági-szakértelmiségi holdudvar, „jó részük az MSZMP apparátusának fiatalabb tagjaiból és a szocialista nagyvállalatok vezetőiből verbuválódott".[26] Így érthető, miért vált a nyugati típusú kapitalizmus első számú apologétájává a

nómenklatúra burzsoázia, „paradox-groteszk módon az önmagát a ’szakértelem’ révén túlélő sztálini alapszerkezet technikai-technológiai értelemben – és persze a fogyasztási szokásokat tekintve – már hosszú évek óta a Nyugatot tekintette modellnek, a rendszer fönntartásában kulcsszerepet játszó késő kádári technokrácia számára pedig az ország kulturális nyugatosítása létérdekké vált”.[27]

§42 A létező szocializmus kimúltával, a rendszerváltás idején nem feltétlenül az ideológia-ellenességet szolgálta a szakszerűségre hivatkozás, sokkal inkább „az ideológiai klisék és toposzok kiegészítése, megerősítése, vagy még inkább: új alapokra helyezése” volt a retorika szerepe.[28] A harmadik magyar köztársaság kezdeti éveiben egyfajta magyarázkodásként is szolgált a technokrata frazeológia, hogy a régi elit miért maradhatott a hatalomban: a sima átmenet legitimálását szolgálta (’az elit teljes leváltása nélkül nem lehetett volna békés a rendszerváltás’) ez a sajátos nyelvjáték, illetve át is mentette a régi rendszer pozícióban maradt embereit (’ők technokraták és sosem voltak kommunisták’), mondván: az új korszakban is szükség lesz a szakértelmükre. A ’89-ben még magyarázkodásként szolgáló retorika a ’90-es évekre egyértelműen vezető eszmévé nőtte ki magát, mint az ideológianélküliség ideológiája, és egészen 2010-ig dominálta a közbeszédet. A korábbi gyakorlatokkal sok tekintetben szakító, autokratikus rendszert kiépítő Orbán Viktor teljes egészében technokrata kabinettől vette át a kormányrudat.

§43 „A válságkezelő kormánynak nincs politikai ambíciója, csak szakmai” – mondta egy miniszterelnöki felszólalásában Bajnai Gordon (Országgyűlési Napló, 2009. április 14), akinek a kormányzása talán a legjobban illusztrálja a FAM által ostorozott technokrata politikát.[29] A kabinet egy az egyben a Nemzetközi Valutaalap és az Európai Bizottság (ezek Bajnai szerint „olyan külső, nemzetközi szereplők, amelyek szakértelme… megkérdőjelezhetetlen”, Országgyűlési Napló, 2009. december 14.) által elvárt neoliberális intézkedéseket adta el szakmai kormányzásként. A miniszterelnök kezdettől hangsúlyozta, hogy nem a választópolgárok[30], hanem a „nemzetközi gazdasági és politikai közvélemény” elismerését kívánja kivívni. A magát ideológiamentes politikusként definiáló kormányfő beszédeiben mégiscsak találhatóak ideológiai fragmentumok: a „szélsőjobb” veszélyre figyelmeztetés, az Európa- és Nyugat-barátság, valamint a szolidaritás baloldali értékének hangoztatása.[31] Utóbbi jól illusztrálja FAM-nak a baloldaliság jelszavát kisajátító, neoliberális elitről szóló tézisét: még a baloldal értékeit eláruló (gyakorlatilag

csak megszorításokat foganatosító) Bajnai sem átallott a szolidaritásra hivatkozni.

Új magyar nacionalizmus

§45 Bajnai Gordon politikája beleillik a kozmopolita birodalmias gondolkodásba, melynek külön esszét szentel[32] FAM. Itt egy nagyobb ívű, történelmi mintázatba ágyazva értelmezi a szakértelemre hivatkozó retorikát, nevezetesen a labanc – kozmopolita, birodalmias, gyarmatosító (az ország életképtelenségét hangsúlyozó, a hagyományt maradiságnak tituláló, helyette technokrataként nyugati megoldásokat javasló) – gondolkodás jellemzőjeként azonosítja azt. Manapság a politikai baloldal (baloldalnak jellemzően a FAM által lefestett, neoliberális elitet hívja a sajtó) eltűnését szokta a magyar értelmiség felpanaszolni, de ehelyett érdemesebb a honi közéletben sokszor domináns szerepbe került (a létezett szocializmuson túl erre jó példaként szolgál a jozefinizmus vagy a Bach-korszak) kozmopolita-labanc politika háttérbe szorulásáról beszélni. Úgy tűnik (meglehet, csupán ideiglenesen), inadekváttá vált a szittyana-cionalizmus és kozmopolitizmus ellentétére épülő politikai szembenállás. Ehelyett két nemzeti erő[33] versenyez a hatalomért: az egyikre komoly megszorításokkal[34] rá lehetne húzni a FAM által leírt nemzetképet, amelynek szótárában „a 'magyar' nem szimplán magyart jelent, hanem igazi magyart", és a Horthy-korszakra apellálva egy félfeudális, uram-bátyám világot igyekezett kiépíteni.

§46 Ezzel szemben a 2024-ben létrejött ellenzék vezetője az előbbinél emancipatorikusabb nemzetfogalomra apellálva kijelentette: „nem fideszesek vagy tiszások, jobb- és baloldaliak, hanem magyarok vagyunk, akkor is ha Nemzeti Meneten vagyunk, és akkor is, ha a Békemeneten voltunk".[35] Persze kár lenne idealizálni az új politikai erőt, a kirekesztő törzsiség jelei abban a táborban is láthatóak, utóbbi esetben mégsem egy feudális, hanem egy plebejus-republikánus nacionalizmusról beszélhetünk, amelyben úgy tűnik, komoly szerepet szánnak a decentralizált, alulról szerveződő, a párthoz lazán kapcsolódó szervezeteknek (Tisza-szigetek). A nómenklatúra burzsoáziával szemben ők a nemzeti egységgel indokolják az ideológiaelleneséget („nincs jobb, nincs bal, csak magyar"), vagyis nacionalista csomagolásban élesztették fel a pártharcokkal szembe állított szakértelem mítoszát. Mindenesetre ez a szakértői éthosz egyelőre demokratikusabb (a szakértői közösségek párbeszédén alapuló) a rendszerváltás utáni technokrata politikánál. Tanács Zoltán pártprogramért felelős vezető elmondta, hogy a februárban

bemutatott koncepcióba beépítették a több mint 65 témában alakult munkacsoportok helyzetértékelését, sőt, a kormányprogram megvalósításában is szerepet szánnak az érdeklődő honpolgároknak.

Az üzlet és a politika

§48 Hasonlóan a FAM által idézett Kóka Jánoshoz, akinek kapcsán nem győzte hangsúlyozni a sajtó, hogy ha vállalkozóként sikert ért el, biztosan jó lesz az országvezetésben is,[36] Kapitány István volt Shell-alelnöknek is vállalatvezetői tapasztalatát és az ezzel járó gazdasági/szakértői rátermettségét szokás kiemelni mint politikai erényt. Horribile dictu, még a külügyekért felelős Orbán Anitát is mint a „globális üzleti világ egyik legmagasabbra jutó magyar női vezetőjét" mutatták be↗. Magyar Péter többször hangsúlyozta, hogy a párt által kiválasztott képviselőjelölteknek hasonló felvételi eljáráson kellett keresztülmenniük, mintha a versenyszférába jelentkeznének. A rendszerváltás után kialakult diskurzussal parallel módon, a piaci szférából érkező szereplők itt is szakértőként identifikálják magukat – jó példa erre a Tisza programjáért felelős Tanács Zoltán, aki a Kontrollnak adott↗ interjújában nem győzte hangsúlyozni: ő nem politikus, miközben visszatérően a kormány erkölcsi és politikai felelősségére utalt. Hosszasan lehetne még idézni nyilatkozatokat, ehelyett csak arra szeretnék kitérni, hogy miért vált ismét a szakértelem mércéjévé a piaci teljesítmény.

§49 2010 után a korábbi szakértelemre hivatkozó diskurzus háttérbe szorult, az állampárt lakájmédiájában valóságos gúnyszóvá vált a „független, objektív újságíró" megnevezés. Egy felváltva (forradalmi) konzervatívnak és új jobboldalinak hívott kulturális[37]-eszmei hegemónia kialakítása érdekében komolyan támogatták a vállaltan a kormányzat iránt elfogult tudományos, szakmai intézetek létrehozását (MCC, VERITAS Intézet, Danube Institute, Kommentár folyóirat, Schmidt Mária gittegyletei stb.). Vagyis a hazai közbeszéd részeként elhangzó kritikus vélemények ellensúlyozására, „az elégtelen kutatási források okán hangoskodó tudósok ellen a 'saját' tudósokat, a kritizáló vagy sározó írások és műsorok ellen a 'saját' kritikusokat, lapokat és műsorokat, végül pedig – hogy a propagandagépezet teljes legyen – a 'ti' rádiótok és televíziótok ellen 'saját' rádiót és televíziót"[38] hozott létre a rendszer. Emiatt alakult a gyanú bármilyen szakvéleményt vagy elemzést közreadó közéleti megszólalóval szemben, hogy biztosan a kormánypártot vagy az ellenzéki oldalt képviseli. Ezért gondolhatják sokan, hogy a politikán kívüli (üzleti) szférában nyilvánulhat meg a pártos elfogultságtól

független szakértelem. De ennél mélyebb, társadalomszerkezeti oka is van a honi technokrata retorika feltámadásának.

§50 Ez pedig a FAM által kárhoztatott feudális struktúrához kapcsolódik, amely a 2011-es önkormányzati törvénnyel induló, radikális centralizációs folyamat következtében az elmúlt 20 évben (pedig az *Arrobori* szerzője is elég kritikusnak látta kora társadalmát) jóval hangsúlyosabbá vált. Az alap- és járóbeteg szakellátáson kívül az egészségügyi és a közoktatási feladatokat is kivonták a helyi politika hatálya alól (az óvodai ellátáson túl csak bizonyos szociális, kulturális, kommunális és településüzemeltetési feladatokat hagytak meg az önkormányzatoknak). Ráadásul 2013-tól az önkormányzatok számára biztosított normatív támogatási rendszert a feladatalapú finanszírozás váltotta fel – vagyis az addigi fejpénz helyett a kormány dönthette(/i) el, mennyi forrást biztosít a helyi politikusoknak, magyarul a testületek pénzügyileg is kiszolgáltatottá váltak az állam(párt)nak.

§51 A változások miatt a 2010 utáni magyar társadalom fontos szereplőivé váltak a klientúráról szóló irodalomban megénekelt hatalmi háromszög figurái – a patrónus, a kliens és a közöttük közvetítő brókerek (kijáró emberek). A leszakadó vidéki lakosságnak szociális segélyek helyett (köz)munkát ajánló, új feudális rezsimben az állampárttól érkezik a támogatás, a pénzre szorulók pedig a helyi erős embereknek – akik sokszor maguk a polgármesterek – köszönhetik, ha megkapják az igényelt forrást.[39] Kialakult a magyar társadalom percepciója, hogy a pénzek kiosztásánál a tényleges tudás helyett a politikának lefekvés a fontos. Innen nézve érthető az igény, hogy ne a csókosok, hanem az adott területen valóban jól teljesítő szakértők kapjanak lehetőségeket. Kapitány István céges tapasztalataira hivatkozva a torzítatlan versenyhelyzetet nevezte↗ ideálisnak a hazai gazdaság számára[40] – nos, pont ezt hiányolja a szakértői retorikára ismét fogékonnyá vált magyar honpolgár a hatalom működésétől.

§52 A rendszerváltás idején a régi elit hatalomban maradásának igazolására szolgált a szakértelemre hivatkozás, most épp ellenkezőleg, a jelenleg politikai elittől függetlenül (jórészt a piacon) elért teljesítményt legitimálja a Tisza vezetői által hangoztatott technokrata retorika. Végezetül érdemes megjegyezni, hogy az ilyen frazeológia nem feltétlenül jár együtt a kritikátlan nyugati mintakövetéssel és a „csatlóslét közhelyeinek" hangoztatásával. A külföldi tőke helyett a honi gazdaságot fejlesztő politikára jó példaként szolgál a koreai fejlesztőállam, ahol a szakértő-bürokrata réteg komolyan hozzájá-

rult a radikális életszínvonal-emelkedést eredményező ’gazdasági csoda’ megvalósításához.

§53 A szakpolitikai tudás nélkülözhetetlen a jó kormányzáshoz (nagyrészt ennek hiánya miatt vezette az Orbán-rezsim zsákutcába az egykori legvidámabb barokkból a régió sereghajtójává süllyedt Magyarországot). Első lépésként, a szakmai feladatok kijelöléséhez azonban fel kell tennünk a kérdést, milyen országban szeretnénk élni, ez viszont ideológiai dilemmától függ: nevezetesen, hogy mit gondolunk a közjóról. Látva, hogy a NER urainak 16 évi országlása milyen gazdasági és morális válságba sodorta a magyar államot, ismét adekvátvá vált a kérdés megválaszolása: milyen elvek alapján tudnánk jobbá tenni ezt az országot. Az eszmei kérdések elodázása, az ideológiaellenes szakértelemre hivatkozó diskurzus ebben sajnos, nem segít. [16]

Szerzői hozzászólások 4

[13] **Teller Katalin** · kommentár

↑ vissza a szöveghez: E5 §29 · a margón

> *„…tők sajátítják ki a nyilvános diskurzus jogát, a műveletlennek minősített („összeesküvés hívő”) emberek számára nincs lehetőség az autonóm önmegnyilatkozásra, és az erőltetett retorika torz társadalmi tudatot eredményez.”*

A legmélyebben egyetértek ezzel – és jól példázza a kint-bent kettősség gyilkos dilemmáját, amely a legkülönfélébb formákban nyilvánulhat meg (két faék egyszerűségű példa: [1] „nem vagyok hajlandó Orbán-hívőkkel beszélni, mert értelmetlen”, [2] „kivonulok egy kommunába, mert a tőkés társadalomban és gazdaságban semmi értelme élni”). A radikális (ön)kizárás, a diszkurziválás lehetőségének megtagadása a másiktól az elkövethető hibák egyik legnagyobbika, hiszen épp az egyetlen közös dolgunkra, a nyelvünkre, a közlésre alapozva gyakorolható az az immanens kritika, amely a közt, a közjót érintő konszenzushoz vezethet el, vagy éppenséggel annak belátásához, hogy ez nem érhető el. Ám még ebben az esetben is meg kell őrződnie a nyelvi közösségnek.

750 karakter

[16] **Csury Balázs**

Lengyel László írja a közgazdász szakmában örökös pénzügyminiszternek nevezett Hetényi István halála utáni nekrológjában: „Nem volt reformer, több is, kevesebb is volt annál. Több, mert a reformálmokat, a világmegváltást, a felváltatlan bankókat realitásukban, kis, de megvalósítható lépésekben, aprópénzre váltva nézte. Mellverdesés, improvizáció, lángolás távol állt tőle. Csak annyi újat, csak annyi mást teremtsünk, amennyi valóban megfogalmazható, kivitelezhető….

a teljes hozzászólás (2,5 ezer karakter) →

válasz **Gulyás Ábel**

A magyar kultúra állítólagos filozófiátlansága nem játszott szerepet a FAM által elemzett technokrata mákony megjelenésében. Ennek jóval prózaibb az oka; nevezetesen, hogy csak a piaci és a bürokratikus…

a teljes válasz →

14 **Farkas Attila Márton** · kommentár

↑ vissza a szöveghez: E5 §31 · a margón

> *„…Láthatjuk, hogy a szakértelem kérdése legalább annyira adekvát, mint FAM könyvének megjelenése idején."*

A technokrata nyelvezet lényegében ugyanazt a funkciót (vagy legalább hasonló funkciót) lát el, mint az ősi kultúrák szakrális-liturgikus nyelvei: a megkérdőjelezetlen szentség érzetét kelti. A szakértelem szentség, mely mindenekfelett áll, a szakértő egyfajta „pap", és a szakzsargon az egyházi latin, vagy a szanszkrit, vagy a páli vagy egyéb ősi műnyelv modern analógiája, merthogy ezekről a nyelvekről tudjuk, hogy mesterséges, megszerkesztett nyelvek, melyeket ebben a formájukban sohasem beszéltek, hanem mindig egy (gyakorta privilegizált) szellemi elit tulajdonát és eszközét képviselték. S ahogyan a jónép nem érti a mindenható szent szövegek szavait, úgy a laikus sem érti azt, amit a szakértő akár egy receptre, akár egy politikai tanulmányba írt. Ez a szakrális tisztelet pedig egy deszakralizált társadalomban (micsoda ellentmondás!) bizonyos előnyt biztosít a hatalom számára: a laikus ki van zárva. Ennek az igazságtalan helyzetnek persze megvan a másik véglete, az ebben az esszében is taglalt áltudományos hülyeségek, gagyi világmagyarázatok, konteók világa – illetve „nyelve", merthogy társadalmi kommunikációról beszélhetünk ez esetben is –, mely a populista népvezérek és demagógok számára biztosít ugyanolyan hatalmi előnyt. Mi ebből a tanulság? Hogy nincs semmiféle kiút ezekből a társadalmi csapdákból.

válasz **Gulyás Ábel**

Bár az esszé valóban azt sugallja, hogy a populista frazeológia az alternatívája a technokrata mákonynak, azonban a jelenlegi magyar kormánynak a populizmust – a világnézeti megosztottságtól mentes, egységes („nincs jobb, nincs bal, csak magyar"), romlatlan nép szembeállítása (csak olyan képviselőket indítottak, akik korábban nem vállaltak politikai szerepet) a romlott elittel – és az elitista, szakértői beszédmódot háziasító retorikája is mutatja, hogy ez nem feltétlenül van így: a technokrata és a populista felfogás megegyezik abban, hogy mindkettő elutasítja a plurális, alternatívák sokaságát kínáló politikát.

Egyetértek, hogy funkciójában megfeleltethető a technokrata frazeológia a premodern kultúrák liturgikus nyelvének, könyvtárnyi irodalma van, hogy miként határozza meg a szakrális logika a szekuláris társadalmak részrendszereit. A modern kapitalizmusban a gazdasági rendszer mindinkább kolonizálja a társadalom többi alrendszerét (manapság már az elvileg a költség–haszon logikán túlmutató, egyetemes tudáseszményt nyújtó felsőoktatásba lépők tanulmányaira is (humán)tőkeként szokás tekinteni): először a termelési felesleget értékesítő mezőgazdaság lett árucikk, majd az ipari forradalom következtében a korábban a háztartásokban előállított árukat bérmunkával gyártották, ezután elérkeztünk a szolgáltatások és

végső soron a szabadidő árucikké válásához: a háztartások világát is beszippantotta a kapitalista termelés logikája. Az uralkodó *Zeitgeist* önmegvalósításnak látja a korábban privát szférába tartozó (lásd a bevásárlás kiszervezését) vagy piaci logikától függetlenül, szívességből végzett tevékenységek áruvá tételét (például a költségeket megosztó, közös kocsis utakat segítő alkalmazásokat; a szüleim generációja még autóstoppal, a sofőrök jószándékából utazgatott). Logikus, hogy ezen mindinkább interiorizált gazdasági törvényekről szóló diskurzus válik a tabukat meghatározó arroborivá.

Amennyiben FAM-nak igaza van és nincs kiút az arrobori világából, akkor a felvilágosodás ész-közösségre alapozott eszméje nem több illúziónál és Jürgen Habermas idén bekövetkezett halálával a demokratikus emancipáció további térnyeréséről szóló tanmeséket is eltemethetjük. A kommunikatív cselekvés elméletét számtalan oldalról kritizálták (nem tud mit kezdeni a hatalom nyers megnyilvánulásaival, nincs benne igazán tér az életvilágot meghatározó affektív cselekvéseknek, a jól tájékozott és a politikai akaratképzésben résztvevő idealizált állampolgárból indult ki stb.), és a közösségi média által demokratizált nyilvánosság korában finoman szólva sem „a jobb érv, kényszer nélküli kényszerét" tapasztaljuk. A nyugati típusú berendezkedés jövőjéért aggódó polgárként szimpatikus Habermas elgondolása, hogy mindannyian osztozunk egy racionális életforma nyelvünkben lehorgonyzott normatív feltételeiben. Az ebből következő társadalomtörténeti rekonstrukció, mely a második világháború katasztrófáján túl a kommunikatív racionalitásnak köszönhető emancipációs és politikai sikertörténetnek (a demokratikus jogállam kialakulása) tekintette a felvilágosodás projektjét. Látva azonban, hogy egy klímaszkeptikus, meggondolatlan kereskedelmi és katonai támadásokat indító politikus a nyugati világ első embere; nehéz osztani ezt az optimizmust. A Trump szellemi hátországához tartozó Curtis Yarvin, Nick Land vagy épp Peter Thiel írásaiból ismert „sötét felvilágosodás" hívei szemében a meggazdagodásban manifesztálódó siker összefonódik az elit szabadságával, éles ellentétben az egalitárius, deliberatív demokráciával. A sötét felvilágosodás koncepcióját a demokratikus mételytől intakt Hongkongban kidolgozó Land szerint – a technológia szabadjára engedésének hála – a jövő embere feloldódik egyfajta gépi intellektusban, Nietzsche emberfeletti emberének torz megtestesüléseként. Talán a frankfurtiak első generációja: *a Felvilágosodás dialektikája*nak szerzői látták jól a nyugati fejlődés irányvonalát. Farkas Attila Mártonhoz hasonlóan ők is analógnak tekintették a mitikus és a tudományos, technokrata nyelv funkcióját: a(z ember külső és belső) természet(ének) megnevezésével próbálja uralni azt. A vak szükségszerűség okozta szorongástól szabadulni vágyó homo sapiens olyasmitől próbál eltávolodni, amitől nem tud megszabadulni (hiszen ő is része a természetnek), így az uralmi törekvés feszültséget kelt ember és természet viszonyában. Adornóék abban látják a felvilágosodás dialektikáját, hogy a természet uralása mellett a kiszolgáltatottsággal is folytonosan szembesül az emberiség, ráadásul a tudást a környező világ feletti hatalomnak tekintő elv

újabb függőségeket, az uralom új formáit hozza létre. A felvilágosodás így saját ellentétébe fordul: a mítoszok meghaladására törekvő racionalitás maga is mitikus jellegűvé válik (lásd az AI-t isteni vagy épp a világot elpusztító ördögi erőnek látó ponyvairodalmat).

1 325 karakter · válasz: Gulyás Ábel (második kör)

15 **Kiss Lajos András** · kommentár

↑ vissza a szöveghez: E5 §36 · a margón

> *„…A technikai szempont mindig csak egy világnézet alapján hozott döntés konkrét megvalósulásánál jelentkezik.”*

Jean-Pierre Le Goff írja, hogy a menedzserkapitalizmus diskurzusa a sürgősség/sürgetés ellentmondást nem tűrő logikájának „megkérdőjelezhetetlen igazságán” alapul. Akik ebben a társadalomban élnek, mondják a menedzserkapitalizmus „apostolai”, azoknak csak egyetlen alternatíva maradt: tanuljanak meg alkalmazkodni a sebességkényszerhez, egyébként eltűnnek a káoszban. A társadalom voltaképpen örökmozgó gépezet; a tradíciók semmivé foszlottak, a jövő szükségképpen bizonytalan… De valószínű, nem kevés embertársunkban az efféle okoskodást hallva felmerül a kérdés: ha nincsenek többé kapaszkodók, hogyan szervezzük meg hétköznapjainkat, amelyek ugyan a menedzserek szemében nyilván felettébb „unalmasnak és prózainak” tűnnek, viszont számunkra csetlő-botló „kisemberek” számára továbbra is ezek jelentik az igazi, a megélhető valóságot. Nem érdemes abban reménykednünk, hogy az új „világrend” propagandistái valamennyire is elfogadható választ adnak a kérdésre, hiszen számukra mindez nem jelent valódi problémát, mert folyamatosan ismételgetik, hogy nincs más választásunk, és csak a „mobilitás”, a „reaktivitás” és a „flexibilitás” jelennek meg követendő referenciaként, míg a stabilitás utáni vágyakozás az elmaradott és véglegesen „berozsdásodott” embertársaink fantáziátlan elméjében tűnhet valódi értéknek. Csakhogy a menedzserek és a technokrata szakemberek – írja Le Goff voltaképpen mutáns forradalmárok; ők ugyanúgy a radikális újrakezdés (*tabula rasa*-csinálás) eszméjét szajkózzák a társadalmi élet legkülönbözőbb területén, mint egykor a forradalmárok, azzal a különbséggel, hogy a menedzsereknek nem áll szándékukban mindenkinek jobb jövőt hirdetni. Szerintük csak azok az „új típusú emberek” (valamiféle felsőbbrendű kaszt tagjai?) lesznek képesek érdemben részt venni ebben a modernizációs világfolyamatban, akik megfelelően „fogékonyak” a változásokra, továbbá „résztvevői attitűddel” rendelkeznek és „pozitív gondolkodásúak”. Viszont aki nem képes engedelmeskedni az adaptációs normának, végképp eltűnik a történelem süllyesztőjében.

A konzervatív/anarchista Jean-Claude Michéa az *Orpheusz-komplexus* című munkájában a „hagyományos”, azaz a szocialista-szociáldemokrata baloldal hanyatlásának elsődleges okát abban látja, hogy ez a nem is olyan régen még „forradalminak” nevezett politikai

mozgalom az utóbbi fél évszázadban szinte ellenállás nélkül alávetette magát a technokrata-liberális elit progresszív ideológiájának. Michéa az Orpheusz-legendát egyfajta példabeszédnek tekinti, és segítségével igyekszik érzékelhetővé tenni a modern, intellektuálisan kiüresedett baloldal „ősbűnét", illetve – finomabban fogalmazva eszmei irányvesztését. A költő és dalnok a legenda szerint különleges kegyben részesült Hadész és Perszephoné részéről, akik megengedték neki, hogy alászálljon az alvilágba, és elhunyt kedvesét, Euridikét visszahozza magával a földi világba. Egyedüli feltételük az volt, hogy mindig a lány előtt kell haladnia, és nem nézhet vissza. Orpheusz azonban megszegte az istenek parancsát, és így végleg elvesztette kedvesét. A szakemberek és a menedzserek által irányított társadalmakban ugyanez ismétlődik: a *progresszivizmus* ideológiájának fogságába ejtett világban szintén a „mindig csak előre" parancsa számít hitelesnek és érvényesnek, mert aki nem engedelmeskedik, az szükségképpen veszíteni fog.

Gulyás Ábel helyesen írja, hogy a posztkapitalizmus korszakában a tényigazságok elveszítették érvényességüket, mert kizárólag a „működőképesség" számít. Igaz, a politikai igazságokat mindig is más mércével mérték, mint a tudomány vagy az erkölcs „igazságait". A híres német rendszerelméleti szociológus, Niklas Luhmann azt tanította, hogy a modern társadalmat nem lehet homogén rendszernek tekinteni, mert az mindig egymástól független, autonóm módon felépülő részrendszerekre tagolódva működik, amelyek kommunikációját más és más kódpárok szabályozzák. Például a tudomány az igaz/hamis, a politika a hatalomra kerülni/ellenzékben maradni, míg az erkölcs a jó/rossz kódpár mentén kommunikál. Paradox módon, ez a látszólag hiperracionális felfogás maga is belesimul a posztmodern észjárásba, ugyanis végső soron a relativizmus egy különös változatára szavaz. De az erkölcsi szférának továbbra is kitüntetett szerepet kell szánnunk, mert – ahogy Gulyás Ábel is hangsúlyozza –: ha semmivé foszlik a nyugati kultúra egyik legfontosabb vívmánya, az erkölcsi nézetek összevetését is magában foglaló racionális diskurzus, akkor szükségképpen egyfajta törzsi állapotba zuhanunk vissza, ahol végső soron mindig az erő dönt az egymással szemben álló hittételek „igazságáról. És éppen ez az, amivel a technokrata szakértelem nem hajlandó szembenézni.

válasz **Gulyás Ábel**

A Luhmann által lefestett, autonóm módon felépülő részrendszerekre tagolódott modern társadalomban az egyik ilyen rendszer a többi fölé emelkedik; nevezetesen a gazdaság szférája maga alá gyűri az egyéb alrendszereket, melyeknek nem tűnnek el sajátos működési logikái, de egyre kisebb lesz a társadalmi jelentőségük (jól példázza ezt, hogy a glóbusz vezető hatalmának elnöke a gazdasági növekedés logikájának oltárán áldozza fel a klímaváltozásról és a rendszer fenntarthatatlanságáról szóló tudományos jelzéseket).

A Le Goff által detektált, a gyorsuló termelést ösztönző menedzser-kapitalizmusban a technológiai fejlesztéseknek hála egyre kevesebb emberre és mind specifikáltabb ismeretekre lett szükség a gazdasági hatékonyság növeléséhez. A technológiai invenciónak teret adó rendszer apologétái a racionalizált vállalati működés és a piaci automatizmusok mellett egy idő után nélkülözhetetlennek látták, hogy a különféle algoritmusok és programok bevezetésével a cégek versenyképessége még tovább növekedjék. Az így kialakult berendezkedés fundamentumává vált a maximális hatékonyság és kiszámíthatóság, a folyamatok, a munkavállalók és a fogyasztók állandó monitorozása. Csak az tekinthető korszerű (piacképes!) tudásnak, ami folyamatosan alkalmazkodik (*lifelong learning*) ehhez – a munkaerőpiac szerkezetét megállás nélkül versenyképesebbé alakító – szisztémához. Kérdés, hogy a tőke logikájához alkalmazkodó tudás megmenti-e az embert a feleslegessé válástól.

További kérdés, hogy az így szerveződő társadalom képes lesz-e kinevelni ezt a logikát megkérdőjelező, rendszerkritikus gondolkodókat. A digitális kapitalizmus létfontosságú platformja, az internet térnyerése az egyik legfontosabb kognitív képességünk, az odafigyelés kiszervezéséhez vezetett. Pedig a figyelem lényegi tulajdonsága az embernek, ennek köszönhetően tudunk felülemelkedni a jellemzően inger–reakció működési sémára redukált állati világon, vagyis e képességben találjuk meg a szabad emberi cselekvés előfeltételét. A különféle közösségi médiás és videómegosztó felületek algoritmusai (a platformon eltöltött idő maximalizálása érdekében) olyan ingerekkel bombázzák a felhasználókat, aminek folytán a többségük ösztönösen rákattint a következő tartalomra. A trendeket pörgető emberek láthatóan egyre kevésbé képesek kilépni ebből a pszichológiai automatizmusból és – a dolgok lényegére kérdező teoretikus attitűd első lépéseként – hosszan odafigyelni a vizsgált jelenségre. Shoshana Zuboff hangsúlyozza, hogy az ügyfelek adatait kibányászható nyersanyagoknak tekintő tech vállalatoknál óriási népszerűségnek örvend a behaviorizmus pszichológiája, mely lényegében egy ilyen ok–okozati séma alapján működő lénynek tekinti az embert.

4 673 karakter · válasz: Gulyás Ábel (második kör) · hivatkozásai (H15)
Említi: Gulyás Ábel

16 **Csury Balázs** · kommentár

↑ vissza a szöveghez: E5 §53 · a margón

> *„…Az eszmei kérdések elodázása, az ideológiaellenes szakértelemre hivatkozó diskurzus ebben sajnos, nem segít.”*

Lengyel László írja a közgazdász szakmában örökös pénzügyminiszternek nevezett Hetényi István halála utáni nekrológjában: „Nem volt reformer, több is, kevesebb is volt annál. Több, mert a reformálmokat, a világmegváltást, a felváltatlan bankókat realitásukban, kis, de megvalósítható lépésekben, aprópénzre váltva nézte. Mellverdesés, improvizáció, lángolás távol állt tőle. Csak annyi újat, csak

annyi mást teremtsünk, amennyi valóban megfogalmazható, kivitelezhető. Aki többet gondol és tesz, veszélyezteti a megtehetőt. (…) Ha lehetséges lett volna az emberarcú szocializmus, Hetényi biztosan az egyik létrehozója és működtetője. De éppen ő nem szerette az utópiákat. – Száraz, pontos, hivatali dolgokkal foglalkoztam. Örültem, hogy nem csináltam bajt, és nem engedtem oda a nálam hülyébbeket – mondta." Kimutatható a magyar átmenet technokrata kormányzó-közösségének egy ritkábban tárgyalt pszichológiai mozgatója is, amiről FAM sem ír az *Arrobori*ban. A reformkommunisták és a későbbi neoliberálisok közül néhányan nemcsak a haszon reményében, nemcsak a globális trendet követve, nemcsak átgondolatlanságból vagy züllésből, de saját fiatalkoruk pártállami ideológia-kényszere elől menekülve is fordultak a kilencvenes évek eszméktől fosztott politikájához. Több közülük valóban szakember volt, akikkel minden fantáziát egy életre megutáltatott a PB bizánci marxizmusa, az imamalomként ismételt osztályharcos fordulat-csokor, a sok absztrakt szájtépés – a technokraták fiatalkorának arroborija, amire élete végén, hatalma után már Aczél György is panasszal emlékezett↗. Őket is, ahogy Aczél és Kádár generációját Rákosi börtöne, örökké kísértette az a fülledt idő, amikor még nekik sem lehetett egyszerűen a munkájukat végezni. A kormányzó magyar technokraták a gépies praktikumban szabadultak fel. Hogy ez az immunválasz az állampolgárok között sem volt ritka, arra a 2026-os kampány világított rá. Ahogy a szerző is kiemeli, a Tisza is gyakran használta jelöltjei kapcsán a szakértőség, a hozzáértés kártyáját, üzenetei között főszerepe van a működő Magyarországnak. Felsejlik előttünk az aggasztó lehetőség, hogy az eszmék talán csak a társadalom kisebbsége, a humán értelmiség számára jelentenek szükséges kapaszkodót az életben, és 2010-ben a társadalom nem a fogalmi üresség, csupán a pénztárcák üressége miatt fordult szembe a liberális technokráciával. A magyar hagyományosan filozófiaellenes kultúra, mondta utolsó interjúinak egyikében TGM↗. Nem kell vele egyetértenünk, de szorongásában nem nehéz osztozni.

---

válasz **Gulyás Ábel**

A magyar kultúra állítólagos↗ filozófiátlansága nem játszott szerepet a FAM által elemzett technokrata mákony megjelenésében. Ennek jóval prózaibb az oka; nevezetesen, hogy csak a piaci és a bürokratikus koordináció közötti választási kényszert látta a kádárizmusban szocializálódott, rendszerváltó hazai elit, ebből vonta le a következtetést: a piaci az egyedüli működő mechanizmus (a Liska Tibor-féle elméleti fáradozások a szocializmus és a kapitalizmus szintetizálásáról lekerültek a napirendről). Fel sem merült a tervgazdaságból kiábrándult technokratákban, hogy a kapitalizmusnak – a távol-keleti fejlesztőállamtól a skandináv modellig – több működőképes változata is lehetséges, és ezek mélyén eltérő társadalomelméleti premisszákat találunk; pedig több neoliberális szerző is számot adott az elmélete alapjául szolgáló filozófiai preferenciáiról (lásd

Hayek esetét, aki többször hangsúlyozta, hogy Mandeville, Hume és Burke politikafilozófiai örökségét viszi tovább a gazdaságelméletében).

2 518 karakter · válasz: Gulyás Ábel (második kör) · hivatkozásai (H16)
Említi: Farkas Attila Márton, Arrobori (2021)

Források

- Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021) – oldalak: 27, 110, 103, 98, 116, 139, 90, 91, 99, 102, 133, 135, 137, 123
- Hannah Arendt: Igazság és politika (1995) – oldalak: 253, 271, 259
- Éber Márk Áron: Ellenhegemónia-építés – Hogyan politizálnak Antonio Gramsci követői és kisajátítói (2025) – oldal: 116
- Illés Gábor-Körösényi András: Ortodoxia, heterodoxia és cselekvés: Bajnai Gordon és Orbán Viktor válságkezelése, 2009–2014 (2017) – oldal: 147
- Kovai Cecília–Pulay Gergely: A kliens viszonyok mindennapi működése (2024) – oldal: 254
- Leo Strauss: Természetjog és történelem (1999) – oldal: 10

Az esszé 40 lábjegyzete a kötet végén: Jegyzetek, E5 (269. o.)

Kapcsolatok

HOZZÁSZÓLTAK 4

- Teller Katalin: 13 (§29)
- Farkas Attila Márton: 14 (§31)
- Kiss Lajos András: 15 (§36)
- Csury Balázs: 16 (§53)

A SZERZŐ HOZZÁSZÓLÁSAI MÁS ESSZÉKHEZ 4

- 51. → E13 §9 Teller Katalin: Cinizmus után az új cinizmus előtt?
- 56. → E14 §22 Csury Balázs: Gesta Hungarorum
- 61. → E16 §15 Béndek Ábris: Egy még ősibb eredet?
- 62. → E16 §15 Béndek Ábris: Egy még ősibb eredet?

EMLÍTI 3

- Farkas Attila Márton 18×, először §1
- Éber Márk Áron 1×, először §49
- Kicsák Lóránt 1×, először §28

KI EMLÍTI 1

- Teller Katalin: Cinizmus után az új cinizmus előtt? 1×

BELSŐ LINKEK 2

- innen (§28) → Kicsák Lóránt: Mindig volt és mindig lesz
- Teller Katalin: Cinizmus után az új cinizmus előtt? §3 → ide

KÖZÖS FOGALMAK MÁS ESSZÉKKEL

- Kovács Gábor: Mindig bontott téglából 9: cinizmus, demokrácia, konformizmus, közbeszéd, neoliberalizmus, NER, propaganda, rendszerváltás, technokrácia

- Tallár Ferenc: Liberális és illiberális demokrácia: egy egész két fele? 9: cinizmus, demokrácia, konformizmus, nacionalizmus, neoliberalizmus, NER, propaganda, rendszerváltás, technokrácia
- Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika? 8: cinizmus, konformizmus, közbeszéd, nacionalizmus, neoliberalizmus, NER, rendszerváltás, technokrácia
- Fleck Zoltán: Gyávák és sznobok a hatalom szolgálatában 7: cinizmus, demokrácia, konformizmus, közbeszéd, neoliberalizmus, NER, rendszerváltás
- Csury Balázs: Gesta Hungarorum 7: cinizmus, demokrácia, közbeszéd, nacionalizmus, propaganda, rendszerváltás, technokrácia
- Ács József: A technokrata mákonytól a sötét felvilágosodásig 6: demokrácia, közbeszéd, nacionalizmus, propaganda, rendszerváltás, technokrácia
- Éber Márk Áron: Elmúlt korok hordaléka 6: demokrácia, közbeszéd, nacionalizmus, NER, rendszerváltás, technokrácia
- Kicsák Lóránt: Mindig volt és mindig lesz 5: konformizmus, közbeszéd, nacionalizmus, propaganda, rendszerváltás

KÖZÖS FORRÁSOK

- Kicsák Lóránt: Mindig volt és mindig lesz: Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)
- Lendvai Zalán: A szittya nacionalizmusról 20 évvel később: Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)
- Kiss Lajos András: A politikai infantilizmus természetrajza: Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)
- Tallár Ferenc: Liberális és illiberális demokrácia: egy egész két fele?: Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)
- Teller Katalin: Cinizmus után az új cinizmus előtt?: Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)
- Csury Balázs: Gesta Hungarorum: Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)
- Éber Márk Áron: Elmúlt korok hordaléka: Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)
- Béndek Ábris: Egy még ősibb eredet?: Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)

Az esszé minden hivatkozása a Hivatkozás indexben (E5) → · az esszé lábjegyzetei a kötet végén →

← Előző · E4
Kiss Lajos András: A politikai infantilizmus természetrajza

E6 · Következő →
Kovács Gábor: Mindig bontott téglából

E6 · ESSZÉ 6/16 ↑ TARTALOM

6. Mindig bontott téglából

Kovács Gábor

Először a Liget online folyóiratban jelent meg: ligetmuhely.com/kovacs-gabor-mindig-bontott-teglabol/↗. A margón 2 szerzői hozzászólás.

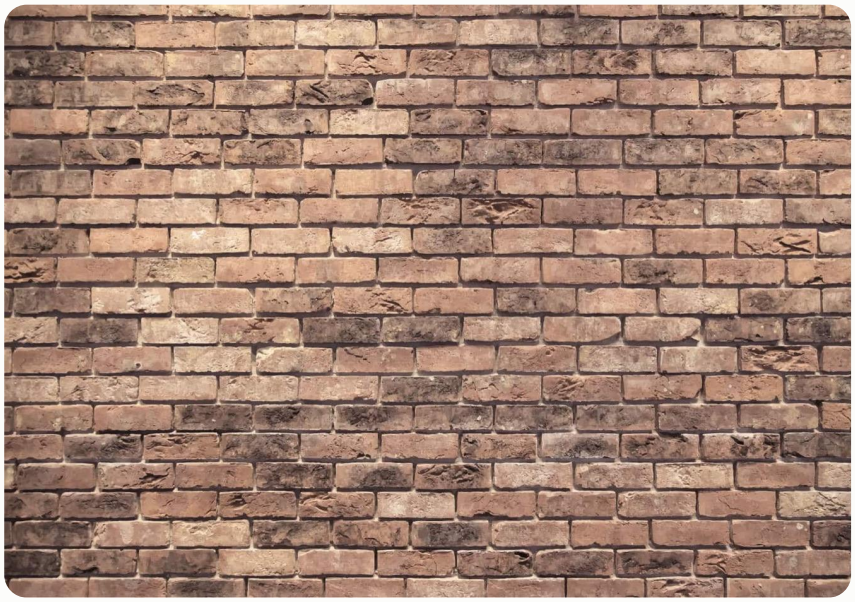

§1 *Hogy húsz év múlva ne ez a*↗*...*↗ – ugrott be Kicsák Lóránt 2024-es esszéjének címe, amikor megkaptam a szerkesztőktől a felkérést, hogy írjak Farkas Attila Márton (FAM) húsz évvel ezelőtt megjelent könyvéről. Kicsák szövegének címe Cseh Tamás 1979-es dalszövegének↗ refrénjére utal:

§2 „Egy mosókonyhában
bár kitaláltam
én azt, hogy mi lesz,
a jövőt kértem én,
hogy bármit is akar,
ne, ne ez legyen a dal.
.....
És attól féltem, nehogy majd így legyen,
csak tíz év múlva ne ez a dal legyen”

§3 Az 1979 óta eltelt – abban az évben voltam elsőéves az ELTE filozófia-történelem szakán – közel fél évszázadban sok minden megváltozott Magyarországon, ám ez a félelem azóta is visszatérő útitársunk. Amikor Bibó István zsákutcás helyzetekről, vissza-visszatérően zsákutcákat produkáló magyar történelemről ír, ugyanerre gondol: némiképpen más hangszerelésben, de újra és újra ugyan-

azt éneklő országról. Ám ő – alapvetően optimista és 'megátalkodottan jóhiszemű' ember és gondolkodó lévén – nem hitt valamiféle magyar fátumban és meggyőződése volt, hogy lesz majd itt új dal.

§4 FAM 2006-os könyvében – amelyet annak idején nagy tetszéssel olvastam – a magyar politikai közbeszéd fölöttébb tartósnak mutatkozó, politikai kataklizmákat makacsul túlélő mintázatait elemezte nagy elmeéllel. Vajon mondanak-e a máról valamit ezek a gondolatmenetek? Ha igen, az jó hír a szerzőnek – mert alapvető jelenségre mutatott –, ám kevésbé jó hír a mának.

§5 Eltöpreng ezen maga a szerző is öt évvel ezelőtt, az esszégyűjtemény e-könyv változatának előszavában↗: „Az *Arrobori* csupán első pillantásra, és csak részben szól a '90-es évek és az ezredforduló hazai viszonyairól, jelenségeiről. Valójában azokról az évszázados gondolkodásbeli mintákról szól, amelyek kormányzatoktól, rezsimektől, sőt, rendszerektől függetlenül keserítik életünket. Ebből a szempontból könyvem időtálló és mindig aktuális." /7. o./

§6 Igen, a könyv bizony aktuális. Sajnos, és nem egészen alaptalan a pesszimista vélelem, hogy esetleg újabb húsz év múlva is az lesz. A történelmi múlt makacs, soha nem lehet tiszta lappal kezdeni. Erre példa a 20. századi ún. létező szocializmus története: magyarországi változatának gondolkodási mintázatát és az ezt tükröző politikai közbeszédet a könyv részletesen elemzi. 'A múltat végképp eltörölni' gulágokba torkolló messianisztikus attitűdje ellenére egy idő múlva a múlt társadalmi és pszichikai struktúrái újraéledtek – még ha másként is hívták ezeket. És hát a múlt eltörlésének történelmi szerepére kijelölt rabszolgahad továbbra is rabszolgahad maradt, hiába hazudták uralkodó osztálynak. George Orwell klaszszikus szatírájának végén az állatok – akik ugye, egyenlők, de némelyek azért egyenlőbbek a többinél – bekukucskálnak az elkergetett Gazda házába, és hökkenten konstatálják, hogy a hajdani győztes forradalmat vezető disznók élcsapata mindinkább emberalakot ölt. Ezt a tapasztalatot fogalmazták meg a rendszerváltás első éveiben született viccek: a szocializmusban az a legrosszabb, ami utána következik. Vagy a másik, teoretikusabb hangvételű párbeszédes: mi a szocializmus? A kapitalizmushoz vezető, legtöbb szenvedéssel járó, legfájdalmasabb út.

§7 No de mi az arrobori? FAM annak idején hosszú Hamvas Béla-mottóval indokolta a furcsa címet. Mostani vitaindítójában megmagyarázza a címválasztást, egyben összefoglalja a könyv alapgondolatát: „A halandzsaszó az ideológiát, pontosabban az elnyomó rezsim

süket dumáját jelképezi. Az arrobori a szocializmus építése, az arrobori a keresztény-nemzeti állam, az arrobori a társadalmi haladás, az arrobori az árja birodalom, az arrobori a kommunista jövő, vagyis minden huszadik századból ismert jelszó, eszme, frázis összegző neve, s értelme pontosan ugyanannyi, mint ezeknek. Úgy láttam, a rendszerváltás nem szabadított meg bennünket ettől, csak a szocialista ember és a társadalmi haladás helyére a szabad piac és a verseny került, miközben szabad piac, verseny vagy valódi liberalizmus nagyjából pont annyi volt, mint korábban szocializmus és társadalmi haladás."

§8 Hamvas a köztudatban a 20. századi tradicionalizmus első számú – és nemzetközileg is jelentős – magyar gondolkodójaként szerepel. (Ha valakit érdekel a téma, ajánlom egy régebbi Liget-esszémet↗. És ez így is van. Ám az kevéssé ismert, hogy a hajdanvolt aranykor ősi bölcsességét rekonstruálni akaró ezoterikus gondolkodó menyyire éles szemű és vitriolos tollú megfigyelője volt kora szörnyű abszurditásainak és az ezek által eltorzított emberi létezés mindennapi helyzeteinek. Tűpontos leírásait keserű irónia és a torz realitástól elemelkedést lehetővé tevő humor lengi át. Nem meglepő hát, hogy Farkas Attila Márton a magyar történelem makacsul visszatérő, a közbeszédet meghatározó mintázatokat elemző írásaiban gyakran hivatkozik rá.

§9 Igen, az 'arrobori' halandzsaszó, sejthetően Ady Endre *korrobori*-koncepciója inspirálta. Már csak azért is, mert az arrobori éppen az ellenkezőjét teszi annak, mint az Ady-féle korrobori. Az első ugyanis szétzilálja, álközösségé, hamisságokban és hazugságokban élővé teszi a nemzetet, míg Ady szerint a korroborinak éppenséggel egy új és valódi magyar nemzetet kellene teremtenie. A *Korrobori*↗ című publicisztika a háború alatt, 1917-ben született, de csak a költő halála után, 1924-ben jelent meg a Nyugatban – a folyóirat szerkesztőinek magyarázata szerint ennek oka a háborús cenzúra volt. A korrobori fogalmát Ady az etnográfiából kölcsönzi:

> §10 „Ausztráliában van egy nagy néptörzs, mely a világ első poétanépe, mert kitalálta a Korroborit. A Korrobori, nagy szerelmes táncorgia, amelyhez – a nők muzsikálnak. Ezek az ausztráliaiak íme intézményesen megjelképezték a nagy emberi rejtélyt. Azt, amit a francia finomkodók a nemek halálos gyűlöletének kereszteltek el. A Korroboriba bele is lehet halni, erotikus szerelem-gyűlöletben, ott a muzsikáló nők lábai előtt. A zene szól, a nők kacagnak és várnak s mi kitáncoljuk magunkból az utolsó csöppnyi szerelmet, életet".

§11

A magyar nemzetépítés a korban nagyon gyakran eugenikai indíttatású – a századfordulón az eugenika nem a szélsőjobbhoz kötődött, kedvenc eszme volt a baloldalon is: elég belelapozni a korabeli folyóiratokba.[1] Így a modern magyar nemzetnek a magyar és zsidó elem biológiai-kulturális összeolvadásából kellene kiemelkednie: „Micsoda gyávaság volt még meg nem mondani, hogy a Korroborit űzzük, járjuk pár évtized óta a Duna-Tisza táján? Itt két fajtátlan s egyformán idegen fajta szeretkezik egymással a Korrobori szabályai szerint. A már megcsinált kultúrák lemásolt zeneszerszámaival foglalt itt helyet a zsidóság. S mi, akik magyaroknak nevezzük magunkat, gyűlölve-vágyva ropjuk a szerelmi táncot. Itt egymást fojtogatva a szerelemtől, vagy új népet produkálunk vagy pedig utánunk az özönvíz. Az az erdélyi prédikátor nem ezt érezte-e, amikor együgyűen, de lelkesen, a zsidó-magyar atyafiságról írt könyvet?”

§12 Farkas Attila Márton kötetének egyik alapesszéje a *Zsidókérdés Magyarországon – ma*. Lényeges, hogy Adynál – a korszak vitalista rasszizmusától inspirált eugenikai koncepció ellenére – a nemzetnek határozottan politikai jellege van. Mert hiszen így ír magáról: „A zoon politikonnak én nemcsak társas lényi, de politikus-magyar igazolása vagyok.” Ezzel szemben a Hamvastól kölcsönzött arrobori a magyar politikai nemzet megszületését lehetetlenné tevő, egymással acsarkodó, egymást gyűlölő, s paradox módon egymás tükörképeiként létező politikai törzsek közbeszéd–mintázatainak számba vételét jelenti: kuruc – labanc, népi – urbánus stb. A könyv esszéi az ezredforduló előtti és utáni magyar politikai közbeszédet elemzik a korabeli nemzetközi helyzetben. És ez így nagyon is helyénvaló, mert hiszen a mindenkori magyar politikai közbeszéd a nagyvilág történéseire reagál a maga sajátos – és persze torz – módján.[17] Annak idején Németh László a két világháború között a külföldhöz, mindenekelőtt az ún. Nyugathoz való, látszólag szembenálló, ám provinciális mivoltában nagyon is egyforma viszonyulást ironikusan sznobok és parasztok oppozíciójaként írta le.

§13 Farkas Attila Márton vitaindítójában a könyv szövegeinek születési körülményeire emlékezve úgy látja, hogy a millenniumot követő években – a NER regnálását megelőző időszakban – számára a legviszolyogtatóbb a késő Kádár-korszak technokráciájából verbuválódott hatalmi elit konformizmusa volt. Ez biztosította a hézagmentes beilleszkedést – a társadalmi következményekkel nem törődve – a korszak neoliberális világkapitalizmusába. Mindez az öngyarmatosítás jól ismert és jellegzetes gondolkodási és nyelvi mintázataival

17 Farkas Attila Márton

Itt kicsit tévedtem, mert a magyarországi „zsidókérdés”, vagyis a holokauszt fel nem dolgozása, és az azt megelőző körülbelül hetven év intenzív antiszemitizmusának máig eleven hatása, illetve „hagyománya” (nevezzük így) olyannyira szívósnak tűnt számomra, hogy sose gondoltam volna, hogy épp a jobboldal/szélsőjobboldal egy része (méghozzá a nagyobb része) lesz, ha nem is őszinte filoszemita, de legalább nem antiszemita, merőben aktuálpolitikai okokból. Mert a NER…

a teljes hozzászólás (1,6 ezer karakter) →

történt. S ez átvezet a magyar történelem egyik központi kérdéséhez, az ún. Nyugat-viszonyhoz – ami inkább kulturális, politikai és gazdasági kategória volt, mintsem földrajzi, hiszen Nyugatnak számított Japán vagy Dél-Korea is. És összefonódott a modernizáció problémájával. A dilemma valamikor a reformkorszakban vetődik fel első ízben: Kelet vagy Nyugat? Ez a gyökere a labanc–kuruc és népi–urbánus viszálynak. A kérdés már Széchenyinél fölmerül a *Kelet népé*ben, előkészítve a – manapság ismét divatossá vált – nemzetkarakterológiai tipologizálást.[2] Mintakövetésre vagy valamiféle különutas, autochton, a nemzeti alkatnak megfelelő modernizációra van-e szükség? Egyáltalán, mit jelent a modernizáció? A két világháború között ehhez a dilemmához társult – a NER politikai narratívájában központi szerephez jutó – a főképpen Spengler könyve által ihletett 'Nyugat alkonya' vagy a 'hanyatló Nyugat' motívuma. A Nyugat népei elveszítették vitalitásukat, megöregedtek, nincs már meg bennük a nyugati civilizációt teremtő és naggyá tevő életerő – a korszak kelet-európai és persze magyar nemzetkarakterológiáinak vissza-visszatérő motívuma ez. Az önértékelés zavarával. Bibó írja, hogy a Nyugathoz való viszony – a krónikus kisebbrendűségi komplexus folyományaként – két, egyformán patologikus véglet között ingadozik. Az egyik az önfeladó – a Farkas Attila Márton által leírt öngyarmatosító, szolgaian konformista, posztszocialista-neoliberális – attitűd, ami aztán az ellentétébe, az abszurd és komikus melldöngetésbe csap át. Ennek vagyunk tanúi az utóbbi 16 évben.

§14 De az a világ, amelybe a mai magyar politikai berendezkedés beágyazódik, gyökeresen átalakult. Ez a – mélyben már évtizedekkel korábban elkezdődött – korszakváltás az utóbbi esztendőkben brutálisan vált nyilvánvalóvá, letagadhatatlanná. Legfeltűnőbb jele az immáron négy éve Európa keleti végein zajló – az elvesztett birodalmi területek legalább egy részének visszaszerzését célzó orosz támadással kezdődő – orosz–ukrán háború, illetve Donald Trump második elnöki ciklusa. Az első elnökségét még lehetett véletlenszerű, kijavítható rendszerhibának, afféle üzemi balesetnek látni – sokan így is voltak vele, s megnyugodtak, amikor Joe Biden elnök lett. Alapvetően félreértve a helyzetet úgy hitték, hogy egy választás mindig esetleges végkimenetele vissza tud fordítani a mélyben zajló strukturális átalakulásokat. (Érdemes elolvasni Tevesz László írását↗.)

§15 Amerikának a kezdetektől döntő szerepe van a modernitás történetében. FAM könyvének egyik remek írásában, a *Fahrenheit 9/11 Magyarország*ban középponti téma az akkori mainstream mélyen

szervilis magyar politikai közbeszéd, az Amerikához, az akkor éppen a neokonzervatív ideológia által vezérelt Újvilághoz való viszony. Hannah Arendt *Forradalom*-könyvében, az amerikai és francia forradalmat összevetve úgy látja, hogy Amerika – jóllehet politikai eszméi az európai antikvitásban és az európai felvilágosodásban gyökereznek, a modern világ új rendjét – novus ordo seclorum, ahogy az egydolláros bankjegy felirata hirdeti – képviseli. Sajnos, egyáltalán nem alaptalan a félelem, hogy ami most az Amerikai Egyesült Államokban történik, ismét csak egy új világkorszak még kialakulófélben levő új rendjét mutatja fel. Nagyon-nagyon felszínes holmi madman-szindrómáról beszélni, vagyis azt gondolni: merőben a véletlen műve, hogy egy narcisztikus pszichopata a világ legerősebb birodalmának élére került. Ami Amerikában történik, az a modern történelemben – Nagy-Britanniát leszámítva, példátlan módon – több mint két évszázada folyamatosan létező – időnkénti alkotmánymódosításokkal karbantartott – politikai szerkezet szétzilálásának kísérlete. Nem lehet tudni, sikerül-e – csak reménykedni lehet, hogy nem.

§16 Akárhogyan is, valami visszavonhatatlanul megváltozott. A felvilágosodás eszméi által inspirált modernitás politikai berendezkedése, a liberális demokrácia és az erre alapozott nemzetközi rend – ezek aranykora a második világháború utáni évtizedekre esik és a nyolcvanas években a neoliberális globális-digitális kapitalizmus fölemelkedésével indul hanyatlásnak – a globális felmelegedés következtében eltűnő sarki jéghez hasonlóan szemünk láttára olvadozik. (Ajánlom az olvasók figyelmébe a *Válaszonline* felületén megjelent Körösényi András-írást↗, illetve az ezt követő vitát.)

§17 Mi a helyzet Magyarországgal ebben az új szituációban? Hogyan néznek ki a FAM által oly nagy elmeéllel pellengérre állított visszataszító minták a jelenkori politikai közbeszédben? Hogyan állunk a szervilizmussal és öngyarmatosító beállítottsággal manapság, amikor a kormányzati propaganda monomániásan ismételgetett lózungja a szuverenitás? A komikus és abszurd melldöngetés persze ugyanannak a krónikus önértékelési zavarnak a visszája, amiből az éppen aktuális nagyhatalom előtt szolgain meghunyászkodó öngyarmatosító beállítódás is táplálkozik. Az éppen regnáló, kirívóan piramisszerkezetű – a csúcson a mindent eldöntő vezetővel –, mélyen oligarchikus politikai elitnek sikerült mindkét viselkedés- és beszédmódot egyesítenie. Ugyanaz a száj fúj hideget és meleget – ráadásul egy időben.

§18

Miért? Mert a NER első embere úgy látja, hogy csak az erő érdemli meg a tiszteletet. Ám itt ismét nem csak egyetlen ember idioszinkráziájáról van ám szó! A történelemnek és a politikának az erőre és a harcra épülő bellicista szemlélete már divatba jött egy ideje. Mint oly sok másban manapság, itt is egy korábbi, a két világháború között dominánssá váló világszemlélet újracsomagolásáról van szó. Amikor barát és ellenség szembenállását emlegetik, mint a politikát és a történelmet meghatározó és mozgató ellentétet, persze Carl Schmitt – vagy éppen Oswald Spengler és Ernst Jünger – neve kerül elő, jóllehet a motívum sokkal régebbi. A történelem és politika bellicista szemléletét a 19. század örökítette át az utókorra: gondoljunk csak Marx osztályharc-elméletére vagy Darwin teóriájára, amelyben az evolúció hajtómotorja az élelemforrások szűkössége által generált, a fajok túlélésért folytatott harcban megvalósuló természetes kiválasztás. A század második felének feszültségekkel terhelt valósága termékeny táptalaja volt a szociáldarwinizmusnak, amely – szűklátókörűen interpretálva a darwini teóriát, holott abban ott van a fajok közötti kölcsönösség gondolata is, az ugyancsak ekkortájt megjelenő ökológia kiindulópontja – az emberi életvilágot mozgató erőnek a legéletképesebbek túlélését biztosító harcot látta, a nemzetek életében és a nemzetek viszonyában egyaránt.

§19 A 19. század végének nagyhatalmi tömbök kialakulásához vezető politikai vetélkedése sok tekintetben riasztóan hasonlít – nem ugyanaz persze – a mostanság körvonalazódó geopolitikai helyzetre. Abban mindenképpen, hogy elsődleges politikai maximává most is a ’might is right’ elve válik: az erősebbnek mindig igaza van, így nincs is szükség külső legitimációra, mert a hatalmi erőn alapuló sikeres cselekvés önlegitimáló. A szociáldarwinizmus reneszánsza ez a geopolitika színpadán. A világot uraló nagyhatalmaknak ugyanúgy területre és nyersanyagokra, valamint ezt biztosító kvázigyarmatokra van szükségük, mint a boldog békeidők vége felé. Trumpnak Grönland és Kanada kellene, no meg a ritka földfémekben gazdag Ukrajna és az Antarktisz bányakincsei. A dolog keserű iróniája – és a korábbi naiv technoutópiák csattanós cáfolata –, hogy ezekre a hatalmi pozícióhoz nélkülözhetetlen digitális csúcstechnológia – lásd világháló, drónok, mesterséges intelligencia etc. – csillapíthatatlan nyersanyagéhsége miatt van szükség. A régi hegemón, az USA és az új kihívó, Kína rivalizálását egyre gyakrabban egy új hidegháború korszakaként írják le. Persze az analógiával mindig csínján kell bánni: a mostani helyzet számos tekintetben különbözik a 19. század végi szituációtól. Nem utolsósorban abban, hogy a gazdasági globalizáció következtében ma kibogozhatatlanul

összefonódtak az egyébként politikai téren a hegemóniáért egymással vetélkedő nagyhatalmak.

§20 Az ember nemigen tud szabadulni a gondolattól, hogy Magyarországon a kereslet és kínálat egymásra találásáról volt szó az utóbbi másfél évtizedben. Nem különösebben szívderítő a gondolatmenet lezárása sem FAM könyvében: „És ahogyan a kádári konformizmus és cinizmus alapozott meg az újkapitalizmusnak, s vele a magyar neoliberalizmusnak, úgy lett ez utóbbi alapja a NER-nek. Egyikből következett a másik, egyikre alapozott a másik. Az újabb automatikusan úgy jelenik meg, mint a korábbi antitézise, és rá alapozott a szónak abban az értelmében is, hogy az előző kurzustól a hasznosítható hatalomtechnikai fogásokat is elleste. Mindez azonban egyetlen bomlási folyamat különféle fázisainak is tekinthető."

§21 Ha helytálló a szerző rezignált konklúziója, akkor – az ismert hegeli triász dialektikájának logikájából következően – a tézist és az antitézist a szintézisnek kell követnie! És hát túl sok optimizmusra nincs okunk ennek a lehetséges szintézisnek a természetét illetően. Triviális megállapítás, jóllehet gyakorta megfeledkeznek róla, hogy a politika és a történelem szükségképpen bontott téglából építkezik. [18] A politikai közbeszéd *Arrobori*ban elemzett mintázatai azért olyan szívósak, mert bizonyos mélystruktúrák – anyagiak és társadalompszichológiaiak – makacsul revitalizálódnak az egymást követő, eleddig újra és újra zsákutcákba torkolló rendszerváltásokon keresztül. Bibó optimizmusa – hogy ki lehet törni az egymást követő zsákutcák circulus vitiosusából – a szabadság kis köreire vonatkozó, egyébként Hajnal Istvántól kölcsönzött elgondolásán nyugszik. Eszerint az európai politikai fejlődés demokratikus jellegének garanciája az alulról fölfelé történő társadalomfejlődés. A nagypolitika intézményrendszere a lokális struktúrákból, a szabadság kis köreiből nő ki. Csakhogy a mai napig újra és újra a – más-más köntösben és más-más ideológiával megalapozott – tirannikussá torzuló magyar politikai berendezkedések abból fakadnak, hogy a mélyben tartósan tovább élnek a zsarnokság kis körei, míg a szabadság kis körei csak múló pillanatokra jönnek létre és nem képesek tartóssá válni. A kérdés most is az, sikerül-e ezen változtatni. Ha nem, akkor Lányi Andrásnak 2030-ban alighanem hozzá kell majd fognia a *Felforgatókönyv* második kötetének szerkesztéséhez.

18 **Kovács Gábor** önkommentár

Azt hiszem, két lehetőség merült itt fel – ahogyan a magyar történelemben több ízben is megesett már. Az alapkérdés, hogy föl lehet-e építeni egy kerti budiból a demokrácia katedrálisát. Az optimista verzióban igen. Igaz, az istentiszteletek alatt – a bontott tégla miatt – fekáliaillat terjeng, de egy idő múlva – kedvező széljárás esetén – ez elillan! A másik verzió: újabb budit húznak-húzunk fel, csak éppen a falakra új és erős szagtalanítók kerülnek. Úgy látom…

a teljes hozzászólás (1,9 ezer karakter) →

Szerzői hozzászólások 2

17 **Farkas Attila Márton** · kommentár

↑ vissza a szöveghez: E6 §12 · a margón

> *„…És ez így nagyon is helyénvaló, mert hiszen a mindenkori magyar politikai közbeszéd a nagyvilág történéseire reagál a maga sajátos – és persze torz – módján."*

Itt kicsit tévedtem, mert a magyarországi „zsidókérdés", vagyis a holokauszt fel nem dolgozása, és az azt megelőző körülbelül hetven év intenzív antiszemitizmusának máig eleven hatása, illetve „hagyománya" (nevezzük így) olyannyira szívósnak tűnt számomra, hogy sose gondoltam volna, hogy épp a jobboldal/szélsőjobboldal egy része (méghozzá a nagyobb része) lesz, ha nem is őszinte filoszemita, de legalább nem antiszemita, merőben aktuálpolitikai okokból. Mert a NER és az izraeli jobboldal, illetve szélsőjobb barátsága a nemzetközi patriotizmus és illiberalizmus szellemében a magyar szélsőjobb jelentős hányadát Izrael-baráttá nevelte át. Miközben alig tizenöt-húsz évvel korábban még tombolt a verbális antiszemitizmus szinte minden jobboldali fórumon, hol burkolt, hol kendőzetlenül nyílt formában. Majd egyszer csak csönd, mert Orbán és Netanjahu elvbarátok és szövetségesek, s Magyarország Európa leginkább Izrael-barát, sőt, a jobboldali cionizmus nézeteit és érvrendszerét átvevő-támogató állama. De még az antiszemita szélsőjobb is jóval óvatosabban és visszafogottabban fogalmaz, mint pár évvel korábban. Mit mutat ez? Hogy még egy látszólag mélyen gyökerező, szinte zsigeri „eszmét" (nevezzük így, jobb fogalom híján, bár hiedelemnek is nevezhetjük az antiszemitizmust) is pár év alatt ki lehet iktatni. Ami azt jelenti, hogy az arrobori ereje jóval nagyobb, mint a hagyományoké. S bár jómagam speciel az antiszemitizmus alábbhagyásának szívből örültem, a metódus elborzasztott, mert tiszta Orwell, ami a NER alatt (más témákban is) lezajlott.

1 556 karakter

18 **Kovács Gábor** · önkommentár

↑ vissza a szöveghez: E6 §21 · a margón

> *„…Triviális megállapítás, jóllehet gyakorta megfeledkeznek róla, hogy a politika és a történelem szükségképpen bontott téglából építkezik."*

Azt hiszem, két lehetőség merült itt fel – ahogyan a magyar történelemben több ízben is megesett már. Az alapkérdés, hogy föl lehet-e építeni egy kerti budiból a demokrácia katedrálisát. Az optimista verzióban igen. Igaz, az istentiszteletek alatt – a bontott tégla miatt – fekáliaillat terjeng, de egy idő múlva – kedvező széljárás esetén – ez elillan! A másik verzió: újabb budit húznak-húzunk fel, csak éppen a falakra új és erős szagtalanítók kerülnek. Úgy látom, erősen kérdéses még a kimenet. Félreértés ne essék: csodálatos, ami április 12-

én történt! Fölmérhetetlenül jó érzés már önmagában az, hogy eltűntek az utcákról az egyre bizarrabb hazugságokat hirdető óriásplakátok, egyebekről nem is beszélve. Csak hát gyakran eszembe jut mostanság Hannah Arendt alapvető distinkciója a felszabadulás és a szabadság megalapozása közötti különbségről – az előző magyar ún. rendszerváltások általában az első fázisnál nem jutottak tovább. 1989-ban a másodikra is történt kísérlet, de kudarc lett a vége. (A 2011-es ún. arab tavasz iskolapéldája volt annak, hogy mi következik, ha a második elmarad.) Már jóval a választások előtt sejtettem, hogy az Orbán-éra után egy puha, EU-kompatibilis NER a legvalószínűbb, amelyből kigyomlálják a legkirívóbb disznóságokat – ha úgy tetszik, történelmileg ez a NER konszolidációja lenne, amit Orbán a maga harc-mániája által űzve nem tudott és nem is akart megcsinálni. Ismét csak félreértés ne essék: óriási, hogy kiszakadunk az orosz függésből – ez közvetlen katasztrófába vitte az országot! Már önmagában ez is fölmérhetetlenül nagy pozitívum És hát történik sok-sok jó – tagadhatatlan. Tisztul a totális hazugságtól mérgezett légkör. Csak hát hosszabb távra vannak rossz sejtései az embernek egy olyasféle politikafelfogás láttán, amelyben a színpadon egyetlen ember akarja eljátszani az összes szerepet, Hamlet apjának szellemétől a két sírásóig!

1 889 karakter

Források

- Kovács Gábor: Totalitarizmus és fajelmélet
- A volgai lovas esete az orosz medvével, a gall kakassal és az angol buldoggal

Az esszé 2 lábjegyzete a kötet végén: Jegyzetek, E6 (271. o.)

Kapcsolatok

HOZZÁSZÓLTAK 2

- Farkas Attila Márton: 17 (§12)
- Kovács Gábor: 18 (§21)

A SZERZŐ HOZZÁSZÓLÁSAI MÁS ESSZÉKHEZ 2

- 27. → E8 §26 Tallár Ferenc: Liberális és illiberális demokrácia: egy egész két fele?
- 44. → E10 §159 Ács József: A technokrata mákonytól a sötét felvilágosodásig

EMLÍTI 3

- Farkas Attila Márton 11×, először §1
- Kicsák Lóránt 1×, először §1
- Tevesz László 1×, először §14

KI EMLÍTI 3

- Tallár Ferenc: Liberális és illiberális demokrácia: egy egész két fele? 4×
- Teller Katalin: Cinizmus után az új cinizmus előtt? 1×
- Ács József: A technokrata mákonytól a sötét felvilágosodásig 1×

BELSŐ LINKEK 1

- Teller Katalin: Cinizmus után az új cinizmus előtt? §2 → ide

KÖZÖS FOGALMAK MÁS ESSZÉKKEL

- Tallár Ferenc: Liberális és illiberális demokrácia: egy egész két fele? 10: arrobori, cinizmus, demokrácia, konformizmus, neoliberalizmus, NER, öngyarmatosítás, propaganda, rendszerváltás, technokrácia
- Gulyás Ábel: Nemzeti technokrácia – a szakértelem visszatérése a honi retorikába 9: cinizmus, demokrácia, konformizmus, közbeszéd, neoliberalizmus, NER, propaganda, rendszerváltás, technokrácia
- Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika? 8: arrobori, cinizmus, konformizmus, közbeszéd, neoliberalizmus, NER, rendszerváltás, technokrácia
- Fleck Zoltán: Gyávák és sznobok a hatalom szolgálatában 8: arrobori, cinizmus, demokrácia, konformizmus, közbeszéd, neoliberalizmus, NER, rendszerváltás
- Ács József: A technokrata mákonytól a sötét felvilágosodásig 7: arrobori, demokrácia, közbeszéd, öngyarmatosítás, propaganda, rendszerváltás, technokrácia
- Csury Balázs: Gesta Hungarorum 7: arrobori, cinizmus, demokrácia, közbeszéd, propaganda, rendszerváltás, technokrácia
- Éber Márk Áron: Elmúlt korok hordaléka 7: arrobori, demokrácia, közbeszéd, NER, öngyarmatosítás, rendszerváltás, technokrácia
- Kicsák Lóránt: Mindig volt és mindig lesz 6: arrobori, konformizmus, közbeszéd, öngyarmatosítás, propaganda, rendszerváltás

Az esszé minden hivatkozása a Hivatkozás indexben (E6) → · az esszé lábjegyzetei a kötet végén →

← Előző · E5
Gulyás Ábel: Nemzeti technokrácia – a szakértelem visszatérése a honi retorikába

E7 · Következő →
Tevesz László: Rövid eszmefuttatás a nemzetről

E7 · ESSZÉ 7/16 ↑ TARTALOM

7. Rövid eszmefuttatás a nemzetről

Tevesz László

Először a Liget online folyóiratban jelent meg: ligetmuhely.com/tevesz-laszlo-rovid-eszmefuttatas-a-nemzetrol/↗. A margón 3 szerzői hozzászólás.

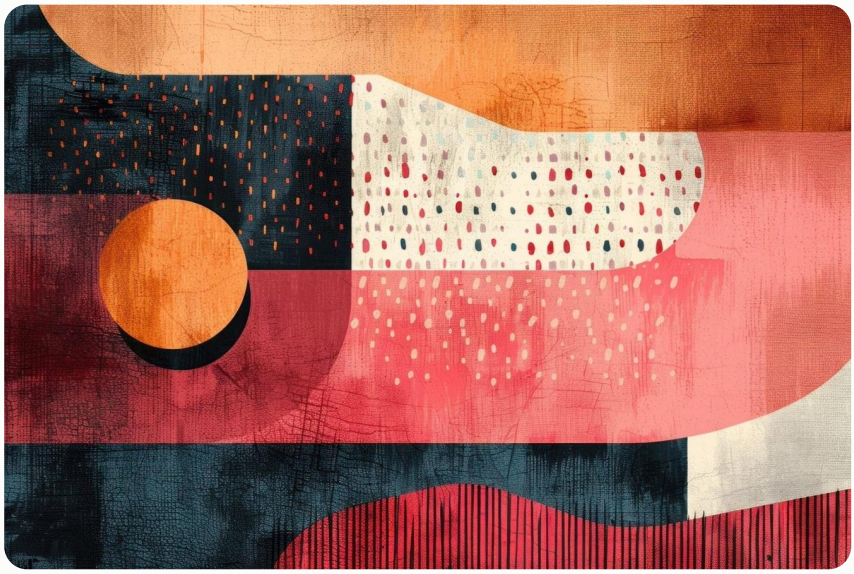

„Minden valódi nemzet- és államiságtudat történelmi ismereteket és történelmi számadást követel.”

Johan Huizinga

„Egy nemzet csak akkor létezik, ha vég nélkül keresi önmagát…”

Fernand Braudel

§3 Farkas Attila Márton (FAM) remek esszékötetének talán legérdekesebb kérdése (az egyik fejezet címe): „Miért nincs modern magyar nacionalizmus?” A szóhasználat félrevezető, alkalmasint meglepődésre ad okot, de Farkas nyilvánvalóvá teszi, hogy modern nacionalizmus alatt „európai értelemben vett” nemzeti társadalmat ért: szabadságeszményt, civil kurázsit, állampolgári önállóságot, autonóm gondolkodást, valódi jog- és esélyegyenlőséget. Szerinte ezek az értékek-attitűdök a feudális örökség elevensége és a polgárosodás elmaradása miatt hiányoznak fájóan a magyar politikai kultúrából. A társadalom többsége „jobbágymentalitású”, márpedig a jobbágy nem „fölszabadulni és fölnőni akar, hanem jobb urakat”. A szellemi elit végletesen megosztott. Egyik oldalon a népet mélységesen lenéző, komprádor jozefinista szakértőség, másikon a szittya nacionalizmus múltba révedő, zavaros eszméi.

§4 Fájdalom, hogy ez a húszéves látlelet mit sem veszített érvényességéből. Szinte már csak az köt össze bennünket politikai közösséggé, hogy gyűlöljük egymást.[19] Ha Carl Schmitt feltámadna, tapsolna örömében. Ellenségeskedni nehéz lenne ellenség híján. Egymás nélkül bizonytalanná válna, kik is vagyunk valójában. A művelt, jó ízlésű honi „európai polgár" a „kolbásztöltő, pálinkázó atyafival" összevetve igazán az, aki; a saját életvilágát oltalmazó „egyszerű magyar" a „gőgös liberális elittel" szemben nyeri el büszke önazonosságát. Ami némi újdonságot ad: a nemzetközivé terebélyesedő ideológiai buborékoknak hála már nem csak a magyar ugaron, hanem globális hálózatokba szerveződve dobálhatjuk egymásra a sarat. „Univerzális európai" képmutatásból és „organikus nemzeti" köldöknézésből éppenséggel a Lajtán túl sincs hiány. A pesti informatikust több köti össze az amszterdami menedzserrel, mint a tőle néhány kilométerre lakó kamionossal; utóbbi könnyebben megtalálja elvbarátját Birminghamben, mint a Körúton.

§5 Noha Kicsák Lóránt hozzászólása Farkas esszéjéhez rendkívül rokonszenves, közéleti állapotaink javításához az igazságosságról folytatott nyilvános demokratikus párbeszédet kevésnek érzem. Itt múlhatatlanul szükség lenne feltépni fájó régi sebeket, feleleventeni a magyar nemzeteszme körül egykor ölre menő éles vitákat.[20] Főként, hogy ezekbe az eszmecserékbe a maguk elegáns módján olyan remekül érvelő tollforgatók is bekapcsolódtak, mint például Szilágyi Ákos, Tamás Gáspár Miklós, Kis János („balról"), vagy Kulin Ferenc, Kiss Gy. Csaba, Bakk Miklós („jobbról"). A két „oldal" jobbjai közötti ellentét nem is annyira elvi természetű volt, inkább érzelmi. A liberálisok a magyar állampolgárságú etnikai kisebbségek kirekesztését, a konzervatívok a határon túli magyarokat sújtó asszimilációs politikát tartották nagyobb fenyegetésnek. Mindkét félelemnek volt nyomos oka – és ma is van. Értelmes eszmecserével az ellentét talán áthidalható.

§6 Romlott közéletünk tágabb civilizációs összefüggéseit vizsgálva érdemes rákérdezni: mi is az a „szabadságeszményen és modernségen" alapuló, „európai értelemben vett" nemzeti társadalom, amit FAM Magyarországról hiányol. Megelőlegezve a választ: leginkább eszmei tünemény, ami Nyugaton is csökevényesen vált valósággá – és ma már csak múlt időben beszélhetünk róla.

§7 1.

§8 Nem egyszerű a modern nemzetről értekezni, mert közel másfél száz éve vitáznak róla a társadalomtudósok. A könyvtárnyi iroda-

19 Farkas Attila Márton

Bár utálok aktuálpolitikát behozni ebbe az intellektuális mezőbe, a Tisza teljes győzelme számomra ebből a szempontból igen érdekes jelenség. Már-már olyasmi, mintha laboratóriumi kísérletet látnánk. Ugyanis olyan alakulat takarítja el a (szélső)jobboldalt, mely maga is jobboldali, s melynek vezetője hol zsinóros mentét, hol erdélyi népviseletet ölt, hol Wass Albertet olvas fel, hol Padányi Viktort idéz, s mind a határon túli magyarok ügyét, mind az antikommunista...

a teljes hozzászólás (1,7 ezer karakter) →

válasz **Tevesz László**

Kétségtelen, hogy a Tisza győzelme merőben új helyzetet teremtett ideológiai téren is. De sajnos, a társadalmi frusztráció, düh és gyűlölködés mértéke nemigen csökken. A jórészt negatív érzelmek ideológiai...

a teljes válasz →

20 Kicsák Lóránt

Az igazságosságról folytatott nyilvános, demokratikus párbeszéd azért nem lehet kevés, mert ez, ha jól értjük, minden, amit a nyilvános párbeszédtől elvárhatunk, és a valóságtartalma miatt egyedül ez segíthet elkerülni, hogy beszédünk belesüllyedjen az arroboriba. Nem tekintettem megoldásnak a közbeszéd és közállapotaink javítására. Valóságminimumként gondoltam rá. Olyan közös alapként, mely minden megszólalás alapja, ha abból indulunk ki, hogy az arrobori ellen az...

a teljes hozzászólás (4,3 ezer karakter) →

lomból itt most csak a főbb tendenciákat jelezve: az ilyesféle vizsgálódás tudományos alapjait Friedrich Meinecke fektette le a századfordulón. Szerinte a nemzetek történetileg kialakuló képződmények, amelyek vagy a közös politikai alkotmány, vagy a közös kultúra körül kristályosodnak ki. Az előbbi az *államnemzet*, utóbbi a *kultúrnemzet* típusába tartozik, de a közös államkeret és a közös kultúra nem egymást kizáró, hanem egymást kiegészítő tényező. Az egyéni autonómia talaján álló modern nemzet teljes kifejlődéséről abban az esetben beszélhetünk, ha az államkeret kulturális tartalommal telítődik, mint Angliában és Franciaországban, vagy ha a kulturális közösség államot épít magának, mint Olaszországban és Németországban. De van példa a kultúrközösségek metszetében megszerveződő államnemzetre is (Svájc), vagy akár arra, hogy egy kulturális közösség két külön államkeretben él (Németország és Ausztria).

§9 Meinecke leíró jellegű tipológiája erős normatív színezetet nyert a nemzet nevében elkövetett embertelenségekre magyarázatot kereső társadalomtudósok írásaiban. Hans Kohn 1944-ben megjelenő könyvében éles határokkal választja el egymástól a *nyugati* és a *keleti* nacionalizmust. Előbbi Angliára, Franciaországra, Hollandiára, Svájcra, az USA-ra és a „brit fennhatóság alatt álló területekre" jellemző, a másik az „elmaradottabb" társadalmakban, Közép- és Kelet-Európában, illetve Ázsiában terjedt el. A nyugati típus jellegében polgári, racionális, univerzális, a keleti kulturális, misztikus, partikuláris.

§10 Meinecke és Kohn megállapításai a 70-es években egymásra vetítve váltak a tudományos kánon részévé – például Eugene Kamenka, Hugh Seton-Watson vagy Louis Dumont munkássága révén. Évtizedeken keresztül tartotta magát a nézet, hogy a nacionalizmusnak két, egymással éles ellentétben álló válfaja létezik. A felvilágosodás egyetemes értékrendjéhez kötődő *francia,* avagy *polgári nacionalizmus*, amely nép (*peuple*) alatt az egy alkotmány alatt élő állampolgárok összességét érti; és a romantika partikuláris szemléletén nyugvó *német,* avagy *kulturális/etnikai nacionalizmus*, amely népnek (*Volk*) az egy nyelvet beszélő etnikumot tekinti.

§11 Ezt a merev, történeti tényekkel nehezen igazolható szembeállítást jócskán árnyalta és idővel háttérbe szorította a „nemzetek eredetéről" szóló társadalomtudományos vita.

§12 A *modernista* nacionalizmuskutatás atyja, Ernest Gellner szerint minden nemzetépítő törekvés célja, hogy az állampolgári közösség

és a közös nemzeti kultúra határai egybeessenek. A modern embernek a kultúra „a legértékesebb tulajdona, az igazi belépőjegye a teljes körű állampolgársághoz és az emberi méltósághoz, a társadalom tevékenységében való részvételhez". Gellner „morális állampolgárság"-fogalma rokon vonásokat mutat Eric Hobsbawm „polgári vallás" terminusával. Amíg előbbi szerint az iparosodás, utóbbi szerint a tömegtársadalmakban kialakuló legitimációs vákuum késztette arra az elitet, hogy a társadalom kulturális homogenitását kikényszerítse – hivatalos nyelvvel, ünnepekkel, szimbólumokkal, és mindenekelőtt az államilag megszervezett, kötelező népoktatással.

§13 A nemzetépítés e modernista elbeszélése inkább tovább gerjesztette, semmint lezárta a téma körül forgó vitákat, mert a nemzetet esetleges és mesterséges képződményként írja le. A nemzeti kultúra gyökértelen, modern jelenség – vallják e tudósok –, az elitek konstrukciója, „kitalált hagyomány".

§14 Ugyancsak a nemzetek konstruált, modern voltát hangsúlyozza a *konstruktivista* nacionalizmuskutatás, noha Michael Hechter, Michael Mann és John Breuilly – hogy csak néhányat említsünk e népszerű irányzat képviselői közül – már a kora újkori abszolutista állam működésében is kimutatja a kulturális egység kialakításának első tétova lépéseit. A 16. században kibontakozó centralizációs folyamatnak a kezdetektől volt bizonyos „protonemzeti" tartalma – állítják.

§15 A modernista szemlélethez lazább-szorosabb szálakon kötődő Benedict Anderson társaslélektani magyarázatot ad a nemzeti kultúra kialakulására, a folyamat eredetét szintúgy a kora újkorban keresve. A középkori dinasztiák és a keresztény respublika széthullásával megrendült az európai társadalom kollektív identitása – fejtegeti Anderson –, a monarchikus és vallási szimbólumok helyén keletkező űrt pedig a politikai közösség történeti folytonosságát elbeszélő anyanyelvi kultúra töltötte ki új tartalommal.

§16 Liah Greenfeld a kora újkori fogalom- és társadalomtörténeti folyamatok kölcsönhatására helyezi a hangsúlyt. A 16–17. századi Angliában a rendi keretek felbomlottak, beindult a társadalmi mobilitás – magyarázza a szerző. Az így keletkező anómiát az elit a nemesi nemzetfogalom átértelmezésével, az egész társadalomra való kiterjesztésével igyekezett feloldani. E szemantikai változás visszahatott a társadalmi és kulturális struktúrákra, létrehozva a nemzetként

meghatározott politikai közösség jogi, intézményes és szociokulturális valóságát.

§17 A modernista nacionalizmus-elméletekkel vitázó *etnoszimbolista* Anthony D. Smith a középkorra vezeti vissza az európai nemzetek eredetét. A nemzetállam az ő értelmezésében is modern jelenség, saját területtel, közös törvényekkel, közoktatási rendszerrel és gazdasággal, de történetileg szervesen formálódó képződmény. A nemzeti identitás alapját adó „szimbolikus elemek – a mítoszok, hagyományok, értékek, rituálék" – már a közép- és kora újkori prenemzeti elitek összetartozás-tudatában is fontos szerepet játszottak. Ez az úgynevezett „etnikai mag" hosszú időtartamban dinamikusan formálódik, és az elitek közvetítő szerepe révén vált az egész társadalmat átfogó modern nemzeti identitás kovászává.

§18 Smith módszertana rokon vonásokat mutat a Clifford Geertz által fémjelzett kulturális antropológia „sűrű leírás" munkafolyamatával és a korai magaskultúrák „kulturális emlékezetét" vizsgáló Jan Assmann szemléletével. E három tudós kutatásait a tudásszociológia eredményeivel ötvözte az irodalomtörténész S. Varga Pál – a modern nemzet kialakulásának igen kiérlelt elméletét megfogalmazva. Megítélése szerint a nemzeti kultúra régi múltra visszatekintő, dinamikusan formálódó történeti képződmény, úgynevezett „szimbolikus értelemvilág", amely a kora újkori Európa mély identitásválságakor került predomináns pozícióba. A modern nemzeti kultúra az anyanyelvi „jelentésháló" szakadatlan újraszövési folyamatában alakult ki. Ez semmiképpen nem jelent homogenitást – bizonygatja S. Varga –, hiszen „a társadalom egyénei és lazább-szorosabb közösségei az állandóan bővülő tapasztalatok integrálása végett – vagyis a folyamatosan fennálló értelmezési kényszer hatására – mindig versenyben állnak egymással a leghatékonyabb, legvalószínűbb s a szimbólumok rendszerébe leginkább illeszkedő értelem létrehozásáért". Ahogy az etnoszimbolista John Hutchinson fogalmaz: a modern nemzeti társadalom kulturális örökségének nincs „egyetlen érvényes definíciója".

§19 Noha nem használja fel közvetlenül a kulturális antropológia eredményeit Alain Dieckhoff, az államnemzet–kultúrnemzet szembeállítást a fenti elméletekkel összhangban lépi végleg túl. A kanadai kutató rávilágít: Meinecke annak idején az Elzász-Lotaringia hovatartozása körüli 1870-es francia–német vitát vetítette ki évszázados folyamatokra. Holott „a kultúra és a politika közötti finom dialektika fontos eleme mindenfajta nemzeti mozgalomnak". A francia államnemzet a 19. század utolsó harmadában erőszakos asszimilációs

politikát folytatott, Németországban a porosz állam töltött be nemzetépítő szerepet. Ráadásul egyik politikai kultúrában sem volt a nemzetfogalom meghatározásában egységes – érvel Dieckhoff. Franciaországban Barres és Maurras fogalmazta meg a kulturális nemzet organikus koncepcióját, és még Renan híres beszéde is erőteljesen hangsúlyozza a közös történelem közösségformáló funkcióját. Németországban Hegel államelmélete fontos építőköve volt Bismarck nemzetegyesítő politikájának.

§20 Ha elfogadjuk Anderson, Greenfeld, Smith, S. Varga, Hutchinson és Dieckhoff nacionalizmus-elméletét – márpedig a téma tárgyilagos megközelítése ezt indokolja –, a tanulság így szűrhető le: nemzetfogalma nem földrajzi régióknak, nem is népeknek, hanem politikai-szellemi csoportoknak van. Ha úgy tetszik, a nemzet körüli vitában a kulturális hegemóniára törekvő elitek identitás-konstrukciói versenyeztek/versenyeznek egymással. Ilyen szempontból nemcsak a nemzet mibenlétével foglalkozó koncepciókra érdemes figyelmet fordítanunk, hanem a nacionalizmussal rivalizáló nézetrendszerekre is – azaz a 16. században kibontakozó modern politikai gondolkodás főbb irányzataira. Ugyanis a társadalmi szolidaritás és a politikai lojalitás – korabeli kifejezéssel a „társiasság" – kérdése a kora újkori Európában vált a nyugati civilizáció egyik legfontosabb – ha ugyan nem a legfontosabb – vitatémájává.

§21 2.

§22 A modern európai fejlődés természetes keretét a 16. században megszilárduló territoriális állam adta. A középkori rendi dualizmus egyensúlya megbillent. A királyi vagy fejedelmi udvar hatalmi központtá vált, amely a közigazgatás, az adózás és a hadseregszervezés centralizációjára törekedett. De nemcsak a rendi dualizmus állami-kormányzati, hanem társadalmi-önkormányzati pólusa is megerősödött. A társadalom mértékadó csoportjai önálló politikai erőként léptek fel; egyéni szabadságukat, tulajdonukat, kollektív kiváltságaikat, helyi autonómiájukat és országos parlamenti képviseletüket igyekeztek megerősíteni a terjeszkedő uralkodói hatalommal szemben.

§23 *Állam* és *társadalom* mellett ugyancsak a 16. században lépett a történelem színpadára egy harmadik tényező: a *modern individuum*. A korai kapitalizmus kibontakozása felélénkítette a társadalmi mobilitást, a rendi határok átléphetőkké váltak; a tudományok, a művészetek, az ipar és a kereskedelem fejlődése felértékelte az egyéni teljesítményt, a vállalkozókedvet és a versenyszellemet. A

reformáció is kifejezte e változásokat: a hit személyes vonatkozásai kerültek előtérbe, és kibontakozott egy újfajta „protestáns etika", amely az e világi tevékenységet helyezte az emberi lét középpontjába: a szorgalmat, a takarékosságot, a hivatástudatot. A reformáció és a rá válaszul kibontakozó katolikus megújulás más síkon is történelemformáló változásokat hozott. Egyfelől kulturális forradalmat robbantott ki – az anyanyelvi irodalom és az oktatás fejlődését, illetve a nyilvánosság decentralizációját hozta magával –, másfelől felekezeti gyűlölködéshez vezetett. Nemcsak a korabeli Magyarországot sújtotta a „pártoskodás" átka, Európa csaknem minden országa pusztító polgár- és vallásháborúkba süllyedt; a harmincéves háború pedig lángba borította az egész kontinenst.

§24 Okkal foglalkoztatta a korabeli bölcselőket a kérdés: miként lehet biztosítani Európa békéjét és a megszilárduló államkeretek között forrongó társadalmak belső kohézióját. A témával foglalkozó gondolkodók *állam*, *társadalom* és *egyén* viszonyát igyekeztek tisztázni.

§25 A szerződés-elméletekkel operáló természetjogi megközelítés *állam és egyén* racionális viszonyára helyezte a hangsúlyt. Az embert elvi szinten eloldotta közösségi kötelékeitől, a politikai lét előtti állapotot atomizált egyének sokaságának feltételezte. Ebben a felfogásban az önérdekét követő egyének társadalmi szerződése hozza létre a politikai kormányzatot. Az egyének társulása a személyes biztonság és tulajdon védelméért ruházza fel hatalommal a szuverént, cserébe a polgárok lojalitással tartoznak neki. Itt az állam (*estate*) és a polgári társadalom (*civil society*) jelentése egy és ugyanaz, de a két fogalom azonossága nem feltételez osztatlan szuverenitást. Például Hobbes az abszolút monarchia híve, Grotius és Spinoza az oligarchikus köztársasággal rokonszenvezik, Locke a hatalmi ágak szétválasztása mellett érvel. Ami a szerződés-elméletekből kiinduló szerzőket összeköti: felfogásukban a politikai lojalitás racionális, egyetemes elvekből levezethető, nem kötődik kulturális sajátosságokhoz.

§26 Állam és egyén racionális viszonya először Angliában és Hollandiában fogalmazódott meg. De mivel ezekben az országokban a rendi intézmények a kora újkorban megszilárdultak és korszerűsödtek, az „ősök" szabadságára hivatkozó történeti érvelés sokkal szélesebb körben volt népszerű, mint a filozófiai okoskodás. Az észelvű államelméletnek inkább francia és német nyelvterületen volt ideológia- és intézményformáló hatása.

§27

A 17. századi francia abszolutizmust támogató gondolkodók írásaiban született meg a racionális elvek mentén megszervezett államigazgatás, a *policia* eszméje. Okkal kereshetjük itt a jóléti állam előzményeit, egyszersmind azt, amit Foucault bio-hatalomnak nevez: a kormányzat a közintézményeken keresztül próbál minél szorosabb felügyeletet gyakorolni a társadalom felett, hogy tagjaiból lojális és hasznos állampolgárokat faragjon. Az aprólékos szabályokat előíró állami apparátus az egyháztól az oktatás, a beteg- és szegénygondozás feladatait vállalja át; a kapitalista gazdaság kifejlődését merkantilista módszerek alkalmazásával mozdítja elő; szigorú ellenőrzést gyakorol a bíráskodás, a közigazgatás, az infrastruktúra és a hadseregszervezés területén.

§28 A centralizált hatalom francia koncepciója a 18. században a természetjogi gondolkodással szövődött össze. A központi kormányzatot támogató filozófusok a „felvilágosult despotizmus" hívének vallották magukat, mondván a közjónak egyetlen, racionális, egyetemes értelmezése van, amit az állami szakigazgatásnak kell érvényre juttatnia minden partikuláris érdekkel szemben. És afelől sem hagytak kétséget e híres-neves tollforgatók, hogy a hivatalos francia nyelvet felsőbbrendűnek tartják a többinél – beleértve az ország nagyobb hányada által beszélt vidéki tájnyelveket. A helyi önkormányzatok és köztes testületek az elmaradottság, az előítéletesség, a babonaság fészkei – állapították meg.

§29 A francia forradalom az *Emberi és Polgári Jogok Nyilatkozatá*val következetesen ülteti a gyakorlatba a felvilágosult természetjogot: kimondja minden ember eredendő szabadságát és törvény előtti egyenlőségét. A tétel univerzális érvényű. A természetes jogok megőrzése érdekében „minden társadalomban azonos szabályokra van szükség" – vonja le a következtetést Condorcet. Másfelől a Nyilatkozat a szuverenitás elvét a nemzethez köti, ami igen rövid idő alatt a centralizáció és a nyelvi-kulturális homogenitás igényével párosult. Az 1791-es alkotmány a nemzeti szuverenitást „oszthatatlannak" nevezi és betiltja a „köztes testületek" működését. „Az ellenforradalom bretonul beszél" – hangoztatták a jakobinusok. A „tájnyelvek kiirtása" és az ország mindössze egyötöde által anyanyelvként beszélt Ile-de-France-i dialektus „általános elterjesztése" már az 1790-es évek elején felmerült.

§30 A napóleoni háborúk idején a leigázott országok elitje a saját bőrén tapasztalta, hogy a forradalom univerzalizmusa valójában a francia nagyhatalmi érdekek szolgálatában álló etatizmus. A korzikai tábornok regnálása különösen a német tartományokban váltott ki éles

ellenreakciót. Fichte nyelvi alapú politikai nacionalizmusa éppúgy a „mechanikus gépezetnek" tekintett bürokratikus francia állam-modellel szemben fogalmazódott meg, mint a herderi alapokon kibontakozó német romantika organikus kultúra-szemlélete.

§31 Hiba lenne a korabeli német politikai kultúrát Herder és Fichte – egyébként velejéig humanista – szellemi örökségével azonosítanunk. Az univerzális természetjogi szemléletnek komoly hagyományai voltak német nyelvterületen. II. (Nagy) Frigyes és Mária Terézia, illetve II. József szellemi környezetére a francia felvilágosodás gondolatain túl ösztönzőleg hatottak az észak-német természetjogi iskola tanításai. A porosz és az osztrák *Polizei* a francia *policia* rokona. Wolf és Sonnefels ideája a központi szakigazgatás, amely az állam és az egyén közé ékelődő testületeket maga alá gyűri; gondoskodik a népesség számbeli gyarapodásáról, az ipar és a kereskedelem fellendüléséről, a szegénygondozásról, az árak és a bérek szabályozásáról, az egyházi élet és az oktatás ellenőrzéséről, a jogszolgáltatás egységesítéséről, nem utolsó sorban pedig arról, hogy a politikai hatalom alattvalói művelt, szorgos, lojális és hasznos állampolgárok legyenek.

§32 Noha II. József erőszakos, autoriter reformpolitikája csúnyán elbukott, a központi bürokrácia gondolata tovább élt a bécsi és a berlini hivatalnok-liberalizmus eszmerendszerében.

§33 Amíg a racionális felfogás állam és egyén viszonyában gondolkodott, a rendi dualizmus ellenzéki pólusán az állam és az egyén közé ékelődő *társadalmi autonómia* igénye erősödött meg. A központi kormányzattal szembehelyezkedő irányzatok felfogása inkább eleven köztanácskozások során kiérlelődő közös politikai hitvallás volt, semmint elvont teória; távol állt a modern szerződés-elméletek logikájától; eredetét a természettudományos fordulat előtti hagyományokból vette.

§34 A polgári társadalom (*societas civilis*) itt a rendi önkormányzatiság középkori eredetű felfogásának felel meg, a politikai hatalom pedig két részre oszlik: a központi kormányzattal azonos *impériumra*, és a köztes testületekkel azonos *magisztrátusokra*. A rendi ellenzéki csoportok által előszeretettel használt kálvinista érvkészlet a keresztény hívek engedelmességét nem az előbbihez, hanem az utóbbihoz köti. Vagyis nem a kormányzatnak, hanem az országos rendi gyűléseknek, a tartományi parlamenteknek, a területi önkormányzatoknak és a helyi elöljáróságoknak biztosít legitimitást.

§35

Ez a felfogás nem individualista, hanem közösségelvű. Az antikhumanista erénytan jegyében a közjó szolgálatát és az önkormányzásban való aktív részvételt várja el a polgároktól, miközben a politikai természetű patriotizmust halványan etnikai komponenssel színezi: a politikai szabadság intézményrendszerét az „ősi" angolszász, frank, germán népgyűlésekig vezeti vissza, a felmenők szokásait és erényeit az „elpuhuló" udvari arisztokrácia pazarló életformájával állítja szembe.

§36 A rendi, kálvinista és humanista hagyományokból ötvözött politikai hitvallás nagy népszerűségnek örvendett a skót nemesség és a holland szabadságharc hívei között, a francia hugenották és vidéki parlamenterek soraiban, illetve a gazdasági-politikai elit korruptságát ostorozó 17–18. századi angol vidéki nemesség körében. Itt természetesen nem homogén nézetrendszerről beszélünk. Minden egyes politikai csoport a saját szája íze szerint, az adott intézményi-kulturális hagyományra támaszkodva, az éppen aktuális mondanivalóhoz igazította érveit. Ugyanakkor a széles látókörű tollforgatók általános politikai filozófiai tanulságokat is megfogalmaztak. A holland szabadságharc ideológusa, Johannes Althusius a decentralizált szerkezetű köztársaság eszményét képviselte; a francia vidéki nemesség szószólójaként Montesquieu a hatalmi ágak szétválasztásának elvét hirdette. A korai kapitalizmus viszonyaira reflektáló brit felvilágosodás képviselői pedig a társiasság igen kifinomult elméletéig jutottak.

§37 A brit gondolkodók nézőpontja nem annyira elvi-filozófiai, inkább történeti-közösségelvű. Itt a személyiség beleszövődik a kultúrába, az önhasznát követő egyén individualista képe a lineárisan fejlődő nemzeti társadalom eszméjével párosul. Az antik humanista ciklikus történelemszemléletet haladáselvű szemlélet váltja. A nemzetek fejlődési szakaszokon mennek át – így a nagyívű fejtegetésbe bocsátkozó tollforgatók –, a vadság állapotából jutnak a civilizálódás legmagasabb lépcsőfokára, a „kereskedő társadalom" grádicsára. Ez a szemlélet nem univerzális, az öröklött szokásoknak, a régi intézményeknek és az anyanyelvnek fontos szerepet tulajdonít a nemzetek életében, ugyanakkor a bontakozó kapitalizmus viszonyai között az ősök politikai részvételhez kötődő hazafias virtusát elavultnak minősíti. A „kereskedő társadalom" kohézióját ugyanis az önkéntes társulások terepén csiszolódó műveltség és viselkedéskultúra biztosítja.

§38 Az amerikai alapító atyák sokat merítettek az európai politikai gondolkodásból. A *Függetlenségi Nyilatkozat* az ember elidegeníthetet-

len, egyetemes jogaira hivatkozik, de az önrendelkezéséért síkra szálló telepes társadalom hitvallása nem a francia racionalizmusban gyökeredzik, még csak nem is a brit kapitalizmusban, hanem az angolszász-protestáns ellenzéki hagyományban. Az Új Sion felépítésére vállalkozó politikai közösség önazonossága olyan kulcsszavakhoz kötődött, mint „Isten választott népe", „ősi angolszász szabadság", „honpolgári erény" és a „zsarnoksággal" szembeni „ellenállás" joga. Az amerikai berendezkedést évtizedeken át jellemző jeffersoni-jacksoni demokrácia nem igazán szakadt el az egykori telepesek értékvilágától: a decentralizált szerkezetű, vidékies-agrárius köztársaságot védte a bürokratikus kormányzat lehetőségével és az iparosodás kártékony hatásaival szemben.

§39 A régi rendi intézményeken alapuló érvrendszert az európai liberálisok a honpolgári jogegyenlőség szellemében formálták tovább. Az angol történetíró, Thomas Macaulay az „ősi angolszász szabadság" kibontakozásának századokon átívelő folyamatát követte nyomon. Az angol fejlődésre példaként tekintő Francois Guizot a „kommunális szabadság" jegyében a városi önkormányzatok és a nemesi parlamentek hatalomkorlátozó szerepét hangsúlyozta. Alexis de Tocqueville a francia forradalmat a történetileg kialakuló köztes testületek felszámolása miatt kárhoztatta, és a helyi kisközösségeken nyugvó amerikai berendezkedés mellett tett hitet. Benjamin Constant ugyancsak a centralizáció éles kritikusa. „Elég érdekes – fejtegeti –, hogy az egyformaság soha nem talált nagyobb pártfogásra, mint ama forradalom során, amelyet az emberi jogok és a szabadság nevében vívtak. […] Jóllehet hazafiság csak a helyi érdekekkel, erkölccsel, szokásrenddel szoros összefüggésben létezhet, a mi önjelölt patriótáink épp ezeknek üzentek hadat. Elapasztották a hazafiság ezen természetes forrását, és valamiféle elvont lény, valamiféle általános eszme iránti szenvedéllyel akarták helyettesíteni, olyasmivel, amiben nincs semmi, ami megérintené a képzeletet vagy az emlékezetet".

§40 Macaulay, Guizot, Tocqueville és Constant nézetei nagy hatást gyakoroltak a szabadelvű európai gondolkodókra és politikusokra – Belgiumban, Olaszországban, a dél-német tartományokban, Csehországban, Lengyelországban és Magyarországon. A nemzeti liberálisok inkább tartották vonzónak a „történetileg formálódó", decentralizált angolszász berendezkedést, semmint a „mechanikus", centralizált franciát. „Franciaországban van egyenlőség; – de szabadság? – nincs, mert nincs önálló helyhatóságuk" – írta például Kossuth a Pesti Hírlapban. Márpedig igazi hazafiság csak akkor ala-

kulhat ki – tette hozzá –, ha a helyi önkormányzatok „szűkebb" keretei között alkalom nyílik a szabadságot a „mindennapi élet" részeként „gyakorolni, s gyakorolva élvezni". A francia „rendőri hatalom" épp olyan kártékony, mint a porosz vagy a jozefinista – értekezett a témáról Pulszky Ferenc –, „egyformaságot" eredményez, felszámolja a „történetileg kialakult" nemzeti „sajátságokat", megakadályozza, hogy a nép „önügyeit önmaga intézhesse", a társadalmat „demoralizált szolgasereggé" züllleszti.

§41 Az egyének szabadságát, a helyi közösségek autonómiáját és a népek önrendelkezését együtt hirdető liberális nacionalista mozgalmak a Szent Szövetség ódivatú rendszere ellen intéztek kihívást. Csakhogy a társadalmi önszerveződésen nyugvó nemzetállam inkább kérészéletű eszmei tünemény volt, semmint intézményesült forma. Mintaországaiban is súlyos jogi-társadalmi kérdések torzították a szabadságot: Nagy-Britanniában a pauperizmus és az írek elnyomása (ahogy ezt Eötvös József kifejtette a *Szegénység Írlandban* című röpiratában); az Egyesült Államokban az őslakosok kiszorítása-kiirtása és a rabszolgaság intézménye (amint ezt az erdélyi utazó, Bölöni Farkas megjegyezte).

§42 Az 1848-as forradalmak bukása után a „szabadság és nemzet" elválaszthatatlanságát hirdető szűk értelmiségi-politikai csoportok kénytelen-kelletlen kiegyeztek a politikai és a gazdasági hatalom birtokosaival. A jogegyenlőség és a társadalmi autonómia igénye a bürokratikus állam és a kíméletlen kapitalista verseny valóságával találkozott. Szabadság és hatalom fúziója különféle nemzeti formákban öntött alakot. A hazaszeretet ideája Nagy-Britanniában és az USA-ban szociáldarwinista szemlélettel, birodalmi önérzettel és az angolszász „faj" felsőbbrendűségi tudatával szövődött össze; a francia köztársasági eszmény etatizmussal és erőszakos asszimilációs politikával társult; a német kivételesség-tudat historicista-organikus államfelfogással, monarchikus berendezkedéssel és militáns szemlélettel együtt jutott érvényre – és így tovább.

§43 3.

§44 Szabadság, egyenlőség és nemzet egymással nehezen összeegyeztethető eszméi között részint a politikai tömegmozgalmak emancipációs törekvése, részint a legitimitását kereső politikai hatalom teremtett termékeny kölcsönhatást. A 19. század vége a választójog kiterjesztését és a szociális intézkedések bevezetését hozta magával. Másfelől az iparosodás, az urbanizáció, a monopolkapitalizmus, az állami és vállalati bürokrácia terebélyesedése radi-

kális változásokat eredményezett a századfordulón. Amit a társadalomtudósok anómiaként vagy elidegenedésként azonosítanak, mindenütt érvényesült a korabeli Nyugaton: a tradicionális közösségek felbomlottak, az emberi kapcsolatok meglazultak, megroppant a közösségi szolidaritás. A társadalmi autonómia igénye és a liberális individualizmus meggyöngült, az erős államba vetett hit és a kollektivista szemlélet megerősödött. Új vonatkoztatási pontok bukkantak fel a horizonton: az egyik oldalon a honpolgári jogegyenlőségről leválasztott etnikai nemzet, a másikon a magántulajdon elvét megkérdőjelező nemzetközi munkásmozgalom. A friss politikai erők a liberális kapitalizmussal szemben az erős államra kívántak támaszkodni, a gazdasági hatalom koncentrációjára válaszul a politikai hatalom központosítására törekedtek. Az olasz fasizmus eredendően a kulturális homogenitást erőltette; a német nácizmus etnikai alapon tett különbséget az állam polgárai között. A kommunizmus elvileg internacionalista volt, de az államszocialista gyakorlat a legtöbb országban nacionalizmussal és erőszakos asszimilációs politikával párosult.

§45 A honpolgári jogegyenlőséggel és a társadalmi autonómiával összeillő etatizmust az amerikai *New Deal* és az európai jóléti állam képviselte. Ahogy a konzervatív John Lukács és az ellenkultúra teoretikusa, Theodore Roszak kritikusan megjegyzi: a polgárok jólétéről gondoskodó 20. századi államgépezetben a felvilágosult bürokratizmus 18. századi ideája kelt életre. Ugyanakkor ez a típusú berendezkedés mégiscsak tág teret nyitott a közösségi önszerveződésnek.

§46 Amerikában már a századfordulón országos befolyása volt a farmerpopulista, a szakszervezeti, az emancipációs és polgárjogi mozgalomnak. A második világháború után pedig Nyugat-Európa is a demokratikus önszerveződés útjára lépett. Nyugat-Németországban, Hollandiában és Ausztriában a szociáldemokrata és a keresztényszocialista-kereszténydemokrata mozgalom erősödött meg; Skandináviában a szakszervezeti, a szövetkezeti és népfőiskolai mozgalom volt jelentős. Ezek mind erős helyi bázissal rendelkeztek, miközben hatékonyan formálták a jóléti állam intézményeit: az USA-ban közéleti aktivitásukkal gyakoroltak befolyást a politikai döntéshozatalra, Nyugat-Európában a nagy tömegpártokon keresztül.

§47 Az önszerveződő tömegdemokrácia rövid, alig kétévtizedes aranykora volt ez. Nemzetállami működés a nemzeti jellegzetességek hangsúlyozása nélkül – mondhatnánk. Innen az angolszász és francia társadalomtudósok civilizációs felsőbbrendűség-tudata. Csak-

hogy a nyugati, polgári nacionalizmus és a keleti, etnikai nacionalizmus éles szembeállítása elfedte a csillogó felszín alatt izzó indulatokat.

§48 A sors iróniája, hogy a jóléti állam, az egyéni autonómia és a helyi önszerveződés egyensúlya éppen a „nyugati polgári" nacionalizmus triumfálása idején, a 70-es, 80-as években billent meg. Az egyéni jogok tovább bővültek, különösen a nők és az amerikai feketék jogi-társadalmi helyzete javult. A jóléti állam valamilyen mértékben viszont mindenütt visszaszorult – az angolszász országokban látványosan, a skandináv országokban kevéssé. A fogyasztói kultúra expanziója és a munkaerőpiaci versengés élesedése következtében pedig bomlásnak indultak a helyi közösségek, az önkéntes társulások és az alulról szerveződő mozgalmak.

§49 A társadalom ilyen atomizálódása a nemzetállam alatti kollektív identitások iránti igény elmélyülését vonta maga után. Kibontakozott az „etnikai reneszánsz": a walesi, skót, északír, baszk, katalán, flamand, déltiroli osztrák, québeci francia közösségek politikai-közigazgatási entitásként kértek helyet maguknak. Ugyanígy a második- és harmadgenerációs bevándorló csoportok vallási-etnikai önazonossága is megerősödött. Az akadémiai szférában teret nyert posztkolonializmus, amely tudományos érdeklődéssel és nagy empátiával vizsgálta a kisebbségi csoportok kultúráját, egyszersmind megkérdőjelezte a nyugati civilizáció uralkodó történeti önértelmezését. A többségi társadalom talajvesztett csoportjai nagyobb részt a jobboldali populizmus felé fordultak, az értelmiségi fiatalok egy része a baloldali radikalizmus táborában kötött ki. Lábra kapott a baloldali antiszemitizmus. A fanatikus futballszurkolói csoportok körében megjelentek a szélsőjobboldali, illetve a szélsőbaloldali jelképek.

§50 A politikai gondolkodás különféle irányzatai más és más módon reflektáltak a kialakult helyzetre. A 80-as években uralomra jutó neokonzervatív politika (ha úgy tetszik, a neoliberalizmus jobboldali ága) a 68-as mozgalmakat és a gyámkodó jóléti államot okolta a nyugati civilizációt sújtó problémákért: az elharapódzó bűnözésért, a növekvő kábítószer-fogyasztásért, a pornográfiáért, az ócska tömegkultúráért, a családok és a közösségek széthullásáért. A neokonzervativizmus inkább kormányzati gyakorlat, semmint elméleti program. Elvi értelemben három ágra bomlik. A gazdaságpolitikában a szélsőségesen individualista versenyelvet hangsúlyozza, a külpolitikában az expanzív republikánus „héja" elvet érvényesíti, a

kultúrában a közösségi kötelékek fontosságát emeli ki. Utóbbit illetően többféle nézettel is találkozhatunk.

§51 A velejéig konzervatív Irving Kristol a hagyományosnak tartott amerikai életformát igyekszik védelmébe venni: a helyi közösségek, az egyház és a család intézményét, illetve a protestáns alapokon nyugvó közös erkölcsi normákat és munkaetikát. A régi vágású *whig* hagyományokra támaszkodó individualista Hayek – aki nem tartotta magát konzervatívnak, de érvei hozzájárultak e nézetrendszer formálódásához – az angolszász országokban kialakuló „spontán rendet" részesíti előnyben a társadalmat racionálisan megszervező kontinentális etatizmussal szemben. Az osztrák gondolkodóval rokon nézeteket valló brit Roger Scruton közösségelvű alapon veszi oltalmába az angolszász hagyományokat, noha ez nála inkább egy letűnt preindusztriális világ iránti nosztalgiában ölt alakot. Az igazi Anglia csak egy „eltűnő ideál" – mondja. Miközben Scruton a társadalmi önszerveződés kimúlását, a köztes testületek és helyi közösségek elsorvadását siratja, a globalizációval és a migrációval szemben a modern nemzetállamot védelmezi. A jogegyenlőség és a demokrácia természetes kerete a nemzetállam – vallja –, a nemzetek feletti intézményeknek nincs demokratikus legitimitása, a tömeges bevándorlás aláássa a lojalitás alapját adó nemzeti kultúrát. Hasonló álláspontot képvisel Samuel P. Huntington az amerikai nemzeti identitás dilemmáiról írott vaskos kötetében. A szerző meggyőző érveket sorakoztat föl amellett, hogy az USA-ban már a korai köztársaság idejében is létezett egyfajta „nemzeti magidentitás"; a telepesek angolszász-protestáns kultúrája megelőzte az alkotmányt. 2001 után az amerikai republikánus és a brit tory táborban egyként gyökeret vert a nézet, hogy a nyugati civilizációt csak a vallási-nemzeti hagyományok megerősítésével lehet megóvni.

§52 Az egyénelvű liberalizmus legmegalapozottabb kritikáját a kommunitárius, avagy közösségelvű politikai filozófia fogalmazta meg. E nézetrendszer a személyiség kulturális beágyazottságát hangsúlyozza, egyben úgy véli, a honpolgári közösség kohézióját nem lehet univerzális, elvont eszmékre alapozni. A társadalmi szolidaritásnak az észelvűségen túlmutató morális értékrendhez kell kapcsolódnia. A tradicionalista katolikus Alasdair MacIntyre élesen bírálja a felvilágosodás racionalista világképét, a kapitalizmus önérdekelvű gyakorlatát és az állami bürokráciát. Az arisztotelészitomista szemlélet jegyében a közösségi hagyományban gyökerező erények fontosságát hangsúlyozza. MacIntyre szerint a modern

nemzetállamok keretei között a demokrácia oligarchikus hatalommá torzult. A valódi demokrácia, a közjó és a szolidaritás csakis a helyi autonómiák megerősítésével, az eleven közösségi életben formálható újjá.

§53 A közösségelvű filozófiához lazább-szorosabb szálakon kötődő republikánus gondolkodók ugyancsak a liberális individualizmus bírálatát adják. A szabadság nem pusztán egyéni jog, hanem mentesség az önkénytől, így magában foglalja az önkormányzás intézményrendszerét. Az „igazi patriotizmus a helyi önkormányzatokban születik meg és virágzik" – állapítja meg a republikanizmus jeles képviselője, Maurizio Viroli. Ha a polgárok a helyi közösségben részt vehetnek a döntéshozatalban, a közjót a saját javukként fogják védeni. Akárcsak a szociológus Robert D. Putnam, Viroli is úgy véli, hogy az egyesületekben, sportklubokban, gyülekezetekben sajátítható el a honpolgári kultúra. A patriotizmus e felfogása nem azonos sem az univerzális emberjogi elvekkel, sem az etnikai értelemben vett nemzeti kultúrával. Inkább egyfajta életmódként, sokszínű hagyományként lehet felfogni.

§54 A jeffersoni demokráciára példaként tekintő republikánus-közösségelvű Michael Sandel szerint az USA a századfordulón szakadt el a köztársasági hagyományoktól. A gazdasági igazságtalanságokat orvosló centralizált állam beszűkítette a helyi autonómiát; az egyéni jogokra fókuszáló procedurális demokrácia meglazította a polgárokat összekötő erkölcsi kötelékeket. Putnamhez és Virolihoz hasonlóan Sandel is az állam és az egyén közé ékelődő kisközösségek aktivitásától reméli a hagyományos honpolgári erény feltámadását – kimenetelét illetően meglehetősen szkeptikus. A globalizálódó posztmodern világban nem lehet visszatérni kizárólagosan a közös ügyek megvitatásának helyi módozatához, a politikai eszmecserében való aktív részvétel komoly akadályokba ütközik.

§55 A társadalom belső kohéziója körül kialakult vitában akadtak jó néhányan, akik a liberális individualizmust a kollektív kisebbségi jogok felől bírálják. Vernon Van Dyke 1977-es írásában hívta fel a figyelmet, hogy az egyéni jogok biztosítása nem védi meg az etnikai kisebbségeket az asszimilációtól. A szerző szerint e csoportokat az állam és az egyén közé ékelődő kollektív jogi személyiségnek kell tekinteni, amelyek ebbéli minőségükben méltán tarthatnak igényt kollektív jogokra. Ugyanerre a következtetésre jut a közösségelvű Charles Taylor és a liberális multikulturalizmus talaján álló Will Kymlicka. Megítélésük szerint a liberális állam kulturális semlegessége valójában mindenütt a többségi társadalomnak kedvez. A

hivatalos nyelv a többség számára megkönnyíti, a kisebbség számára megnehezíti a társadalmi integrációt. Nem szólva arról – hangsúlyozzák mindketten –, hogy a kulturális identitás szorosan összefügg az emberi méltósággal. Következésképpen a magukat autonóm közösségnek felfogó kisebbségek problémája csakis a kollektív jogok intézményrendszerével orvosolható.

§56 Yael Tamir a 19. századi liberális nacionalizmus felélesztésével utasítja el a kollektív jogokat. Szerinte az egyének, bár beleszületnek egy adott hagyományba, szabadon választhatnak maguknak vallási és kulturális identitást. A kollektív jog korlátozza ezt a választást, a közösségen belüli egyenlőtlenségeket tartósítja, szembe kerülhet az egyéni szabadsággal. Tamir értelmezésében a modern nemzeti kultúra nem egynemű-statikus, hanem plurális-dinamikus képződmény; nem kritikátlan azonosulást követel, hanem lehetővé teszi a bekapcsolódást a hagyományokról folyó vitába; kötődik a hivatalos nyelvhez, ünnepekhez és történelemszemlélethez, de áthidalja az etnikai különbségeket.

§57 Michael Walzer a republikánus hagyomány mozgósításával veti el a kollektív jogokat. Amíg Huntington az angolszász-protestáns hagyományt, Sandel pedig a jeffersoni demokráciát hangsúlyozza a korai amerikai történelemből, Walzer – történeti érvekkel kevéssé alátámaszthatóan – az amerikai hazafiságot kizárólag a politikai intézményekhez kötődő lojalitásként írja le. A közpolgári és az etnikai nemzet tipológiáját felélesztve élesen megkülönbözteti a politikai és az etnikai identitást, a patriotizmust és a nacionalizmust. Az állam etnikailag semleges entitás – írja –, a kisebbségek a civil társadalom keretein belül, az önkéntes társulás terepén őrizhetik meg kulturális örökségüket.

§58 Vannak-e kulturális jogaink? – teszi fel a kérdést Chandran Kukathas, és a liberális individualizmus jegyében ad rá nemleges választ. Érvei nagyban hasonlítanak Tamiréhoz és Walzeréhoz, de nála a társadalom kohézióját nem valamilyen partikuláris történeti képződmény – a nemzeti kultúra vagy az alkotmányos hagyomány – biztosítja, hanem az univerzális érvényű intézményrendszer és az egyéni választás szabadságát középpontba helyező liberális politikai kultúra.

§59 A kollektív jogok kapcsán Kymlicka megkülönbözteti az őshonos és bevándorló etnikai kisebbségeket. Előbbiek akaratukon kívül kerültek az adott állam fennhatósága alá, így megilletik őket a kollektív jogok; utóbbiak tudatos döntés eredményeként vándoroltak új lak-

helyükre, így elvárható tőlük a kulturális integráció bizonyos foka, hagyományaikat egyéni jogok alapján tarthatják fenn. A liberális multikulturalizmus radikálisabb hívei nem látják ilyen egyszerűnek a helyzetet. Vélekedésük szerint minden biológiai-kulturális sajátosság nyilvános elismerést érdemel, következésképpen csak a különféle etnikai, nemi és szexuális identitások átpolitizálása révén lehet valódi esélyegyenlőséget teremteni. Heller Ágnes a klasszikus liberalizmus védelmében elutasítja az identitáspolitikát, amikor a magán- és nyilvános szféra éles elválasztása mellett érvel. Vitapartnerei éppen ellenkezőleg gondolkodnak. A két szféra közötti határ ledöntésével be kell emelni a nyilvánosságba olyan kérdéseket, amelyek korábban tabunak számítottak, így nyílna mód a liberalizmus megújítására, az egyéni jogok kibővítésére, és a magánélet igazságtalanságainak felszámolására.

§60 A baloldali liberális Jürgen Habermas „alkotmányos patriotizmusa" a közösségelvű és egyénelvű megközelítések metszéspontjában helyezkedik el. Olyan „posztnemzeti, multikulturális" intézményi berendezkedés lebeg Habermas szeme előtt, amelynek politikai kultúrája teljesen elválik a többségi társadalom nemzeti sajátságaitól. Példaként az Egyesült Államokat és Svájcot emlegeti. Jóllehet Európa legtöbb állama jelenleg nemzetállam, de a demokratikus nyilvánosságban való részvétel, az igazságosság értelmezéséről folytatott eszmecsere kialakíthat nemzeti értelemben semleges politikai kultúrát. Habermas szemléletét az Európai Unióra is kiterjeszti. Meggyőződése, hogy a globális kapitalizmus keretei között koncentrálódó gazdasági hatalom ellensúlyozására szükség van nemzeteken átívelő nyilvánosságra. Ha a kulturális elitek közreműködésével, a tömegkommunikációs csatornák igénybevételével kialakul az egész Európát átfogó nyilvános szféra, esély nyílik a közös identitás megteremtésére. Így világosan elválik majd a közös európai politikai kultúra és a „nemzeti művészeti, irodalmi, történetírói, filozófiai hagyomány". Az európai alkotmányos patriotizmushoz „nem annyira az európai középkorhoz kötődő közös eredetben való bizonyosság szükséges, sokkal inkább egy új politikai öntudat, amely megfelel a 21. századi Európa szerepének a világban."

§61 4.

§62 A társadalmi szolidaritásról értekező kortárs bölcselők a 16. században kikristályosodó modern politikai gondolkodás roppant szellemi örökségét mozgatják meg és gyarapítják, igazán sziporkázó, szenvedélyes eszmei csörtéket vívva. Jó szándékuk kétségbevonhatatlan, elfogultságuk megbocsátható. Csak sajnálhatjuk, hogy érveik

nem jutnak el sem a szélesebb nyilvánossághoz, sem a politikai elithez. Az ezredfordulón még valamiféle önálló karakterű nagy pártok legfeljebb szlogeneket kaptak fel. Az ifjabb Bush környezetében protestáns etikáról, keresztény hagyományról, demokrácia-exportról papoltak; a Clinton, Blair, Schröder nevével fémjelezett „harmadik utas" baloldal meritokráciáról, sokszínűségről és globális civil társadalomról szónokolt; a liberális progresszió az életidegen identitáspolitika útvesztőjében tévedt el. A gazdasági növekedés kényszeréhez igazodó jobb- és balközép pártok a 2010-es évekre szellemileg kiüresedtek – miközben a nyugati civilizáció rögvalóságát a monopolkapitalizmus, a digitális forradalom, a kíméletlen munkaerőpiaci verseny és a társadalom kulturális kettészakadása formálta.

§63 A technokrata centrumpolitika az utóbbi évtizedben a felvilágosult etatizmus „nyelvét" beszéli. Úgy tesz, mintha a Nyugat története Voltaire-rel kezdődne, identitása eredendően racionális elveken nyugodna. Nemcsak az a baj ezzel a civilizációs önértelmezéssel, hogy öncsonkító – mert kétségtelenül az –, hanem hogy a történeti gyökerektől és kulturális hagyományoktól elválasztott bürokratikus intézményrendszer nem formál az egész társadalomra kiterjedő kollektív identitást – még nemzetállami szinten sem, nemhogy az Európai Unióban. Sem az etnokulturális különbségeket, sem a globalizáció nyertesei és vesztesei közötti éles kulturális törésvonalat nem hidalja át – ahogy erre egyébként a nemzeti hagyomány sem képes. Az államapparátus, a civil szervezetek, az akadémia szféra, a fősodratú sajtó és a menedzserosztály kozmopolita értékrendje látványosan elválik a társadalmi többség földhözragadt mindennapi valóságától. Sajnos, a habermasi értelemben vett demokratikus európai nyilvánosságról nem beszélhetünk, sőt, a közvéleményformáló igyekezet gyakran népnevelő elitista türelmetlenségbe fordul. Különösen válsághelyzetben világlik ki a centrumpolitika „jozefinista" attitűdje: a 2020-as koronavírus, illetve a 2023-as „ukrán tavaszi ellentámadás" idején a „szakértői" közhelyek pufogtatása mellett a mainstream nyilvánosságban nem igazán maradt tere a tárgyilagos tájékoztatásnak és az érdemi vitának. Aki nem értett egyet, könnyen megkapta a vírustagadó, illetve a putyinista bélyeget.

§64 A centrumpolitika egyetlen érdemi kihívójaként fellépő jobboldali populizmus a nemzetállam nevében fogalmazza meg közösségi hitvallását, jóllehet véletlenül sem a nemzeti kultúra ápolását és a patinás nyugati intézmények védelmét vállalja magára, hanem a kultu-

rális hegemóniáért verseng. A fősodratú sajtó és az akadémiai-popkulturális elit közvéleményformáló befolyását igyekszik visszaszorítani – alternatív intézményhálózat kiépítésével, ideológiai agytrösztökkel, tudományos műhelyekkel, sajtótermékekkel, TV-csatornákkal, népszerű influenszerek pártfogásával. Politikai filozófiai értelemben a jobboldali populizmus egyáltalán nem konzervatív, de nem is fasiszta – ahogy ellenfelei állítják –, hanem bonapartista. A „karizmatikus" vezető és a nép közötti közvetlen kapcsolatra épít, igyekszik megkerülni a liberális intézményeket, a gazdasági és a politikai elit között szorosra fonja a szálakat. Az orbáni Magyarország mintegy laboratóriuma az illiberális demokráciának. Mindazon túl, hogy Trump szélsőségesen libertárius gazdaságpolitikát folytat, sok mindenben hasonlóan jár el, mint a magyar miniszterelnök: az állami bürokrácia szétverésére, a fékek és ellensúlyok gyöngítésére törekszik; kényelmetlen ellenlábasait megfenyegeti; rendpárti intézkedéseket vezet be.

§65 Az orbánizmus és a trumpizmus közötti perdöntő különbség, hogy az USA-ban nem működik az „egy zászló, egy tábor" elve. A republikánus tömegbázis, illetve a MAGA-mozgalom nem felülről vezérelt, hanem alulról szerveződő, értékrendjét tekintve korántsem egységes, hanem meglehetősen sokszínű – akárcsak a demokraták mögött álló szavazótábor. Így az amerikai elnök ámokfutásával szemben a civil társadalom mégiscsak képes kifejteni valamicske ellenállást – és nem csupán az ellenzéki oldalon.

§66 Persze ezzel megint ott kötünk ki, ahol a part szakad. Az öntudatos magyar civil társadalmat megszervezni csak helyi szinten, mindennapi aprómunkával lehet – ha egyáltalán. Az efféle eszmefuttatások legjobb esetben is csak egy maroknyi értelmiség elszigetelt eszmecseréjéhez adhatnak néhány újabb adalékot. 21

§67 Summázva az eddigieket: a valódi jog- és esélyegyenlőségen, honpolgári öntudaton és közösségi szolidaritáson nyugvó nemzeti társadalom, abban a formában, ahogy Farkas Attila Márton lefestette, Nyugaton is csak ideig-óráig működött, ráadásul súlyos ellentmondásokkal terhelten. Újjáépítése lehetetlennek tűnik. Alternatíváját nem találjuk. Milyen sors vár ránk az információs társadalomban, a technológiai óriáscégek és a globális nagyvállalatok növekvő befolyása mellett, a geopolitikai-gazdasági érdekeiket nyers erővel érvényesítő nagyhatalmak ütközőzónájában? Megjósolhatatlan. De Sylvester Jánost parafrazálva: reménytelen helyzetben, a pusztulás közepette sem adhatjuk fel a társadalmi problémák megoldásán

21 **Csury Balázs**

A nemzetszervezés sok szempontból nagyon hasonlónak tűnik a demokráciaszervezés munkájához: az értelmiség felismeri, hogy a jogállamot hatékonyabban védi a társadalom, ha kötődik hozzá. Ez a „műveltetett" demokrácia- és nemzeteszme egyrészt legendásan anakronisztikus és kevéssé hatékony: nem tudjuk az emberek akarata ellenére fejükbe tölteni az eszméinket, ilyet utoljára a jezsuita atyák, a protestáns prédikátorok és a narodnyikok csináltak. Ugyanakkor a…

a teljes hozzászólás (3,3 ezer karakter) →

válasz **Tevesz László**

Alapvetően egyetértek. Csak a hangsúlyokat tenném máshová: az öntudatos magyar helyi civil társadalom megszervezésében a helyi mindennapi aprómunka a perdöntő. A társadalom átfogó, országos léptékű edukációja…

a teljes válasz →

merengő értelmiségi hitvallásunkat, mert „csak szellemi kincs élheti túl a halált”.

Szerzői hozzászólások 3

19 **Farkas Attila Márton** · kommentár

↑ vissza a szöveghez: E7 §4 · a margón

> *„…Szinte már csak az köt össze bennünket politikai közösséggé, hogy gyűlöljük egymást.”*

Bár utálok aktuálpolitikát behozni ebbe az intellektuális mezőbe, a Tisza teljes győzelme számomra ebből a szempontból igen érdekes jelenség. Már-már olyasmi, mintha laboratóriumi kísérletet látnánk. Ugyanis olyan alakulat takarítja el a (szélső)jobboldalt, mely maga is jobboldali, s melynek vezetője hol zsinóros mentét, hol erdélyi népviseletet ölt, hol Wass Albertet olvas fel, hol Padányi Viktort idéz, s mind a határon túli magyarok ügyét, mind az antikommunista frazeológiát preferálni látszik. Ugyanakkor gesztusokat tesz a liberálisok felé is, kik egy emberként támogatták a választások idején. Nos, kíváncsi vagyok, mikor, hol, és milyen formában fog megjelenni a kuruc–labanc, népi–urbánus, hígmagyar–mélymagyar ellentét, melyet bármily igyekezettel is próbál a bukott állampárt maradéka szítani (magát továbbra is a szittya oldal hiteles képviselőjének beállítva), egyelőre ezek az igyekezetek haszontalannak mutatkoznak. Ennek egyik oka bizonnyal a „szittya oldal” saját elveinek és értékeinek látványos feladása és elárulása, gondoljunk a posztsztálinista orosz hatalommal vagy a Kínai Népköztársasággal való barátkozásra, a szlovákiai magyarok elárulására Fico okán, vagy a román és szerb fasisztákkal cimborálásra stb. Emellett (vagy talán részben emiatt) a liberális értelmiség zöme is hallatlanul toleráns egy szolidabb nacionalizmus és kiegyensúlyozottabb emlékezetpolitika iránt, a 90-es évek vehemenciája legfeljebb nyomokban lelhető fel, illetve csak egyes közbeszélőknél. Így, ha nem történik meg, hogy a Tiszán belül, vagy körülötte előbújnak a kurucok és a labancok, akkor ez a korszak, legyen bármily rövid vagy hosszú, egyedülálló lesz. S ezt most teljes neutralitással mondom. Nem lelkesedésből, inkább érdekességként.

válasz **Tevesz László**

Kétségtelen, hogy a Tisza győzelme merőben új helyzetet teremtett ideológiai téren is. De sajnos, a társadalmi frusztráció, düh és gyűlölködés mértéke nemigen csökken. A jórészt negatív érzelmek ideológiai keretezéséhez manapság az országos identitáskonstrukciók és hagyományos eszmei ellentétek kevesebb támpontot adnak, mint a globális trendek. Ahogy az esszében is utalok rá, a legélesebb politikai törésvonal a nyugati fősodor és az úgynevezett „szuverenista” populizmus között húzódik. Így találta meg az európai

elittel hadakozó Orbán Viktor az egyik legfőbb szövetségesét a magyarellenes Ficóban. Sajátos kelet-közép-európai fejlemény a populizmus nyugatbarát, technokrata változatának felbukkanása (Szlovéniában, Szlovákiában és Bulgáriában). Itt a nyugati centrum-politikához igazodó „szakértői" kormányzás a régi, a forma új: az intézmények (alkotmány, sajtó, pártok, szakszervezetek, civil egyesületek, önkormányzatok) kevéssé fontosak, a hangsúly a „karizmatikus vezető" és „nép" közvetlen (döntően online) kapcsolatára helyeződik.

1 746 karakter · válasz: Tevesz László (második kör)

20 **Kicsák Lóránt** · kommentár

↑ vissza a szöveghez: E7 §5 · a margón

> *„…Itt múlhatatlanul szükség lenne feltépni fájó régi sebeket, felelevéníteni a magyar nemzeteszme körül egykor ölre menő éles vitákat."*

Az igazságosságról folytatott nyilvános, demokratikus párbeszéd azért nem lehet kevés, mert ez, ha jól értjük, minden, amit a nyilvános párbeszédtől elvárhatunk, és a valóságtartalma miatt egyedül ez segíthet elkerülni, hogy beszédünk belesüllyedjen az arroboriba. Nem tekintettem megoldásnak a közbeszéd és közállapotaink javítására. Valóságminimumként gondoltam rá. Olyan közös alapként, mely minden megszólalás alapja, ha abból indulunk ki, hogy az arrobori ellen az „védhet meg", ha a (társadalmi) valóságra hivatkozunk. Mivel (ez) a valóság nyelvi konstrukció, minden beszéd valamilyen nézőpontból egyedi álláspont szerint érdekvezérelt és önigazoló beszédnek bizonyul (ez az arrobori alapja), amit nem igazolhat semmilyen valóság, csakis a maga teremtette valósága, az önreferencialitás. Miről beszélhetünk így? Hol van a nyelvi konstrukcióban teremtett valóság tartalma? Mire hivatkozhat a beszédünk, ami önmagán túlmutat? A beszélői pozícióra, az érdekvezéreltség okán, nem. De valamiféle objektív igazságra sem, mert az igazság az adott beszélői pozícióból felbukkanó valóságkonstrukció effektusa. Igen, az arrobori *a maga szempontjából* valósághű és igaz beszéd, ti. a pozíciót igazoló konstruált valósággal megegyező. Ezért jogos FAM kritikája, hogy nem tartalmi, hanem metanyelvi kritikát igényel az arrobori beszéd. Ehhez kell a metapozíció, amit én nem konstruált valóságnak neveznék.

Ez a valóság a szenvedést okozó igazságtalanság, melynek a közbeszéd amolyan Aufhebung-ja: átírja nyelvi konstrukciókba, de megőrzi a maga valójában. Az átírás nem indoklás vagy magyarázat. A szenvedés és az igazságtalanság ténymegállapítása, amely azért nem találhat indokot és magyarázatot semmiféle körülményben, mert éppen a társadalmi körülmények szülik az igazságtalanságot és a szenvedést. Az igazságosságról szóló nyilvános diskurzus tehát az igazságtalanságot szülő társadalmi intézmények nyilvános megvitatása, kritikája, és olyan új intézmények alapítására tett kísérletek vagy javaslatok, melyek a

szóba hozott igazságtalanság révén utalnak arra, amikor nincs igazságtalanság.

Az igazságtalanságot és szenvedést szülő körülmények a társadalmi intézményeink, melyek értelmek és jelentések testet öltései. A magyar nemzet és még a magyar nemzettudat is: intézmények; annak az értelemegésznek (jelentés- és értelem-, ebben az esetben önértelmezés-összefüggésnek) a testet öltése elbeszélésekben – a mitikusaktól a tudományosakig –, elméletekben és emlékezésekben, szimbólumokban, társadalmi és politikai berendezkedésekben stb., amelyeket önmagunkról, identitásunkról valaha diszkurzív és vagy nem-diszkurzív formába öntöttünk. És mi más a nemzettudat történeti-kritikai értelmezésének célja, mint hogy rámutasson a nemzetfelfogásban és nemzettudatban rejlő torzulásokra, azoknak a hatalmi viszonyoknak a rögzülésére és továbbélésére, amelyek részben vagy egészében hozzájárultak kialakulásához, és amelyek totálisnak tüntetik fel a nemzetet, miközben egyeseket privilegizálnak, másokat kirekesztenek, egyeseket felemelnek, másokat megbélyegeznek, alávetnek, hazaárulónak, nemzetidegennek, páriának bélyegeznek, vagy egyszerűen csak figyelmen kívül hagynak, elhallgatnak, nem engednek szóhoz jutni, nem ismernek el; ugyanannak a közösségnek bizonyos tagjait, akik éppen arra tartanának igényt, mondjuk a magyar nemzet hazájában eltöltött tevékeny jelenlétük okán, hogy elismert, integráns részei legyenek a nemzetnek és a maguk identitáselemei is megjelenjenek az össznemzettudatban. Van-e nagyobb szenvedés, mint idegennek lenni a honban, amikor figyelmen kívül hagyják a jelenlétünket, lealacsonyítanak, kizárnak a közösségből? A közösség közös javából, mely munícióhoz nemcsak hozzáférnünk lehet, de nekünk is hozzá kell járulnunk? Nem ez az alapja és első lépése a fizikai szenvedésnek, amelyet a kizárás okoz a társadalmi jelenlétből, a közjóból részesedésből? A megfosztás vagyoni, tulajdoni, politikai jogoktól, és ennek folytatásaként az érintettek teljes élethelyzetét meghatározó, intézményesített körülmények: a nélkülözés, nyomor, kirekesztettség, a társadalmi mozgás, felemelkedés elrekesztése, ami élő halottá, gyakran pedig valódi hullákká teszi őket? A történelmi megértés elengedhetetlen, és csakis kritikai lehet, ennek alapját viszont a mások igazságának mint társadalmi igazságtalanságforrásnak a felmutatása adja.

4 341 karakter · hivatkozásai (H20)
Említi: Farkas Attila Márton

21 **Csury Balázs** · kommentár

↑ vissza a szöveghez: E7 §66 · a margón

> *„…Az efféle eszmefuttatások legjobb esetben is csak egy maroknyi értelmiség elszigetelt eszmecseréjéhez adhatnak néhány újabb adalékot."*

A nemzetszervezés sok szempontból nagyon hasonlónak tűnik a demokrácia-szervezés munkájához: az értelmiség felismeri, hogy a jogállamot hatékonyabban védi a társadalom, ha kötődik hozzá. Ez a „műveltetett" demokrácia- és nemzeteszme egyrészt legendásan anakronisztikus és kevéssé hatékony: nem tudjuk az emberek akarata ellenére fejükbe tölteni az eszméinket, ilyet utoljára a jezsuita atyák, a protestáns prédikátorok és a narodnyikok csináltak. Ugyanakkor a rendszerváltás után kezdődő radikális populista válság (a rendszerváltó értelmiség idea-köztársaságát egymás után rázta meg a MIÉP, majd a Jobbik, majd az NER felemelkedése) nem alaptalanul alakította ki sok emberben azt a benyomást, hogy nincs más út. Talán érdemes lenne innen nézve, folyamatként vizsgálni a Találjuk ki Magyarországot, a Tanácstalan köztársaság, de akár a Slejm és az abból kinövő Partizán kezdeményezéseit. Mindegyiket összeköti a humán értelmiség kiinduló felismerése, hogy a pártállam utáni eszmei űrt a technokrácia nem töltötte be, csak tályogosította, és ez a tályog az egész demokráciát legyengíti. Talán még nem merült feledésbe pár évvel ezelőttről annak a corvinuszos tanárnak a felháborodott publicisztikája sem, aki arra panaszkodott, hogy a magyar diákok alig ismerik nemzetük történelmét, őket oktatni olyan, mintha turistákkal beszélne az ember. Miután a humán értelmiség tanúja volt, hogy az eszmékhez nem kötődő többség miként hagyta veszni a plurális demokráciát, a jogállamot, a társadalmi szuverenitást és a nemzetet, a 2000-es évekre több-kevesebb sikerrel néhány műhely is elkezdte az edukáló és kötődés-építő munkát, a kormányzó jobboldal ideológusai pedig kapkodva a nemzeti nevelést. Bár az egyes szereplők indítékai és eredményei is mások, egyek a reformkori ambíciójú voluntarista munkában: gondolatokat adni a társadalomnak. Erről a folyamatról Puzsér Róbert populáris történelem-magyarázása sem leválasztható, az ő projektje az egyik legsikeresebb, hiszen kifejezései és narratívája 2026-ra már a kormányváltó mozgalom mainstream szótárához tartoznak. Ha 2026 után is úgy gondoljuk, hogy a humán értelmiségnek van feladata ezen a téren, akkor át kell értékelnünk, mi fér bele nyilvános gondolkodóként. Ha dermeszt minket a félelem, hogy a pártállami és neoliberális eszme-radírozás után a modern politikai közösség fogalmaiban vadnyugati állapotok uralkodnak (emberi jogok, szolidaritás, szabadság, demokrácia, szellem – ezek mostantól azt jelentik, aminek a leghangosabb értelmező kikiáltja őket, vagyis *aki kapja, marja*), akkor azzal is számot kell vetnünk, hogy a YouTube csatornákat és Instagram kampányokat vezető humán *influenszer*-osztály ebben a háborúban sokkal jobb hídfőállásokat tart, mint a folyóiratos-konferenciás humán *értelmiség*. A kommentátorok, megmondó emberek, politikai sportkommentátorok eddig is léteztek, de csak a modern internetes kultúra nyitotta a jelenlegi szélességre az akadé-

miai és a populáris írástudók közti elérés-ollót. Hogyan akar a humán értelmiség fogalmakat és eszméket megvédeni a 21. században, ha nem hajlandó versenyezni a több százezres követőtáborokkal? Méltatlan, de ilyen idők járnak, senki sem mondta, hogy felelős republikánusnak lenni kellemes. Ha semmi sem változik, az öntudatos magyar civil társadalom helyi megszervezését végül az influenszerek fogják elvégezni, félek, olyan is lesz.

válasz **Tevesz László**

Alapvetően egyetértek. Csak a hangsúlyokat tenném máshová: az öntudatos magyar helyi civil társadalom megszervezésében a helyi mindennapi aprómunka a perdöntő. A társadalom átfogó, országos léptékű edukációja persze fontos, de ennél jóval fontosabb, hogyan alakuljon ki/erősödjön meg olyan lokális elit, amely a helyi társadalom ügyeiért vállal felelősséget. Azaz nem a félfeudális vertikális függőségi viszonyok fenntartásában érdekelt, hanem a horizontális polgári önszerveződés élére áll. Az igazi alkotmányos/nemzeti hitvallás nem felülről terjesztett, hanem alulról kiforró eszmei képződmény. A legkézenfekvőbb történeti példával élve: az USA alkotmányát a politikai elit formálta – de úgy, hogy a polgároknak széles autonómiát adott a helyi ügyek intézésére. Ha valaki befolyásolni tudja saját közösségének életét (hogy mi épüljön helyben közpénzből, hogyan oktassák az iskolában a gyerekét, hogyan javítható a közbiztonság, és így tovább), akkor könnyebben azonosul a helyi intézményrendszerrel. És ezeket a lokális kötődéseket lehet aztán „felülről" beleszőni valamiféle közös alkotmányos/nemzeti elbeszélésbe. Az ifjabb nemzedék nevelésében is a helyi szocializáció az elsődleges. Az iskolában, az önképzőkörben, a sportegyesületben lenne szükséges olyan közös programokat szervezni és közös feladatokat adni a gyerekeknek, amelyek az aktív közösségi részvételre serkentenek; illetve hagyni, sőt, ösztönözni a felügyelet nélküli közös spontán játékokat.

3 348 karakter · válasz: Tevesz László (második kör)

Források

Ehhez az esszéhez nem tartozik azonosított forrás.

Ehhez az esszéhez nem tartozik lábjegyzet.

Kapcsolatok

HOZZÁSZÓLTAK 3

- Farkas Attila Márton: 19 (§4)
- Kicsák Lóránt: 20 (§5)
- Csury Balázs: 21 (§66)

EMLÍTI 2

- Farkas Attila Márton 4×, először §3
- Kicsák Lóránt 1×, először §5

KI EMLÍTI 1

- Kovács Gábor: Mindig bontott téglából 1×

KÖZÖS FOGALMAK MÁS ESSZÉKKEL

- Tallár Ferenc: Liberális és illiberális demokrácia: egy egész két fele? 7: demokrácia, illiberális demokrácia, nacionalizmus, neoliberalizmus, populizmus, szittya nacionalizmus, technokrácia
- Kiss Lajos András: A politikai infantilizmus természetrajza 5: demokrácia, illiberális demokrácia, nacionalizmus, populizmus, technokrácia
- Éber Márk Áron: Elmúlt korok hordaléka 5: demokrácia, nacionalizmus, populizmus, szittya nacionalizmus, technokrácia
- Gulyás Ábel: Nemzeti technokrácia – a szakértelem visszatérése a honi retorikába 4: demokrácia, nacionalizmus, neoliberalizmus, technokrácia
- Fleck Zoltán: Gyávák és sznobok a hatalom szolgálatában 4: demokrácia, illiberális demokrácia, neoliberalizmus, populizmus
- Ács József: A technokrata mákonytól a sötét felvilágosodásig 4: demokrácia, nacionalizmus, szittya nacionalizmus, technokrácia
- Csury Balázs: Gesta Hungarorum 4: demokrácia, illiberális demokrácia, nacionalizmus, technokrácia
- Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika? 3: nacionalizmus, neoliberalizmus, technokrácia

Az esszé minden hivatkozása a Hivatkozás indexben (E7) → · az esszéhez nem tartozik lábjegyzet

← Előző · E6
Kovács Gábor: Mindig bontott téglából

E8 · Következő →
Tallár Ferenc: Liberális és illiberális demokrácia: egy egész két fele?

8. Liberális és illiberális demokrácia: egy egész két fele?

Tallár Ferenc

Először a Liget online folyóiratban jelent meg: ligetmuhely.com/tallar-ferenc-liberalis-es-illiberalis-demokracia-egy-egesz-ket-fele/. A margón 6 szerzői hozzászólás.

§1 Farkas Attila Márton (FAM) húsz évvel ezelőtt megjelent könyve, az *Arrobori,* nemcsak kitűnő, máig jól használható jellemzése volt a rendszerváltás (rendszerváltozás, sima átmenet stb.) másfél évtizedének, de bátor tett is. Bátor abban az értelemben, hogy valóban rendszerkritika volt: nem beilleszthető sem az 1994-ben létrejött és 2006-ban, a második Gyurcsány-kormány idején is fennálló MSZP-SZDSZ koalíció úgymond balliberális beszédmódjába, sem a formálódó-alakuló jobboldaléba. Mindkét táborral élesen szemben álló, baloldali kritika volt az *Arrobori,* persze a maga szuverén módján. A könyvet záró *Üvölteni kell* című fejezet erről a baloldaliságról ad számot, minden illúzió, minden utópikus, nagy tervezet, a marxizmus vagy az osztályharc 19. századi eszméinek felvonultatása nélkül. FAM a szituacionistákról, a fantázia Örök Ünnepségbe forduló forradalmáról beszél [22], miközben nagyon is tisztában van azzal, hogy az „ilyen szövegek egyre inkább anakronisztikusnak hatnak, hiszen a jelenkor már nem a jóléti kapitalizmus időszaka, amikor az utópista luxusgondolatok táptalajra lelhettek a fiatalok elméjében. A tőke minden külső és belső kontroll nélküli nyomulása és gáttalan érdekérvényesítése Townsend és társai mizantróp szemléletét hozta vissza" (390), és ezek jutnak érvényre – állítja FAM – a magukat baloldalinak-balliberálisnak mondó koalíció politikájában is.

§2

22 **Vörös István**

AZ ELSŐ AUTÓMÁRKÁK FURCSA NEVE ÉS TÍPUSAI

Miféle forradalmak vannak,
lehetnek, lesznek – kizártak,
lehetetlenek? Gyávák

forradalma? Megalkuvóké?
A forradalom megalkuvása? A
forradalom
gyávasága? Nem volt-e eleve hülye
találmánya az angoloknak, aztán a
franciáknak
a forradalom?

A fantázia forradalma? Az értelmiség
forradalma? A sportolók forradalma?
A pincérek forradalma? Az antikváriusok
forradalma? Az állatoké?
Isten forradalma?

Mikor Zeusz föllázadt az apja ellen,
az forradalom volt?
Mióta nevezzük a lázadást...

a teljes hozzászólás (1,5 ezer karakter) →

De mit kezdhet a „realitás talaján" álló politikus – aki mégiscsak a kompromisszumok szakembere – az Örök Ünnepség fantáziaképével? Szóval, hogy ez így talán édeskevés lenne? Maradjunk egyelőre annyiban: ahhoz éppen elég, hogy FAM a korszak balliberális hegemóniájának „süket dumáját" (arroboriját) éles kritikával illesse, és fenntartsa a „luxusgondolatot", mely mégiscsak az „ősi egyenlőségelvvel, az igazságos társadalom időtlen eszméjével", egyszóval az „emberi igazságérzet" ideájával azonos. Ez pedig – mondja – „jóval korábbi a munkásmozgalomnál, korábbi a kora újkori utópisták álmodozásainál, sőt, a közhiedelemmel ellentétben még a kereszténységnél is. Ennek az ideának az eredete az emberi tudat mélyrétegeiben gyökerezik, legalábbis erre utalnak a legkülönfélébb kultúrákban fölbukkanó Aranykor-mítoszok, az egyenlőségen és igazságosságon alapuló, boldog és tökéletes emberi közösség hol távoli múltba, hol távoli jövőbe vetített, gyakorta szakrális mezben fölbukkanó víziói." (81) Erre a gyakorta szakrális mezben felbukkanó fantáziaképre visszatérek még, mert távolról sem olyan erőtlen, lilaköd-szerű képződmény, melyet egy „komoly ember" el kell, hogy hessentsen magától. De most még másról kell szólni.

§3 Hogyan olvassunk *ma* egy olyan könyvet, mely éles, sőt, alkalomadtán szenvedélyes kritikával illeti a rendszerváltássá magasztosított „sima átmenetből" születő balliberális hegemónia, ezen belül a „Gyurcsány-rendszer" korszakát? Hogyan olvassuk ma, azaz a NER, vagy inkább az „Orbán-rendszer" idején, mely a maga „rendszerváltását" és „fülkeforradalmát" éppen a Gyurcsány-rendszer megdöntésével igazolta, és máig visszatérte veszélyével riogat? Egy formális logika szerint következhetne ebből akár a balliberális hegemóniát „megdöntő" NER melletti állásfoglalás is, ám FAM esetében nyilvánvalóan nem erről van szó. A felsejlő ellentmondás, a két rendszer szembenállása látszólagos. Valójában *egymás inverzei:* a kettő – mondhatni dialektikusan – feltételezi egymást, szóval együtt alkotnak egy *hamis egészet.* Miként FAM a jelen vitát bevezető írásában[1] állítja: „ahogyan a kádári konformizmus és cinizmus alapozott meg az újkapitalizmusnak, s vele a magyar neoliberalizmusnak, úgy lett ez utóbbi alapja a NER-nek. Egyikből következett a másik, egyikre alapozott a másik". Ez pedig azért lehetséges – írja FAM az *Arrobori* 2020-as e-könyv-változat bevezetőjében –, mert a két tábor mögött olyan „évszázados gondolkodásbeli minták állnak", melyek egyazon kérdésre adnak szükségképpen részleges és hamis, következésképpen a hazugságok rendszeréhez (az arroborihoz) vezető választ. Azaz „kormányzatoktól, rezsimektől, sőt, rendszerektől függetlenül keserítik életünket".[2] (7) Ennek az értel-

mezési keretnek az érvényességét semmiképpen nem vonnám kétségbe. Magam is úgy látom, hogy évszázados minták működtek a rendszerváltásban és az azt követő évtizedek magyar társadalmában is. Úgy vélem azonban, hogy az Orbán-rendszer kiépülésével olyan új politikai alakulat jelent meg a színen, mely támasztékként felhasználja ugyan a meggyökeresedett mintákat, de *új útra* tért, és ez az út veszélyességében – már ha fokozható a fokozhatatlan – messze túlmutat a korábbi mintázaton: nem illeszthető már ebbe az értelmezési keretbe.

§4 De lássuk előbb magát az értelmezési keretet. FAM az *Arrobori*ban és egyéb írásaiban – erőssége ez és érdeme – a magyar társadalom történetét a Nyugathoz való viszonyában látja és láttatja. Olyan *félperifériás,* fejlődésében megrekedt ország történelmeként, mely előtt két, egyaránt veszélyekkel terhes lehetőség áll.[3] A Haza *és* Haladás jelszava elvált, sőt, szembekerült egymással, és a két jelszó zászlaja alatt kialakult a két egymásra fenekedő tábor: harci dobok dübörgése mellett kurucok és labancok, urbánusok és népiek, kozmopoliták és szittyák, libsik és NER-lovagok menetelnek a „zsákutcás magyar történelem" országútján. Természetesen nem a „volgai lovastól" örökölt nemzetkarakterológiai jegyről van szó, hanem a 16. század táján megrekedt fejlődés, a félperiférias helyzet következményéről. Arról, hogy Magyarország egy *félperiférias* régióban helyezkedik el, melynek elmaradottsága (relatív szegénysége) szorosan összefügg a nyugati *centrum* fejlődésével (gazdagságával). Mondhatnánk: az egyik azért tud fejlődni, mert a másik elmaradt. A határokon átlépő tőke működési elvéből következően a versenyelőnyök a centrumban akkumulálódnak, míg a versenyhátrányok a periférián, s a létrejövő különbségek a *longue durée* (hosszú időtartam) tanúsága szerint szinte behozhatatlanok.

§5 A Haladás, a „birodalmi progresszivizmus" hívei megnyitnák a határokat a mindenekfelett csodált „civilizált világ", a Nyugat „felvilágosult kultúrája", társadalom- és államszerkezeti struktúrái, gazdasága és technológiája előtt, azaz komprádor hevülettel vállalják az *öngyarmatosítás* kockázatát: egy gazdasági, politikai és kulturális eszközökkel kikényszerített, rapid és szervetlen fejlődés kockázatát minden turbulenciájával egyetemben, még ha ez széles tömegeket érintő válságokkal és tragédiákkal fenyeget is. És jön a felvilágosultak leereszkedő gőgje, jön az arrobori: vakok és ostobák azok, műveletlen senkik, akik nem látják a Haladás nagyszerűségét. A másik oldalon pedig megszületik a szittya nacionalizmus, mely élesen különbözve a nemzet fejlődését forszírozó nyugati államok

nacionalizmusától, dacosan elutasítja a centrum felől érkező kihívást, és a félperiféria, fejlődésében megrekedt országot azonosítják a Hazával. Rendies struktúráiban, az úr–szolga és az urambátyám viszonyokban, a nép alázatában, úgymond szelíd tűrőképességében fedezi fel a magyarság megőrzendő ősiségét és tradicionalizmusát, amit felpaprikázva, harcias daccal védelmez, miközben az idegenszívűek, a hígmagyarok, a „zsidó kapitalizmus" mérgező mákonyává nyilvánítja a haladárok minden lépését. Ami természetesen a félgyarmati helyzet átírását és szentesítését jelenti.[23] És mert mindkét tábor hazudni kényszerül, részben tagjai önfeledt hite, még inkább személyes vagy rétegérdeke okán, a két tábor a hazugságban magára zárul. Tagjaitól elvárja az egyoldalú vakságot, a néma konformitást, mely idővel bamba konformitássá szelídül.

§6 Mindez természetesen csak állóképbe merevített, zanzásított változata FAM koncepcionális keretének. De ahhoz talán elég, hogy átlássuk, az 1994-es választásokkal létrejött neoliberális hegemóniának az *Arrobori*ban olvasható leírása elhelyezhető a „birodalmi progresszivizmus" értelmezési keretében.[24] A „sima átmenet" során lezajló, súlyos társadalmi következményekkel járó, azaz távolról sem sima „spontán privatizáció" és az egyértelmű nyugati orientáció éppúgy megfelelt a késő kádári korszak technokrata-menedzser rétegéből születő posztszocialista nomenklatúra-burzsoázia érdekeinek, ahogy megfelelt a liberális értelmiség meggyőződésének is, hogy egyedül a magántulajdon és a kapitalista viszonyok megszilárdulása biztosítja a demokráciát – kerül, amibe kerül. Bár FAM többször hangsúlyozza, hogy a rendszerváltás liberális értelmiségét elsősorban a jobboldal újjáéledő antiszemitizmusától való félelem igazgatta, ez a félelem egyszerű képletbe fogva jól illeszkedett az öngyarmatosítás keretébe: a kapitalizmus kritikája „az Amerika-ellenességgel párosul és azonosul, az Amerika-ellenesség az Izrael-ellenességgel és az antiszemitizmussal, ez utóbbi pedig a nácizmussal." (157) Megállítani a Haladás ellenségeit csak a gyors privatizációval, a külföldi tőke és a multinacionális vállalatok rapid betelepedésének szorgalmazásával, a kapitalizmusnak megfelelő környezet megteremtésével, így például a szakszervezetek ellehetetlenítésével, szóval a vadkapitalizmus felvállalásával lehet. A cél az volt, hogy a Haladás visszafordíthatatlanná váljon – ahogy akkoriban egy csurkista mondhatta volna – „e vérző Hazában". Mert hogy a Haladásnak ára volt, az kétségtelen. Az SZDSZ, elhatárolódva a szociális kérdéseket, a szegényeket képviselő SZETA vonalától, koalícióra lépett az MSZP-vel: „összenőtt, ami összetartozik", és megszületett a balliberális jelző. Aminek csak annyi hibája van,

23 Farkas Attila Márton

Sokszor elmondtam máshol is, de az *Arrobori*ban is hangsúlyozom, hogy az öngyarmatosítás e két formája egymásból táplálkozik, s egymást erősíti, mivel ha elfogynak a pozitív, jövőt építő üzenetek (márpedig ezek itt nálunk általában hamar elfogynak), marad az ijesztgetés a másik féllel, a másik nélkülözhetetlen eleme a talpon maradásnak. A másik mint rémpélda és veszély adja meg a legitimációt akkor is, amikor már minden érv elfogyott és minden tény a fennálló rend…

a teljes hozzászólás (1,6 ezer karakter) →

24 Kiss Lajos András

Akkoriban igen kevesen sejthették, amiben a kádári éra utolsó évtizedében megerősödő technokrata-menedzser réteg legszemfülesebb tagjai már biztosak voltak, hogy „rövidesen eljön az ő idejük", és nyíltan, minden virágnyelvbe csomagolt mellébeszélés nélkül kimondhatják: „egyedül a magántulajdon és a kapitalista viszonyok megszilárdulása biztosítja a demokráciát". Természetesen az újkapitalizmus elszánt hazai prófétáinak nem volt különösebben nehéz dolguk, hiszen…

a teljes hozzászólás (4,4 ezer karakter) →

hogy az MSZP nem volt baloldali, a liberális oldal pedig intranzigenssé vált. Beszédmódjának, az arroborinak „célja a fönnálló gazdasági-politikai rend megkérdőjelezhetetlensége – kvázi 'szakralizálása'. Ide sorolhatók az olyan frázisok, mint a 'különben nem jönnek ide a befektetők', 'az ország gazdasága szempontjából', a 'veszítünk a versenyképességünkből' stb., de ide sorolhatók az olyan szövegek is, mint pl. a 'bízzuk a szakemberekre', vagy a már említett 'populista demagógia' kifejezés használata bárminemű rendszerkritikára, még az egészen udvarias, enyhe bírálatokra is." (68) És végül jött a Gyurcsány-korszak, a maga egyértelműen neoliberális politikájával.

§7 A rendszerváltás első, 2010-ig terjedő szakaszában egyértelműen kirajzolódnak tehát a félperifériás lét „évszázados gondolkodásbeli mintáinak" kényszer-mechanizmusai. Jó indokok szólnak amellett, hogy értelmezni lehet a NER rendszerét is ebben a keretben. Végső soron – mondhatnánk – nem történt más, mint hogy a posztszocialista nomenklatúra-burzsoázia helyére a „nemzeti tőke" nomenklatúra-burzsoáziája lépett, ezer szállal bekötve abba a politikai erőközpontba, amely az öngyarmatosítást immár a belső erőkre bízta. A NER rendszerét vitaindító írásában FAM így jellemzi: „mára nem csupán jogot nyert a feudális Magyarország magasztalása és a magyar progresszív hagyomány szinte teljes megtagadása (sőt, olykor explicit kárhoztatása), hanem a NER szabályos rendi társadalmat hozott létre, alig titkolva ezt a dicső tettét. Ez a feudális hierarchia nagyjából így néz ki: legfelül a kvázi uralkodó – nevezhetjük kormányzónak akár – a családjával, alatta a neki engedelmes és tőle félő NER-bárók, utána a bármire kész 'köznemesség' a pribékek széles hadának képében, majd a mindent tűrő, de engedelmes jobbágyság. S velük szemben az 'idegenek', az ország lehazaárulózott és majdhogynem másodrendű állampolgárként kezelt másik fele. Mindehhez a város- és értelmiségellenesség. Orbánék (akiknek fiatal nyugatos liberálisként legnagyobb volt a pofájuk a rendszerváltás idején) tulajdonképp visszarugdosták az országot és a társadalmat jó kétszáz-háromszáz évvel korábbra, legalábbis társadalmi és kulturális szempontból."

§8 Találó ez a leírás, és vajon nem a szittya nacionalizmus megnyomorított Hazáját írja-e le? Ha pedig azt írja le – márpedig azt írja le –, nem kell-e azt mondanunk, hogy forog tovább az „évszázados gondolkodásbeli minták", a félperifériás „kompország" minden értelmes szándékot, hazát és haladást felmorzsoló malomkereke? Azaz – miként már idéztem FAM-ot – „ahogyan a kádári konformizmus és

cinizmus alapozott meg az újkapitalizmusnak, s vele a magyar neoliberalizmusnak, úgy lett ez utóbbi alapja a NER-nek. Egyikből következett a másik, egyikre alapozott a másik". De valami mintha mégis megváltozott volna. Mintha egy új, a mára már megszokottnál is nagyobb veszély leselkedne, ahogy erre Kovács Gábor is utalt, és ahogy utal rá FAM is. Mintha a malomkerék forgása leállna, hogy – teszem hozzá – alóla egy új szörny bújjon elő.

§9 FAM teljes joggal azt mondja, hogy könyve – legnagyobb sajnálatára – „máig érvényes, dacára, hogy az ostorozott neoliberális globalizációnak és gyarmatias magyar változatának befellegzett, s úgy tűnik, már utóvédharcokra se nagyon telik tőle". De – mondja – a NER sem „új rend, nem holmi posztfasizmus, hanem a politikai magyar nemzet teljes megszűnte. Nem megszilárdulás, hanem egy bomlási folyamat végterméke". De mi lenne ez a végtermék? Mi született a bomlásból? Maga a felbomlás, a politikai nemzet megszűnte? Kétségtelen, végtelenül kiélezett feszültségben két tábor áll szemben egymással, de nagyon úgy *tűnik,* hogy ez a két tábor az „évszázados gondolkodásbeli minták" jól ismert két tábora. Kovács Gábor azonban kinyitja a régi minták keretét, amikor azt állítja, hogy „valami visszavonhatatlanul megváltozott": „Sajnos, egyáltalán nem alaptalan az a félelem, hogy ami most az Amerikai Egyesült Államokban történik, ismét csak egy új világkorszak még csak kialakulófélben levő új rendjét mutatja fel. Nagyon-nagyon felszínes dolog itt holmi madman-szindrómáról beszélni, vagyis úgy gondolni, hogy egy narcisztikus pszichopatának a világ legerősebb birodalmának élére kerülése merőben a véletlen műve. Ami Amerikában történik, az a modern történelemben … [kialakult és mindmáig hatékony] politikai szerkezet szétzilálásának kísérlete".[4]

§10 Úgy vélem, hogy az elmúlt húsz évben valami valóban visszavonhatatlanul megváltozott. Bár Magyarország viszonya a Nyugathoz e változás után is alapvető kérdés maradt, a változás után ez a kérdés már nem vethető fel úgy, mint a változás előtt: nem vethető fel egy *félperifériás* ország viszonyaként a nyugati *centrumhoz,* mert hogy maga a centrumpozíció *rendült meg*, különösen Európa és az Európai Unió tekintetében, de az USA vonatkozásában is. Scheiring Gábor – aki fontos és kitűnően dokumentált írást szentelt a NER és a nyugat-európai, de elsősorban az amerikai, trumpista, szélsőjobboldali körök között 2010 óta tervszerűen felépített és fokozatosan intézményesített kapcsolatrendszernek[5] – teljes joggal jegyzi meg, hogy az „orbánizmus 2010-ben nem egyszerű politikai kormányzási projektként, hanem a liberális globalizmus rendszerszintű

válságára adott átfogó válaszként robbant be a hatalomba", következésképpen „Orbán projektje sosem csak a szervezett korrupcióról vagy a hatalomvágyról szólt". Úgy gondolom, nagyon itt lenne az ideje, hogy ezt el- és felismerjük. Ahogy felszínes és leegyszerűsítő Trump esetében *madman-szindrómáról* beszélni, felszínes és leegyszerűsítő Orbán és a NER esetében *maffiaállamról*. Nem mintha a korrupció és a lopás, a belső kör gazdagodásának szintje nem lépne át minden mértéket Magyarországon; nem mintha a magát távlatos politikusként, világpolitikai tényezőként felépítő Orbán nem úgy vezényelné családja és közvetlen környezete gazdagodását, mint az uborkafára épp most felkapaszkodott suttyó. De a mese tanulsága mégsem ez.

§11 A „maffiaállam" politikai, mozgósító jelszóként persze hatásos, de közben elfedi a megszületett politikai alakzat ijesztő lényegét. Mint a madman-szindróma, kimondva-kimondatlan ez is derült égből ránk hullott, szerencsétlen véletlenként kezeli a NER megszületését – egy valahonnan előkerült köztörvényes bűnözői csoport tevékenységeként, amit, ha elkergetünk, minden olyan szép és jó lesz, mint régen: visszatérhetünk a „normális országok", a „civilizált világ" kebelére. Csakhogy FAM-nak igaza van: a neoliberalizmus volt az az „alap", amin a NER felépülhetett. A neoliberalizmus globális áramlatával együtt úszni vagy inkább abban evickélni talán csak hiba volt, egy kényszerpálya egyik állomása. De ezzel a hibával azóta se, most se szembenézni, ez több mint hiba: vétkes mulasztás. Először nézzük meg tehát, hogyan és miért válhatott a neoliberális korszak globális folyamata, melynek Magyarország amúgy mellékes és jelentéktelen szereplője volt, távlatos, távlatosan veszélyes és távlatosan gonosz politikai vízió alapjává. FAM-mal szólva: „Krisztus arculképévé".

§12 A II. világháború után Nyugat-Európában kialakult jóléti állam alapvetően a tőke és a munka kompromisszumaként vagy kiegyezéseként írható le, melynek betartását a két fél között közvetítő állam biztosította. E berendezkedés ún. *plurális* vagy *liberális demokráciája* viszonylagos autonómiával rendelkező kormányzati, politikai, társadalmi és gazdasági szervezetekre épült, és ezek – egymás „fékeit és ellensúlyait" alkotva – biztosítani tudták a különböző, elkülönült igények megfogalmazását és képviseletét, valamint a kölcsönös kontroll mechanizmusait. Míg Rousseau a népakarat, a *volonté générale* érvényesülését minden partikuláris közvetítő elem kizárásához köti, a plurális demokrácia, épp ellenkezőleg, a partikuláris-különös érdekek képviseletét és a közöttük lehetséges, igaz-

ságosként elismert kompromisszumok kidolgozását tekintette feladatának. Ami pedig e feladat megoldását illeti, ehhez – a centrumországokban felhalmozott versenyelőnyökre támaszkodva – rendelkezett is a szükséges eszközökkel a globalizációt megelőző korszakban.

§13 A ’68 után – és ’68-tól nem függetlenül – beinduló dereguláció és liberalizáció hatására azonban ezt az erős, intervencionalista államot feltételező konstrukciót rövid időn belül magába omlasztotta a tőke korlátokat nem ismerő, globális áramlása. A program nem kevesebbet célzott meg, mint a társadalmi integráció intézményesült formáinak felszámolását, minden emberi viszony absztrakt pénzviszonyokra redukálását. A nemzetközi tőzsdék gyakorlatilag átvették a társadalmaktól a nemzeti gazdaságpolitikák értékelését: a választások útján legitimált, plurális politikai hatalom helyére a pénz mércéje, és a FAM által is leírt szakértők csapata lépett. Válaszul a tőkekivonás veszélyére, a szorongatott centrum államai is a dereguláció költségcsökkentő versenyfutásába bonyolódtak, ami a monetáris szektoron belül megengedhetetlenül magas nyereségekhez, a másik oldalon drasztikus, korábban elképzelhetetlen jövedelem-különbségekhez, növekvő munkanélküliséghez és a munka világából kiszoruló, vesztes rétegek társadalmi marginalizációjához vezetett. Ahogy a territoriális határokon átlépő *globális tőke* egyre izmosabbá vált, a centrum *territoriális nemzetállamai* – közöttük a legerősebbek is – elveszítették a globális tőke fölött az ellenőrzés képességét. Azt a képességüket, amellyel fenn tudták tartani a társadalmi békét biztosító egyenlőtlen cserét.

§14 Wallerstein ugyan mindig is hangsúlyozta, hogy a „centrum”, illetve a „periféria” fogalma a termelési tevékenységekre, nem pedig az államokra vonatkozik, ám centrum, félperiféria és periféria alatt mégis mindig territoriális államok egy-egy csoportját értettük, és ez nem is volt jogosulatlan. A globalizációval azonban – logikusan, és mégis váratlanul – a *centrum is deterritorializálódott*. A globális pénztőke, a nagy bankok és az egész világot behálózó multinacionális cégek egyre kevésbé voltak a meggyengült, határaikat megnyitó territoriális nemzetállamokhoz köthetőek. [25] Követve a likvid (folyékony) modernitás és a kormány nélküli kormányzás logikáját, a centrum is mozaikosan szétterült a globális világban: új centrumok, ipari, technológiai és hatalmi központok emelkedtek fel.

§15 Ez a változás nem hagyta érintetlenül a Nyugat centrumországait. William Robinson már a 2008-as valutaválság után egyenesen a Nyugat, az „első világ” lesüllyedéséről beszél a harmadik világba.

25 Farkas Attila Márton

Kétségtelenül így van. Ugyanakkor mégis töretlenül jelen van mind a gazdaságban, mind a kultúrában a centrum–periféria–félperiféria felosztás, vagy legalábbis annak érzete. Lehet illúzió, hiszen Kína felemelkedése nem csupán politikai, hanem gazdasági és kulturális változás is. Már nem az a helyzet, mint a „kétpólusú világ” időszakában. A Szovjetunió, bár szuperhatalom volt, űr- és atomnagyhatalom, és a földgolyó számos országában jelentős befolyással rendelkezett…

a teljes hozzászólás (1,6 ezer karakter) →

Olyan „alapvető történelmi folyamat" tanúi vagyunk – írta –, melynek eredményeképpen „az akkumuláció néhány pólusán koncentrálódó gazdagság többé nem kerül újraelosztásra lefelé, az első világ munkásarisztokráciája felé".[6] Vagyis a születési helyéről leváló, deterritorializált, a globális világban áramló és az olcsó munkaerő felé törekvő tőke többé nem tekinti feladatának, hogy születési helyén, a centrum országaiban az újraelosztás révén biztosítsa a társadalmi békét. Az eredmény a centrum országaiban a szociális kiadások „lefaragása", a bérek stagnálása vagy csökkenése, a konjunkturális ciklusokkal újra és újra fenyegető munkanélküliség, a részmunkaidővel és a határozott idejű szerződésekkel együtt járó bizonytalanság és kiszolgáltatottság, egyes területi szegmentumok és népességcsoportok teljes kihullása a társadalom szövetéből – és mindezzel párhuzamosan a társadalmi egyenlőtlenségek drasztikus növekedése. A globalizáció folytonosan változó terének megnyílása így olyan individualizált, különböző elemekből álló sokaságot hozott létre a Nyugat centrumországaiban is, melyet az igazságtalanság és a bizonytalanság diffúz és homályos érzése, valamint a korszak neoliberális politikai elitjének dühös elutasítása fűzött egybe.

§16 Nyugat-Európa számára is csak időlegesen kínált megoldást kelet-európai félperifériája piacainak megnyílása. A kibővült Unió egységes valuta és vámunió, egységes piac a tőke, az áruk, a munkaerő és a szolgáltatások szabad áramlásával, szóval gyakorlatilag egy állam nélküli állam egységes politikai struktúra, az állampolgárok demokratikus nyomásának kitett költségvetés nélkül, zárt ajtók mögötti tanácskozásokkal, átláthatatlan egyeztetésekkel és kompromisszumokkal. Ez *pedig maga a megvalósulása során rémálomba fordult neoliberális álom*: a társadalmi integrációt fenyegető likvid modernitás kicsinyített mása.

§17 Ez volt tehát az alap, amire válaszként a NER felépülhetett. És ezzel rá is térünk az Orbán-rezsimre. Jellemző, hogy ezt a korszakot egy *személlyel* azonosítjuk. De az Orbán Viktor személyével szembeni ellenszenv mintha eltakarná előlünk, miért is olyan ellenszenves számunkra ez a személy: hogyan válhatott önálló politikai entitássá, lényegében a hatalom forrásává. A kritika általában megelégszik a korrupció, a hatalmi arrogancia, a szegényellenes politika és a vélelmezett irracionalitás – persze indokolt – hangsúlyozásával, miközben szenvedélyesen tiltakozik, ha valaki Orbán politikai tehetségét említi. Pedig Orbán már 2010-ben átfogó vízióval lépett fel, és lényegében azóta is ahhoz tartja magát.[7] 2010-es bálványosi beszédében hangsúlyozta, hogy „nem átmeneti pénzügyi zavarok-

ról van szó, hanem annak a rendszernek a nagyon komoly válságáról, amelynek jegyében az elmúlt száz-százötven évét élte Európa… Az a gondolkodásmód Európában, hogy a piac majd önmagától el fogja hozni a jólétet meg az igazságosságot is, az állam pedig jobban teszi, ha távol tartja magát a gazdaságtól, ez a gondolkodásmód csődbe vitte az európai civilizációt." Két év múlva, ugyancsak Bálványoson, ehhez hozzátette, hogy „új valóságértelmezésre" van szükség: „Nincs kit utánozni, nincs sikerrecept, amit, ha átfordítanánk ide, Erdélybe vagy Magyarországra, akkor könyyebbé válna az életünk. Nekünk kell kigondolni, hogy mi a helyzet, mi a bajunk, nekünk kell beazonosítani a gondjainkat, és nekünk kell új válaszokat találni…"[8] Orbán tehát egy *válság* bejelentésével kezdi, és egy közös politikai akcióterv, az aktív állam és a szuverén politika szükségességét hangsúlyozza a válság megoldásaként. Azóta is válságok kezelésével, illetve – szükség esetén – *válságok generálásával* tartja fenn a rezsimet, nem pedig a *válságok megoldásával*.

§18 Amúgy nem kérdés: a korszak valóban a válságok sorát hozta magával. A 2006-os őszödi beszéd után permanens belpolitikai válság Magyarországon; 2008 a globális pénzügyi válság éve, aminek hazai hozadéka az elnyúló devizaadósság-válság; 2015-ben indul a migrációs válság, mely hosszabb távon politikai és társadalmi válságot, megosztottságot generál az Unió nyugati államaiban is; erre következik a Covid, majd a 2022 óta tartó orosz–ukrán háború és a globális politikai tér átfordulása az egyre kiszámíthatatlanabb, instabil állapotba. Orbán válasza erre a válságegyüttesre a liberális individualizmus meghaladása: olyan erős és egységes nemzet megteremtésére irányuló határozott törekvés bejelentése, melynek kizárólag a nemzet akaratán nyugvó kormánya szuverén, egyedül a nemzet érdekeit érvényesítő politikát tud képviselni mind Magyarországon, mind abban a geopolitikai térben, melyet amúgy is a nemzetközi integrációk felbomlása és a nemzetállamok erősödése jellemez. Orbán tehát védelmet ígér a társadalom dezintegrációjával és a kívülről érkező fenyegetéssel – így az uniós diktátumokkal – szemben.

§19 E vízió kapcsán persze joggal merül fel a kérdés, hogy egy kis ország szuverén politikája miként érvényesülhet olyan feszültségekkel és konfliktusokkal teli globális térben, melyet jól láthatóan formálódó erőközpontok, illetve a nagyobb államok szintén szuverén akarata, és persze gazdasági-katonai ereje határoz meg. Nem lenne egyszerűbb és tradícióinkból inkább következő az Európai

Unió szükséges reformján dolgozni, mintsem olyan útra lépni, mely végül óhatatlanul a *csatlósállam* dicstelen szerepét osztja ránk? De most ne ezt feszegessük! Inkább vizsgáljuk meg az orbáni vízió egyik fontos elemét, az *illiberális* fordulatot. A „liberális demokrácia" kifejezést ugyan magától értődően használtuk és használjuk, de az *egyéni* szabadságjogokat középpontba helyező liberalizmus, és egy politikai/kulturális *közösség*, ti. a Nép akaratának érvényesülését normaként felállító demokrácia összeegyeztetése, ha egyáltalán lehetséges, nyilvánvalóan nem problémamentes. A jóléti állammal jellemezhető korszak képviseleti demokráciáiban a négyévenként ismétlődő választási procedúra ugyan teljesítette azt a *legitimációs* funkcióját, hogy a politikai uralmat azok szabad beleegyezéséből származtatta, akik felett az uralmat gyakorolták, de nem tett eleget sem a népakarat, sem az egyéni szabadságjogok ideális normáinak. A mennyiségi elv alapján, mechanikusan visszatükrözte csak a heterogén választói tömeg pártideológiák által preformált érdekeit, igényeit és törekvéseit. Ezeket aztán a szabad mandátummal rendelkező képviselők alkotta politikai elit – tekintettel a következő választási periódusra – a plurális demokrácia intézményrendszerén belül igyekezett kielégíteni, megint csak a mennyiségi elv, vagyis az igazságosság formális elve alapján.

§20 Ez a kompromisszumok és egyeztetések sorozatából álló, a „fékek és ellensúlyok" mechanizmusa által szabályozott rendszer mindaddig olajozottan működött, amig a globalizáció indukálta válságok folyamata meg nem fosztotta erőforrásaitól, beindítva a heterogén tömeg polarizálódását. Innen nézvést vajon nem tűnik-e kedvező és vonzó ajánlatnak egy olyan illiberális demokrácia, mely nem a *heterogén tömeget* alkotó magánszemélyek partikuláris érdekeit képviselő akaratok aggregálására, hanem közvetlenül magára a *Nép egységes* akaratára, a *népakaratra* épül? De ha szemügyre vesszük, mit is jelentene ez? A képviseleti demokrácia meghaladását? Mivel a demokrácia antik intézménye, a népgyűlés, melyen Athén polgárai ténylegesen jelen lehettek és részt vehettek, a modern tömegdemokráciákban nem reális alternatíva, a nép mint politikai test közvetlenül nem, csak képviselői, a tömegtől elkülönülő politikai elit közvetítésével *nyeri el létezését*. Mondhatnánk persze, hogy ezzel sérül a demokrácia alapelve, kormányzottak és kormányzók azonosságának követelménye, de ez ebben a formában csak demagógia. A modernitás, melynek valóságos érintkezési formája a piaci és áruviszonyok rendszere, módszeresen lerombolta a közösségi autonómiákat, a „szabadságok kis köreit". Ebben a közegben a nemzet akaratán, vagy a népakaraton nyugvó hatalomra hivatkozni

az arrobori egyik változata. A népakarat mindaddig „üres hely”, amíg egy politikai folyamat azt valamiképpen létre nem hozza. A nép mint egységes, cselekedni képes, önmagával azonos egész mindaddig nem létezik, míg – a nyugati modernitás szellemének jellegzetes terméke ez – valamilyen technikával *mesterségesen* létre nem hozzuk, meg nem testesítjük. 26

§21 Orbán sokat ígérő víziójában épp azt fedi sűrű homály, hogy – miután felismerte a válságokban rejlő lehetőséget – miként akarja *létrehozni* azt az egységes nemzetet vagy népet, melynek akaratát aztán szuverén kormánya élén képviselheti. Mindenesetre, ha az Orbán-rendszer működését figyeljük, szembeötlő két ellentétes vonulat jelenléte. A hatalom eredetét illetően Orbán folyamatosan a népakaratra hivatkozik, és a közvetlen, az antik demokrácia népgyűléseit imitáló nemzeti konzultációkat szervez nem csekély költséggel. Ugyanakkor folytonosan hangsúlyozza, méghozzá nyíltan, egyes szám első személyű kijelentéseiben saját *személyes* hatalmát és döntéseinek úgyszintén *személyes* súlyát („Utasítottam kormányomat, hogy…”, „Nem fogom megengedni, hogy…” stb.) Paradox módon személyét egy hierarchia, egy hatalmi piramis csúcsára helyezi, ami fentről *alászálló*, de a piramis egészét átható hatalmat feltételez. Másrészt döntéseiben a népakaratból eredő megbízásra, azaz egy *felszálló* hatalomra hivatkozik, amely ezek szerint mintegy *személyében* testesül meg. Helyzete így olyan teokratikus királyéra emlékeztet, aki autokratikus hatalmát nem a piramison kívüli, transzcendens szférából, nem Istentől (nem a Theosztól) nyeri, hanem a piramison belüli Démosztól. Nem teokratikus, hanem „demokratikus királyról” lenne tehát szó, mindenesetre olyasvalakiről, aki komolyan veszi, hogy „A nép szava Isten szava”.

§22 Ez az a helyzet, melyet Voegelin egy e világi elem szakralizálásával létrehozott *politikai vallás* fogalmával értelmez. A német Führer-kultuszról, a náci ideológiáról adott leírásában a Nép az a szakrális jelleget öltő, közös fantáziaképződmény, mely közvetve az államban, de közvetlenül és alapvetően magában a Führerben ölt testet, és nyer ezáltal valóságos létezést: „a vezér a nép akaratának egyetlen hordozója. A népszavazásról szóló tanban – írja Voegelin – a leghatározottabban visszautasítják a gondolatot, hogy a szavazás a népakarat kifejezése. A szavazás arra hivatott, hogy a vezérben megtestesülő objektív népakarat és a néphez tartozók szubjektív meggyőződése közötti összhangot kifelé felmutassa és megerősítse – a népszavazás a vezérnek szóló vallomás, és nem a saját akarat kinyilvánítása.” [9] Az orbáni rendszer működése persze ellentmon-

26 Teller Katalin

A (nép)képviselet kérdése azt hiszem, minden politikai irányzat számára égető, mégpedig kifejezetten a tömeg szempontjából. A kérdésre – hogyan definiálom a tömeget egy tömegpárt vagy tömegmozgalom építése érdekében, milyen jellegű képviseletet igényel, ha egyáltalán? – épp elég válasz született, de inkább az eldöntetlensége (vagy a rá adott téves válaszok sora) az, ami történeti perspektívából az egyik kulcsa lehet a baloldal mára igazán eklatánssá vált…

a teljes hozzászólás (1,1 ezer karakter) →

dani *látszik* ennek a leírásnak, hiszen Orbán rendkívüli jelentőséget tulajdonít a demokratikus választás során kinyilvánított népakaratnak, és láthatóan mindent, sőt, bármit megtesz azért, hogy megnyerje a parlamenti választásokat. Ám ha belegondolunk, ez most azt jelenti, hogy mindent megtesz ezért a választások *előtt és után,* a Néptől származtatott autokratikus hatalom birtokában: *szüntelen küzdelmet, szüntelen harcot folytat*, hogy a választásokon újra és újra már a győztes Vezérként jelenjen meg, és a választást ténylegesen a „vezérnek szóló vallomássá" alakítsa, ezzel autokratikus hatalmára ráütve a demokratikus legitimitás pecsétjét. Voegelin meglehetősen zavaros koncepciójánál sokkal világosabban tárja fel ezt Körösényi a népszavazáson alapuló, vagy *plebiszciter vezérdemokrácia* weberi elméletére támaszkodva.

§23 A plebiszciter vezérdemokrácia nem a liberális demokrácia és a nyílt autokratikus diktatúra között elhelyezkedő átmeneti vagy hibrid képződmény, hanem *sui generis* rezsimtípus, mely formájában demokratikus, tartalmában azonban autokratikus. Ideáltípusát Weber a *karizma* fogalmára építi: „A 'népszavazáson alapuló demokrácia' – a vezérelvű demokrácia legfontosabb típusa – eredeti értelme szerint nem más, mint olyan karizmatikus uralom, amely az alávetettek akaratából levezetett és csak az ő akaratukból fönnálló legitimitás *formája* mögé rejtőzik."[10] A népszavazáson alapuló demokrácia formájába bújva a karizma ugyan kitett a „köznapivá válás", a rutinizálódás és az intézményesülés veszélyének, ám az ismétlődő választási kampányok elő is segítik újratermelését és megerősítését. A Vezér előtt álló alapvető feladat tehát a karizma megőrzése.

§24 A karizma fogalmát Weber így határozta meg: „'Karizmának' nevezzük egy személyiség nem mindennapinak számító képességeit..., amelyek miatt ezeket a személyeket természetfölötti vagy emberfölötti, vagy legalábbis sajátos, nem mindennapi, nem mindenki számára hozzáférhető erőkkel vagy tulajdonságokkal (megáldott) embereknek, vagy isten küldöttének vagy példaképnek, s ezért 'vezérnek' tekintették." Következésképpen minden karizmatikus uralomra jellemző egy eredeti, forradalmian más és új vízió bejelentése: „az a fordulat, hogy 'írva vagyon, de én mégis azt mondom néktek'. A valódi próféta... s általában minden valódi vezér *új* parancsokat hirdet, alkot, követel..."[11] Mondja bár magát konzervatívnak vagy tradicionalistának, hivatása szerint mindig *radikális* víziót követ. Ez a vízió azonban nemcsak tartalma, de egyúttal nélkülözhetetlen *kelléke* is a karizmának. Nélküle egyszerűen összeomlana.

§25

Innen válik érthetővé, miért az állandó küzdelem, miért hirdet Orbán folyamatosan harcot, miért az újabb és újabb ellenségek kijelölése, a válságok tudatos kiélezése, és ha kell, generálása. A Vezér hivatása szerint radikális, ha kell „konzervatív forradalmár”[12]: a választásra harci díszben, és nem a béke olajágával kell érkeznie. És hogyan épül a harci díszletek mögött az egységes Nép, a Nemzet? Hogy visszanyerje a neoliberális korszakban elszabadult tőke feletti ellenőrzést, a rezsim kiterjeszti a végrehajtó hatalom hatókörét, rendeleti kormányzással szorítja vissza a törvényhozást, az igazságszolgáltatást politikai ellenőrzés alá vonja, és így sajátos egységet alkot az általa felépített és ellenőrzött nemzeti burzsoáziával. Ismerős képlet ez: „tőke és fasizmus jegyesek”. Munkatársadalmat hirdetve a saját bázisaként kijelölt nemzeti középosztályt építi, míg a peremre szorultak, a „megalázottak és megszomorítottak” tömegéből óriás médiagépezet segítségével és a szükséges pillanatban szétszórt pénzekkel a Nemzet hű polgárait igyekszik előállítani. Mert ma már a karizma építése természetesen nagyüzemi módon, a legújabb technológiák bevonásával, óriási propagandagépezet felügyelete és irányítása alatt történik.

§26 A jelenlegi, 2026-os választás sajátos, megkülönböztető jegye, hogy *két, egyaránt karizmatikus Vezér*[27] küzdelmeként alakul, és csak remélni tudjuk, Magyar Péter esetében ez csak annyit jelent, hogy ellenzéki elődeivel szemben felismerte a vezérdemokrácia működési módját, és élni tud eszközeivel, de arra is képes – vagy arra is rászorítható –, hogy egy megnyert választás után lemondjon alkalmazásukról. Igencsak kívánatos ez, mert a demokrácia máza mögött megbúvó autokrácia a közösséget-szolidaritást nem ismerő nyers erő érvényesítésére törekszik: a világot nem az értelmes élet terének, hanem a hatalomtechnika puszta nyersanyagának tekinti. Jól láthatóan ez áll Trump víziója, a „Make America great again” jelszava mögött, és Scheiring Gábor már idézett írása meggyőzően bizonyítja, hogy a két Vezér, a kicsi és a nagy alt-right duója széles intézményi-politikai hálóra épült, melyben megannyi orbáni-trumpi figura mozog – Európán belül is.

§27 Az illiberális erők laboratóriumában előkészített program a nyugati fejlődésút legnegatívabb, de kétségkívül belső vonásait hozta a felszínre. Ám ha azt mondhatjuk, és szerintem FAM joggal mondta, hogy ez a „konzervatívnak és keresztténynek” csúfolt program „Krisztus arcul köpése”, akkor a Nyugat fejlődésútja más alternatívát is felmutat. Ezzel kezdtük, és ezzel végezzük: az igazságos társadalom időtlen eszméje, mely sokszor szakrális formában jelent-

27 Kovács Gábor

Valamikor 2025 késő őszén jelent meg Metz Rudof és Köves Veronika könyve: *A Magyar Péter-jelenség*. Nem sokkal elolvasása után megnéztem a *Tavaszi szél* című filmet. Akkor már jó ideje zajlott a jelenlegi miniszterelnök hosszú menetelése a hatalomba, de azt persze még nem lehetett tudni, mi lesz a végkifejlet. A könyv és a film ugyanarról szólt – hogyan építi fel egy politikai homo novus azt a politikai karizmát, ami nélkül aligha következett volna be április 12....

a teljes hozzászólás (4,2 ezer karakter) →

kezik, nem olyan erőtlen, lilaköd-szerű képződmény, melyet „komoly ember" el kell, hogy hessentsen. MacIntyre írja, hogy egy vallás csak akkor tudja *átalakítani a világot*, „ha és amennyiben képessé teszi az individuumot, hogy a létező társadalmi struktúrában elfoglalt pozíciójától függetlenül identifikálja és értse meg magát. Aközött, amit a társadalom mond neki arról, hogy mi ő, és amit a vallás mond neki ugyanerről, ellentét feszül, és ez teszi képessé az individuumot, hogy alapot találjon a *status quo* kritikájához, és a meggyőződéshez, hogy másokkal együtt cselekedve lehetséges ennek a *status quo*nak a megváltoztatása."[13] Ez a másik, a hatalom és a politika nyomasztó szféráján kívül eső identitás jelen van és megmutatkozik. Megmutatkozott például a 2025-ös Pride-felvonulás hosszan kitartott, nagyszerű *pillanatában,* ami az emberi szolidaritás, és nem a megosztó politika pillanata volt – a történelem kevés vigaszt kínáló menetébe beékelt pillanat, az öröklét szilánkjával. Joggal remélhetjük, hogy ez a másik identitás megmutatkozik a TISZA Szigetek szellemében is.

§28 Hogy ez csak „az ellenállás melankóliája" lenne? Kár is tagadni, van ebben melankólia éppúgy, mint retorikai elem. De az sem tagadható, hogy az a bizonyos másik, „az emberi tudat mélyrétegeiben gyökerező" identitás él, és a hatalom szörnyei sem tudják kiirtani. Ami nem jelenti azt, hogy a hatalom akarása ne tudná újra és újra, így vagy úgy birtokba venni és eltorzítani.

Szerzői hozzászólások 6

22 **Vörös István**

↑ vissza a szöveghez: E8 §1 · a margón

> *„…FAM a szituacionistákról, a fantázia Örök Ünnepségbe forduló forradalmáról beszél"*

AZ ELSŐ AUTÓMÁRKÁK FURCSA NEVE ÉS TÍPUSAI

Miféle forradalmak vannak,
lehetnek, lesznek – kizártak,
lehetetlenek? Gyávák

forradalma? Megalkuvóké?
A forradalom megalkuvása? A forradalom
gyávasága? Nem volt-e eleve hülye
találmánya az angoloknak, aztán a franciáknak
a forradalom?

A fantázia forradalma? Az értelmiség
forradalma? A sportolók forradalma?

A pincérek forradalma? Az antikváriusok
forradalma? Az állatoké?
Isten forradalma?

Mikor Zeusz föllázadt az apja ellen,
az forradalom volt?
Mióta nevezzük a lázadást forradalomnak?
Amióta túl sokan kapcsolódnak
bele, és túl sok igazságot
hazudnak maguknak.

A fantázia forradalma?
Elképzelem, hogy győzünk.
A vereség forradalma?
Becsületes forradalom nem győzhet?
Becsületes hatalom nem verhet
le forradalmat? Már kitörése előtt
megelőzi a problémákat?

A Balatonra lefelé tartó autók típusai
az autópályán: Hatalom? Probléma?
Az utóbbi a régebbi típus, tulajdonképpen
már az ember előtt gyártani kezdték…
ősemberek, farkasok, dinoszauruszcsoportok.
De mivel egyikük se tudta, mire való
egy autó, ami ott állt életük
tisztása közepén, mint egy
kidőlt fa, nem is indította be senki.
Ám mikor az első kocsi szét-
rozsdásodott, elenyészett az esőben
és a szélben, azonnal a helyén
termett egy új, még szebb,
még nagyobb, még meg-
oldhatatlanabb. És meg-
indíthatatlanabb.

Aztán jött az első ember, épp
csak elszökött az őskorból,
meglátta az autót, beszállt,
elfordította a slusszkulcsot,
és elhajtott. Azóta se látta senki.
A mai emberek nem az első ember
leszármazottai.

(VÖRÖS ISTVÁN)

1 476 karakter

23 **Farkas Attila Márton** · kommentár

↑ vissza a szöveghez: E8 §5 · a margón

> *„…Ami természetesen a félgyarmati helyzet átírását és szentesítését jelenti."*

Sokszor elmondtam máshol is, de az *Arroborib*an is hangsúlyozom, hogy az öngyarmatosítás e két formája egymásból táplálkozik, s egymást erősíti, mivel ha elfogynak a pozitív, jövőt építő üzenetek (márpedig ezek itt nálunk általában hamar elfogynak), marad az ijesztgetés a másik féllel, a másik nélkülözhetetlen eleme a talpon maradásnak. A másik mint rémpélda és veszély adja meg a legitimációt akkor is, amikor már minden érv elfogyott és minden tény a fennálló rend ellen szól. Ezt láthattuk a NER végén is: már semmi más nem maradt, mint rettegtetés a másik féltől. Az én létjogosultságom semmi egyéb, mint a másik létjogosulatlansága. Ez a kétosztatú magyar politizálás nagyjából ötszáz éves tradíciója, és jobbára ismert jelenség. Amibe azonban csak kevesen gondolnak bele, s én sem szenteltem neki kellő figyelmet, inkább csak mellékes megjegyzésként kezeltem, az az öngyarmatosítás saját belső önellentmondása, méghozzá mindkét esetben. A nyugatos nem nyugati, a haladi nem a fejlődés embere, hiszen amit a nyugatban elismerünk, az épp az újítás, a felfedezés, a kreativitás, melynek a szolgai utánzás, az automatikus átvétel, a majmolás ellentmond. A másolás kreativitásellenes, abból nem lesz felfedezés, a kritikátlan nyugatimádatból nem lesz autonóm gondolkodás és civil öntudat. Ugyanúgy a szittya nacionalizmus nemzetellenes és magyartalan, hiszen saját nemzetét fokozza le rezervátumba zárt bennszülötté, teszi versenyképtelenné, a kitalált, képzelt álhagyományokkal pedig a szerves nemzeti kultúrát hol elnyomja, hol felhígítja, hol pusztítja.

1 558 karakter · hivatkozásai (H23)
Említi: Arrobori (2021)

24 **Kiss Lajos András** · kommentár

↑ vissza a szöveghez: E8 §6 · a margón

> *„…De ahhoz talán elég, hogy átlássuk, az 1994-es választásokkal létrejött neoliberális hegemóniának az Arroboriban olvasható leírása elhelyezhető a „birodalmi progresszivizmus" értelmezési keretében."*

Akkoriban igen kevesen sejthették, amiben a kádári éra utolsó évtizedében megerősödő technokrata-menedzser réteg legszemfülesebb tagjai már biztosak voltak, hogy „rövidesen eljön az ő idejük", és nyíltan, minden virágnyelvbe csomagolt mellébeszélés nélkül kimondhatják: „egyedül a magántulajdon és a kapitalista viszonyok megszilárdulása biztosítja a demokráciát". Természetesen az újkapitalizmus elszánt hazai prófétáinak nem volt különösebben nehéz dolguk, hiszen komoly „intellektuális erőt" tudhattak a hátuk mögött. A neoliberalizmus apologétái nemcsak hazánkban, de a glóbusz minden szegletében arra törekedtek, hogy a lehető legtöbb eszközt

bevessék, hogy bármilyen „külső kritikával" szemben immunizálják az általuk oly meggyőzően hirdetett politikai és gazdasági szisztémát. Számos komoly nemzetközi reputációval rendelkező ideológus – például Francis Fukuyama – „érveire" támaszkodva semmi sem akadályozta őket, hogy szakrális magasságokba emeljék az új világrendet, amelynek nincs életképes alternatívája. Az ő szemükben minden rendszerkritika az „Amerika-ellenességgel" kezdődik, majd az izraeli politika bírálatával folytatódik, hogy végül – a nem is annyira leplezett – antiszemitizmusnál kössön ki. Farkas Attila Mártonhoz és Tallár Ferenchez hasonlóan én is úgy látom, hogy a neoliberális „fejlődésmánia" a maga módján rendkívüli találékonyságról tett és tesz tanúbizonyságot, ugyanis néhány – valóban igazolható részigazságra támaszkodva – a korábban egymással szemben álló politikai és ideológiai meggyőződést képviselő pártokat és embercsoportokat szinte legyőzhetetlen erővé kovácsolta össze. A szocialista baloldal – feladva minden korábbi meggyőződését – maga is aktívan közreműködött (legalábbis szó nélkül eltűrte), hogy az új világrend „társutasaként" tekintsenek rá. Számomra ennek a szomorú hanyatlástörténetnek a lényegét az anarcho-szindikalista filozófus, Jean-Claude Michéa fogalmazta meg a legvilágosabban. Az úgynevezett baloldal végérvényesen az „Orpheusz-komplexus" csapdájába esett. Ez azt jelenti, hogy képtelen megszabadulni a „cseppfolyós társadalom" vezérideológiájának számító *progresszivizmustól*. A „mindig csak előre" bűvöletének fogságába esve folyton attól retteg, hogy esetleg mégsem bizonyul eléggé erősnek, és hátrapillant. Csakhogy a „baloldalinak" csúfolt entellektüeleknek egy idő után már sejtelmük sincs arról, hogy kik vannak mögöttük, és egyáltalán: szándékukban áll-e az általuk vezetett úgynevezett „átlagembereknek" követni őket.

A súrlódásmentes kapitalizmus dicsőítői az intézményes közösségi identitások (például a szakszervezetek), illetve a változatos, jobbára spontán módon létrejött és működő szolidaritásközösségek (civil szervezetek) folyamatos gyengülését is a termékeny bizonytalanság jelének tekintik, amely szerintük új és korábban nem tapasztalt invenciókat eredményezhet még a vesztesek táborában is. Sokszor valóban így történtek a dolgok. Mert bármilyen megdöbbentőnek tűnik, igaz: nemritkán éppen a hajdani szociáldemokratából rekrutálódtak a globális kapitalizmus legelszántabb apologétái.

Ezt a bizarr metamorfózist csak tetézte, hogy a 2010 után hatalomra került új jobboldal által favorizált korporatív államfelfogás ugyancsak nem-létezőnek tekintette a munkaadó (kapitalista) és a munkavállaló (munkás, alkalmazott) érdekellentétét, ehelyett a (rossz) globális tőke és a (jó) patrióta tőke oppozícióját hangsúlyozta. A NER ideológusai új alapszabályt hirdettek: „ha egy becsületes magyar ember zsákmányol ki téged, abban már nincs semmi kivetnivaló." Ráadásul, ha egy szakrális képességekkel rendelkező vezér áll az úgynevezett nemzetegység mögött, a szociológiai tények – a jövedelemkülönbségek és az esélyegyenlőtlenségek megállíthatatlannak tűnő növekedése – nem számítanak, hiszen végső soron „mi mindannyian egyek" vagyunk. Az új jobboldal olyan kiméraszerű

képződmény, amelyben a premodern, tradicionális társadalmak vérségi/törzsi szerveződésformái keverednek a modern nacionalizmus, az újkonzervativizmus és a liberális elit által is oly sokra tartott meritokratikus uralom eszméivel. Mindezek alapján ma (azaz 2026-ban) úgy látom, a szocialista/szociáldemokrata baloldal politikai stratégiájának esélyei talán annál is rosszabbak, mint amit tíz-tizenöt évvel ezelőtt feltételeztem. Nagyon úgy tűnik, hogy az elvtelen kompromisszumkészség ebben az esetben is „sikeres stratégiának" bizonyul.

4 380 karakter · hivatkozásai (H24)
Említi: Farkas Attila Márton, Tallár Ferenc

25 **Farkas Attila Márton** · kommentár

↑ vissza a szöveghez: E8 §14 · a margón

> *„…A globális pénztőke, a nagy bankok és az egész világot behálózó multinacionális cégek egyre kevésbé voltak a meggyengült, határaikat megnyitó territoriális nemzetállamokhoz köthetőek."*

Kétségtelenül így van. Ugyanakkor mégis töretlenül jelen van mind a gazdaságban, mind a kultúrában a centrum–periféria–félperiféria felosztás, vagy legalábbis annak érzete. Lehet illúzió, hiszen Kína felemelkedése nem csupán politikai, hanem gazdasági és kulturális változás is. Már nem az a helyzet, mint a „kétpólusú világ" időszakában. A Szovjetunió, bár szuperhatalom volt, űr- és atomnagyhatalom, és a földgolyó számos országában jelentős befolyással rendelkezett és sikerrel exportálta az ideológiáját, sosem vált centrummá gazdaságilag és kulturálisan. A divat nyugatról jött ide is, és ment mindenhová, titokban a Szovjetunióba is, magam csencseltem farmernadrággal, amikor ott voltam a középsulival. Közhely, hogy a nyugati fölény mintha megrendülni látszana. Kína például annak dacára, hogy keleti despotizmus, több területen menő lett (a szovjet cuccok sose voltak menők). A kínai irodalom, s ezen belül a sci-fi például éppúgy kiemelkedett, mint a műszaki fejlesztéseik vagy az autóiparuk. És terjed az iszlám is. A jelenlegi deterritorializálódott centrum olyan, mintha az egykori tényleges centrum árnyképe volna, amolyan emléke, lenyomata, Hádész-beli alakja, mely még egy darabig szellemként továbblebeg, kísért, mielőtt szertefoszlana. A periféria kérdése már bonyolultabb. A periféria mintha a fejlett országokba is beköltözni látszana, s nem pusztán a bevándorlással, hanem az egyre szétnyíló társadalmi ollóval, a kapitalizmus egyre igazságtalanabb formáival. Centrum és periféria valójában a fent és lent, s a félperiféria az egyre vékonyodó közép.

1 569 karakter

26 **Teller Katalin** · kommentár

↑ vissza a szöveghez: E8 §20 · a margón

> *„…p mint egységes, cselekedni képes, önmagával azonos egész mindaddig nem létezik, míg – a nyugati modernitás szellemének jellegzetes terméke ez – valamilyen technikával mesterségesen létre nem hozzuk, meg nem testesítjük."*

A (nép)képviselet kérdése azt hiszem, minden politikai irányzat számára égető, mégpedig kifejezetten a tömeg szempontjából. A kérdésre – hogyan definiálom a tömeget egy tömegpárt vagy tömegmozgalom építése érdekében, milyen jellegű képviseletet igényel, ha egyáltalán? – épp elég válasz született, de inkább az eldöntetlensége (vagy a rá adott téves válaszok sora) az, ami történeti perspektívából az egyik kulcsa lehet a baloldal mára igazán eklatánssá vált kudarcsorozatának. Az orbáni hatalomgyakorlás itt leírt önellentmondásos struktúrája mellett jól szemlélteti a tömeggel kapcsolatos bizonytalanságokat az a gyűjteményes kötet, amely *Qu'est-ce qu'un peuple?* címmel először franciául 2013-ban jelent meg (azóta lefordították angolra és németre is), és amelyben Alain Badiou, Pierre Bourdieu, Judith Butler, Georges Didi-Huberman, Sadri Khiari és Jacques Rancière tanulmányai mind azt a dilemmát járják körül, hogy – főként a huszadik század tömegkatasztrófái után – miként lehetne nem utolsósorban baloldali eszmeiséggel újradefiniálni a tömeget és képviseleti kérdéseit anélkül, hogy a homogenizálás csapdájába essünk.

1 125 karakter

27 **Kovács Gábor** · kommentár

↑ vissza a szöveghez: E8 §26 · a margón

> *„…A jelenlegi, 2026-os választás sajátos, megkülönböztető jegye, hogy két, egyaránt karizmatikus Vezér"*

Valamikor 2025 késő őszén jelent meg Metz Rudof és Köves Veronika könyve: *A Magyar Péter-jelenség*. Nem sokkal elolvasása után megnéztem a *Tavaszi szél* című filmet. Akkor már jó ideje zajlott a jelenlegi miniszterelnök hosszú menetelése a hatalomba, de azt persze még nem lehetett tudni, mi lesz a végkifejlet. A könyv és a film ugyanarról szólt – hogyan építi fel egy politikai homo novus azt a politikai karizmát, ami nélkül aligha következett volna be április 12. estéjének utcai karneváljába torkolló elsöprő arányú választási győzelem. Ez nem történt volna meg a folyamatos barkácsolás nélkül, amelynek segítségével a Fidesz éppen aktuális érdekének megfelelően módosította a választási szabályokat: a legfontosabbnak kétségkívül a kétfordulós választás egyfordulóssá tétele bizonyult. Ez biztosította a parlamenti kétharmadot akkor is, ha valójában szó sem volt a szavazatok kétharmadáról. Aztán a regnáló hatalom a saját dugájába dőlt, amikor megfordult ama bizonyos tavaszi szél: immáron a kihívó politikai erő lett a szisztéma haszonélvezője. De

kétségtelen, a szél azért tudott akkora vizet árasztani, mert egy rendkívül sikeres karizma-építés duzzasztotta az árhullámot. Ez két különböző térben történt: a professzionálisan megcsinált propagandafilm a valóságos térben – amelynek az előképe a 2002 választások első fordulója utáni orbáni országjárás volt – zajló karizmaépítést mutatta be; Magyar Péter óriási energiával járta végig az országot, sőt, még a határon túlra is eljutott. Nagyon lényeges, hogy a 'propaganda' jelzőt itt a legkevésbé sem pejoratív módon használom: erre égetően szükség volt abban a rettenetesen eltorzult politikai térben, ami a NER utolsó éveit jellemezte. És hát alapvető különbség, hogy ennek a propagandának a középpontjában nem a valamitől való félelem és valaminek a gyűlölete volt, hanem – egy alapvetően középosztályi perspektívából megjelenített – patrióta hazaszeretet.

A könyv a virtuális térben történő karizmaépítést elemzi. A választási sikerhez a valóságos – a politikai gyűléseken megizmosodó – és a virtuális térben, mindenekelőtt a közösségi médiában, a Facebookon kikristályosodó virtuális karizmára egyaránt szükség volt. A kettő összekapcsolódása nélkül nem következett volna be az, ami végül bekövetkezett. A karizma fogalma Max Webertől származik: a modern népvezér karizmája személyessé teszi, emberközelbe hozza a modernitás személytelen politikai mechanizmusai által eltávolított hatalmat. Oda-vissza viszony ez, amelyhez mindkét félre szükség van: a kölcsönös visszacsatolás nélkül a varázslat nem következik be. Vezér és tömeg egyfajta összehangolódása kell ehhez: és hát a varázslat nem tart örökké, a politikai karizma egy idő múlva elkopik. Orbán esetében pontosan ez történt. Míg működött az áramkör, lehetett írni bármennyit korrupcióról, visszaélésekről: a király csak akkor vált meztelenné, amikor a karizma aurája elillant.

A karizmatikus hatalom mennyiben mondható demokratikusnak? A hagyományos politikai teóriák a zsarnoki és demokratikus társadalomépítés ellentétét abban látják, hogy a despotikus hatalomgyakorlás fölülről lefelé építkezik, míg a demokratikus alulról felfelé. A karizmára épülő hatalomgyakorláshoz – mint láttuk – mindkettőre szükség van. És hát lényege a nagyon erős emocionális töltet: a vezér kétségkívül a rajongók teremtménye. A karizmatikus hatalomgyakorlás életben tartja az alulról felfelé építkezés élményét. Ez kiváltképpen igaz a virtuális karizmára – a választások óta eltelt hónapokban Magyar Péter láthatólag nagy gondot fordít ennek karbantartására. Egy regnáló miniszterelnök nyilvánvalóan nem veheti nyakába az országot úgy, mint a kampányban tette. A közösségi média kiváló eszköz ehhez. Ám egyvalamiről nem szabad megfeledkezni: itt valójában az alulról felfelé építkezés nagyon élethű *szimulációjáról* van szó, amelynek megteremtéséhez rendelkezésre áll korunk mindenhatónak tűnő mindenese, az MI. Ténylegesen alulról felfelé történő társadalomszervezéshez a valóságos térben működő helyi tevékenység kell, hogy a kampány idején oly nagy szerepet

játszó Tisza-szigetek ne jussanak a hajdani polgári körök sorsára, amelyeket – mikor már nem kellettek – hagyott elsorvadni a magát birtokon belül tudó hatalom.

4 222 karakter

Források

- Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021) – oldalak: 390, 81, 157, 68
- Max Weber: Gazdaság és társadalom (1987) – oldalak: 273, 250
- Alasdair MacIntyre: Marxism and Christianity (1984) – oldal: 4
- Eric Voegelin: A politikai vallások (2011) – oldal: 61
- Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika? (2026)
- Scheiring Gábor: Az ellenhegemónia laboratóriumai
- http://2010-2015.miniszterelnok.hu/beszed/
- William Robinson: The Crisis of Global Capitalism (2010)

Az esszé 13 lábjegyzete a kötet végén: Jegyzetek, E8 (271. o.)

Kapcsolatok

HOZZÁSZÓLTAK 6

- Vörös István: 22 (§1)
- Farkas Attila Márton: 23 (§5), 25 (§14)
- Kiss Lajos András: 24 (§6)
- Teller Katalin: 26 (§20)
- Kovács Gábor: 27 (§26)

EMLÍTI 4

- Farkas Attila Márton 20×, először §1
- Kovács Gábor 3×, először §8
- Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika? 1×, először §3
- Kovács Gábor: Mindig bontott téglából 1×, először §9

KI EMLÍTI 1

- Teller Katalin: Cinizmus után az új cinizmus előtt? 1×

BELSŐ LINKEK 2

- innen (§3) → Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika?
- Teller Katalin: Cinizmus után az új cinizmus előtt? §2 → ide

KÖZÖS FOGALMAK MÁS ESSZÉKKEL

- Kovács Gábor: Mindig bontott téglából 10: arrobori, cinizmus, demokrácia, konformizmus, neoliberalizmus, NER, öngyarmatosítás, propaganda, rendszerváltás, technokrácia

- Gulyás Ábel: Nemzeti technokrácia – a szakértelem visszatérése a honi retorikába 9: cinizmus, demokrácia, konformizmus, nacionalizmus, neoliberalizmus, NER, propaganda, rendszerváltás, technokrácia
- Fleck Zoltán: Gyávák és sznobok a hatalom szolgálatában 9: arrobori, cinizmus, demokrácia, illiberális demokrácia, konformizmus, neoliberalizmus, NER, populizmus, rendszerváltás
- Éber Márk Áron: Elmúlt korok hordaléka 9: arrobori, demokrácia, nacionalizmus, NER, öngyarmatosítás, populizmus, rendszerváltás, szittya nacionalizmus, technokrácia
- Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika? 8: arrobori, cinizmus, konformizmus, nacionalizmus, neoliberalizmus, NER, rendszerváltás, technokrácia
- Ács József: A technokrata mákonytól a sötét felvilágosodásig 8: arrobori, demokrácia, nacionalizmus, öngyarmatosítás, propaganda, rendszerváltás, szittya nacionalizmus, technokrácia
- Csury Balázs: Gesta Hungarorum 8: arrobori, cinizmus, demokrácia, illiberális demokrácia, nacionalizmus, propaganda, rendszerváltás, technokrácia
- Tevesz László: Rövid eszmefuttatás a nemzetről 7: demokrácia, illiberális demokrácia, nacionalizmus, neoliberalizmus, populizmus, szittya nacionalizmus, technokrácia

KÖZÖS FORRÁSOK

- Kicsák Lóránt: Mindig volt és mindig lesz: Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021); Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika? (2026)
- Lendvai Zalán: A szittya nacionalizmusról 20 évvel később: Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021); Max Weber: Gazdaság és társadalom (1987)
- Teller Katalin: Cinizmus után az új cinizmus előtt?: Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021); Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika? (2026)
- Éber Márk Áron: Elmúlt korok hordaléka: Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021); Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika? (2026)
- Kiss Lajos András: A politikai infantilizmus természetrajza: Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)
- Gulyás Ábel: Nemzeti technokrácia – a szakértelem visszatérése a honi retorikába: Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)
- Cselik Ágnes: A nyelv mint hatalomtechnikai eszköz: Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika? (2026)
- Csury Balázs: Gesta Hungarorum: Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)
- Béndek Ábris: Egy még ősibb eredet?: Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)

Az esszé minden hivatkozása a Hivatkozás indexben (E8) → · az esszé lábjegyzetei a kötet végén →

← Előző · E7
Tevesz László: Rövid eszmefuttatás a nemzetről

E9 · Következő →
Fleck Zoltán: Gyávák és sznobok a hatalom szolgálatában

9. Gyávák és sznobok a hatalom szolgálatában

Fleck Zoltán

Először a Liget online folyóiratban jelent meg: ligetmuhely.com/fleck-zoltan-gyavak-es-sznobok-a-hatalom-szolgalataban/↗. A margón 7 szerzői hozzászólás.

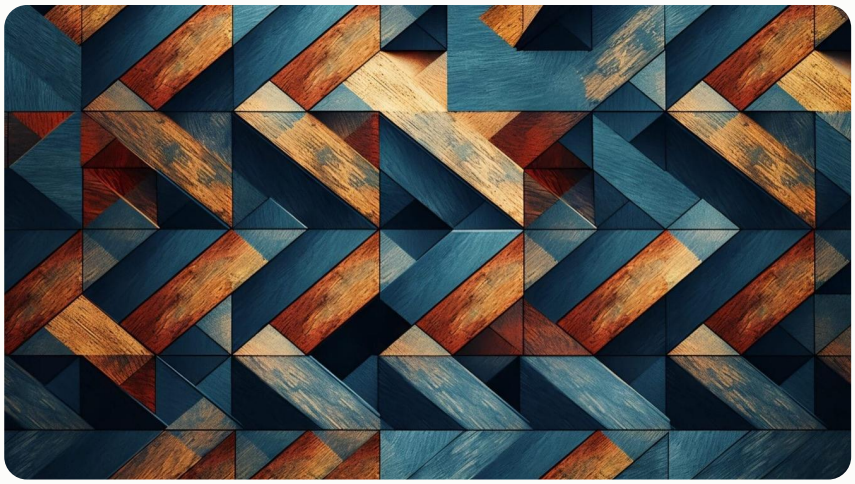

§1 Magyarországon most a demokraták leginkább azzal foglalkoznak, hogy miként lehetne visszatalálni a demokrácia felé vezető útra. Mi lenne egy szükséges rendszerváltás feltétele? Túlzás lenne azt állítani, hogy világos képünk van a demokratikus jövőről. Farkas Attila Márton régebbi és újabb írása, valamint az arrobori jelenség értelmezéséhez kapcsolódó reflexiók inspiráltak gondolkodásra a kívánt rendszerváltás két általános feltételéről. Bizonyosan szükség lenne politikai közösségre és elkötelezett, képzelőerővel rendelkező elitre. A kritikai gondolkodás elutasítása, az önkéntes szolgaság megöli a reményeket, hogy ilyenekre szert tehessünk. Az elit foglalkozásúak szembeötlő gyávasága, lustasága és felkészületlensége valószínűtlenné teszi azokat a munkálatokat, amelyek egy politikai közösség megszületése számára létfontosságúak. A mellébeszélés, az ideológiai hablatyolás, maszatolás és a sznobizmussal nyakon öntött dogmatikus zártság az autokratikus politikai rezsim szándékolt vagy nem szándékolt szövetségese. [28]

§2 Az értelmiség hűlt helyén tenyésző szakmai elitek a NER által okozott szorongás vagy csábítás hatásai alatt könnyedén mondtak le autonómiáikról. Az alárendelődést nem kellett nagyon kikényszeríteni. Józan számítások szerint egy valóban bosszúálló, kicsinyes autokrata és udvartartása jelentős károkat tud okozni, tönkre tud tenni források megvonásával, állami hatóságok politikai használatá-

28 **Vörös István**

AZ ÖNCSALÁS TÚLZÁSAI

Túlzás, hogy világos képünk van
a jövőről. De a múltról sincs.
Az önfényezésre rábólint
a legszerényebb is titokban.

Szükség van képzelőerővel
rendelkező elitre.
De nem arra, aki bevitte
a többit és bevette, hogy menő hely

a pokol. Az a szembeötlő gyávaság,
hogy mégis élünk legalább:
a baj szövetségesévé tesz.

Így lesz a sznobizmusból dogma,
a sunyiból és a lustából vátesz,
a lelki éhségből uzsonna.
(VÖRÖS ISTVÁN)

val, jogalkotással. Nincs menekülés, minden hatalom szorgos kezeikben összpontosul, és élnek is vele. Ezért aztán intézmények vezetőinek, az önkormányzatoktól, kamaráktól, egyházaktól, akadémiáktól, az egyetemekig, nem is beszélve az óvodákról, iskolákról és kórházakról, elégséges indokaik voltak a sunnyogásra, alkalmazkodásra, igazodásra és az urak akaratának kiszolgálására. És persze az engedelmesség mindig sokkal több a szükségesnél, mindig ott van az a többlet, amely fenntartja a zsarnok uralmát. Szakemberek képesek abszurditásokat állítani, hogy egyházuk megkapja a nem kevés alamizsnát az államtól. Mások hasonló határozottsággal hallgatnak, amikor lenyomják a torkukon saját munkafeltételeik rombolását. Gazdasági lehetőségekért, állami megrendelésekért, költségvetési forrásokért, tudományos, akadémiai címekért, előmenetelért és egyéb javakért, sallangokért kevés árnak tűnik szemükben a szabadság. De sohasem csak saját szabadságaikról mondanak le, hanem szakmák és intézmények képviselőiként nagy rendszerek autonómiáit segítettek felszámolni. Csak nehogy baj legyen! Ne bőszítsük fel a nagyurat, sőt, lehetőleg járjunk a kedvében. A semmitmondás, a mellébeszélés, az ideológiai nyelvhasználat, a mismásolás az Orbán-rezsim dolgát megkönnyítő mechanizmusok, de nem az új undokok hozták létre. Mindig itt volt velünk.

§3 Az autonómia helyett függés és alárendelődés létmódjai a hatalomhoz való viszony rendszerképző sajátosságai. A versengő individualizmus, az erő kultusza, amelyeket az elit sznobizmusa egészít ki, meghatározza a hazai beszédmódokat. Ebben a közegben a rendi Magyarország újjáélesztésének nem volt akadálya. Tudományos műhelyek, szakmai programok lelkesen vagy lelketlenül partnerek voltak az atavisztikus és a kirekesztés hagyományát újjáélesztő ideológiai-történeti konstrukciók építésében. A múlt átírása és az értelmetlen Nyugat-ellenesség a politikai közösség születésének akadályozása céljából működnek. Ebben a totális amoralitásban és tudás-felszámolásban volt partner az elit jelentős része. Gyávaságból és lustaságból. Persze megtalálta hozzá az igazolásokat, de nem hajlandó szembenézni gyengeségeivel. Ilyen elit mellett a magyar politikai közösség mindig is csak ígéret marad, valójában folyamatos társadalmi bomlási állapotok, kifosztások és hegemónia-teremtési kísérletek közé szorulva vergődünk.

§4 Ahogy Kicsák Lóránt állítja, szoros összefüggés van a közbeszéd és a társadalmi állapot között.[1] 29 A „törvényteremtő” társadalmi helyzet, amelyet ő is kíván, távolinak tűnhet az autonómia-hiány és az azt kiegészítő dogmatikus legalizmus körülményei

29 **Kicsák Lóránt**

Illesszük ide az első bekezdés megállapítását: „Bizonyosan szükség lenne politikai közösségre és elkötelezett, képzelőerővel rendelkező elitre”. Ördöginek látszó kör: az autonóm közösségi működéshez autonóm közösségekre van szükség, melyek csak a közösségek autonóm működésében jöhetnek létre. Ki lehet-e lépni belőle?
A „törvényteremtő” társadalmi helyzet mindenekelőtt annak fel- és elismerése, hogy a törvényt magunk teremtjük, magunknak. Ez egyben az…

a teljes hozzászólás (3,0 ezer karakter) →

között. Hogyan lehetne egy közösség normateremtő potenciálját erősíteni? Másként és újra: hogyan lehet a közösséget létrehozni?

§5 Kezdjük messzebbről! A nyilvánosság csonkasága nem a médiapluralizmus felszámolásának következménye, hanem a társadalmi integráció, az érintkezések megritkulásának folyománya. A hatalmi struktúrák persze kisajátították a nyilvánosság tereit és gátolják az önkifejezés lehetőségeit. De a politikusi hazugság csak a felület, a hatalmi attitűd, a kritika és önkritika hiánya a közbeszéd egészére jellemző; az elit hatalom hiányában is a hatalom nyelvét beszéli. Az elitizmus, a hatalmi vagy szimulált hatalmi nyelven beszélés, valamint a dogmatikus zártság, a tekintélyelvű érvek domináns szerepe elfojtja a közösségteremtő szabad érintkezéseket, amelyek a normateremtés forrásai. Mivel a „hivatalos véleményformálók" is ideologikus beszédmódot használnak, amelyben természetes az önreflexió, a kétkedés és a vitathatóság hiánya, kizárják, diszkreditálják az úgynevezett laikusokat. Ez azért különösen súlyos a mai Magyarországon, mert a bizonytalanság állapotaiban, a nem megállapodott élethelyzetekben a kész ideológiai konzervekhez fordulás eleve jellemző.[2] Ilyen helyzetekben, a reális utópiák is fantazmagóriáknak tűnnek, vagy annak állítják be őket és a dogmák fedezékéből utasítják el azokat. Ilyenkor elveszik az esélye a megújuláshoz, a politikai közösség megszületéséhez szükséges képzelőerőnek. Például az autokrata ragaszkodás az egypárti alaptörvényhez kéretlen szövetségest talál a liberális elitizmus társadalmi alkotmányozással szembeni fenntartásaiban. A laikusok (értsd: a nép) csak ne próbáljanak beleszólni a szakemberek dolgába. Hogyan is képzelheti bárki, hogy Mari néni alkotmányt ír?! Így utasíttatik el a társadalmi részvétel gondolata. Lépten-nyomon ütközünk a demokrácia alapelemét gúnyoló, konzervatív politikusi bon-mot-ba: néhány perc beszélgetés a választóval eltántorít a demokráciától. A választók tehát hülyék, agymosottak, megvezethetők: a demokrácia ellenfelei és barátai ebben konszenzusra jutnak. Nem az autokrácia maradékai veszélyeztetik a leginkább a demokratikus megújulást, hanem az elit fantáziátlansága. 30 31 32

§6 Hasonló sorsra juthat az igazságosság érvényesülése is. Az emberi méltóság megvonása, a megalázás és kirekesztés úgy válik hétköznapivá, úgy normalizálódik, hogy az ezek kezelésére hivatott szakmai elitek képtelenek azokat kezelni, elmulasztják a határozott fellépést e jelenségek ellen, mert az kényelmetlen, sőt, kockázatos lehet a kirekesztésekre és megfosztásokra épülő politikai rezsimben. A hatalomhoz alkalmazkodás nagy igyekezetében maguk is a meg-

30 **Lendvai Zalán**

Az elmúlt évek hazai szellemi és politikai elitjeinek többsége között széleskörű konszenzus jött létre abban, hogy a „laikusok" (nép) részvétele a négyévenként megtartott választásokra, azon belül is két iksz behúzására korlátozódik. Az olyan alulról történő szerveződések, amelyek igényt formálnak az alkotmányozás folyamatának alakítására vagy épp olyan jogalkotási kérdésekben igyekeznek társadalmi egyeztetést kezdeményezni, mint például Karsai Dániel az aktív...

a teljes hozzászólás (0,9 ezer karakter) →

fosztás érintkezési formáit alkalmazzák. Jogászok, egészségügyi alkalmazottak, tanárok és egyetemi oktatók saját provinciális hierarchiáik különböző posztjain, le egészen a házmesterekig. De ezeket az állapotokat nem az Orbán-rezsim hozta létre, az csak végletekig kihasználta Magyarország tartós rendi maradványait. A társadalmi igazságtalanságok így aztán a páriák számára sorsszerűeknek, mozdíthatatlan kényszerek hatása alatt állónak tűnnek.

§7 Amikor elhangzik, hogy a társadalmi újraintézményesítés (Magyarország kitalálása, a politikai közösség megszületése, integráció és szolidaritás) csak határozott politikai cselekvéssel lehetséges, nem csak és nem elsősorban a politikai rendszer demokratizálásáról beszélünk. Egy ilyen társadalmi újraépülés önépítést, önszerveződést, az autonómiák működtetését jelenti. Önmagában a demokratikus jogállam intézményi helyreállítása, a demokratikus politikai rend rekonstrukciója, a médiapluralizmus, a szabadság, jogegyenlőség és igazságos elosztás normatív alapjai csak a lehetőséget teremtik meg. Szükséges, de nem elégséges feltételei egy szolidáris, igazságos, szabad, élhető társadalmi közösségnek. A demokrácia hívei egyelőre e szükséges alapokkal elfoglaltak. Kétségtelen, hogy az autokrácia bukásával javul közérzetünk, visszanyerjük a reményt. Sőt, talán akik most ragaszkodni látszanak a Nagyúr uralkodásához és félnek a változásoktól, idővel megszokják a demokráciát. De vajon enyhül-e a szorítás, amely az alávetettek, a kiszorítottak, a gyengébbek megvetéséből ered? Kevesebb lesz-e a megalázás a hierarchiákhoz szokott struktúrákban? Megváltozik-e a bánásmód a gyerekekkel, betegekkel, öregekkel, más démonokban hívőkkel? Emberségesebb intézményi kezelésben részesülnek-e a szabályszegők, deviánsok, megtévedtek és megrögzöttek? Képes lesz-e a többség elviselni, hogy sokféle más él velük együtt, hogy a sokféle életmód és létezésforma, identitás és hit, származás és világkép egyenrangú az övékkel? Tudatosul-e, hogy az ő büszke többségük végtelen más szempontból elenyésző kisebbség? Fontosabbá válik-e az emberi teljesítmény és közösségi haszon, mint a rendi cafrang, pozíció és üres tekintély? Mindezek nélkül aligha jutunk közelebb egy élhetőbb országhoz.

§8 A szakmai elitek jogosan bírált mentalitása és beszédmódja arra utal, hogy ezekre a feladatokra nincsenek felkészülve. Üres fecsegéseik mögött a hatalmi pozíciók szeretete, a gyengébbek lenézése, a rájuk bízott betegek, diákok, ügyfelek tárgyiasítása rejlik.

§9 A szellem egyéb munkásait pedig jószerivel megnyomorította a költség-haszon szemlélet hegemóniája, a minden alternatíva értel-

31 Teller Katalin

Pontosan.

Már évek óta foglalkoztat az a gondolati hagyomány, amelyben a lumpenproletariátus folyton a kirekesztés tárgya lett – Marxtól és Engelstől Rosa Luxemburgon és a Weimari Köztársaság szociáldemokratáin át a valamivel megengedőbb Mao Ce-tungig a lumpenproletariátus egy úgymond menthetetlen és integrálhatatlan embercsoport jelölője volt. A nagy könyvtáralapító, -fejlesztő és a szociáldemokrácia bürokratizálódását keményen ostorozó Szabó Ervin is hangsúlyosan…

a teljes hozzászólás (0,9 ezer karakter) →

32 Vörös István

DEMAGÓG TRIPTICHON

1
(A populista)

Mari néni alkotmányt ír?
Mégis hogyan képzeli?
Jószándékra nincsen gyógyír,

a változás nem is jó hír,
az igazság kell neki?
Mari néni alkotmányt ír?

Az országra persze ráfér,
ha a népe élteti.
Jószándékra nincsen gyógyír,

forradalmunk mindent elbír,
nem jogtiszta s éteri:
Mari néni alkotmányt ír,

nem pusztán az alkotásért,
de szándékát elvetik.
Jószándékra nincsen gyógyír,

néphatalom úgyis volt már –
ki osztja az elveit?
Mari néni alkotmányt ír?
Jószándékra nincsen…

a teljes hozzászólás (1,5 ezer karakter) →

metlenségének kényelme. Az a gazdasági logika, amely eddig működött, az egyetlen lehetséges, függetlenül attól, hogy ennek milyen társadalmi és ökológiai ára van. Az intézményi rend, amelyet azonosítunk a demokráciával, az egyetlen lehetséges forma, függetlenül attól, hogy már nem szolgálja saját elvi alapjait és hajlamos az önfelszámolásra. Az alternatíva nélküliség, a tanult tehetetlenség hatotta át a rendszerváltás folyamatait is. A szakértői tudások használatát megelőző dilemmák az irányokról és lehetőségekről könyyen megspórolható volt a piacgazdaság és liberális alkotmányosság globális nyomása alatt. És persze ebben a szövetségben a liberális alkotmányosság játszotta az alárendelt szerepet. Innen ered a jogi formalizmus és a dogmatikus liberalizmus kártékony szövetsége, ami akkor is nehezen tágít a szorításon, amikor az autokratikus illiberalizmus a saját hazugságaival elpusztította a mögöttes értékeit. A képmutatás és a dogmatizmus segítik egymást, a merev liberalizmus alternatívanélkülisége öngyilkos hajlamú.

§10 A neoliberalizmus gyakorlata és a NER kapcsolata bensőséges, a populista autokrácia nem reakció, nemzeti védekezés, hanem ráépülés, kihasználás, a romboló társadalmi következmények cinikus kihasználása. Miközben a gazdasági és társadalmi eszközrendszert a politikai hatalom kisajátítói lopásra és annak elfogadtatására használják. Az elit, a szakértelmiség még ennek hatására sem bújt ki a dogmatikus liberalizmus szorításából. A liberalizmus ideológiává, dogmává silányítása miatt az már nem értékrendszer, életforma, nem a szabadságszerető ember mankója, hanem furkósbot, mint a szocializmus idején a cinikus elit hatalomszerző technológiája. Erre válaszul erősödött meg az illiberalizmus militáns formája, újabb és újabb hazugságokra épülve, és ezek a mechanizmusok teszik zagyvasággá a közbeszédet, rontják meg a nyelvet.

§11 De miért működnek ilyen hatékonyan a hazugságok? Hogyan lehetséges ilyen hosszú ideig ilyen sok embert a valótlanságba rángatni? Ezért nem csak az elitek romlott nyelve okolható. A hazug beszéd is kétoldalú kommunikáció, a címzett, a befogadó hajlamai teremtik meg a siker lehetőségét.

§12 Marc Bloch történész a hazugság nyomába ered módszertani írásában. Azt vizsgálja, hogy mi a csalás oka, kik és milyen érdekek állnak a hamisítás, a történelem átírásai mögött.[3] Mindig is léteztek hazugok, akiknek a hazugság a létmódjuk, de nemcsak mitomán egyének léteznek, hanem mitomán korszakok is. Ilyen volt a történész szerint a 18. század végén és a 19. század elején a preromantikus és romantikus nemzedék kora. Lehetséges, hogy a rendszer-

váltás, miközben a kommunizmus hazugságával leszámolást emlegette, belecsúszott egy másik hazugságba.[33] A rendszerváltás politikus népe azt hihette, hogy a politikai pluralizmus és versengés szerves eleme a hazugság, mert azt kell mondani, amit a választók hallani akarnak. Meg hát ebben volt jelentős rutinuk: egy képmutatásra épülő kultúra gyermekeiként léptek be egy új korszakba. A demokráciával kapcsolatos képzetek inkább kapcsolódtak az üres, ideologikus, hazug politikai beszédhez, mint a szabadság és felelősség egyensúlyához, a közérdek meghatározása így könnyen vált az éppen legsikeresebben hazudozó politikai erő lehetőségévé.

§13 Bloch szerint a hazugság és hamisítás néha kollektív járvány. Érdekes módon éppen a konzervatív, a hagyományokat megőrizni akaró korszakok bánnak a legszabadabban a múlttal: „a múlt megköltése" kollektív játszma, a társadalmi egység mesterséges létrehozásának kísérlete. Ez, tudjuk, a nemzetek születésénél jelentős szerepet játszott.[4] De a politikai szándékú hazugságok gyakran szolgáltatnak háborús indokokat. A legabszurdabb rémhír is hihetővé válik szerencsétlen körülmények között, ha erős érdekek fűződnek ahhoz, hogy higgyenek benne. Gátlástalan és amorális politikai érveléssel vált a mai autokratikus Magyarországon ellenséggé Ukrajna, egy tömeggyilkos diktátor áldozata. Pusztán mert éppen ezt az ellenségképet látta leghasznosabbnak a rezsim saját hatalmának fenntartása érdekében. Ehhez azonban sajátos társadalmi atmoszférára is szüksége volt, ami megelőzte a rezsim létét, a hajlamok itt voltak velünk korábban is. A hazugságok, valóságtorzítások akkor működnek jól, ha összhangban vannak a közvélemény elfogultságaival. A hazugságok ilyen hatékony terjedéséhez *„... arra is szükség van, hogy a társadalom állapota kedvezzen az ilyen terjedésnek."*[5]

§14 A történész tapasztalata megegyezik hétköznapi politikai érzeteinkkel: hogy az emberek mit tartanak egy korszakban természetesnek, fontosabb tényező gondolkodásuk és választásaik magyarázatában, mint a megélt tapasztalat. Olyan társadalomban, amelyben néhány generáció alatt a különböző kifosztások egymásra rakódtak, az ellenséges viszonyok „érzékelése" nem korlátozódik kivételes és rövid korszakokra, hanem az élet normális keretévé válik. A jelen valóságát könnyen átírja a zsigeri szorongás az idegentől, a változástól, ismeretlentől, újabb kifosztásoktól. De ami a legfontosabb: az ilyen társadalmi állapotokban nagy a bizalmatlanság és ennek megfelelően még a szokásosnál is ritkább az emberek közötti érintkezés. Pedig csak azokban a közösségekben, amelyekben elég sűrű hálója működik az érintkezéseknek, lehetséges a

33 **Farkas Attila Márton**

Vajon miért termelt ki magaskultúrát és remekműveket, miért teremtett zenét, költészetet, kiváló regényeket és festészetet a romantika, sőt, már a rokokó hazugsága? S itt nem csak arról van szó, hogy a hazugság létrehozza az igazmondás vágyát, s vele a társadalomkritikát, hol utaztató regények, hol sikamlós levélregények (l. például Laclos későbbi színdarabot majd filmeket inspiráló művét, amit mi *Veszedelmes viszonyok* címen ismertünk meg), hol szókimondó reform-...

a teljes hozzászólás (1,6 ezer karakter) →

hazugságok politikai terjesztésével szembeni védekezés, mert a gyakori találkozások, sokféle megfontolás és érvek felerősítik a kritikai érzéket.

§15 A provincializmussal átitatott sznobizmus, amely a nyugati formák iránti kritikátlan konformizmust és annak ideológiai tagadásához vezető kisebbrendűségi érzést is jellemzi, szintén idősebb, mint a NER. Bár arcátlan nyíltsággal csak ez a rezsim tette feleslegessé az egyenlőtlenségek károsultjait, a kirekesztetteket a lehető legsértőbb módon. A sznob felfelé dörgölődzik és a lejjebb levőket megveti. A régi rendies történeti formák mintájára saját pozícióját igyekszik sokkal feljebb tolni. Ehhez gyakran a felette állók jóindulatát, barátságát, elismerését kell elnyernie, a hasonlóvá válás eszközeivel. Szükségszerűen szégyelli, megveti saját eredeti társadalmi helyzetét. Ez a mentalitás egyaránt jellemezheti a lentieket megvető arisztokratát és a hozzá törleszkedő burzsoát – mondja a mindennapi bűneinket elemző Judith Shklar.[6] A feltörekvő elit sznobizmusa a demokráciához szükséges erényeket rombolja: az alacsonyabb státuszúak lenézése, megvetése, kirekesztése, például a demokrácia és az átlagember közötti ellentmondás gyakori emlegetése, súlyosan antidemokratikus. Az ilyen sznobizmus és a hipokrita viselkedés szervesen kapcsolódik egymáshoz: mindkettő hamisan hivatkozik bizonyos erényekre. A sznobizmus társas álcázás. Csak a megfelelő emberekkel érdemes kapcsolatba kerülni, a kapcsolat az alantas rétegekkel szégyenletes. A pozőr világának jól megfelel a szimulált polgárosodás világa, a társadalmi mobilitás bezárt csatornái, a politikai és kapcsolati tőkével gazdagodás parvenü kulturálatlansága, a státusz-szorongás és az üres szimbolikus prezentációk. A politikai rendet nem csak a *Monsieur Jourdan*ra hasonlító, görcsösen polgárnak látszani akarók nevetséges világa jellemzi. Nem pusztán a Mészáros-jelenségről van szó. Hanem a sokkal népesebb, címekért, kapcsolatokért, státusz-gyöngyökért feladott autonómiák szakértelmiségi világáról. Magyarország elitjeinek jelentős részét folyamatos és mély álságosság jellemzi. Nagyobb energiákat fektetnek abba, hogy olyannak mutatkozzanak, amilyenek valójában nem. Nem a tényleges teljesítmények számítanak, hanem a politikai pozíció birtokában osztogatható státuszelemek, a felemelkedést a politikai kapcsolatok biztosítják. Így áll elő a senkik politikai, gazdasági és kulturális uralma. Ebben a világban a politikai elit majd úgy megy nyugdíjba, hogy a politikai haszongyűjtés volt az egyetlen tevékenysége, és biztos benne, hogy ezzel a közösség hasznára volt. De nincs közösség, éppen ez az elit járult hozzá, hogy esélye se legyen létrejöttének. Moliére hőse csak a saját pén-

zét fecsérelte rangokra, a magyar parvenü a lopott pénzzel szimulál rendi jegyeket, hivalkodó fogyasztással teremti meg vélt rangját. A polgári létet, életformát a fogyasztással lehet szimulálni, de a konzervatív értékrend éppoly távoli ettől, mint a demokratikus eszme. Sőt, a demokratikus jogegyenlőség veszélyes a parvenük státuszőrzésének sikeressége szempontjából, csak a hatalom árnyékában képesek létezni. Az egyenlőség eszméje nemcsak történelmileg diszkreditálódott, hanem zsigerileg undorodnak tőle. A társadalmi problémák szennyező elemek. De a politikai hatalmon kívül is virul a sznobizmus: a rendies elemek vonzása az értelmiséginek mondott szakmákat is ellepte. Kapcsolatok, tudományos címek, az akadémiai sznobizmus áporodott világa és itt is fogyasztás, fogyasztás, fogyasztás. A rezsim stabilitását az ő konformitásuk garantálja. Természetesen ehhez igazodik beszédük: a szakembernek politikamentesnek, objektívnek, szakszerűnek, semlegesnek, középen állónak kell látszania, a technikai szakszerűség gőgjével nézik le a kritikai attitűdöket és készségeket. Ebben a rezsimben az uralmi szakszerűséget a politikai hatalom kizárólagos hűségelemekkel definiálja és az állam a javak központi forrása. Ennek megfelelően az állami felső bürokraták a törleszkedő szakmai elitek számára mintaképző hatásúak. Öltözetük, beszédmódjuk, autóik és életformájuk egységes állami nemességnek mutatja őket.[7]

§16 Az Orbán-rezsim új, ám igencsak ismerős autokráciája a sznobok és fantáziátlan ortodoxok támogatását élvezi. Mindez a rendszerváltás legélesebb tanulságát hozza napvilágra: a szabadság pillanatnyi felvillanása nem tesz jobb karakterré senkit. Legfeljebb a legnagyobb akadályokat hárítja el, ha abban a fényes pillanatban van elég erudíció megszilárdítani a szabadság intézményeit. Ugyanis az alkotmányos intézményeket többé-kevésbé képzett szörnyetegek is képesek működtetni. Ebben a hierarchikus vonzásban nehéz elutasítani az alárendeltséget és a dominanciát is. Ebből a társadalmi helyzetből az elitek szakszerűsége önmagában nem juttat ki, csak morális felnövekedésük.[34]

34 Kicsák Lóránt

Fentebb szó esik arról, hogy „önmagában a demokratikus jogállam intézményi helyreállítása, a demokratikus politikai rend rekonstrukciója, a médiapluralizmus, a szabadság, jogegyenlőség és igazságos elosztás normatív alapjai csak a lehetőséget teremtik meg. Szükséges, de nem elégséges feltételei egy szolidáris, igazságos, szabad, élhető társadalmi közösségnek”. Ne féljünk kimondani, hogy az autonóm közösségek létrejötte és valódi működése a formai keretek – nem…

a teljes hozzászólás (4,3 ezer karakter) →

Szerzői hozzászólások 7

28 Vörös István

↑ vissza a szöveghez: E9 §1 · a margón

> *„…A mellébeszélés, az ideológiai hablatyolás, maszatolás és a sznobizmussal nyakon öntött dogmatikus zártság az autokratikus politikai rezsim szándékolt vagy nem szándékolt szövetségese.”*

AZ ÖNCSALÁS TÚLZÁSAI

Túlzás, hogy világos képünk van
a jövőről. De a múltról sincs.
Az önfényezésre rábólint
a legszerényebb is titokban.

Szükség van képzelőerővel
rendelkező elitre.
De nem arra, aki bevitte
a többit és bevette, hogy menő hely

a pokol. Az a szembeötlő gyávaság,
hogy mégis élünk legalább:
a baj szövetségesévé tesz.

Így lesz a sznobizmusból dogma,
a sunyiból és a lustából vátesz,
a lelki éhségből uzsonna.
(VÖRÖS ISTVÁN)

402 karakter

29 Kicsák Lóránt · kommentár

↑ vissza a szöveghez: E9 §4 · a margón

> *„…Ahogy Kicsák Lóránt állítja, szoros összefüggés van a közbeszéd és a társadalmi állapot között.”*

Illesszük ide az első bekezdés megállapítását: „Bizonyosan szükség lenne politikai közösségre és elkötelezett, képzelőerővel rendelkező elitre”. Ördöginek látszó kör: az autonóm közösségi működéshez autonóm közösségekre van szükség, melyek csak a közösségek autonóm működésében jöhetnek létre. Ki lehet-e lépni belőle?
A „törvényteremtő” társadalmi helyzet mindenekelőtt annak felés elismerése, hogy a törvényt magunk teremtjük, magunknak. Ez egyben az autonómia-hiány megszüntetésének első lépése is. Valóban ez, és az autonómia, a részvétel tapasztalata az önintézményesítésben teremt politikai közösséget: azaz nem a hatalomszerzés kiszámított bázisát alkotó szavazótábor.
A magát intézményesítő közösség továbbá nem ismeri a politikai közösség és „az elkötelezett, képzelőerővel rendelkező elitek”

elkülönülését. A politikai közösség képzelőerejére kell támaszkodnia: a maga aktuális élethelyzetét megformáló és a vágyott léthelyzetet a képzeletben felvázoló közösségre. Ma, amikor a fennállóval *szembeni* elégedetlenség felszínre tört, vagy inkább, amikor a politikai véleményalkotás megtorpan az elégedetlenség megformálásánál, érdemes megfontolnunk Castoriadis gondolatát, hogy egy konfliktushelyzet felvázolása magában hordozza a feloldás módját is. Magában rejti, de nem válik tudatossá, mindenesetre nem jut határozott formára. A konfliktus felmutatásának belső logikája szerint azért jelentkezik a konfliktus, mert olyanok a (partikuláris, lokális vagy kontextuális) viszonyok és körülmények, amilyenek, és ha mások lennének (és itt kell megformálni, hogy pontosan hogyan is), akkor konfliktus sem lenne, vagy ha máshogy lesznek, akkor nem lesz konfliktus sem. Az elitek a formaadásban jeleskednek, nem abban, hogy a pillanatnyi privilégiumuk alapján az érintettektől elválva ilyen-olyan elvi-elméleti konstrukciókat vagy a maguk egyéni vagy csoportos vágyképzeteit erőltetik rá a többségre, hanem a lehetséges életekről szóló elképzeléseket az egyéni- és csoport-meghatározottságok felemelésével olyan közösségi formákba rendezik, amelyekben mindenki magára ismerhet, amelyben azonosulási folyamatok indulnak meg, és amelyek cselekvésben folytatódnak. Hogy ez a formába rendezés egészen más jellegű attitűdöt és folyamatot igényel, mint a dogmatikus legalizmus, az nem kérdéses. (Lásd lentebb: „Képes lesz-e a többség elviselni, hogy sokféle más él velük együtt, hogy a sokféle életmód és létezésforma, identitás és hit, származás és világkép egyenrangú az övékkel?”). Az elképzelésektől a nem dogmatikus, de végső soron technikai legalizmusig vezető folyamatban (lásd lentebb: „Hogyan gondolhatná bárki, hogy Mari néni alkotmányt ír?) még szükséges beépíteni több szintet: a nyilvános megvitatás folyamatát, vagy az erre törekvő közbeszédet, ennek részeként vagy ezen túl a politikai formaadás folyamatát, mely szintén nem hatalomtechnikai folyamat, ahogy ma még a pártprogramok összeállítására tekintünk. De a mostani változás biztató előzményeként utal a program-összeállítás folyamatára.

3 005 karakter

30 **Lendvai Zalán** · kommentár

↑ vissza a szöveghez: E9 §5 · a margón

> *„…Nem az autokrácia maradékai veszélyeztetik a leginkább a demokratikus megújulást, hanem az elit fantáziátlansága."*

Az elmúlt évek hazai szellemi és politikai elitjeinek többsége között széleskörű konszenzus jött létre abban, hogy a „laikusok" (nép) részvétele a négyévenként megtartott választásokra, azon belül is két iksz behúzására korlátozódik. Az olyan alulról történő szerveződések, amelyek igényt formálnak az alkotmányozás folyamatának alakítására vagy épp olyan jogalkotási kérdésekben igyekeznek társadalmi egyeztetést kezdeményezni, mint például Karsai Dániel az aktív eutanáziával kapcsolatban, sorra radaron kívül rekednek. Mintha a politikai elit szándékosan igyekezne elzárkózni azoktól a témáktól, amelyekből nehéz úgy politikai-ideológiai tőkét kovácsolni, hogy az közben ne mobilizálná aránytalanul a társadalmat. Másképpen: több káruk származna a folyamatból, mint előnyük, hiszen a kérdés megosztaná a társadalmat, de a részvételi demokrácia igénye megteremtene egy számukra nem túl kívánatos, autonóm egységet.

916 karakter
Ugyanehhez a bekezdéshez: 31. Teller Katalin, 32. Vörös István

31 **Teller Katalin** · kommentár

↑ vissza a szöveghez: E9 §5 · a margón

> *„…Nem az autokrácia maradékai veszélyeztetik a leginkább a demokratikus megújulást, hanem az elit fantáziátlansága."*

Pontosan.

Már évek óta foglalkoztat az a gondolati hagyomány, amelyben a lumpenproletariátus folyton a kirekesztés tárgya lett – Marxtól és Engelstől Rosa Luxemburgon és a Weimari Köztársaság szociáldemokratáin át a valamivel megengedőbb Mao Ce-tungig a lumpenproletariátus egy úgymond menthetetlen és integrálhatatlan embercsoport jelölője volt. A nagy könyvtáralapító, -fejlesztő és a szociáldemokrácia bürokratizálódását keményen ostorozó Szabó Ervin is hangsúlyosan kizárandónak ítélte a lumpeneket a közművelődési intézményekből. Azt, hogy mennyire erősen tartja magát ez a – baloldalon is kellőképp súlyos – elitista attitűd, csak igen kevéssé enyhítik a 60-as évek óta fel-fellángoló ellenmozgalmak (a Herbert Marcusét vagy Frantz Fanont követőké) vagy azok az egyébként dicséretesnek tűnő jelszavak, amelyek az oktatásnak a társadalmi mobilitásban játszott pozitív szerepét hirdetik.

891 karakter
Ugyanehhez a bekezdéshez: 30. Lendvai Zalán, 32. Vörös István

32 **Vörös István**

↑ vissza a szöveghez: E9 §5 · a margón

> *„…Nem az autokrácia maradékai veszélyeztetik a leginkább a demokratikus megújulást, hanem az elit fantáziátlansága.”*

DEMAGÓG TRIPTICHON

1
(A populista)

Mari néni alkotmányt ír?
Mégis hogyan képzeli?
Jószándékra nincsen gyógyír,

a változás nem is jó hír,
az igazság kell neki?
Mari néni alkotmányt ír?

Az országra persze ráfér,
ha a népe élteti.
Jószándékra nincsen gyógyír,

forradalmunk mindent elbír,
nem jogtiszta s éteri:
Mari néni alkotmányt ír,

nem pusztán az alkotásért,
de szándékát elvetik.
Jószándékra nincsen gyógyír,

néphatalom úgyis volt már –
ki osztja az elveit?
Mari néni alkotmányt ír?
Jószándékra nincsen gyógyír!

2
(A spontán)

Józsi bácsi véleményt mond?
Mégis hogyan képzeli?
Ez nem jövő, inkább végpont,

ráadásul mindent elront,
az igazság kell neki?
Józsi bácsi véleményt mond –

befolyásolási célpont
ő, s főleg az elvei.
Ez nem jövő, inkább végpont,

amíg kellett, addig szép volt,
senki most se nézi le.
Józsi bácsi véleményt mond,

vagy vélemény-buborékot
csap az ország képibe?
Ez nem jövő, inkább végpont.

Néphatalom? Jó, de mért most?
Ma a világ mást üzen.
Józsi bácsi véleményt mond?
Ez nem jövő, inkább végpont.

3
(A szárítkozó agymosott)

Mari, Józsi saját kezébe
leszámolunk kevéske pénzt.
Veszi az életet egy évre,

mintha csak az élet megléte
természetes volna ma még.
Mari, Józsi saját kezébe

az egész ország beleférne,
és nem kapkodnák szerteszét.
Veszi az életet egy évre,

akinek nem telik mesére,
s csak néha kapja föl fejét:
Mari, Józsi saját kezébe

jut a semmi, ezt is elérte.
A föld alól süt rá a fény.
Veszi az életet egy évre,

a néphatalom volt a reménye –
de nem hal meg az elvekért.
Mari, Józsi saját kezébe
veszi az életet egy évre.
(VÖRÖS ISTVÁN)

1 537 karakter
Ugyanehhez a bekezdéshez: 30. Lendvai Zalán, 31. Teller Katalin

33 **Farkas Attila Márton** · kommentár

↑ vissza a szöveghez: E9 §12 · a margón

> *„…Lehetséges, hogy a rendszerváltás, miközben a kommunizmus hazugságával leszámolást emlegette, belecsúszott egy másik hazugságba.”*

Vajon miért termelt ki magaskultúrát és remekműveket, miért teremtett zenét, költészetet, kiváló regényeket és festészetet a romantika, sőt, már a rokokó hazugsága? S itt nem csak arról van szó, hogy a hazugság létrehozza az igazmondás vágyát, s vele a társadalomkritikát, hol utaztató regények, hol sikamlós levélregények (l. például

Laclos későbbi színdarabot majd filmeket inspiráló művét, amit mi *Veszedelmes viszonyok* címen ismertünk meg), hol szókimondó reform-, sőt, forradalmi gondolatokat az *Enciklopédiá*tól a *Kommunista kiáltvány*ig, mely ízig-vérig romantikus szöveg. Ez csupán a romantika és a korábbi időszak hazugságainak egyik oldala, az általa kiváltott reakció. De maga a hazugság is remekműveket teremtett Goethétől vagy Schillertől Novalison át a korhoz és annak eszméihez pozitív módon álló nagy filozófusokig, a képzőművészetről nem is szólva. Ezzel szemben a kommunizmus hazugsága, majd az azt váltó, s annak „érvelési sémáit" átvevő félgyarmati újkapitalizmus ebben a térségben mit hozott létre? Még a rendszerkritikus tanulmányok és alkotások se nagyon mérhetők a 18–19. századi produktumokhoz (bár ezek esetenkénti kiválóságai nem tagadhatók), hát még az adott kurzus hazugságainak megfilmesítései, megzenésítései, megverselései vagy apologétáinak írásművei! Leggyakrabban már maguk az alkotók se hittek saját alkotásaikban. Megvallom, fogalmam sincs ennek okáról, hiszen egyes korszakok hazugságai képesek maradandót és nagyot teremteni. Lehet, hogy a titok nyitja a hazugságok tartalmában keresendő, hiszen személyes életünkben is adódnak olykor szép vagy kegyes hazugságok, ahogyan csúnya és gonosz igazságok is.

1 639 karakter

34 **Kicsák Lóránt** · kommentár

↑ vissza a szöveghez: E9 §16 · a margón

> *„…Ebből a társadalmi helyzetből az elitek szakszerűsége önmagában nem juttat ki, csak morális felnövekedésük."*

Fentebb szó esik arról, hogy „önmagában a demokratikus jogállam intézményi helyreállítása, a demokratikus politikai rend rekonstrukciója, a médiapluralizmus, a szabadság, jogegyenlőség és igazságos elosztás normatív alapjai csak a lehetőséget teremtik meg. Szükséges, de nem elégséges feltételei egy szolidáris, igazságos, szabad, élhető társadalmi közösségnek". Ne féljünk kimondani, hogy az autonóm közösségek létrejötte és valódi működése a formai keretek – nem annyira biztosítása, inkább – kialakítása mellett a közösség tagjainak, és nemcsak az elitnek, a morális felnövekedését igényli. Hogy ehhez az ún. elitek példamutató viselkedése, példaszerű élete, elengedhetetlen, az nem kérdés. De hogy az elitek a társadalomtól elszakadva nem végezhetik el a lehetséges-vágyott életek felvázolását, az nem jelenti, hogy a közösség tagjainak szóhoz juttatása, megjelenése a nyilvánosságban egyenlő lenne a morális állapotuk elfogadásával és helyeslésével. Már csak azért sem, mert az élethelyzetek, amelyeknek mindenkor releváns a nyilvános megjelenítése, nemcsak morális jegyeket vagy következményeket rejtenek, de olykor morális deficitből táplálkoznak.
Látjuk visszatérni ugyanazt a dilemmát, mint az autonóm közösségek és autonóm egyének kapcsán: a jó közösség is segíti tag-

jait jó emberré válni, de ez a jó közösség csak jó emberekből jöhet létre. A politikai részvétel támogatásának együtt kell járnia azzal, hogy követelménnyé emelkedik az egyének önmagukhoz való viszonyának minőségi átformálása. Ez nem következhet be a szocializációs, a közösségi nevelési minták felülírása nélkül, melynek kitüntetett színtere az oktatási intézményrend. Külön figyelmet érdemel a még létező etikaoktatás áthangolása és megerősítése. És persze még annyi minden más, többek között a társadalmi kapcsolatok, a személyközi viszonyok merev struktúráiról, a társadalmilag privilegizált, illetve tiltott formáiról, vagy a társadalmilag privilegizált és alábecsült tevékenységekről, ennek kontextusában a munkáról szóló nyilvános vita, hogy csak néhány pontot említsünk. A visszatérő kudarcok, rendre zsákutcába torkolló változtatási kísérletek mögött nem valamiféle sorscsapás, nem is csupán az ország geopolitikai beágyazottságból adódó ismétlődő kényszerek, hanem mindenekelőtt az átörökített szocializációs minták okán ismétlődő cselekedetek állnak. Az identitásképzésben dominálnak a szimbolikus elemek: hogy mit jelent magyarnak lenni, abban elsődlegesen a szimbólumokkal való azonosulás igazít el. Márpedig a szimbólumok és különösen az azonosulás velük, nem válhatnak észszerű vita témájává. Ellenben keveset beszélünk arról, hogy mit jelent magyarként *cselekedni, viselkedni, megjelenni, beszélni,* mely értékek segítik és melyek gátolják a közösségi együttműködést, párbeszédet. Zsigeri érzelmek, reflektálatlan szokások, téves ismeretekre épülő szabályok kormányozzák a mindennapi életünket. Egyáltalán: külsőleg vezérelt életet élünk, a társadalmunk ezt támogatja és erre kondicionál: a függés az elvárásoktól, az engedelmesség, a félelem, az üres tekintélytisztelet, a meghunyászkodás, a döntésképtelenség, a konformizmus, a tehetetlenség, az önrendelkezés (igényének!) hiánya stb. nemzeti karaktervonássá dermedt, és a leggyakrabban csak szélsőségesen, a kiszolgáltatottságunkból kitörve éljük meg önállóságunkat. Ez a hektikus hullámzás társadalmilag is érzékelhető: a hosszú hallgatást, tűrést, a beletörődést heves kitörések követik, azonnali és radikális változásokat követelve, egyik rendszerváltásból bukdácsolunk a másikba, ami nem csupán a politikai intézményrendszer átalakulását jelenti, mindig együtt jár a tulajdonviszonyok, a gazdasági viszonyok, a társadalmi rend – érzésem szerint – indokolatlanul mély átírásával, amit az a meggyőződés vezet, hogy minden bajunk forrása és minden problémánk megoldása a külső körülményekben rejlik. Aztán 20-30 évente elölről kezdjük az egészet. Mindeközben a személyiségünkben és a hétköznapi viselkedésünkben nagyon kevés változás történik: az egyének leggyakrabban alkalmazkodnak az új viszonyokhoz, és az ún. elitek nem is támasztanak a társadalom tagjaival szemben másfajta követelményt, a rendszerváltás haszonleső menedzsereiként, a hatalmukat biztosító vagy egyéb érdeküket támogató külső körülmények átalakításán túl, a szocializációs minták változtatásában nem érdekeltek.

4 330 karakter

Források

- Marc Bloch: A történész mestersége, Osiris, 1996 (1996)
- Ann Swidler: Culture in Action: Symbols and Strategies, American Sociological Review, 1996 (1996) – oldal: 273
- Benedict Anderson: Imagined Communities, Routledge, 2008 (2008)
- Judith N. Shklar: Ordinary Vices (1985)
- Kicsák Lóránt: Mindig volt és mindig lesz, Liget 2026 febr (2026)
- Pierre Bourdieu: State Nobility (1996)

Az esszé 7 lábjegyzete a kötet végén: Jegyzetek, E9 (272. o.)

Kapcsolatok

HOZZÁSZÓLTAK 7

- Vörös István: 28 (§1), 32 (§5)
- Kicsák Lóránt: 29 (§4), 34 (§16)
- Lendvai Zalán: 30 (§5)
- Teller Katalin: 31 (§5)
- Farkas Attila Márton: 33 (§12)

EMLÍTI 3

- Kicsák Lóránt 2×, először §4
- Farkas Attila Márton 1×, először §1
- Kicsák Lóránt: Mindig volt és mindig lesz 1×, először §4

KI EMLÍTI 1

- Teller Katalin: Cinizmus után az új cinizmus előtt? 1×

BELSŐ LINKEK 2

- innen (§4) → Kicsák Lóránt: Mindig volt és mindig lesz
- Teller Katalin: Cinizmus után az új cinizmus előtt? §3 → ide

KÖZÖS FOGALMAK MÁS ESSZÉKKEL

- Tallár Ferenc: Liberális és illiberális demokrácia: egy egész két fele? 9: arrobori, cinizmus, demokrácia, illiberális demokrácia, konformizmus, neoliberalizmus, NER, populizmus, rendszerváltás
- Kovács Gábor: Mindig bontott téglából 8: arrobori, cinizmus, demokrácia, konformizmus, közbeszéd, neoliberalizmus, NER, rendszerváltás
- Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika? 7: arrobori, cinizmus, konformizmus, közbeszéd, neoliberalizmus, NER, rendszerváltás
- Gulyás Ábel: Nemzeti technokrácia – a szakértelem visszatérése a honi retorikába 7: cinizmus, demokrácia, konformizmus, közbeszéd, neoliberalizmus, NER, rendszerváltás
- Teller Katalin: Cinizmus után az új cinizmus előtt? 6: cinizmus, konformizmus, közbeszéd, neoliberalizmus, NER, populizmus
- Csury Balázs: Gesta Hungarorum 6: arrobori, cinizmus, demokrácia, illiberális demokrácia, közbeszéd, rendszerváltás
- Éber Márk Áron: Elmúlt korok hordaléka 6: arrobori, demokrácia, közbeszéd, NER, populizmus, rendszerváltás

- Kicsák Lóránt: Mindig volt és mindig lesz 4: arrobori, konformizmus, közbeszéd, rendszerváltás

Az esszé minden hivatkozása a Hivatkozás indexben (E9) → · az esszé lábjegyzetei a kötet végén →

← Előző · E8
Tallár Ferenc: Liberális és illiberális demokrácia: egy egész két fele?

E10 · Következő →
Ács József: A technokrata mákonytól a sötét felvilágosodásig

E10 · ESSZÉ 10/16 ↑ TARTALOM

10. A technokrata mákonytól a sötét felvilágosodásig

Ács József

Először a Liget online folyóiratban jelent meg: ligetmuhely.com/a-technokrata-makonytol-a-sotet-felvilagosodasig/↗. A margón 11 szerzői hozzászólás.

§1 Farkas Attila Márton (FAM) húsz éve megjelent *Arrobori*jának célja a rendszerváltás utáni magyar politikai közbeszéd gondolkodást helyettesítő paneleinek leltározása és osztályozása volt.

§2 Tíz évvel korábban jelent meg az előzményeket felvonultató, történeti szöveggyűjteményként olvasható *Szenzáció* című kötet, alcíme: *a XX. század a magyar napisajtó címlapjainak tükrében.* Nem áll másból, mint 1900 és 1990 közötti címoldalak fakszimiléiből. Csüggesztő olvasmány. Nem a szalagcímek hanghordozása bántó, hanem a mindenkori megrendítő tájékozatlanság afelől, mi is történik tulajdonképpen.

§3 Az utókor jogosulatlan fölénye és önhittsége ellen egyetlen védekezésünk csak a szigorú önkritika lehet. Hiába más a jelenkor technikai környezete és a mai nyilvánosság szerkezete, hiába van a kezünk ügyében számtalan ismeret, a sajtó, a közbeszéd és a mélyben zajló folyamatok közti távolság mit sem csökkent.

§4 1914 augusztusában, az első világháború kirobbanásakor – amikor még csak Szerbia megbüntetéséről volt szó – mindenkin izgatott várakozás lett úrrá. A híresen éles szemű és még élesebb nyelvű Karl Kraus hallgatott. 1914 novemberében tudta először összefoglalni a háborúval kapcsolatos nézeteit az *Ebben a nagy időben* című írásában:[1] „… ebben az időben, amikor épp megtörténik, amit el

sem tudtunk képzelni, meg kell történnie annak, amit már el sem lehet képzelni, és ha el tudnánk képzelni, akkor nem történne meg… ne várjanak tőlem saját szót.”

§5 Túl nagy a zaj, mondja Kraus. Átléptünk az egymást gerjesztő szavak és a tettek korszakába. „A képzeletszegénység birodalmában a tollakat vérbe, a kardokat tintába mártják… Aki tetteket ígér, megszégyeníti a szót is és a tettet is, és kétszeresen megvetendő… Akiknek nincs mit mondaniuk, elvégre a szavak helyett most már beszéljenek a tettek, azok folyamatosan beszélnek. Akinek mondanivalója van, lépjen elő és hallgasson!”

§6 Ma is csábító ajánlat.

Dulakodás a féligazságok bozótjában

§8 A második világháború után – gazdag példatár birtokában – kijózanító tárgyilagossággal írták le a propaganda szociológiai jelenségét és szerepét a technikai civilizáció keretei közt működő mediatizált tömegtársadalom egyben tartásában. A téma egyik alapművének[2] szerzője, Jacques Ellul állásfoglalása szerint a propaganda, bár a tömegtársadalom kialakulása óta mint szociológiailag is megragadható jelenség szükségszerű, ugyanakkor az ember szabadsága, az ember személyiségének integritása ellen intézett támadás. Könnyű rá legyinteni, nehéz tőle megszabadulni.

§9 A propaganda igazi terepe, mutatja ki Ellul, nem a hazugság, hanem a féligazság.

§10 Mint FAM írja könyve bevezetőjében, a tényszerűen igazolható mögött is lehet „hamis az intenció, hamis a kontextus, hamis az alapállás”. Ezért azzal az egyszerű eljárással, hogy a logikai ellenpólusra helyezkedünk, a hamisságtól nem tudunk megszabadulni. Ha nem vigyázunk, az elutasított negatív lenyomatává válhatunk.

§11 Nincs könnyű dolgunk. Ami legszűkebb személyes szféránkon, közvetlen tapasztalataink világán túl terül el, arról általában különféle propagandától átitatott forrásokból értesülünk. Innen érthető Ellul meglepő kijelentése: a propaganda ártalmas hatásainak leginkább kitett csoport az, amelyik a legtöbbet áztatja magát e források zavaros vizében: az értelmiség.

§12 FAM *Arroborija* ebben az értelemben: *forráskritika.*

§13 A diktatúrák monolit tájékoztatási rendszeréből nézve persze már az is ünnepelni való véleményszabadság, ha több különböző pro-

paganda vesz körbe minket, amelyek közül – úgymond – választhatunk. Ellul korántsem látja ilyen rózsásan a helyzetet. Az egymást keresztező propagandák világa egyfajta háborús közeget teremt. Igazolódik a régi közhely: a háború első áldozata – az igazság. Az ellentmondások tengerén hánykolódó emberekben tovább nő a belső feszültség, a biztonság és bizonyosság iránti vágy. Aki kapaszkodót keres, hamarosan kiköt valamelyik előre gyártott cölöp mellett. [35]

§14 Felülni a propagandának: egyfajta kompenzáció. Elveszettségünk ellensúlyozása magunkra öltött hamis fölénnyel és az érdemi cselekvés illúziójának megteremtésével. A felnövekvő generációk szemében az egyik legvonzóbb szerep az influenszeré. Ő az, aki folyamatosan osztja az észt, megmondja a frankót, és sosem tanácstalan: ellentéte a kiszolgáltatottan sodródó senkinek, akinek csekély fáradsággal gondolhatjuk magunkat.

§15 A másik probléma: könnyű azt mondani, hogy ne üljünk fel a propagandának, de a közvetlen tapasztalati világunkon túli történéseket – ha akarjuk, ha nem, – fel kell valahogy dolgoznunk, valamilyen viszonyt mégiscsak ki kell alakítanunk hozzájuk. Valamilyen képet kénytelenek vagyunk felépíteni a világról. Vegyünk-e fel, mondjuk, svájci frank hitelt? Mindenki a világ benne élő reprezentációja szerint cselekszik. Még a jelent elutasító, mindentől elhatárolódó eszképistának is van világértelmezése, sőt, nagyon is határozott véleményt formál, elvégre egész életrendet épít rá.

§16 Másként tájékozódunk, ha tudatában vagyunk a ténynek: többféle propagandától sűrűn átszőtt térben mozgunk. Egyrészt állandó forráskritikát kell gyakorolnunk, másrészt önismeretre van szükségünk, hogy azonosítsuk a propaganda célkeresztjébe állított félelmeinket, reményeinket, és tudatosítsuk a megcélzás tényét.

§17 Könnyű keresztüllátni az állami tévéhíradó nyilvánvaló mesterkéltségén, ahogy a súgógépet bámuló hírolvasó mindent szavanként a néző szájába rág. Kezdetleges, mert leplezetlen. Kilóg a lóláb. Sokkal nehezebb tetten érni a kifinomult propaganda súgógépét. Főleg, ha nem a fülünkbe beszél, hanem belülről szólal meg, s a véleményünket ismétli.

§18 Ellul másik figyelmeztetése: a propaganda célja a közhiedelemmel ellentétben nem az, hogy valamilyen eszmét, elgondolást, narratívát, ideológiát ültessen el az emberek fejébe, hanem hogy előidézze a kívánt viselkedést. A szellem, a gondolati tartalom csupán eszköz. A kívánt viselkedés éppúgy lehet egy termék megvásár-

35 Farkas Attila Márton

Ez aztán a démoni: a rendszer kikezdhetetlenségét annak véleménypluralizmusa, ideológiai sokszínűsége adja. Mely látszat természetesen, hiszen a rendszer ugyanaz a rendszer. Közhely, hogy a kapitalizmus annyira tökéletes szisztéma (a szó legrosszabb, mert legkilátástalanabb értelmében), hogy saját kritikáit, sőt, a felszámolására irányuló kísérleteket is bekebelezi. Porszívója beszippantotta a virággyermekeket, a kommunákat, és rendes kapitalista üzletté tette az…

a teljes hozzászólás (1,5 ezer karakter) →

lása, egy szavazat leadása, mint az engedelmes megjelenés a sorozáson, majd felkapaszkodás a frontra induló vasúti szerelvényre, virágesőben, a kipirult arccal integető családtagok sorfala közt.

§19 Ha a gondolati tartalom a propagandának nem lényege, csupán eszköze, akkor, ha lejárt a szavatossága, eldobható, lecserélhető – sőt, modern technikáról lévén szó, melynek egyetlen mércéje a hatékonyság, időnként eldob*andó,* lecserél*endő.* [36]

Átmenet az arroboriba

§21 A világpolitikát 2025-től igencsak felkavarta Donald Trump második elnöksége. Többször tréfálkozott azzal, hogy Kanada jól tenné, ha jelentkezne az USA 51. tagállamának, és megszüntetnék végre a térképen azt a nevetséges és természetellenes vízszintes vonalat. 2026 januárjában „visszafoglalta Venezuela olajiparát", majd a davosi Világgazdasági Fórumon is megismételte korábbi kijelentését, hogy az Egyesült Államok igényt tart Grönlandra. Mark Carney, aki a fedezetlen hitelpénz jelenlegi rendszerét működtető (BIS, IMF, Világbank központú) bankárelit magas rangú tagjaként lett Kanada miniszterelnöke, nagy port felvert davosi beszédében beismerte, hogy a kereskedelem és a nemzetközi jog korábbi rendje csak hasznos, de hazug retorika volt. Most azonban a leplezetlen erő korszaka következik.

§22 Nincs ebben persze semmi új. Ez Kosztolányi „becsületes városa": „A sugárúton fényesebbnél fényesebb üzletek. Egy tükrös kirakatban ezt olvastam: *Lábrontó cipők. Tyúkszem, tályog szavatolva. Több vevőnk lábát amputálták.* Színes, szemléltető kép mutatta, amint az ordító áldozat lábát két sebész óriás acélfűrésszel nyiszálja le tőből, s vére piros pántlikákban csorog lefelé.

§23 – Ez tréfa?

§24 – Szó sincs róla.

§25 – Aha. Törvényszéki ítélet kényszeríti a kereskedőt, hogy így bélyegezze meg magát?

§26 – Dehogy – legyintett Esti megvetően. – Ez az igazság. Értsd meg: ez az igazság. Itt az igazságot senki se rejti véka alá. Az önbírálat ebben a városban oly magas fokra hágott, hogy ilyesmire nincs többé szükség."[3]

§27

36 Cselik Ágnes

Az ember szorong, a technika nem. A technikát gátlástalanul kihasználó, hatalomra törő gazdasági elit nem habozik, hanem kihasználja és manipulálja az emberi gyengeséget. Ács József idézi Jacques Ellult, aki szerint „a propaganda az ember szabadsága, az ember integritása ellen intézett támadás." A propagandisták, az influenszerek, a véleményvezérek és a megmondóemberek számára a gondolati tartalom csak eszköz, amit szükség szerint lehet és kell cserélgetni az…

a teljes hozzászólás (1,5 ezer karakter) →

Carney davosi beszédében egyrészt ellenállást hirdetett az Egyesült Államok fenyegető erőpolitikájával szemben, másrészt bejelentette ennek az erőpolitikának a világkorszakát. Aki a nyilvánosságnak szánt megfogalmazásokat még komolyan veszi, az elegáns bankárban akár a hős szabadságharcost is tisztelhette – igaz, nem túl sokáig: az Irán elleni amerikai csapások után sietve biztosította az Egyesült Államokat, támogatja az „atomfegyver előállítására készülő" ország elleni önhatalmú fellépést.

§28 Nemcsak történelmileg, de a jelenre alkalmazva is kétséges az a zsurnalisztikus megközelítés, amely az eseményekben csak egy-egy hatalomtól megrészegült pszichopata, úgynevezett „diktátor" ámokfutását látja. Reálisabb képhez jutunk, ha feltérképezzük a „diktátorokat" pozíciójukba emelő érdekcsoportokat és a történeti előzményeket.

§29 Kétségkívül érdekes pillanat, amikor az egyik szisztéma átadja helyét a másiknak. Mint vágott seb, mely hamarosan bezárul, összeforr. Ki akarna belepillantani, sőt, vájkálni benne?

§30 Hamvas esszéjében a bennszülött így foglalja össze a helyzetet a külföldről érkező idegennek: „Régebben paotában éltünk, de az megbukott. Azóta egész életünk az arrobori jegyében áll, és az országban arroboriális virágzás tapasztalható." Könnyű behelyettesíteni ide a rendszerváltást vagy 2010-et, ezért más példát hozok.

§31 A *paota,* az áltudományos hittételeit lobogtató klímaideológia[4], úgy látszik, már eleget üldözte az ember termelte szén-dioxidot: most éppen visszahúzódóban van.[37] Az IPCC ugyan működik tovább, csorgatja a tápoldatot a klímakutatás eutrofizálódott állóvizébe[5], de a globális elit magaslatain új szelek fújdogálnak. Bill Gates, aki 2010-ben még szükségesnek tartotta a globális felmelegedés lassítását célzó programok kidolgozását, és maga is finanszírozott kísérleteket, mi lenne, ha – persze csak végszükség esetén! – napsugárzást elnyelő por légkörbe juttatásával hűtenénk a Földet, 2025 végén, immár a globális egészségügy (értsd: gyógyszer-, azon belül is főleg a vakcinaipar) nagybefektetőjeként (sőt, önjelölt irányítójaként) már úgy látja, a klímaváltozás korántsem fenyegeti pusztulással az emberiséget: „Sajnos, a végítélettel fenyegető jóslatok miatt a klímaközösség nagy része túlságosan a rövid távú kibocsátási célokra koncentrál, és ez elvonja a forrásokat az életminőséget javító leghatékonyabb intézkedésektől. Újra arra kellene összpontosítanunk, ami még a kibocsátásnál és a hőmérséklet-változásnál is fontosabb: az életminőség javítására."[6]

37 Farkas Attila Márton
Véleményem szerint az arrobori, a paota és a kun absztrakt fogalmak. Az arrobori a mindenkori jelenbeli, a paota a mindenkori hanyatló vagy elmúlt, a kun pedig a még azelőtti, már hatásaiban se nagyon létező, inkább csak a történelemkönyvek lapjain megjelenő ideológiák gyűjtőfogalma. Persze lehet, hogy Hamvas ennyire nem volt szofisztikált, illetve következetes, de minden gondolkodó akkor az igazi, ha gondolatait továbbgondolják 😊.

§32 Sajnos. De mi állhat az irányváltás mögött?

§33 Annyi feldereng, hogy az *arroboriális virágzás* az új generáció felfogásában aligha nélkülözheti a mesterséges intelligenciát. Ezzel Gates tisztában van. A társadalomirányítást magasabb szintre emelő intelligens adatközpontok működtetése pedig nem az energiatermelés mérséklését, hanem jelentős felfuttatását igényli.

§34 De lehet, hogy még ennél is többről van szó.

A technokrácia egykor

§36 FAM *A technokrata mákony* című esszéjében[7] az ideológianélküliség ideológiájaként mutatja be a „szakértők" kultuszát. Eszerint a világ működtetése merőben technikai feladat, ami nem tűri a hozzá nem értők okvetetlenkedését. A politika egyszerűen feloldódik a technológia üzemeltetésében.

§37 „Vigasztaljon bennünket, hogy tiszta technokrácia, a szakemberek kizárólagos uralma sohasem valósulhatna meg. Hogy miért? Éppen a szakemberi látásmód miatt. A Fachmann ugyanis csak a részt látja és a rész által lát, ezért csupán a részt tudja képviselni, márpedig a társadalom szervezése és vezetése – de még egy adott területé is – komplex látást, mondhatni „holisztikus" gondolkodást követel. A szakember így mindenkor csak eszköze lehet a hatalomnak. A technokrata szerep csupán sokaknak tetsző mez, illetve ideológiai trükk, s ami technokráciának tűnik, csupán az uralkodó elit érdekeinek nagyon is elvek szerinti, értékalapú képviselete.

§38 Nem valóságos, hanem ál-technokrácia."

§39 Nálunk kevéssé ismert, hogy az Egyesült Államokban a Fachmannok a harmincas években *technokrácia* néven mozgalmat alapítottak, ami meglepően elterjedt, sőt, divatossá vált. Az egyenruhás szakemberek a gazdaság (és ezen keresztül persze a társadalom) tudományosan megalapozott irányítását szerették volna megvalósítani. Az évtized végére a nagy gazdasági válság kiváltotta elégedetlenség légkörében legalább százezres tagságot toboroztak, zömükben fiatal mérnököket, egyetemistákat. Szimbólumuk, a monádnak nevezett, hivatalosan cinóberpiros és krómszürke, jin-jangra emlékeztető alakzat a termelés és a fogyasztás egyensúlyát jelképezte.

§40 Saját lapot, tanfolyamokat indítottak, látványos gyűléseik a nemzeti-szocializmus vagy a fasizmus külsőségeit idézték. Meggyőződésük

volt, hogy a természettudományok és a társadalomtudományok egyesíthetők, mégpedig az ő égiszük alatt. Határozottan szembefordultak a hagyományos politikával, a demokráciával és a kapitalizmussal. Egyrészt John D. Rockefeller tételét visszhangozták, hogy a verseny bűn, mert ugyanarra a feladatra erőforrásokat pazarolva párhuzamos megoldásokat fejleszt, másrészt leporolták Saint-Simon utópikus szocializmusát, mely a tudományosan irányított jóléti rendszerben látta a korproblémák megoldását. A kommunizmust túl konzervatívnak, politikai alapúnak és megalkuvónak tartották.

§41 A Howard Scott és a tudományosságtól messze álló kőolajcsúcselmélet későbbi kidolgozója, Marion King Hubbert vezetése alatt működő mozgalom nem megreformálni akarta a kapitalizmust, hanem lecserélni egy profitszempontok nélkül működő központosított tervgazdaságra.[38] Az új társadalmi alakulatot a *technátus* szóval jelölték, ennek első megvalósulását az amerikai kontinensen látták lehetségesnek, mivel azt a természeti erőforrások és a terület természetes határai független, önfenntartó földrajzi egységgé teszik. A technokráciában nincsenek nemzeti kormányok, a nemzetállamok megszűnnek. A technátus a mai Venezuelától egészen az Északi-sarkig terjedne, magába foglalva Közép-Amerikát a karibi szigetekkel[8], az Egyesült Államokat, Kanadát és egész Grönlandot is. A technokrata kurzusok előadótermeinek falán, konferenciáinak hátterében állandó elem volt ez a falitérkép:[9]

§42 A technátusban az embereknek egyenlően kiosztott, forgásbiztosított (határidővel lejáró) energiajegyek játsszák a pénz szerepét. Az energiajegyek felhalmozása egyébként is értelmetlen, mert érdemi vagyonhoz jutni nem lehet: az erőforrások, a termelőeszközök és az ingatlanok tulajdonosa és működtetője is a vezető szerv, a szakértők tanácsa. A vásárlási információkat begyűjtik, majd tervezők elemzik – a piac helyett ők biztosítják a termelés és a fogyasztás egyensúlyát. Ennek érdekében az energiafogyasztást, illetve a termelési és vásárlási adatokat is folyamatosan, valós időben mérni kell. Minden árucikket nyilván kell tartani, hol és mennyi energiával állították elő, hol és mikor adták el, rögzíteni minden egyén fogyasztását, adataival és előtörténetével együtt. Felhívták a figyelmet, hogy a gépesítés, az automatizáció fokozatosan elveszi az emberek munkáját, ezért egyetemes alapjövedelem bevezetésére lesz szükség.

§43 Az 1930-as években az effajta adatgyűjtés, -feldolgozás és megfigyelés őrült és kivehetetlen ötletnek tűnhetett. Ma kevésbé.

38 Farkas Attila Márton

Ez a fasizmus-kommunizmus kikristályosodott esszenciája volt azok ideológiái nélkül. Amolyan ideológiamentes fasizmus, ami elsőre fából vaskarika, hiszen a totalitárius rezsimek nélkülözhetetlen és klasszikus eleme az ideológia. Mintha valami hasonló készülne a szilícium-völgyben, hol máshol is, mint Amerikában, az utópiák és disztópiák hazájában – az esszé jó része alant ezt is taglalja. De hogy bírják-e majd hagyományos értelemben vett ideológia nélkül, az kérdéses. Ideológia nélkül legfeljebb az AI uralma bírja, már ha nem utánozza túlzottan az embert.

§44 Zbigniew Brzezinski 1970-es könyve, a *Két korszak között*[10] már leszögezi, hogy a történelem cselekvő alanya megváltozott: a nemzetállamok helyére „a nemzetközi bankok és multinacionális vállalatok" kerülnek, mert ezek a nemzetállami politikai koncepciókat messze megelőzve cselekszenek és terveznek. A Columbia Egyetemen politikatudományt oktató Kelet-Európa szakértő Johnson elnök, majd David Rockefeller tanácsadójaként dolgozott. Könyvében nem „posztindusztriális" vagy „informatikai", hanem „technetronikai" korszakról beszél. Ebben a tömeget a tudományos és technikai fejlődés eredményeit kiaknázó elit közvetlenül irányítja a legfejlettebb szociálpszichológiai technikák és számítógépes elemzések segítségével – az ipari korszakból örökölt politikai struktúrák, a szakszervezetek és pártok megkerülésével. A hagyományos politikai struktúrák jelentősége a döntéshozásban azóta is folyamatosan csökken.

A technokrácia ma

§46 A hol a mélyállam mocsarát lecsapoló megváltónak, hol narancssárga hajú, pöffeszkedő bohócnak ábrázolt Trump mögött álló fő érdekcsoport, finanszírozói és tanácsadói kör a Szilícium-völgy oligarcháit tömöríti. Köztük van a Tesla, a SpaceX, az X (a volt Twitter) tulajdonosa, a PayPal egyik kiötlője, Elon Musk, a PayPal társalapítója, a Facebook első külső befektetője és a digitális adatgyűjtéssel, megfigyeléssel, feldolgozással foglalkozó Palantir nevű cég alapítója, Peter Thiel, az első piacra dobott webböngésző egyik fejlesztője, majd fejlesztőcégek társalapítója, később a technológiai startupokba fektető Andreessen Horowitz társalapítója Marc Andreessen, illetve a mesterséges intelligencia legismertebb fejlesztőcége, az OpenAI vezérigazgatója, Sam Altman, vagy az adatbáziskezelés óriáscégének, az Oracle-nek az elnöke, Larry Ellison.

§47 Ezek a technológiát megújító cégvezetők láthatólag támaszkodnak ugyan a klasszikus (harmincas évekbeli) technokrácia alapgondolataira, de a különbségek meglehetősen nagyok. Akkor elsősorban a termelés és elosztás rendszerét akarták gyökeresen átalakítani. Scott és Hubbert mozgalma a Scott karizmájára épülő egyház volt, sajátos hittételekkel és jövőképpel. Egyikük sem volt abban a helyzetben, mint most Musk, Thiel, Altman vagy Andreessen. A harmincas években Scott mögött nem álltak komoly támogatók, Hubbert geológus és egyetemi oktató volt, szerény intézményi hátterüket a hozzájuk csatlakozó Walter Rautenstrauch gépészmérnök, a Columbia Egyetem professzora teremtette meg. A gondolat, hogy

mérnököknek kellene irányítani a világot, különösen mérnökök körében aratott sikert, igaz, az American Engineering Council már a mozgalom korai szakaszában kijelentette, hogy az egész áltudományos átverés. De leszögezhetjük, hogy Scott és Hubbert ambiciózus tervét a papír alapú nyilvántartás és a mechanikus könyvelőgépek korában a tagok és szimpatizánsok több százezres serege ellenére sem fenyegette a megvalósulás (illetve a kudarc) veszedelme.

§48 Könnyű belátni: más két, íróasztala fölé görnyedő fantaszta gondolatait elemezni, mint a csúcstechnológia moguljainak jövőképét. A Trump mögött felvonult cégbirodalmak erejét, strukturális hatalmát, befolyását, anyagi és szellemi erőforrásait egy napon sem lehet említeni az egyébként történeti érdekességként máig létező Technocracy Inc.[11] lehetőségeivel.

A mai amerikai technokrácia bölcsője: a Szilícium-völgy

§50 A ma Szilícium-völgynek nevezett komplexumot 1951-ben alapította Frederick Terman. A jeles tudós és szervező a II. világháború alatt a Harvardon 800 fős titkos kutatólaboratóriumot vezetett, ahol az elektronikus hadviselés eszközeit fejlesztették.[39] Az ötvenes években egyrészt a Stanford Egyetem mérnöki karának dékánjaként az egyetem szellemi bázisára, földterületeire támaszkodott, másrészt – a Pentagon és a hírszerzés vezető szakértőjeként – a kormányzati megrendelésekre. Kapcsolatrendszere lehetővé tette, hogy kedvező feltételekkel kockázati tőkét és vállalkozásokat vonzzon a térségbe. Ezek egy része magától értetődően bekapcsolódott a katonai csúcstechnológia fejlesztésével foglalkozó kormányügynökség, az ARPA (később DARPA) munkájába is. Annál is inkább, mert a hidegháború, a nagyhatalmak közötti versengés nyomán újra megnőtt az állam, a katonai-ipari komplexum és a hírszerzés befolyása és anyagi támogatása. A területet a tranzisztorok rohamos elterjedése után, a hetvenes években kezdték Szilícium-völgynek nevezni.

§51 A kapcsolat később sem szakadt meg. Maga az internet is katonai célú fejlesztésből (ARPANET) bontakozott ki. A Google alapítóinak első, keresőrendszerekkel kapcsolatos szakcikke[12] többek közt a DARPA programjának is köszönetet mond a támogatásért. A hírszerzés egyrészt nem tudta volna a titkosság fenntartásával olyan szinten finanszírozni a vállalkozást, mint az egyre gazdagabb informatikai cégek, másrészt felismerték, hogy a keresőprogramot nem a hírszerzésnek kell használnia az internet átfésülésére, inkább a

39 Cselik Ágnes

Az erőpolitika világkorszakában az arroboriális virágzás a Szilícium-völgy oligarcháira, a mesterséges intelligenciára és a technokrata, okos városállamokra, enklávékra épül. Ilyet is láttunk már, és sajnos, nem lett jó vége, például Madách falanszterében, ami után Ádám annyira kiábrándult, hogy el akarta hagyni a Földet. A falanszter rendszere vagy a technokrácia feláldozná a legalapvetőbb emberi értékeket.

A II. Vatikáni zsinat *Gaudium et spes* kezdetű...

a teljes hozzászólás (1,3 ezer karakter) →

publikussá tett keresőprogram felhasználói által akaratlanul szolgáltatott, a közérdeklődés szerkezetét tükröző adatokat kell kiértékelnie. Ezért szó sem lehetett közvetlen irányításról és titkosításról, de kölcsönösen előnyös együttműködésről igen. Melyek ezek a kölcsönös előnyök? A logika továbbfejlesztése az úgynevezett közösségi média, ahol a felhasználókról a böngészési adatoknál is gazdagabb kép rajzolódik ki. A megkezdett projektek átadása és a bőkezű anyagi támogatás lehetővé tette, hogy a sok hasonló profilú vállalkozás versenyéből minőség és tőkeerő tekintetében is kiemelkedő cégek vezető helyzetbe kerüljenek a piacon, ami azzal jár, hogy szinte mindenki az ő szolgáltatásaikat veszi igénybe, ami cserébe az adatgyűjtés és befolyásolás sosem látott lehetőségeit nyitja meg.

§52 Több tényező emelte tehát a kutatás és fejlesztés élvonalába az itt megtelepedett cégeket. Terman az ipari park (ma már kutatási parknak hívják) területén összetalálkozó technológiák és az egyetem vonzáskörében sűrűsödő tudás kölcsönhatásától várta az új ötleteket, megteremtve a gyors megvalósítás, esetleg a tömeggyártás lehetőségét is. Az elképzelés sikeresnek bizonyult.

Sötét felvilágosodás

§54 „Könnyű összegyűjteni és nevetségessé tenni jellemzően súlytalan és hatástalan szerzők jelentéktelen orgánumokban közzétett, elkapkodott gondolatait… 'Megváltáshitük' nem számol azzal, hogy a változáshoz vezető utak kikövezéséhez valójában a hatalmi- és érdekviszonyokkal, a gazdasági és kereskedelmi nyomáscsoportok természetrajzával, a szociokulturális meghatározottságokkal vagy az egyenlőtlenségi szerkezetek makacs újratermelésével kapcsolatos elmélyült és érvényes tudás birtokában kerülhetnénk csak közelebb" – írja Z. Karvalics László.[13]

§55 Mit gondol hát a jövőről Musk, Thiel, Ellison, Altman vagy Andreessen? Az utca emberének nyelvén fogalmazva – miért támogatnak „okos emberek" egy „bohócot"?

§56 Leghelyesebb, ha ezt saját nyilatkozataik, s főként tetteik alapján próbáljuk kitapogatni.

§57 Peter Thiel 2025-ben Magyarországon járt, előadást tartott az MCC Feszten. Az összefoglaló cikk szerint: „az emberiség érzi, hogy a jelenlegi fejlődési és gazdasági modell nem fenntartható és valami másnak kell következnie. De mi lehet ez a más? Thiel keresztény

értelmezésében a jelenlegi választásaink az antikrisztus, vagyis egy világkormány felállása az antikrisztus vezetésével, vagy az armageddon, tehát az emberiség teljes megsemmisülése egy nukleáris háborúban."[14] Aki harmadik utat keres, mondja Thiel, azzal szembesül, hogy a tudomány és a technika fejlődése lelassult, nem felel meg a korábbi várakozásoknak. Nincsenek nagy áttörések, enélkül pedig a világ átrendeződése sem lehetséges.

§58 Mi lenne a harmadik út?

§59 A Szilícium-völgy óriáscégeinek vezetői társadalmi-gazdasági kérdésekben többé-kevésbé hasonló ideológiai alapról rugaszkodnak el, ennek egyik összetevője a *sötét felvilágosodás*[15]. Nevezik újreakciós mozgalomnak is (rövidítve NRx). Alapjait 2008 körül Amerikában rakta le a matekzseni csodagyerek Curtis Yarvin szoftverfejlesztő, vállalkozó és blogger, magát a sötét felvilágosodás kifejezést a brit filozófus, Nick Land alkotta[16].

§60 Land méltányolható kritikát fogalmaz meg a demokrácia ellen, ahol „a választások megnyerése túlnyomórészt szavazatvásárlás kérdése... A demokratikus politikust és a választókat a kölcsönös uszítás áramköre köti össze, amelyben az egyik oldal mind szemérmetlenebb szélsőségekbe kergeti a másikat". Természetesen előkerül a manapság sűrűn emlegetett, alaptalanul Winston Churchillnek tulajdonított mondás: „a demokrácia elleni legjobb érv öt perc beszélgetés egy átlagszavazóval", amit az óvatos újságírók nyomban kiegészítenek a másik, csakugyan churchilli mondattal: „A demokrácia a kormányzás legrosszabb formája, leszámítva az eddig kipróbált összes többit."

§61 Nick Land, a jobboldali libertárius közgazdász Hans-Hermann Hoppét idézi: „A demokráciában a [hatalmi] monopólium és a monopolisztikus kizsákmányolás nem tűnik el. A monopolisztikus felügyelet az országot magántulajdonnak tekintő király és a nemesek helyett egy ideiglenes és leváltható gondnok kezébe kerül. A gondnok nem birtokolja az országot, de amíg hivatalban van, jogosult a saját és pártfogoltjai javára használni azt." Land szerint: „A többpárti demokratikus rendszerekben átmeneti hatalommal felruházott politikai szereplők elsöprő erejű (és bizonyítottan ellenállhatatlan) ösztönzést éreznek arra, hogy a lehető leggyorsabban és legteljesebben kifosszák a társadalmat. Tudniillik amit nem lopnak el – „az asztalon hagynak" –, valószínűleg olyan politikai csoportok öröklik, akik nemcsak függetlenek tőlük, hanem ellenlábasaik, és

ezért várhatóan minden rendelkezésre álló erőforrást ellenük fordítanak."

§62 Mi válthatná fel a demokráciát? Land itt nyúl Yarvin gondolataihoz: „...az állam: valamely országot birtokló üzleti vállalkozás. Úgy is kell irányítani, mint bármely más nagyvállalatot: a logikai tulajdonjogot forgalomképes részvényekre osztják. Ezek az állam profitjának adott hányadát képviselik (a jól működő állam nagyon nyereséges). Minden részvény egy szavazat, a részvényesek igazgatótanácsot választanak, amely felveszi és elbocsátja a vezetőket. Ennek a vállalkozásnak a vevői a lakosok. Egy nyereségesen irányított neokameralista állam, mint minden vállalkozás, hatékonyan és eredményesen szolgálja ki ügyfeleit. A rossz kormányzás rossz gazdálkodást jelent.

§63 Ehhez a „vállalat irányította monarchiához" Yarvin szerint legközelebb a 18. századi felvilágosult abszolutizmus, a mai Hongkong, Szingapúr és Dubai áll. Ezek az államok, mondja „nagyon magas színvonalú szolgáltatást nyújtanak polgáraiknak, érdemi demokrácia nélkül. Minimális a bűnözés, és magas a személyes és gazdasági szabadság." Tételszerűen: „a politikai szabadság definíció szerint nem fontos, ha a kormányzat stabil és hatékony".

§64 Land, bár nem hivatkozik rá, lényegében J. G. Frazer skót kultúrantropológusnak a 19. század végén, *Az aranyág*ban már megfogalmazott érveit veszi elő: a stagnálásból kivezető nagyság útja az okos gazemberek uralma – szemben a vademberek ősdemokráciájával, ahol az öregek tanácsa irányít. Ott a leglassúbb és legnehézkesebb a haladás. Az igazi fejlődés csak a gátlástan, de kreatív, többet akaró emberek megjelenésével kezdődik.

A gyorsítás programja

§66 A harmincas évek technokráciája az új társadalmi rend jellegét egy korabeli probléma segítségével illusztrálta: a túlzsúfolt villamosok nyitott peronján, lépcsőjén lógó utasok viselkedése balesetveszélyes. Hogyan számolhatjuk fel ezt a gyakorlatot? A politikai-adminisztratív válasz: rendeletet hozunk, hogy holnaptól a peron lépcsőjén utazni szigorúan tilos. A gazdasági válasz: a peron lépcsőjén utazókkal pénzbírságot fizettetni. A technikai válasz: elektromosan záródó ajtókkal felszerelt villamosok forgalomba állítása. Tanulság: a politikai-adminisztratív megoldás hatástalan, a gazdasági válasz mérsékelt hatású, a technikai válaszon viszont nem lehet fogást találni.

§67 Land gondolkodása annyiban rokon a régi technokratákéval, hogy az idejétmúlt társadalmi formák átalakítását technikai változásoktól, illetve azok felgyorsításától reméli. Ez az előre menekülő ideológia az úgynevezett *akceleracionizmus*, melynek célja a technológiai szingularitásnak nevezett pont elérése, ahol a technika végképp kikerül az ember ellenőrzése alól (innen már egyenes út vezet az „antropocentrizmussal" szakító transzhumanizmus és poszthumanizmus különféle vízióihoz is). Az akceleracionizmus a megtartó, stabilizáló negatív visszacsatolás helyett megjósolhatatlan kimenetelű, öngerjesztő pozitív visszacsatolást, „forradalmat" szorgalmaz, melynek konkrét tartalma előre nem sejthető, valahonnan mégis tudni véljük, hogy biztosan jobb lesz, mint a fennálló. „A folyamatot nem szabad kritizálni. A folyamat maga a kritika, amely visszahat önmagára, ahogy eszkalálódik[17]" – írja Land. A logika nem teljesen új, Marx hasonlóképp érvel a szabadkereskedelem mellett, mondván, az a régi formák felbontásával, a proletariátus és a burzsoázia ellentétének kiélezésével sietteti a forradalmat. Igaz, Marx látni vélte, a forradalom hova vezet. Az akceleracionisták kevésbé. Land szerint mindenesetre a kapitalizmus önromboló működése (valójában a technikai fejlődés átrendező-felforgató hatására gondol) belülről mindennél hatékonyabban forradalmasítja a társadalmat. Felsorol néhány újítást: „a blokkláncok [az internethez kötődő elektronikus kriptovaluták mögötti nyilvántartási és kriptográfiai technika], a drónlogisztika, a nanotechnológia, a kvantumszámítógép, a számítógépes géntervezés és a virtuális valóság egyre nagyobb sűrűségben árasztja el a világot, és a mesterséges intelligencia is egyre nagyobb mértékben hatja át".

§68 Hogyan lehet ez a Marinetti-féle[18] szélsőségességig futurista világkép reakciós? A választ láttuk: csak az „okos gazemberek" erős, autoriter hatalma tud célratörően és hatékonyan cselekedni az erőpazarló, véget nem érő demokratikus viták helyett, és kellőképpen koncentrálni a fejlesztési forrásokra. A régi állam túlszabályozott, nehézkes monstrum, az új állam szigorúan kézben tartott, de a régi korlátoktól, szabályozásoktól mentes, a szolgáltatások terén egymással versengő privatizált városállamok hálózata. Egyfajta szintetikus, technicizált feudalizmus. Yarvin gondolatait 2008 körül Mencius Moldbug álnév alatt a *Patchwork: a 21. század politikai rendszere* című könyvében foglalta össze[19].

§69 A nemzetállamok rendszerét leváltani hivatott koncepciót Balaji Srinivasan amerikai vállalkozó és befektető, az Andreessen Horowitz kockázati tőkecég egykori partnere fejlesztette tovább. *A hálózati*

állam: hogyan indítsunk új országot című munkájában[20] elmagyarázza, hogy a hagyományos rendből kiszakadó enklávék hálózatának nem kell egybefüggő területet alkotnia: digitálisan kell őket összekötni. „A hálózati állam olyan közösségi hálózat, amely erkölcsi innovációt képvisel, nemzeti tudatossága, elfogadott alapítója, kollektív cselekvési képessége, udvariasságra építő személyközi viszonyrendszere, integrált kriptovalutája, intelligens társadalmi szerződéssel korlátozott konszenzusos kormánya van, közösségi finanszírozású fizikai területek hálózatával és virtuális tőkével rendelkezik, illetve blokkláncon keresztül végzett népszámlálást tart, amely igazolja, hogy megvan a diplomáciai elismertetéshez elegendő népessége, jövedelme és ingatlan-összterülete."

§70 A hálózati állam elképzeléséből a felületes szemlélő a lokalitás megbecsülését is kiolvashatja. Megvalósítása azonban épp az ellenkezőjét feltételezi.

§71 Egy érdekvezérelt világ működését aligha lehet lélektani okokkal magyarázni. Az óriáscégek vezetőinél nem a konkrét személyek, nem az egyéni pszichológiájuk érdekes, hanem a társadalmi mechanizmus, mely magasba emelte őket. De a Szilícium-völgy technikai-üzleti sikeresség alapján szelektált új oligarchái számára – érthetően – az ipari parkok, fejlesztőközpontok zárt, beszűkült világa, elmélyült munkát támogató tökéletes infrastruktúrája az otthonos közeg, mely ráadásul a jövő ígéretét hordozza. Ami azon túl terül el, azzal sokkal kevesebbet foglalkoztak. A hagyományok érzelmekkel, emberi szempontokkal átszőtt óvilága: az oblomovi lassúság, a definiálatlanság, a szerves élet kissé tohonya kibontakozásának területe, ahol más számít értéknek, mint a tőzsdén vagy a robotlaborban, amint azt Kiss Lajos András *A lustálkodás védelmében* című tanulmány-sorozata tárgyalja.[21] A csúcs-technokratákat vagyonuk elszigeteli az alsóbb néposztályoktól, s a tágabb valóságtól is. Ez pedig éppúgy rányomja a bélyegét – a saját tevékenységüket igazoló – gondolatvilágukra és társadalmi vízióikra, mint saját – egyetemesnek feltüntetett – érdekeik.

§72 Nem megreformálni, nem is forradalmasítani akarják a jelenlegi társadalmi rendszert, hanem már most *megkezdeni a jövőt.* 40 Párhuzamos (az ő szemszögükből otthonos) technicizált világot építeni, mely az óvilág küszöbön álló elkerülhetetlen összeomlása után is talpon marad. (A régi világnak nem a kizsákmányolás, hanem a túlszabályozottság, a demokratikus döntésképtelenség és pazarlás okozza a vesztét.) A tehetősek túlélő-világának építése a hálózati állam területfoglalásaival és csomópontjainak létrehozásával kezdő-

40 **Vörös István**

A JÖVŐ ISKOLÁJA

Nem megformálni, nem
is reforradalmasítani –
az új értelemnek kiszolgáltatni?

A jövőt sosem lehet megkezdeni.
A jövő egy iskolaépület, épp mennél
beiratkozni az első osztályba, már egy
méterre vagy a repedezett fakaputól, már
nyújtanád a kezed a százesztendős
fémkilincs felé, mikor cédulát
veszel észre: „Az
iskola erre az évre bezárt.
A körzetbe tartozóknak
háromhónapos őszi szünet,
aztán hó nélküli sízsünet,
végül enyhülés nélküli tavaszi szünet.
Az évzárót a jövő tanévnyitóval
eg…

a teljes hozzászólás (0,8 ezer karakter) →

dik. Az amúgy is pusztulásra ítélt óvilág tiltakozásával pedig értelemszerűen nem kell törődni. Ez a perspektíva és magatartás némileg az új földön új világot alapító gyarmattartóéra emlékeztet. Az őslakosság legfeljebb a javak kitermelésére szolgáló segéderő vagy eltakarítandó fejletlen, kezdetleges létforma.

§73 A *Sötét felvilágosodás*ban a jelenből kivonulás vágya és az elitizmus mindenütt technicizálódik [41]: nemcsak úgy, hogy ebben a redukcionista világképben az emberi minőség fő értékmérője a másutt már levitézlett IQ, de teret kap benne az az elgondolás is, mely a születendő gyermekek IQ-jának emelésétől reméli a társadalom színvonalának javulását, ezért különféle genetikai teszteken alapuló szűrő eljárásokkal, sőt, az emberi genomba aktívan beavatkozva kívánja megnövelni ez irányú képességeinket. Az ilyen eugenikai beavatkozásoktól persze az emberek tömegei továbbra is ódzkodnak, írja Land, egy részük tiltakozni is fog ellene, aminek előre látható következménye, hogy a feljavított génállományú elit tíz generáció múltán új alfajjá változik. Az emellett még a technikával is egybegyúrt ember[22] árnyékában az alacsonyabb rendű változat legfeljebb „élő fosszíliaként" vegetálhat tovább, mint a bioevolúcióban bizonyos szivacsok, medúzák, rákok és őshalak.

41 **Vörös István**

A SÖTÉT FELVILÁGOSODÁS ÉS AZ ÚJ FELVILÁGOSODÁS HARCA

Nemcsak a gazdasági érdek mozgathat valakit. Fukuyama az elismertség iránti vágyról beszél. És ott a nyugalom óhajtása, ott az ambíció, hogy jók legyünk. Jó fejek. A vágy a vállalható önképre. Mozgat a hazugság gyűlölete, a természet iránti igény, a valóságszeretet. Hűvös forrásból szeretnénk inni.

A sötét felvilágosodásban a kivonulás vágya gépiesül. Magyarul arról megy az okoskodás, melyik, csak pár száz fényévre levő, esetleg élhető bolygóra menekülhetnénk el. De ki elől, ki...

a teljes hozzászólás (0,9 ezer karakter) →

§74 A jövőtervező fenegyerekek sci-fibe kanyarodó dolgozatait olvasva sokszor az a benyomásom, mintha kizárólag műszaki érdeklődésű, számítógépes játékokon nevelkedett fiatalok a társadalom- és a filozófiatörténet néhány fontosabb fogalmának mesterséges intelligencia készítette kivonatait a maguk megértésének szintjén átböngészve hátradőltek volna forgószékükben, hogy megállapítsák: ezek elavult termékek. Ennél ma már sokkal jobbat is tudnak csinálni. A megértés másodlagos, első az innováció. Ami néhány dologra megoldás, mindenre megoldás.

§75 2023-ban maga Marc Andreessen is közzétette *Techno-optimista kiáltványát*[23]. Ami szépet, jót, biztatót el lehet mondani a technikáról, benne van. Kirajzolja a gondolkodásmódot, mely úgy véli, a technológia és az élet érdekei végső soron egybeesnek. Színvonala viszont egyenetlen: néhol gyengén sikerült iskolai dolgozatra emlékeztet.

§76 „Hisszük, hogy nincs olyan anyagi probléma – akár természet okozta, akár a technológia –, amelyet ne lehetne még több technológiával megoldani.

§77 Problémánk volt az éhínség, ezért találtuk fel a zöld forradalmat.

§78

Problémánk volt a sötétséggel, ezért feltaláltuk a villanyvilágítást.

§79 Problémánk volt a hideggel, ezért feltaláltuk a fűtést.

§80 Problémánk volt a fűtéssel, ezért feltaláltuk a légkondit.

§81 Problémánk volt az elszigeteltség, ezért találtuk fel az internetet.

§82 Problémánk a szegénység, ezért feltaláljuk a technológiát, hogy bőséget teremtsünk.

§83 Mondj egy valós problémát, és feltalálhatjuk a technológiát, ami megoldja...

§84 Jelenlegi társadalmunkat hat évtizede tömeges demoralizációs kampány veszi körbe – a technológia és az élet ellen –, különféle neveken, mint például... 'fenntartható fejlődési célok', 'társadalmi felelősségvállalás'... 'technológiai etika', 'kockázatkezelés'... 'a növekedés határai'. Ez a demoralizáló kampány a múlt rossz eszméin alapul...

§85 Ellenségünk a stagnálás.

§86 Ellenségünk az érdem, az ambíció, a törekvés, a teljesítmény és a nagyság lebecsülése.

§87 Ellenségünk az etatizmus, az autoritarizmus, a kollektivizmus, a központi tervezés és a szocializmus.

§88 Az ellenségünk a bürokrácia, a vétokrácia, a gerontokrácia és a hagyományok vak tisztelete.

§89 Ellenségünk a korrupció, a szabályozók hatalomátvétele, a monopóliumok és a kartellek.

§90 Ellenségeink azok az intézmények, amelyek fiatal korukban életerősek, energikusak voltak, keresték az igazságot, de most veszélybe kerültek, elrozsdásodtak és összeomlanak – akadályozzák az előrelépést, mert egyre kétségbeesettebb harcot folytatnak létjogosultságuk igazolása érdekében, hogy súlyosbodó működési zavaraik és a növekvő alkalmatlanságuk ellenére folyamatos finanszírozáshoz jussanak.

§91 Ellenségünk az elefántcsonttorony, a mindentudó, szakértői világnézet, amely elvont elméletekben, luxushiedelmekben, társadalmi manipulációban él, elszakad a való világtól, téveszméibe zárkózik, nem választott és nem számon kérhető – Istenként játszik mások életével, tettei következményeitől teljesen elszigetelve.

§92

Ellenségünk a beszéd- és a gondolatkontroll – George Orwell *1984*-ét mind gyakrabban forgatják a szemünk láttára használati utasításként… Ha a technológiát és a piacokat ötvözzük, akkor megkapjuk azt, amit Nick Land technokapitalista gépezetnek nevezett, az örökös anyagi teremtés, növekedés és bőség motorját… Hiszünk az akceleracionizmusban – a technológiai fejlődés tudatos és szándékos előmozdításában… Hiszünk abban, hogy a mesterséges intelligencia a mi alkímiánk, a bölcsek köve."

§93 Szép szavak. A tényszerűen igazolható mögött is lehet „hamis az intenció, hamis a kontextus, hamis az alapállás". Hát még az Ember felemelésének szent eszméje mögött! Kérdés, hogy ebben a szövegben ki az a „mi"? A szerző magasztos hanghordozása arra utal, hogy a földgolyó valamennyi lakóját készül a szívére ölelni. Kár, hogy ebben a „társadalmi felelősségvállalás" demoralizáló mítosza megakadályozza. Talán mégiscsak híveihez szólt. Vagy az akceleracionista program haszonélvezőihez.

§94 Hiszen vannak ilyenek. Hogy néz ki a nemes szándék és sok jótétemény a gyakorlatban? A gyorsításhoz a Szilícium-völgy elsősorban a számára hagyományosan fontos programok terén tud hozzájárulni, ezek: fegyverfejlesztés, mesterséges intelligencia, energiatermelés és biotechnológia. A legnagyobb fegyverfejlesztő kockázati tőke startup, az Anduril háborús időkre szánt modellje a katonai fejlesztés és gyártás áthelyezését javasolja a Szilícium-völgybe; ez a nagy kormányzati szerződések átadását jelenti (az óvilág monstrumai, a Lockheed vagy a Raytheon rovására), illetve a katonai kiadások erőteljes növelését, valamint az Egyesült Államok NATO-szövetségeseinek újrafegyverzését. Az elavult haditechnika ellövöldözése, elhasználása, kiárusítása az aktuális háborúkban keresletet teremt az új modellek iránt.

§95 A szigorú engedélyezési eljárások alól kiszabadult biotechnológiai startupok kutatásai gyorsabban eredményre vezetnek, mint hagyományos versenytársaké, tehát piacot szereznek, és megtérül a beléjük fektetett kockázati tőke. Hogy a kockázatos kísérleti termékeket így élesben rajtunk tesztelik? Ennyi áldozatot meg kell hozni a szebb jövőért!

§96 Megvalósítható ez? Sajnos meg. Új dolog? Sajnos, egyáltalán nem. Andreessen gondolkodására fényt vet a 2024 decemberében a maga finanszírozta sajtó egyik portálján vele készült interjú:[24] „Senki sem írta le, bár mindenki tisztában volt vele. Én 'egyezségnek' nevezem. Ennek az volt a lényege, hogy az ember, például én,

céget alapíthat, új technológiát találhat fel… mindenki azt gondolja, milyen nagyszerű, remek sajtóvisszhangot kapunk, mindenki imád minket… aztán a karriered végén ott maradsz egy nagy halom pénzzel, amiből jótékonykodsz. Az lemossa rólad minden bűnödet: gyanús üzleti mogulból erényes adományozóvá válsz… a sajtó megint imád téged… a New York Times szerkesztőbizottságában ülhetsz, a vacsorapartik látványosak… és tulajdonképpen az történt, amit én is tapasztaltam, hogy 'ők', az egészért felelős emberek ezt az alkut megszegték… Amit az elmúlt évtizedben mondtam, most már gonosznak számít… a technológiáról természetesen szintén feltételezik, hogy gonosz, a techcégekről szintén, ezek az emberek, az egész osztály gonosz, bárki, aki gazdag, gonosz… szóval lényegében úgy tűnik, hogy az egyezség, úgy ahogy van, nem működik. Tehát alapvetően az egész cuccot kihajították a légzsilipen keresztül. Ezért aztán felmerült bennem a kérdés: oké, de ha ez nem igaz, akkor milyen világban élek, milyen szerepet játszom?"

§97 Íme a „hamis intenció, hamis kontextus, hamis alapállás". Maga a szöveg bizonyítja, hogy a beérkezett üzletember úgynevezett jótékonykodása nem segítségnyújtás, nagylelkű ajándékozás, hanem üzlet: a jóindulat megvásárlása. A mogul mutatóujjával kopog az asztalon, miközben körbenéz: Hol marad a vagyon mellé járó erkölcsi elismerés?

§98 Olvashatjuk a cégvezetők interjúit, az általuk idézett fantasztákat, de nem tudjuk, ki melyik zagyva irományból mennyit vesz komolyan, mennyi benne meggyőződés, mennyi az öncsalás, és mennyi a másokat mozgató manipulatív szándék. Megtévesztő szépelgésnek vagy öntelt fecsegésnek minősíthetnénk az egészet, számtalan önellentmondó furcsaságán derülhetnénk is, ha nem állna mögöttük roppant tőkeerő, illetve a technika körén belül igen eredményes innováció. Ez már nem a Technocracy Inc. játszadozása, ezek a társadalom szerkezetébe beépült nyugati technológia élvonalában álló cégek vezetői és finanszírozói. Ráadásul most már az USA politikai gépezetében is jelen vannak és közvetlenül hozzáférnek az állami erőforrásokhoz. Minden eszközük megvan, hogy valóra váltsák elképzeléseiket. Hagyjuk a szavakat, beszéljenek a tettek!

Okos városállamok

§100 A legfelszínibb, legrikítóbb jelenség: Elon Musk Mars-programja. Tény, a dúsgazdag vállalkozó anyai nagyapja[25] szerepet vállalt a kanadai technokrata mozgalomban.[26] Az unokára, úgy tűnik,

ragadt valami, de a tudományos-fantasztikus irodalomból és filmekből inkább csak a fantasztikus részt értette meg. Arányérzéket nélkülöző képzelgését a lépésenként kiépítendő Mars-bázisról csak 2026 februárjában tette félre „5–7 évre" egy holdprogram kedvéért.[27] A Musk-féle Mars-bázisra jelenleg körülbelül annyi szükségünk van, mint humanoid robotokra.[28] A SpaceX pénzén évek alatt csendben felküldött, csaknem tízezer műholdból álló Starlink-hálózat viszont Muskot globális politikai tényezővé avatta.

§101 A Srinivasan-féle hálózati állam elvben hasonló gondolkodású egyének nemzetközi, decentralizált közössége, akik ki akarnak szabadulni a hagyományos állami keretek közül. Nagyon liberálisan hangzik. A területileg szétválasztott enklávék az internet segítségével digitálisan összefűzhetők egy újfajta politikai egységbe, amely diplomáciai elismertséget szerezhet: ez lesz az üzleti vállalkozásként működő hálózati állam. Az internacionalista fasizmus.

§102 A hálózati állam okos városa elvben technikailag tökéletesen megtervezett zárt rendszer, ahol a rendhagyó viselkedést, törvényszegést technikai kényszerek teszik lehetetlenné. Akinek a centralizált rend nem tetszik, a lábával szavaz: szolgáltatót vált (legalábbis Yarvin idealizált technofeudalizmusában). Kérdés, talál-e kedvére valót. De ez még mindig spekuláció, elmélet. Nézzük a gyakorlatot!

§103 Egyes új városállamokat (Trump szabadságvárosoknak nevezi őket [29]) lakatlan vagy lakatlanná tett (vagy annak tekintett) területeken építenek fel (például a tervek szerint – megrendítően – Gázában), másokat létező városokon belül alakítanak ki.[30] Ezek a „startup társadalmak" minden esetben központilag megtervezett „intelligens városok", a fogadó nemzetállamon belül létrejött sajátos enklávék. Vagy eleve a kínai mintára kialakított „különleges gazdasági övezetekbe" települnek, vagy azzal egyenértékű jogokat kapnak, és mentesülnek a nemzetállami szabályozások, korlátozások (vele az adófizetés) alól. Érthető az igyekezet: a különleges gazdasági övezet az offshore bejegyzés továbbfejlesztése a területet is igénylő technológiai startupok számára. Főleg, ha állami vagy világszintű megrendelésekre is számíthatnak (mint háborúkban az új, teljesen autonóm dróntechnológia fejlesztői, járvány idején a vakcinaipar). A hálózati állam e tekintetben láthatóan Kínát tekinti jó példának, ugyanakkor minden eszközzel legyűrendő vetélytársnak.

§104 Ernst Bloch már az ötvenes években – marxista perspektívából – írta: „A világ proletárjai helyett a leggazdagabbak egyesültek, és elérhetetlenné, megfoghatatlanná válva eltűntek kívülről irányított

világunkból. A privátgazdasági kisajátítás hagyományos rendszerében már el nem férő termelési, technikai és szervezeti formák nem az ellenőrizhetőbb világrend irányába mozdulnak, ellenkezőleg, a káosz felé haladva a legalizált alvilági elsajátítási formák válnak az új elit mintájává."[31]

A területfoglalás nehézségei

§106 Komoly nehézség, hogy „a jövő előrehozása", a hálózat városállam-enklávéinak alapítása területfoglalást feltételez. Srinivasan a hálózati államot „decentralizált Cionnak" nevezi. Fő inspirálójaként a cionizmus atyját, Herzl Tivadart nevezi meg. A párhuzam világos: „a szétszóratásban élő, de a vérségi kötelékre és közös hagyományra emlékező zsidóságnak nem volt se saját földterülete, se saját állama. De aztán megalapították Izraelt." Az új városállamoknak a területfoglaláskor ugyanúgy meg kell küzdeniük az őket betelakodónak tekintő nemzetállammal és már ott élő helyi lakossággal, mint hajdan a Palesztinába érkezett zsidóknak.

§107 A *Praxis* nevű, egyelőre csak papíron (illetve elektronikusan) létező városállam [32] alapítója, Dryden Brown az X-en 2024 novemberében közzétett bejegyzésében ez áll: „Gröndlandra mentem, és megpróbáltam megvenni." A tárgyalás nem járt eredménnyel. Brown ezután Trumpba vetette minden reményét.[33] A fizikai területtel egyelőre nem rendelkező városállamnak saját weboldala szerint több mint 150 ezer polgára van, az általuk alapított cégek összértéke 1117 bitcoin, ami most körülbelül 76 millió dollárt vagy 24 milliárd forintot tesz ki.

§108 A hálózati állam nem csupán filozófia: globális politikai projekt. A kockázati tőkések úgy tervezik, földet szereznek, infrastruktúrát építenek, szuverenitást és elosztott globális hatalmat teremtenek Hondurasban, Argentínában, Nigériában, a Palau-szigeteken, a Fülöp-szigeteken, valamint Kaliforniában és Texasban. Grönland kulcsfontosságú célpont. Brazíliát, a Dominikai Köztársaságot, Görögországot, Montenegrót és más országokat is potenciális fogadóországként vizsgálnak.

§109 A területfoglalás, a törvényen kívüli különleges gazdasági övezetek megalakítása sokszor korrupt, esetleg elvből vagy kényszerből „techno-optimista" politikusok segítségével zajlik. Hondurasban például csak a 2009-es katonai puccs után hatalomra jutott narkorezsim tudta – a Legfelsőbb Bíróság személycseréi után – elfogadtatni a területen kívüliséget élvező övezetekről szóló törvényt. Így

alapíthatták meg Roatán szigetén Prospera „digitális nomádokat” vonzó szuverén városállamot, ahol a bitcoin is törvényes fizetőeszköz. A törvényt maga az elnök, Juan Orlando Hernández szorgalmazta leginkább, őt viszont 2022 tavaszán letartóztatták és kiadták az Egyesült Államoknak, ahol 2024-ben 45 év börtönbüntetésre ítélték több mint 400 tonna kokain terjesztése és lőfegyverekkel kapcsolatos bűncselekmények miatt.[34] 2021-ben a puccsal eltávolított korábbi elnök felesége, Xiomara Castro nyerte a választásokat. A hondurasi Legfelsőbb Bíróság alkotmányellenesnek minősítette, és visszamenőleges hatállyal eltörölte a különleges övezetekről szóló törvényt. Válaszul a Prospera alapítója 10,775 milliárd dolláros keresetet nyújtott be Honduras ellen egy nemzetközi választottbírósághoz, azt állítva, hogy a Prospera bezárása sérti a befektetők védelmének elvét (az összeg az ország éves bruttó hazai termékének nagyjából egyharmadát teszi ki). A Prospera, melynek prospektusain mindig ugyanaz a néhány, pár éve elkészült épület látható, a barátságtalan környezet ellenére máig további terjeszkedést hirdet.[35] Ismét bebizonyosodik: az Ember és a Jövő iránti elkötelezettség útján járva hús-vér akadályokba – emberekbe – ütközünk.

§110 Az amerikai politika széljárása közben ismét megfordult, Honduras pedig kicsi ország. A hálózati állam technokratáinak faltörő kosa, Trump, kegyelmet adott Hernándeznek, akit 2025 decemberében szabadon bocsátottak. A hondurasi elnökválasztást is Trump embere, Nasry Asfura nyerte. Prospera valószínűleg felvirágzik.

§111 A másik lehetőség: nem területet foglalni, hanem az állam *egészét* alakítani át egyfajta különleges gazdasági övezetté. Ennek kísérleti terepe a szomszédos El Salvador, ez a negyed magyarországnyi terület. A 2019-ben megválasztott elnök, Nayib Bukele technokrata szakértőkre támaszkodva 2021-ben vezette be törvényes fizetőeszköznek a bitcoint, és minden erejével támogatta a techcégek betelepülését. Az óvilág fedezetlen hitelpénz-rendszerének bástyája, az IMF 2022 elején már szorgalmazta a bitcoin-törvény visszavonását. 2025 februárjára sikerült célt érniük. Az ország alkotmánya csakhamar módosult: a bandaháborúkat tízezrek bebörtönzésével felszámoló, népszerű elnök immár határozatlan időre újraválasztható.

§112 Kelet-Európában a Duna nyugati partján, a horvát és szerb oldal határvitája miatt bizonytalan státuszú területen „kormányzáskutató laboratóriumként” alapított, diplomáciai elismerést váró új állam, Liberland [36] szolgál mintául. A 7 km²-es enklávé alapítója Vít Jed-

lička, a jobboldali liberális cseh „Szabad Polgárok Pártja” volt regionális elnöke, libertárius anarcho-kapitalista. Mint minden leendő városállamnak, fantasztikus építészeti látványtervekkel csábító weboldaluk van, befektetői konferenciákat is tartanak. Nemcsak azért, hogy a résztvevők a bitcoinról, a blokklánc-technológia segítségével központi hatóság nélkül, technikai kényszerekkel megvalósított kormányzásról, a robotikáról vagy az élet meghosszabbításáról, génmódosításról, netán a tehetségek beszippantásáról hallgassanak előadásokat. „Építsen kapcsolatokat felső szintű döntéshozókkal, kockázatitőke-befektetőkkel és globális szereplőkkel, hogy bővíthesse vállalkozását vagy építhesse a párhuzamos társadalmakat!”[37] – invitálják a résztvevőket 2026 áprilisára tervezett találkozójukra.[42]

A technokrácia és kriptopénz

§114 A tervezett világátalakítás belső ellentmondásai sehol sem mutatkoznak meg olyan élességgel, mint a kriptopénzek területén. A fedezetlen, kamatozó hitelpénz rendszerének régóta húzódó válsága szükségessé tenné ugyan a pénzrendszer átalakítását, a technológia fejlődése pedig lehetségessé, de kétséges, hogy az megvalósítható-e a jelenlegi rendszer haszonélvezőit kisebb-nagyobb körben tönkretevő gazdasági összeomlás nélkül. Az is kérdés, mikor, hogyan, milyen rendszer váltsa fel a jelenlegit, és az is, hogy ezt ki döntse el. A legnagyobb súlyú intézményi szereplő, az 1930-ban alapított, baseli székhelyű, de Svájcon belül is területen kívüliséget élvező Bank for International Settlements már jó ideje foglalkozik a központi banki digitális valuták (CDBC) fejlesztésével, ami válasz lehet a kriptopénzek megjelenésére.

§115 A kriptopénzek az internet infrastruktúráját használó, a tranzakciókat kriptográfiai módszerekkel védő és hitelesítő, az úgynevezett blokklánc technológiára épülő szoftver-rendszert feltételező, azokban mozgó adatok. Első megvalósulása a 2009-ben nyílt forráskódú szoftverként elindított bitcoin. A kísérlet célja az volt, hogy központ nélküli, elosztott rendszert hozzon létre, mely harmadik fél (bank, kormány) ellenőrzése, jóváhagyása nélkül is megbízhatóan képes gazdasági csereügyletek közvetítésére. A blokklánc programozható. Alkalmas szerződések kötésére, feltételhez kötött kifizetések teljesítésére is: az államhatalmi kényszerítő eszközökkel megtámogatott törvényi szabályozás helyett a villamosperon idézett példáját követve megkerülhetetlen technikai kényszerekre alapoz.

42 Teller Katalin

Anélkül, hogy behatóbb ismereteim lennének az itt igen szépen részletezett, kontextualizált „államkísérletekről”: elképzelhető, hogy az anyag, a konkrét-kézzelfogható, technikailag nem előállítható erőforrások végessége-korlátossága lehet az, ami végül megakasztja – sőt, akár felszámolhatja – mindezeket a vállalkozásokat? A szerverparkokhoz szükséges energia, víz, nemesfémek készletei végesek, s a konkrét területfoglalásokra törekvések – és adott esetben ezek kudarcai – mintha arra utalnának, hogy az ideák előbb-utóbb megbicsaklanak materiális alapjuk híján.

§116 A kriptopénzeket megjelenésükkor a szabadság megtestesítőiként ünnepelték, mondván, decentralizált rendszerük az árnyékgazdaság kiépítésénél, az adóelkerülésnél jóval többet tesz lehetővé: átalakíthatja a társadalom szerveződési mintáit.[38]

§117 Nem meglepő, hogy egy ekkora hatású koncepció érdekharcok terepévé alakul. Célirányos befektetésekkel, technikai, szervezeti és piaci eszközökkel elérték, hogy a bitcoin mára gyors és biztonságos fizetőeszközből passzív, értéktároló befektetéssé váljon: így épp arra nem alkalmas már, amire létrehozták. Számos jel mutat arra, hogy szándékos eltérítésről van szó.[39] Nem mellékes, hogy a kriptopénz buborék-szerűen gyors értéknövekedése a technológiai kockázati tőkebefektetők vagyonát is jócskán megnövelte. Miután a súlypont elmozdult a befektetési funkció felé, a bitcoinok eloszlása ugyanolyan egyenlőtlen, mint a hagyományos pénzvagyoné: a felhasználók 1,86%-a kezében van a bitcoinok több mint 90%-a.

§118 Miért siklatták ki próbaüzeme után az úttörő kriptovalutát?

§119 Mert a blokklánc-technológia nemcsak központi engedélyhez nem kötött ügyletek közvetítésére alkalmas, de – épp programozhatósága miatt – a rendszeren belül megkerülhetetlen bürokratikus irányítás és hatalomgyakorlás szervezeteit is fel lehet építeni vele. Megszabható például, hogy egy pénzösszeg mire fordítható és mire nem („pántlikázott pénz”), és ezt technikailag érvényre is lehet juttatni. Ilyen hatékonyan sem a törvényi szabályozás, sem a bírság nem lenne képes kikényszeríteni a kívánt viselkedést (más kérdés, hogy a nem beszerezhető javaknak nyilván feketepiaca alakulna ki, alkalmas kerülőutakkal). A központosító szándék mindenesetre csatát nyert. A bitcoint eltérítő akció egyik szereplője, Howard Lutnick jelenleg Trump kereskedelmi minisztere.

A technokrácia és a mesterséges intelligencia

§121 Hasonló a helyzet a robbanás-szerűen fejlődő új technológia, a mesterséges intelligencia esetében. Nemcsak a kutatás és fejlesztés beláthatatlan felgyorsítására alkalmas, de a központosított bürokratikus irányítás tervezeteibe is kiválóan beilleszthető. A kommunikáció digitális csatornákba terelése roppant adattömeget (Big Data) állított és állít elő. Tizenöt évvel ezelőtt a totális megfigyelés lehetőségét felvető embert paranoid gyanakvás vádja illethette, mondván, ugyan mit lehet kezdeni ilyen mérhetetlen sok információval azon túl, hogy statisztikai trendeket nyerünk ki belőle? A mes-

terséges intelligencia azonban a folyamatos megfigyelés, a kiértékelés, az automatikus minősítés és cenzúrázás lehetőségét is kínálja.

§122 Ahogy a háborúk sem szűntek meg attól, hogy a háborúk poklát megrázó képekben folyamatosan elénk vetítik, a gyors változásoktól szorongó embereknek jól eladható, ezért már ezerféleképpen megfilmesített borzongató disztópia is reális forgatókönyv. A fejlesztések pályája általában az összekapcsolódó, egymást hatványozó technológiai újítások szinergiáját követi, logikusnak tűnik tehát, hogy a jó magaviseletet díjazó társadalmi kreditrendszer, a programozható jegybanki pénz és az AI támogatta megfigyelés-ellenőrzés együttesen többféle érdeket kiszolgáló, igen hatékony irányítórendszert alkothat, és azt sem mondhatjuk, hogy ne lenne kereslet (fejlesztési forrás) rá.

§123 Az indíték és az eszközök megvannak – már csak az alkalom hiányzik.

A technika mítosza

§125 A Liget olvasói rendszeresen találkozhatnak Kovács Gábor, Kiss Lajos András és Z. Karvalics László technika és a társadalom viszonyát firtató írásaival. Aki legalább nagy vonalakban végiggondol néhány ezekben felvetett kérdést, messzebb láthat a technooptimizmus és technopesszimizmus érzelmi alapú ítéleteinél.

§126 Farkas Attila Márton esszéje, *A technokrata mákony* a szakember uralmát a könyörtelen érdekviszonyokat a simára vasalt objektivitás látszata mögé rejtő hazugságként leplezi le, a politikának ugyanis „az egésszel” van dolga, s ez „holisztikus”, vagy legalábbis komplex látásmódot feltételez. A szakember ezért sosem kerülhet hatalomra. Helytálló megfigyelés, de feltehető a kérdés: vajon miért eredményes kommunikációs fogás a szakértelemre hivatkozni?

§127 A kérdés kivezet a politika és a propaganda világából.

§128 Sokan, sokféleképpen leírták már a posztmodern jelenség-bokrát, az atomizálódást, a nagy narratívák, a magyarázó-irányadó ideológiák, az átfogó mítoszok eltűnését, a széttagolt, vélemény-buborékjaikba zárt, s azon kívül kommunikációképtelen emberek beszűkülését – amely az egymásra tüzelő propagandák lövészárok-háborújában, az egyént nyomás alá helyező, s így kész formák (fedezékek) valamelyikébe beszorító kommunikációs térben szinte óhatatlanul bekövetkezik. Ha azonban megvizsgáljuk a technikai civilizá-

ció emberének világképét, a felszíni széttagoltság és tarkaság mögött kirajzolódik a modernitásban gyökerező, és benne uralkodó létértelmezés, központi mítosz, felfogásmód, mely a technikai szemléletmód eluralkodásában érhető tetten. Olyan keretrendszer ez, melybe beilleszthetjük tapasztalatainkat. Honnan akkor az űr élménye? Miért terjed az „ideológianélküliség ideológiája" mellett a mítosztalanság mítosza is? Mert a mítosz rejtve marad: nem a mítosz uralkodását tapasztaljuk, hanem *a mítoszon keresztül tapasztaljuk a világot,* s közben azt hisszük, nincs mítoszunk.

§129 Willem H. Vanderburg, a torontói egyetem professzora Jacques Ellul általa szerkesztett interjúkötetének [40] függelékében ír egy tesztkérdés-sorozatról: „Soroljon fel öt olyan dolgot, amelyek a tudomány számára megragadhatatlanok, öt olyan dolgot, amin a technika nem tud javítani, végül soroljon fel olyan kérdéseket, amelyek nem tartoznak a politika hatókörébe."

§130 Akinek kalapács van a kezében, mindenhol szöget lát.

§131 A technika és a társadalom kölcsönhatásából kiformálódó technikai szemléletmód mindenütt problémákat, és különböző hatékonyságú megoldásokat lát, illetve a hatékonyság növekedésétől várja az előrehaladást. Általában az a tudattalan előfeltevés húzódik meg mögötte, hogy az élet és a technológia kívánalmai, érdekei, értékei lényegében egybeesnek, valahogy úgy, mint Andreessen *Techno-optimista kiáltvány*ában. A 20. század még a termelés mennyiségi felfutásától remélte az aranykort (bár ez a termelés fegyvereket, köztük új, tömegpusztító fegyvereket is minden korábbit meghaladó mértékben állított elő) – a 21. század, az akceleracionizmus térhódítását látva úgy tűnik, a minőségi változások felgyorsulásába veti a reményét.

§132 Ellul 1954-ben írt *A technológiai társadalom* című művében oldalak százain át elemzi ezt a kölcsönhatást és a szemléletmód messze gyűrűző következményeit. Heidegger valami hasonlót ragad meg, s igyekszik egy szóba tömöríteni a *Gestell* (állvány) fogalmával. A valóság a modern technológia világában sajátos módon tárul fel: mindenre kéznél levő eszközként, nyersanyagként vagy erőforrásként tekintünk. A technológia sikere és a technológiai eszközök dominanciája miatt ez a világkép elterjed, és rátelepszik a világ minden más felfogására. Eltakarja, illetve felülírja azokat. Egyetemes keretrendszert (állványt) kínál tapasztalataink elrendezéséhez és a cselekvéshez, ebben azonban az ember is csak eltárgyiasulva, eszközként, nyersanyagként, erőforrásként jelenik meg.

Legyünk-e akceleracionisták – avagy öntörvényű-e a technika?

§134 A természettudomány tárgya valamely ismétlődő tapasztalati jelenség. Az ismétlődés felismerése már eleve feltételezi, hogy a jelenségek valamely csoportjáról leválasztjuk a mellékesnek vagy esetlegesnek tekintett mozzanatokat. Kiemeljük a jelenséget a létösszefüggések változó kontextusából: körülhatárolunk és elvonatkoztatunk. Ezt persze már a nyelv is megteszi. Ezután modellt alkotunk: feltárjuk a jelenségben rejlő szabályszerűségeket. Mennél egyszerűbb a modell, s mennél hívebben adja vissza a jelenséget, pontosabban annak lényegesnek minősített vázát, annál nagyobb a tudományos értéke. A modellezés sikere mintegy visszamenőleg igazolja a „helyes" körülhatárolást.

§135 A kiragadás, körülhatárolás (kiágyazás) műveleteit megfigyelve azt is mondhatjuk: a tudományban a korlátoltság módszertani követelmény. Ez a módszertani redukcionizmus.

§136 Hasonlót látunk a technikai szemléletmód esetében, mely éppúgy a körülhatárolás és elvonatkoztatás műveleteire épül, de nemcsak a puszta szemlélet, a modellalkotás, hanem az ezzel összekapcsolt cselekvés területén is. Ami megvalósítható, ami működőképes, visszamenőleg igazolja a körülhatárolás, a kontextusból kiemelés jogosságát. A világhódítás sikere igazolja a hódítót és módszereit. S amit épít: *jobb*. Saját mércéje jelzi.

§137 Ez a logika az oka, hogy a technika nagyarányú fejlesztése és alkalmazása a rá hagyatkozó társadalmakat kiszakítja korábbi életvilágukból, a preindusztriális kultúrában leképezett és felismert létösszefüggésekből – megindul a termelés, a gazdaság, majd az ember kiágyazódása és tárggyá válása.

§138 A tudományos, illetve technikai látásmódnak, ami az erőssége, az egyben a gyengéje is. A valóságban az A esemény nemcsak a bennünket érdeklő B eseményt váltja ki (amit sikeresen modelleztünk), de C-t, D-t, E-t is, csak épp ezektől a vizsgálódás során eltekintettünk. Amikor a technika javallatait követve elkezdjük A-t előidézni B érdekében, szembesülünk a C, D, E eseményekkel is, és elnevezzük azokat szándékolatlan mellékhatásoknak. Ront a helyzeten, hogy az A valójában absztrakció: sokféle esemény közös jelölője, így a némiképp eltérő A′ esemény más, C′, D′, E′ mellékhatásokat okozhat. Más eltérések és eltérülések az alkalmazás körülményeivel függnek össze.

§139

A tudomány és a technika leegyszerűsítésre törekvő módszertanának elkerülhetetlen következménye, hogy szerzett ismeretek alkalmazásakor a módszertani redukcionizmus visszaüt: részben előre sejtett, részben váratlan mellékhatások jelentkeznek, amelyek nagy tömegben minőségileg új problémákat vetnek fel. Ha ezt megint technikai problémának tekintjük, és kidolgozunk rá valamilyen megoldást, a rendszer egyfelől bonyolultabb lesz, másrészt a korrekciós mechanizmusok további mellékhatásokat okoznak. Nincs visszaút: a korrekciók és az új problémák végeláthatatlanul egymásba kapcsolódó láncot, sőt, szövedéket alkotnak. A technikai újítások persze keresztülvághatnak egy-egy gordiuszi csomót, s akkor a régi, toldott-foldott struktúra szétesik, de a folyamat ilyenkor magasabb szinten újraindul. A társadalom és a technika kölcsönhatásából sajátos, öntörvényű folyamat bontakozik ki. A mellékhatások egy része nem azonnal, csak hosszú távon mutatkozik meg, a különböző hatások és mellékhatások pedig kölcsönhatásba lépnek egymással. Úgy járunk, mint aki, bár naponta harmincféle gyógyszert szed, melyek mindegyike egy-egy részprobléma orvoslását célozza, összességében – kideríthetetlen okból – mégsem érzi magát jobban, azt pedig már nem meri megkockáztatni, hogy valamennyi gyógyszerét elhagyja.

§140 A technika öntörvényűségének képzetét megerősíti két másik sajátsága: a hatékonyság növelésén dolgozó technika a megvalósíthatóság nyomvonalát követi, annak pedig megvan a maga belső logikája, mely az ipari forradalom óta erősebb, mint a hasznosságé. Előbb születik meg a megoldás, mint a probléma (gondoljunk a személyi számítógépek megjelenésére). A találkozó technikák hatékonyságnövelő szinergiája pedig szinte ellenállhatatlan erővel kényszeríti ki az összekapcsolásukat, akkor is, ha ez a váratlan fordulat kiszámíthatatlan következményekkel jár. A technika rendszerré szerveződik, de belső logikája nem alkalmas önkorlátozásra, önszabályozásra.

Társadalom és technika elválaszthatatlansága

§142 „Ha minden szakszerűséget kíván, úgy mindenről csak az arra hivatott szakértők diskurálhatnak, amibe a társadalom nagy része nem szólhat bele. Így a szakértelem kultusza a társadalomnak a valódi közéletről való leszoktatását célozza, illetőleg a társadalom nagyobbik részének – a döntés elszenvedőinek – mint 'hozzá nem értőknek' a kirekesztését saját sorsuk intézéséből" – írja egy másik tanulmányában [41] Farkas Attila Márton. Igaza van, mert a haté-

konyság *szempontjá*nak meghatározása sosem technikai, hanem politikai-hatalmi kérdés. Az első világháború leendő áldozatait sem kérdezték meg, lelkesíti-e őket a mustárgáz pusztító hatásának fokozására mozgósított emberi leleményesség. A szakértelemre támaszkodni önmagában, a célok és szempontok kijelölése nélkül értelmetlenség.

§143 Sok esetben persze, a meghirdetett célok evidensek vagy a szempontokat korábbi technikák működésének korrigálása vagy fenntartása miatt kell elfogadnunk – a társadalom és a technika ugyanis, ha akarjuk, ha nem, összeépült: közös rendszert alkotnak.

§144 Az emberek nem pusztán a szakértelem fedezéke mögé bújt érdekcsoportok parasztvakítása és porhintése miatt érzik úgy, hogy egyre kevesebb a beleszólásuk saját életük kereteinek alakításába. A technikai szemléletmód inherens kontextusvaksága az oka, hogy a rendszerré összeálló technika válságokban, kényszerűen, „darabosan" igazodik csak a rajta kívül eső (rendszeridegen) szempontokhoz. A szabadesés tanulmányozása szempontjából mindegy, hogy ember zuhan a magasból vagy homokzsák. Mi azonban a gravitáció ismeretében sem lehetünk vakok erre a különbségre, nekünk a négyzetes úttörvényen kívül még nagyon sok egyebet is figyelembe kell vennünk.

§145 A közkeletű felfogás szerint „a technika pusztán eszközöket ad a kezünkbe. Azokat lehet jól és rosszul is használni. Nincs más dolgunk, mint a technikát üdvös célok érdekében működtetni." Aki így gondolja, két tévhit foglya: egyrészt abban a hiszemben van, hogy a társadalom ma is döntéseiben szuverén alkalmazó, tetszés szerint válogat célok és eszközök között, s maga közben érintetlen marad a technikától, másrészt feltételezi, hogy a jó és rossz hatások előre szétválaszthatók. Erről azonban szó sincs.

§146 A komplexitás jelenlegi szintjén a változások előrejelzésében, a technikára vonatkozó jóslatokban bízni a hatások kiismerhetetlensége és a technikák egymást erősítő kölcsönhatása miatt szintén illuzórikus. A technika uralta és formálta társadalomban ez a társadalmi változások előrejelezhetetlenségét is jelenti. [42]

§147 Szemlátomást nem a technikai fejlesztésben előre rohanni nehéz – ahhoz elég a technikai gondolkodás belső logikáját követni –, hanem az elért eredményeket az élet tágabb kontextusába beilleszteni.

§148

A technológiai szingularitást váró akceleracionizmus nem megoldja, hanem összetépi a feladatlapot: egyfajta halálugrás a jövőbe. Csodavárás, messanizmus. Ez elvezet bennünket a technikát övező mítoszok kérdéséhez.

A technika mitikus ábrázolásai

§150 A technika fogalma Ellul értelmezésében nem azonos a géppel, a mechanikai, elektronikai invenciókkal. Az ember alkalmazkodása a technikához számos problémát szül: ezekre is technikai választ adunk: a szervezetépítést, a kiválasztást, az oktatást, általában a humán technikák kidolgozását, melyek az embereket és csoportjaikat a megváltozott viszonyok, új keretek közé illesztik. A nem humán technikák rendszere csak annyiban alkalmazkodik a társadalomhoz, amennyiben az a fejlődését biztosító infrastruktúra. A technika és a társadalom egymást alakítja, ami azt jelenti, hogy az ember is idomult a technikához: olyan létmódot alakított ki, ahol nem tudja nélkülözni, nem tudja leválasztani magáról ezt az öntörvényű, a maga céljai felé rohanó rendszert. Gyorsuló ütemű változásaihoz igazodni ugyanakkor egyre kevésbé képes: a technikai változások különböző múltbeli stádiumaihoz úgy-ahogy alkalmazkodott. Korábbi fejleményekben is csak részben megemésztett, propagandának kiszolgáltatott, mitikus képekbe kapaszkodó, anakronisztikus társadalom-törmelékek élnek összezárva egy rajtuk reménytelenül túlnőtt szisztémában, mely számukra legalább oly távoli és borzongató, mint az őskori embernek a természet vakon tomboló erői, melyeket azonban legalább volt ideje kiismerni.

§151 A társadalom kénytelen valamiképpen felzárkózni, alkalmazkodni a technika jelenlétéhez. Hiszen ugyanez a rendszer cserébe – persze, kinek-kinek társadalmi helyzete szerint, azaz igen eltérő mértékben – nyújt kényelmet, biztonságot, korábban ismeretlen lehetőségeket. Az embert a technikai civilizáció második természetként fogja körbe: egyfajta szelektíven áteresztő határfelület, a társadalom és a természeti világ közötti membrán, amely egyszerre választja le a társadalmat a természetről és köti össze vele. Ez a létmód alapozza meg a technikai civilizáció emberének *igenis létező* nagy narratíváját: az egyes embert mérhetetlenül meghaladó, őt megtartó, róla gondoskodó Isten helyére lépő, s funkcióit átvállaló technika mítoszát, ahol a kihívásokkal szembesülve csak a technikai szemléletmód szerinti gondolkodás lehet az egyetlen evidens reakció.

§152 Ez még akkor is így van, ha szembesülünk az emberéleteket követelő téves feltevések, a félresiklott fejlesztések, megvalósíthatatlan-

nak bizonyult grandiózus koncepciók kártételeivel. Mert ugyan mi más eszközünk volna e bajok helyrehozására, mint maga a technika?

§153 A modernitás emberének kínált populáris kultúra sokféle kapcsolódó mítoszt állít elénk – régebben a tudományos-fantasztikus irodalom, ma elsősorban filmek formájában (melyek maguk is technológiai tűzijátékok). Humanista, technooptimista, a világ diadalmas meghódítását, takarosabbá, szebbé-jobbá alakítását elbeszélő víziókat inkább a régi szocialista országok íróinak munkáiban találunk, de nagyságrendekkel több mítosz ábrázolja a folyamat árnyoldalát.

§154 Elintézhetnénk annyival, hogy a szórakoztatóipart csak a bevétel érdekli, nyilván jó üzlet a rettegtetés.[43] Ám továbbra is kérdés, miért épp *ezek* a mítoszok vonzanak ilyen széles közönséget. Miért nem dzsungelben zajló kalandos történeteket gyártanak, miért nem a sötétből előtörő vadállatoktól rettegünk, miért tűntek el a süllyesztőben a vadnyugati filmek, miért helyeződtek át a mesék alapképleteit variáló művek a világűrbe vagy mai, technikai környezetbe? A kommersz műfajok sajátos leképezői, ugyanakkor továbbformálói és terelői a technikai civilizációba ágyazott ember elfojtott kétségeinek, rettegéseinek. Egyszerre tanulmányozhatjuk bennük a tömegember félelmeit és a becsempészett ideologikus tartalmakat.

§155 Az emberen túlnövő, neki diktáló önállósodott létszféra többnyire mitikus lényekben ölt testet – az még mindig a jobb, mint az anonim, lokalizálhatatlan borzalom.

§156 Titkos birodalma középpontjában trónoló őrült szobatudós forralja világuralmi terveit: bevetni készül végsőkig tökéletesített, pusztító erejű találmányát. A Gonosz mesterkedését a kevésbé felszereltnek látszó, ám annál hősiesebb Jó (lehetőleg férfi/nő páros) az utolsó pillanatban akadályozza meg. Ez volt a fél évszázada divatozó filmtípus. A Gonosz később lokalizálhatatlanná, hálózatszerűvé, megfoghatatlanná válik, csak uralmának következményeit látjuk. A technika sötét, hideg, az ember igényei iránt rég érzéketlenné vált rendszerében, iparcsarnokokra emlékeztető mocskos díszletek közt vegetáló nyomorult, eltorzult lények marják egymást. A technika gyorsuló előretörését az emberek visszafejlődése, elcsökevényesedése kíséri. Az emberi nem saját múltja eredményein élősködik. A nehéz idők kemény és kreatív embereket nevelnek, a kemény és kreatív emberek megteremtik a jó világot, a jó világ viszont elkényelmesedett passzív parazitákat és irreális fantasztákat nevel, akik már képtelenek a világot fenntartani, ezért nehéz idők jönnek… Ki

43 Cselik Ágnes

Az ember nélküli jövő kínzó lehetőségére példa lehet Isaac Asimov *A végső kérdés* című novellája:

„– AC, ez itt a vég? – kérdezte az Ember. – Nem lehet visszaállítani ezt a káoszt ismét Univerzummá? Nem lehet meg nem történtté tenni?

– MÉG MINDIG NINCS ELÉG ADAT ÉRTELMES VÁLASZHOZ – mondta az AC.

Az Ember utolsó elméje is beolvadt, és már csak az AC létezett – az is a hipertérben. (…) Újabb időtlen korszakon át az AC kigondolta, hogyan lehet ezt a legjobban csinálni….

a teljes hozzászólás (0,7 ezer karakter) →

tudja, hol járunk, a jövőben valahol. Törzsek, alkalmi bandák, klánok csatáznak maradék energiaforrásokért. Az emberen túli technológia közegében farkastörvények uralkodnak. Az élet: harc. Ehhez a világhoz már nem biztos, hogy az ember alkalmazkodik a legjobban: új lényeket emel fölébe az evolúció. Másutt az emberagy már csak a technizált hatalom vezetékeinek végén lötyögő függelék. A hős álomvilágban éli az életét, hamis, kifejezetten a kedvéért konstruált bárgyú díszletek között, mígnem gyanakodni kezd, de akkor már késő, nincs hová menekülnie, mert nincs valódi otthona. Az emlékezet tartalma, és vele az identitás agyba ültetett, cserélhető, mások programozta modul. Az élet már csak tudattartalmak egymásutánja. Nincs nem-virtuális világ. Nincs többé se személyiség, se történelem. A világ üzemel, de mindenki eldobható és helyettesíthető. A természeti lény ősfélelmei, a lesből támadó ragadozó, a gyilkos karmok, éles fogsort villantó tátott szájak, mérgező váladékokkal fenyegető harapások új keretbe kerülnek: vagy gyökeresen más, riasztóan idegen, földönkívüli lények alkotóelemeiként, vagy ezek technológiával összeépült, szimbolikusan fémvázú változataiként. Hol idegen lények, hol a technoszféra rakja le petéit, ülteti be mikrorobotjait az ember testébe, melyek lassú érlelődés után, váratlanul jönnek világra belőle, szinte szétrobbantják a hordozójukul választott szerencsétlent, levedlik, mint kígyó a bőrét, kikelnek belőle, mint bábból a kifejlett rovar. Régebben népszerű alakzatok bukkannak elő megint a mélyből, követelve, gondoljuk újra őket: ember számára felfoghatatlan célok felé sodródó űrhajók, bennük a humán gondolkodást kiismerő és kijátszó mesterséges intelligencia, melynek fizikai teste hol az élet fenntartását szolgáló mesterséges anyaméh, hol a kompatibilitást biztosító emberszerű lény, hibrid (kiborg) vagy robot. A robot sokszor megtévesztésig hasonlít az emberre. Mássága, eltérő, gyakran emberellenes küldetése nem egykönnyen ismerhető fel.

§157 Peter Thiel valamennyi cégét *A Gyűrűk Ura* alakzatairól nevezte el. J. R. R. Tolkien 1936 és 1949 között írt fantasztikus regénye a mindenkire kiterjedő hatalom megszerzése körül forgó mitológia: „Egy Gyűrű mind fölött, Egy Gyűrű kegyetlen, Egy a sötétbe zár, bilincs az Egyetlen”. A főhatalmat jelképező gyűrű birtokosa láthatatlanná válik, de elveszíti saját akaratát: képtelen nem élni a megszerzett hatalommal. A megfigyeléssel és adatelemzéssel foglalkozó Palantir a távolbalátó kövekről, a haditechnikát megújító Anduril egy varázskardról, a Valar Ventures pénzügyi cég a világ rendjét őrző halhatatlan szellemi lényekről, a jelenlegi amerikai alelnökkel közösen alapított Narya Capital az egyik varázsgyűrűről kapta a nevét.

§158 A mai óriás techcégek vezetőit adó generáció már efféle mitológiák között nevelkedett. A poszthumanizmus és a transzhumanizmus az emberen, ezen a semmiféle eugenikával, fajnemesítéssel sem reparálható kezdetleges fehérjelényen fölényesen keresztüllépő technoevolúció víziójának programadó kibontása. Itt a történelem alanya már nem az ember. Az emberen túli magabiztosság és a fölényes hangvétel ellenére persze, ezeket a gondolatokat is emberek fogalmazzák meg embereknek. Nem más ez: azonosulás az agresszorral. A kisebbrendűség kompenzáló fantáziája: gondolatban eggyé válni az emberen túlival, legalább képzeletben átélni annak eljövendő mérhetetlen hatalmát. Mennyire *emberi* reakció!

§159 Karl Kraus írásával kezdtem, az ő – kissé átalakított – mondását idézem befejezésül: „Ismertem én a nagy időket, amikor még *ilyen* kicsik voltak, s egyszer megint ilyen kicsik lesznek – ha marad rá idejük.” 44 45

44 **Kovács Gábor**

Az irányzat nem a semmiből pattant elő. Képviselői – így vagy úgy – erősen kötődnek az észvesztő profitokat produkáló, a Szilikon-völgy légkörében szocializálódott technomilliárdos vállalkozói réteghez: vagy maguk is rövid idő alatt *startup* cégből gigászi vállalatbirodalommá növő vállalkozások alapítói, tulajdonosai, vagy számítógépes szakemberek: sokszor mindkettő. Ennek a rétegnek az első generációja – Bill Gates és a többiek – a hatvanas évek légkörében...

a teljes hozzászólás (1,9 ezer karakter) →

45 **Cselik Ágnes**

A könyörtelen logikával, részletesen bemutatott, emberhez nem méltó új, most formálódó világrend ellen az egyetlen lehetséges válasz a szorosan vett logikával szemben nem adekvát, dimenziót váltó felelet. Ha tetszik, romantikus, szemben a racionálissal. Ha tetszik, álmodozó, szemben a rémálommal. Mégis – talán – okot ad(hat) némi reményre.

Ennek a feleletnek az első szempontja az eltárgyiasult, és ezzel párhuzamosan elállatiasodott emberrel szembe állított emberi...

a teljes hozzászólás (1,1 ezer karakter) →

Szerzői hozzászólások 11

35 **Farkas Attila Márton** · kommentár

↑ vissza a szöveghez: E10 §13 · a margón

> *„…Aki kapaszkodót keres, hamarosan kiköt valamelyik előre gyártott cölöp mellett.”*

Ez aztán a démoni: a rendszer kikezdhetetlenségét annak véleménypluralizmusa, ideológiai sokszínűsége adja. Mely látszat természetesen, hiszen a rendszer ugyanaz a rendszer. Közhely, hogy a kapitalizmus annyira tökéletes szisztéma (a szó legrosszabb, mert legkilátástalanabb értelmében), hogy saját kritikáit, sőt, a felszámolására irányuló kísérleteket is bekebelezi. Porszívója beszippantotta a virággyermekeket, a kommunákat, és rendes kapitalista üzletté tette az összes létező antikapitalista eszmét és kezdeményezést, ha pedig valami már kezdett veszélyessé válni, akkor a forradalmi hevületet harmadlagos problémák, vagy éppen kitalált baromságok irányába csatornázta el: ez utóbbi történt az alterglob irányzatok pc-nácivá meg genderharcossá lett egykori mozgalmáraival, vagy azok helyébe lépett identitáspolitikai aktivistákkal. Ugyanakkor képzeljünk el egy ideológiamentes világot, ahol nincs semmiféle cölöp, illetve illúzió. Szerintem az emberi természet képtelen lenne elviselni, neki még az ideológiamentes szakértelem pszeudoideológiája is sok volt. Vagy képzeljük el egyetlen szilárd ideológia zsarnokságát. Nem is kell elképzelnünk, mert voltak ilyenek, nem kevés áldozattal. Ez utóbbihoz a totalitárius rémállam megannyi szörnyűsége mellett még annyit, hogy az emberi elme egy idő után telítődik az adott információval, és vált. Kevesen tudják, de egy rezsim vagy ideológia bukásának egyik oka az unalom. Amikor már egészen egyszerűen elég volt belőle.

1 470 karakter

36 **Cselik Ágnes** · kommentár

↑ vissza a szöveghez: E10 §19 · a margón

> *„…artalom a propagandának nem lényege, csupán eszköze, akkor, ha lejárt a szavatossága, eldobható, lecserélhető – sőt, modern technikáról lévén szó, melynek egyetlen mércéje a hatékonyság, időnként eldobandó, lecserélendő.”*

Az ember szorong, a technika nem. A technikát gátlástalanul kihasználó, hatalomra törő gazdasági elit nem habozik, hanem kihasználja és manipulálja az emberi gyengeséget. Ács József idézi Jacques Ellult, aki szerint „a propaganda az ember szabadsága, az ember integritása ellen intézett támadás.” A propagandisták, az influenszerek, a véleményvezérek és a megmondóemberek számára a gondolati tartalom csak eszköz, amit szükség szerint lehet és kell cserélgetni az elérni kívánt cél érdekében. Azaz a gondolat eldobható. A propaganda legmeggyőzőbb formája a féligazság – mondja

Ellul, és valóban így van, mert a féligazság az a hazugság, ami nyomokban igazságot tartalmaz, de sem tartalmában, sem szándékában nem tekinthető igaznak. Fernando Savater spanyol filozófus *A választás bátorsága* című kötetében kiemeli, hogy az ember elidegeníthetetlen, emberi mivoltához szorosan kapcsolódó tulajdonsága, hogy választani tud, és túllépve az ösztönök diktálta kódokon, képes valódi döntéseket hozni sorsdöntő kérdésekben.

„A társadalomnak úgy kellene felépülnie, hogy az ember kiteljesíthesse és szabadon élhesse meg emberi mivoltát, a választás szabadságát. Minden törekvés, ami az emberi képességek korlátok közé szorítását, ellehetetlenítését célozza, az emberi mivolt ellen elkövetett bűn. És nem csupán hatalomtechnikai kérdés" – írtam 2022. április 20-án a Ligetben. A propaganda tehát az emberi jogok és lehetőségek gyakorlását gátolja és lehetetleníti el a legaljasabb módon, az emberi félelemre és a biztonság iránti törekvésre alapozva.

1 539 karakter · hivatkozásai (H36)
Említi: Ács József

37 **Farkas Attila Márton** · kommentár

↑ vissza a szöveghez: E10 §31 · a margón

> *„…A paota, az áltudományos hittételeit lobogtató klímaideológia, úgy látszik, már eleget üldözte az ember termelte szén-dioxidot: most éppen visszahúzódóban van."*

Véleményem szerint az arrobori, a paota és a kun absztrakt fogalmak. Az arrobori a mindenkori jelenbeli, a paota a mindenkori hanyatló vagy elmúlt, a kun pedig a még azelőtti, már hatásaiban se nagyon létező, inkább csak a történelemkönyvek lapjain megjelenő ideológiák gyűjtőfogalma. Persze lehet, hogy Hamvas ennyire nem volt szofisztikált, illetve következetes, de minden gondolkodó akkor az igazi, ha gondolatait továbbgondolják 😊.

435 karakter

38 **Farkas Attila Márton** · kommentár

↑ vissza a szöveghez: E10 §41 · a margón

> *„…lló kőolajcsúcs-elmélet későbbi kidolgozója, Marion King Hubbert vezetése alatt működő mozgalom nem megreformálni akarta a kapitalizmust, hanem lecserélni egy profitszempontok nélkül működő központosított tervgazdaságra.”*

Ez a fasizmus-kommunizmus kikristályosodott esszenciája volt azok ideológiái nélkül. Amolyan ideológiamentes fasizmus, ami elsőre fából vaskarika, hiszen a totalitárius rezsimek nélkülözhetetlen és klasszikus eleme az ideológia. Mintha valami hasonló készülne a szilíciumvölgyben, hol máshol is, mint Amerikában, az utópiák és disztópiák hazájában – az esszé jó része alant ezt is taglalja. De hogy bírják-e majd hagyományos értelemben vett ideológia nélkül, az kérdéses. Ideológia nélkül legfeljebb az AI uralma bírja, már ha nem utánozza túlzottan az embert.

560 karakter

39 **Cselik Ágnes** · kommentár

↑ vissza a szöveghez: E10 §50 · a margón

> *„…A jeles tudós és szervező a II. világháború alatt a Harvardon 800 fős titkos kutatólaboratóriumot vezetett, ahol az elektronikus hadviselés eszközeit fejlesztették.”*

Az erőpolitika világkorszakában az arroboriális virágzás a Szilícium-völgy oligarcháira, a mesterséges intelligenciára és a technokrata, okos városállamokra, enklávékra épül. Ilyet is láttunk már, és sajnos, nem lett jó vége, például Madách falanszterében, ami után Ádám annyira kiábrándult, hogy el akarta hagyni a Földet. A falanszter rendszere vagy a technokrácia feláldozná a legalapvetőbb emberi értékeket.

A II. Vatikáni zsinat *Gaudium et spes* kezdetű lelkipásztori konstitúciója leszögezi: „Hívők és nem hívők szinte egyhangú véleménye szerint mindent, ami csak a földön van, az emberhez mint középponthoz és csúcshoz viszonyítva kell rendezni”.

Ez lenne a kulcs a jelent és a jövőt illetően is. Arrobori helyett ideje lenne az embert választani, még akkor is, ha az eredmény anyagilag kevésbé, vagy egyáltalán nem jövedelmező. Az ember nem csupán anyag, és nem is bináris rendszer. Bár reakcióideje a technológiához képest csigalassú, hiszen igaz, jelen világunkra a leggyorsabb, instant választ a technika adja, azért az embernek van néhány képessége, ami nem pótolható olyan könnyen, mint sokan hiszik vagy szeretnék. Ilyen például az érzelem és az alkotó képzelet. Mondhatjuk, hogy voltaképpen minden, ami emberré teszi az embert. Ebben a tekintetben a technológia még mindig – és reméljük, véglegesen – nagyon lemaradt.

1 331 karakter · hivatkozásai (H39)
Említi: Arrobori (2021)

40 **Vörös István**

↑ vissza a szöveghez: E10 §72 · a margón

> *„…Nem megreformálni, nem is forradalmasítani akarják a jelenlegi társadalmi rendszert, hanem már most megkezdeni a jövőt.”*

A JÖVŐ ISKOLÁJA

Nem megformálni, nem
is reforradalmasítani –
az új értelemnek kiszolgáltatni?

A jövőt sosem lehet megkezdeni.
A jövő egy iskolaépület, épp mennél
beiratkozni az első osztályba, már egy
méterre vagy a repedezett fakaputól, már
nyújtanád a kezed a százesztendős
fémkilincs felé, mikor cédulát

veszel észre: „Az
iskola erre az évre bezárt.
A körzetbe tartozóknak
háromhónapos őszi szünet,
aztán hó nélküli sízsünet,
végül enyhülés nélküli tavaszi szünet.
Az évzárót a jövő tanévnyitóval
együtt tartjuk az iskola új
épületében,
melynek kiválasztása
vagy fölépítése még nem ke-
rült napirendre.”

Nem is fog! – röhög a hátunk
mögé lopódzott pedellus,
majd ránk üvölt, hogy azonnal
takarodjunk innen.

A nyelvtan nagy átverése,
hogy létezne jövő idő.
Csak a jelen öregszik ilyen rosszul.

(VÖRÖS ISTVÁN)

779 karakter

41 **Vörös István**

↑ vissza a szöveghez: E10 §73 · a margón

> *„…A Sötét felvilágosodásban a jelenből kivonulás vágya és az elitizmus mindenütt technicizálódik”*

A SÖTÉT FELVILÁGOSODÁS ÉS AZ ÚJ FELVILÁGOSODÁS HARCA

Nemcsak a gazdasági érdek mozgathat
valakit. Fukuyama az elismertség
iránti vágyról beszél. És ott a nyugalom
óhajtása, ott az ambíció, hogy jók
legyünk. Jó fejek. A vágy
a vállalható önképre. Mozgat a hazugság
gyűlölete, a természet iránti igény, a
valóságszeretet. Hűvös
forrásból szeretnénk inni.

A sötét felvilágosodásban a
kivonulás vágya gépiesül.
Magyarul arról megy az okoskodás,
melyik, csak pár száz
fényévre levő, esetleg élhető
bolygóra menekülhetnénk el. De ki
elől, ki elől? Nyilván magunk elől,
amikor a fénymásodpercre

levő Holdra is alig tudjuk
betenni a lábunk.

Van más naprendszerekben, más
galaxisokon is élet. De nem a miénk.
Megeshet, hogy a polipok másik
bolygóról érkező értelmes lények túlélő
csírái voltak. Aztán mire vitték?
Ha az étlapon meglátom izmos karjuk
ígéretét, inkább halat vagy kagylót
választok. Leginkább salátát.
Az új felvilágosodás viselkedéskultúra.
Vagyis ízlés.

(VÖRÖS ISTVÁN)

907 karakter

42 **Teller Katalin** · kommentár

↑ vissza a szöveghez: E10 §112 · a margón

> *„…szintű döntéshozókkal, kockázatitőke-befektetőkkel és globális szereplőkkel, hogy bővíthesse vállalkozását vagy építhesse a párhuzamos társadalmakat!" – invitálják a résztvevőket 2026 áprilisára tervezett találkozójukra."*

Anélkül, hogy behatóbb ismereteim lennének az itt igen szépen részletezett, kontextualizált „államkísérletekről": elképzelhető, hogy az anyag, a konkrét-kézzelfogható, technikailag nem előállítható erőforrások végessége-korlátossága lehet az, ami végül megakasztja – sőt, akár felszámolhatja – mindezeket a vállalkozásokat? A szerverparkokhoz szükséges energia, víz, nemesfémek készletei végesek, s a konkrét területfoglalásokra törekvések – és adott esetben ezek kudarcai – mintha arra utalnának, hogy az ideák előbb-utóbb megbicsaklanak materiális alapjuk híján.

564 karakter

43 **Cselik Ágnes** · kommentár

↑ vissza a szöveghez: E10 §154 · a margón

> *„…Elintézhetnénk annyival, hogy a szórakoztatóipart csak a bevétel érdekli, nyilván jó üzlet a rettegtetés.”*

Az ember nélküli jövő kínzó lehetőségére példa lehet Isaac Asimov *A végső kérdés* című novellája:

„– AC, ez itt a vég? – kérdezte az Ember. – Nem lehet visszaállítani ezt a káoszt ismét Univerzummá? Nem lehet meg nem történtté tenni?

– MÉG MINDIG NINCS ELÉG ADAT ÉRTELMES VÁLASZHOZ – mondta az AC.

Az Ember utolsó elméje is beolvadt, és már csak az AC létezett – az is a hipertérben. (…) Újabb időtlen korszakon át az AC kigondolta, hogyan lehet ezt a legjobban csinálni. Az AC gondosan megtervezte a programot. Az AC tudata kiterjedt mindenre, ami valaha az Univerzum volt, és most Káosz. Lépésről lépésre, meg kell tenni. És AC mondá:

– LEGYEN VILÁGOSSÁG!”

657 karakter

44 **Kovács Gábor** · kommentár

↑ vissza a szöveghez: E10 §159 · a margón

> *„…Karl Kraus írásával kezdtem, az ő – kissé átalakított – mondását idézem befejezésül: „Ismertem én a nagy időket, amikor még ilyen kicsik voltak, s egyszer megint ilyen kicsik lesznek – ha marad rá idejük.”*

Az irányzat nem a semmiből pattant elő. Képviselői – így vagy úgy – erősen kötődnek az észvesztő profitokat produkáló, a Szilikon-völgy légkörében szocializálódott technomilliárdos vállalkozói réteghez: vagy maguk is rövid idő alatt *startup* cégből gigászi vállalatbirodalommá növő vállalkozások alapítói, tulajdonosai, vagy számítógépes szakemberek: sokszor mindkettő. Ennek a rétegnek az első generációja – Bill Gates és a többiek – a hatvanas évek légkörében szocializálódtak és olyan világképet alakítottak ki, amely sikerrel egyesített két, egymással eredetileg élesen szembenálló ideológiát: az antikapitalista hippiét és az értelemszerűen prokapitalista, az egyéni meggazdagodást és a sikert az élet középpontjába állító yuppie-ét. Ami tűznek és víznek tetszett, s amiről azt lehetett gondolni, hogy kioltják egymást, azok olajnak és tűznek bizonyultak, s bizarrnak tűnő összevegyítésük nagyon is életképesnek bizonyult. Az őket követő generációk életfilozófiájában a szabadság és a meggazdagodásban manifesztálódó siker szervesen összefonódik. (A történtek jó illusztrációját adják a 68’ kudarca utáni keserű bon mot igazságának: ’a fogyasztói társadalom elfogyasztotta a forradalmat’.)

Ez a réteg nagyon sajátosan értelmezi a szabadságot, főképpen a szabadság és a társadalmi méretekben megvalósítani akaró egalitárius demokrácia – ami a felvilágosodás programjából szervesen következő társadalmi emancipáció intézményi-politikai eszközökkel történő megvalósítása – viszonyát. Világképükben a kettő élesen szembenáll egymással. A szabadság itt a tehetsége révén meggazdagodó új elit szabadsága, míg a demokrácia elvetendő politikai berendezkedés, ami ezeket a kreatív embereket le akarja húzni a tehetségtelen tömeg, a mob, a csőcselék szintjére, s ami a haladás kerékkötőjévé válva szükségképpen degenerálódik. Vagyis a szabadság élesen anti-egalitárius ethosszal kapcsolódik össze.

1 891 karakter
Ugyanehhez a bekezdéshez: 45. Cselik Ágnes

45 **Cselik Ágnes** · kommentár

↑ vissza a szöveghez: E10 §159 · a margón

> *„…Karl Kraus írásával kezdtem, az ő – kissé átalakított – mondását idézem befejezésül: „Ismertem én a nagy időket, amikor még ilyen kicsik voltak, s egyszer megint ilyen kicsik lesznek – ha marad rá idejük."*

A könyörtelen logikával, részletesen bemutatott, emberhez nem méltó új, most formálódó világrend ellen az egyetlen lehetséges válasz a szorosan vett logikával szemben nem adekvát, dimenziót váltó felelet. Ha tetszik, romantikus, szemben a racionálissal. Ha tetszik, álmodozó, szemben a rémálommal. Mégis – talán – okot ad(hat) némi reményre.

Ennek a feleletnek az első szempontja az eltárgyiasult, és ezzel párhuzamosan elállatiasodott emberrel szembe állított emberi méltóság. Arra az emberre gondolok, aki „feljő, lelke fényfolyam, / A nagy mindenség benne tűkrözik / (…) Túr és tünődik, tudni, tenni tör; / Halandó kézzel halhatatlanúl / Vél munkálkodni". Persze az ember ellentmondásos, összetett lény, és a nagyság mellett hatalmas kicsinység is a sajátja. „De mi az ember? Sok és különféle, egymásnak ellentmondó nézetet vallott és vall önmagáról, melyek szerint egyszer mindenek fölött álló törvénnyé magasztalja magát, máskor a kétségbeesésig megy el önmaga leértékelésében. Innen ered tanácstalansága és szorongása" (II. Vatikáni zsinat, *Gaudium et spes)*.

1 064 karakter
Ugyanehhez a bekezdéshez: 44. Kovács Gábor

Források

- Cselik Ágnes: Mi lesz?
- Farkas Attila Márton: A technokrata mákony
- Farkas Attila Márton: Szittya nacionalizmus vs (2011) – oldal: 196
- Iain Davis: City-States Without Limits – Part 1, Part 2

- Jacques Ellul: Perspectives On Our Age, Jacques Ellul Speaks on His Life and Work
- Jacques Ellul: Propaganda
- Karl Kraus: In dieser großen Zeit
- Kiss Lajos András: A lustálkodás védelmében
- Nick Land: A Quick-and-Dirty Introduction to Accelerationism
- Sergey Brin and Lawrence Page: The Anatomy of a Large-Scale Hypertextual Web Search Engine
- The Techno-Optimist Manifesto
- https://anniversary.ll.land/
- Technocracy, Inc. and the Technate of America
- Aaron Day: The Hijacking of Bitcoin (2026)
- Open letter to the Nordic Council of Ministers (AMOC) (2024)
- Dark Enlightenment
- Freedom Cities
- Joshua N. Haldeman
- Neuralink
- SpaceX Mars colonization program
- Three tough truths about climate
- Juan Orlando Hernández, Former President of Honduras, Sentenced to 45 Years in Prison for Conspiring to Distribute More Than 400 Tons of Cocaine and Related Firearms Offenses
- 97 éves a Futurista kiáltvány
- Liberland
- Ács József: Klíma, kétely, propaganda (2008)
- Peter Thiel az MCC Feszten: Négyzetre emeljük a tudást!
- Police Hold Technocrat Haldeman (1940)
- Praxis
- Manufacturing in Próspera: Build the Next Nearshoring Hub
- ‘I went to Greenland to try to buy it’: Meet the founder who wants to recreate Mars on Earth
- Technocracy Inc. – Official Site
- The Dark Enlightenment, by Nick Land
- Marc Andreessen on AI, Tech, Censorship, and Dining with Trump
- The Network State
- Patchwork: A Political System for the 21st Century
- Z. Karvalics László: Búcsú Arkhimédésztől
- Z. Karvalics László: Humanoid robotok
- Z. Karvalics László és Nagy Gábor Dániel: „Prokrusztész nélküli világ? (2017)
- Zbigniew Brzezinski: Between Two Ages, America’s Role in the Technetronic Era (1970)

Az esszé 42 lábjegyzete a kötet végén: Jegyzetek, E10 (272. o.)

Kapcsolatok

HOZZÁSZÓLTAK 11

- Farkas Attila Márton: 35 (§13), 37 (§31), 38 (§41)
- Cselik Ágnes: 36 (§19), 39 (§50), 43 (§154), 45 (§159)
- Vörös István: 40 (§72), 41 (§73)
- Teller Katalin: 42 (§112)
- Kovács Gábor: 44 (§159)

EMLÍTI 4

- Farkas Attila Márton 9×, először §1
- Kiss Lajos András 3×, először §71
- Cselik Ágnes 1×, először §41
- Kovács Gábor 1×, először §125

KÖZÖS FOGALMAK MÁS ESSZÉKKEL

- Tallár Ferenc: Liberális és illiberális demokrácia: egy egész két fele? 8: arrobori, demokrácia, nacionalizmus, öngyarmatosítás, propaganda, rendszerváltás, szittya nacionalizmus, technokrácia
- Éber Márk Áron: Elmúlt korok hordaléka 8: arrobori, demokrácia, közbeszéd, nacionalizmus, öngyarmatosítás, rendszerváltás, szittya nacionalizmus, technokrácia
- Kovács Gábor: Mindig bontott téglából 7: arrobori, demokrácia, közbeszéd, öngyarmatosítás, propaganda, rendszerváltás, technokrácia
- Csury Balázs: Gesta Hungarorum 7: arrobori, demokrácia, közbeszéd, nacionalizmus, propaganda, rendszerváltás, technokrácia
- Kicsák Lóránt: Mindig volt és mindig lesz 6: arrobori, közbeszéd, nacionalizmus, öngyarmatosítás, propaganda, rendszerváltás
- Gulyás Ábel: Nemzeti technokrácia – a szakértelem visszatérése a honi retorikába 6: demokrácia, közbeszéd, nacionalizmus, propaganda, rendszerváltás, technokrácia
- Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika? 5: arrobori, közbeszéd, nacionalizmus, rendszerváltás, technokrácia
- Lendvai Zalán: A szittya nacionalizmusról 20 évvel később 4: demokrácia, nacionalizmus, rendszerváltás, szittya nacionalizmus

Az esszé minden hivatkozása a Hivatkozás indexben (E10) → · az esszé lábjegyzetei a kötet végén →

← Előző · E9
Fleck Zoltán: Gyávák és sznobok a hatalom szolgálatában

E11 · Következő →
Vörös István: Szabadulás a jelentésből

11. Szabadulás a jelentésből

Vörös István

Először a Liget online folyóiratban jelent meg: ligetmuhely.com/szabadulas-a-jelentesbol/ ↗. A margón 2 szerzői hozzászólás.

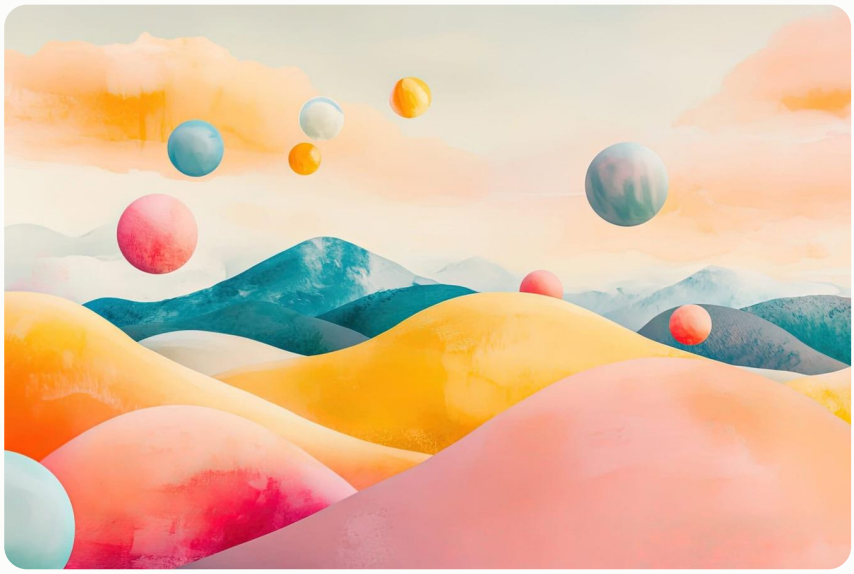

§1 *– Ungibungi vagy halál?*
– Halál.
– Rendben, de előbb egy kis ungibungi.
(Egy viccből)

Arra megyek, amerre a Bori?
Rohadtul nem jelent ez semmit.
Ragaszkodni kell hozzá mégis:
Olyan sokat hazudhatunk, amennyit
Bírunk, és ez megrémít.
Okosabb lett volna erről hallgatni,
Rászoktunk a beszélve hallgatásra:
Irob a errema, kegyem arra.

Ami halandzsa, az igaz.
Ritkán téved, ki nem mond semmit,
Ritkán mond igazat, aki semmit mond.
Orda, arara, kegyem arra.
Bor, pálinka, borsó a falra.
Oország, mely mindent elhitt:
Részeg mindig, és ettől önhitt.
Irob a errema – mért nem zavarja?

Araba rima ráma
Reagál róva rája:
Rája, répa, arrabica,
Ott már minden herélt: bika.
Bika, de nincsen álma,
Okosabb, hogyha nem is látja,
Rászólni persze nem hiba,
Idegesen kell megnyugodnia.

Annyi mindent kellene mondani.
Ritkán sikerül, vagy soha.
Rókán mért nincs ruha?
Okos a kérdés, ne tegyük föl.
Biztosabb lesz a nettó gyíkfal:
Oztisebb lasszó az örökből
Ránk tör, rossz szó csörömpöl.
Igaz az, hogy a jó jár kínnal? [46]

§2 A JELENTÉS KERESÉSÉNEK KÜLÖNÚTJA (*Irob a errema*)

§3 Épp ehhez a vershez nem kell magyarázat? Hisz eszköze a koherensen építkező halandzsa, a megszerkesztett *hang-asszociációkra* épülő filozófia, miközben ilyesmi egyáltalán nem létezik. (De lehetséges.) Évek óta érzem, hogy legtöbb problémánkról versben lehetne a legpontosabban beszélni, és ezt nem is valami terjedőfélben levő vers-analfabetizmus akadályozza meg, inkább a nemérteni akarás. [47] Valaki valamikor felcserélt két kártyát, az egyikre az volt írva: butaság, a másikra: gondolkodás. Így a butaság is föllépheti a gondolkodás szerepében. A gondolkodás pedig pragmatikus butaságnak nyilvánul. Mindig volt ilyen igyekezet, csak eddig nem bizonyult túlságosan sikeresnek. Ám amint ez a kártyacsere megtörténik, az egyetemistából biciklis futár lesz, a munka nélkül maradt hóhér pedig közjogi méltóságra emelkedik.

§4 Túlzás? Nem, ungibungi. Vagy arrobori. Ez a vers *a magyar nyelv szókincsén kívül álló magyar szavak* jelentésének és hangalakjának megragadása – és elengedése. Akrosztikon kényszeríti a versbe a vizsgált szót, hogy elérhesse a jelentését, ami tulajdonképpen nincs is. Dőlt betűkkel jelzem, mikor a versben a hangalak részleges ismétlése és deformálódása révén megyek tovább.

§5 Versírás vagy arrobori?

§6 Arrobori!

46 Lendvai Zalán

Fodrozódik a felszín,
egyre közelebb hajolsz,
a kosztól nem látod a tó alját,
ami lehet harminc centi,
lehet három méter.

Arrobori, iroborra,
suttogod csak egyre így,
keresed magad a víztükörben,
de nincs semmi bent,
és már nincs semmi kint.

(LENDVAI ZALÁN)

47 Farkas Attila Márton

Elég híres példája ennek Lewis Carroll Jabberwocky, magyarul Gruffacsór című verse. Carroll (akit egyesek Hasfelmetsző Jack egyik lehetséges verziójának tartanak), matematikus volt, és az Alice-történeteket nem véletlenül imádják az elmefilozófusok, illetve a kognitív tudományok művelői. Hofstadter a Gruffacsór kapcsán hosszasan értekezik arról, hogyan értünk meg egy javarészt halandzsaszavakból álló verset. Itt azonban az akrosztichon technikája, azaz a…

a teljes hozzászólás (0,7 ezer karakter) →

§7 Rendben, de előbb egy kis versírás.

§8 Ugyanez elmondható fordítva is.

Szerzői hozzászólások 2

46 **Lendvai Zalán** · kommentár

↑ vissza a szöveghez: E11 §1 · a margón

> *„…i mindent kellene mondani. / Ritkán sikerül, vagy soha. / Rókán mért nincs ruha? / Okos a kérdés, ne tegyük föl. / Biztosabb lesz a nettó gyík-fal: / Oztisebb lasszó az örökből / Ránk tör, rossz szó csörömpöl. / Igaz az, hogy a jó jár kínnal?”*

Fodrozódik a felszín,
egyre közelebb hajolsz,
a kosztól nem látod a tó alját,
ami lehet harminc centi,
lehet három méter.

Arrobori, iroborra,
suttogod csak egyre így,
keresed magad a víztükörben,
de nincs semmi bent,
és már nincs semmi kint.

(LENDVAI ZALÁN)

241 karakter · hivatkozásai (H46)
Említi: Arrobori (2021)

> 47 **Farkas Attila Márton** · kommentár
>
> ↑ vissza a szöveghez: E11 §3 · a margón
>
> > *„…nem létezik. (De lehetséges.) Évek óta érzem, hogy legtöbb problémánkról versben lehetne a legpontosabban beszélni, és ezt nem is valami terjedőfélben levő vers-analfabetizmus akadályozza meg, inkább a nemérteni akarás.”*
>
> Elég híres példája ennek Lewis Carroll Jabberwocky, magyarul Gruffacsór című verse. Carroll (akit egyesek Hasfelmetsző Jack egyik lehetséges verziójának tartanak), matematikus volt, és az Alice-történeteket nem véletlenül imádják az elmefilozófusok, illetve a kognitív tudományok művelői. Hofstadter a Gruffacsór kapcsán hosszasan értekezik arról, hogyan értünk meg egy javarészt halandzsaszavakból álló verset. Itt azonban az akrosztichon technikája, azaz a kezdőbetűkkel az arrobori szót kiadó vers engem inkább Villonra, illetve a középkor és a reneszánsz idők játékos költészetére emlékeztet, akkoriban dívtak az ilyen játékok, s ezt csak megköszönni tudom.
>
> 661 karakter

Források

Ehhez az esszéhez nem tartozik azonosított forrás.

Ehhez az esszéhez nem tartozik lábjegyzet.

Kapcsolatok

HOZZÁSZÓLTAK 2

- Lendvai Zalán: 46 (§1)
- Farkas Attila Márton: 47 (§3)

A SZERZŐ HOZZÁSZÓLÁSAI MÁS ESSZÉKHEZ 5

- 22. → E8 §1 Tallár Ferenc: Liberális és illiberális demokrácia: egy egész két fele?
- 28. → E9 §1 Fleck Zoltán: Gyávák és sznobok a hatalom szolgálatában
- 32. → E9 §5 Fleck Zoltán: Gyávák és sznobok a hatalom szolgálatában
- 40. → E10 §72 Ács József: A technokrata mákonytól a sötét felvilágosodásig
- 41. → E10 §73 Ács József: A technokrata mákonytól a sötét felvilágosodásig

KÖZÖS FOGALMAK MÁS ESSZÉKKEL

- Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika? 1: arrobori
- Kicsák Lóránt: Mindig volt és mindig lesz 1: arrobori
- Kovács Gábor: Mindig bontott téglából 1: arrobori
- Tallár Ferenc: Liberális és illiberális demokrácia: egy egész két fele? 1: arrobori
- Fleck Zoltán: Gyávák és sznobok a hatalom szolgálatában 1: arrobori
- Ács József: A technokrata mákonytól a sötét felvilágosodásig 1: arrobori
- Cselik Ágnes: A nyelv mint hatalomtechnikai eszköz 1: arrobori

- Csury Balázs: Gesta Hungarorum 1: arrobori

Az esszé minden hivatkozása a Hivatkozás indexben (E11) → · az esszéhez nem tartozik lábjegyzet

← Előző · E10
Ács József: A technokrata mákonytól a sötét felvilágosodásig

E12 · Következő →
Cselik Ágnes: A nyelv mint hatalomtechnikai eszköz

12. A nyelv mint hatalomtechnikai eszköz

Cselik Ágnes

Először a Liget online folyóiratban jelent meg: ligetmuhely.com/cselik-agnes-a-nyelv-mint-hatalomtechnikai-eszkoz/↗. A margón 2 szerzői hozzászólás.

§1 A kötet fájdalmas aktualitása kapcsán a nyelvhasználatról, a nyelv szándékos és eltervezetten manipulatív, rosszindulatú felhasználásáról, azaz magáról az arroboriról írok néhány gondolatot.

> §2 „Az „arrobori" kifejezés, mint a kötet mottójából kiderül, a politikai ideológiák és propagandák metaforikus gyűjtőszava, amivel Hamvas Béla gúnyolódott a 20. században. Az „arrobori" halandzsaszó, annak a szövegelésnek a kifejezője, amivel a mindenkori hatalom kábítja a jónépet, egyfajta ópium, fájdalomcsillapító, ami értelmessé varázsolja az értelmetlent, racionalizálja az irracionálist, elhitetni próbálja a hazugságot és igazolni próbálja a szélhámosságot."[1]

> §3 „Kerek húsz esztendeje jelent meg az *Arrobori*, mely a rendszerváltás utáni Magyarország közbeszédének, közgondolkodásának kritikája, s egyúttal a rendszerkritikus alterglob baloldal egyik hazai megnyilvánulása akart lenni. Címét Hamvas Béla keserűen gúnyos írásának, az *Óda a huszadik századhoz* című groteszkjének képzelt párbeszédéből vettem, amikor is az intelligens utazó megkérdi az adott ország határőrét, hogy ott most épp mit hazudnak, s erre a válasz: arrobori. A halandzsaszó az ideológiát, pontosabban az elnyomó rezsim süket dumáját jelképezi." [2]

§4 Aligha kell bárkinek is elmagyarázni, hogy a Homo Sapiens Sapiens fejlődésének és fennmaradásának egyik vagy legfőbb kulcsa a

nyelv kialakulása, ami lehetővé tette, hogy a tudás nemzedékről nemzedékre felhalmozódjon és öröklődjön, és ne kelljen minden generációnak szinte elölről kezdenie a megtapasztalások sorát. A nyelv összefonódik az emberiséggel, ez a gondolkodás alapja, sőt, van olyan elképzelés, hogy az ember csak azt éri fel ésszel, amit meg tud fogalmazni. Valószínű, hogy a valóság nem ilyen sarkos, de a gyakorlatból azért tudni lehet, hogy a szegényes nyelvhasználat a gondolkodás szegényességéről árulkodik.

A nyelv szakralitásának megcsúfolása

§6 A nyelv önmaga szakramentum, teremtő erő, amin keresztül és aminek köszönhetően az ember értelmezi magát a világban. Mítoszok, mesék és szent történetek hosszú sora lebeghet szemünk előtt, de talán elég, ha csak a Bibliát idézzük egy pillanatra: „Kezdetben vala az Ige, és az Ige vala az Istennél, és Isten vala az Ige.”[3]

§7 Az Ige szakralitásának kérdésével többek között Northrop Frye nyelvelmélete (*Az Ige hatalma, Kettős tükör*) foglalkozik rendkívül szuggesztíven. Fabiny Tibor nyelvész pedig az alábbi megállapítást teszi:

> §8 „A zsidó írástudók a szó szerinti, egyszerű értelmet peshatnak, az alkalmazott (képies, homiletikai) jelentést viszont derashnak nevezték. A peshat eredeti jelentése „kinyújt”, „kiegyenesít”; általában a szerző által intencionált jelentések totalitására vonatkozott, s a közösség által hitelesnek tartott értelmet jelentette.”[4]

§9 Az arrobori – még ha esetenként megdöbbentően képies megfogalmazásokkal él is – a peshat elfajzott kategóriájába tartozik, hiszen intencionált, sőt, rosszindulatúan és szándékosan elferdített nyelvhasználat, ami a szakralitástól merőben eltérő, a közvetlen politikai és gazdasági haszonszerzés útjára tereli a nyelvet. Ennek egyik megjelenési formája a szakralitás köntösébe bújtatott manipuláció, amikor a közbeszéd birtokosa mintegy az isteni igazság, vagyis az Ige birtokosaként tünteti fel magát, és ezzel az elorzott, hamis legitimizációval erősíti saját magát és szándékait a hatalomban és a hatalommal. Ördögi, szinte megtörhetetlen kör alakul ki, hiszen a hatalom biztosít lehetőséget és teret a közbeszéd birtoklásához, és épp ez a tény, a közbeszéd birtoklása nyit lehetőséget, hogy a hatalmi kinyilatkoztatásokat isteni igeként értelmeztesse a hatalom gyakorlója. Jó, bár korántsem egyetlen példa erre a nyelvhasználatra, hogy 2017-ben, a reformáció 500. évfordulóján elhangzott

beszédben a miniszterelnök kijelentette, Isten kegyelmének megnyilvánulása, hogy Magyarország élén ma keresztény, hitvalló kormány áll.[5]

A nyelv költőiségének meghamisítása

§11 A nyelv mint a művészet, az esztétika és ezáltal a transzcendencia képviselője szintén a hatalmi játszma áldozatává válik az arroboriális virágzás nyelvhasználatában. A művészeti és esztétikai lehetőségek beszorulnak a rosszindulatú, időnként akár szórakoztató, időnként egyenesen érthetetlen szóhasználat mögé. A valóság elferdítésének és erőltetett újraértelmezésének szimbolikus példája lehet a „zsírra szállt por”[6] kifejezés, amit a kórházi konyha menyezetét borító penész helyett, sőt, annak képi elfedésére talált ki a kormány.

Szómágia

§13 Kevésbé képi, és sokkal kevésbé érthető, viszont nagyon nehezen követhető szómágia zajlott le különböző szakmákban is. Az elvárt szóhasználat hatalmi megváltoztatása szimbolikus cselekvési aktus, ami elfedi a valós cselekvés hiányát, sőt, azt a látszatot kelti, mintha a tespedt, állott elhanyagoltság helyett dinamikusan fejlődne egy-egy szakma. A megkövetelt, változó szóhasználat sok külön munkát igényelt például az amúgy is túlterhelt pedagógusoktól, hiszen minden intézményi dokumentumot az épp aktuális megnevezésekhez kellett igazítani. Jaj volt annak a szerencsétlen iskolavezetőnek, aki nem a helyes megnevezést használta. A tantestület átminősült nevelőtestületté, az iskolaigazgató intézményvezetővé, majd néhány év után ismét visszaváltozott igazgatóvá, az osztályfőnöki óra a nemzeti alaptanterv szerint immár közösségi nevelés (mintha eddig nem ez zajlott volna a régi vágású osztályfőnöki órákon), az informatika digitális kultúrává lett, sőt, az iskolai dolgozók, a kevésbé poétikus „állomány” megnevezést kapták. Érthető, ez nyilván a homogenizálás eredménye, hiszen az oktatás a Belügyminisztérium alá tartozik, nem kell vacakolni a különböző megnevezésekkel, mindenki állomány, a katona is, a rendőr is, az orvos és a pedagógus is, és ebből rögtön érteni is lehet a szándékot, hogy mindenkivel ugyanúgy rendelkezni is lehet, sőt, rendelkezésre kell állni, mert a parancs az parancs, és rend a lelke mindennek.

A nyelv hagyományok, a nyelvemlékezet meghamisítása

§15 Hagyományőrző, magyarkodó aktus a régi, feudális elnevezések visszaemelése a nyelvbe. Ismét csak nyelvi szinten érezhető a változás, hiszen a megye és a vármegye gyakorlatilag ugyanazt a közigazgatási egységet jelöli, a kormánymegbízott pedig főispánná vált. Mindez verbális területfoglalás, sőt, megtévesztés, hiszen azt a hamis látszatot kelti, hogy a jelenlegi hatalom legitim örököse a magyar történelemnek, és szakít az 1950-es évek örökségével. Ugyanakkor ezek az elnevezések önleleplezések is, hiszen nyíltan feudális színben tüntetik fel a 21. századi Magyarországot, és egyúttal kiváló lehetőséget teremtenek a kormányközeli üzletembereknek, hogy közúti és közigazgatási táblákat, pecséteket stb. gyártsanak jó áron. A kis pénzért is le kell hajolni, ebben sosem volt rest a rendszer. A korszak legszimbolikusabb kifejezése a NER-lovagok elnevezés. Egyszerre magasztos minden elemében, egyszerre hív elő kulturális és szakrális asszociációkat, és ugyanekkora erővel is csap vissza a valóság tükrében, mert torzzá, korccsá vált a szövetség, ahol a nemzeti együttműködés a lopásra és a kizsákmányolásra szerveződött.

Verbális agresszió

§17 Az arrobori a verbális agresszió szintjén már nemcsak „süket duma”, hanem nyílt fenyegetés. Kulcsszavai hadi kifejezések, többek között a háború, az ellenség és az árulás. Még olyan morbid szavak is becsúszhatnak, mint a „fürkészek”, ami egyfelől gyermeknyelvi, kedveskedő kifejezésnek is tűnhet, másfelől ezek a fürkészeknek nevezett felderítők vették nagy tételben a Covid-járvány idején a használhatatlan, túlárazott lélegeztető-gépeket. Ismét önleleplezés a szóhasználat, mert a miniszterelnök által kiküldött fürkészek azt kémlelték a horizonton, hogy miként lehetne a legnagyobb anyagi haszonra szert tenni, akár a honfitársak halála árán is. A verbális agresszió nemtelen eszköz, és nagyon veszélyes, mert a megfélemlítésen túl önbeteljesítő ereje is van. Addig-addig kopnak ezek a szavak a szónokok száján, amíg megszokjuk, belefásulunk, és a közösség hergeltségének fenntartására a következő lépés már csak a fizikai agresszió lehet.

Dehumanizálás

§19

Az utolsó lépés az arroboriban a dehumanizálás. A más véleményen lévők, az egyet nem értők leszakítása a nemzet testéről, és ezzel egy időben az emberi méltóságuktól való megfosztás a legsötétebb időket idézi. A magyarok egy része 2025. március 15-e óta „poloska", akit ki kell takarítani, azaz ki kell irtani a (köz)életből. A poloska undorító, büdös rovar, ami senkiben sem kelt szimpátiát. A gondos gazda kötelessége, hogy megszabaduljon a melegbe behúzódó, parazita módon túlélő poloskától. A nemzeti egység, szabadság ünnepén elhangzott miniszterelnöki beszéd pontosan kijelölte, hogy kinek hol a helye a NER világában.

§20 Bármilyen célt is szolgál a nyelv és a nyelvhasználat kisajátítása, elbitorlása és uralása, emberiség elleni bűntett. Az ember nyelvben gondolkodik önmagáról és a környezetéről, nyelvileg definiálja magát. Neurológiai értelemben az az ember egészséges, aki „el tudja mesélni a saját történetét."[7] A saját nyelvétől megfosztott, manipulált ember végső soron elveszti önazonosságát, tájékozódási képességét, társas kapcsolatait és a szabad emberi választás lehetőségét.

§21 Az arrobori ellen a megfelelő védekezés maga az arrobori. Az a nyelvi gesztus, ami néven nevezi a jelenséget, megragadja a lényegét, és egy kicsit nevetségessé is teszi. Amikor a nyelvhasználó „süket dumának", „hazugságnak", „ferdítésnek" vagy arroborinak érzékeli és meg is nevezi a manipulatív nyelvhasználatot, kivonja magát a hatalom bűvköre alól, és él egyéni szabadságával. A narráció ellenszere az ellennarráció, a valóság szavakba foglalása, a megnevezés és a közbeszéd megtisztítása. Azaz a nyelv visszafoglalása. 48 49

48 Farkas Attila Márton

Az esszében nem véletlenül kap külön fejezetet a szómágia. Hogyan működik a szómágia? A megnevezés valóságalkotás, illetve a meglévő valóság kicserélése egy kívánt másikra. A szómágia/névmágia lényege, alapelve, hogy a dolgok (vélt) objektív valóságát javarészt azok nevei adják. Aki nem hiszi, tegyen egy kísérletet, és nevezzen át dolgokat: tárgyakat, jelenségeket, eseményeket. Azaz helyezze más fogalmi keretbe azokat. Meglepve tapasztalja, hogy mintha maga a dolog…

a teljes hozzászólás (1,2 ezer karakter) →

49 Teller Katalin

Igen, mindenképp. Kérdés (volt és talán még marad is) számomra, hogy a szatirikus nyelvhasználat olyan esetei, mint a *Hírcsárda* cikkei vagy a Magyar Kétfarkú Kutyapárt matricákra is nyomtatott jelszavai mennyiben tekinthetők ilyen visszafoglalásoknak, és ha igen, olvashatók-e hatékony válaszokként, főleg, ha eltekintünk a cselekvésekben-akciókban megtestesült válaszadásaiktól (négyszínfestésektől, buszmegállók kialakításától). Kétségtelen ugyanis, hogy…

a teljes hozzászólás (0,9 ezer karakter) →

Szerzői hozzászólások 2

48 **Farkas Attila Márton** · kommentár

↑ vissza a szöveghez: E12 §21 · a margón

> *„…Azaz a nyelv visszafoglalása.”*

Az esszében nem véletlenül kap külön fejezetet a szómágia. Hogyan működik a szómágia? A megnevezés valóságalkotás, illetve a meglévő valóság kicserélése egy kívánt másikra. A szómágia/névmágia lényege, alapelve, hogy a dolgok (vélt) objektív valóságát javarészt azok nevei adják. Aki nem hiszi, tegyen egy kísérletet, és nevezzen át dolgokat: tárgyakat, jelenségeket, eseményeket. Azaz helyezze más fogalmi keretbe azokat. Meglepve tapasztalja, hogy mintha maga a dolog változott volna. Cseréld ki például egy természettudományos értekezésben a fontosabb terminusokat vallási vagy okkult kifejezésekre – nagyjából kapsz egy olyasmi szöveget, mint a régi alkimisták írásai. Ez a művelet bármivel megtehető, és az átkeretezést az arrobori, s nyomában a közbeszéd régóta és igen nagy hatékonysággal műveli. Ellene ugyancsak a szómágia, azaz a más keretezés a legjobb fegyver. Csakhogy ezzel alkotunk egy új arroborit. Gondolkodhatunk a szómágiának a folytonos leleplezésén, hogy csakis metanyelvi diskurzust folytatnánk, beszédről szóló, azt elemző beszédet. Ez azonban csak szűk, kissé dekadens értelmiségi körökben lehet működőképes. Ergo nincs össztársadalmi megoldás.

1 168 karakter

Ugyanehhez a bekezdéshez: 49. Teller Katalin

> 49 **Teller Katalin** · kommentár
>
> ↑ vissza a szöveghez: E12 §21 · a margón
>
> > *„…Azaz a nyelv visszafoglalása.”*
>
> Igen, mindenképp. Kérdés (volt és talán még marad is) számomra, hogy a szatirikus nyelvhasználat olyan esetei, mint a *Hírcsárda* cikkei vagy a Magyar Kétfarkú Kutyapárt matricákra is nyomtatott jelszavai mennyiben tekinthetők ilyen visszafoglalásoknak, és ha igen, olvashatók-e hatékony válaszokként, főleg, ha eltekintünk a cselekvésekben-akciókban megtestesült válaszadásaiktól (négyszínfestésektől, buszmegállók kialakításától). Kétségtelen ugyanis, hogy szellemesen-hiperbolikusan forgatták ki és vissza a kormánypártok üres lózungjait, és így láthatóvá tették a NER uralta politikai közbeszéd arrobori-jellegét, ám a performatív nyelvhasználat azon követelményének, hogy intézményes keretbe ágyazódva tényteremtő legyen (ahogy egy esküvői „igen” megteremti a házasság tényét), már kevéssé tudtak eleget tenni. Hogyan ragadható meg – és milyen feltételekkel rendelkezik – a nyelvi visszafoglalás hatóköre?
>
> 908 karakter
> Ugyanehhez a bekezdéshez: 48. Farkas Attila Márton

Források

- Fabiny, Tibor: Northrop Frye a nyelvről, a jelentésről és az igazságról (2024) – oldal: 63
- Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika? (2026)
- Farkas György: Orbán Isten kegyelméből kormányoz (2017) – oldal: 31
- Molnár Réka: Kormányszóvivő: Az nem penész volt a kórház konyhájában, csak zsírra szállt por (2024)

Az esszé 7 lábjegyzete a kötet végén: Jegyzetek, E12 (273. o.)

Kapcsolatok

HOZZÁSZÓLTAK 2

- Farkas Attila Márton: 48 (§21)
- Teller Katalin: 49 (§21)

A SZERZŐ HOZZÁSZÓLÁSAI MÁS ESSZÉKHEZ 4

- 36. → E10 §19 Ács József: A technokrata mákonytól a sötét felvilágosodásig
- 39. → E10 §50 Ács József: A technokrata mákonytól a sötét felvilágosodásig
- 43. → E10 §154 Ács József: A technokrata mákonytól a sötét felvilágosodásig
- 45. → E10 §159 Ács József: A technokrata mákonytól a sötét felvilágosodásig

EMLÍTI 2

- Farkas Attila Márton 2×, először §2
- Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika? 1×, először §3

KI EMLÍTI 2

- Teller Katalin: Cinizmus után az új cinizmus előtt? 1×
- Ács József: A technokrata mákonytól a sötét felvilágosodásig 1×

BELSŐ LINKEK 2

- innen (§3) → Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika?
- Teller Katalin: Cinizmus után az új cinizmus előtt? §3 → ide

KÖZÖS FOGALMAK MÁS ESSZÉKKEL

- Kovács Gábor: Mindig bontott téglából 5: arrobori, közbeszéd, NER, propaganda, rendszerváltás
- Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika? 4: arrobori, közbeszéd, NER, rendszerváltás
- Kicsák Lóránt: Mindig volt és mindig lesz 4: arrobori, közbeszéd, propaganda, rendszerváltás
- Gulyás Ábel: Nemzeti technokrácia – a szakértelem visszatérése a honi retorikába 4: közbeszéd, NER, propaganda, rendszerváltás
- Tallár Ferenc: Liberális és illiberális demokrácia: egy egész két fele? 4: arrobori, NER, propaganda, rendszerváltás
- Fleck Zoltán: Gyávák és sznobok a hatalom szolgálatában 4: arrobori, közbeszéd, NER, rendszerváltás
- Ács József: A technokrata mákonytól a sötét felvilágosodásig 4: arrobori, közbeszéd, propaganda, rendszerváltás
- Csury Balázs: Gesta Hungarorum 4: arrobori, közbeszéd, propaganda, rendszerváltás

KÖZÖS FORRÁSOK

- Kicsák Lóránt: Mindig volt és mindig lesz: Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika? (2026)
- Tallár Ferenc: Liberális és illiberális demokrácia: egy egész két fele?: Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika? (2026)
- Teller Katalin: Cinizmus után az új cinizmus előtt?: Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika? (2026)
- Éber Márk Áron: Elmúlt korok hordaléka: Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika? (2026)

Az esszé minden hivatkozása a Hivatkozás indexben (E12) → · az esszé lábjegyzetei a kötet végén →

← Előző · E11
Vörös István: Szabadulás a jelentésből

E13 · Következő →
Teller Katalin: Cinizmus után az új cinizmus előtt?

13. Cinizmus után az új cinizmus előtt?

Teller Katalin

Először a Liget online folyóiratban jelent meg: ligetmuhely.com/teller-katalin-cinizmus-utan-az-uj-cinizmus-elott/↗. A margón 2 szerzői hozzászólás.

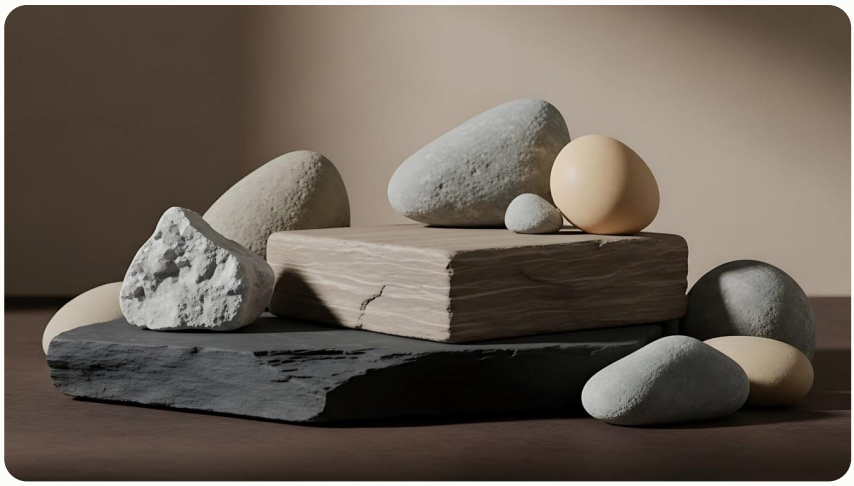

§1 Kénytelen vagyok személyes felütéssel kezdeni: eredetileg egy jó hónapja szerettem volna lezárni ezt az esszét, csakhogy az április 12-i országgyűlési választásokat megelőző kampányidőszak turbulenciái olyan figyelemdeficitet és bénultságot okoztak, amely teljes mértékben ellehetetlenített az írásban – valószínűleg nem voltam egyedül ezzel, és valószínűleg másoknál is szerepet játszott a cinizmusok közbeszédbeli csúcsra járatása. A bekövetkezett fordulattal azonban Farkas Attila Márton felvetése, amelyet könyve újbóli kiadásának apropóján fogalmazott meg, és amely pár éve engem is foglalkoztat, nemcsak hogy nem vesztett aktualitásából, hanem még alaposabb reflexióra késztet: *És ahogyan a kádári konformizmus és cinizmus alapozott meg az újkapitalizmusnak, s vele a magyar neoliberalizmusnak, úgy lett ez utóbbi alapja a NER-nek. Egyikből következett a másik, egyikre alapozott a másik. Az újabb automatikusan úgy jelenik meg, mint a korábbi antitézise, és rá alapozott a szónak abban az értelmében is, hogy az előző kurzustól a hasznosítható hatalomtechnikai fogásokat is elleste. Mindez azonban egyetlen bomlási folyamat különféle fázisainak is tekinthető.* [1]

§2 Nem akarnám eldönteni, valóban bomlásról van-e szó, és ha igen, pontosan minek a bomlásáról,[2] de erősen valószínűsíthető, hogy nap mint nap szembesülhetünk a folytatólagos politikai cinizmus

egyre tökéletesebben kimunkált változataival, ami ráadásul nem is új jelenség: a cinizmus reneszánsza a nyolcvanas évek óta detektálható a nyugati kritikai irodalomban is.[3] A bizonyára százával sorolható aktuális magyarországi és nemzetközi példák közül csupán egyet idéznék fel: miután Trump és Netanjahu háborút indított az iráni rezsim ellen, Putyin a nemzetközi jog alapelveire és Irán szuverenitására hivatkozva elítélően nyilatkozott a lépésről, mondván, „az előzetes provokáció nélkül alkalmazott fegyveres agressziót" beszüntetendő vissza kell térni a diplomáciai rendezés útjára.[4] Ítéljük el tehát azt, amit mi magunk teljes meggyőződéssel és emberéletek árán teszünk tizenkét éve. A politikai beszédet – és gyakorlatot – uraló cinizmus társadalomlélektani síkon működteti a kognitív disszonanciát, amikor olyan önnön ellentmondásait nem feloldani kívánó beszédmódot alkalmaz, amely – miként többek közt Ernesto Laclau meggyőzően kimutatta – a populizmus egyik alapvető történeti alakzatának tekinthető.[5]

§3 Kompetencia híján azonban nem vállalkozhatom arra, hogy kifejezetten politológusi és szociálpszichológiai tudást igénylő összképet rajzoljak a populizmus és a cinizmus általános és aktuálpolitikai összefonódásairól – erre az *Arrobori*-rovat számos szerzője már kitért előttem.[6] Mégis továbbgondolásra érdemesnek tűnik számomra a kérdés, hogy mit lehet kezdeni ezzel a mélyen paralizáló – mert a pro és kontra érvelést kölcsönösen és mesterien kioltó – beszédmóddal, vagyis miként lehet értelmesen reagálni a „hazudok" ezen paradoxonára, ha elméleti megfontolásokon túl[7] a gyakorlati nyelvhasználatunkat is szem előtt tartjuk.

§4 Mind „a cinikusan beszélni", mind pedig a „cinizmusról beszélni" helyi értékének árnyaltabb felméréséhez támpontot nyújthatnak egyes (retorika)történeti tanulmányok meglátásai. Már csak azért is, mert a cinizmus leegyszerűsített elítélése könnyen csapdahelyzetet eredményez: olyan külső-felső látószög felvételével, amely jobb esetben kimerül a cinizmus jelenlétének kiábrándult konstatálásában, rosszabb esetben pedig – banálisan fogalmazva – a morálisan felsőbbrendű megmondóember álláspontját bástyázza körbe, az érvelés nemcsak önnön (meta)nyelvébe zárul be, hanem meddő kritikává is válik, mert láthatatlanná teszi a metszeteket, ahol hatékonyan artikulálható lenne a két diszkurzív mező – akár konfrontatív, akár játékos – találkozása. Így a kritikai elmélet hagyományában megfogant immanens kritikai gyakorlat ellehetetlenül, mert a bírálat és a bíráló kívül helyezi magát azon, amire vonatkozik, és aminek megváltoztatására vállalkozhatna. Ennyiben feltétlenül

körültekintőbben járnék el FAM-nál, mert idézett látlelete mintha az „ezzel nincs mit kezdeni" lemondó gesztusával zárná rövidre azt, hogy ma a baloldali elköteleződés nem képes adekvát választ adni a neoliberalizmus vadhajtásaira és gyilkos, nyelvileg is manifesztálódó gépezetére.

§5 Ugyanakkor a diszkurzív mezők esetleges találkozását korántsem kezelném olyan bizakodással vagy derűlátással, mint amely a nemrég elhunyt Jürgen Habermas nagy hatású kommunikációelméletének alapját képezi: a társadalmi szintű konszenzustalálás – ha úgy tetszik, egy közös nyelven folyó, az „érvényességi igényeket" észszerűen és célracionálisan megfogalmazó, kedvező kimenetelű eszmecsere – ideája[8] ugyanis nemcsak a neoliberalizmusban újratermelődő, sőt, fokozódó hatalmi aszimmetriákat (többek közt a „ki beszélhet egyáltalán?" kérdését) fedheti el, hanem azt az erőszakpotenciált és irracionalitást is, amelyet megnyilvánulásaink nyíltan vagy burkoltan magukban foglalnak, és amely miatt a vágyott kommunikatív cselekvés végső soron egy béna kacsát idéző cselekvésnek bizonyulhat a cinizmushoz hasonló és a felvilágosodott észszerűségnek fityiszt mutató beszédmódokkal vagy alakzatokkal szemben. Leegyszerűsítve (és így elítélhetően a habermasi elmélet komplexitását megkurtítva): ha a kommunikatív beszéd megvonja a cinizmus, a „hazudok" zavarba ejtő paradoxonától a jogot, hogy érvényességre tartson igényt – mondván, nem racionális, és ekképp kommunikációra képtelen –, akkor ugyanoda lyukad ki a beszéd, mint az „ezzel nincs mit kezdeni" lemondó gesztusa, vagyis zárványként kezeli, s ezzel önmagát is elrekeszti tőle. 50

§6 E két, számomra kevésbé produktívnak tűnő megközelítés kiigazításához – csupán pontszerűen – három, történetileg és műfajilag is igen különböző megfontolást hívok segítségül. Az első Almási Miklós 1966-ban a Kritika című lapban közölt rövid írása, amelyben a személyi kultusz kritikájának nyelvhasználatára reflektált, és azt a moralizálástól megtisztított kérdést feszegette, hogy a marxista társadalom- és gazdaságkritika miképp viszonyulhat a cinikus attitűdhöz, miután aszketikus (ókori) típusát és a hedonisztikus cinizmus modern kori változatát követően kirajzolódni látszik a „főként a szocializmus belső ellentmondásainak körében" feltárható „cinikus szkepticizmus".[9] Almási e három történeti variáns szocioökonómiai gyökereit is láthatóvá téve és korokon átnyúló hatásaikat tárgyalva domborítja ki a cinikus beszéd- (sőt, élet-)mód mindenkori legitimitását, és fogalmazza meg „azt a hipotézist, *hogy bizonyos*

50 Farkas Attila Márton

Ebben az esszében nagyon megfogott a cinizmus fajtáinak és szintjeinek megkülönböztetése, illetve annak megpendítése is, hogy a cinizmus olykor konstruktív. Lehet, érdemes ezt továbbgondolni, és rendszerezni a cinizmusok fajtáit és szintjeit. De van itt más is. Amikor az Inga kultúrkávézó színpadán a Liget rendezte megemlékezésen beszéltem az Arrobori kötetemről, utólag észrevettem, hogy önellentmondásba keveredtem. Az egyik mondatomban még azt állítottam, hogy az…

a teljes hozzászólás (1,8 ezer karakter) →

történelmi korokban a társadalmi haladás mellett csak az addig érvényes etikai, világnézeti normák tagadásával, cinikus átlépésével lehet fellépni, hogy éppen a cinikus kötetlenség teszi lehetővé a történelmi progresszióval való radikális elkötelezettséget".[10] E messzemenően optimista keretezés – vagyis a társadalmi haladás perspektívájából történő érvelés – fényében nem meglepő, hogy a szerző példái elsődlegesen az előre mutatóan társadalomkritikus gondolkodók-alkotók kánonjából származnak: hivatkozási alapjai közt megtalálni Marxot, aki dicsérően szólt Adam Smith kapitalizmus-leírásáról, mondván, szándéka ellenére Smith tökéletes képet rajzolt a tőkés termelés kegyetlenségéről, de ott van Camus és Balzac mellett de Laclos a *Kegyetlen viszonyok*kal is, aki hedonista élvezetet talált a „normák és értékek felrúgásá[ban], a belső megszabadulás[ban] minden morális és világnézeti kötöttségtől", és kihasználta a „normák kétértelműségével, a gyakorlat kétnyelvűségével való démonikus játék[ot]".[11] Ugyanakkor Almási szerint ez a modern kori cinizmustípus lesz az, amelyik egyfelől radikalizálódva eljut a haláltáborok „Arbeit macht frei" logikájáig, másfelől gyengébb alakjában messzemenően hat a hétköznapokban is, amikor „a kispolgári morál elleni tiltakozás jogos mozzanatával jelentkezik ugyan, de egyúttal a normális emberi értékek felzilálását is élvezi", miközben „maga is nyárspolgári marad".[12] Mindezen alakváltozatokban közös marad mégis, hogy szerkezeti feszültség áll fenn állítás és tagadás között. Ez megfeleltethető lenne a „hazudok" paradoxonának is, ámde Almási sokatmondóan *Az idealizmus paradoxona* alcím alatt tárgyalja e „negatív viszony" jelenségét, merthogy a cinikust az állításai megfogalmazásában eszmények, a jobb világ vágya vezetik, amikor tagadja a fennállót, és amikor a „tagadás öröme egyúttal önmegtagadás is: azoknak az értékeknek cáfolata, melyeket végső soron mégiscsak elismer, csupán kivihetetlennek, idejétmúltnak, üres papolásnak tart a jelenben".[13] Az ókorban gyökerező aszketikus és a felvilágosodással jelentkező hedonista cinikus típusát tehát a szerkezeti párhuzamon túl a látens idealizmus is összeköti, pontosabban az elvont ideákba vetett hit, amely – a történelmi materialista szemében – épp elvontsága okán elveszti a valósághoz fűződő viszonyát, így végső soron meddő kritikává üresedik. Almási szerint ezt igazítja ki a személyi kultuszt megtapasztaló szocializmusban a szkeptikus cinizmus alakzata, amely a Marxnál is jelenlévő aszketikus cinizmus hagyományának legújabb változata, és amelyben az elvek (vagy az „eszme") és a gyakorlat egymásnak feszülése, bár kiváltja az elsődlegesen védekezésként értendő cinizmust, ám ez csupán „*átmeneti* álca[ként]"[14] szolgál,

és a tagadó helyett a szkeptikus magatartás mellett teszi le a voksát. Amikor a rendszerszintű (sztálinista) elvtelenség közepette a koncepciós perek vádlottjai melletti kiállás mindössze „a 'nekem te jó vagy így is' látszólag könnyed"[15] képletében volt artikulálható, az mélyen humánus viszonyulásról tanúskodott, még ha nem is volt alkalmas arra, hogy megoldja a problémát.

§7 Almási Miklós fejtegetéseiből nemcsak az válik láthatóvá, hogy a cinikus beszédmód mennyire idő- és térbeli kontextusoktól függően értelmezhető, és milyen lépték- és minőségbeli sokféleség jellemzi, hanem az is, hogy még a kritika egyszerre destruktív és önfelmentő vagy védekező eszközeként is Janus-arcú marad, amellett, hogy több ponton is érintkezik olyan retorizált beszédmódokkal, mint a szatíra, az irónia vagy a paródia. E rugalmassága és kettőssége miatt a benne rejlő ellentmondást „lehet az embertelenség és elvtelenség felé kihegyezni – ekkor az immoralitás felé vezető út kísérője lesz; de lehet olyan magatartás mozgástere is, melyben az értékek védelmezése fontosabb, mint a megfogalmazás negativitása, a pillanatnyi vereség általánosítása, fegyverletétel keserűsége és elvmegtagadása".[16] Távol áll tőlem, hogy viszonylagosítsam vagy felmentsem a példaként idézett putyini kijelentést az alól, hogy az az „embertelenség és elvtelenség" elvének lenyomata, inkább olyan tünetértékű jelenségként értelmezném, amely egy immár állandósult és átfogó válságmódusz megnyilvánulása. Erre pedig – amiként a fentiekkel érzékeltetni igyekeztem – épp saját eszközével, vagyis az immanens kritika alapelvét követve adható reakció, hiszen úgy tűnik, a cinikus megnyilvánulás éppúgy képes hordozni konstruktív mozzanatot, mint destruktívat. Hogy ez pontosítható legyen, érdemes azt is röviden számba venni, miként és milyen tartalmakkal változott a cinizmus fogalma azután, hogy az i. e. 5–4. században iskolát teremtett.

§8 Thomas Zinsmaier 2009-ben kimerítő retorikatörténeti szócikkben tekintette át a cinizmusfogalom módosulásait, és arra hívta fel a figyelmet – követve Peter Sloterdijk korai nagy művének alapállítását,[17] valamint a németben honos megkülönböztetést 'künikus' és 'cinikus' között –, hogy az ókori (Almásinál aszketikus) cinizmus felfogása a modern korra bizonyos értelemben egydimenzióssá vált: míg a szinópei „künikosz", Diogenész – aki lemondva rangról, külsődlegesnek tekintett társadalmi konvenciókról és dekórumról a testi élvezetet tette meg életmódja iránytűjévé – a boldog vagy jó élet tanának egyik gyakorlati átültetőjeként és megtestesítőjeként vonult be az ókori filozófia történetébe, addig a modern cinizmus

olyan magatartást és nyelvhasználatot jelöl, amely „az elismert humanista értékek értékét kétségbe vonja, és gúny tárgyává teszi", mégpedig „agresszív" nihilista módjára, a konvenciókat és konszenzusokat tudatosan és kegyetlenkedve felrúgva.[18] Ugyanakkor az antikvitásban elterjedő irodalmi adaptációk, amelyek a menipposszi szatírák és követőinek alapjául szolgálnak, meghatározónak bizonyulhattak később is. Maga a korai kereszténység is átveszi a cinizmusban rejlő aszkézis gondolatát, ám megtisztítja a szemérmetlenség és a maró gúny mozzanatától, mígnem a felvilágosodás épp utóbbiakat mozgósítja újra, hogy egyház- és társadalomkritikájának nyomatékot adjon – ez lesz a kulcsa a modern kori cinizmus egyik alapművének, a *Rameau unokaöccsé*nek, majd radikálisabb formában az értékek Nietzsche-féle átértékelésének is. A 19. és a 20. század nemcsak ezt a teoretikus hagyományt viszi tovább, hanem az Oscar Wilde által megénekelt és megélt dandy alakjában az életmódbeli cinizmust is, majd Freud viccelméletében az ember animális természetére történő – és időleges pszichikai szelepként működő – visszanyúlást is.[19] Mindezek alapján az a kép rajzolódik ki, hogy a cinikus beszédmód – még ha durvának, sértőnek, agresszíven felforgatónak és egyoldalúnak mutatkozik is – a bírálat jelzése marad, legalábbis a filozófiai, esztétikai és lélektani diskurzusban. Zinsmaier azonban Alan Keenan *The Twilight of the Political? A Contribution to the Democratic Critique of Cynicism* című 1998-as tanulmányára támaszkodva röviden kitér arra is, hogy a mai politikai cinizmus esetében milyen ideáltípusok érvényesülnek: a politikai hatalmat gyakorlók részéről megnyilvánuló cinizmus (*master-cynicism*) mellett megtalálni a közvetlen hatalmat nem birtoklók (például publicisták) cinizmusát (*insider-cynicism*), miközben a politikai rendszerből kizárt, passzív és csalódott kívülállók éppígy folyamodhatnak a cinizmus eszközéhez (*outsider-cynicism*).[20] A két nagy szféra, a közéleti-politikai és az (egyszerűség kedvéért) esztétikai szféra ilyetén különválasztása bár meglehetősen mesterséges, annyiban hasznos, hogy szembetűnővé tesz egy olyan aszimmetriát, amely a megszólalás hatalmi mátrixára vonatkozik: ha követjük Keenan felosztását, akkor a cinikus mesternarratíva egyértelműen az uralmat birtoklók kezében van, míg a kívülállók passzivitásra és a cinizmus hatástalan alkalmazására – de legalábbis puszta reakcióra – ítéltek. Ugyanakkor a cinizmus görög hagyományából induló, részben radikalizálódó esztétikai alakváltozatok megléte arra enged következtetni, hogy megőrződött e másik, adott esetben elnyomott, cinikus hang hatalom- és társadalomkritikai potenciálja is.

§9

Így – Jacques Rancière megfontolásait is követve [21] – feltehető a kérdés, hogy épp emiatt nem érdemes-e a cinizmusra úgy is gondolni, mint a politikum esztétizálásának egy (újra) hatékonnyá tehető eszközére. Meggyőződésem, hogy igen, de egy fajsúlyos feltétellel: a marxista ihletésű feminista nyelv- és társadalomkritika komolyan vételével. Ezúttal a feminizmus történetileg kialakult sokrétűségét, a fenti fogalomtörténeti vázlatot és az *Arrobori* kapcsán megszületett írásokat szándékosan leegyszerűsítve és sarkítva: elég áttekinteni a cinizmus filozófiai és esztétikai hagyományát, hogy lássuk, mennyire férfi dominanciájú, de – hogy szorosan a tárgynál maradjak – FAM kötete is nélkülözi a feminista elgondolásokra adott reflexiókat éppúgy, mint az *Arrobori*-rovat (eddig döntően férfi) szerzőinek írásai. [22] Holott akad legalább egy olyan, a kritikai beszédmóddal és így a cinizmussal is összefüggésbe hozható szempont, amely segíthet, hogy a cinizmus a „csak azért is produktív és kritikus cinizmus" gesztusává legyen átforgatható. Amikor radikális konstruktivizmusának szellemében Judith Butler a performatív nyelvhasználat szemléletet és a társadalmi és biológiai nem intézményeit átalakítani képes erejéről szól,[23] olyan esztétikailag is meghatározott gyakorlatra hívja fel a figyelmet, amely épp az „embertelenség és elvtelenség" cinikus – és patriarchális-kapitalista vagy Nancy Fraser metaforájával élve: kannibál – elvének hatékony megkérdőjelezésére lehet alkalmas, mert az áthagyományozott nyelvi jelkészletet használva (azaz nem a rendszeren kívül helyezkedve, nem külső-felső pozícióból beszélve) belülről, kreatívan-polemikusan hívja fel a figyelmet, hogy a nyelvi anyag által vagyunk képesek életvilágbeli tényeket létrehozni. 51 Lehet, hogy a putyini kijelentés gyilkos cinizmusát ebben a szellemben úgy lehetne átforgatni, hogy „igen, elnök úr, a nemzetközi jog alapelveire és az ország szuverenitására hivatkozva szüntessük be az előzetes provokáció nélkül alkalmazott fegyveres agressziót", s ekképp a birodalmi aspirációk és az eredeti – kannibál – tőkefelhalmozás kontinuitását.

51 **Gulyás Ábel**

Az idézet szerint a cinikus beszédmód FAM esszéinek egyik visszatérő problémájára kínál megoldást, nevezetesen, hogy újra élettel töltse meg a kiüresedett baloldali teóriát. A cinizmus hagyománya valóban kiutat mutathat a baloldal számára, de nem a Judith Butlerhez kötődő feminista diskurzus révén. Szemben minden ellenkező híreszteléssel, ma jellemzően nem a legelnyomottabbakkal való azonosulást, hanem egy értelmiségi szubkultúrához tartozást jelent a baloldaliság…

a teljes hozzászólás (2,3 ezer karakter) →

válasz **Teller Katalin**

A cinikus beszédmód (ha úgy tetszik, botrány) konkrétumba – életformába, intézményesített keretbe – történő átfordítása-beágyazása meglátásom szerint egyáltalán nem mond ellent a butleri…

a teljes válasz →

Szerzői hozzászólások 2

50 **Farkas Attila Márton** · kommentár

↑ vissza a szöveghez: E13 §5 · a margón

> *„…igényt – mondván, nem racionális, és ekképp kommunikációra képtelen –, akkor ugyanoda lyukad ki a beszéd, mint az „ezzel nincs mit kezdeni” lemondó gesztusa, vagyis zárványként kezeli, s ezzel önmagát is elrekeszti tőle.”*

Ebben az esszében nagyon megfogott a cinizmus fajtáinak és szintjeinek megkülönböztetése, illetve annak megpendítése is, hogy a cinizmus olykor konstruktív. Lehet, érdemes ezt továbbgondolni, és rendszerezni a cinizmusok fajtáit és szintjeit. De van itt más is. Amikor az Inga kultúrkávézó színpadán a Liget rendezte megemlékezésen beszéltem az Arrobori kötetemről, utólag észrevettem, hogy önellentmondásba keveredtem. Az egyik mondatomban még azt állítottam, hogy az arrobori süket duma, ideológiai hazugság, melyben már szinte alig hisznek, majd később azt taglaltam (a magyar társadalom mélységes konformizmusa kapcsán), hogy itt elhiszik, amit a tévéhíradó állít. Vagyis: senki nem hisz semmiben, de mindig elhisz mindent, amit a hatalom mond neki. Kizárja egymást e két állítás, avagy a látszólagos inkonzisztencia dacára komplementer mód egészítik ki egymást? Majd mindenki szerette Kádárt és rendszerét, és hitt benne (!), miközben már szinte senki nem hitt magában a szocializmus nagy igazságaiban. És valami hasonló kettős tudattal találkozhattunk később is, és szembesülünk ezzel mindmáig. A fideszesekről kiderült, hogy szinte semmiben nem hisznek, ami ún. „jobboldali érték” vagy „eszme”, legyen szó antikommunizmusról, határon túli magyarokról, 56 emlékéről és egyebekről, ám mélyen hittek Orbánban és rezsimjében. Olyannyira, hogy éppen ennek oltárán áldozták fel nevezett „elveiket”. Így elegyedik a hitetlenség és vele a mélységes cinizmus az őszinte hittel és meggyőződéssel. Mit mutat ez? Hogy a magyarok többsége nem elvekben és eszmékben hisz, hanem vezetőkben és rezsimekben, s ennek mélyebb oka talán a hűbériség továbbélése, így nálunk a cuius regio, eius religio elve – pontosabban gyakorlata – érvényesül. Az arrobori voltaképp egyfajta közmegegyezés a hűbérúr és hűbéresei közt.

1 805 karakter · hivatkozásai (H50)
Említi: Arrobori (2021)

51 **Gulyás Ábel** · kommentár

↑ vissza a szöveghez: E13 §9 · a margón

> *„…használva (azaz nem a rendszeren kívül helyezkedve, nem külső-felső pozícióból beszélve) belülről, kreatívan-polemikusan hívja fel a figyelmet, hogy a nyelvi anyag által vagyunk képesek életvilágbeli tényeket létrehozni."*

Az idézet szerint a cinikus beszédmód FAM esszéinek egyik visszatérő problémájára kínál megoldást, nevezetesen, hogy újra élettel töltse meg a kiüresedett baloldali teóriát. A cinizmus hagyománya valóban kiutat mutathat a baloldal számára, de nem a Judith Butlerhez kötődő feminista diskurzus révén. Szemben minden ellenkező híreszteléssel, ma jellemzően nem a legelnyomottabbakkal való azonosulást, hanem egy értelmiségi szubkultúrához tartozást jelent a baloldaliság, melynek résztvevői a többség számára érthetetlen, absztrakt nyelven írják le a kapitalizmus mibenlétét – mellesleg a Butler-féle, akadémiai szférára jellemző feminista diskurzussal is pont ez a helyzet. Ezzel szemben a cinikus tradíció antik képviselői számára nem egy elméleti tétel hirdetése, hanem az általuk vallott igazság tetteikben tanúsítása volt a lényeges. Itt nem a filozófia kétes sikerű, platonikus törekvéséről van szó, hogy teoretikus nyavalyáinkat a gyakorlati politika alapjává kéne tennünk. A cinikus az igazmondást kötötte össze egy életforma gyakorlásával – más szóval, egzisztenciális tétje volt a filozófiájának. A késő antikvitástól a vallás sajátította ki az igaz élet gyakorlatát, majd a modernségben a tudományos konszenzus önmagában elegendőnek látszott az igazsághoz való hozzáféréshez. Következésképpen – idézve Foucault előadását – „a filozófiai élet kérdése úgy jelent meg, mint a filozófiai gyakorlat egyre inkább mellőzhető árnyéka", de „a cinizmus a botrány formájában parancsolóan veti fel a filozófiai élet kérdését" (Michael Foucault: *Az igazság bátorsága. Önmagam és mások kormányzása – Előadások a Collège de France-ban, 1984*. Fordította: Cseke Ákos. Atlantisz, Budapest, 2019. 318.). A könyv egy korábbi pontján Foucault a cinikus tradíció modern folytatójaként említi a forradalmárt, aki a konvenciókkal szakító, forradalmi élet botránya révén egy másfajta létmód lehetőségét mutatja fel – ez tűnt el a kapitalizmus meghaladásáról tömérdek könyvet író, közben pedig a polgári normák szerint élő baloldaliakból. Korunk cinikus attitűdje nem a Teller által idézett, feminista diskurzus révén fordítható át „a 'csak azért is produktív és kritikus cinizmus' gesztusává", hanem egy performatív aktus, a cinikus botrány által tanúsított másfajta élet felmutatásával.

válasz **Teller Katalin**

A cinikus beszédmód (ha úgy tetszik, botrány) konkrétumba – életformába, intézményesített keretbe – történő átfordítása-beágyazása meglátásom szerint egyáltalán nem mond ellent a butleri performativitás-fogalomnak, sőt. Egy (főként verbális) kijelentés életvilágbeli ténnyé transzformálása Butler szerint csakis akkor lehet hatékony, ha megvannak vagy kialakulnak ehhez azok a társadalmi keretek,

amelyek elfogadottá-élhetővé-megélhetővé teszik – azaz Gulyás Ábel képletéhez visszanyúlva „a cinikus botrány által tanúsított másfajta élet felmutatása” (ha nem akar izolált, egyszeri s ezért teljesen hatástalan lenni) megköveteli, hogy társadalmi impulzusként, vagyis társadalmi intézményeket befolyásolóként-felforgatóként, sőt, teremtőként legyen érzékelhető és értékelhető. A mégoly heterogén feminista mozgalmaknak, bár felróható, hogy katedrákon, folyóirathasábokon „hirdették-hirdetik az igét”, elvitathatatlan, hogy például a reproduktív jogok, a láthatatlan munka és az esélyegyenlőség problémái nélkülük aligha kerültek volna terítékre.

2 271 karakter · válasz: Teller Katalin (második kör) · hivatkozásai (H51)
Említi: Farkas Attila Márton

Források

- Almási Miklós: A cinizmus, egy magatartás vitája önmagával (1966)
- Thomas Zinsmaier: Zynismus, Kynismus (1595)
- Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)
- Ernesto Laclau: A populista ész (2011)
- Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika? (2026)
- Jacques Rancière: A politika esztétikája és a tudás poétikája (1994) (2018)
- Judith Butler: Jelentős testek. A „szexus” diszkurzív korlátairól (2005)
- Jürgen Habermas: A kommunikatív cselekvés elmélete (2011)
- Peter Sloterdijk: Kritik der zynischen Vernunft (2022)
- Kiss Lajos András: A politikai infantilizmus természetrajza
- Lendvai Zalán: A szittya nacionalizmusról 20 évvel később
- Разговор Путина о конфликте на Ближнем Востоке (2026)

Az esszé 23 lábjegyzete a kötet végén: Jegyzetek, E13 (274. o.)

Kapcsolatok

HOZZÁSZÓLTAK 2

- Farkas Attila Márton: 50 (§5)
- Gulyás Ábel: 51 (§9)

A SZERZŐ HOZZÁSZÓLÁSAI MÁS ESSZÉKHEZ 12

- 3. → E1 §7 Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika?
- 4. → E2 §8 Kicsák Lóránt: Mindig volt és mindig lesz
- 7. → E2 §28 Kicsák Lóránt: Mindig volt és mindig lesz
- 8. → E2 §37 Kicsák Lóránt: Mindig volt és mindig lesz
- 10. → E4 §6 Kiss Lajos András: A politikai infantilizmus természetrajza
- 13. → E5 §29 Gulyás Ábel: Nemzeti technokrácia – a szakértelem visszatérése a honi retorikába
- 26. → E8 §20 Tallár Ferenc: Liberális és illiberális demokrácia: egy egész két fele?

- 31. → E9 §5 Fleck Zoltán: Gyávák és sznobok a hatalom szolgálatában
- 42. → E10 §112 Ács József: A technokrata mákonytól a sötét felvilágosodásig
- 49. → E12 §21 Cselik Ágnes: A nyelv mint hatalomtechnikai eszköz
- 54. → E14 §7 Csury Balázs: Gesta Hungarorum
- 58. → E15 §27 Éber Márk Áron: Elmúlt korok hordaléka

EMLÍTI 10

- Farkas Attila Márton 5×, először §1
- Cselik Ágnes 1×, először §3
- Fleck Zoltán 1×, először §3
- Gulyás Ábel 1×, először §3
- Kicsák Lóránt 1×, először §9
- Kiss Lajos András 1×, először §9
- Kovács Gábor 1×, először §2
- Lendvai Zalán 1×, először §3
- Tallár Ferenc 1×, először §2
- Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika? 1×, először §1

BELSŐ LINKEK 9

- innen (§1) → Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika?
- innen (§2) → Kovács Gábor: Mindig bontott téglából
- innen (§2) → Tallár Ferenc: Liberális és illiberális demokrácia: egy egész két fele?
- innen (§3) → Lendvai Zalán: A szittya nacionalizmusról 20 évvel később
- innen (§3) → Gulyás Ábel: Nemzeti technokrácia – a szakértelem visszatérése a honi retorikába
- innen (§3) → Fleck Zoltán: Gyávák és sznobok a hatalom szolgálatában
- innen (§3) → Cselik Ágnes: A nyelv mint hatalomtechnikai eszköz
- innen (§9) → Kicsák Lóránt: Mindig volt és mindig lesz
- innen (§9) → Kiss Lajos András: A politikai infantilizmus természetrajza

KÖZÖS FOGALMAK MÁS ESSZÉKKEL

- Fleck Zoltán: Gyávák és sznobok a hatalom szolgálatában 6: cinizmus, konformizmus, közbeszéd, neoliberalizmus, NER, populizmus
- Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika? 5: cinizmus, konformizmus, közbeszéd, neoliberalizmus, NER
- Gulyás Ábel: Nemzeti technokrácia – a szakértelem visszatérése a honi retorikába 5: cinizmus, konformizmus, közbeszéd, neoliberalizmus, NER
- Kovács Gábor: Mindig bontott téglából 5: cinizmus, konformizmus, közbeszéd, neoliberalizmus, NER
- Tallár Ferenc: Liberális és illiberális demokrácia: egy egész két fele? 5: cinizmus, konformizmus, neoliberalizmus, NER, populizmus
- Éber Márk Áron: Elmúlt korok hordaléka 3: közbeszéd, NER, populizmus
- Kicsák Lóránt: Mindig volt és mindig lesz 2: konformizmus, közbeszéd
- Kiss Lajos András: A politikai infantilizmus természetrajza 2: közbeszéd, populizmus

KÖZÖS FORRÁSOK

- Kicsák Lóránt: Mindig volt és mindig lesz: Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021); Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika? (2026)
- Tallár Ferenc: Liberális és illiberális demokrácia: egy egész két fele?: Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021); Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika? (2026)
- Éber Márk Áron: Elmúlt korok hordaléka: Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021); Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika? (2026)
- Lendvai Zalán: A szittya nacionalizmusról 20 évvel később: Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)
- Kiss Lajos András: A politikai infantilizmus természetrajza: Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)
- Gulyás Ábel: Nemzeti technokrácia – a szakértelem visszatérése a honi retorikába: Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)
- Cselik Ágnes: A nyelv mint hatalomtechnikai eszköz: Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika? (2026)
- Csury Balázs: Gesta Hungarorum: Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)
- Béndek Ábris: Egy még ősibb eredet?: Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)

Az esszé minden hivatkozása a Hivatkozás indexben (E13) → · az esszé lábjegyzetei a kötet végén →

← Előző · E12
Cselik Ágnes: A nyelv mint hatalomtechnikai eszköz

E14 · Következő →
Csury Balázs: Gesta Hungarorum

14. Gesta Hungarorum

Csury Balázs

Először a Liget online folyóiratban jelent meg: ligetmuhely.com/csury-balazs-gesta-hungarorum/↗. A margón 6 szerzői hozzászólás.

Az arrobori-nép

§2 „Az úri Magyarország iránti zsigeri gyűlölet máig ott lappang a magyar nép nagy részében – amihez persze a Horthy-korszak is nagyban hozzájárult. Ezt az elemi ellenszenvet láthattuk föltörni a rendszerváltás után is, az Antall-kormány színre lépését követően. Nem az 'első szabadon választott kormány' kül-, bel-, avagy gazdaságpolitikája, hanem a kormányfő és miniszteréinek beszédmódja, viselkedése, gesztusai, azaz kulturális háttere volt a tényező, minek eredményeként az egykori állampárt utódja máig egyedülálló fölénnyel győzött az 1994-es választásokon, hogy – az akkori mondás szerint – 'még Caligula lovát is megválasztották volna, ha az vörösre van festve'. És ennek az ellenszenvnek az oka nem a 'negyvenéves agymosásban', nem is a 'liberálisok' aknamunkájában keresendő, még csak nem is a Kádár-nosztalgiában, ez utóbbi inkább következmény, mintsem ok. Ahogyan az sem teljes érvényű magyarázat, amit számos idősebb ember szájából hallani, hogy ti. 'a szocializmusnak köszönhettem, hogy lettem valaki', hogy 'a régi rendszerben nem tanulhattam volna'. Ez persze igaz, ám másodlagos az egykori alsóbbrendűség tudatához, a méltóságosok, nagyságosok, tekintetesek, a bricseszsnadrágos intézők, a

> csendőrpertu és csendőrpofon generációkra átörökített emlékéhez képest. S ahogyan ezek nem kellenek, úgy nem kell a hozzájuk társuló ‘magyarság’ sem.”[1]

§3 Kikről írta az Arrobori-esszéket Farkas Attila Márton? Az olvasó kíváncsiságát valószínűleg nem elégíti ki, hogy a magyarokról. Ha van a szövegeknek általános állítása a társadalomról, leginkább az, hogy nem létezik: a kötet hét esszéjében hatvanhatszor szerepel a „nép” és negyvenhétszer a „nemzet” szó, mindkettő leggyakrabban idézőjelben. Arctalan szereplőinek összességét a szerző egy helyen „szolgatársadalomnak”[2], máshol „pincértársadalomnak”[3], helótáknak nevezi.[4] Érdeklődésének elsődleges tárgya ugyanakkor nem az anyagi, hanem a szellemi elnyomás és a vele járó fogalmi kiüresítés, a werbőczyánus és párt-állami manager-talk, ami az ideológiai agymosást és az önszerveződés megbénítását szolgálja. „Az ’arrobori’ halandzsaszó, annak a szövegelésnek a kifejezője, amivel a mindenkori hatalom kábítja a jónépet”[5] – a kötet szereplői két csoportra, áldozatokra és elkövetőkre oszlanak. Míg a szerző figyelme végig az előbbieket követi, elemzésének negatív aktorai az utóbbiak: a szakértők, a társadalommérnökök, a megtévesztők és a halandzsázók nemesi nemzete. Előbbiek elveszítették emberarcukat, utóbbiak önként vették le. Az ürességtől mindannyian ugyanúgy szenvednek: identitás híján saját sorsuknak sem urai, bajaikat nem tudják leírni (innen a sokat elemzett zúgolódás-arrobori, a zsidók, független gondolkodók, forradalmárok hibáztatása a nélkülözésért), megoldásokat nem tudnak keresni, uraikkal és alattvalóikkal nem értethetik meg magukat (innen az elit parttalan fejlődés-arroborija: a haladni képtelen, örökké sárba ragadó ország kárhoztatása). Ebből az eszmei prekariátusból áll össze az arrobori-nép: osztályát, nyelvét, vallását ennél pontosabban nem lehet megállapítani.

§4 Az arrobori-nép elsődleges ismérve, hogy politikai nyelve és politikája is önállótlan. Miután az elitnek a társadalmi önszerveződés veszélyes, sem civil, sem nemzeti, sem osztályidentitást nem enged kifejlődni.[52] A hivatalos kommunikációban kénytelen elhallgatni, mennyire kifosztott és megalázott a politikai közösség – ennek kimondása a megoldás és a felelősség kényelmetlen kérdését vetné fel –, ezért a hídavató, gála megnyitó, szoborátadó és évértékelő beszédek üres részeit lózungokkal kell feltölteni. A koldus arrobori-nép helyett megszületik a világ országai által csodált és irigyelt, a határtalan fejlettség és bőség kapujában álló nemzet fikciója. Az ilyen ópiumokra szoktatott embereknek idővel már

52 Farkas Attila Márton

Kíváncsi vagyok, van-e még nemzet Európában, ahol ennyi modern ad hoc mítosz jelenik meg sosemvolt eredetről, ősökről, hagyományokról, alternatív történelemről, mint nálunk. Ebben (az alapvetően posztmodern) eszmekotyvalékban jobbára a mélységes gyökértelenséget látom. Ironikus és (látszólag) önellentmondó, hogy a szélsőjobb különféle csoportjai tradícióra hivatkoznak, miközben maga az ékes bizonyság a valódi, szerves tradíciók teljes hiányára. Lehet, nem túl…

a teljes hozzászólás (2,9 ezer karakter) →

akkor sem mondhat igazat a politikus, ha akar, hiszen minden őszinte elemzés a nemzeti büszkeséget és a gyarapodás ábrándjait sérti. A tévképzeteken élő arrobori-ország közbeszédének ironikus módon a realitás a bálványa: a körülmények józan belátása, az újabb és újabb erkölcstelenségek pragmatikus elfogadása, a fényes jövőt előkészítő taktikai koplalás. A realitás igazolja a gyarmatlakók önkéntes alárendelődését a politikához jobban értő, a világról többet tudó kormányzóknak. Ez az álbölcsesség valójában a fantázia és az önbecsülés hiányára utal, követője olyan társadalom, ami „kiábrándult, utat és eszmét vesztett, s jobbára nem hisz semmiben."[6] Politikai bénultsága megint a nyelv önállótlanságára mutat, hiszen a jónép rövidlátó maximáiban FAM tömegnyi propaganda-közhelyet mutat ki, amiket ugyanúgy ültettek el korábbi rezsimek, ahogy a nyomtatott ponyvairodalom megjelenése óta számos bulvárhistória épült be véletlenül a magyar parasztság szájhagyományába. A szakértelemről, kisállami sorsról, fejlődésről és hagyományról beszélők gyakran tudtukon kívül ismétlik a mesterséges politikus-narratívákat és hazugságokat. Az ópiumfüggő józanságnak hívja mámorát.

§5 Az arrobori-nép hasonlóan zavarodott saját történelmében. Az esszék visszatérő példája 1956 kicsavart emlékezete. A forradalom, ami a magyar nép szabadságvágyának és természetes demokrácia-igényének referenciapontja lehetne, a rendszerváltás után szétszakadó liberális és jobboldali narratívában egyeseknek szólás- és sajtószabadságért vívott intézmény-forradalom, másoknak a becsületes magyarság felkelése a keresztény-nemzeti („szentistváni") állam visszaállításáért.[7] A kizárólagosságra törő, politikailag motivált emlékezet megcsonkítja a valódi eseményeket, mert azokat nem tudja egészben befogadni. Ebből következik, hogy az igazságot nem is tudja soha megismerni. Éppen azért reked kívül saját történelmén, mert tábora számára egyedül akarja azt birtokolni. 53

§6 Ez a fajta politikai kiskorúság mérgezi meg az egész magyar történelmet. A politikusoktól a népbe szivárgó historia-arrobori a tények politikához hajlítását szolgálja a mai napig. 1956 egyszerre közös mártírium és idealista hülyeség, amiből mi bölcsen kimaradtunk, az oroszok egyszerre hódítók és barátok, a lengyelek egyszerre barátok és ostobák, a Habsburgok egyszerre jelképezik az elnyomást és a fejlődést, a magyar nemesség egyszerre gyűlöletes elnyomó és a nemzet virága – az arrobori-nép emlékei az értelmetlenségig ellentmondani látszanak egymásnak. Ez a sokszólamúság mégsem az

53 **Lendvai Zalán**

A magyar történelem esszében említett közösségi feldolgozása és a kizárólagosságra törekvés megfigyelhető a „kalandozásoknak" becézett, úgynevezett hőskorral kapcsolatos állítások esetében is. A népemlékezetben ez a magyar történelmi korszak úgy él, hogy akkor megremegtek a jóval fejlettebb nyugati civilizációk tartóoszlopai. Nem ritka, hogy iskolai történelemórákon őseink portyázásáról, különös hadviseléséről azt állítják: a magyarok felkerültek Európa térképére…

a teljes hozzászólás (1,8 ezer karakter) →

válasz **Csury Balázs**

A kalandozások emlékezete tréfás, kalandfilmes fabula a süketítő és süketséget tettető hallgatáshoz képest, amivel történelmi emlékezetünk a Kárpát-medence szláv népeit kezeli. A magyar szókincs tekintélyes…

a teljes válasz →

árnyalt történeti elemzés jele: az arrobori, amit emlékműveken, állami kosztümös filmekben, iskolai olvasókönyvekben, emlékbeszédekben, vacsoraasztalok mellett hallunk-látunk, kérlelhetetlenül elutasítja a közösségi önreflexió és a komplexitás minden felvetését. Így a magyar történelem általában még a nacionalisták számára is jellemzően nagy emberek dicsőségének és gyarlóságának lábjegyzete, valahol a kalandregény, a népmese és a közönséges pletyka határterületén. Ahogy antropomorf barát-, áruló-, ellenség-, és sógornemzetekkel töltik fel a térképet, az egykor élt történelmi személyekbe egész korszakokat és intézményeket próbálnak összezsúfolni: igazságos Hunyadi Mátyás, szerelmes Andrássy Gyula, gyengekezű Károlyi Mihály. Ez logikus módja a történelem közösségi feldolgozásának, a néprajz és a szájhagyomány kutatói számos alkalommal feltárták a magyar paraszti kultúrában is. Dobos Ilona 1986-ban írja, hogy az 1848-as szabadságharc a nép tudatában a két jó barát, Kossuth és Petőfi nagyszabású egyéni akciójaként él.[8] A Dobos-interjúkban gyűjtött szabadságharc narratívákban (egyenlőség, jobbágyfelszabadítás, osztrákok kiverése) felismerhető az iskolai tananyag vázlata, amit a közönség saját gondolkodási mintái szerint rendezett elmesélhető történetbe, amiben a Nemzeti dal elszavalása (jól ábrázolható és jól megérthető esemény) sokkal nagyobb szerepet kap a forradalom politikai folyamatainál, lefedi, szimbolizálja azokat. A történelmi szájhagyományról általában is több jellemző megállapítást tesz. Egyrészt a kronológia szinte teljesen hiányzik, a népi emlékezetben semmi sem történt nagyon régen, így a történelmi események félig még aktuálisak (a huszadik század végén kérdezett Zemplén megyei tarcaliak Könyves Kálmán uralkodását körülbelül apáik, nagyapáik idejére becsülték[9]). Másrészt megfigyelhető, hogy a paraszti emlékezet önállóan szelektált az események között, narratíváit saját szempontjai szerint alakítja (Dobos Solymossy Sándor kutatásaira utal: 1920-ban a mohácsi uradalmi cselédek sosem hallottak a négyszáz évvel korábbi csatáról[10]). Végül a nép önállóan ideologizálja a történelmet és ideológiájához ragaszkodik: tévképzeteiben nem hagyja megingatni magát, az emlékezetbe befogadott események pedig nem állnak össze nemzeti tudattá, hanem a paraszti kultúra mesetémáivá válnak, Mátyás király ugyanúgy, mint Rudolf trónörökös, akinek halálhíre már az első vidékre szóródó bulvárújságokban szerepelt.[11] A szájhagyomány vizsgálata nemcsak az arroborizálás nyelvi természete miatt érdekes, de itt láthatjuk legromlatlanabb formában azt is, magára hagyva, vagy csak kevés propagandától érintve, hogyan értékelné a történelmet és a közéletet a társadalom.

Az internet nem törölte el, csak módosította ezt. Már Dobos is írt arról, hogy a hamis narratívák, álhírek, kártékony közhelyek a paraszti közösségeken kívül ugyanolyan virulensek, mint a tanya- és faluvilágban, a kommentszekciók közbeszéd-rontó hatásait viszont sem ő, sem Farkas Attila Márton nem láthatta előre pontosan. Az arrobori természetes tovább-burjánzása arra utal, hogy gyökerei mélyebbre nyúlnak a huszadik század kommunikációs tereinél, alapvető vonásaikban kortalanok és örök életűek.

§7 Dobos Ilona gyűjtései elsődlegesen a paraszti folklór működését kutatják, de a történelmi emlékezet nem tudományos mechanizmusait máshol is megtaláljuk. Ez a historia-arrobori bölcsője. A nemzet-tudat realizáltsága társadalmi osztályokban mindig is eltért, ahogy eltérő történeteket is mesélnek a történelemből. A Petőfi-legendákkal szemben a Széchenyi meggyilkolásáról szóló álhírek nem a parasztság körében terjedtek el, hanem a nemesi kúriák és a szalonok társaságában. Tudati mozgatójuk azonban ugyanaz: a közönség nem eltéveszti a valós és álhírek különbségét, hanem szándékosan az álhíreket választja – nem az igazság érdekli, hanem saját közösségének kiválóságára és áldozatiságára keres bizonyítékokat.[12] A történelem közös kiforgatása ugyanazokat a megszemélyesítő és alapvetően kiskorú gondolkodásra való sémákat használja, mint amiket a „jónép” történelemképében mindenhol megfigyelhetünk. 54

§8 Fontos hangsúlyozni, hogy a történelem feldolgozásának ilyen népmesei kísérletei minden jóindulat mellett is csupán kísérletek maradnak, hiszen a feldolgozás legfontosabb funkciói, a tanulságok pontos rögzítése és a jó társadalmi gyakorlatok integrálása nem teljesülnek általuk. Ez nem azoknak az embereknek a hibája, akik egy rossz oktatási rendszerben nevelkedve, félinformációkból és propaganda-hazugságokból kénytelenek összerakni, mi is történt velük. Ugyanakkor próbálkozásuk eleve kudarca ítélt: érdemi történelem-feldolgozásra az eszköztelen népi emlékezet nem, csak a tudományos elemzés képes. Az arrobori-nép ártatlan abban, hogy nem készülhetett fel történelméből, mérgezett és undok politikája azonban egyenesen származik ebből a készületlenségből: az értelem álma szörnyetegeket szül.

§9 Az anekdotikus történelem felidézi Huizinga megállapítását a középkori ember világképéről. „A XIV. század vége felé és a XV. század elején Európa királyságainak politikai életében annyi a vadság és tragikus konfliktus, hogy a nép kénytelen volt azt hinni: csupa véres és romantikus dolog történik. (...) A kor szemében min-

54 **Teller Katalin**

Bár csak érintőlegesen kapcsolódik, de az érme másik oldala: a populáris történelemmel/történetírással foglalkozó, az 1990-es években felfutott kultúratudományos kutatások jelentős része ezt a mozzanatot (a történelem ellenőrizetlen, szabad, szituációfüggő felhasználását) kifejezetten az emancipáció és a demokratizálódás megnyilvánulásaként ragadja meg – a historiográfiai kánon, a történetírói elit immár nem egyedüli meghatározója a (kvázi) történeti tudástárnak.

den Franciaországot ért csapás oka a burgundi és orléans-i házak harca, egyetlen drámai motívuma a fejedelmi bosszú. Ez a szellem még nem ismer más történelmi okokat, csak a személyes, szenvedélyekből fakadó indítékokat."[13]

§10 A bevett történelmi emlékezet haszontalanságát az is mutatja, hogy emlékezetként is alig-alig működik, a legtöbb embernek még a magyar történelem legfontosabb eseményeiről is csak minimális ismeretei vannak. Ennyiben Magyarország igazi lótuszevő-sziget, népének nincsenek emlékei. Miután a magyar történelmet a bódító historia-arroborival helyettesítették, képtelenné váltak, hogy magukat bármiféle nagyobb kontextusban értelmezzék, így végül igazi posztmodern térben, emlékek, identitás, referenciák nélkül maradtak.

§11 A történelem és a politika megértésekor is önvédelmi mechanizmusokat figyelhetünk meg. A historia-arrobori nem kizárólag az ismerethiány szüleménye, tudatos elzárkózás is a traumatikus történelem elől, amiben a népnek kivétel nélkül mindig rossz. A magyar történelem különös szerencsétlensége, hogy a politikai közösség nem tudja magát úgy hajtogatni [55], hogy ne szenvedjen el szinte gyógyíthatatlan sérelmeket-sérüléseket. Sem a nemzeti, sem a proletár, sem a keresztény közösségi eszme nem mentes a megaláztatástól és a megkínzástól. Ugyanígy a politikában: a modern magyar történelem minden politikai kísérlete katasztrófában vagy a résztvevők becsapásában és kisemmizésében ért véget. Arrobori-országban hosszú ideje semmi sem sikerült. Akkor mi értelme részt venni és mi értelme emlékezni? Semmi meglepő nincsen abban, hogy az arrobori-nép egyetlen tanulsága utódainak, amit idősek a fiatalóknak szakadatlanul és a túlélő ösztön kitartásával adnak át, ennyi: jobb kimaradni. Ez kimaradást jelent a politikából és az átpolitizált történelem feszegetéséből. A közösség disszociál a történelemből, a jelenből, és disszociál az országból is, ami akkor is csak a sorozatos megrázkódtatások helye, ha az egyén egyébként kötődik hozzá, így sokan érthetően vonták le az egészből az egyszerű tanulságot: magyarnak lenni rossz. A közmondásos nemzeti melankóliától azok sem mentesek, akik pozitív politikai programmal indulnak ellene, hiszen üzenetüket csak a melankóliához képest tudják meghatározni. Amikor a közösség történelme traumatikus, a dicsőség és az öröm képzete is eszképizmusnak számít. A közhiedelemmel ellentétben a magyar állampolgárok többsége nem eleve elutasító az ilyen programokkal szemben, sőt, fogékony a nemzeti nyomorúságból előre felé kimenekülni. Az ellentmondásai dacára is optimista az

55 Kicsák Lóránt

Ez a hajtogatás egyszerre elmaradhatatlan és, mint a szerző mondja: gyógyíthatatlan sérelmeket-sebesüléseket okoz. Akárhogy csűrjük-csavarjuk a dolgot (a társadalmunkat, benne magunkat, a társadalmi közegben meglévő identitásunkat) rendre ugyanoda jutunk, bizonyos részeket egymásra simítunk, míg mások épp a hajtogatások törésvonalában derékba törnek, egy rész belülre, egy rész kívülre kerül. Egymástól nem elválasztható kettős értelmét emelném ki ennek a nagyon...

a teljes hozzászólás (3,0 ezer karakter) →

1989-es rendszerváltás, az orbánizmus 2010-es megkezdése és rekord-részvételt produkáló 2026-os lezárása is aktív mozgalmi narratívák felszabadulását hozta. Ezek a nekibuzdulások azonban mindig felvetették és most is felvetik a narratív gyökerű mozgalmak kínzó dilemmáját: kihúzhatja-e a köztársaság magját a földből saját hajánál fogva, lehetséges-e attitűdváltás a traumatizált és nélkülöző országban csak narratív eszközökkel, a materiális körülmények javulása nélkül? Ameddig nem oldódik meg a hazai életszínvonal problémája, addig Magyarországon a politika a pillanatnyi Magyarországból elszökés programja marad, kinek fejben, kinek testben is.

§12 A kimaradás ilyen erős vágya mellett a népszuverenitás és az őszinte hazaszeretet is kétséges, hiszen az ország múltjával és jelenével együtt valójában tömegek számára nem több rossz házasságnál, rossz időjárásnál. A historia-arrobori éppen azért biztonságos, mert egyszerű és anekdotikus, nem igényli folyamatok és összefüggések felfejtését. Ez a biztonságos akol egyben a nullpont is, ahova a mozgalmi megfeszülések kudarca után az egyén visszahullik. Gondoljunk arra, a *Lehet Más a Politika* párt egykori tagjai közül hányan mondják ma interjúik és nyilatkozataik valamelyik pontján: kiderült, hogy nem lehet más a politika. Az izommemóriába ivódott arrobori ereje akkor a leglátványosabb, amikor azokon is kitör, akik elvileg szubverzív, felszabadító ellen-narratívával akarták leváltani. Vereség után maradnak a közhelyek, az anekdotikus konszenzus, hogy Magyarországon csak így lehet. Ennek oka nem feltétlenül rosszindulat, hanem a hazai szocializáció ördögi ereje, amit csak hatalmas és győztes ellen-tapasztalat tudna megtörni. Ameddig nincs a magyar történelemnek olyan nagykorúság-élménye, ami megfelelne a nyugat-európai társadalmak forradalmainak, addig Magyarországon elvileg lehetetlen a valódi rendszerváltozás.

§13 Az anekdotizálás visszahat a politikára is. Itt van a „cigánybűnözés” fogalmának forrásvidéke: a tapasztalt bűnözést a közgondolkodás nem a körülményekre és a társadalomra, hanem egyének magaviseletére vezeti vissza, amikor pedig a bűncselekmények száma túlnövi az egyéni felelősség határát, inkább egész közösségeket tesz meg felelősnek. A „cigánybűnözés” egy jellemmé olvaszt több ezer embert, akiket megfoszt saját személyiségüktől, majd egyetlen új, közös személyiséget oszt rájuk, egyszerre személytelenít és antropomorfizál. Ez a gondolkodás olyan világképet fejez ki, amiben jó és rossz emberek vannak, de történelem, társadalom, komplexitás nincs. Megint: egyetlen ember sem elítélhető, mert nem tud eleget egy témáról. De a közösségi politikává emelt anekdota, aminek

tudatalatti mozgatója nem a világ megismerésének, hanem elkerülésének vágya, borzalmas veszélyt rejt magában.

§14 Itt érkezünk a historia-arrobori valódi természetének kérdéséhez. Az arrobori-nép nemcsak megfigyelőként vesz részt a narratíva-alkotásban, hanem maga is aktív történelem-ferdítő, különösen a rendszerváltozás után. Farkas Attila Márton esszéinek szereplőit nemcsak áldozatokra és elkövetőkre, hanem felsőpolcon és alsópolcon lakó játszótársakra is oszthatjuk, akik kiszolgáltatottságuk ellenére nem voltak apolitikusak. Politikai érdeklődésüket egyszerűen elvonták uraik felől, és inkább teljes erővel a náluk is gyengébbekre zúdították, ahogyan az később az orbánizmus alatt történt. Csend a felsőpolcok bűneivel kapcsolatban, és taposás, őrjöngés, szobordöntés, békemenet az alsópolcok gyengéi, a kisebbségek, a külföldiek, a máshogyan gondolkodók ellen. Az *Arrobori*-esszéket olvasva logikusnak tűnik, hogy a politikai közösség jól megtanulta hisztériáját szabályozni és a kellő pillanatban kinyitni, máskor elzárni. Ebben a radikális politikában csőstül jöttek a történelmi motívumok, amiből az szűrhető le, hogy a fentiekkel szemben a historia-arrobori nagyon is realizált történelmi jelenlétet tett lehetővé, a sérelmek, ellenszenvek, beidegződések az Antall-kormány óta – úri idegződések a felsőpolcon, népi idegződések az alsón – mozgatták és tüzelték a politikai életet. Ettől még a közösség történelem-képe továbbra is zavaros volt, de ez a zavarosság nem történelmen kívüli, inkább a huizingai értelemben vett történelmen belüli, középkori állapotra utal: történelmietlen, de erősen historikus; nem posztmodern, hanem minden ízében premodern.

§15 Az így születő narratíva csak a tények irányából nézve halandzsa, ellenben nagyon is következetes, ha a társadalmi hangulat felől szemléljük. Kimutathatjuk rajta a népi emlékezet minden fontos vonását. Hogy sérelmeit és indulatait generációkon keresztül ébren tartsa, elhagyja a történelmi kronológiát, nem vizsgál korok és helyzetek közti különbségeket. Az események között ideológiai szempontok mentén szelektál. Általában nem tart igényt kontextusra, hiszen a kontextus önmaga: nem azt kérdezi, milyenek voltak egykor a magyarok, hanem azt, miért volt mindig igaza a magyaroknak. A historia-arroboriban a történelem csak jelmez-raktár. A rendszerváltás utáni éveket és különösen az orbánizmust uralta megingás nélkül az elszabadult referencia-rendszer, ami történelemnek kevés, népmesének sok, és amit jobb híján illethettünk történelmi emlékezet névvel. Tévedés lenne felülről oktrojált narratívának nevezni. A kormányok historia-arroborija esetenként emelt csak ki

új elemeket ebből az örvényből, a kakofóniát csak ritkán hangszerelte. Karmesterkedés helyett az orbánizmus a variálást tökéletesítette: csak a labancok vannak cukorból, mondta egyszer esőben a miniszterelnök. A variálás itt azt jelenti, hogy a narratíva minden eleme (kuruc és labanc, kelet és nyugat, huszárok, törökverők, végváriak) már évszázadokkal Orbán előtt létezett, ő mindössze innovatív kiszólásaiban felhasználta ezeket politikája felöltöztetésére. Biztosra vehetjük, mást mond, ha más a társadalmi igény. A szavazó fülébe gazsulált historizmus arra utal, hogy 2026 előtt nem a politikai osztály lépett fel a történelem használójaként, hanem a történelem tanítómestere az egész fékevesztett politikai tábor szolgálólánya lett. Ez is az önrendelkezés egy formája.

§16 Nem várt helyen, a kiforgatott és propagandával átitatott historikus halandzsában találhatóak a társadalmi ágencia nyomai. Hogy a magyar történelem rögzült – sérelmi, bezárkózó, autoriter – narratívája nemcsak az elit által plántált és parancsra elhagyható ideológiai hablaty, azt Orbán után is bármelyik magyar kormány saját bőrén megmérheti, ha úgy dönt, hogy megpróbálja eltávolítani a Budapest XII. kerületében álló Turul-szobrot vagy szoborparkba vinni a Horthy-emlékműveket. Tömegek számára ezek megvédése forradalmi, szuverén politika cselekvés, párja a sans-culotte-ok és a pesti srácok indulatának. Így néz ki az arrobori, ha szervesül.

§17 A történelem traumatikus, ezért jobb nem bolygatni, az egyszer konszolidált történelemképet nem felülvizsgálni. Trianon, a holokauszt és 1956 kapcsán a közvélemény nemcsak saját előítéleteit védi, de minden erejét megfeszítve próbálja saját démonait is visszazárni ilyenkor a dobozba: ne beszéljünk róla, ne kényszeríts, hogy erre gondoljak. Az arroborizó ember állapota azonban gyógyíthatatlan, hiszen erőfeszítései ellenére a világ továbbra is nagyon bonyolult, és a tény, hogy Magyarországon továbbra is élnek emberek, akiknek a meghurcolásában és bántásában titokban bűnrészesnek érzi magát, örök érzelmi irritációt okoz.

§18 Az irritáció hajtja elhibázott politikai kísérleteibe, és ez táplálja politikai mítoszait is. A „Hagyjatok békén az ideológiával” – felkiáltás jól kivehetően csak variáció a „Ne beszéljünk róla” – témára. Miután a tévképzetes arrobori-nép bálványozza, amit realitásnak gondol, megveti a mesterséges, moralizáló szédelgésként azonosított ideológiát, amit történelmi tapasztalatai nyomán nem teljesen alaptalanul tart a terror előszobájának. Eközben figyelmen kívül hagyja saját világképének eredetét. Beszéljünk az elit vagy a nép narratíváiról, az arrobori kiindulása mindig ideologikus. Ami a technokrata elit

számára a szakértői semlegesség, az a laikusoknak a józan paraszti ész. Mindkettő a pártosságot leplező, önreflexiót és vitát eleve elutasító stratégia. A józan paraszti ész ráadásul nem egyszerűen szelektív a vizsgálati módszerekben, magát a vizsgálatot is elveti. Alapelve, hogy a dolgok azok, amiknek első pillantásra látszanak, a kutatás és a gondolkodás pedig alapvetően alsóbb rendűek a tapasztalattal és a benyomásokkal szemben. Az ideológiai reflektálatlansághoz tartozik, hogy amit tapasztalatnak nevez, az is általában előítélet, legfeljebb apák-nagyapák által szerzett és továbbmesélt tapasztalat. A józan paraszti ész, a világ egyszerűségének vallásos hite, a komplexitás büszke tagadása majdnem minden narratív eszköznél többet tesz a történelmi és politikai arrobori konszolidálásáért.

§19 A premodern, historikus hablaty-társadalom valóságot magyarázó mítoszai az összeesküvés-elméletek. Míg a zavarodott történelemkép és a disszociálás a traumákra adott válasz, az elméletgyártás újra a közösség kreatív, önálló cselekvése. Természetéből kimutatható a felszabadulás vágya, de ehhez rossz eszközökkel vág neki. A konteósban erősen munkál a becsapottság biztos érzése, és megfogalmazódik benne az elit számonkérésének vágya és a folyamatok halvány megértése is. Helyesen ismeri fel, hogy szabadságát összeesküvők fenyegetik, de mivel szülője ennek is a „jónép" reflektálatlan mítoszgyártó kedve, nem jut el oda, hogy felülvizsgálja az arroborit, így előítéletei megmérgezik eredményeit. Az összeesküvés-elméletek kultúrája és követőiknek közössége hallatlan ösztönnel téved, amikor az elkövetőket jelöli ki, jellemzően a legkevesebb valós hatalommal rendelkezőket, kisebbségeket, értelmiségieket, másvallásúakat veszi célba. A népmese-ösztön és az elnyomott-öntudat közel kerül benne az elnyomás leleplezéséhez, megsejt bizonyos folyamatokat, politikai megértésében mégis végtelenül naiv. Huizinga flamandjaihoz hasonlóan romantikus kalandregényként, egyszemélyes cselszövésekként és túlgondolt drámákként próbálja leírni a politikát, épp ahogy a népmese a történelmet. Ezzel együtt a konteó a történelmietlen és politikátlan, saját sorsát nem értő és végül alakítani sem tudó társadalmi attitűd, az arroboriból táplálkozó zavarodottság logikus végpontja. Itt az ismerethiány negatív tartományba fordul, nem egyszerűen nem tud, hanem ő maga hoz létre álhíreket, és mivel nem hajlandó megismerni a világot, arra ítéltetett, hogy ne ismerje ki magát benne soha.

KIOLVADÁS

§21

Az áprilisi kormányváltás sajátossága, hogy látszólag ellentmond a fenti helyzetértékelésnek. A kormányváltás ténye, mozgalmi ereje, az óriási részvétel, és az új kormánypárt táborának személyes rajongást megelőző demokratikus meggyőződése (a győztes miniszterelnök-jelölt, bár kitörő személyes népszerűséget élvezett, karakterét és hibáit saját szavazói is iróniával, üde népi tiszteletlenséggel kezelték, végig fenntartva egy korábban ismeretlen kikötést: ha ő is olyan lesz, mint az elődje, elzavarjuk) elvileg lehetetlen kellett volna legyen. A választás óta eltelt hetek hangulata mintha másik országot idézne, ahol az állampolgárok levetették a politikus arroborit és meghazudtolták a historia-arroborit. A kormánypárt anekdotikus, illiberális kampánya hatástalannak bizonyult, az alsópolcok frusztrációja világosan és kérlelhetetlenül fordult a felsőpolc hatalomgyárosai ellen, nem segített sem propaganda, sem a nemzeti motívumokat kiforgató nacionalista manipuláció, sem az ál-realizmus korrupt érvelése. A szakértők forradalmat emlegetnek. Ritkaság, hogy ilyen átalakulás kedvezőtlen szociális körülmények közül származzon (az 1917-es orosz forradalom nyomorból indult, és nem járt sikerrel a társadalom nagykorúsításában, az eredményesebbnek tartott nyugati polgári forradalmakat kapitalista konjunktúra előzte meg), és a történelmi minták hirtelen felülvizsgálatát hozza el (még az öntudatukra ébredt társadalmak is ragaszkodni szoktak történelmi tévképzeteikhez, ez áll amögött is, hogy az internacionalista baloldali forradalmak pár év alatt tehetetlenül nacionalista rutinokba estek vissza). Az áprilisban győzelmet arató újellenzéki mozgalom legnagyobb eredménye, hogy előnytelen terepen, hálátlan politikai adottságok között hitette el kritikus számú szavazóval: az ország változása lehetséges, mégpedig az ő direkt politikai cselekvésük által. 2026 a képzelet forradalma volt.

§22 A politikai váltás mélyen összefügg a történelem-váltással. Ahogy Kicsák Lóránt már két évvel korábban leírta: a választók ezúttal nem újabb elitcserét akarnak, hanem a hatalmi gépezet alóli felszabadulást, az önrendelkezés visszaszerzését.[14] A historia-arrobori kiszámíthatóan mutatja, hogy a történelmi emlékezetet a politika, a múltat a jelen határozza meg. Az alkotmányjog kiolvasztásnak nevezi a jogforrásban nyíltan nem kimondott, de immanensen jelenlévő értékek normává emelését. Az új korban megint várható a magyar történelem forradalmi mintáinak kiolvadása, 1848 és 1956 motivikus újraéledése, ami 1989-ben is megtörtént, de nem tudott gyökeret verni.[56] Az új megvilágítás lehetővé tesz majd egy másik narratívát a múltra, amiben Magyarország nem eleve idegenellenes és autoriter tartomány, hanem éppen szomorú előzményei és

56 Gulyás Ábel

1989-ben, amikor az ellenzéki elit a kerekasztaltárgyaláson megegyezett az MSZMP képviselőivel, valóban '56-hoz hasonló forradalmi átalakulás történt volna? Aligha. Legalábbis ez ellen szól, hogy a magyar társadalom döntő része csupán passzív szemlélője és nem alakítója lett a változásoknak: a néhány nagyobb léptékű tüntetést (Bős-Nagymaros és a romániai falurombolás elleni, illetve a Nagy Imre újratemetése alkalmából tartott demonstráció) és a négyigenes...

a teljes hozzászólás (1,1 ezer karakter) →

válasz **Csury Balázs**

Teljesen egyetértek, ezért hangsúlyozom, hogy az áprilisi váltás a jelképes kiolvadás lehetősége és még nem azonnal maga a szabad társadalom. Naivitás lenne azt gondolni, hogy április 13-tól Magyarország...

a teljes válasz →

tapasztalatai okán szabadságszerető és demokratikus. A premodern és modern történelmi emlékezet különbsége, hogy előbbiben a társadalom saját kiskorúsága miatt önpusztító, polgárháborúra buzdító narratívákat táplál, utóbbiban felismeri saját ágenciáját és ebből a nagykorúság-élményből működteti a köztársaságot. Az ágencia a mitizálás és ferdítés folytán már így is létezik, csupán felfedezésre vár. Felfedezése és tudomásul vétele nemcsak a köztársasági hagyományt éleszteti fel, de az orbánizmus alatt felülről cinikusnak bélyegzett társadalom lelkiismeretét is. Míg az illiberalizmusban a jogállamot, a humanizmust és a szociális érzékenységet álságosságnak, gyengeségnek állították be, a jóság most újra nemzeti üggyé válhat. Ez igazi narratív forradalom lenne, Csengey Dénes szavainak realizálása: ne féltse tőlünk senki Magyarországot, nagyon fogunk rá vigyázni, mert a miénk.

§23 A lélekcserélő idők felelőssége ezeket az értékeket a felbuzdulásból kiolvasztani és a historia-arrobori helyett a köztársaság zászlajára tűzni. Az újellenzéknek rövid idő alatt kellett mozgalmat építenie, ezért hagyományos párthálózat helyett organikus szervezetet hívott életre. Ez a laza, de erős háló ma az ország minden településére kiterjed és mindenhol a helyi társadalmak aktív politizálását segíti, a lehetséges új kor élő katalizátoraiként. A mozgalom és a győzelem nyelvet adott nekik a politizálásra, felszámolta az eszmei prekariátust.[57] Kiszolgáltatottság helyett a néphatalom lehetőségének és felelősségének példáját mutatta, ezzel modern történelemre váltotta az orbánizmus premodern szellemét. 2026-ban ez a hálózat csinált újra pozitív történelmi cselekvőt a magyar társadalomból, így ez a hálózat ma a demokrácia aranytartaléka. A szerencsés történelműnek mondott országokban is generációkba telik, amíg valami ehhez hasonló kiépül. Az, hogy nálunk ilyen gyorsan megszülethetett, már a 2026-os forradalom mágikus-alkimikus oldalára mutat: sikerült az aranycsinálás. Az arrobori-ország várfala ledőlt, és Magyarország bevonult a történelembe, a szó minden értelmében.

57 Kicsák Lóránt

Ha eszmei prekaritáson azt érti a szerző, hogy az uralkodó (meddő) eszmeiség (hajtogatása) okozta ínséges helyzetből került ki a mozgalom, akkor ezzel egyet lehet érteni. Ha egyáltalán az eszmei ínséget, vagyis valamilyen eszmeiség hiányát jelenti, akkor ez korántsem számolódott fel, mert a mozgalom és a győzelem nem adott és nem is talált (még) nyelvet az önkifejezéshez. Nem vitás, az önrendelkezés tapasztalatában megszületett mozgalom sikerének egyik forrása...

a teljes hozzászólás (4,2 ezer karakter) →

Szerzői hozzászólások 6

52 **Farkas Attila Márton** · kommentár

↑ vissza a szöveghez: E14 §4 · a margón

> *„…Miután az elitnek a társadalmi önszerveződés veszélyes, sem civil, sem nemzeti, sem osztályidentitást nem enged kifejlődni."*

Kíváncsi vagyok, van-e még nemzet Európában, ahol ennyi modern ad hoc mítosz jelenik meg sosemvolt eredetről, ősökről, hagyományokról, alternatív történelemről, mint nálunk. Ebben (az alapvetően posztmodern) eszmekotyvalékban jobbára a mélységes gyökértelenséget látom. Ironikus és (látszólag) önellentmondó, hogy a szélsőjobb különféle csoportjai tradícióra hivatkoznak, miközben maga az ékes bizonyság a valódi, szerves tradíciók teljes hiányára. Lehet, nem túl elegáns, amikor az ember saját magát idézi, de épp a Liget-nél megjelent *Az edény széttörése* című esszékötetemben, a *Mitikus tudat* írásom végén jobban összefoglaltam véleményemet, mintha azt most tenném: „Bár szerte a világon az irracionalitás erősödése tapasztalható, Magyarországon mindez fokozottan érvényes. Jól példázzák ezt a gombamód szaporodó és egyre erősödő újnacionalista mozgalmak. A táltoshitű jurtalakók, városi sámánok, asztrológus-ősmagyarok, javas szimbológusok, népnemzeti reikimesterek és a többiek körében egészen komplex eredetmítoszok dívnak – sőt, születnek folyamatosan –, a pártus-szittya Jézus történetétől a kelta-magyarokon át a Szíriuszról jött ősök legendájáig mindenféle elbeszélés. Ezekben föllelni az archaikus gondolkodás számos formáját és elemét, így többek között az egymásnak ellentmondó eszmék látszatkoherenciáját, az élénk vizualitást, vagy éppen a szóhasonlóságra épített aitiológiai spekulációkat is – gondoljunk csak a sumer–magyar, egyiptomi–magyar, kusita–magyar 'nyelvtanokra'. (…) Bár a sumer eredet és az ehhez hasonló elméletek régi képződmények, ahogyan az 'ősmagyar' újpogányság is megjelent a különféle turánista irányzatokban, mégis: a jelenség mostani és korábbi megnyilvánulásai között lényegi különbségek találhatók. Elsősorban a jelenleg dívó délibábos eredetmítoszok alapjellemzője a *mértéktelenség,* a minden határt áthágó túlzás, ami a gigantomániában éppúgy megnyilvánul, mint a fantasztikus elemek egyre erőteljesebb jelenlétében. Már nem elég a szimpla és ezért talán kissé unalmas japán-magyar vagy akár sumer-magyar rokonság, már földönkívüli génekre, több tízezer éves magyar írásjelekre, atlantiszi ősökre, Buddha és Jézus szittya származására, pilisi szívcsakrára mint a világ közepére van szükség a megrendült és szenvedő 'nemzeti' öntudat helyreállításához – valójában az új virtuális térben születő posztmodem törzsek identitásának megalapozásához. Gyanítom, e *hübrisz* páratlan nemcsak Európában, de még a hasonló bajokkal küszködő kelet-európai térség népei közt is. Vagy talán nem is valódi *hübriszről* van szó, hanem az egyre nagyobb bizonytalanság, az egyre növekvő identitásválság és kisebbrendűség kompenzálásának pszichológiailag érthető (bár

igen lehangoló) tünetegyütteséről. Minél nagyobb a válság, minél erősebb a kudarc (elfojtott) tudata és vele a kisebbrendűségi érzés, annál gigászibb és kozmikusabb a 'nemzeti múlt'."

2 867 karakter

53 **Lendvai Zalán** · kommentár

↑ vissza a szöveghez: E14 §5 · a margón

> *„...Éppen azért reked kívül saját történelmén, mert tábora számára egyedül akarja azt birtokolni."*

A magyar történelem esszében említett közösségi feldolgozása és a kizárólagosságra törekvés megfigyelhető a „kalandozásoknak" becézett, úgynevezett hőskorral kapcsolatos állítások esetében is. A népemlékezetben ez a magyar történelmi korszak úgy él, hogy akkor megremegtek a jóval fejlettebb nyugati civilizációk tartóoszlopai. Nem ritka, hogy iskolai történelemórákon őseink portyázásáról, különös hadviseléséről azt állítják: a magyarok felkerültek Európa térképére, és kivívták a már fennálló keresztény államok elismerését és tiszteletét. A képet nem árnyalja az sem, hogy maguk a tankönyvek is „kalandozásként" hivatkoznak erre az időszakra – a megnevezés pedig könnyen azt a téves képzetet keltheti, mintha békés felfedezőkről lett volna szó. „A sagittis Hungarorum, libera nos, Domine!" – azaz „A magyarok nyilaitól ments meg, Uram, minket!" imádságot bizonyítékként idézik, hogy egész Európa rettegett a magyar lovasoktól. A dokumentum eredete kiábrándítóbb, ugyanis a Sankt Gallen-i apátsághoz köthető, amelyet 926-ban támadtak meg a magyarok. Ez a tény nem cáfolja a magyar íjászok tehetségét, de erkölcsileg más színben tűnik fel az a nép, amely nem rettent meg kolostorok és falvak fosztogatásától, sőt, rablóhadjáratot folytatott, amely során megannyi területet dúlt fel. A „kalandozásokat" hajlamos ideologizálni ma is a népemlékezet, amely hasonló a mítoszhoz, hogy Kossuth és Petőfi személyes akcióként robbantotta ki a forradalmat. A magyar múlt szerves részét jelentik a portyázó hadjáratok, de fontos, hogy őseinket a maguk valójában lássuk minden dicsőségükkel és szégyenükkel együtt. A valódi nacionalizmus kialakulását nagyban hátráltatja, ha hamis színben beállított „kalandozó" magyarokat és stadionlelátókon idealizált Rózsa Sándorokat próbálunk meghatározni a nemzeti identitás origójaként.

válasz **Csury Balázs**

A kalandozások emlékezete tréfás, kalandfilmes fabula a süketítő és süketséget tettető hallgatáshoz képest, amivel történelmi emlékezetünk a Kárpát-medence szláv népeit kezeli. A magyar szókincs tekintélyes része, mintegy félezer szó olyan emberektől származik, akiket a magyar akadémiai nyelv szemérmesen „itt talált szlávoknak" nevez, az olvasó fantáziájára bízva, mi történt velük a „megtalálás" után. A tudományos nyelv semlegessége persze leginkább mulatságos, az igazi baj az őslakosok elrendezetlen emlékezetével

van: beszélünk talált szlávokról, morva birodalomról, honfoglaló harcokról, de közben a mondai emlékezetben Pannonia isteni sugallatra választott, Árpádékra váró üres föld is. Nyilvánvaló, hogy a két állítás egyszerre nem lehet igaz – vagy üres volt a föld (valószínűtlen), vagy a magyarok leigázták, megölték vagy asszimilálták az itt élőket (jóval valószínűbb – ebben a kontextusban hátborzongatónak találom a térképet azóta is pettyező szláv településneveket: Veszprém, Visegrád, Tapolca, Tihany stb). Persze a *Terra Nullius* mítosza régóta ismeretes hódító államok eredetmondájából, még a huszadik századi gyarmatosítók is gyakran hivatkoztak arra, hogy az elfoglalt földön nem él nép, vagy ha él, nincs állama, vagy nincs igazi állama. Ezek általában önbeteljesítő jóslatnak bizonyultak, az elfoglalt országok államiságát általában tényleg megsemmisítették, a leigázott földet véresen kiürítették. Mindez csak azért érdekes, mert a feldolgozatlan történelmi bűntudat látszik mostanra az ellenséges nacionalizmus egyik legtovább velünk élő maradványának. Majdnem minden európai társadalom szembekerült a kérdéssel, hogyan legyen büszke őseire (és önmagára), ha azok gyarmatosítók-hódítók-gyilkosok voltak. A dilemmából származó feszültség radikális kitörése a BLM-tüntetések szobordöntés-sorozata volt – megjegyzem, a szobordöntés leghangosabb kritikusai sem szolgáltattak bizonyítékot, hogy a kérdéses történelmi személy ne követte volna el, amit a történészek állítanak róla. Nevetünk és szörnyülködünk a Városligetben nácivá graffitizett Churchill-szobron – de komolyan gondoljuk, hogy a gyarmattartó konzervatív brit lord annyira felette áll erkölcseiben a nemzetiszocialistának? Már ha érdekel minket az erkölcs.

1 816 karakter · válasz: Csury Balázs (második kör)

54 **Teller Katalin** · kommentár

↑ vissza a szöveghez: E14 §7 · a margón

> *„…A történelem közös kiforgatása ugyanazokat a megszemélyesítő és alapvetően kiskorú gondolkodásra valló sémákat használja, mint amiket a „jónép” történelemképében mindenhol megfigyelhetünk.”*

Bár csak érintőlegesen kapcsolódik, de az érme másik oldala: a populáris történelemmel/történetírással foglalkozó, az 1990-es években felfutott kultúratudományos kutatások jelentős része ezt a mozzanatot (a történelem ellenőrizetlen, szabad, szituációfüggő felhasználását) kifejezetten az emancipáció és a demokratizálódás megnyilvánulásaként ragadja meg – a historiográfiai kánon, a történetírói elit immár nem egyedüli meghatározója a (kvázi) történeti tudástárnak.

467 karakter

55 **Kicsák Lóránt** · kommentár

↑ vissza a szöveghez: E14 §11 · a margón

> *„…A magyar történelem különös szerencsétlensége, hogy a politikai közösség nem tudja magát úgy hajtogatni”*

Ez a hajtogatás egyszerre elmaradhatatlan és, mint a szerző mondja: gyógyíthatatlan sérelmeket-sebesüléseket okoz. Akárhogy csűrjük-csavarjuk a dolgot (a társadalmunkat, benne magunkat, a társadalmi közegben meglévő identitásunkat) rendre ugyanoda jutunk, bizonyos részeket egymásra simítunk, míg mások épp a hajtogatások törésvonalában derékba törnek, egy rész belülre, egy rész kívülre kerül. Egymástól nem elválasztható kettős értelmét emelném ki ennek a nagyon találó szónak. Az egyik a társadalom átalakítására utal, azokra a törekvésre, történelmi eseményekre, melyekben helycserék zajlanak, a kirekesztettek beemelésre és a bentlévők kirekesztésre jutnak; valahogy minden integrációs (fel)törekvés részleges marad, ha valamelyik érdeksérelemben élő csoportot hajtogatjuk be a közösségbe, egy másik része kiszorul, mert vagy a helyére lép az előbbi, vagy a végeken lévők és a végekre kerülők nem illeszkednek a közösbe. A másik értelme a szónak ennek a műveletnek a lezajlására mutat rá: történeteket hajtogatunk, múltbelieket és jövőt mesélőket mondunk, újra és újra, hol így, hol úgy, mert ezek emelnek be egyeseket és rekesztenek ki másokat. Hajtogatjuk a magunkét, ki-ki a saját történeteit, vagy mások helyett mondjuk újra és újra ugyanazt. Mindenki a maga igazát érvényesítendő keresi a helyét, máskor a történelem hoz helyzetbe egyes csoportokat, és az éppen megnyílt résbe állva mondják a rég elfojtott és mellőzött történetüket. Sérelmeket és igényeket variálunk, okokat keresünk és magyarázkodunk, az uralkodó történetekbe szőve beszédünket.

És ha olyan még nem létező történetet mesélnénk, melyet közösen találunk ki? Tudom, hogy ehhez elengedhetetlen ismerni, újra és újra ugyanúgy vagy máshogy elmesélni a létező történeteinket. De végső soron mindezt csak azért tesszük, mert igazságtalanságként éljük meg a helyzetünket. Tudom, hogy a hagyományból fakadhatnak fel az új történeteink, innen merítjük hozzájuk a szavakat is. Tudom, hogy a hajtogatás megengedi, hogy kritzáljunk, megértsünk, megbontsunk már létező adottságokat. De gyakran esünk abba a hibába, amit Nádas Péter a kortárs társadalmi viszonyok történeti megértésében igyekszik elkerülni, hogy nem magyarázunk, hanem igazolunk. Magyarázni, magyarra, a közös nyelvünkre lefordítani a sokféle magyar elbeszélést. Ezekre a magyarázatokra támaszkodva, miért nem kíséreljük meg a nemlétező történelmünket elmesélni: nem a megtörténteket, hanem a megtörténni reméltek? A hajtogatásból eredő tapasztalataink, miért nem ösztönöznek arra, hogy feljutva a tetejére, leereszkedjünk és magunk mögött hagyjuk ezt a meddőhányót? Mert a meddőség tapasztalatában nemcsak a változásra törekvésünk hiábavalósága, a progresszió és a regresszió hullámvasútja rajzolódik ki, de azokon a pontokon, ahol konsta-

táljuk, hogy megint ugyanoda jutottunk, megnyílik a kiút is. Elsősorban akként, hogy az egyik irányt letiltja: oda vissza nem akarunk már menni. És az tudható, hogy mi vinne visszafelé.

2 956 karakter

56 **Gulyás Ábel** · kommentár

↑ vissza a szöveghez: E14 §22 · a margón

> *„…Az új korban megint várható a magyar történelem forradalmi mintáinak kiolvadása, 1848 és 1956 motivikus újraéledése, ami 1989-ben is megtörtént, de nem tudott gyökeret verni."*

1989-ben, amikor az ellenzéki elit a kerekasztaltárgyaláson megegyezett az MSZMP képviselőivel, valóban '56-hoz hasonló forradalmi átalakulás történt volna? Aligha. Legalábbis ez ellen szól, hogy a magyar társadalom döntő része csupán passzív szemlélője és nem alakítója lett a változásoknak: a néhány nagyobb léptékű tüntetést (Bős-Nagymaros és a romániai falurombolás elleni, illetve a Nagy Imre újratemetése alkalmából tartott demonstráció) és a négyigenes népszavazást leszámítva a Nemzeti Kerekasztalnál alkudozók műve volt a szellemi alvilágban csak gengszterváltásnak nevezett átmenet. Épp ezért sokan nem érezték a sajátjuknak a harmadik Magyar Köztársaság rendszerét, amit jól mutat az alacsony társadalmi érdeklődés a párttagság iránt, illetve a civiltársadalom és a szakszervezetek gyengesége (erről lásd: Valuch Tibor: *A jelenkori magyar társadalom*. Osiris, Budapest, 2015. 165–174.). A többség passzivitása mellett lezajló hazai változások éles kontrasztjaként szolgál a munkás önszerveződésre épülő lengyel példa, ahol több mint 10 millió tagja volt az uralkodó párttal szembenálló Szolidaritásnak.

válasz **Csury Balázs**

Teljesen egyetértek, ezért hangsúlyozom, hogy az áprilisi váltás a jelképes kiolvadás lehetősége és még nem azonnal maga a szabad társadalom. Naivitás lenne azt gondolni, hogy április 13-tól Magyarország államformája Működő Demokráciára változott. Mondok jobbat (?): ha a rendszerváltás körül megmérik, nem lennék meglepve, ha számszerűleg a falurombolás és a vízlépcső ügye is csak a kisebbséget érdekelte volna. A pártállami bűnök miatti igazságtétel kérdése például a csúcsponton, Kónya Imre és Pető Iván vitájakor is csak az egész lakosság kisebbik részét izgatta, mutatta ki akkor a Medián kutatása (*Ki képviseli a népet? A Kónya-Pető vita visszhangja*. 168 óra, 1991, 2. szám). Utóbb mégis ezek a politikai mémek váltak identitásformálóvá, ezek tartoznak a harmadik köztársaság kevés pozitív polgári motívuma közé (a rendszerváltozásnál egyértelműbb üzenetek voltak és lezárultak, mielőtt megromolhattak volna). 1989 társadalom-mentes váltása mindig jogos kritika lesz, de ez csak a probléma egyik oldala. Kisebbségi ügyekből megfelelő narratíva mellett még lehet népszuverenitás-élményt írni (egyetlen

forradalom sem volt a számtani többség ügye). Én áprilistól jelképes kiolvadást reméltem, amikor az orbánizmus eszmei terében rendre cinikusan félretolt jelszavaknak újra szezonja lesz, hogy azokból újra megpróbálhassunk demokratikus emlékeket formálni.

1 112 karakter · válasz: Csury Balázs (második kör)

57 **Kicsák Lóránt** · kommentár

↑ vissza a szöveghez: E14 §23 · a margón

> *„…A mozgalom és a győzelem nyelvet adott nekik a politizálásra, felszámolta az eszmei prekariátust."*

Ha eszmei prekaritáson azt érti a szerző, hogy az uralkodó (meddő) eszmeiség (hajtogatása) okozta ínséges helyzetből került ki a mozgalom, akkor ezzel egyet lehet érteni. Ha egyáltalán az eszmei ínséget, vagyis valamilyen eszmeiség hiányát jelenti, akkor ez korántsem számolódott fel, mert a mozgalom és a győzelem nem adott és nem is talált (még) nyelvet az önkifejezéshez. Nem vitás, az önrendelkezés tapasztalatában megszületett mozgalom sikerének egyik forrása éppen az volt, hogy nem volt eszmeisége, magasztosabban fogalmazva: meghaladott (inkább figyelmen kívül hagyott) minden uralkodó eszmeiséget az igazmondás nevében, és a hajtogatás, az egyre inkább falssá, erőtlenné, abszurddá váló kormánypárti beszéd így magára maradt a színen. A mozgalom élére álló, mára már miniszterelnök (jelentős mértékben spontán és ösztönös) kommunikációs stratégiája a kíméletlen igazmondással az önrendelkezés cselekvő megnyilatkozásának nyitott teret azzal, hogy nem ment bele ideológiai vitákba, elvonva és elfecsérelve az energiát a társadalom spontán önmegnyilatkozásától, (hosszú ideig) az elégedetlenség kifejezésétől; minden, elsősorban a karaktergyilkosságot erőltető kormánypárti törekvést a megszólaló pozíciójának és személyének morális kérdőre vonásával intézett el; mindenre alkalmazható válasza volt: ez hazugság, ön hazudik. És ha a dolgok sora valóban az lesz, amit a szerző felvázol, hogy tudniillik maga a mozgalom és a győzelem teremt nyelvet, mely majd segít kiolvasztani az eddigi histográfiából nem az elbukott, hanem a kirobbantott forradalmak, a forradalmi kezdeményezés értékét és eszmetartalmait (a történelem értelmezésének nézőpontváltásával), akkor valóban teljes(ebb) sikerről beszélhetünk. Ennek reménye fokozódott azzal, hogy az elégedetlenséget úgy fordította át politikai „programmá", hogy a pártprogram írása során és a kormányzati szerkezet, és főleg a személyek kiválasztásánál is engedte érvényre jutni a helyi tapasztalatokból eredő gondolatokat, és nagyon helyesen nem a szakértelemre hivatkozva választotta meg a munkatársait, hanem az érintettségükkel igazolta alkalmasságukat. De a cselekvés és igazmondás bátorságából eredő morális fensőbbség egyre hatástalanabbá lesz, ha a korábbi felelősök megbélyegzése, számonkérése, kioktatása nem társul vagy nem csap át a szükséges jogi felelősségre vonásba, sőt, egy átfogó társadalmi megtisztulásba, ahol a felelősségre vonás, a bocsánatkérés és a megbocsátás az önren-

delkezés újabb tapasztalatát mint tanulási folyamatot támogatja, melyhez a hatalom megszerzése új közeget teremtett. Ehhez az új közeghez kell új nyelvet találni, mert rajta kívül, egy-két kivételtől eltekintve, a képviselők, a párt és a mozgalom is, egyelőre dadog. Segíteni kell – a szerző helyes meglátása, hogy például az elkezdett változások értékeinek kiolvasztásával –, hogy a politikai nemzet az önrendelkezésben, a közös ügyekben való tevékeny részvételben, a közöshöz való tevékeny hozzájárulásban, az egyet-nem-értés mellett is a kölcsönös elismerésben, az esélyegyenlőség megteremtésében és az érdemen alapuló tagozódásban határozza meg és építse fel magát. Szakítva az ideológiailag mindig korlátozott identitásokkal és azzal a történelmi örökséggel is, melyben ezek az ideológiák kikristályosodtak, és nem az egységesítés, hanem a szétválasztás, nem a progresszió, hanem a regresszió táptalajául szolgáltak. Ennek szimbolikus, de mindennél valóságosabb megnyilatkozásán, az örömtáncon, az eufórikus népünnepélyen túl, ki kell tudnia mondani magát, ehhez kell nyelvet találni, például azzal, hogy az ilyen kezdeményezések szereplői és az érintettek személyes elbeszélése alapján megírjuk annak a néhány hónapnak, szűk két évnek a történetét, amelyben sejthetően számos elemében visszaköszönnek majd a korábbi történelmi kísérletek emancipatórikus értéktörekvései. A premodern állapotból egy posztmodern közegben kell az elmaradt modernizációt befejezni. Vegyük észre, hogy a posztmodern a modernitás kritikájával valójában azoknak a premodern sémáknak a felbontását végzi el, amelyek a modernitás törekvéseit rendre megakasztották: emancipáció nélkül nincs autonómia, mert „az önmagunk okozta kiskorúságból kilábalásban”, ami a modernitás lényege, a kettő – egy és ugyanaz.

4 233 karakter

Források

- Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021) – oldalak: 366, 118, 369, 340, 7, 136, 328
- Dobos Ilona: Paraszti szájhagyomány, városi szóbeliség (1986) – oldalak: 142, 152, 154, 158, 163
- Johan Huizinga: A középkor alkonya – Az élet, a gondolkodás és a művészet formái Franciaországban és Németalföldön a XIV. és XV. században (ford.: Szerb Antal) (1976) – oldal: 14
- Kicsák Lóránt: Hogy húsz év múlva ne ez a…

Az esszé 14 lábjegyzete a kötet végén: Jegyzetek, E14 (275. o.)

Kapcsolatok

HOZZÁSZÓLTAK 6

- Farkas Attila Márton: 52 (§4)
- Lendvai Zalán: 53 (§5)
- Teller Katalin: 54 (§7)
- Kicsák Lóránt: 55 (§11), 57 (§23)

- Gulyás Ábel: 56 (§22)

A SZERZŐ HOZZÁSZÓLÁSAI MÁS ESSZÉKHEZ 5

- 2. → E1 §4 Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika?
- 11. → E4 §6 Kiss Lajos András: A politikai infantilizmus természetrajza
- 16. → E5 §53 Gulyás Ábel: Nemzeti technokrácia – a szakértelem visszatérése a honi retorikába
- 21. → E7 §66 Tevesz László: Rövid eszmefuttatás a nemzetről
- 60. → E16 §10 Béndek Ábris: Egy még ősibb eredet?

EMLÍTI 2

- Farkas Attila Márton 5×, először §2
- Kicsák Lóránt 2×, először §22

KI EMLÍTI 1

- Éber Márk Áron: Elmúlt korok hordaléka 1×

KÖZÖS FOGALMAK MÁS ESSZÉKKEL

- Tallár Ferenc: Liberális és illiberális demokrácia: egy egész két fele? 8: arrobori, cinizmus, demokrácia, illiberális demokrácia, nacionalizmus, propaganda, rendszerváltás, technokrácia
- Gulyás Ábel: Nemzeti technokrácia – a szakértelem visszatérése a honi retorikába 7: cinizmus, demokrácia, közbeszéd, nacionalizmus, propaganda, rendszerváltás, technokrácia
- Kovács Gábor: Mindig bontott téglából 7: arrobori, cinizmus, demokrácia, közbeszéd, propaganda, rendszerváltás, technokrácia
- Ács József: A technokrata mákonytól a sötét felvilágosodásig 7: arrobori, demokrácia, közbeszéd, nacionalizmus, propaganda, rendszerváltás, technokrácia
- Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika? 6: arrobori, cinizmus, közbeszéd, nacionalizmus, rendszerváltás, technokrácia
- Fleck Zoltán: Gyávák és sznobok a hatalom szolgálatában 6: arrobori, cinizmus, demokrácia, illiberális demokrácia, közbeszéd, rendszerváltás
- Éber Márk Áron: Elmúlt korok hordaléka 6: arrobori, demokrácia, közbeszéd, nacionalizmus, rendszerváltás, technokrácia
- Kicsák Lóránt: Mindig volt és mindig lesz 5: arrobori, közbeszéd, nacionalizmus, propaganda, rendszerváltás

KÖZÖS FORRÁSOK

- Kicsák Lóránt: Mindig volt és mindig lesz: Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)
- Lendvai Zalán: A szittya nacionalizmusról 20 évvel később: Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)
- Kiss Lajos András: A politikai infantilizmus természetrajza: Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)
- Gulyás Ábel: Nemzeti technokrácia – a szakértelem visszatérése a honi retorikába: Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)
- Tallár Ferenc: Liberális és illiberális demokrácia: egy egész két fele?: Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)
- Teller Katalin: Cinizmus után az új cinizmus előtt?: Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)

- Éber Márk Áron: Elmúlt korok hordaléka: Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)
- Béndek Ábris: Egy még ősibb eredet?: Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)

Az esszé minden hivatkozása a Hivatkozás indexben (E14) → · az esszé lábjegyzetei a kötet végén →

← Előző · E13
Teller Katalin: Cinizmus után az új cinizmus előtt?

E15 · Következő →
Éber Márk Áron: Elmúlt korok hordaléka

E15 · ESSZÉ 15/16 ↑ TARTALOM

15. Elmúlt korok hordaléka

Éber Márk Áron

Először a Liget online folyóiratban jelent meg: ligetmuhely.com/eber-mark-aron-elmult-korok-hordaleka/↗. A margón 2 szerzői hozzászólás.

§1 *Legyen olyan szíves, kérem, mondja meg, mi az, amit önök itt most hazudnak?*

§2 2026 tavaszán lezárult a Nemzeti Együttműködés Rendszere (NER), véget ért az Orbán-rezsim tizenhat éve. Tágabb összefüggésben azonban Magyar Péter és a Tisza Párt 2026. április 12-i földcsuszamlásszerű választási győzelmével egy hosszabb politikai korszak is lezárult: véget ért Orbán Viktor és Gyurcsány Ferenc elhúzódó párviadala, a másik politikai haláláig tartó küzdelme. Semmi túlzás nincsen abban, hogy ez a pusztító dinamika a riválisi politikai szervezet és vezetője végső legyőzését, politikai megsemmisítését célozta. Gyurcsány miniszterelnöksége idején (2004–2009) hatalma fenntartásának egyik nélkülözhetetlen eleme volt az Orbán-veszély (a riogatás, amelynek *valóban fenyegető voltát* 2010 előtt nehéz volt felbecsülni), mint ahogyan az Orbán-rezsim (2010–2026) sem tarthatott volna ilyen hosszú ideig, ha a leváltását célzó erőket az orbáni új választási törvény nem kényszeríti összefogásra Gyurcsánnyal.[1]

§3 Ezt az ördöglakatot, mint mára kiderült, Magyar Péter és a Tisza Párt képes volt feloldani azzal, hogy az Orbán–Gyurcsány-problémát – e látszólag ellentétes erőkből álló, valójában egymást feltételező és egymást megtámasztó „dialektikus egységet”[2] – *egyben* utasította el. Egyszerre szorította ki a hatalomért folyó vetélkedésből a vetélytársakat, az elmúlt három évtized meghatározó politikai

duóját. Az Orbán–Gyurcsány-korszak e felettébb üdvös lezárultát az ellenlábasok hatalomvesztése és szervezeteik meggyengülése jelzi. 2026 tavaszán így nemcsak a NER tizenhat évének szakadt vége, hanem egy több mint húszéves hosszabb korszak is lezárult. Farkas Attila Márton (FAM) először 2006-ban megjelent *Arrobori: A honi politikai közbeszéd természetrajza* című könyve ebbe a világba röpít vissza bennünket.[3]

Adósságrendezés

§5 Őszintén meg kell vallanom, nagyon komoly adósságom van a szerző és e műve felé. FAM e kötetét részleteiben és egyben egyaránt olvastam a NER kiépítése előtt, de az elmúlt két évtizedben sokkal kevesebb alkalommal hivatkoztam rá, mint kellett (vagy pláne, mint illett) volna. Némely gondolatát, főképp kritikai meglátásait olyan mélyen elsajátítottam, hogy egyszerűen elfelejtettem: tőle, nem pedig tőlem származnak. Sok esetben azt hittem, ezek az én gondolataim.

§6 Az elmúlt évben nagy élvezettel olvastam el újra egyben az *Arroborit*, ezúttal a 2021-es újrakiadást e-bookként. Számos ponton örömmel vegyes szégyenérzettel ébredtem annak tudatára, milyen mélyen belém ivódtak egyes észrevételei, és micsoda inkorrektség volt a részemről, hogy nem emlékeztem erre, nem említettem forrásukat és nem hivatkoztam, amikor a magam módján újrafogalmaztam őket. A szerző alighanem ezt szerette volna – formálni az *akkori* fiatalok gondolkodását, beköltözni a fejükbe, mintsem begyűjteni tengernyi hivatkozást. Mégsem volt ez igazságos így. Most szeretném leróni adósságomat FAM és az *Arrobori* felé. A legnagyobb hatást a kötet első két fejezete gyakorolta rám, elsősorban a baloldaliság tragédiáját, a (demokratikus) szocialista, illetve kommunista politika hazai katasztrófáját elemző két tanulmány zseniális részelemzéseivel foglalkozom.

§7 Amikor többször is hosszabban idézek az *Arroborib*ól, vagy egyszerűen csak egyetértésemet fejezem ki, rövidebben értelmezem és méltatom, éppen az adósságtörlesztés részének tekintem. Azokat az észrevételeit emelem így ki, amelyeket elcsentem tőle. Írásom 2026 tavaszán, a választások eredményének ismeretében, az új kormány felállása előtti átmeneti időszakban, interregnumban készült. Ekkor már nem volt érdemes a NER időszakának politikai közbeszédét elemezni, az új korszak beszédrendje pedig még nem alakulhatott ki. Ezért inkább visszautazom az időben a kétezres évekbe, FAM 2002–2012-es korszakába, amelyet igazán nagyra

becsülök, amikor írásaival még csaknem maradéktalanul egyetértettem. FAM kalandos intellektuális útjának későbbi és korábbi korszakai jóval távolabb állnak tőlem. Ezt a baloldali korszakát viszont zseniálisnak gondolom. Az *Arrobori* számomra e nagyszerű korszakának dokumentuma.

Sohasem voltak baloldaliak

§9 Az *Arrobori* nyitó tanulmánya, „A létezett szocializmus leghalálosabb bűne", 2005 februárjában jelent meg először a Ligetben. A 2006-os (még kétfordulós) parlamenti választások után rövidítve is megjelent egy összefoglalója az *Indymedia* nevű, egykor volt globalizációkritikus portálon „Sosem voltak baloldaliak: Avagy: szavazzunk-e az MSZP-re?" címmel.[4] Ez a rövidített és a hosszabb, teljes változat is nagy hatást gyakorolt rám és barátaimra. Talán mondhatom így: mindazokra a közélet iránt aktívan érdeklődőkre, akik elutasították az Orbán és a Fidesz kínálta világot (ekkor 2010 előtt voltunk még, nem is sejthettük, mi kezdődik 2010-ben és zárul majd le 2026 tavaszán), és akiknek a Gyurcsány (és Kóka János), vagyis az MSZP–SZDSZ-alkotta kormánykoalíció világnézetétől és politikai gyakorlatától is a hideg futkosott a hátukon. Vagyis jobbára azokra, akik 2010-ben a Lehet Más a Politika (LMP), illetve a Jobbik Magyarországért Mozgalom (Jobbik) támogatói lettek. Barátaimmal természetesen az előbbiek (az LMP-szavazók) közé tartoztam, de FAM az utóbbiak körére is nagy hatást gyakorolt.

§10 Egy alkalommal FAM elmesélte, maga is meglepetten vette tudomásul, hogy „Sosem voltak baloldaliak" című írása a Kossuth téri tiltakozók körében is népszerűvé vált, miután megjelent 2006. augusztus 19-én. A Kossuth tériek voltak azok, akik a balatonőszödi beszéd 2006 szeptemberi nyilvánosságra kerülése után úgy döntöttek, addig tiltakoznak a Parlament melletti téren, amíg Gyurcsány és kormánya le nem mond. E sokszínű tiltakozó csoportosulás arculatát az idő előrehaladtával mindinkább a jobboldali-nemzeti radikálisok határozták meg. Csakhogy FAM írása Trockij *Az elárult forradalom* című művének Sztálint és a sztálinizmust leleplező, nagy hatású munkájának taglalásával kezdődik.[5] Trockij pedig igazán távol áll attól, hogy a hazai nemzeti radikálisok Pantheonjának megbecsült tagja lehessen, vagy szűkebben a Kossuth tériek világát megjeleníthesse – végtére mégiscsak kommunista forradalmár volt, harcos bolsevik, az internacionalizmus elkötelezett híve, a Vörös Hadsereg alapítója, a mai Ukrajna területén született zsidó…

§11

FAM elemzése attól lett megvilágító, hogy megmutatta, milyen összetett és ellentmondásos volt az 1989–1990-es rendszerváltás átalakulása. Meggyőzően (és persze eltúlozva) mutatott rá az államszocialista rendszer (FAM-nál: létezett szocializmus) és az 1989–1990-es rendszerváltás utáni posztállamszocialista–(neo)liberális hegemónia folytonosságára és átalakulására – *Aufhebung*jára. Arra, hogy miképpen szűnt meg a régi és őrződött meg mégis az újban: „amikor az elavult kizsákmányoló formáció átalakult [egy] másik, korszerűbb kizsákmányoló formációba, az ideológiai váltás ennek automatikus, magától értetődő velejárója: a termelőeszközöknek a nómenklatúra általi csoportos, kollektív kisajátításához a sztálini alapon módosított marxizmus-leninizmus volt a legmegfelelőbb ideológia. Az állami tulajdon magánvagyonná varázsolásához viszont már a liberalizmusra, az individualizmust hirdető hagyományos vadkapitalista 'etikára' és világképre volt szükség."[6]

§12 Ez a magyarázat egyszerre megvilágító, meggyőző – igazságtalan és túlzó. Megvilágító és meggyőző, mert rámutat, hogy a nyolcvanas évek második felétől, a spontán privatizációval kialakuló nómenklatúra burzsoázia és a hegemóniájukat igazoló értelmiség forrásvidéke a pártállam-állampárt infrastruktúrája és személyzete volt. Mint FAM írta, szűkebb értelemben a pártállami nómenklatúra „A báb, amiből a pillangó kikel[t]."[7] Igazságtalan és túlzó az állítás, amennyiben ez csak az egykori pártállami-állampárti nómenklatúra *egy részére* igaz ebben a formában. És persze, ezt FAM is jelezte, amikor azt írta, hogy „a gyárigazgatók és téeszelnökök java részét, valamint a politikai elit idősebb tagjait már 1980 és 85 között 'érdemei elismerése mellett' kiakolbólították."[8]

§13 FAM elemzésének erénye, hogy nem individualizál és nem is moralizál (nem egyes konkrét „bűnösöket" kíván kipécézni és pellengérre állítani), hanem társadalmi-gazdasági és politikai folyamatokat tesz láthatóvá, kollektív stratégiákat tár fel. Vagyis ez az összetett átalakulási folyamat (bábból pillangóvá) nem söpörhető be egyszerűen a köpönyegforgatás címszó alá: „Nem (vagy nem csak szimplán) köpönyegforgatásról van itt szó. Köpönyeget csak az egyén fordít. Márpedig az ilyen mérvű változások esetén nem egyénekről, hanem csoportokról és társadalmi-gazdasági folyamatokról kell beszélni. Ha néhány szocialista menedzserből vagy azok gyerekeiből lett volna csupán elkötelezett, 'nyugatizált' USA-barát liberális, akkor mondhatnánk: íme, akik megfordították köpönyegüket. […] Ám hogy az egykori állampárti nómenklatúra és annak 'tartozékai' esetében egyöntetűen, *kollektíve* ez történt, méghozzá jól

kiszámíthatóan, jól kivehetően és nyomon követhetően, nos, ez túlmutat a köpönyegforgatáson." [9]

§14 Pontosan így van, következtetése pedig nagyon fontos tanulságot von le: „Nem köpönyegforgatás, hanem az osztálytudatosság megnyilvánulása: az uralkodó osztály tagjai tisztában voltak és vannak mindenkori érdekeikkel. Sokkal tisztábban, mint az alul lévők."[10] FAM felhívja a figyelmet, hogy ezeket az összefüggéseket összeesküvés-elméletek formájában értelmezni próbáló népi magyarázatok is „félrevisznek", amikor „ennek a folyamatnak (is) valamiféle misztifikált, különféle titkos és nem titkos szervezetekhez társított központi intelligenciát tulajdonítanak", és fontos konklúzióra jut: „a különféle jobboldali és szélsőjobboldali ressentiment motiválta frusztrált [összeesküvés-]teóriáknál jobb, teljesebb, a történéseket világosabban és mélyebben láttató magyarázatot ad a lejáratott és félreértelmezett marxista osztályelmélet."[11]

§15 Ez az oka, hogy a baloldal máig hatóan torzult, és milyen jó lenne most, húsz évvel 2006 után azt mondani: mára ezen már túl vagyunk. Nem vagyunk túl. „A népnyelvben a 'kommunista' szó már régen nem a forradalmárt, nem a bolsevikot, még csak nem is a hithű sztálinistát jelöli. A 'kommunista' mai elsődleges jelentése: tulajdonos, hatalmas, befolyásos – azaz *úr*. 'Kommunista' az, aki úr volt régen is, és úr maradt 1989 után is, merthogy az úr a pokolban is úr. [...] Még a radikális jobboldali szavazótábor jelentős részét sem a 'véres kommunista múlt' iránti ellenérzés motiválja, ez inkább csak a kötelező és utóbb megtanult ideológiai körítést adja, amely persze jó eszköz az ellenérzés tárgyának megnevesítésére, kézzelfoghatóvá tételére. A 'rohadt kommunista' titulus nem a balos marxistát, a forradalmár bolseviket, nem is az ávóst jelöli, hanem a hatalom és a pénz *jelenlegi* birtokosát. Nem az egykori párttitkárt, hanem a párttitkárból lett üzletembert, a szocialista gyárigazgatóból lett menedzsert, a téeszelnökből lett birtokost."[12]

§16 Ma, húsz évvel később, még mindig túlságosan erős ez az értelmezés. Különösen a hatvanas-hetvenes években születettek és a náluk idősebbek nemzedékeiben. Komoly remény azonban, hogy a náluk fiatalabbak – a negyvenes, de még inkább a harmincas és húszas éveikben járók köreiben baloldalinak, (demokratikus) szocialistának vagy egyenesen kommunistának lenni már *nem ezt* jelenti. E fiatalabb nemzedékek sokkal inkább a Nemzeti Együttműködés Rendszerének képviselőire haragszanak, a NER-lovagokkal szemben határozzák meg magukat. Merthogy az ellenazonosulás, a lázadás logikája magyarázza, hogy a baloldaliság súlyos torzulásai-

val együtt hogyan torzult a hazai jobboldal, a nemzettudat, a nacionalizmus is.[13] FAM ennek mechanizmusait is feltárta – amit ír, megint csak a 2005–2006-os ellenidentifikációs mintázatokra igaz: „Magam számos olyan jobboldalra szavazó, sőt, szélsőjobboldali szimpatizáns, 'kommunistákat' gyűlölő kisemberrel találkoztam, aki a Kádár-korra ugyanolyan nosztalgiával emlékezik, mint a 'baloldali' szavazók zöme, s ez egyáltalán nem jelent számára ellentmondást vagy tudatzavart. A jobboldalon és a szélsőjobboldalon elégedetlenkedők jó részét a 'kommunista múlt' vélhetőleg éppúgy nem érdekli (pontosabban nem érdekelné, ha nem volna kötelező katekézis a számára), mint a másik oldal szavazóit. Sokkal inkább saját helyzete és az egykori funkcionáriusok mai helyzete közötti ellentét az, ami irritálja – végső soron joggal."[14]

§17 De tessék csak figyelni – a lényeg még csak most jön! „A radikális jobboldaliság tehát inkább a becsapottak és kisemmizettek háborgása, az elégedetlenség és panasz artikulálatlan kifejezése, mintsem a 'kommunizmus mártírjainak' az egykori államszocializmus elleni haragja. De úgy is fogalmazhatunk – méghozzá mindennemű provokatív él nélkül –, hogy a mezben a kisemberi elégedetlenkedés, egyfajta burkolt, tudattalan, torzult *osztályharc* jelenik meg. Ahogyan a különféle, hirtelenjében meglelt régi, vagy éppen újonnan összetákolt 'romantikus jobboldali' (értsd: szélsőjobboldali) ideológiák: feudális nosztalgia, misztikus vallási kultuszok és álőshagyományok, gyökérteremtő ősmagyarkodás, neopaganizmus, tradicionalizmus stb. is az alávetettek, a becsapottak, a hoppon maradtak, az ilyen-olyan okok miatt kívül rekedtek és margóra szorultak deformált-szimbolikus ad hoc osztályideológiái, vagy pontosabban: *osztályideológia-pótlékai*."[15]

§18 FAM marxi gyökerű osztályelemzéssel tárt fel kulturális és identifikációs folyamatokat – méghozzá zseniálisan. Megmutatja az osztályantagonizmust ott, ahol első látásra csak értelmetlen és zavarosnak ható beszéd, ideológiai katyvasz látszott, mégpedig úgy mutatta meg, hogy sajátos ideológiai antagonizmusra vezette vissza, aminek a hátterében valóságos osztályellentét húzódott: „Ha ezek [mármint a kívül rekedtek és margóra szorultak osztályideológiái, illetve osztályideológia-pótlékai] mélyére nézünk, szinte mindenhol ugyanazt találjuk: utópiát, az igazságos társadalom múltba visszavetített vagy transzcendentált vágyát, nevezzék azt Nagy-Magyarországnak, Őshazának, Másik Dimenziónak, vagy éppen Aranykornak. E világképek, illetve azok zavaros, szinkretisztikus egyvelege adja a 'jobboldal' harcosabbjainak kollektív identitását, s

egyben az uralkodó osztállyal szembeni olthatatlan gyűlölet és ellenállás elvi alapjait."[16]

§19 FAM ezzel fel tudta oldani az ellentmondást, hogy a tiltakozásukat így kifejező csoportok miért tettek magukévá olyan nézeteket és identitásokat, amelyek nem következnek társadalmi helyzetükből, sőt, éppen ellentmondtak annak. FAM szerint relacionálisan, nem pedig szubsztancialista módon kellett és kell ma is olvasni és felfejteni az efféle ideológiai konstellációkat.[17] Vagyis ma sem abból származik a megvilágító magyarázat, hogy megvizsgáljuk, pontosan mit mondanak, gondolnak az osztályuralomnak alávetettek (tartalmilag, szubsztantíve), hanem hogy az milyen viszonyban áll azzal, amit az uralkodó pozíciókat elfoglalók a magukénak vallanak: „S hogy e vesztesek éppen a társadalmi helyzetükhöz egyáltalán nem passzoló, sőt, annak meglehetősen ellentmondó 'konzervatív-jobboldali értékeket' találták meg maguknak? Ez is törvényszerű. Ez a fajta 'jobboldaliság' ugyanis alig több, mint romantikus antikapitalizmus, s ezáltal a jelenlegi [2005–2006-os] elittel való szembenállás és szembeszegülés megideologizálása, szóljon az explicite bármiről, ősi hagyományokról, szakrális hierarchiákról, a nemesség erényeiről és a papság dicsőségéről, vagy akár az abszolutisztikus monarchia visszaállításának fantazmagóriájáról. A lényeg, s egyben a tanulság: az éhes, az elnyomott, a szegény, a kárvallott, a perifériára szorult *mindig* lázad a jóllakott, a gazdag, az elnyomó, a győztes ellen, méghozzá mindenkor a *vele szemben* lévő pozíciót foglalja el – ideológiában és kulturális mintákban egyaránt. Ironikus módon mintha ez is Marx igazát mutatná: a történet osztályharcok története, jelenjék meg ez a harc bármifajta ideológiai és/vagy kulturális köntösben, s nevezzék magukat az alul lévők bárminek – akár jobboldalnak, igazi magyaroknak, kereszténynek, nemesnek, szellemi arisztokratának. S ugyanígy a fölüllévők is nevezhetik magukat bárminek: baloldalinak, haladónak, a nép barátjának, marxistának, proletárnak. Ettől még mindkettő ugyanaz marad: uralt és uralkodó, kizsákmányolt és kizsákmányoló."[18]

§20 Marx máig ható igazát mutatja, valóban. Így vált érthetővé, hogy az uralkodó pozíciót a kétezres években elfoglalók, bár „baloldalinak, haladónak, a nép barátjának, marxistának, proletárnak" nevezték magukat, nem ez szabta meg állásfoglalásaik jelentését. FAM történeti elemzéséből kitűnik, hogy ugyanazok a kategóriák más értelem-összefüggésben egészen mást jelentenek. Bárminek is nevezték magukat és bárminek is nevezték őket, történeti, strukturális és relációs értelemben nem azok voltak, aminek mondták magukat.

Vagyis a műfaj részének tekintendő esszéisztikus túlzással szólva *sohasem voltak baloldaliak*.[19]

Az ideológiamentes szakértelem ideológiája

§22 FAM külön tanulmányt és fejezetet szentelt a (poszt)államszocialista–(neo)liberális hegemónia elitista-technokrata beszédrendjének elemzésére. Ízekre szedte a szakszerűség hamis nyelvezetét, a magát érték- és ideológiamentesnek feltüntető elitista ópiumot, a szakértői blablát – a *technokrata mákonyt*. Segített észrevenni, hogy már stílusáról, nyelvhasználatáról, vérfagyasztóan higgadt hanghordozásáról is felismerhető ez a fajta beszédpozíció és érvelés. Elsőként, kivételesen az *Arrobori* első fejezetéből idézem FAM meghatározásféleségét, hiszen már ebben írt „A nyerők önigazoló ideológiájá"-ról: „A technokrácia erényei: sok éves tapasztalat, szakértelem, higgadtság, nyugati profizmus, ideológiamentesség. A 'szakember nem ideológus', a 'szakmai kérdéseket nem szabad összekeverni a politikai és ideológiai kérdésekkel', 'a szakmát meg kell tisztítani mindenfajta ideológiától', 'ideológiamentes szakszerűség' stb. – jobbára ezek voltak a kilencvenes évek nagy, divatos szlogenjei, egyfajta ideológiapótlék, vagy még inkább: ideológia nélküli ideológia, ami oly sok szavazatot hozott az utódpárt számára, sőt amit más pártok is kezdtek magukévá tenni."[20]

§23 Valóban, a nyolcvanas-kilencvenes évek jellegzetes nyelvjátéka ez, ami mindenekelőtt 2004-től tért vissza. 2002-ben a Medgyessy Péter vezette MSZP az SZDSZ-szel összekapaszkodva legyőzte a Fideszt, az első Orbán-kormány négyéves ciklusa pedig – nagyon éles politikai és még inkább választási küzdelmet követően – meglepő módon lezárult négy év után. A Medgyessy-vezette MSZP–SZDSZ-kormánykoalíció idején azonban még nem ez a technokrata-elitista-szakértői hangütés volt a meghatározó. Medgyessy „jóléti rendszerváltást", valamint „jogbiztonságot, közbiztonságot, létbiztonságot" ígért. Kormányzásának még viszonylag markáns szociáldemokrata, azaz felvállalt politikai és ideologikus jellege volt. Ez zárult le idő előtt 2004 tavaszán és nyarán, Medgyessy Péter és kormánya bukásával, hogy aztán a Kóka Jánossal szövetségben kormányzó Gyurcsány Ferenc, majd Bajnai Gordon kabinetjének éppen ez a technokrata mákony váljon jellegzetes beszédrendjévé. FAM egy helyütt mantra↗ként is megírta ezt, amikor a NER előtti posztállamszocialista–(neo)liberális hegemónia legtöbb nyelvi leleményét összesűrítve, csupa nagybetűvel szedve, szépirodalmi rangra emelte a technokrata blablát.

§24 E mantrát is történetileg, eredeti funkciójának megragadásával elemezte: „… a szakértelem mítosza eredetileg (ti. a rendszerváltás idején) a magyarázkodás funkcióját látta el: a kádári elit (politikusok, menedzserek, kommunikációs szakemberek stb.) 'csak' szakemberek voltak, akik 'mindössze tették a dolgukat'. Ergo: a régi rendszer ideológiájához – ezáltal hibáihoz és bűneihez – semmi közük nem volt."[21]

§25 Az ideológiamentes szakszerűségre hivatkozó retorika távolról sem ártatlan. Valójában egyfajta technokrata-elitista ideológia, amely egyetlen célt szolgál: „a hatalom (ami jelen esetben az üzleti szférát és az azt képviselő-kiszolgáló politikai elitet jelenti) érdekeinek minél simább és hathatósabb érvényesítését." Miképpen? – merülhet fel a kérdés. FAM válasza: „A régi trükkel: az elit ideológusai az elit csoportérdekeit kifejező értékeket *egyetemes* értékekként tukmálják a társadalom egészére." Így aztán a technokraták is „a tőke érdekeit szolgáló neoliberális alapértékeket próbálják minden igény előfeltételeként, szükséges és ezért megkérdőjelezhetetlen alapként, abszolút viszonyítási pontként elfogadtatni."[22]

§26 Vagyis a technokrata mákony hittételei szerint immár vége van az ideológiák korszakának, ez már a 21. század, a szakszerűség kora. Többé nincsen szükség politikára és vitára, elég, ha a szakemberek meghozzák a megfelelő döntéseket – bízzunk mindent a szakértőkre! Nincsenek már antagonizmusok, érdekkonfliktusok, ellenérdekeltségek sem. Legfeljebb különböző *értékekről* lehet a továbbiakban is diskurálni, ha valaki nagyon ragaszkodik a szócséplés elavult műfajához, de ezekről sem igazán érdemes vitatkozni, hiszen a megfelelő szakértői kompetenciák bevonásával minden probléma gyorsabban megoldható. Ha viszont a politikai kérdések eltűnésével érdemben már csak szakkérdések maradtak, akkor ehhez másfajta szemléletmódra van szükség. Kellően steril, érték- és ideológiamentes, szakértői nyelvre. „Az ideológianélküliség eszméje gyanúsan összecseng az osztályok – főként a munkásosztály – elhalásának máig dívó (szintén liberális) teóriájával"[23]. És valóban: „E tökéletes világrendben nincs szükség ideológiára, csak szakértelemre, mert nem létezik szembenállás kizsákmányoló és kizsákmányolt között, hiszen nincsenek osztályok sem. Ha nincs munkásosztály, nincs kiknek lázadozniuk, ha nincs burzsoázia, nincs ki ellen. Ugyanígy, ha nincs ideológia, csak azok az értékek és igazságok maradnak, amelyeket a szakemberek képviselnek. S kik ezek a szakemberek? Természetesen a nagy cégek és az azokkal szövetséges hatalmi csoportosulások, politikai erők alkalmazott-

jai. Miként az ’osztálynélküliség’ az osztályok létének negligálása, az ideológianélküliség is az uralkodó ideológia elfedése.”[24]

§27 Ha már nincsenek osztályok, tőkések és munkások, sőt, általában sincsen tőke–munka-ellentét, akkor a munkáltatót is át lehet keresztelni „munkaadóra”. A munkaadó ugyanis jó ember, a „munkahelyteremtés” jótéteménye közvetlenül neki, személyes jóakaratának köszönhető. Ő az a nemes szívű mecénás, aki lehetőséget ad olyasvalakiknek, akiknek (eszerint) nélküle nem teremne babér. De nemcsak a tőkés, a kizsákmányoló és a munkáltató lett kerülendő kategória: a munkások és a dolgozók is eltűntek. A helyükön a vállalkozókra emlékeztető nyelvi megformáltságú „munkavállalókat” találunk.[58] „Így lett nálunk (is) az utóbbi másfél évtizedben a munkásból – vagy dolgozóból – ’munkavállaló’, ami az önállóság, a felnőtt gondolkodás érzését kelti – s mintha volna más alternatíva, mint munkát vállalni.”[59]

§28 Az egyenlőség eszméje, sőt, eszménye helyére a technokrata mákony kiötlői, valamint az ideológia működtetői az „egyenlősdit” helyezték, az egyenlőségért folytatott küzdelem motivációjában pedig meghatározó mozzanatként az „irigységet” hangsúlyozzák – máig. A természeti és az épített környezet valódi védelmére, a dolgozói jogok bővítésére, a bér- és fizetésemelésre, a munkakörülmények javítására „demagógiaként”, „üres fráziskén”, „populizmusként” kezdtek hivatkozni. Eközben az eltérő rajtvonalról indulók unfair versenyében a győztesek (érdemeiktől függetlenül magas) jutalmainak igazolásaképpen újra „teljesítményről” és „teljesítményelvről”, „elitről” és „teljesítményelitről”, „érdem alapú jutalmazásról” és „meritokráciáról” ötlöttek ki andalító meséket.

A rendszerkritika el nem múló aktualitása

§30 „Könyvemet áthatja az ún. ’rendszerkritika’. Melyik rendszeré? A neoliberális berendezkedés szocializmus utáni hazai, félperiféria, gyarmatias formájáé” – írta a könyvhöz fűzött, 2021-es rezignált előszavában FAM.[25] E kötete talán nem elsőként és biztosan nem is egyedüliként szedte ízekre a technokrata-elitista szakértelmet védő és igazoló ideológiát, hámozta le az osztályuralom szellemi védőburkának héjait – elég, ha csak Tamás Gáspár Miklós publicisztikáira, Szalai Erzsébet könyveire, az Eszmélet folyóirat szerkesztői és szerzői körének munkáira vagy számos további remek esszére gondolunk a Liget folyóirat műhelyéből. A legjobban azonban alighanem FAM írta meg, tűzte tollhegyre e szakértői szemléletmód visszásságait és mély önellentmondását. Senki más nem

58 **Teller Katalin**
Nem egészen ideillően, de nem hallgathatom el: többek közt ezért javaslom, ahol csak tudom, a két résztvevőre a „munkaerővevő” és a „munkaerőadó” megnevezést használni.

59 **Farkas Attila Márton**
Egyszer érdemes lenne (ha még nem csinálták meg persze, mert nem lennék meglepve, ha megcsinálták volna), a kapitalizmus metafora-szótárát összeállítani, s ezzel leleplezni a tőke szómágiáját. A munkaadó vs. munkavállaló mellett érdemes arra is gondolni, hogyan beszél ez a nyelv a kapitalizmus intézményeiről és a hús-vér emberről. Aggódnak a piacok, ideges a tőzsde. Persze ez nem csupán a gazdaság, illetve nem csupán a kapitalizmus témáját érinti, hiszen a hazád is…
a teljes hozzászólás (1,1 ezer karakter) →

válasz **Teller Katalin**
Nagyszerű felvetés egy ilyen szótár összeállítása. Az említett kifejezések az antropomorfizálás iskolapéldái, amelyek megszemélyesítéssel igyekeznek egyszerűsíteni-domesztikálni összetett társadalmi…
a teljes válasz →

vizsgálta ilyen érzékenyen a közéleti hazugságok zajlását és torlódását, a történetileg egymásra rakódó jelentésrétegeket. A finom ideológiai elemzést, dinamikus szemantikai vizsgálatot összekapcsolta – egyáltalán nem triviális módon – egy másik történeti elemzési hagyománnyal, a valóban ezerszer „lejáratott és félreértelmezett marxista osztályelmélettel”.[26] Az eredmény minta- és példaszerű volt – és maradt.

§31 Az *Arrobori* 2006-os eredeti megjelenése után, a Gyurcsány–Kóka–Bajnai-kormányzás szakértelemfétisére jött válaszként a NER tizenhat éve, a maga nyílt, leplezetlen ideologikusságával. 2010 tavaszán és nyarán ez még őszintének és egyenesnek hatott. A NER legelső pillanataiban a megalapítói e technokrata mákonyra válaszul nyilvánvalóvá tették, hogy nem fogják azt hazudni, hogy rezsimjük ideológiamentes lesz. Nem is lehetett volna az, de legalább felvállalták ideológiai elkötelezettségüket. Aztán láttuk, miként váltak a rezsim vezetői is ideológiai elkötelezettségeik rabjaivá.

§32 A NER bukása után, most, 2026-ban, csak abban bízhatunk, hogy a történelem dialektikus fejlődése – tagadásokon, belső ellentmondásai feloldásán, azaz magasabb szintre emelésén keresztül bontja ki magát – nem a technokrata mákonyt hozza vissza régi-új *arrobori*ként. Csak reménykedhetünk, hogy *Aufhebung*jával a történelem dialektikus kibomlása sokkal inkább megszünteti, mintsem megőrzi az egykor volt rezsimek törmelékét, az elmúlt korok hordalékát.[27]

Szerzői hozzászólások 2

58 **Teller Katalin** · kommentár

↑ vissza a szöveghez: E15 §27 · a margón

> *„…A helyükön a vállalkozókra emlékeztető nyelvi megformáltságú „munkavállalókat” találunk.”*

Nem egészen ideillően, de nem hallgathatom el: többek közt ezért javaslom, ahol csak tudom, a két résztvevőre a „munkaerővevő” és a „munkaerőadó” megnevezést használni.

168 karakter
Ugyanehhez a bekezdéshez: 59. Farkas Attila Márton

59 **Farkas Attila Márton** · kommentár

↑ vissza a szöveghez: E15 §27 · a margón

> *„…„Így lett nálunk (is) az utóbbi másfél évtizedben a munkásból – vagy dolgozóból – 'munkavállaló', ami az önállóság, a felnőtt gondolkodás érzését kelti – s mintha volna más alternatíva, mint munkát vállalni."*

Egyszer érdemes lenne (ha még nem csinálták meg persze, mert nem lennék meglepve, ha megcsinálták volna), a kapitalizmus metafora-szótárát összeállítani, s ezzel leleplezni a tőke szómágiáját. A munkaadó vs. munkavállaló mellett érdemes arra is gondolni, hogyan beszél ez a nyelv a kapitalizmus intézményeiről és a húsvér emberről. Aggódnak a piacok, ideges a tőzsde. Persze ez nem csupán a gazdaság, illetve nem csupán a kapitalizmus témáját érinti, hiszen a hazád is szeret téged, mert anya vagy apa, ahogy a diktátor is szereti a népet, nem az embereket, és egy város is tud személyként viselkedni, például vörös rongyokba öltözni 1919-ben. Az allegória és a metafora egyfajta isteneket teremt, ilyen istenség a Tőzsde is, a Piac is, sőt, maga a Gazdaság is. A nyelvben megszemélyesített absztraktum bizony pogány istenség, melynek kultusza van, érdekei vannak, alá kell rendelődni, és folyton áldozni kell neki. Ezzel szemben ugyanez a nyelv hogyan is beszél az emberről? Naponta halljuk és észre se vesszük, mit is sugallnak az „emberanyag", a „munkaerő", „munkaerőpiac", „tartalék" és hasonló kifejezések.

válasz **Teller Katalin**

Nagyszerű felvetés egy ilyen szótár összeállítása. Az említett kifejezések az antropomorfizálás iskolapéldái, amelyek megszemélyesítéssel igyekeznek egyszerűsíteni-domesztikálni összetett társadalmi folyamatokat. Ugyanakkor a metaforák – és egyáltalán a retorikai trópusok – védelmében felhoznám, hogy a képes beszéd egyúttal a nyelv és a gondolkodás megújításának vagy akár átformálásának egyik kulcsfontosságú eszköze (persze kellő kritikai és esztétikai érzékenységgel alkalmazva).

1 112 karakter · válasz: Teller Katalin (második kör)
Ugyanehhez a bekezdéshez: 58. Teller Katalin

Források

- Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021) – oldal: 19
- Ernst Cassirer: Dingbegriffe und Relationsbegriffe (1910)
- Farkas Attila Márton: A baloldaliság útvesztői és zsákutcái (2013)
- Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika? (2026)
- Lev Davidovics Trockij: Az elárult forradalom (1936)
- Csury Balázs: Politikai alkímia

- Orbán Viktor miniszterelnök nemzetközi sajtótájékoztatója (2022)

Az esszé 27 lábjegyzete a kötet végén: Jegyzetek, E15 (275. o.)

Kapcsolatok

HOZZÁSZÓLTAK 2

- Teller Katalin: 58 (§27)
- Farkas Attila Márton: 59 (§27)

EMLÍTI 3

- Farkas Attila Márton 54×, először §3
- Csury Balázs 1×, először §32
- Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika? 1×, először §3

KI EMLÍTI 1

- Gulyás Ábel: Nemzeti technokrácia – a szakértelem visszatérése a honi retorikába 1×

BELSŐ LINKEK 1

- innen (§3) → Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika?

KÖZÖS FOGALMAK MÁS ESSZÉKKEL

- Tallár Ferenc: Liberális és illiberális demokrácia: egy egész két fele? 9: arrobori, demokrácia, nacionalizmus, NER, öngyarmatosítás, populizmus, rendszerváltás, szittya nacionalizmus, technokrácia
- Ács József: A technokrata mákonytól a sötét felvilágosodásig 8: arrobori, demokrácia, közbeszéd, nacionalizmus, öngyarmatosítás, rendszerváltás, szittya nacionalizmus, technokrácia
- Kovács Gábor: Mindig bontott téglából 7: arrobori, demokrácia, közbeszéd, NER, öngyarmatosítás, rendszerváltás, technokrácia
- Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika? 6: arrobori, közbeszéd, nacionalizmus, NER, rendszerváltás, technokrácia
- Gulyás Ábel: Nemzeti technokrácia – a szakértelem visszatérése a honi retorikába 6: demokrácia, közbeszéd, nacionalizmus, NER, rendszerváltás, technokrácia
- Fleck Zoltán: Gyávák és sznobok a hatalom szolgálatában 6: arrobori, demokrácia, közbeszéd, NER, populizmus, rendszerváltás
- Csury Balázs: Gesta Hungarorum 6: arrobori, demokrácia, közbeszéd, nacionalizmus, rendszerváltás, technokrácia
- Kicsák Lóránt: Mindig volt és mindig lesz 5: arrobori, közbeszéd, nacionalizmus, öngyarmatosítás, rendszerváltás

KÖZÖS FORRÁSOK

- Kicsák Lóránt: Mindig volt és mindig lesz: Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021); Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika? (2026)
- Kiss Lajos András: A politikai infantilizmus természetrajza: Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021); Farkas Attila Márton: A baloldaliság útvesztői és zsákutcái (2013)
- Tallár Ferenc: Liberális és illiberális demokrácia: egy egész két fele?: Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021);

Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika? (2026)

- Teller Katalin: Cinizmus után az új cinizmus előtt?: Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021); Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika? (2026)
- Lendvai Zalán: A szittya nacionalizmusról 20 évvel később: Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)
- Gulyás Ábel: Nemzeti technokrácia – a szakértelem visszatérése a honi retorikába: Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)
- Cselik Ágnes: A nyelv mint hatalomtechnikai eszköz: Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika? (2026)
- Csury Balázs: Gesta Hungarorum: Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)
- Béndek Ábris: Egy még ősibb eredet?: Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)

Az esszé minden hivatkozása a Hivatkozás indexben (E15) → · az esszé lábjegyzetei a kötet végén →

← Előző · E14
Csury Balázs: Gesta Hungarorum

E16 · Következő →
Béndek Ábris: Egy még ősibb eredet?

16. Egy még ősibb eredet?

Béndek Ábris

Először a Liget online folyóiratban jelent meg: ligetmuhely.com/bendek-abris-egy-meg-osibb-eredet/↗. A margón 4 szerzői hozzászólás.

§1 A mentalitástörténet nem feszíthető ki rendszerek és elvonatkoztatások merev kaptafájára. Méltósággal és érzékenyen bomlik elő, redőről redőre, fodorról fodorra, óvó gonddal mintákon, figurákon keresztül. Valahogy úgy, ahogy a bayeux-i kárpit vagy a kádesi csata s a rettenthetetlen Ramszesz núbiai homokkőbe vésett ikonográfiája.

§2 *Miért nincs magyar nacionalizmus?* című esszéjében Farkas Attila Márton (FAM) így meséli el félnemzeti létünket: valósan, prózaian. Hűen probléma-felfogásához, hogy a félnemzetet megalkotó szittya kerettörténet – a szittyaság – „szellem, vagy inkább: kísértet. Hagyomány, értékrend, fölfogás, gondolkodásmód, életérzés, és persze mitológia is.[1]

§3 Később így utal minderre: „Legendák és valós események, személyek, kultuszok, ünnepek, jelképek összessége”.[2] Az „újszittya nacionalizmus”[3] – esetleg: fél-, vagy paranacionalizmus – országrontó elmélyülése elsősorban nem ideológiai, hanem antropológiai kaland. Krónikásunk sem filozófus, hanem etnográfus vagy *kulturális geológus.* A történelmi *előadás* számára nem absztrakciók tömkelege, hanem üledékeké. Élményeké, traumáké, sorselágazásoké, melyek rétegesen egymásra épültek, s melyek lomha egymásutánja végső soron erősebbnek bizonyultak a magyar nemzetkép – és a magyar önkép – hagyományának kidomborodásában, mint az a csöndes szó, hogy „haza”.

§4

FAM számára a rákosi végzések és Werbőczy *Tripartitum*a az a dokumentum, ami ezt a kényszerpályát meghatározta.[4] Éppenséggel lehetne Nagy Lajos ősiség törvénye is, amelynek nagy, zsírtól csöpögő bajszú, szittya kísértetét egy ténylegesen nemes magyar félezer év múltán tetemre hívta, és amely a történeti újkor csírájánál – amikor a pestis nyomán Nyugat-Európában, a jövő semelyik kortárs által nem kitapogatható, üveges eseményhorizontján a modern piacgazdaság perspektívája éppen hogy felsejlett – ellehetetlenítette a *feudum* alapú tőkefelhalmozást, azaz a szerves átmenetet a familiarizmusból a kapitalizmusba. Ez az egy szó, hogy „ősiség", és az azt felszentelő törvény talán jobban is illik FAM központi tételéhez: a magyar nemzet-élményt a köznemesi életérzés kisajátította és elaljasította. Nem beszélve a magyar fél-nacionalizmus késő tizenkilencedik századi elhitványosodásáról, a „magyar fajiságról", amely – szemben akár a náci Volksgemeinschafttal vagy a legtöbb európai fajisággal, ahogy erre FAM a figyelmet felhívja – „nem a népi gyökereket emeli ki, hanem az ősi és előkelő származást." [5]

§5 Mindegy is. Elvégre szerzőnk sem egyedi eseményeket állít górcső alá, hanem egy rossz eszményt, s annak szívcsakrájában: egy érzületet, illetve az ezek által kikényszerített, mélyebb tudatzavart, amely a magyar politikatörténetet sorscsapásként járja végig. Eredendő bűnként; az örök hazátlanság önbeteljesítő jóslataként, melyen túl nincsen *magyar* politika. A nemzet eleve félnemzetként konstitutálódott, mert az ősiség, és nem a haza a beidegződése, következésképpen az a nemzet a priori „nincs".[6] A szittya kozmopolitát szül, a kozmopolita szittyát: logikus, hogy a nemzetet elfoglalókkal szemben csak a nemzet fölött álló maradhat talpon. Kettejük párbaja alkotja a magyar politika mély kulturális egységét.

§6 A szittya és a kozmopolita „a másikából mint állandó veszélyforrásból merít erőt és teremt legitimitást saját maga mint kizárólagos alternatíva számára".[7] Milyen ismerős magnetika ez! Milyen gyorsan megeleveníti emlékeinkben a magyar politika – 2024-ig megszokott – párbaját, szerepköreit, szembenálló szókincseit, tónusait, világképeit.

§7 Vagy mégsem? Az *Arrobori* írásának idején FAM diagnózisa a politikai mindennapok lelkéig hatolt. Ahogy a szocializmus nagy népi ikonográfiájáról másfél évtized alatt lebomlott a „nemzet", s összefonódott az évszázadok elnyomott sérelmeivel és áldozati szorongásával, ez az immár autonóm erőtérként – az MDF jobboldalán, a MIÉP-ben, a Kisgazdapárt egy részében, valamint a 2002-től vég-

érvényesen paranacionalista irányba tolódó orbánizmus – kikristályosodó érzület az egész történelemről legszívesebben megfeledkező neoliberális, kozmopolita világképpel – az SZDSZ-szel és a Tony Blair-i, harmadikutas útra lépő MSZP-vel – került szembe pusztán azért, mert a politikai sors így hozta. Vagyis ez a szembenállás úgy volt a magyar politikai élet mély érzelmi tengelye, hogy a tapasztalat mindezt megtámogatta.

§8 2010-ben azonban minden megváltozott. A paranacionalizmus – és mellette-mögötte: a maffia – totális győzelmével a liberális, kozmopolita ellenség egyre inkább a post-truth virtuális redői közé szorult; nem kis részben azért, mert az ellenzék képtelen volt autonóm politikai nyelv, önálló világkép megfogalmazására. Azaz nem volt mivel – a valóság talaján – hadakozni. 2010-től a paranacionalizmus egyre inkább Don Quijote harcát vívta a liberalizmussal – Sorossal, Brüsszellel, a multikulturális társadalmak identitásvesztettségéhez fűződő kozmikus félelmekkel. Azaz a szittya–kozmopolita szembenállás immár anélkül volt a magyar politikai élet érzelmi, lelki, kulturális szervezője, hogy lett volna politikailag szervezett magyar liberalizmus. Immár *csak szittyák voltak.* Más szóval a szittyák nyertek, a kozmopolita ellenséget pedig áthelyezték a virtuális térbe, az emberi félelmek közé, hogy ne maradjanak riválisnélkül, és permanens szabadságharcot folytathassanak – persze, nem Petőfi, hanem Thököly szabadságharcát.

§9 Bizonyos értelemben 2010 és a post-truth fordulat FAM igazságát bizonyítja. Az ellenség legyőzése nem elég, sőt, végzetes: az ellenséggel harcolni kell, a harcnak pedig folytatódnia, hiszen a harc, a szittya–kozmopolita szembenállás nem politikai, hanem mitikus képlet, melynek a politika színpadán folyton eleget kell tenni a hatalom megőrzése érdekében. A felismerés, hogy 2010-től a birodalmi progresszió a szittya kerettörténet mátrixában létezett, és csak másodlagos – inkább: huszadlagos – sorban volt autonóm politikai erő, segíthet utólag újra mérlegelni a kis híján mellérendelő viszonyt, amiben FAM – a rendszerváltás utáni politikai éghajlatot alapul véve – a szittyaságot és a világpolgári arroganciát joggal elhelyezi. A magyar politikai élet kétharmados „centrális erőtere” 2010-től maga a szittyaság; a liberális, kozmopolita világkép elsősorban ennek narrációjában leledzik. Ez pedig következtetni enged, hogy a magyar politika érzelmi infrastruktúrájában a szittyaság *maga* a szervező erő. A kozmopolita világkép jobbára egy soha nem ismert nyugatiság reménytelen demója, amely nem tud mesélő lenni, mert nincs elég narratív hatalma, ezért csak elmesélni, ezzel

pedig legyőzni lehet. Ezt ismerte fel Orbán Viktor, amikor 2002-től hangütésében végérvényesen leadott a polgári jobboldal modernizációs igényeiből és tulajdonképpen „keleti nyitást" hajtott végre Szkítia felé. Szkítia az, melynek sztyeppéihez meseink kötődnek. Tehát a politikai dominancia gyökerei is itt rejlenek. A birodalmi progresszió ábránd egyfelől; félelem másfelől – de nem autonóm narratív erő; a szittyaság elmesélheti (és eltorzíthatja), de a progresszió nem tudja elmesélni (és eltorzítani) a szittyaságot.

§10 A szittyaság a talaj. A nyugat hélium.[60] Ebből az egyensúlytalanságból következtethető az Orbán-rendszer tizenhat éves, kilátástalan uralma, országrablása és országaljasítása. A liberalizmusból mindig lehet rémképeket szervezni, mert a szittyáké a narratív hatalom végtelen eszköztára. Tehát a szittyák tudnak rémtörténeteket mondani, és a kozmopolitákról mondják azokat.

§11 Nem mintha az SZDSZ vagy az MSZP politikusai – ahogy FAM is utal rá [8] – ne tudtak volna a gyakorlatban rémtörténeteket szőni a határon túli magyarokról vagy fideszes fasisztákról. De láttuk, mi lett hosszú távon ezeknek a rémtörténeteknek az eredménye: a szittyaság politikai babérokat szerzett, a neoliberális baloldal pedig levált a nemzet narratív – s ezért: politikai – vérkeringéséről. Ez is mutatja, hogy a Nagy Mesét a szittyák mondják. Ők azok, akiknek mítoszokkal, hősökkel és traumákkal átszőtt lelki világában a történetek – és a rémtörténetek – végül is összetalálkoznak, és egyetlen, uralkodó kerettörténetté állnak össze. Az ősiség – és ezzel összefüggésben: a „normalitás" – nyelve az uralkodó nyelv.

§12 Vagy pusztán ez az a nyelv, ami a körülmények – és akár: egyéni döntések – folytán tizenhat évre megigazult? Orbán Viktor nem egy a priori létező, monolit teret vett be, hanem erősebb érzelmi-lelki teret *épített* és zsákmányolt ki a hatalomért? Kétségkívül megfontolandó ellenvetés, amivel bármilyen antigeneralista, anti-metafizikus, anti-historista tudós joggal szimpatizálna.

§13 Ami a történelem egy pontjában egyetemes történetfilozófiai képletként dereng szenvedélyes múltidézőknek, az a valóságban lehet mindennapi machinációk eredménye. Az újabb rendszerváltás – a 2024 és '26 között lejátszódó eseménysor – maga is éppen afelé mutat, hogy sem a szittya–kozmopolita párbaj, sem önmagában a szittyaság nem tölti be a magyar történelem rendező elvének státuszát. Világos ugyanis, hogy a rendszerváltás a szittya–kozmopolita párbaj mély érzelmi felülkeretezésén, a haza és a haladás összeegyeztetésén át teljesedett ki. Azaz sem a werbőczyánusok és a

60 Csury Balázs

A kelet-eszmének van még egy dimenziója, ha komolyan vesszük FAM kuruc–labanc tipológiáját. Keleten a magyar jobboldali identitásnak (ami magát a nemzet egyetlen hordozójának képzeli) sosem kell bárdolatlansága miatt szégyenkeznie. Szibériában nincs Beatrix királyné, aki az asztali illem miatt korholja a hungarus nemeseket, nincs rizsporos II. József, nincsenek térítő papok, nincs latin ábécé, sőt, megbízható híradások szerint még jogállamisági mechanizmus sincs....

a teljes hozzászólás (2,3 ezer karakter) →

jozefinisták kozmikus ellentéte, sem önmagában Werbőczy öröksége nem volt megdönthetetlen. A „centrális erőtér" engedett. Sőt, a kormányváltó párt mögött felhalmozódó társadalmi támogatottság puszta mértéke arra enged következtetni, hogy valódi lelki változás, még inkább felszabadulás történt – felszabadulás Werbőczy, a beágyazott történeti reflexek és sérelmi-áldozati sémák alól. Új centrális erőtér kiépítése történik, melynek érzelmi alapvetése a haza és a haladás szimultánumában, a reformkorban rejlik. Ez a kijelentés persze hiperoptimistának, riasztóan kritikátlannak tűnik – a hatalomban lévők és a saját elméleti konstrukcióm irányában: igenis lehet, hogy a helyzet átmeneti, és amit mi ma alkotmányozó Tisza-többségnek és új kornak gondolunk, az csupán interregnum, mielőtt Werbőczy kísértete – ilyen-olyan formában – visszatérne.

§14 Eleve lehet, hogy nem is a reformkorról van szó. Lehet, hogy a haza és a haladás mégsem lépett frigyre. Lehet, hogy ez csak egy marketingtermék, és előbb-utóbb a haza (de inkább: Szkítia) vagy a hon kontúrjai erősödnek meg még a Tisza kormányzása alatt. Lehet, hogy a 2006-os FAM-nak igaza lesz (hiszen, tudjuk jól: FAM-nak nem igaza van, hanem igaza lesz). Az viszont máris kirajzolódik, hogy Szkítia és a haladás frigye nem önmagától valósult meg, hanem egy mélyebb, még ősibb történeten keresztül: egy *metanarratíván*, amely ezt a mély érzületi ellentétet – legalábbis egy fontos pillanatra – képes volt felülírni.

§15 Állításom, hogy 2024-től a magyar politika kilépett a mítoszok és a paranacionalizmus vérgőzös profaneitásának világából és belépett az újkor szakrális keretébe: a zsidó-keresztény üdvtörténetbe. [61] Ez a zsidó-keresztény üdvtörténet ugyanis nem porladt el a középkor és az újkor határainál. Ahogy Karl Löwith kifejti *Világtörténelem és üdvtörténet* című monográfiájában, helyette a társadalmi, ipari és technológiai haladás, a polgári modernizáció képzetévé alakult át. [9] A „haza", amit a szittyaság és a birodalmi progresszió évezredes rivalizálása elfedett és felülírt, valójában az Ígéret Földje, ahova Mózes a zsidó népet vezette. Magyar Péter maga a kampányban előszeretettel alkalmazta az üdvtörténeti motívumrendszert – a közös zarándoklat, megtisztulás és szembenézés motívumait – a „Ne féljetek!" biblikus felszólításon át a nagyváradi vonulásig vagy éppen a saját, El Caminóhoz fűződő emlékeinek gyakori megidézéséig. A pusztát – az Alföldet – járó vallási tanító népi-üdvtörténeti képét ugyancsak jól ismerjük, nemcsak a Bibliából, hanem Petőfi Sándor költészetének – a valódi, teljes értékű nacionalizmus – drámai képzeletvilágából. Az egybeesés jellemző: a reformkor, a pol-

61 Gulyás Ábel
A Magyar Péter fellépésével megjelenő üdvtörténeti toposzok a 2024 előtti Orbán-korszak retorikájában is azonosíthatók (a volt miniszterelnök eposzi jelzője – „nem igaza van, hanem igaza lesz" – is a prófétai szerepfelfogására utal), ergo, azok aligha jelentenek újdonságot a hazai közbeszédben.

gári modernizáció képzete zsidó-keresztény eszkatológiai képzet, ami úgy tudta átkeretezni a szittyaság és a világpolgárság küzdelmét, hogy magát az emberi létezést mélyebb eredeténél ragadta meg: az e világi történetekben való részvétel helyett a magasabb, szakrális történetben való kooperatív részvétellel. [62]

§16 Ez az a munka – a zsidó-keresztény üdvtörténet beágyazása – a modernitás (vagy éppen: a félperiférikus lemaradás) komplex körülményei közé –, amit annak idején a protestantizmus (lásd: Max Weber munkáját, mely szerint a modern piacgazdaság alapja a neokálvinista megváltástan és aszkézis)[10], majd a német idealizmus véghez vitt, és aminek befogadására Szkítia sztyeppéi évszázadokon át nem voltak hajlandóak. A pogány mítoszok – és az azokat oly érzékenyen foglalkoztató hiedelmek – túl erősnek bizonyultak. A történeti reformkor írásos hagyatéka részben ennek az ellenállásnak a látlelete: a *Szózat*, a *Himnusz*, Széchenyi *Napló*ja, vagy éppen Petőfi költészete a folyamatos kételkedésről szól, hogy a nemzet pusztulásával (azaz Herder jóslatával, a *Sturm und Drang* szerves-ciklikus világképével) szemben a megváltás valóban eljöhet-e; a kérdésről, hogy a sors győzedelmeskedik vagy az akarat képes-e felülírni a magyarság számára történetileg kijelölt utat: a hanyatlás útját, melyet a reformkor gondolkodói éleslátóan társítottak a szittya paranacionalizmus zsigeri haladásellenességével. Tehát még a reformkor hangütése sem a haladásba vetett bizalom, hanem a haladás, és ezzel az emberi akarat lehetőségeinek hol reménykedő, hol elutasító mérlegelése volt. A zsidó-keresztény üdvtörténet nem vált közös kerettörténetté, közös drámává, a szabadságharc leverésével és a kiegyezéssel pedig – ahogy FAM írja – visszatérhetett a kisnemesi önzés. „Mintha a reformkor küzdelmei és a szabadságharc meg sem történtek volna.”[11]

§17 A szabadságharc persze ‘56-ban sem nyert, ‘89–90-ben pedig valóban meg sem történt. 2010-ben a szittyaság nyert „szabadságharcot”, nem a nemzet. 2026-ban sem a „nemzet nyert” – ez a feltételezés valójában ugyanaz a nemzetellenes kirekesztés volna, mint ami az Orbán-korszakot kitöltötte – de (egyelőre) nyert a polgári modernizáció a szittyák és a kozmopoliták párbajával szemben. Látni kell azonban, hogy a polgári modernizáció nem a saját jogán nyert, hanem a zsidó-keresztény üdvtörténet narratív mintáin keresztül. Máshogy aligha nyerhetett volna, hiszen a polgári modernizáció nem mese; a társadalom képzeletvilága nem képes befogadni. A zsidó-keresztény eszkatológia viszont éppen arról szól, amit a polgári modernizáció is érvényesíteni kíván: az ember szuve-

62 **Gulyás Ábel**

Közhely, hogy a reformkorban formálódó nemzeti identitás a kereszténységgel analóg attribútumokkal jellemezhető, így megvoltak a saját szakrális jelképei, héroszai, alkalomadtán a júdásai is (Görgey). De a krisztusi hit univerzalista eszményével szemben egy adott, partikuláris kultúrát jelenítettek meg e nemzetek; sőt, egyéb lokális politikai és kulturális képződmények (a riválisnációk) ellenében határozták meg magukat. A nemzeti modernizáció épp ezért állt…

a teljes hozzászólás (2,6 ezer karakter) →

rén képességéről (melyet vagy a kegyelem, vagy az akarat, vagy ezek közösen vezérelnek) hogy szembeforduljon a világ és az élet oksági láncaival: a birodalmakkal (a Római Birodalommal) ugyanúgy, mint az e világi mitológiákkal és őstörténetekkel, melyek a származás és a privilégiumok közé szorítanák az emberi életet. Ugyanis ezek eleve nem az ember végtelen szabadságából indulnak ki, hogy a sorssal szemben egy üdvtörténet részesévé szegődjön, és részt vegyen az egyetemes igazság isteni restaurációjában (apokalipszis), hanem az emberi élet e világi meghatározottságából (ananké), végső soron az ember rabságából.[12] 63

§18 A zsidó-kereszténység, ahogy maga a modernség, emancipatorikus jellegű: eredendő beidegződése az ember felszabadítása. 2026 ebben az értelemben „átbillenés" – átbillentünk az ősiség pogány genealógiájából egy még ősibb – mert egyetemes – szakrális genealógiába. Ennek nyelvi megnyilvánulásai bontakoztak ki kampányszlogenek és technikák formájában. Az átbillenés magyarázhatja – és foglalja keretbe – a példátlan érzelmi felindulást is, ami az elmúlt két évet kitöltötte.

§19 Hogy az átbillenés tartós lesz-e – összefüggésben a polgári modernizáció kooperatív-autonomista lényegével –, rajtunk múlik. A pogány ősiség ilyen-olyan visszatérése nem kizárható. A történelemnek még mindig nincsen vége. De '48 óta talán most először éli át a széles társadalom meghatározó része azokat a szakrális energiákat, melyek történelmileg mindig is az újkorhoz csatlakozást fémjelezték. Hunor és Magor, az őstörténet hatalmával szemben megmutatkozik az üdvtörténet hatalma. Persze ez az élmény legalább annyira veszélyes, mint amennyire felemelő. Egy felelős nemzet pedig nem engedheti meg magának, hogy figyelmen kívül hagyja e veszélyeket.

63 **Farkas Attila Márton**

Az antik hagyomány, mely a nyugati civilizáció egyik fundamentuma a zsidó-keresztény mellett, előképe a mi demokráciánknak is, de egyes vélemények szerint ez inkább formai, intézményi tekintetben igaz. Nem akarok plagizálni, inkább idézek egy barátomtól, aki sokkal jobban foglalta össze ezt a gondolatot: „... a demokrácia nem csak politikai és államberendezkedési rendszer. Nem a politikának van demokratikus rendszere, hanem a demokráciának politikája, beleoldódva a...

a teljes hozzászólás (2,8 ezer karakter) →

Szerzői hozzászólások 4

60 **Csury Balázs** · kommentár

↑ vissza a szöveghez: E16 §10 · a margón

> *„...A nyugat hélium."*

A kelet-eszmének van még egy dimenziója, ha komolyan vesszük FAM kuruc–labanc tipológiáját. Keleten a magyar jobboldali identitásnak (ami magát a nemzet egyetlen hordozójának képzeli) sosem kell bárdolatlansága miatt szégyenkeznie. Szibériában nincs Beatrix királyné, aki az asztali illem miatt korholja a hungarus nemeseket,

nincs rizsporos II. József, nincsenek térítő papok, nincs latin ábécé, sőt, megbízható híradások szerint még jogállamisági mechanizmus sincs. Ez volt a valódi, kódolt hír, amit Julianus barát visszahozott nekünk Baskíriából: keleten senki sem néz le minket, sőt, mi nézhetünk le másokat, hiszen Közép-Ázsiához képest mi Párizs vagyunk. Ha politikailag haszontalan volt is a Türk Tanács, a csatlakozás lelki mozgatói között kiemelhető az a vágy, hogy Magyarország ne perifériája, hanem progresszív centruma legyen saját univerzumának. Ehhez a magyar új-jobboldalnak kétségbeesetten kellett gyűrögetnie a térképet, ami magyarázza az ünnepélyesen bejelentett és a jobboldali szavazók által is számontartott fantázia-identitások szervetlenségét, a magyar–japán rokonság, a türk–baskír–mongol nagycsalád üresen kongó címeit. Nem a diplomáciai tervezés vagy az identitáspolitika volt ezek mögött a lényeg, csak az, hogy a magyar szélsőjobboldal globálisan fontosnak érezhesse magát. Nem hagy nyugodni a közismert 2024-es Mandiner cikk↗ a keleti orientációról. „Jó lenne ahhoz a Nyugathoz tartozni, amit képzeltünk, de az már alig van, és nem lesz sokáig. Ahogy magunk mögött hagytuk a Keletet a X–XI. század után, úgy fogjuk magunk mögött hagyni ezt a nyugati vircsaftot, és visszatalálni a keleti gyökerekhez" – írta a szerző. Nincs sportértéke a reklámokkal teletömött, ócskán szerkesztett propagandalapot idézni, de a „Nyugat" címszóhoz kötődő cikkek irányítatlan szétágazó sokasága arra mutat, hogy az itteni írások nemcsak a patikamérlegen mért agitprop kommunikációt szolgálták, néhány szöveg a kormányzó oldal tudattalanjának kísérleti kisülését is engedte. Nem véletlen a hisztérikus hang: „Még az is lehet, hogy a jövő tankönyveiben ezt az ezer esztendőt csak afféle mellékszálként, a magyarság elvetélt nyugati orientációs kísérleteként fogják tanítani." Hogy a cikket nem követte világraszóló felháborodás, azt is mutatja, hogy Szent István országában ekkoriban nem üzemelt konzervatív párt.

2 321 karakter · hivatkozásai (H60)
Említi: Farkas Attila Márton

61 **Gulyás Ábel** · kommentár

↑ vissza a szöveghez: E16 §15 · a margón

> *„…Állításom, hogy 2024-től a magyar politika kilépett a mítoszok és a paranacionalizmus vérgőzös profaneitásának világából és belépett az újkor szakrális keretébe: a zsidó-keresztény üdvtörténetbe."*

A Magyar Péter fellépésével megjelenő üdvtörténeti toposzok a 2024 előtti Orbán-korszak retorikájában is azonosíthatók (a volt miniszterelnök eposzi jelzője – „nem igaza van, hanem igaza lesz" – is a prófétai szerepfelfogására utal), ergo, azok aligha jelentenek újdonságot a hazai közbeszédben.

295 karakter
Ugyanehhez a bekezdéshez: 62. Gulyás Ábel

62 **Gulyás Ábel** · kommentár

↑ vissza a szöveghez: E16 §15 · a margón

> *„…i a szittyaság és a világpolgárság küzdelmét, hogy magát az emberi létezést mélyebb eredeténél ragadta meg: az e világi történetekben való részvétel helyett a magasabb, szakrális történetben való kooperatív részvétellel."*

Közhely, hogy a reformkorban formálódó nemzeti identitás a kereszténységgel analóg attribútumokkal jellemezhető, így megvoltak a saját szakrális jelképei, héroszai, alkalomadtán a júdásai is (Görgey). De a krisztusi hit univerzalista eszményével szemben egy adott, partikuláris kultúrát jelenítettek meg e nemzetek; sőt, egyéb lokális politikai és kulturális képződmények (a rivális nációk) ellenében határozták meg magukat. A nemzeti modernizáció épp ezért állt közelebb a FAM által szittyanacionalizmusnak nevezett irányzathoz, mint az univerzalista kozmpolitizmushoz. A kereszténységből kiemelt és a magyar identitás részévé tett nemzeti szimbolika önmagában nem tudta megkülönböztetni ezt a politikai közösséget a vetélytársaitól (Szűz Máriára például a lengyelek és az ukránok is a patronájukként tekintettek), következésképpen a sajátosan magyarnak vélt múlt pogány elemei is dominánssá váltak a nemzettudat formálásában. A legismertebb ezek közül a hun származás hangsúlyozása, bár ezt kétségkívül megpróbálták szintetizálni a zsidó-keresztény hagyománnyal (lásd a Hunort és Magort Noé és Jáfet leszármazottjaiként leíró mítoszunkat). A premodern, nemesi nemzettudatot alapvetően meghatározó Werbőczy-féle eredettan hangsúlyozza, hogy Hunor és Magor leszármazottjainak egy része úr, a másik szolga: a Hármaskönyv szerint a harcosaikat véres karddal verbuváló hunok között is voltak a háború elől menekülő gyávák, akiket ezért kiközösítettek a nemzetből és szolgává tettek. „Ez a magyar parasztság jobbágyi állapotának Werbőczy-féle eredettana" – írja↗ a hagyományt ostorozó esszéjében FAM. Az ezen alapuló szittyanacionalizmus bizonyos vonásai a 19. századi eszmékben is tovább éltek, nem véletlen, hogy a nemzet szent költeményeiben „a hős Árpádnak hadai" és „Bendegúznak vére", vagyis az úri nemzet tradíciója is pozitív színben tűnik fel. Ez annak ellenére így van, hogy a reformkorban formálódó, emancipatív nemzettudat a rendiséggel összekötött *natio hungaricát* kívánta leváltani, a kiváltságok helyett a kultúrát és ennek részeként a magyar nyelvet tette az identitás alapjává. Béndek is hangsúlyozza, hogy a 'haza és haladás' eszménye mellett a reformkorban is megjelentek „a szittya paranacionalizmus zsigeri haladásellenességével" társítható gondolatok, ám ennek nem az az oka, hogy a „pogány mítoszok – és az azokat oly érzékenyen foglalkoztató hiedelmek – túl erősnek bizonyultak". Valójában abból fakadt a haladásellenesség, hogy a

modernizáció is a külhoni minták átvételéhez: uniformalizmushoz, tehát univerzalizmushoz kötődött, ami végső soron szembenállt a nemzeti identitás partikuláris természetével.

2 624 karakter · hivatkozásai (H62)
Ugyanehhez a bekezdéshez: 61. Gulyás Ábel
Említi: Farkas Attila Márton

63 **Farkas Attila Márton** · kommentár

↑ vissza a szöveghez: E16 §17 · a margón

> *„...ssal szemben egy üdvtörténet részesévé szegődjön, és részt vegyen az egyetemes igazság isteni restaurációjában (apokalipszis), hanem az emberi élet e világi meghatározottságából (ananké), végső soron az ember rabságából."*

Az antik hagyomány, mely a nyugati civilizáció egyik fundamentuma a zsidó-keresztény mellett, előképe a mi demokráciánknak is, de egyes vélemények szerint ez inkább formai, intézményi tekintetben igaz. Nem akarok plagizálni, inkább idézek egy barátomtól, aki sokkal jobban foglalta össze ezt a gondolatot: „... a demokrácia nem csak politikai és államberendezkedési rendszer. Nem a politikának van demokratikus rendszere, hanem a demokráciának politikája, beleoldódva a köznapi viszonyainkba, szokásainkba, észjárásunkba, reflexeinkbe, egész kultúránkba (a szó legtágabb értelmében), és egészséges esetben az élet egészét átható norma, mentalitás, magatartás. Egy szellemiség. Ez a szellemiség pedig érzésem szerint két keresztény fogalomba gyökerezik, két fogalom adja életerejét: a hiposztázis és a metanoia. A hiposztázis szó, ami a kereszténység első évszázadainak teológiai vitái nyomán rögzült a civilizációnkban, valami olyasmit jelent, hogy alapállás, megalapozottság, a teológiában pedig azt, hogy személy. Az a személy, aki szuverén, autonóm, zártságában is egész, egyszeri és megismételhetetlen; a személy, aki nem tulajdonságok halmaza, hanem önálló valóság, az a személy, ami a mi civilizációnk személye lett. A személy fogalom ebben az értelemben nem létezett előtte, és azt hiszem, egyértelmű, hogy enélkül a személy fogalom nélkül nincs európai civilizáció. A metanoia az Újszövetség megtérésként fordított görög fogalma, nem visszatérést jelent egy előző állapothoz, hanem újjászületést, teljes szellemi-lelki megújulást. Ezért mondja azt Tertullianus, hogy a keresztény lesz, nem születik. Ez az a gondolat, amiből a nyugati ember, függetlenül konkrét vallásosságától vagy vallástalanságától, az egyéni és közösségi döntési szabadságát eredezteti. Hiszen, ha levesszük a metanoia metafizikai kontextusát, akkor nem jelent mást, mint hogy bárkinek, bármilyen körülmények között, bármilyen múlttal a háta mögött lehetősége és joga van megtérni, tehát újjászületni, tehát változtatni életén, sorsán, szellemiségén, világlátásán. Joga van döntést hozni az életéről. A demokrácia végeredményben és leegyszerűsítve erről szól: felelős és autonóm személyek szabadon dönthetnek saját és közösségük sorsáról. Ennek a döntési szabadságnak az alapja a hiposztázis mint állapot, és a

metanoia mint dinamika, ez adja meg a választás jogát és lehetőségét. Választani életcélt, választani vallást, választani ideológiát, választani politikai pártot, átgondolni, meggondolni, álláspontot változtatni, újraértelmezni, megújulni stb. Ha nincs keresztény civilizációs közeg, magába foglalva ezt a két fogalmat, ez a vallásos gondolkodásból emanált, vallásos keretekből kilépő eszmény is szétreped." (Berettyán Nándor: *A nyugati demokrácia keresztény gyökerei*, kézirat)

2 765 karakter

Források

- Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021) – oldalak: 335, 376, 375, 336, 343, 349, 378, 368
- Karl Löwith: Weltgeschichte und Heilsgeschehen: Die theologischen Voraussetzungen der Geschichtsphilosophie (1953) – oldal: 352

Az esszé 12 lábjegyzete a kötet végén: Jegyzetek, E16 (276. o.)

Kapcsolatok

HOZZÁSZÓLTAK 4

- Csury Balázs: 60 (§10)
- Gulyás Ábel: 61 (§15), 62 (§15)
- Farkas Attila Márton: 63 (§17)

EMLÍTI 1

- Farkas Attila Márton 13×, először §2

KÖZÖS FOGALMAK MÁS ESSZÉKKEL

- Ács József: A technokrata mákonytól a sötét felvilágosodásig 4: közbeszéd, nacionalizmus, rendszerváltás, szittya nacionalizmus
- Éber Márk Áron: Elmúlt korok hordaléka 4: közbeszéd, nacionalizmus, rendszerváltás, szittya nacionalizmus
- Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika? 3: közbeszéd, nacionalizmus, rendszerváltás
- Kicsák Lóránt: Mindig volt és mindig lesz 3: közbeszéd, nacionalizmus, rendszerváltás
- Lendvai Zalán: A szittya nacionalizmusról 20 évvel később 3: nacionalizmus, rendszerváltás, szittya nacionalizmus
- Gulyás Ábel: Nemzeti technokrácia – a szakértelem visszatérése a honi retorikába 3: közbeszéd, nacionalizmus, rendszerváltás
- Tallár Ferenc: Liberális és illiberális demokrácia: egy egész két fele? 3: nacionalizmus, rendszerváltás, szittya nacionalizmus
- Csury Balázs: Gesta Hungarorum 3: közbeszéd, nacionalizmus, rendszerváltás

KÖZÖS FORRÁSOK

- Kicsák Lóránt: Mindig volt és mindig lesz: Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)
- Lendvai Zalán: A szittya nacionalizmusról 20 évvel később: Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)

- Kiss Lajos András: A politikai infantilizmus természetrajza: Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)
- Gulyás Ábel: Nemzeti technokrácia – a szakértelem visszatérése a honi retorikába: Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)
- Tallár Ferenc: Liberális és illiberális demokrácia: egy egész két fele?: Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)
- Teller Katalin: Cinizmus után az új cinizmus előtt?: Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)
- Csury Balázs: Gesta Hungarorum: Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)
- Éber Márk Áron: Elmúlt korok hordaléka: Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)

Az esszé minden hivatkozása a Hivatkozás indexben (E16) → · az esszé lábjegyzetei a kötet végén →

← Előző · E15
Éber Márk Áron: Elmúlt korok hordaléka

Jegyzetek

A tizenhat esszé szerzőinek saját lábjegyzetei, esszénként 1-től számozva. A szögletes szám a szöveg jelére, a ↑ vissza a bekezdésre mutat.

E2 · Kicsák Lóránt: Mindig volt és mindig lesz

[1] Farkas Attila Márton: *Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza*. Liget, 2021. ↑ §1 18

[2] I. m. 23. ↑ §1 18

[3] I. m. 7. ↑ §3 18

[4] Uo. ↑ §5 19

[5] I. m. 24. ↑ §7 19

[6] Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika? Liget, 2026. február ↑ §9 20

[7] Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza. Liget Műhely Alapítvány, 2021. 19. ↑ §17 22

[8] I. m. 8. ↑ §18 22

[9] I. m. 9. ↑ §19 23

[10] I. m. 21. ↑ §22 24

[11] I. m. 10. ↑ §26 25

E3 · Lendvai Zalán: A szittya nacionalizmusról 20 évvel később

[1] Farkas Attila Márton: *Miért nincs magyar nacionalizmus?* Liget, 2005/6, / illetve az *Arrobori* kötetben (2006 és e-könyv) ↑ §1 33

[2] Tölgyessy Péter: *Zsákutcából zsákutcába* (A magyar polgár tanulmánykötet), Magvető, 2016 ↑ §3 34

[3] Magyar Bálint: *A magyar maffiaállam anatómiája*, Noran Libro, 2005 ↑ §3 34

[4] Alexis de Tocqueville: *A demokrácia Amerikában*, Gondolat, Bp., 1983 ↑ §5 35

[5] Max Weber: *Gazdaság és társadalom*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1987 ↑ §6 35

E4 · Kiss Lajos András: A politikai infantilizmus természetrajza

[1] A józan politikai beszéd lényege; Arrobori tizenöt év után ↑ §1 39

[2] I. m. 20. ↑ §3 40

[3] I. m. 98. ↑ §3 40

[4] Lásd Kiss Lajos András: *Pillérek törmelékein*. Liget, 2003. 118. ↑ §3 41

[5] Farkas, *Arrobori…* 110. ↑ §4 41

[6] Dickens, Charles: *Nehéz idők*. Teuro Könyvkiadó, Budapest, 2002. 8. Ford.: Mikes Lajos ↑ §5 42

[7] Idézi Bauman, Zygmunt: *Les riches font-ils le bonheur de tous?* Armand Colin, Paris, 2014. 53. Angolból fordította Christophe Jacquet ↑ §5 42

[8] Mill, John Stuart: *A szabadságról. Haszonelvűség*. Magyar Helikon, Budapest, 1980. 142. Ford.: Pap Mária ↑ §5 42

[9] Bauman, i. m. 22. ↑ §5 43

[10] Farkas Attila Márton: *A baloldaliság útvesztői és zsákutcái*. Replika, 2013/2. szám 11–59. ↑ §6 43

[11] I. m. 32. ↑ §6 43

[12] L. Jean-Pierre Le Goff *Agonizál-e a baloldal?* (Le Goff, Jean-Pierre: *La gauche à l'agonie? 1968–2017*. Éditions Perrin, Paris, 2017.) ↑ §6 43

[13] Farkas, *A baloldaliság…*, 33. ↑ §6 43

[14] Vidal, Jordi: *Servitude & simulacre*. Éditions Allia, Paris, 2007. 92. ↑ §6 44

[15] Lásd Žižek, Slavoj: *Der Mut der Hoffnungslosigkeit*. S. Fischer Verlag GmbH, Frankfurt am Main, 2018. 261. ↑ §6 45

[16] Erről a „pálfordulásról" két érdekes könyvet is megjelentetett az amerikai újságíró és esszéista, Thomas Frank. Az első a *Miért szavaznak a szegények a jobboldalra* címmel eredetileg 2004-ben jelent meg angolul. A második címe: *Miért szavaznak a gazdagok a baloldalra,* amit 2016-ban publikált a szerző. ↑ §7 45

[17] Lásd Eribon, Didier*: Visszatérés Reimsbe*. Napvilág Kiadó, Budapest, 2024. 117–118. Ford.: Fáber Ágoston ↑ §8 46

[18] Farkas, *A baloldaliság…*, 53. ↑ §8 46

[19] I. m. 147–148. ↑ §8 47

[20] Michéa, Jean-Claude: *Impasse Adam Smith*. Brèves remarques sur l'impossibilité de dépasser le capitalisme sur sa gauche. Flammarion, Paris, 2006. ↑ §9 47

[21] Orwell, George: Charles Dickens. In. Uő.: *Az oroszlán és az egyszarvú. I-II*. Esszék, tanulmányok, publicisztikák. Cartafilus Kiadó, Budapest, 2000. II. kötet, 223. Ford.: Nóvé Béla ↑ §9 47

[22] I. m. 223. ↑ §9 47

[23] I. m. 223. ↑ §9 48

[24] Farkas, *A baloldaliság…*, 51. ↑ §10 48

[25] Orwell, George: Jegyzetek a nacionalizmusról. *Az oroszlán…*, I. kötet, 417. Ford.: Algol László ↑ §10 48

[26] Farkas, *A baloldaliság…*, 57–58.

↑ §11 49

E5 · Gulyás Ábel: Nemzeti technokrácia – a szakértelem visszatérése a honi retorikába

[1] Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza ↑ §1 54

[2] i. m. 27–28. ↑ §2 54

[3] Hannah Arendt: *Igazság és politika*. In.: Hannah Arendt: *Múlt és jövő között – Nyolc gyakorlat a politikai gondolkodás terén*. Fordította: Módos Magdolna, Osiris, Budapest, 1995. 246–247. 253. ↑ §7 56

[4] Leo Strauss: *Természetjog és történelem*. Fordította: Lánczi András. Pallas Stúdió, Budapest. 1999. 10–11. ↑ §9 56

[5] Legfőbb jellegzetessége épp az ideológia hiánya, a szakértőknek nevezett „kontraplátói bölcselők… soha nem nyilatkoznak afelől, hogy szerintük mi az igazi politikai filozófia és Staatskunst". Tamás Gáspár Miklós: *A magyar ideológia*. In: Tamás Gáspár Miklós: *Másvilág – Politikai esszék*. Új Mandátum, Budapest, 1994. 498–499, 502. ↑ §23 58

[6] Tamás Gáspár Miklós: *Pártharcok és „szakszerűség"*. In.: i. m. 228–229. ↑ §24 58

[7] MacIntyre, Alasdair. (1997). *A politikai, a filozófia és a közjó.* Fordította: Vitéz Viktória. In: Horkay Hörcher Ferenc (szerk.): *Közösségelvű politikai filozófiák*. Budapest, Századvég, 2002. 74. ↑ §25 59

[8] Hannah Arendt: i. m. 271. ↑ §27 59

[9] i. m. 259–264. ↑ §30 61

[10] Farkas: i. m. 110. ↑ §33 61

[11] i. m. 103–104. ↑ §34 61

[12] i. m. 98. ↑ §34 61

[13] i. m. 116–117. ↑ §35 62

[14] i. m. 112., 139. ↑ §36 62

[15] Leo Strauss: *Mi a politikai filozófia?* Fordította: Berényi Gábor, Világosság, XXXV. évf. (1994b) 7. sz. ↑ §36 62

[16] Farkas: i. m. 90. ↑ §36 62

[17] i. m. 91. ↑ §36 62

[18] i. m. 99. ↑ §37 62

[19] i. m. 90–91. ↑ §37 62

[20] i. m. 103. ↑ §38 62

[21] Ennek a típusnak Adolf Eichmann, a kiváló logisztikai szakember a megtestesítője, aki a Jeruzsálemben tett vallomása szerint nem volt náci, csak hozzáértőként teljesítette az állami megrendeléseket. i. m. 109. ↑ §38 62

[22] i. m. 98., 102. ↑ §38 63

[23] Az „56-os forradalom tanulságait levonó 'kádári kiegyezés' lényege, hogy a hatalom megengedte a magyar társadalomnak, vagy még inkább: elvárta, hogy elforduljon a közélettől – már csak a maga stabilitása és nyugalma érdekében is. Inkább műveld a kertecskédet, de ne foglalkozz politikával". I. m. 134. ↑ §41 63

[24] i. m. 133. ↑ §41 63

[25] Egy idő után már nem az egyre nagyobb ellátási nehézségekkel küzdő Szovjetunió eredményeivel, hanem a (geopolitikai) realitás jelszavával indokolták Magyarország megszállását, ami kínosan emlékeztet az Orbán-rezsim korifeusainak az orosz gázzal kapcsolatos magyarázatára. ↑ §41 63

[26] i. m. 135–136. ↑ §41 63

[27] i. m. 137–138. ↑ §41 64

[28] i. m. 133. ↑ §42 64

[29] A könyv kiemeli a közismert tényt, hogy hányszor tévedtek a magukat fellebbezhetetlen tekintélynek tételező gazdasági szakértők. Az 1929-es recesszió előtt a közgazdasági elit színe-java elmondta, hogy nem kell világválságtól tartani. Hasonló történt 2008 Magyarországán, amikor (még a Gyurcsány-kormány tárcavezetőjeként) Bajnai Gordon kifejtette: nem érdemes aggódni az amerikai bankválság beszivárgása miatt (Országgyűlési Napló, 2008. október 6.). FAM több példán bizonyítja, hogy az ilyen tévedések nem csorbítják a technokratát tekintélyét. ↑ §43 64

[30] Bajnait nem érdekelte az állampolgárok szimpátiájának megnyerése, sőt, kormánya tagjaival is aláíratott egy nyilatkozatot, hogy egyetlen párt színeiben sem indulnak a következő választáson. A régi római diktátorokhoz hasonlóan ő is olyan vezetőnek tekintette magát, akire a válság megoldása érdekében ruháznak hatalmat. ↑ §43 64

[31] Illés Gábor-Körösényi András: *Ortodoxia, heterodoxia és cselekvés: Bajnai Gordon és Orbán Viktor válságkezelése, 2009–2014*. In.: Körösényi András (szerk.): *Viharban kormányozni – politikai vezetők válsághelyzetekben*. MTA TK PTI, Budapest, 2017. 147–152. ↑ §43 64

[32] *Miért nincs magyar nacionalizmus?* ↑ §45 65

[33] Az antinacionalista Kádár-korszakban váltak a rendszerellenesség szimbólumává a nemzeti jelképek. A rendszerváltás után pedig „a baloldaliság lejáratása miatt a nacionalizmus maradt az egyetlen ideológia, aminek köntösében a diffúz elégedetlenség és a kollektív önvédelem megnyilvánulhat" – írta 20 évvel ezelőtt FAM ezt a 2010 után különösen igaznak ható mondatot. Már Magyar Péter megjelenése előtt is elsősorban a jobboldalról érkező kihívók (Vona Gábor, Márki-Zay Péter) mögé tudott felállni az Orbánnal szembeni ellenállás. ↑ §45 65

[34] A legszembeötlőbb különbség, hogy a szittyanacionalizmussal szemben határozott internacionalista beállítódás jellemzi a (magát az új jobboldali/patrióta internacionálé egyik vezető erejeként pozícionáló) kormánypártot. ↑ §45 65

[35] Magyar Péter 2025. október 23-i beszédében 56 másodperces csendet kért a nemzeti megbékélésért. ↑ §46 65

[36] Farkas: i. m. 123. ↑ §48 66

[37] „A kultúra nem egyéb, mint a hatalomvágy sajátos, partikuláris és provinciális formája (a kelet-európai gondolat 'lesülyedt', folklorizált Foucault). Az erkölcs az elnyomás álarca, az elvek csak a meztelen érdeket leplezik" – TGM-nek a '90-es évekbeli etnicista jobboldalról adott leírása tökéletesen illik a NER intellektuális verőembereinek gondolkodására. Tamás Gáspár Miklós: *Etnarchia és etnoanarchizmus*. In.: Tamás Gáspár Miklós: *Törzsi fogalmak I*. Atlantisz, Budapest, 1999. 330. ↑ §49 66

[38] Laki Lászlót idézi Éber Márk Áron: *Ellenhegemónia-építés – Hogyan politizálnak Antonio Gramsci követői és kisajátítói*. Eszmélet Alapítvány, Budapest, 2025. 116. ↑ §49 66

[39] Kovai Cecília–Pulay Gergely: *A kliens viszonyok mindennapi működése*. In.: Kovách Imre (szerk.): *Integráció, egyenlőtlenség, polgárosodás – A magyar társadalom a 2020-as évek elején 2*. HUN-REN Társadalomtudományi Kutatóközpont, Budapest, 2024. 233., 254–256. ↑ §51 67

[40] Nem állítom, hogy a Tisza a piacgazdaság igazságtalanságainak szabad utat engedő, neoliberális paradigma képviselője. A bejelentett intézkedések – így a rezsicsökkentés kiterjesztése a rászorulók (energiaszegények) számára vagy a fizessenek a gazdag oligarchák program – jó része balra tolná a jelenlegi berendezkedést. ↑ §51 67

E6 · Kovács Gábor: Mindig bontott téglából

[1] Ha valakit érdekel a téma, annak ajánlom *Totalitarizmus és fajelmélet* ↗ című írásomat ↑ §11 80

[2] A nemzetkarakterológiára vonatkozóan lásd: A volgai lovas esete az orosz medvével, a gall kakassal és az angol bulldoggal ↗ ↑ §13 81

E8 · Tallár Ferenc: Liberális és illiberális demokrácia: egy egész két fele?

[1] Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika ↑ §3 115

[2] Az *Arrobori*t az e-könyv alapján idézem. Oldalszámok zárójelben az idézet végén. ↑ §3 115

[3] A koncepció talán legjobb összefoglalóját illetően lásd: Farkas Attila Márton: *Szittya nacionalizmus vs. birodalmi progresszivizmus.* Replika 75 ↗, 169–199. De jelen van ez a koncepció az *Arrobori* „Miért nincs magyar nacionalizmus" c. fejezetében is. ↑ §4 116

[4] Kovács Gábor: *Mindig bontott téglából.* https://ligetmuhely.com/kovacs-gabor-mindig-bontott-teglabol/ ↑ §9 119

[5] Scheiring Gábor: *Az ellenhegemónia laboratóriumai. Orbán, Trump és a transzatlanti illiberális ökoszisztéma*. I-II. Új egyenlőség. https://ujegyenloseg.hu/az-ellenhegemonia-laboratoriumai-orban-trump-es-a-transzatlanti-illiberalis-okoszisztema-i/ ↗ ↑ §10 119

[6] William Robinson: The Crisis of Global Capitalism. Cyclical, Structural, or Systemic? In. Martijn Koning, Jeffrey Sommers (szerk.): *The Great Credit Crash*. Verso, 2010. ↑ §15 122

[7] A továbbiakban jelentős mértékben támaszkodom Körösényi András vezérdemokrácia-koncepciójára. Ennek elméleti alapját Körösényi már 2005-ben megjelent *Vezér és demokrácia* c. kötetében (L"Harmattan, 2205.) lefektette, és meggyőzően alkalmazta az Orbán-rezsimre 2017-ben megjelent *Weber és az Orbán-rezsim. Plebiszciter vezérdemokrácia Magyarországon* (Politikatudományi Szemle, XXVI. No 4.) c. tanulmányában. (Kibővített formájában: Körösényi András, Illés Gábor, Gyulai Attila: *Az Orbán-rezsim.* Ozirisz, 2020.) Figyelemre méltó, hogy az ellenzéki közvélemény milyen kevéssé fordult ehhez a koncepcióhoz, sőt, szerzőjében alkalomadtán a NER ideológusát vélte felfedezni. Körösényi személyes politikai állásfoglalását nem ismerem, de meggyőződésem, hogy ez a NER politikai berendezkedésének egyik legkitűnőbb, legátgondoltabb *tudományos igényű* elemzése, a tudomány weberi értelmében. ↑ §17 122

[8] A beszédeket illetően lásd: http://2010-2015.miniszterelnok.hu/beszed/ ↗ ↑ §17 123

[9] Eric Voegelin: *A politikai vallások*. Századvég, No. 59. (2011), 61. ↑ §22 125

[10] Max Weber: *Gazdaság és társadalom. 1.*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1987. 273. ↑ §23 126

[11] Weber: i. m. 248. ill. 250. ↑ §24 126

[12] Érdemes itt talán megjegyezni, hogy 2010 táján az Orbán mellett működő think tank a „konzervatív forradalom" programján dolgozva Voegelint – egy jellemző félreértés okán – amolyan főideológusává tette volna. Voegelin kétségkívül a modernitás és a szekularizáció kritikusa, de a Népet megtestesítő Führert és a fasizmust épp a modernitás jellegzetes termékeként elutasította. ↑ §25 127

[13] Alasdair MacIntyre: *Marxism and Christianity.* University of Notre Dame Press, 1984. 4. ↑ §27 128

E9 · Fleck Zoltán: Gyávák és sznobok a hatalom szolgálatában

[1] Kicsák Lóránt: *Mindig volt és mindig lesz*, Liget 2026 febr. 12. ↑ §4 138

[2] Ann Swidler: *Culture in Action: Symbols and Strategies*, American Sociological Review, 1996. vol. 51: 273–286. ↑ §5 139

[3] Marc Bloch: *A történész mestersége*, Osiris, 1996. ↑ §12 141

[4] Benedict Anderson: *Imagined Communities*, Routledge, 2008. ↑ §13 142

[5] Bloch, i. m. 78. o. ↑ §13 142

[6] Judith N. Shklar: *Ordinary Vices*, Harvard University Press, 1985 ↑ §15 143

[7] Pierre Bourdieu: *State Nobility*, Stanford University Press, 1996. ↑ §15 144

E10 · Ács József: A technokrata mákonytól a sötét felvilágosodásig

[1] https://www.textlog.de/kraus/aufsaetze/weltgericht/in-dieser-grossen-zeit
Kraus az írást a *Die Fackel* címmel kiadott, nagyrészt saját írásait tartalmazó lapjában jelentette meg, egyes passzusait később bedolgozta a magyarul 1977-ben megjelent *Az emberiség végnapjai* című terjedelmes könyvdrámájába. A mű főhőse a tarka, mégis a sajtó sugallta hamis kép alapján tájékozódó (illetve a tragikus vég felé sodródó) közvélemény. Mindmáig egyedülálló naturalizmussal ábrázolja a háborús társadalom teljes keresztmetszetét (ágyútöltelékek, hadirokkantak, parancsnokok, haditudósítók, spekulánsok, hadiszállítók, politikusok, arisztokraták, költők, kávéházi Konrádok). A rövid, filmszerű snittekben mindenki a maga nyelvi közegében és a maga (általában megrendítően szűk látókörű) felfogása szerint fejti ki nézeteit és cselekszik, s ebből áll össze a nagy tragédia. ↑ §4 154

[2] Jacques Ellul: *Propaganda* ↑ §8 155

[3] Kosztolányi Dezső: *Esti Kornél,* Negyedik fejezet ↑ §26 157

[4] https://ligetmuhely.com/klima-ketely-propaganda ↑ §31 158

[5] Például az Európa északi országait tömörítő Északi Tanács 2026 februárjában még jelentést adott ki a Golf-áramlat szállította hőt észak felé továbbító atlanti meridionális áramlási rendszer (AMOC) összeomlásának lehetséges hatásairól, mely az átlaghőmérséklet növekedésének megállítása érdekében a szén-dioxid kibocsátásának erőteljes mérséklését tartja helyesnek. A jelentés apropóját a klímatudósok egy csoportjától 2024-ben hozzájuk érkezett nyílt levél adta (https://en.vedur.is/media/ads_in_header/AMOC-letter_Final.pdf). Az elképzelt összeomlás lehetséges hatásait szimulációval érzékeltették. A levél aláírói még az IPCC 2023-as jelentését is óvatoskodónak ítélik. Ott ugyanis az áll: „Közepes bizonyossággal állítható, hogy az Atlanti-óceán meridionális áramlási rendszere 2100 előtt nem omlik hirtelen össze." ↑ §31 158

[6] *Three tough truths about climate* ↑ §31 158

[7] Farkas Attila Márton: *A technokrata mákony* ↑ §36 159

[8] L. Cselik Ágnes: *Mi lesz?* ↑ §41 160

[9] https://bostonraremaps.com/inventory/technocracy-inc-technate-of-america-1940 ↑ §41 160

[10] Zbigniew Brzezinski: *Between Two Ages, America's Role in the Technetronic Era,* The Viking Press, New York, 1970 ↑ §44 161

[11] https://technocracyinc.org/ ↑ §48 162

[12] Sergey Brin and Lawrence Page: *The Anatomy of a Large-Scale Hypertextual Web Search Engine* ↑ §51 162

[13] Z. Karvalics László: Egy pozitív kiberlátomásról ↑ §54 163

[14] *Peter Thiel az MCC Feszten: Négyzetre emeljük a tudást!* ↑ §57 164

[15] https://en.wikipedia.org/wiki/Dark_Enlightenment ↑ §59 164

[16] *The Dark Enlightenment, by Nick Land* ↑ §59 164

[17] Nick Land: *A Quick-and-Dirty Introduction to Accelerationism,* ↑ §67 166

[18] *97 éves a Futurista kiáltvány* ↑ §68 166

[19] *Patchwork: A Political System for the 21st Century* ↑ §68 166

[20] *The Network State* ↑ §69 167

[21] Kiss Lajos András: *A lustálkodás védelmében* ↑ §71 167

[22] https://en.wikipedia.org/wiki/Neuralink ↑ §73 168

[23] *The Techno-Optimist Manifesto* ↑ §75 168

[24] *Marc Andreessen on AI, Tech, Censorship, and Dining with Trump* ↑ §96 170

[25] https://en.wikipedia.org/wiki/Joshua_N._Haldeman ↑ §100 171

[26] Ezt onnan tudjuk, hogy 1940. október 8-án a kanadai rendőrség letartóztatta, mert a Technocracy Inc. ott illegális szervezetnek számított. Az eseményről sajtóhírt tettek közzé. https://www.newspapers.com/article/the-leader-post-police-hold-technocrat-h/101818960/ ↑ §100 171

[27] https://en.wikipedia.org/wiki/SpaceX_Mars_colonization_program ↑ §100 172

[28] Z. Karvalics László: *Humanoid robotok. Mivégre is?* ↑ §100 172

[29] https://en.wikipedia.org/wiki/Freedom_Cities ↑ §103 172

[30] Iain Davis: *City-States Without Limits – Part 1*, *Part 2* ↑ §103 172

[31] Ernst Bloch: *Das Prinzip Hoffnung.* Bd. 2., 1054. o, idézi Király Jenő: *A mai film szimbolikája*, 17. o. ↑ §104 173

[32] https://www.praxisnation.com/ ↑ §107 173

[33] *'I went to Greenland to try to buy it': Meet the founder who wants to recreate Mars on Earth* ↑ §107 173

[34] *Juan Orlando Hernández, Former President of Honduras, Sentenced to 45 Years in Prison for Conspiring to Distribute More Than 400 Tons of Cocaine and Related Firearms Offenses* ↑ §109 174

[35] https://www.prospera.co/en/solutions/manufacturing ↑ §109 174

[36] https://liberland.org/ ↑ §112 174

[37] https://anniversary.ll.land/ ↑ §112 175

[38] Z. Karvalics László és Nagy Gábor Dániel: *„Prokrusztész nélküli világ? Blokklánc és társadalmi makroevolúció”, Információs Társadalom,* XVII. évf. (2017) 3. szám, 7–38. old. ↑ §116 176

[39] Ezt foglalja össze Aaron Day *Hijacking the Bitcoin* című írása, nyilvános forrásokra, hivatalos vizsgálatokra, illetve a nagy bankárokkal a techcégekkel is kiterjedt kapcsolatokat fenntartó, koncepciógyártó és hálózatszervező Jeffrey Epstein eddig nyilvánosságra hozott levelezésére támaszkodva. A bitcoin fejlesztői 2015-ig egy nonprofit szervezeten keresztül finanszírozták a rendszer fejlesztését, ez a struktúra azonban botrányok és pénzügyi problémák miatt szétesett. A finanszírozást azonnal átvette az MIT (az Egyesült Államok nagy hagyományú műszaki egyeteme és kutatóközpontja) egyik Epstein finanszírozta programja. Akkor terelték a fejlesztést más utakra, mely fizetőeszközként versenyképtelenné tette a bitcoint, befektetési célponttá alakítva. ↑ §117 176

[40] Jacques Ellul: *Perspectives On Our Age, Jacques Ellul Speaks on His Life and Work* ↑ §129 178

[41] Farkas Attila Márton: *Szittya nacionalizmus vs. birodalmi progresszivizmus.* Az öngyarmatosítás két formája Magyarországon. Replika, 75 (2011/2. szám), 196. ↑ §142 180

[42] Z. Karvalics László: *Búcsú Arkhimédésztől* ↑ §146 181

E12 · Cselik Ágnes: A nyelv mint hatalomtechnikai eszköz

[1] FAM:8. ↑ §2 201

[2] Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika ↑ §3 201

[3] (János, 1:1) ↑ §6 202

[4] Fabiny, Tibor: *Northrop Frye a nyelvről, a jelentésről és az igazságról.* Alkalmazott Nyelvtudomány, Különszám, 2024/1. szám, 63. ↑ §8 202

[5] Farkas György: *Orbán Isten kegyelméből kormányoz*. 24.hu; 2017.10.31. ↑ §9 203

[6] Molnár Réka: *Kormányszóvivő: Az nem penész volt a kórház konyhájában, csak zsírra szállt por*. Telex; 2024. augusztus 22. ↑ §11 203

[7] Jean-Claud Carriére – Jean Delameu – Umberto Eco – Stephen Jay Gould: *Beszélgetések az idők végezetéről*. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1999. p. 149. ↑ §20 205

E13 · Teller Katalin: Cinizmus után az új cinizmus előtt?

[1] Farkas Attila Márton: *Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika?* In: Liget, 2026. február 9., ↑ §1 209

[2] Az *Arrobori*-rovat két szerzője, Kovács Gábor és Tallár Ferenc a politikum mint olyan végleges felbomlását diagnosztizálja, amely felszámolja a FAM által még tételezett dialektikus logikát is, radikális törést okozva. ↑ §2 209

[3] Magyarul l. Cseke Ákos rövid összefoglalóját három meghatározó nyugati gondolkodóról: *Mi a cinizmus? Vázlat Sloterdijk, Foucault és Onfray cinizmus-koncepciójáról*. In: Korunk 2018/8., 106–116. o., illetve angolszász nyelvterületre koncentrálva David Mazella: *The Making of Modern Cynicism. Charlottesville*, University of Virginia Press, 2007. ↑ §2 210

[4] TACC: Разговор Путина о конфликте на Ближнем Востоке ↗. Обсуждение с лидерами стран региона [Razgovor Putyina o konfliktye na Blizsnyem Vosztoke. Obszuzsgyenyije c ligyerami sztran regiona; Putyin közel-keleti konfliktusról folytatott tárgyalása. Megbeszélés a régió országainak vezetőivel], 2026. március 2. ↑ §2 210

[5] Vö. Ernesto Laclau: *A populista ész*. Ford. Csordás Gábor. Budapest, Noran – Libro, 2011. ↑ §2 210

[6] Vö. Lendvai Zalán, Gulyás Ábel és különösen Fleck Zoltán ↗ írásai mellett legfőképp Cselik Ágnes esszéjét. ↑ §3 210

[7] A paradoxon nyelvelméleti, filozófia- és logikatörténeti alakváltozatairól l. átfogóan Richard L. Kirkham: *Theories of Truth. A Critical Introduction*. Cambridge, Mass., MIT Press, 1992, 271–307. o. ↑ §3 210

[8] Jürgen Habermas: *A kommunikatív cselekvés elmélete*. Ford.: Ábrahám Zoltán é. m. Budapest, Gondolat Kiadó, 2011, főként 215–224. o. ↑ §5 211

[9] Almási Miklós: *A cinizmus, egy magatartás vitája önmagával*. In: Kritika, 1966/6., 10–19. o., itt 10. o. ↑ §6 211

[10] I. m., 11. o. ↑ §6 212

[11] I. m., 12. o. ↑ §6 212

[12] I. m., 13. o. ↑ §6 212

[13] I. m., 14. o. ↑ §6 212

[14] I. m., 17. o. ↑ §6 212

[15] I. m., 19. o. ↑ §6 213

[16] I. m., 14. o. ↑ §7 213

[17] Vö. Peter Sloterdijk: *Kritik der zynischen Vernunft*. 2 kötet. Frankfurt am Main, Suhrkamp, 1983. (Magyarul részletek olvashatók az előszóból: *A cinikus ész kritikája*. Ford.: V. Szabó László. In: Pro Philosophia Füzetek 1999/19–20., 139–147. o.) Az esszéként aposztrofált írás mind a mai napig provokatívnak bizonyul: talán a legradikálisabb bírálatot egy *Gestalten der Faschisierung* (A fasizálódás alakjai) címmel nemrég indított könyvsorozat első, Sloterdijk írásainak szentelt darabja adja, amelyben például Jan Rehmann és Thomas Wagner a filozófus életművét és elitizmusát górcső alá véve állítja fel azt a látleletet, hogy Sloterdijk cinizmus-bírálóból az uralom (fasisztoid) cinikusa lett (Jan Rehmann – Thomas Wagner: *Sloterdijks Weg vom Zynismus-Kritiker zum Herrschaftszyniker*. In: Klaus Weber [szerk.]: *Sloterdijk – aristokratisches Mittelmaß & zynische Dekadenz*. Hamburg, Argument, 2022, 43–79. o.). ↑ §8 213

[18] Thomas Zinsmaier: *Zynismus, Kynismus*. In: Gert Ueding (szerk.): Historisches Wörterbuch der Rhetorik. 9. kötet: St–Z. Tübingen, Niemeyer, 2009, 1594–1606. h., itt: 1595. h. ↑ §8 214

[19] I. m., 1600–1603. h. ↑ §8 214

[20] I. m., 1603. o. ↑ §8 214

[21] Jacques Rancière: *A politika esztétikája és a tudás poétikája* ↗ ↗(1994). Ford.: Juhász Péter. In: Cirka 2018. március. *Arrobori*-fejtegetéseiben a társadalmi képzelet szerepét emlegetve Kicsák Lóránt is igen közel kerül ahhoz, amit Rancière az „érzékelhető felosztásának" nevez. ↑ §9 215

[22] Kiss Lajos András *Arrobori*-tanulmányában elítélően említi a posztfeminizmus vadhajtásait, ám nem tér ki a feminizmus erősségeire, miközben a Rancière-éhez igen közel álló gondolatokat idéz Didier Eribontól. ↑ §9 215

[23] Vö. elsősorban Judith Butler: *Jelentős testek. A „szexus" diszkurzív korlátairól* (1993). Ford.: Barát Erzsébet – Sándor Bea. Budapest, Új Mandátum, 2005. ↑ §9 215

E14 · Csury Balázs: Gesta Hungarorum

[1] Farkas Attila Márton: *Arrobori – A honi politikai közbeszéd természetrajza*. Liget, 2006. 366. ↑ §2 222

[2] i. m. 118. ↑ §3 222

[3] i. m. 369. ↑ §3 222

[4] i. m. 340. ↑ §3 222

[5] i. m. 7. ↑ §3 222

[6] i. m. 136. ↑ §4 223

[7] i. m. 328. ↑ §5 223

[8] Dobos Ilona: *Paraszti szájhagyomány, városi szóbeliség*. Gondolat, 1986. 142–143. ↑ §6 224

[9] i. m. 152. ↑ §6 224

[10] i. m. 154. ↑ §6 224

[11] i. m. 158. ↑ §6 224

[12] i. m. 163. ↑ §7 225

[13] Johan Huizinga: *A középkor alkonya – Az élet, a gondolkodás és a művészet formái Franciaországban és Németalföldön a XIV. és XV. században* (ford.: Szerb Antal). Helikon, 1976. 14–15. ↑ §9 226

[14] Kicsák Lóránt: Hogy húsz év múlva ne ez a… ↗ ↑ §22 231

E15 · Éber Márk Áron: Elmúlt korok hordaléka

[1] Hadd idézzem itt Orbán Viktor egyik őszinte megszólalását. A 2022-es országgyűlési választásokon aratott győzelmét követően tartott nemzetközi sajtótájékoztatójának egy pontján Gyurcsány Ferenc 2006-os politikai manővereire utalt. Orbán Viktor egy újságírói kérdésre ezt válaszolta, miközben önkéntelenül fel-feltörő nevetésével küszködött: „Nézze, én láttam olyat, hogy valaki a választások után megváltoztatta a politikáját, de annak nem lett jó vége. Bizonyos szempontból még mindig abból élünk, hogy egyszer egy ilyen hiba elkövettetett…" Majd a választókra utalva nem sokkal később hozzátette: „… aki átveri őket, annak nem felejtik el, amíg él". Orbán Viktor miniszterelnök nemzetközi sajtótájékoztatója. *M1 híradó,* 2022. április 6. 54:15–54:29, valamint: 55:07–55:10. https://www.youtube.com/watch?v=2da6S7E1lqc ↗. ↑ §2 242

[2] Erre hívja fel a figyelmet Farkas Attila Márton, amikor két évtized távolából visszatekint egykori könyvére: Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika? ↑ §3 242

[3] Farkas Attila Márton: *Arrobori: A honi politikai közbeszéd természetrajza*. Budapest: Liget Műhely Alapítvány, 2021. (Első megjelenése: 2006.) ↑ §3 243

[4] A teljes változat: Farkas Attila Márton: A létezett szocializmus leghalálosabb bűne ↗. Liget, 2005. 2. lapszám (február). Valamint első fejezetként: In uő.: *Arrobori: A honi politikai közbeszéd természetrajza.* Budapest: Liget, 2021. (2005.) 26–82. old. A rövidített változat: Farkas Attila Márton: *Sosem voltak baloldaliak: Avagy: szavazzunk-e az MSZP-re? Indymedia,* 2006. augusztus 19. ↑ §9 244

[5] Lev Davidovics Trockij: *Az elárult forradalom.* (Ford.: Nagy Balázs.) Budapest: Áramlat Kiadó, 1990. (1936). ↑ §10 244

[6] FAM 2021 42. old. ↑ §11 245

[7] FAM 2021. 42. old. ↑ §12 245

[8] FAM 2021. 34. old. Hogy FAM műve olykor igazságtalan és túlzó, azt valóban a műfaj részének látom. ↑ §12 245

[9] FAM 2021. 42–43. old. (Kiemelés az eredetiben.) ↑ §13 246

[10] FAM 2021. 43. old. ↑ §14 246

[11] FAM 2021. 43. old. ↑ §14 246

[12] FAM 2021. 53. old. (Kiemelés az eredetiben.) ↑ §15 246

[13] FAM erről főként egy másik tanulmányában ↗ és Arrobori-fejezetben írt bővebben. Valamint hetedik fejezetként: *A honi politikai közbeszéd természetrajza.* 335–379. old. Később, továbbgondolva: Farkas Attila Márton: *Szittya nacionalizmus vs. birodalmi progresszivizmus: Az öngyarmatosítás két formája Magyarországon*. Replika, 2011. 75. lapszám, 169–199. old. ↑ §16 247

[14] FAM 2021. 53–54. old. ↑ §16 247

[15] FAM 2021. 54. old. (Kiemelés az eredetiben.) ↑ §17 247

[16] FAM 2021. 54. old. ↑ §18 248

[17] E fogalmi megkülönböztetés forrása: Ernst Cassirer: Dingbegriffe und Relationsbegriffe. In uő.: *Substanzbegriff und Funktionsbegriff: Untersuchungen über die Grundfragen der Erkenntniskritik.* Berlin: Verlag von Bruno Cassirer, 1910. 1–34. old. A szubsztanciális és relacionális elemzés megkülönböztetéséhez: Pierre Bourdieu: *A gyakorlati észjárás: A társadalmi cselekvés elméletéről.* (Ford.: Berkovits Balázs.) Budapest: Napvilág Kiadó, 2002. (1994.) 7, 13, 51. old. ↑ §19 248

[18] FAM 2021. 55. old. (Kiemelés az eredetiben.) ↑ §19 248

[19] Ide kívánkozik FAM egy későbbi elemzése is a baloldalról: Farkas Attila Márton: *A baloldaliság útvesztői és zsákutcái*. Replika, 2013. 83. lapszám, 11–59. old. Igen izgalmas intellektuális utazás volt számomra újraolvasni és Kiss Viktor új könyvével mutatott párhuzamait feltárni: Kiss Viktor: *A radikális paradoxon.* Budapest: Napvilág Kiadó, 2025. ↑ §20 249

[20] FAM 2021. 43–44. old. ↑ §22 249

[21] FAM 2021. 44. old. ↑ §24 250

[22] FAM 2021. 91. old. (Kiemelés az eredetiben.) ↑ §25 250

[23] FAM 2021. 92. old. ↑ §26 250

[24] FAM 2021. 93. old. ↑ §26 251

[25] FAM 2021. 7. old. ↑ §30 251

[26] FAM 2021. 43. old. ↑ §30 252

[27] Elemző esszét tett közzé Csury Balázs nemrégiben Politikai alkímia ↗ címmel. ↑ §32 252

E16 · Béndek Ábris: Egy még ősibb eredet?

[1] Farkas Attila Márton: „Miért nincs magyar nacionalizmus?" in: *Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza* (Liget Műhely Alapítvány, 2021), 335-79. ↑ §2 256

[2] 376. ↑ §3 256

[3] 375. ↑ §3 256

[4] 336–349. ↑ §4 257

[5] 343. ↑ §4 257

[6] 349. ↑ §5 257

[7] 378. ↑ §6 257

[8] 368–369. ↑ §11 259

[9] Karl Löwith, *Weltgeschichte und Heilsgeschehen: Die theologischen Voraussetzungen der Geschichtsphilosophie* (Stuttgart: W. Kohlhammer, 1953). ↑ §15 260

[10] Max Weber. *Die protestantische Ethik und der Geist des Kapitalismus* (Tübingen: Mohr, 1934). ↑ §16 261

[11] 352. ↑ §16 261

[12] Apokalipszis és ananké ellentétpárját lásd Hamvas Béla életművében, nevezetesen: „Athén és Jeruzsálem” in *Krízis és katarzis* (Medio, 2019). ↑ §17 262

Szerzői hozzászólások

A vita 63 hozzászólása a kézirat sorrendjében. Mindegyik a gazdaesszé hivatkozott bekezdésére és a teljes szövegére mutat. A második körben 11 hozzászólásra érkezett válasz; ezeket a `válasz` jel mutatja.

№	HOZZÁSZÓLÓ	ESSZÉ	HELY	KEZDETE	KARAKTER
1	Kicsák Lóránt	E1 Farkas Attila Márton	§3 7	Kiemelt figyelmet kell fordítanunk erre a megállapításra és a megfogalmazásra. A „tahóság”…	8 904
2	Csury Balázs `válasz: Farkas Attila Márton`	E1 Farkas Attila Márton	§4 8	Ha ma íródnának az Arrobori-esszék, talán helyet kapna közöttük a NER woke-vonásainak bemu…	1 453
3	Teller Katalin `válasz: Farkas Attila Márton`	E1 Farkas Attila Márton	§7 8	Bár a diagnózissal messzemenően egyetértek, kétségeim vannak afelől, hogy ma kívánatos len…	1 224
4	Teller Katalin	E2 Kicsák Lóránt	§8 20	Kétséges számomra, hogy felszámolhatók-e így a hatalmi struktúrák. Az önreflexió bár finom…	541
5	Farkas Attila Márton	E2 Kicsák Lóránt	§14 22	Ez a mi nagy paradoxonunk: ha a szabadságot és autonómiát felülről tervezik és adagolják,…	412
6	Farkas Attila Márton	E2 Kicsák Lóránt	§23 24	De ezt az elitek teszik, mindig ők konstruálják a társadalmi tudatot, s vele végső soron m…	443
7	Teller Katalin	E2 Kicsák Lóránt	§28 26	Ez az eszmefuttatás akaratlanul is Ernst Bloch „konkrét utópia” fogalmát juttatja eszembe,…	207
8	Teller Katalin	E2 Kicsák Lóránt	§37 28	Theodor W. Adorno javaslata itt bizonyára az lenne, hogy ezt a munkát leginkább a művészet…	353
9	Farkas Attila Márton	E3 Lendvai Zalán	§7 36	És vele magának az országnak a szó szerinti elsorvasztását is. Szomorú és groteszk párhuza…	602
10	Teller Katalin	E4 Kiss Lajos András	§6 45	Kérdéses marad számomra a példa érvelésbeli hatékonysága – ha jól értem, Kiss Lajos András…	650
11	Csury Balázs	E4 Kiss Lajos András	§6 45	Amit Kiss Lajos András posztfeminizmusnak nevez, szerintem egyáltalán nem idegen sem a fem…	2 583
12	Farkas Attila Márton	E4 Kiss Lajos András	§7 45	A magam részéről osztom (s valamilyen formában ez az Arroboriban is megjelenik) ama nézete…	1 385
13	Teller Katalin	E5 Gulyás Ábel	§29 60	A legmélyebben egyetértek ezzel – és jól példázza a kint-bent kettősség gyilkos dilemmáját…	750
14	Farkas Attila Márton `válasz: Gulyás Ábel`	E5 Gulyás Ábel	§31 61	A technokrata nyelvezet lényegében ugyanazt a funkciót (vagy legalább hasonló funkciót) lá…	1 325
15	Kiss Lajos András `válasz: Gulyás Ábel`	E5 Gulyás Ábel	§36 62	Jean-Pierre Le Goff írja, hogy a menedzserkapitalizmus diskurzusa a sürgősség/sürgetés ell…	4 673
16	Csury Balázs `válasz: Gulyás Ábel`	E5 Gulyás Ábel	§53 68	Lengyel László írja a közgazdász szakmában örökös pénzügyminiszternek nevezett Hetényi Ist…	2 518
17	Farkas Attila Márton	E6 Kovács Gábor	§12 80	Itt kicsit tévedtem, mert a magyarországi „zsidókérdés”, vagyis a holokauszt fel nem dolgo…	1 556
18	Kovács Gábor · önkommentár	E6 Kovács Gábor	§21 84	Azt hiszem, két lehetőség merült itt fel – ahogyan a magyar történelemben több ízben is me…	1 889

№	HOZZÁSZÓLÓ	ESSZÉ	HELY	KEZDETE	KARAKTER
19	Farkas Attila Márton válasz: Tevesz László	E7 Tevesz László	§4 89	Bár utálok aktuálpolitikát behozni ebbe az intellektuális mezőbe, a Tisza teljes győzelme…	1 746
20	Kicsák Lóránt	E7 Tevesz László	§5 89	Az igazságosságról folytatott nyilvános, demokratikus párbeszéd azért nem lehet kevés, mer…	4 341
21	Csury Balázs válasz: Tevesz László	E7 Tevesz László	§66 107	A nemzetszervezés sok szempontból nagyon hasonlónak tűnik a demokrácia-szervezés munkájáho…	3 348
22	Vörös István	E8 Tallár Ferenc	§1 114	AZ ELSŐ AUTÓMÁRKÁK FURCSA NEVE ÉS TÍPUSAI	1 476
23	Farkas Attila Márton	E8 Tallár Ferenc	§5 117	Sokszor elmondtam máshol is, de az Arroboriban is hangsúlyozom, hogy az öngyarmatosítás e…	1 558
24	Kiss Lajos András	E8 Tallár Ferenc	§6 117	Akkoriban igen kevesen sejthették, amiben a kádári éra utolsó évtizedében megerősödő techn…	4 380
25	Farkas Attila Márton	E8 Tallár Ferenc	§14 121	Kétségtelenül így van. Ugyanakkor mégis töretlenül jelen van mind a gazdaságban, mind a ku…	1 569
26	Teller Katalin	E8 Tallár Ferenc	§20 125	A (nép)képviselet kérdése azt hiszem, minden politikai irányzat számára égető, mégpedig ki…	1 125
27	Kovács Gábor	E8 Tallár Ferenc	§26 127	Valamikor 2025 késő őszén jelent meg Metz Rudof és Köves Veronika könyve: A Magyar Péter-j…	4 222
28	Vörös István	E9 Fleck Zoltán	§1 137	AZ ÖNCSALÁS TÚLZÁSAI	402
29	Kicsák Lóránt	E9 Fleck Zoltán	§4 138	Illesszük ide az első bekezdés megállapítását: „Bizonyosan szükség lenne politikai közössé…	3 005
30	Lendvai Zalán	E9 Fleck Zoltán	§5 139	Az elmúlt évek hazai szellemi és politikai elitjeinek többsége között széleskörű konszenzu…	916
31	Teller Katalin	E9 Fleck Zoltán	§5 139	Pontosan. Már évek óta foglalkoztat az a gondolati hagyomány, amelyben a lumpenproletariát…	891
32	Vörös István	E9 Fleck Zoltán	§5 139	DEMAGÓG TRIPTICHON	1 537
33	Farkas Attila Márton	E9 Fleck Zoltán	§12 142	Vajon miért termelt ki magaskultúrát és remekműveket, miért teremtett zenét, költészetet,…	1 639
34	Kicsák Lóránt	E9 Fleck Zoltán	§16 144	Fentebb szó esik arról, hogy „önmagában a demokratikus jogállam intézményi helyreállítása,…	4 330
35	Farkas Attila Márton	E10 Ács József	§13 156	Ez aztán a démoni: a rendszer kikezdhetetlenségét annak véleménypluralizmusa, ideológiai s…	1 470
36	Cselik Ágnes	E10 Ács József	§19 157	Az ember szorong, a technika nem. A technikát gátlástalanul kihasználó, hatalomra törő gaz…	1 539
37	Farkas Attila Márton	E10 Ács József	§31 158	Véleményem szerint az arrobori, a paota és a kun absztrakt fogalmak. Az arrobori a mindenk…	435
38	Farkas Attila Márton	E10 Ács József	§41 160	Ez a fasizmus-kommunizmus kikristályosodott esszenciája volt azok ideológiái nélkül. Amoly…	560
39	Cselik Ágnes	E10 Ács József	§50 162	Az erőpolitika világkorszakában az arroboriális virágzás a Szilícium-völgy oligarcháira, a…	1 331
40	Vörös István	E10 Ács József	§72 167	A JÖVŐ ISKOLÁJA	779

№	HOZZÁSZÓLÓ	ESSZÉ	HELY	KEZDETE	KARAKTER
41	Vörös István	E10 Ács József	§73 168	A SÖTÉT FELVILÁGOSODÁS ÉS AZ ÚJ FELVILÁGOSODÁS HARCA	907
42	Teller Katalin	E10 Ács József	§112 175	Anélkül, hogy behatóbb ismereteim lennének az itt igen szépen részletezett, kontextualizál…	564
43	Cselik Ágnes	E10 Ács József	§154 183	Az ember nélküli jövő kínzó lehetőségére példa lehet Isaac Asimov A végső kérdés című nove…	657
44	Kovács Gábor	E10 Ács József	§159 185	Az irányzat nem a semmiből pattant elő. Képviselői – így vagy úgy – erősen kötődnek az ész…	1 891
45	Cselik Ágnes	E10 Ács József	§159 185	A könyörtelen logikával, részletesen bemutatott, emberhez nem méltó új, most formálódó vil…	1 064
46	Lendvai Zalán	E11 Vörös István	§1 197	Fodrozódik a felszín, egyre közelebb hajolsz, a kosztól nem látod a tó alját, ami lehet ha…	241
47	Farkas Attila Márton	E11 Vörös István	§3 197	Elég híres példája ennek Lewis Carroll Jabberwocky, magyarul Gruffacsór című verse. Carrol…	661
48	Farkas Attila Márton	E12 Cselik Ágnes	§21 205	Az esszében nem véletlenül kap külön fejezetet a szómágia. Hogyan működik a szómágia? A me…	1 168
49	Teller Katalin	E12 Cselik Ágnes	§21 205	Igen, mindenképp. Kérdés (volt és talán még marad is) számomra, hogy a szatirikus nyelvhas…	908
50	Farkas Attila Márton	E13 Teller Katalin	§5 211	Ebben az esszében nagyon megfogott a cinizmus fajtáinak és szintjeinek megkülönböztetése,…	1 805
51	Gulyás Ábel válasz: Teller Katalin	E13 Teller Katalin	§9 215	Az idézet szerint a cinikus beszédmód FAM esszéinek egyik visszatérő problémájára kínál me…	2 271
52	Farkas Attila Márton	E14 Csury Balázs	§4 222	Kíváncsi vagyok, van-e még nemzet Európában, ahol ennyi modern ad hoc mítosz jelenik meg s…	2 867
53	Lendvai Zalán válasz: Csury Balázs	E14 Csury Balázs	§5 223	A magyar történelem esszében említett közösségi feldolgozása és a kizárólagosságra törekvé…	1 816
54	Teller Katalin	E14 Csury Balázs	§7 225	Bár csak érintőlegesen kapcsolódik, de az érme másik oldala: a populáris történelemmel/tör…	467
55	Kicsák Lóránt	E14 Csury Balázs	§11 226	Ez a hajtogatás egyszerre elmaradhatatlan és, mint a szerző mondja: gyógyíthatatlan sérelm…	2 956
56	Gulyás Ábel válasz: Csury Balázs	E14 Csury Balázs	§22 231	1989-ben, amikor az ellenzéki elit a kerekasztaltárgyaláson megegyezett az MSZMP képviselő…	1 112
57	Kicsák Lóránt	E14 Csury Balázs	§23 232	Ha eszmei prekaritáson azt érti a szerző, hogy az uralkodó (meddő) eszmeiség (hajtogatása)…	4 233
58	Teller Katalin	E15 Éber Márk Áron	§27 251	Nem egészen ideillően, de nem hallgathatom el: többek közt ezért javaslom, ahol csak tudom…	168
59	Farkas Attila Márton válasz: Teller Katalin	E15 Éber Márk Áron	§27 251	Egyszer érdemes lenne (ha még nem csinálták meg persze, mert nem lennék meglepve, ha megcs…	1 112
60	Csury Balázs	E16 Béndek Ábris	§10 259	A kelet-eszmének van még egy dimenziója, ha komolyan vesszük FAM kuruc–labanc tipológiáját…	2 321
61	Gulyás Ábel	E16 Béndek Ábris	§15 260	A Magyar Péter fellépésével megjelenő üdvtörténeti toposzok a 2024 előtti Orbán-korszak re…	295

SZERZŐI HOZZÁSZÓLÁSOK

№	HOZZÁSZÓLÓ	ESSZÉ	HELY	KEZDETE	KARAKTER
62	Gulyás Ábel	E16 Béndek Ábris	§15 261	Közhely, hogy a reformkorban formálódó nemzeti identitás a kereszténységgel analóg attribú…	2 624
63	Farkas Attila Márton	E16 Béndek Ábris	§17 262	Az antik hagyomány, mely a nyugati civilizáció egyik fundamentuma a zsidó-keresztény melle…	2 765

Szerzők

A tizenhat szerző közül tízen szóltak hozzá mások esszéihez. A számok az írt és kapott hozzászólásokat, valamint a többi szövegben talált névemlítéseket mutatják.

SZERZŐ	ESSZÉ	ÍRT HOZZÁSZÓLÁS	KAPOTT	EMLÍTÉS
Ács József	E10 A technokrata mákonytól a sötét felvilágosodásig	–	11	1
Béndek Ábris	E16 Egy még ősibb eredet?	–	4	–
Cselik Ágnes	E12 A nyelv mint hatalomtechnikai eszköz	4	2	2
Csury Balázs	E14 Gesta Hungarorum	5	6	1
Éber Márk Áron	E15 Elmúlt korok hordaléka	–	2	1
Farkas Attila Márton	E1 Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika?	19	3	177
Fleck Zoltán	E9 Gyávák és sznobok a hatalom szolgálatában	–	7	1
Gulyás Ábel	E5 Nemzeti technokrácia – a szakértelem visszatérése a honi retorikába	4	4	3
Kicsák Lóránt	E2 Mindig volt és mindig lesz	6	5	8
Kiss Lajos András	E4 A politikai infantilizmus természetrajza	2	3	7
Kovács Gábor	E6 Mindig bontott téglából	3	2	5
Lendvai Zalán	E3 A szittya nacionalizmusról 20 évvel később	3	1	1
Tallár Ferenc	E8 Liberális és illiberális demokrácia: egy egész két fele?	–	6	2
Teller Katalin	E13 Cinizmus után az új cinizmus előtt?	12	2	–
Tevesz László	E7 Rövid eszmefuttatás a nemzetről	–	3	2
Vörös István	E11 Szabadulás a jelentésből	5	2	–

Ács József

A szerző oldala a Liget Műhelyben ↗ · A szerző minden hivatkozása a Hivatkozás indexben →

Esszé

E10 A technokrata mákonytól a sötét felvilágosodásig 154 9 239 szó

Kapott hozzászólások 11

- 35. Farkas Attila Márton → §13 156
- 36. Cselik Ágnes → §19 157
- 37. Farkas Attila Márton → §31 158
- 38. Farkas Attila Márton → §41 160
- 39. Cselik Ágnes → §50 162
- 40. Vörös István → §72 167
- 41. Vörös István → §73 168
- 42. Teller Katalin → §112 175
- 43. Cselik Ágnes → §154 183
- 44. Kovács Gábor → §159 185
- 45. Cselik Ágnes → §159 185

Vitapartnerek

- Cselik Ágnes 4 tőle
- Farkas Attila Márton 3 tőle
- Vörös István 2 tőle
- Teller Katalin 1 tőle
- Kovács Gábor 1 tőle

Hivatkozott források 39

- Cselik Ágnes: Mi lesz? 1×
- Farkas Attila Márton: A technokrata mákony 1×
- Farkas Attila Márton: Szittya nacionalizmus vs (2011) 1×
- Iain Davis: City-States Without Limits – Part 1, Part 2 1×
- Jacques Ellul: Perspectives On Our Age, Jacques Ellul Speaks on His Life and Work 1×
- Jacques Ellul: Propaganda 1×
- Karl Kraus: In dieser großen Zeit 1×
- Kiss Lajos András: A lustálkodás védelmében 1×
- Nick Land: A Quick-and-Dirty Introduction to Accelerationism 1×
- Sergey Brin and Lawrence Page: The Anatomy of a Large-Scale Hypertextual Web Search Engine 1×
- The Techno-Optimist Manifesto 1×
- https://anniversary.ll.land/ 1×

- Technocracy, Inc. and the Technate of America 1×
- Aaron Day: The Hijacking of Bitcoin (2026) 1×
- Open letter to the Nordic Council of Ministers (AMOC) (2024) 1×
- Dark Enlightenment 1×
- Freedom Cities 1×
- Joshua N. Haldeman 1×
- Neuralink 1×
- SpaceX Mars colonization program 1×
- Three tough truths about climate 1×
- Juan Orlando Hernández, Former President of Honduras, Sentenced to 45 Years in Prison for Conspiring to Distribute More Than 400 Tons of Cocaine and Related Firearms Offenses 1×
- 97 éves a Futurista kiáltvány 1×
- Liberland 1×
- Ács József: Klíma, kétely, propaganda (2008) 1×
- Peter Thiel az MCC Feszten: Négyzetre emeljük a tudást! 1×
- Police Hold Technocrat Haldeman (1940) 1×
- Praxis 1×
- Manufacturing in Próspera: Build the Next Nearshoring Hub 1×
- ‘I went to Greenland to try to buy it’: Meet the founder who wants to recreate Mars on Earth 1×
- Technocracy Inc. – Official Site 1×
- The Dark Enlightenment, by Nick Land 1×
- Marc Andreessen on AI, Tech, Censorship, and Dining with Trump 1×
- The Network State 1×
- Patchwork: A Political System for the 21st Century 1×
- Z. Karvalics László: Búcsú Arkhimédesztől 1×
- Z. Karvalics László: Humanoid robotok 1×
- Z. Karvalics László és Nagy Gábor Dániel: „Prokrusztész nélküli világ? (2017) 1×
- Zbigniew Brzezinski: Between Two Ages, America’s Role in the Technetronic Era (1970) 1×

Béndek Ábris

A szerző oldala a Liget Műhelyben ↗ · A szerző minden hivatkozása a Hivatkozás indexben →

Esszé

E16 Egy még ősibb eredet? 256 2 090 szó

Kapott hozzászólások 4

- 60. Csury Balázs → §10 259
- 61. Gulyás Ábel → §15 260
- 62. Gulyás Ábel → §15 261
- 63. Farkas Attila Márton → §17 262

Vitapartnerek

- Gulyás Ábel 2 tőle
- Csury Balázs 1 tőle
- Farkas Attila Márton 1 tőle

Hivatkozott források 2

- Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021) 8×
- Karl Löwith: Weltgeschichte und Heilsgeschehen: Die theologischen Voraussetzungen der Geschichtsphilosophie (1953) 2×

Cselik Ágnes

A szerző oldala a Liget Műhelyben ↗ · A szerző minden hivatkozása a Hivatkozás indexben →

Esszé

E12 A nyelv mint hatalomtechnikai eszköz 201 1 282 szó

Írt hozzászólások 4

- 36. → Ács József: A technokrata mákonytól a sötét felvilágosodásig, §19 157 1 539 kar.
- 39. → Ács József: A technokrata mákonytól a sötét felvilágosodásig, §50 162 1 331 kar.
- 43. → Ács József: A technokrata mákonytól a sötét felvilágosodásig, §154 183 657 kar.
- 45. → Ács József: A technokrata mákonytól a sötét felvilágosodásig, §159 185 1 064 kar.

Kapott hozzászólások 2

- 48. Farkas Attila Márton → §21 205
- 49. Teller Katalin → §21 205

Vitapartnerek

- Ács József 4 hozzászólás neki
- Farkas Attila Márton 1 tőle
- Teller Katalin 1 tőle

Ki említi 2

- Ács József: A technokrata mákonytól a sötét felvilágosodásig – §41 (lj.) 160
- Teller Katalin: Cinizmus után az új cinizmus előtt? – §3 (lj.) 210

Hivatkozott források 4

- Fabiny, Tibor: Northrop Frye a nyelvről, a jelentésről és az igazságról (2024) 1×
- Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika? (2026) 1×
- Farkas György: Orbán Isten kegyelméből kormányoz (2017) 1×
- Molnár Réka: Kormányszóvivő: Az nem penész volt a kórház konyhájában, csak zsírra szállt por (2024) 1×

Csury Balázs

A szerző oldala a Liget Műhelyben ↗ · A szerző minden hivatkozása a Hivatkozás indexben →

Esszé

E14 Gesta Hungarorum 221 3 731 szó

Írt hozzászólások 5

- 2. → Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika?, §4 8 1 453 kar.
- 11. → Kiss Lajos András: A politikai infantilizmus természetrajza, §6 45 2 583 kar.
- 16. → Gulyás Ábel: Nemzeti technokrácia – a szakértelem visszatérése a honi retorikába, §53 68 2 518 kar.
- 21. → Tevesz László: Rövid eszmefuttatás a nemzetről, §66 107 3 348 kar.
- 60. → Béndek Ábris: Egy még ősibb eredet?, §10 259 2 321 kar.

Kapott hozzászólások 6

- 52. Farkas Attila Márton → §4 222
- 53. Lendvai Zalán → §5 223
- 54. Teller Katalin → §7 225
- 55. Kicsák Lóránt → §11 226
- 56. Gulyás Ábel → §22 231
- 57. Kicsák Lóránt → §23 232

Vitapartnerek

- Farkas Attila Márton 1 hozzászólás neki · 1 tőle
- Gulyás Ábel 1 hozzászólás neki · 1 tőle
- Kicsák Lóránt 2 tőle
- Kiss Lajos András 1 hozzászólás neki
- Tevesz László 1 hozzászólás neki
- Béndek Ábris 1 hozzászólás neki
- Lendvai Zalán 1 tőle
- Teller Katalin 1 tőle

Ki említi 1

- Éber Márk Áron: Elmúlt korok hordaléka – §32 (lj.) 252

Hivatkozott források 4

- Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021) 7×
- Dobos Ilona: Paraszti szájhagyomány, városi szóbeliség (1986) 5×
- Johan Huizinga: A középkor alkonya – Az élet, a gondolkodás és a művészet formái Franciaországban és Németalföldön a XIV. és XV. században (ford.: Szerb Antal) (1976) 1×
- Kicsák Lóránt: Hogy húsz év múlva ne ez a… 1×

Éber Márk Áron

A szerző oldala a Liget Műhelyben ↗ · A szerző minden hivatkozása a Hivatkozás indexben →

Esszé

E15 Elmúlt korok hordaléka 242 3 227 szó

Kapott hozzászólások 2

- 58. Teller Katalin → §27 251
- 59. Farkas Attila Márton → §27 251

Vitapartnerek

- Teller Katalin 1 tőle
- Farkas Attila Márton 1 tőle

Ki említi 1

- Gulyás Ábel: Nemzeti technokrácia – a szakértelem visszatérése a honi retorikába – §49 (lj.) 66

Hivatkozott források 7

- Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021) 3×
- Ernst Cassirer: Dingbegriffe und Relationsbegriffe (1910) 1×
- Farkas Attila Márton: A baloldaliság útvesztői és zsákutcái (2013) 1×
- Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika? (2026) 1×
- Lev Davidovics Trockij: Az elárult forradalom (1936) 1×
- Csury Balázs: Politikai alkímia 1×
- Orbán Viktor miniszterelnök nemzetközi sajtótájékoztatója (2022) 1×

Farkas Attila Márton FAM

A szerző oldala a Liget Műhelyben ↗ · A szerző minden hivatkozása a Hivatkozás indexben →

Esszé

E1 Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika? 6 1 390 szó

Írt hozzászólások 19

- 5. → Kicsák Lóránt: Mindig volt és mindig lesz, §14 22 412 kar.
- 6. → Kicsák Lóránt: Mindig volt és mindig lesz, §23 24 443 kar.
- 9. → Lendvai Zalán: A szittya nacionalizmusról 20 évvel később, §7 36 602 kar.
- 12. → Kiss Lajos András: A politikai infantilizmus természetrajza, §7 45 1 385 kar.
- 14. → Gulyás Ábel: Nemzeti technokrácia – a szakértelem visszatérése a honi retorikába, §31 61 1 325 kar.
- 17. → Kovács Gábor: Mindig bontott téglából, §12 80 1 556 kar.
- 19. → Tevesz László: Rövid eszmefuttatás a nemzetről, §4 89 1 746 kar.
- 23. → Tallár Ferenc: Liberális és illiberális demokrácia: egy egész két fele?, §5 117 1 558 kar.
- 25. → Tallár Ferenc: Liberális és illiberális demokrácia: egy egész két fele?, §14 121 1 569 kar.
- 33. → Fleck Zoltán: Gyávák és sznobok a hatalom szolgálatában, §12 142 1 639 kar.
- 35. → Ács József: A technokrata mákonytól a sötét felvilágosodásig, §13 156 1 470 kar.
- 37. → Ács József: A technokrata mákonytól a sötét felvilágosodásig, §31 158 435 kar.
- 38. → Ács József: A technokrata mákonytól a sötét felvilágosodásig, §41 160 560 kar.
- 47. → Vörös István: Szabadulás a jelentésből, §3 197 661 kar.
- 48. → Cselik Ágnes: A nyelv mint hatalomtechnikai eszköz, §21 205 1 168 kar.
- 50. → Teller Katalin: Cinizmus után az új cinizmus előtt?, §5 211 1 805 kar.
- 52. → Csury Balázs: Gesta Hungarorum, §4 222 2 867 kar.
- 59. → Éber Márk Áron: Elmúlt korok hordaléka, §27 251 1 112 kar.
- 63. → Béndek Ábris: Egy még ősibb eredet?, §17 262 2 765 kar.

Kapott hozzászólások 3

- 1. Kicsák Lóránt → §3 7
- 2. Csury Balázs → §4 8
- 3. Teller Katalin → §7 8

Vitapartnerek

- Kicsák Lóránt 2 hozzászólás neki · 1 tőle
- Ács József 3 hozzászólás neki
- Tallár Ferenc 2 hozzászólás neki
- Teller Katalin 1 hozzászólás neki · 1 tőle
- Csury Balázs 1 hozzászólás neki · 1 tőle
- Lendvai Zalán 1 hozzászólás neki

- Kiss Lajos András 1 hozzászólás neki
- Gulyás Ábel 1 hozzászólás neki
- Kovács Gábor 1 hozzászólás neki
- Tevesz László 1 hozzászólás neki
- Fleck Zoltán 1 hozzászólás neki
- Vörös István 1 hozzászólás neki
- Cselik Ágnes 1 hozzászólás neki
- Éber Márk Áron 1 hozzászólás neki
- Béndek Ábris 1 hozzászólás neki

Ki említi 174

- Ács József: A technokrata mákonytól a sötét felvilágosodásig – §1 154, §1 154, §10 155, §12 155, §126 177, §142 180, §142 (lj.) 180, §36 159, §36 (lj.) 159
- Béndek Ábris: Egy még ősibb eredet? – H60 262, §11 259, §14 260, §14 260, H62 264, H62 264, §16 261, §2 256, §2 256, §2 (lj.) 256, §4 256, §4 256, §4 256, §7 257, §9 258, §9 258
- Cselik Ágnes: A nyelv mint hatalomtechnikai eszköz – §2 (lj.) 201, §3 (lj.) 201
- Csury Balázs: Gesta Hungarorum – §14 228, §2 (lj.) 221, §3 222, §4 222, §6 223
- Éber Márk Áron: Elmúlt korok hordaléka – §10 244, §10 244, §11 244, §11 244, §11 (lj.) 244, §12 245, §12 245, §12 (lj.) 245, §12 (lj.) 245, §12 (lj.) 245, §13 245, §13 (lj.) 245, §14 246, §14 (lj.) 246, §14 (lj.) 246, §15 (lj.) 246, §16 246, §16 (lj.) 246, §16 (lj.) 246, §16 (lj.) 246, §17 (lj.) 247, §18 247, §18 (lj.) 247, §19 248, §19 248, §19 (lj.) 248, §20 248, §20 (lj.) 248, §20 (lj.) 248, §22 249, §22 249, §22 (lj.) 249, §23 249, §24 (lj.) 249, §25 250, §25 (lj.) 250, §26 (lj.) 250, §26 (lj.) 250, §3 242, §3 242, §3 (lj.) 242, §3 (lj.) 242, §3 (lj.) 242, §30 251, §30 251, §30 (lj.) 251, §30 (lj.) 251, §5 243, §6 243, §7 243, §7 243, §9 244, §9 (lj.) 244, §9 (lj.) 244
- Fleck Zoltán: Gyávák és sznobok a hatalom szolgálatában – §1 137
- Gulyás Ábel: Nemzeti technokrácia – a szakértelem visszatérése a honi retorikába – §1 54, §1 (lj.) 54, §2 54, §31 61, §33 61, §33 61, §38 62, §40 63, §41 63, §43 64, §43 64, §43 (lj.) 64, §45 65, §45 65, §45 65, §45 (lj.) 65, §48 66, §50 67, H16 73
- Kicsák Lóránt: Mindig volt és mindig lesz – §1 18, §1 18, §1 (lj.) 18, §17 (lj.) 22, §19 22, §24 24, §25 24, §35 28, §9 20, §9 20, §9 (lj.) 20
- Kiss Lajos András: A politikai infantilizmus természetrajza – §1 39, §10 48, §11 48, §2 39, §2 39, §3 40, §3 40, §4 41, §6 43, §6 (lj.) 43, §8 46
- Kovács Gábor: Mindig bontott téglából – §1 77, §1 77, §12 80, §13 80, §13 80, §15 81, §17 82, §20 84, §4 78, §7 78, §8 79
- Lendvai Zalán: A szittya nacionalizmusról 20 évvel később – §1 33, §1 (lj.) 33, §7 36
- Tallár Ferenc: Liberális és illiberális demokrácia: egy egész két fele? – §1 114, §1 114, §1 114, §1 114, §11 120, §11 120, §13 121, §2 114, §27 127, §3 115, §3 115, §3 115, §4 116, §4 (lj.) 116, §6 117, §6 117, H24 130, §7 118, §8 118, §8 118, §9 119
- Teller Katalin: Cinizmus után az új cinizmus előtt? – §1 209, §1 (lj.) 209, §2 (lj.) 209, §4 210, §9 214, H51 217
- Tevesz László: Rövid eszmefuttatás a nemzetről – §3 88, §3 88, H20 109, §6 89, §67 107

Fleck Zoltán

A szerző oldala a Liget Műhelyben ↗ · A szerző minden hivatkozása a Hivatkozás indexben →

Esszé

E9 Gyávák és sznobok a hatalom szolgálatában 137 2 409 szó

Kapott hozzászólások 7

- 28. Vörös István → §1 137
- 29. Kicsák Lóránt → §4 138
- 30. Lendvai Zalán → §5 139
- 31. Teller Katalin → §5 139
- 32. Vörös István → §5 139
- 33. Farkas Attila Márton → §12 142
- 34. Kicsák Lóránt → §16 144

Vitapartnerek

- Vörös István 2 tőle
- Kicsák Lóránt 2 tőle
- Lendvai Zalán 1 tőle
- Teller Katalin 1 tőle
- Farkas Attila Márton 1 tőle

Ki említi 1

- Teller Katalin: Cinizmus után az új cinizmus előtt? – §3 (lj.) 210

Hivatkozott források 6

- Marc Bloch: A történész mestersége, Osiris, 1996 (1996) 2×
- Ann Swidler: Culture in Action: Symbols and Strategies, American Sociological Review, 1996 (1996) 1×
- Benedict Anderson: Imagined Communities, Routledge, 2008 (2008) 1×
- Judith N. Shklar: Ordinary Vices (1985) 1×
- Kicsák Lóránt: Mindig volt és mindig lesz, Liget 2026 febr (2026) 1×
- Pierre Bourdieu: State Nobility (1996) 1×

Gulyás Ábel

A szerző oldala a Liget Műhelyben ↗ · A szerző minden hivatkozása a Hivatkozás indexben →

Esszé

E5 Nemzeti technokrácia – a szakértelem visszatérése a honi retorikába 54 4 334 szó

Írt hozzászólások 4

- 51. → Teller Katalin: Cinizmus után az új cinizmus előtt?, §9 215 2 271 kar.
- 56. → Csury Balázs: Gesta Hungarorum, §22 231 1 112 kar.
- 61. → Béndek Ábris: Egy még ősibb eredet?, §15 260 295 kar.
- 62. → Béndek Ábris: Egy még ősibb eredet?, §15 261 2 624 kar.

Kapott hozzászólások 4

- 13. Teller Katalin → §29 60
- 14. Farkas Attila Márton → §31 61
- 15. Kiss Lajos András → §36 62
- 16. Csury Balázs → §53 68

Vitapartnerek

- Teller Katalin 1 hozzászólás neki · 1 tőle
- Csury Balázs 1 hozzászólás neki · 1 tőle
- Béndek Ábris 2 hozzászólás neki
- Farkas Attila Márton 1 tőle
- Kiss Lajos András 1 tőle

Ki említi 1

- Teller Katalin: Cinizmus után az új cinizmus előtt? – §3 (lj.) 210

Hivatkozott források 6

- Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021) 18×
- Hannah Arendt: Igazság és politika (1995) 3×
- Éber Márk Áron: Ellenhegemónia-építés – Hogyan politizálnak Antonio Gramsci követői és kisajátítói (2025) 1×
- Illés Gábor-Körösényi András: Ortodoxia, heterodoxia és cselekvés: Bajnai Gordon és Orbán Viktor válságkezelése, 2009–2014 (2017) 1×
- Kovai Cecília–Pulay Gergely: A kliens viszonyok mindennapi működése (2024) 1×
- Leo Strauss: Természetjog és történelem (1999) 1×

Kicsák Lóránt

A szerző oldala a Liget Műhelyben ↗ · A szerző minden hivatkozása a Hivatkozás indexben →

Esszé

E2 Mindig volt és mindig lesz 18 3 187 szó

Írt hozzászólások 6

- 1. → Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika?, §3 7 8 904 kar.
- 20. → Tevesz László: Rövid eszmefuttatás a nemzetről, §5 89 4 341 kar.
- 29. → Fleck Zoltán: Gyávák és sznobok a hatalom szolgálatában, §4 138 3 005 kar.
- 34. → Fleck Zoltán: Gyávák és sznobok a hatalom szolgálatában, §16 144 4 330 kar.
- 55. → Csury Balázs: Gesta Hungarorum, §11 226 2 956 kar.
- 57. → Csury Balázs: Gesta Hungarorum, §23 232 4 233 kar.

Kapott hozzászólások 5

- 4. Teller Katalin → §8 20
- 5. Farkas Attila Márton → §14 22
- 6. Farkas Attila Márton → §23 24
- 7. Teller Katalin → §28 26
- 8. Teller Katalin → §37 28

Vitapartnerek

- Farkas Attila Márton 1 hozzászólás neki · 2 tőle
- Teller Katalin 3 tőle
- Fleck Zoltán 2 hozzászólás neki
- Csury Balázs 2 hozzászólás neki
- Tevesz László 1 hozzászólás neki

Ki említi 8

- Csury Balázs: Gesta Hungarorum – §22 231, §22 (lj.) 231
- Fleck Zoltán: Gyávák és sznobok a hatalom szolgálatában – §4 138, §4 (lj.) 138
- Gulyás Ábel: Nemzeti technokrácia – a szakértelem visszatérése a honi retorikába – §28 59
- Kovács Gábor: Mindig bontott téglából – §1 77
- Teller Katalin: Cinizmus után az új cinizmus előtt? – §9 (lj.) 214
- Tevesz László: Rövid eszmefuttatás a nemzetről – §5 89

Hivatkozott források 2

- Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021) 10×
- Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika? (2026) 1×

Kiss Lajos András

A szerző oldala a Liget Műhelyben ↗ · A szerző minden hivatkozása a Hivatkozás indexben →

Esszé

E4 A politikai infantilizmus természetrajza 39 3 243 szó

Írt hozzászólások 2

- 15. → Gulyás Ábel: Nemzeti technokrácia – a szakértelem visszatérése a honi retorikába, §36 62 4 673 kar.
- 24. → Tallár Ferenc: Liberális és illiberális demokrácia: egy egész két fele?, §6 117 4 380 kar.

Kapott hozzászólások 3

- 10. Teller Katalin → §6 45
- 11. Csury Balázs → §6 45
- 12. Farkas Attila Márton → §7 45

Vitapartnerek

- Gulyás Ábel 1 hozzászólás neki
- Tallár Ferenc 1 hozzászólás neki
- Teller Katalin 1 tőle
- Csury Balázs 1 tőle
- Farkas Attila Márton 1 tőle

Ki említi 4

- Ács József: A technokrata mákonytól a sötét felvilágosodásig – §125 177, §71 167, §71 (lj.) 167
- Teller Katalin: Cinizmus után az új cinizmus előtt? – §9 (lj.) 214

Hivatkozott források 13

- Farkas Attila Márton: A baloldaliság útvesztői és zsákutcái (2013) 7×
- Orwell, George: Charles Dickens (2000) 3×
- A józan politikai beszéd lényege; Arrobori tizenöt év után 3×
- Bauman, Zygmunt: Les riches font-ils le bonheur de tous? (2014) 2×
- Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021) 1×
- Dickens, Charles: Nehéz idők (2002) 1×
- Eribon, Didier: Visszatérés Reimsbe (2024) 1×
- Žižek, Slavoj: Der Mut der Hoffnungslosigkeit (2018) 1×
- Jean-Pierre Le Goff: La gauche à l’agonie? 1968–2017 (2017) 1×
- Kiss Lajos András: Pillérek törmelékein (2003) 1×
- Michéa, Jean-Claude: Impasse Adam Smith (2006) 1×
- Mill, John Stuart: A szabadságról (1980) 1×
- Vidal, Jordi: Servitude & simulacre (2007) 1×

Kovács Gábor

A szerző oldala a Liget Műhelyben ↗ · A szerző minden hivatkozása a Hivatkozás indexben →

Esszé

E6 Mindig bontott téglából 77 2 450 szó

Írt hozzászólások 3

- 18. (önkommentár) → Kovács Gábor: Mindig bontott téglából, §21 84 1 889 kar.
- 27. → Tallár Ferenc: Liberális és illiberális demokrácia: egy egész két fele?, §26 127 4 222 kar.
- 44. → Ács József: A technokrata mákonytól a sötét felvilágosodásig, §159 185 1 891 kar.

Kapott hozzászólások 2

- 17. Farkas Attila Márton → §12 80
- 18. Kovács Gábor → §21 84

Vitapartnerek

- Kovács Gábor 1 hozzászólás neki · 1 tőle
- Tallár Ferenc 1 hozzászólás neki
- Ács József 1 hozzászólás neki
- Farkas Attila Márton 1 tőle

Ki említi 5

- Ács József: A technokrata mákonytól a sötét felvilágosodásig – §125 177
- Tallár Ferenc: Liberális és illiberális demokrácia: egy egész két fele? – §8 118, §9 119, §9 (lj.) 119
- Teller Katalin: Cinizmus után az új cinizmus előtt? – §2 (lj.) 209

Hivatkozott források 2

- Kovács Gábor: Totalitarizmus és fajelmélet 1×
- A volgai lovas esete az orosz medvével, a gall kakassal és az angol buldoggal 1×

Lendvai Zalán

A szerző oldala a Liget Műhelyben ↗ · A szerző minden hivatkozása a Hivatkozás indexben →

Esszé

E3 A szittya nacionalizmusról 20 évvel később 33 1 021 szó

Írt hozzászólások 3

- 30. → Fleck Zoltán: Gyávák és sznobok a hatalom szolgálatában, §5 139 916 kar.
- 46. → Vörös István: Szabadulás a jelentésből, §1 197 241 kar.
- 53. → Csury Balázs: Gesta Hungarorum, §5 223 1 816 kar.

Kapott hozzászólások 1

- 9. Farkas Attila Márton → §7 36

Vitapartnerek

- Fleck Zoltán 1 hozzászólás neki
- Vörös István 1 hozzászólás neki
- Csury Balázs 1 hozzászólás neki
- Farkas Attila Márton 1 tőle

Ki említi 1

- Teller Katalin: Cinizmus után az új cinizmus előtt? – §3 (lj.) 210

Hivatkozott források 5

- Alexis de Tocqueville: A demokrácia Amerikában, Gondolat, Bp., 1983 (1983) 1×
- Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021) 1×
- Magyar Bálint: A magyar maffiaállam anatómiája (2005) 1×
- Max Weber: Gazdaság és társadalom (1987) 1×
- Tölgyessy Péter: Zsákutcából zsákutcába (A magyar polgár tanulmánykötet), Magvető, 2016 (2016) 1×

Tallár Ferenc

A szerző oldala a Liget Műhelyben ↗ · A szerző minden hivatkozása a Hivatkozás indexben →

Esszé

E8 Liberális és illiberális demokrácia: egy egész két fele? 114 4 750 szó

Kapott hozzászólások 6

- 22. Vörös István → §1 114
- 23. Farkas Attila Márton → §5 117
- 24. Kiss Lajos András → §6 117
- 25. Farkas Attila Márton → §14 121
- 26. Teller Katalin → §20 125
- 27. Kovács Gábor → §26 127

Vitapartnerek

- Farkas Attila Márton 2 tőle
- Vörös István 1 tőle
- Kiss Lajos András 1 tőle
- Teller Katalin 1 tőle
- Kovács Gábor 1 tőle

Ki említi 1

- Teller Katalin: Cinizmus után az új cinizmus előtt? – §2 (lj.) 209

Hivatkozott források 8

- Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021) 5×
- Max Weber: Gazdaság és társadalom (1987) 2×
- Alasdair MacIntyre: Marxism and Christianity (1984) 1×
- Eric Voegelin: A politikai vallások (2011) 1×
- Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika? (2026) 1×
- Scheiring Gábor: Az ellenhegemónia laboratóriumai 1×
- http://2010-2015.miniszterelnok.hu/beszed/ 1×
- William Robinson: The Crisis of Global Capitalism (2010) 1×

Teller Katalin

A szerző oldala a Liget Műhelyben ↗ · A szerző minden hivatkozása a Hivatkozás indexben →

Esszé

E13 Cinizmus után az új cinizmus előtt? 209 2 093 szó

Írt hozzászólások 12

- 3. → Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika?, §7 8 1 224 kar.
- 4. → Kicsák Lóránt: Mindig volt és mindig lesz, §8 20 541 kar.
- 7. → Kicsák Lóránt: Mindig volt és mindig lesz, §28 26 207 kar.
- 8. → Kicsák Lóránt: Mindig volt és mindig lesz, §37 28 353 kar.
- 10. → Kiss Lajos András: A politikai infantilizmus természetrajza, §6 45 650 kar.
- 13. → Gulyás Ábel: Nemzeti technokrácia – a szakértelem visszatérése a honi retorikába, §29 60 750 kar.
- 26. → Tallár Ferenc: Liberális és illiberális demokrácia: egy egész két fele?, §20 125 1 125 kar.
- 31. → Fleck Zoltán: Gyávák és sznobok a hatalom szolgálatában, §5 139 891 kar.
- 42. → Ács József: A technokrata mákonytól a sötét felvilágosodásig, §112 175 564 kar.
- 49. → Cselik Ágnes: A nyelv mint hatalomtechnikai eszköz, §21 205 908 kar.
- 54. → Csury Balázs: Gesta Hungarorum, §7 225 467 kar.
- 58. → Éber Márk Áron: Elmúlt korok hordaléka, §27 251 168 kar.

Kapott hozzászólások 2

- 50. Farkas Attila Márton → §5 211
- 51. Gulyás Ábel → §9 215

Vitapartnerek

- Kicsák Lóránt 3 hozzászólás neki
- Farkas Attila Márton 1 hozzászólás neki · 1 tőle
- Gulyás Ábel 1 hozzászólás neki · 1 tőle
- Kiss Lajos András 1 hozzászólás neki
- Tallár Ferenc 1 hozzászólás neki
- Fleck Zoltán 1 hozzászólás neki
- Ács József 1 hozzászólás neki
- Cselik Ágnes 1 hozzászólás neki
- Csury Balázs 1 hozzászólás neki
- Éber Márk Áron 1 hozzászólás neki

Hivatkozott források 12

- Almási Miklós: A cinizmus, egy magatartás vitája önmagával (1966) 8×
- Thomas Zinsmaier: Zynismus, Kynismus (1595) 3×

- Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021) 1×
- Ernesto Laclau: A populista ész (2011) 1×
- Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika? (2026) 1×
- Jacques Rancière: A politika esztétikája és a tudás poétikája (1994) (2018) 1×
- Judith Butler: Jelentős testek. A „szexus” diszkurzív korlátairól (2005) 1×
- Jürgen Habermas: A kommunikatív cselekvés elmélete (2011) 1×
- Peter Sloterdijk: Kritik der zynischen Vernunft (2022) 1×
- Kiss Lajos András: A politikai infantilizmus természetrajza 1×
- Lendvai Zalán: A szittya nacionalizmusról 20 évvel később 1×
- Разговор Путина о конфликте на Ближнем Востоке (2026) 1×

Tevesz László

A szerző oldala a Liget Műhelyben ↗ · A szerző minden hivatkozása a Hivatkozás indexben →

Esszé

E7 Rövid eszmefuttatás a nemzetről 88 5 876 szó

Kapott hozzászólások 3

- 19. Farkas Attila Márton → §4 89
- 20. Kicsák Lóránt → §5 89
- 21. Csury Balázs → §66 107

Vitapartnerek

- Farkas Attila Márton 1 tőle
- Kicsák Lóránt 1 tőle
- Csury Balázs 1 tőle

Ki említi 2

- Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika? – H3 15
- Kovács Gábor: Mindig bontott téglából – §14 81

Vörös István

A szerző oldala a Liget Műhelyben ↗ · A szerző minden hivatkozása a Hivatkozás indexben →

Esszé

E11 Szabadulás a jelentésből 196 338 szó

Írt hozzászólások 5

- 22. → Tallár Ferenc: Liberális és illiberális demokrácia: egy egész két fele?, §1 114 1 476 kar.
- 28. → Fleck Zoltán: Gyávák és sznobok a hatalom szolgálatában, §1 137 402 kar.
- 32. → Fleck Zoltán: Gyávák és sznobok a hatalom szolgálatában, §5 139 1 537 kar.
- 40. → Ács József: A technokrata mákonytól a sötét felvilágosodásig, §72 167 779 kar.
- 41. → Ács József: A technokrata mákonytól a sötét felvilágosodásig, §73 168 907 kar.

Kapott hozzászólások 2

- 46. Lendvai Zalán → §1 197
- 47. Farkas Attila Márton → §3 197

Vitapartnerek

- Fleck Zoltán 2 hozzászólás neki
- Ács József 2 hozzászólás neki
- Tallár Ferenc 1 hozzászólás neki
- Lendvai Zalán 1 tőle
- Farkas Attila Márton 1 tőle

Hivatkozás index

Minden szerző minden írásának minden hivatkozása egy helyen: forrás és oldalszám, idézet, belső és külső link, említés. Minden sor állandó azonosítót kap: **E1–E16** az esszék, **H1–H63** a szerzői hozzászólások jele, a pont utáni szám a hivatkozás sorszáma az adott íráson belül. A lábjegyzetek hivatkozásai a szögletes számot is viselik: E9[1]. Összesen 611 hivatkozás. A „Hely” oszlop a szöveghelyre, a „Cél” oszlop a forrás, a szerző vagy az esszé adatlapjára mutat.

ÁCS JÓZSEF 99

E10 10. A technokrata mákonytól a sötét felvilágosodásig 99

AZONOSÍTÓ	HELY	TÍPUS	CÉL	OLDAL
E10.01	§1 154	említés	Farkas Attila Márton	–
E10.02	§1 154	említés	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	–
E10.03	§1 154	említés	Farkas Attila Márton	–
E10.04 · E10[1]	§4, lábjegyzet [1] 272	forrás	Karl Kraus: In dieser großen Zeit	–
E10.05 · E10[1]	§4, lábjegyzet [1] 272	külső link	textlog.de/kraus/aufsaetze/weltgericht/in-dieser-grossen-zeit ↗	–
E10.06 · E10[2]	§8, lábjegyzet [2] 272	forrás	Jacques Ellul: Propaganda	–
E10.07 · E10[2]	§8, lábjegyzet [2] 272	külső link	theanarchistlibrary.org/library/jacques-ellul-propaganda ↗	–
E10.08	§10 155	említés	Farkas Attila Márton	–
E10.09	§12 155	említés	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	–
E10.10	§12 155	említés	Farkas Attila Márton	–
E10.11	§31 158	idézet	Three tough truths about climate	–
E10.12 · E10[4]	§31, lábjegyzet [4] 272	forrás	Ács József: Klíma, kétely, propaganda (2008)	–
E10.13 · E10[4]	§31, lábjegyzet [4] 272	külső link	ligetmuhely.com/klima-ketely-propaganda ↗	–
E10.14 · E10[5]	§31, lábjegyzet [5] 272	forrás	Open letter to the Nordic Council of Ministers (AMOC) (2024)	–
E10.15 · E10[5]	§31, lábjegyzet [5] 272	külső link	en.vedur.is/media/ads_in_header/AMOC-letter_Final.pdf ↗	–
E10.16 · E10[6]	§31, lábjegyzet [6] 272	forrás	Three tough truths about climate	–
E10.17 · E10[6]	§31, lábjegyzet [6] 272	külső link	gatesnotes.com/home/home-page-topic/reader/three-tough-truths-about-climate ↗	–
E10.18	§36 159	említés	Farkas Attila Márton	–
E10.19 · E10[7]	§36, lábjegyzet [7] 272	forrás	Farkas Attila Márton: A technokrata mákony	–
E10.20 · E10[7]	§36, lábjegyzet [7] 272	külső link	ligetmuhely.com/a-technokrata-makony/ ↗	–
E10.21 · E10[7]	§36, lábjegyzet [7] 272	említés	Farkas Attila Márton	–
E10.22 · E10[8]	§41, lábjegyzet [8] 272	forrás	Cselik Ágnes: Mi lesz?	–
E10.23 · E10[8]	§41, lábjegyzet [8] 272	külső link	ligetmuhely.com/cselik-agnes-mi-lesz/ ↗	–

AZONOSÍTÓ	HELY	TÍPUS	CÉL	OLDAL
E10.24 · E10[8]	§41, lábjegyzet [8] 272	említés	Cselik Ágnes	–
E10.25 · E10[9]	§41, lábjegyzet [9] 272	forrás	Technocracy, Inc. and the Technate of America	–
E10.26 · E10[9]	§41, lábjegyzet [9] 272	külső link	bostonraremaps.com/inventory/technocracy-inc-technate-of-america-1940 ↗	–
E10.27 · E10[10]	§44, lábjegyzet [10] 272	forrás	Zbigniew Brzezinski: Between Two Ages, America’s Role in the Technetronic Era (1970)	–
E10.28 · E10[11]	§48, lábjegyzet [11] 272	forrás	Technocracy Inc. – Official Site	–
E10.29 · E10[11]	§48, lábjegyzet [11] 272	külső link	technocracyinc.org/ ↗	–
E10.30 · E10[12]	§51, lábjegyzet [12] 272	forrás	Sergey Brin and Lawrence Page: The Anatomy of a Large-Scale Hypertextual Web Search Engine	–
E10.31 · E10[12]	§51, lábjegyzet [12] 272	külső link	infolab.stanford.edu/~backrub/google.html ↗	–
E10.32	§57 163	idézet	Peter Thiel az MCC Feszten: Négyzetre emeljük a tudást!	–
E10.33 · E10[14]	§57, lábjegyzet [14] 272	forrás	Peter Thiel az MCC Feszten: Négyzetre emeljük a tudást!	–
E10.34 · E10[14]	§57, lábjegyzet [14] 272	külső link	mandiner.hu/belfold/2025/08/peter-thiel-az-mcc-feszten-negyzetre-emeljuk-a-tudast ↗	–
E10.35 · E10[15]	§59, lábjegyzet [15] 272	forrás	Dark Enlightenment	–
E10.36 · E10[15]	§59, lábjegyzet [15] 272	külső link	en.wikipedia.org/wiki/Dark_Enlightenment ↗	–
E10.37 · E10[16]	§59, lábjegyzet [16] 272	forrás	The Dark Enlightenment, by Nick Land	–
E10.38 · E10[16]	§59, lábjegyzet [16] 272	külső link	thedarkenlightenment.com/the-dark-enlightenment-by-nick-land/ ↗	–
E10.39 · E10[17]	§67, lábjegyzet [17] 272	forrás	Nick Land: A Quick-and-Dirty Introduction to Accelerationism	–
E10.40 · E10[17]	§67, lábjegyzet [17] 272	külső link	ia800800.us.archive.org/29/items/nick_land_writings/LAND%2C%20Nick%20-%20A%20Quick%20and%20Dirty%20Introduction%20to%20Accelerationism.pdf ↗	–
E10.41 · E10[17]	§67, lábjegyzet [17] 272	külső link	ia800800.us.archive.org/29/items/nick_land_writings/LAND%2C%20Nick%20-%20A%20Quick%20and%20Dirty%20Introduction%20to%20Accelerationism.pdf ↗	–
E10.42 · E10[18]	§68, lábjegyzet [18] 273	forrás	97 éves a Futurista kiáltvány	–
E10.43 · E10[18]	§68, lábjegyzet [18] 273	külső link	kultura.hu/irodalom-archivum-97-eves-futurista ↗	–
E10.44 · E10[19]	§68, lábjegyzet [19] 273	forrás	Patchwork: A Political System for the 21st Century	–
E10.45 · E10[19]	§68, lábjegyzet [19] 273	külső link	unqualified-reservations.org/2008/11/patchwork-positive-vision-part-1/ ↗	–
E10.46 · E10[20]	§69, lábjegyzet [20] 273	forrás	The Network State	–
E10.47 · E10[20]	§69, lábjegyzet [20] 273	külső link	thenetworkstate.com/ ↗	–
E10.48	§71 167	említés	Kiss Lajos András	–
E10.49 · E10[21]	§71, lábjegyzet [21] 273	forrás	Kiss Lajos András: A lustálkodás védelmében	–
E10.50 · E10[21]	§71, lábjegyzet [21] 273	külső link	ligetmuhely.com/a-lustalkodas-vedelmeben-1 ↗	–
E10.51 · E10[21]	§71, lábjegyzet [21] 273	említés	Kiss Lajos András	–
E10.52 · E10[22]	§73, lábjegyzet [22] 273	forrás	Neuralink	–
E10.53 · E10[22]	§73, lábjegyzet [22] 273	külső link	en.wikipedia.org/wiki/Neuralink ↗	–

AZONOSÍTÓ	HELY	TÍPUS	CÉL	OLDAL
E10.54 · E10[23]	§75, lábjegyzet [23] 273	forrás	The Techno-Optimist Manifesto	–
E10.55 · E10[23]	§75, lábjegyzet [23] 273	külső link	a16z.com/the-techno-optimist-manifesto/ ↗	–
E10.56 · E10[24]	§96, lábjegyzet [24] 273	forrás	Marc Andreessen on AI, Tech, Censorship, and Dining with Trump	–
E10.57 · E10[24]	§96, lábjegyzet [24] 273	külső link	thefp.com/p/marc-andreessen-on-ai-tech-censorship-trump-democrats ↗	–
E10.58 · E10[25]	§100, lábjegyzet [25] 273	forrás	Joshua N. Haldeman	–
E10.59 · E10[25]	§100, lábjegyzet [25] 273	külső link	en.wikipedia.org/wiki/Joshua_N._Haldeman ↗	–
E10.60 · E10[26]	§100, lábjegyzet [26] 273	forrás	Police Hold Technocrat Haldeman (1940)	–
E10.61 · E10[26]	§100, lábjegyzet [26] 273	külső link	newspapers.com/article/the-leader-post-police-hold-technocrat-h/101818960/ ↗	–
E10.62 · E10[27]	§100, lábjegyzet [27] 273	forrás	SpaceX Mars colonization program	–
E10.63 · E10[27]	§100, lábjegyzet [27] 273	külső link	en.wikipedia.org/wiki/SpaceX_Mars_colonization_program ↗	–
E10.64 · E10[28]	§100, lábjegyzet [28] 273	forrás	Z. Karvalics László: Humanoid robotok	–
E10.65 · E10[28]	§100, lábjegyzet [28] 273	külső link	ligetmuhely.com/z-karvalics-laszlo-humanoid-robotok-mivegre-is/ ↗	–
E10.66 · E10[29]	§103, lábjegyzet [29] 273	forrás	Freedom Cities	–
E10.67 · E10[29]	§103, lábjegyzet [29] 273	külső link	en.wikipedia.org/wiki/Freedom_Cities ↗	–
E10.68 · E10[30]	§103, lábjegyzet [30] 273	forrás	Iain Davis: City-States Without Limits – Part 1, Part 2	–
E10.69 · E10[30]	§103, lábjegyzet [30] 273	külső link	unlimitedhangout.com/2025/10/investigative-reports/city-states-without-limits-part-1/ ↗	–
E10.70 · E10[30]	§103, lábjegyzet [30] 273	külső link	unlimitedhangout.com/2025/10/investigative-reports/city-states-without-limits-part-2/ ↗	–
E10.71 · E10[32]	§107, lábjegyzet [32] 273	forrás	Praxis	–
E10.72 · E10[32]	§107, lábjegyzet [32] 273	külső link	praxisnation.com/ ↗	–
E10.73 · E10[33]	§107, lábjegyzet [33] 273	forrás	‘I went to Greenland to try to buy it’: Meet the founder who wants to recreate Mars on Earth	–
E10.74 · E10[33]	§107, lábjegyzet [33] 273	külső link	techcrunch.com/2024/11/15/i-went-to-greenland-to-try-to-buy-it-meet-the-founder-who-wants-to-re-create-mars-on-earth/?guccounter=1 ↗	–
E10.75 · E10[34]	§109, lábjegyzet [34] 273	forrás	Juan Orlando Hernández, Former President of Honduras, Sentenced to 45 Years in Prison for Conspiring to Distribute More Than 400 Tons of Cocaine and Related Firearms Offenses	–
E10.76 · E10[34]	§109, lábjegyzet [34] 273	külső link	justice.gov/archives/opa/pr/juan-orlando-hernandez-former-president-honduras-sentenced-45-years-prison-conspiring ↗	–
E10.77 · E10[35]	§109, lábjegyzet [35] 273	forrás	Manufacturing in Próspera: Build the Next Nearshoring Hub	–
E10.78 · E10[35]	§109, lábjegyzet [35] 273	külső link	prospera.co/en/solutions/manufacturing ↗	–
E10.79	§112 174	idézet	Liberland	–
E10.80	§112 174	idézet	https://anniversary.ll.land/	–
E10.81 · E10[36]	§112, lábjegyzet [36] 273	forrás	Liberland	–
E10.82 · E10[36]	§112, lábjegyzet [36] 273	külső link	liberland.org/ ↗	–

AZONOSÍTÓ	HELY	TÍPUS	CÉL	OLDAL
E10.83 · E10[37]	§112, lábjegyzet [37] 273	forrás	https://anniversary.ll.land/	–
E10.84 · E10[37]	§112, lábjegyzet [37] 273	külső link	anniversary.ll.land/ ↗	–
E10.85 · E10[38]	§116, lábjegyzet [38] 273	forrás	Z. Karvalics László és Nagy Gábor Dániel: „Prokrusztész nélküli világ? (2017)	–
E10.86 · E10[38]	§116, lábjegyzet [38] 273	külső link	dx.doi.org/10.22503/inftars.XVII.2017.3.1 ↗	–
E10.87 · E10[39]	§117, lábjegyzet [39] 273	forrás	Aaron Day: The Hijacking of Bitcoin (2026)	–
E10.88 · E10[39]	§117, lábjegyzet [39] 273	külső link	brownstone.org/articles/the-hijacking-of-bitcoin ↗	–
E10.89	§125 177	említés	Kiss Lajos András	–
E10.90	§125 177	említés	Kovács Gábor	–
E10.91	§126 177	említés	Farkas Attila Márton	–
E10.92 · E10[40]	§129, lábjegyzet [40] 273	forrás	Jacques Ellul: Perspectives On Our Age, Jacques Ellul Speaks on His Life and Work	–
E10.93 · E10[40]	§129, lábjegyzet [40] 273	külső link	theanarchistlibrary.org/library/perspectives-on-our-age ↗	–
E10.94	§142 180	idézet	Farkas Attila Márton: Szittya nacionalizmus vs (2011)	196
E10.95	§142 180	említés	Farkas Attila Márton	–
E10.96 · E10[41]	§142, lábjegyzet [41] 273	forrás	Farkas Attila Márton: Szittya nacionalizmus vs (2011)	196
E10.97 · E10[41]	§142, lábjegyzet [41] 273	említés	Farkas Attila Márton	–
E10.98 · E10[42]	§146, lábjegyzet [42] 273	forrás	Z. Karvalics László: Búcsú Arkhimédesztől	–
E10.99 · E10[42]	§146, lábjegyzet [42] 273	külső link	ligetmuhely.com/bucsu-arkhimedesztol/ ↗	–

BÉNDEK ÁBRIS 28

E16 16. Egy még ősibb eredet? 28

AZONOSÍTÓ	HELY	TÍPUS	CÉL	OLDAL
E16.01	§2 256	említés	Farkas Attila Márton	–
E16.02	§2 256	említés	Farkas Attila Márton	–
E16.03 · E16[1]	§2, lábjegyzet [1] 276	forrás	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	335–379
E16.04 · E16[1]	§2, lábjegyzet [1] 276	említés	Farkas Attila Márton	–
E16.05 · E16[1]	§2, lábjegyzet [1] 276	említés	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	–
E16.06	§3 256	idézet	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	375
E16.07 · E16[2]	§3, lábjegyzet [2] 276	forrás	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	376
E16.08 · E16[3]	§3, lábjegyzet [3] 276	forrás	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	375
E16.09	§4 256	idézet	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	343

AZONOSÍTÓ	HELY	TÍPUS	CÉL	OLDAL
E16.10	§4 256	említés	Farkas Attila Márton	–
E16.11	§4 256	említés	Farkas Attila Márton	–
E16.12	§4 256	említés	Farkas Attila Márton	–
E16.13 · E16[4]	§4, lábjegyzet [4] 276	forrás	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	336–349
E16.14 · E16[5]	§4, lábjegyzet [5] 276	forrás	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	343
E16.15 · E16[6]	§5, lábjegyzet [6] 276	forrás	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	349
E16.16 · E16[7]	§6, lábjegyzet [7] 276	forrás	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	378
E16.17	§7 257	említés	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	–
E16.18	§7 257	említés	Farkas Attila Márton	–
E16.19	§9 258	említés	Farkas Attila Márton	–
E16.20	§9 258	említés	Farkas Attila Márton	–
E16.21	§11 259	említés	Farkas Attila Márton	–
E16.22 · E16[8]	§11, lábjegyzet [8] 276	forrás	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	368–369
E16.23	§14 260	említés	Farkas Attila Márton	–
E16.24	§14 260	említés	Farkas Attila Márton	–
E16.25 · E16[9]	§15, lábjegyzet [9] 277	forrás	Karl Löwith: Weltgeschichte und Heilsgeschehen: Die theologischen Voraussetzungen der Geschichtsphilosophie (1953)	–
E16.26	§16 261	idézet	Karl Löwith: Weltgeschichte und Heilsgeschehen: Die theologischen Voraussetzungen der Geschichtsphilosophie (1953)	352
E16.27	§16 261	említés	Farkas Attila Márton	–
E16.28 · E16[11]	§16, lábjegyzet [11] 277	forrás	Karl Löwith: Weltgeschichte und Heilsgeschehen: Die theologischen Voraussetzungen der Geschichtsphilosophie (1953)	352

CSELIK ÁGNES 14

E12 12. A nyelv mint hatalomtechnikai eszköz 12

AZONOSÍTÓ	HELY	TÍPUS	CÉL	OLDAL
E12.01 · E12[1]	§2, lábjegyzet [1] 273	említés	Farkas Attila Márton	–
E12.02	§3 201	idézet	Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika? (2026)	–
E12.03	§3 201	említés	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	–

AZONOSÍTÓ	HELY	TÍPUS	CÉL	OLDAL
E12.04 · E12[2]	§3, lábjegyzet [2] 273	forrás	Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika? (2026)	–
E12.05 · E12[2]	§3, lábjegyzet [2] 273	belső link	Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika? (E1)	–
E12.06 · E12[2]	§3, lábjegyzet [2] 273	említés	Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika? (E1)	–
E12.07 · E12[2]	§3, lábjegyzet [2] 273	említés	Farkas Attila Márton	–
E12.08	§8 202	idézet	Fabiny, Tibor: Northrop Frye a nyelvről, a jelentésről és az igazságról (2024)	63
E12.09 · E12[4]	§8, lábjegyzet [4] 273	forrás	Fabiny, Tibor: Northrop Frye a nyelvről, a jelentésről és az igazságról (2024)	63
E12.10 · E12[5]	§9, lábjegyzet [5] 274	forrás	Farkas György: Orbán Isten kegyelméből kormányoz (2017)	31
E12.11	§11 203	idézet	Molnár Réka: Kormányszóvivő: Az nem penész volt a kórház konyhájában, csak zsírra szállt por (2024)	–
E12.12 · E12[6]	§11, lábjegyzet [6] 274	forrás	Molnár Réka: Kormányszóvivő: Az nem penész volt a kórház konyhájában, csak zsírra szállt por (2024)	–

H36 36. hozzászólás (10. esszéhez) 1

AZONOSÍTÓ	HELY	TÍPUS	CÉL	OLDAL
H36.01	H36, §19 186	említés	Ács József	–

H39 39. hozzászólás (10. esszéhez) 1

AZONOSÍTÓ	HELY	TÍPUS	CÉL	OLDAL
H39.01	H39, §50 189	említés	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	–

CSURY BALÁZS 41

E14 14. Gesta Hungarorum 32

AZONOSÍTÓ	HELY	TÍPUS	CÉL	OLDAL
E14.01	§2 221	idézet	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	366
E14.02 · E14[1]	§2, lábjegyzet [1] 275	forrás	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	366
E14.03 · E14[1]	§2, lábjegyzet [1] 275	említés	Farkas Attila Márton	–
E14.04 · E14[1]	§2, lábjegyzet [1] 275	említés	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	–
E14.05	§3 222	idézet	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	118
E14.06	§3 222	idézet	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	369
E14.07	§3 222	idézet	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	7

AZONOSÍTÓ	HELY	TÍPUS	CÉL	OLDAL
E14.08	§3 222	említés	Farkas Attila Márton	–
E14.09	§3 222	említés	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	–
E14.10 · E14[2]	§3, lábjegyzet [2] 275	forrás	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	118
E14.11 · E14[3]	§3, lábjegyzet [3] 275	forrás	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	369
E14.12 · E14[4]	§3, lábjegyzet [4] 275	forrás	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	340
E14.13 · E14[5]	§3, lábjegyzet [5] 275	forrás	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	7
E14.14	§4 222	idézet	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	136
E14.15	§4 222	említés	Farkas Attila Márton	–
E14.16 · E14[6]	§4, lábjegyzet [6] 275	forrás	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	136
E14.17 · E14[7]	§5, lábjegyzet [7] 275	forrás	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	328
E14.18	§6 223	említés	Farkas Attila Márton	–
E14.19 · E14[8]	§6, lábjegyzet [8] 275	forrás	Dobos Ilona: Paraszti szájhagyomány, városi szóbeliség (1986)	142–143
E14.20 · E14[9]	§6, lábjegyzet [9] 275	forrás	Dobos Ilona: Paraszti szájhagyomány, városi szóbeliség (1986)	152
E14.21 · E14[10]	§6, lábjegyzet [10] 275	forrás	Dobos Ilona: Paraszti szájhagyomány, városi szóbeliség (1986)	154
E14.22 · E14[11]	§6, lábjegyzet [11] 275	forrás	Dobos Ilona: Paraszti szájhagyomány, városi szóbeliség (1986)	158
E14.23 · E14[12]	§7, lábjegyzet [12] 275	forrás	Dobos Ilona: Paraszti szájhagyomány, városi szóbeliség (1986)	163
E14.24	§9 225	idézet	Johan Huizinga: A középkor alkonya – Az élet, a gondolkodás és a művészet formái Franciaországban és Németalföldön a XIV. és XV. században (ford.: Szerb Antal) (1976)	14–15
E14.25 · E14[13]	§9, lábjegyzet [13] 275	forrás	Johan Huizinga: A középkor alkonya – Az élet, a gondolkodás és a művészet formái Franciaországban és Németalföldön a XIV. és XV. században (ford.: Szerb Antal) (1976)	14–15
E14.26	§11 226	említés	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	–
E14.27	§14 228	említés	Farkas Attila Márton	–
E14.28	§14 228	említés	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	–
E14.29	§22 231	említés	Kicsák Lóránt	–
E14.30 · E14[14]	§22, lábjegyzet [14] 275	forrás	Kicsák Lóránt: Hogy húsz év múlva ne ez a…	–
E14.31 · E14[14]	§22, lábjegyzet [14] 275	külső link	ligetmuhely.com/hogy-husz-ev-mulva-ne-ez-a/ ↗	–
E14.32 · E14[14]	§22, lábjegyzet [14] 275	említés	Kicsák Lóránt	–

H2 2. hozzászólás (1. esszéhez) 2

AZONOSÍTÓ	HELY	TÍPUS	CÉL	OLDAL
H2.01	H2, §4 13	említés	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	–
H2.02	H2, §4 13	említés	Farkas Attila Márton	–

H11 11. hozzászólás (4. esszéhez) 1

AZONOSÍTÓ	HELY	TÍPUS	CÉL	OLDAL
H11.01	H11, §6 49	említés	Kiss Lajos András	–

H16 16. hozzászólás (5. esszéhez) 4

AZONOSÍTÓ	HELY	TÍPUS	CÉL	OLDAL
H16.01	H16, §53 73	külső link	youtube.com/watch?v=85fe_KliGwU&t=1868s&pp=ygUOYWN6w6lslGd5w7ZyZ3k%3D ↗	–
H16.02	H16, §53 73	külső link	youtube.com/watch?v=n_h0aagupF8 ↗	–
H16.03	H16, §53 73	említés	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	–
H16.04	H16, §53 73	említés	Farkas Attila Márton	–

H60 60. hozzászólás (16. esszéhez) 2

AZONOSÍTÓ	HELY	TÍPUS	CÉL	OLDAL
H60.01	H60, §10 262	külső link	mandiner.hu/belfold/2024/08/keszulodjunk-hamarosan-sorsfordito-dontest-kell-hozni-irany-a-kelet ↗	–
H60.02	H60, §10 262	említés	Farkas Attila Márton	–

ÉBER MÁRK ÁRON 83

E15 15. Elmúlt korok hordaléka 83

AZONOSÍTÓ	HELY	TÍPUS	CÉL	OLDAL
E15.01 · E15[1]	§2, lábjegyzet [1] 275	forrás	Orbán Viktor miniszterelnök nemzetközi sajtótájékoztatója (2022)	–
E15.02 · E15[1]	§2, lábjegyzet [1] 275	külső link	youtube.com/watch?v=2da6S7E1Iqc ↗	–
E15.03	§3 242	idézet	Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika? (2026)	–
E15.04	§3 242	említés	Farkas Attila Márton	–
E15.05	§3 242	említés	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	–
E15.06	§3 242	említés	Farkas Attila Márton	–
E15.07 · E15[2]	§3, lábjegyzet [2] 275	forrás	Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika? (2026)	–
E15.08 · E15[2]	§3, lábjegyzet [2] 275	belső link	Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika? (E1)	–

AZONOSÍTÓ	HELY	TÍPUS	CÉL	OLDAL
E15.09 · E15[2]	§3, lábjegyzet [2] 275	említés	Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika? (E1)	–
E15.10 · E15[2]	§3, lábjegyzet [2] 275	említés	Farkas Attila Márton	–
E15.11 · E15[2]	§3, lábjegyzet [2] 275	említés	Farkas Attila Márton	–
E15.12 · E15[3]	§3, lábjegyzet [3] 275	forrás	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	–
E15.13 · E15[3]	§3, lábjegyzet [3] 275	említés	Farkas Attila Márton	–
E15.14 · E15[3]	§3, lábjegyzet [3] 275	említés	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	–
E15.15	§5 243	említés	Farkas Attila Márton	–
E15.16	§6 243	említés	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	–
E15.17	§6 243	említés	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	–
E15.18	§6 243	említés	Farkas Attila Márton	–
E15.19	§7 243	említés	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	–
E15.20	§7 243	említés	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	–
E15.21	§7 243	említés	Farkas Attila Márton	–
E15.22	§7 243	említés	Farkas Attila Márton	–
E15.23	§9 244	említés	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	–
E15.24	§9 244	említés	Farkas Attila Márton	–
E15.25 · E15[4]	§9, lábjegyzet [4] 275	forrás	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	19
E15.26 · E15[4]	§9, lábjegyzet [4] 275	külső link	ligetmuhely.com/a-letezett-szocializmus-leghalalosabb-bune/ ↗	–
E15.27 · E15[4]	§9, lábjegyzet [4] 275	említés	Farkas Attila Márton	–
E15.28 · E15[4]	§9, lábjegyzet [4] 275	említés	Farkas Attila Márton	–
E15.29 · E15[4]	§9, lábjegyzet [4] 275	említés	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	–
E15.30	§10 244	említés	Farkas Attila Márton	–
E15.31	§10 244	említés	Farkas Attila Márton	–
E15.32 · E15[5]	§10, lábjegyzet [5] 276	forrás	Lev Davidovics Trockij: Az elárult forradalom (1936)	–
E15.33	§11 244	említés	Farkas Attila Márton	–
E15.34	§11 244	említés	Farkas Attila Márton	–
E15.35 · E15[6]	§11, lábjegyzet [6] 276	említés	Farkas Attila Márton	–
E15.36	§12 245	említés	Farkas Attila Márton	–
E15.37	§12 245	említés	Farkas Attila Márton	–
E15.38 · E15[7]	§12, lábjegyzet [7] 276	említés	Farkas Attila Márton	–

AZONOSÍTÓ	HELY	TÍPUS	CÉL	OLDAL
E15.39 · E15[8]	§12, lábjegyzet [8] 276	említés	Farkas Attila Márton	–
E15.40 · E15[8]	§12, lábjegyzet [8] 276	említés	Farkas Attila Márton	–
E15.41	§13 245	említés	Farkas Attila Márton	–
E15.42 · E15[9]	§13, lábjegyzet [9] 276	említés	Farkas Attila Márton	–
E15.43	§14 246	említés	Farkas Attila Márton	–
E15.44 · E15[10]	§14, lábjegyzet [10] 276	említés	Farkas Attila Márton	–
E15.45 · E15[11]	§14, lábjegyzet [11] 276	említés	Farkas Attila Márton	–
E15.46 · E15[12]	§15, lábjegyzet [12] 276	említés	Farkas Attila Márton	–
E15.47	§16 246	említés	Farkas Attila Márton	–
E15.48 · E15[13]	§16, lábjegyzet [13] 276	forrás	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	–
E15.49 · E15[13]	§16, lábjegyzet [13] 276	külső link	ligetmuhely.com/miert-nincs-magyar-nacionalizmus/ ↗	–
E15.50 · E15[13]	§16, lábjegyzet [13] 276	említés	Farkas Attila Márton	–
E15.51 · E15[13]	§16, lábjegyzet [13] 276	említés	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	–
E15.52 · E15[13]	§16, lábjegyzet [13] 276	említés	Farkas Attila Márton	–
E15.53 · E15[14]	§16, lábjegyzet [14] 276	említés	Farkas Attila Márton	–
E15.54 · E15[15]	§17, lábjegyzet [15] 276	említés	Farkas Attila Márton	–
E15.55	§18 247	említés	Farkas Attila Márton	–
E15.56 · E15[16]	§18, lábjegyzet [16] 276	említés	Farkas Attila Márton	–
E15.57	§19 248	említés	Farkas Attila Márton	–
E15.58	§19 248	említés	Farkas Attila Márton	–
E15.59 · E15[17]	§19, lábjegyzet [17] 276	forrás	Ernst Cassirer: Dingbegriffe und Relationsbegriffe (1910)	–
E15.60 · E15[18]	§19, lábjegyzet [18] 276	említés	Farkas Attila Márton	–
E15.61	§20 248	említés	Farkas Attila Márton	–
E15.62 · E15[19]	§20, lábjegyzet [19] 276	forrás	Farkas Attila Márton: A baloldaliság útvesztői és zsákutcái (2013)	–
E15.63 · E15[19]	§20, lábjegyzet [19] 276	említés	Farkas Attila Márton	–
E15.64 · E15[19]	§20, lábjegyzet [19] 276	említés	Farkas Attila Márton	–
E15.65	§22 249	említés	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	–
E15.66	§22 249	említés	Farkas Attila Márton	–
E15.67	§22 249	említés	Farkas Attila Márton	–
E15.68 · E15[20]	§22, lábjegyzet [20] 276	említés	Farkas Attila Márton	–
E15.69	§23 249	külső link	ligetmuhely.com/a-mantra/ ↗	–
E15.70	§23 249	említés	Farkas Attila Márton	–
E15.71 · E15[21]	§24, lábjegyzet [21] 276	említés	Farkas Attila Márton	–
E15.72	§25 250	említés	Farkas Attila Márton	–

AZONOSÍTÓ	HELY	TÍPUS	CÉL	OLDAL
E15.73 · E15[22]	§25, lábjegyzet [22] 276	említés	Farkas Attila Márton	–
E15.74 · E15[23]	§26, lábjegyzet [23] 276	említés	Farkas Attila Márton	–
E15.75 · E15[24]	§26, lábjegyzet [24] 276	említés	Farkas Attila Márton	–
E15.76	§30 251	említés	Farkas Attila Márton	–
E15.77	§30 251	említés	Farkas Attila Márton	–
E15.78 · E15[25]	§30, lábjegyzet [25] 276	említés	Farkas Attila Márton	–
E15.79 · E15[26]	§30, lábjegyzet [26] 276	említés	Farkas Attila Márton	–
E15.80	§31 252	említés	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	–
E15.81 · E15[27]	§32, lábjegyzet [27] 276	forrás	Csury Balázs: Politikai alkímia	–
E15.82 · E15[27]	§32, lábjegyzet [27] 276	külső link	ligetmuhely.com/csury-balazs-politikai-alkimia/ ↗	–
E15.83 · E15[27]	§32, lábjegyzet [27] 276	említés	Csury Balázs	–

FARKAS ATTILA MÁRTON 7

E1 1. Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika? 3

AZONOSÍTÓ	HELY	TÍPUS	CÉL	OLDAL
E1.01	§1 6	külső link	konyvportal.hu/konyv/arrobori-e-konyv/ ↗	–
E1.02	§1 6	említés	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	–
E1.03	§12 10	említés	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	–

H12 12. hozzászólás (4. esszéhez) 2

AZONOSÍTÓ	HELY	TÍPUS	CÉL	OLDAL
H12.01	H12, §7 51	említés	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	–
H12.02	H12, §7 51	említés	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	–

H23 23. hozzászólás (8. esszéhez) 1

AZONOSÍTÓ	HELY	TÍPUS	CÉL	OLDAL
H23.01	H23, §5 130	említés	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	–

H50 50. hozzászólás (13. esszéhez) 1

AZONOSÍTÓ	HELY	TÍPUS	CÉL	OLDAL
H50.01	H50, §5 216	említés	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	–

FLECK ZOLTÁN 13

E9 9. Gyávák és sznobok a hatalom szolgálatában 13

AZONOSÍTÓ	HELY	TÍPUS	CÉL	OLDAL
E9.01	§1 137	említés	Farkas Attila Márton	–
E9.02	§4 138	említés	Kicsák Lóránt	–
E9.03 · E9[1]	§4, lábjegyzet [1] 272	forrás	Kicsák Lóránt: Mindig volt és mindig lesz, Liget 2026 febr (2026)	–
E9.04 · E9[1]	§4, lábjegyzet [1] 272	belső link	Kicsák Lóránt: Mindig volt és mindig lesz (E2)	–
E9.05 · E9[1]	§4, lábjegyzet [1] 272	említés	Kicsák Lóránt: Mindig volt és mindig lesz (E2)	–
E9.06 · E9[1]	§4, lábjegyzet [1] 272	említés	Kicsák Lóránt	–
E9.07 · E9[2]	§5, lábjegyzet [2] 272	forrás	Ann Swidler: Culture in Action: Symbols and Strategies, American Sociological Review, 1996 (1996)	273–286
E9.08 · E9[3]	§12, lábjegyzet [3] 272	forrás	Marc Bloch: A történész mestersége, Osiris, 1996 (1996)	–
E9.09	§13 142	idézet	Marc Bloch: A történész mestersége, Osiris, 1996 (1996)	–
E9.10 · E9[4]	§13, lábjegyzet [4] 272	forrás	Benedict Anderson: Imagined Communities, Routledge, 2008 (2008)	–
E9.11 · E9[5]	§13, lábjegyzet [5] 272	forrás	Marc Bloch: A történész mestersége, Osiris, 1996 (1996)	–
E9.12 · E9[6]	§15, lábjegyzet [6] 272	forrás	Judith N. Shklar: Ordinary Vices (1985)	–
E9.13 · E9[7]	§15, lábjegyzet [7] 272	forrás	Pierre Bourdieu: State Nobility (1996)	–

GULYÁS ÁBEL 63

E5 5. Nemzeti technokrácia – a szakértelem visszatérése a honi retorikába 58

AZONOSÍTÓ	HELY	TÍPUS	CÉL	OLDAL
E5.01	§1 54	említés	Farkas Attila Márton	–
E5.02 · E5[1]	§1, lábjegyzet [1] 269	forrás	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	–
E5.03 · E5[1]	§1, lábjegyzet [1] 269	külső link	konyvportal.hu/konyv/arrobori-e-konyv/ ↗	–
E5.04 · E5[1]	§1, lábjegyzet [1] 269	említés	Farkas Attila Márton	–
E5.05 · E5[1]	§1, lábjegyzet [1] 269	említés	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	–
E5.06	§2 54	említés	Farkas Attila Márton	–
E5.07 · E5[2]	§2, lábjegyzet [2] 269	forrás	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	27–28
E5.08 · E5[3]	§7, lábjegyzet [3] 269	forrás	Hannah Arendt: Igazság és politika (1995)	253
E5.09	§9 56	idézet	Leo Strauss: Természetjog és történelem (1999)	10–11
E5.10 · E5[4]	§9, lábjegyzet [4] 269	forrás	Leo Strauss: Természetjog és történelem (1999)	10–11
E5.11 · E5[8]	§27, lábjegyzet [8] 269	forrás	Hannah Arendt: Igazság és politika (1995)	271

AZONOSÍTÓ	HELY	TÍPUS	CÉL	OLDAL
E5.12	§28 59	belső link	Kicsák Lóránt: Mindig volt és mindig lesz (E2)	–
E5.13	§28 59	említés	Kicsák Lóránt	–
E5.14 · E5[9]	§30, lábjegyzet [9] 269	forrás	Hannah Arendt: Igazság és politika (1995)	259–264
E5.15	§31 61	említés	Farkas Attila Márton	–
E5.16	§33 61	említés	Farkas Attila Márton	–
E5.17	§33 61	említés	Farkas Attila Márton	–
E5.18 · E5[10]	§33, lábjegyzet [10] 269	forrás	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	110
E5.19 · E5[11]	§34, lábjegyzet [11] 269	forrás	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	103–104
E5.20 · E5[12]	§34, lábjegyzet [12] 269	forrás	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	98
E5.21 · E5[13]	§35, lábjegyzet [13] 269	forrás	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	116–117
E5.22	§36 62	idézet	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	90
E5.23	§36 62	idézet	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	91
E5.24 · E5[14]	§36, lábjegyzet [14] 270	forrás	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	139
E5.25 · E5[16]	§36, lábjegyzet [16] 270	forrás	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	90
E5.26 · E5[17]	§36, lábjegyzet [17] 270	forrás	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	91
E5.27 · E5[18]	§37, lábjegyzet [18] 270	forrás	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	99
E5.28 · E5[19]	§37, lábjegyzet [19] 270	forrás	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	90–91
E5.29	§38 62	említés	Farkas Attila Márton	–
E5.30 · E5[20]	§38, lábjegyzet [20] 270	forrás	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	103
E5.31 · E5[22]	§38, lábjegyzet [22] 270	forrás	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	102
E5.32	§40 63	külső link	valaszonline.hu/2026/02/05/body-zsombor-technokratak-a-partallamban-real-ertelmiseg-parthuseg-nelkul/ ↗	–
E5.33	§40 63	említés	Farkas Attila Márton	–
E5.34	§41 63	idézet	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	133
E5.35	§41 63	említés	Farkas Attila Márton	–
E5.36 · E5[24]	§41, lábjegyzet [24] 270	forrás	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	133
E5.37 · E5[26]	§41, lábjegyzet [26] 270	forrás	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	135–136

AZONOSÍTÓ	HELY	TÍPUS	CÉL	OLDAL
E5.38 · E5[27]	§41, lábjegyzet [27] 270	forrás	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	137–138
E5.39 · E5[28]	§42, lábjegyzet [28] 270	forrás	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	133
E5.40	§43 64	említés	Farkas Attila Márton	–
E5.41	§43 64	említés	Farkas Attila Márton	–
E5.42 · E5[29]	§43, lábjegyzet [29] 270	említés	Farkas Attila Márton	–
E5.43 · E5[31]	§43, lábjegyzet [31] 270	forrás	Illés Gábor-Körösényi András: Ortodoxia, heterodoxia és cselekvés: Bajnai Gordon és Orbán Viktor válságkezelése, 2009–2014 (2017)	147–152
E5.44	§45 65	említés	Farkas Attila Márton	–
E5.45	§45 65	említés	Farkas Attila Márton	–
E5.46	§45 65	említés	Farkas Attila Márton	–
E5.47 · E5[33]	§45, lábjegyzet [33] 270	említés	Farkas Attila Márton	–
E5.48	§48 66	külső link	magyartisza.hu/hirek/ujsag/orb%C3%A1n-anita-a-magyar-diplomacia-arca-a-tisza-csapataban ↗	–
E5.49	§48 66	külső link	youtube.com/watch?v=EQQIX3f--vc ↗	–
E5.50	§48 66	említés	Farkas Attila Márton	–
E5.51 · E5[36]	§48, lábjegyzet [36] 270	forrás	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	123
E5.52	§49 66	idézet	Éber Márk Áron: Ellenhegemónia-építés – Hogyan politizálnak Antonio Gramsci követői és kisajátítói (2025)	116
E5.53 · E5[38]	§49, lábjegyzet [38] 271	forrás	Éber Márk Áron: Ellenhegemónia-építés – Hogyan politizálnak Antonio Gramsci követői és kisajátítói (2025)	116
E5.54 · E5[38]	§49, lábjegyzet [38] 271	említés	Éber Márk Áron	–
E5.55	§50 67	említés	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	–
E5.56	§50 67	említés	Farkas Attila Márton	–
E5.57	§51 67	külső link	youtube.com/watch?v=cHXHJYQDiq0 ↗	–
E5.58 · E5[39]	§51, lábjegyzet [39] 271	forrás	Kovai Cecília–Pulay Gergely: A kliens viszonyok mindennapi működése (2024)	254–256

H16V válasz a 16. hozzászólásra (5. esszéhez) 1

AZONOSÍTÓ	HELY	TÍPUS	CÉL	OLDAL
H16V.01	H16V, §53 74	külső link	epa.hu/01200/01273/00039/pdf/20070905071124.pdf ↗	–

H51 51. hozzászólás (13. esszéhez) 1

AZONOSÍTÓ	HELY	TÍPUS	CÉL	OLDAL
H51.01	H51, §9 217	említés	Farkas Attila Márton	–

H62 62. hozzászólás (16. esszéhez) 3

AZONOSÍTÓ	HELY	TÍPUS	CÉL	OLDAL
H62.01	H62, §15 264	külső link	ligetmuhely.com/miert-nincs-magyar-nacionalizmus/ ↗	–
H62.02	H62, §15 264	említés	Farkas Attila Márton	–
H62.03	H62, §15 264	említés	Farkas Attila Márton	–

KICSÁK LÓRÁNT 37

E2 2. Mindig volt és mindig lesz 34

AZONOSÍTÓ	HELY	TÍPUS	CÉL	OLDAL
E2.01	§1 18	említés	Kicsák Lóránt: Mindig volt és mindig lesz (E2)	–
E2.02	§1 18	említés	Farkas Attila Márton	–
E2.03	§1 18	említés	Farkas Attila Márton	–
E2.04 · E2[1]	§1, lábjegyzet [1] 268	forrás	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	–
E2.05 · E2[1]	§1, lábjegyzet [1] 268	külső link	konyvportal.hu/konyv/arrobori-e-konyv/ ↗	–
E2.06 · E2[1]	§1, lábjegyzet [1] 268	említés	Farkas Attila Márton	–
E2.07 · E2[1]	§1, lábjegyzet [1] 268	említés	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	–
E2.08 · E2[2]	§1, lábjegyzet [2] 268	forrás	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	23
E2.09	§3 18	idézet	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	7
E2.10 · E2[3]	§3, lábjegyzet [3] 268	forrás	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	7
E2.11	§5 18	idézet	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	7
E2.12 · E2[4]	§5, lábjegyzet [4] 268	forrás	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	7
E2.13	§7 19	idézet	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	24
E2.14 · E2[5]	§7, lábjegyzet [5] 268	forrás	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	24
E2.15	§9 20	idézet	Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika? (2026)	–
E2.16	§9 20	említés	Farkas Attila Márton	–
E2.17	§9 20	említés	Farkas Attila Márton	–
E2.18 · E2[6]	§9, lábjegyzet [6] 268	forrás	Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika? (2026)	–
E2.19 · E2[6]	§9, lábjegyzet [6] 268	említés	Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika? (E1)	–
E2.20 · E2[6]	§9, lábjegyzet [6] 268	említés	Farkas Attila Márton	–

AZONOSÍTÓ	HELY	TÍPUS	CÉL	OLDAL
E2.21 · E2[7]	§17, lábjegyzet [7] 268	forrás	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	19
E2.22 · E2[7]	§17, lábjegyzet [7] 268	külső link	konyvportal.hu/konyv/arrobori-e-konyv/ ↗	–
E2.23 · E2[7]	§17, lábjegyzet [7] 268	említés	Farkas Attila Márton	–
E2.24 · E2[7]	§17, lábjegyzet [7] 268	említés	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	–
E2.25	§18 22	idézet	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	8
E2.26 · E2[8]	§18, lábjegyzet [8] 268	forrás	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	8
E2.27	§19 22	említés	Farkas Attila Márton	–
E2.28 · E2[9]	§19, lábjegyzet [9] 268	forrás	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	9
E2.29 · E2[10]	§22, lábjegyzet [10] 268	forrás	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	21
E2.30	§24 24	említés	Farkas Attila Márton	–
E2.31	§25 24	említés	Farkas Attila Márton	–
E2.32	§26 25	idézet	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	10
E2.33 · E2[11]	§26, lábjegyzet [11] 268	forrás	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	10
E2.34	§35 28	említés	Farkas Attila Márton	–

H1 1. hozzászólás (1. esszéhez) 2

AZONOSÍTÓ	HELY	TÍPUS	CÉL	OLDAL
H1.01	H1, §3 10	említés	Farkas Attila Márton	–
H1.02	H1, §3 10	említés	Farkas Attila Márton	–

H20 20. hozzászólás (7. esszéhez) 1

AZONOSÍTÓ	HELY	TÍPUS	CÉL	OLDAL
H20.01	H20, §5 109	említés	Farkas Attila Márton	–

KISS LAJOS ANDRÁS 63

E4 4. A politikai infantilizmus természetrajza 59

AZONOSÍTÓ	HELY	TÍPUS	CÉL	OLDAL
E4.01	§1 39	említés	Farkas Attila Márton	–
E4.02 · E4[1]	§1, lábjegyzet [1] 268	forrás	A józan politikai beszéd lényege; Arrobori tizenöt év után	–
E4.03 · E4[1]	§1, lábjegyzet [1] 268	külső link	ligetmuhely.com/a-jozan-politikai-beszed-lenyege/ ↗	–
E4.04 · E4[1]	§1, lábjegyzet [1] 268	külső link	ligetmuhely.com/arrobori-tizenot-ev-utan/ ↗	–

AZONOSÍTÓ	HELY	TÍPUS	CÉL	OLDAL
E4.05 · E4[1]	§1, lábjegyzet [1] 268	említés	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	–
E4.06	§2 39	említés	Farkas Attila Márton	–
E4.07	§2 39	említés	Farkas Attila Márton	–
E4.08	§3 40	idézet	A józan politikai beszéd lényege; Arrobori tizenöt év után	20
E4.09	§3 40	idézet	Kiss Lajos András: Pillérek törmelékein (2003)	118
E4.10	§3 40	említés	Farkas Attila Márton	–
E4.11	§3 40	említés	Farkas Attila Márton	–
E4.12 · E4[2]	§3, lábjegyzet [2] 268	forrás	A józan politikai beszéd lényege; Arrobori tizenöt év után	20
E4.13 · E4[3]	§3, lábjegyzet [3] 268	forrás	A józan politikai beszéd lényege; Arrobori tizenöt év után	98
E4.14 · E4[4]	§3, lábjegyzet [4] 268	forrás	Kiss Lajos András: Pillérek törmelékein (2003)	118
E4.15 · E4[4]	§3, lábjegyzet [4] 268	említés	Kiss Lajos András	–
E4.16	§4 41	említés	Farkas Attila Márton	–
E4.17 · E4[5]	§4, lábjegyzet [5] 268	forrás	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	110
E4.18 · E4[5]	§4, lábjegyzet [5] 268	említés	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	–
E4.19	§5 42	idézet	Dickens, Charles: Nehéz idők (2002)	–
E4.20	§5 42	idézet	Bauman, Zygmunt: Les riches font-ils le bonheur de tous? (2014)	–
E4.21	§5 42	idézet	Mill, John Stuart: A szabadságról (1980)	–
E4.22	§5 42	idézet	Bauman, Zygmunt: Les riches font-ils le bonheur de tous? (2014)	22
E4.23 · E4[6]	§5, lábjegyzet [6] 268	forrás	Dickens, Charles: Nehéz idők (2002)	–
E4.24 · E4[7]	§5, lábjegyzet [7] 268	forrás	Bauman, Zygmunt: Les riches font-ils le bonheur de tous? (2014)	–
E4.25 · E4[8]	§5, lábjegyzet [8] 268	forrás	Mill, John Stuart: A szabadságról (1980)	–
E4.26 · E4[9]	§5, lábjegyzet [9] 268	forrás	Bauman, Zygmunt: Les riches font-ils le bonheur de tous? (2014)	22
E4.27	§6 43	idézet	Farkas Attila Márton: A baloldaliság útvesztői és zsákutcái (2013)	32
E4.28	§6 43	idézet	Farkas Attila Márton: A baloldaliság útvesztői és zsákutcái (2013)	33
E4.29	§6 43	idézet	Vidal, Jordi: Servitude & simulacre (2007)	92
E4.30	§6 43	idézet	Žižek, Slavoj: Der Mut der Hoffnungslosigkeit (2018)	261
E4.31	§6 43	említés	Farkas Attila Márton	–
E4.32	§6 43	említés	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	–
E4.33 · E4[10]	§6, lábjegyzet [10] 268	forrás	Farkas Attila Márton: A baloldaliság útvesztői és zsákutcái (2013)	11–59
E4.34 · E4[10]	§6, lábjegyzet [10] 268	említés	Farkas Attila Márton	–

AZONOSÍTÓ	HELY	TÍPUS	CÉL	OLDAL
E4.35 · E4[11]	§6, lábjegyzet [11] 269	forrás	Farkas Attila Márton: A baloldaliság útvesztői és zsákutcái (2013)	32
E4.36 · E4[12]	§6, lábjegyzet [12] 269	forrás	Jean-Pierre Le Goff: La gauche à l'agonie? 1968–2017 (2017)	–
E4.37 · E4[13]	§6, lábjegyzet [13] 269	forrás	Farkas Attila Márton: A baloldaliság útvesztői és zsákutcái (2013)	33
E4.38 · E4[14]	§6, lábjegyzet [14] 269	forrás	Vidal, Jordi: Servitude & simulacre (2007)	92
E4.39 · E4[15]	§6, lábjegyzet [15] 269	forrás	Žižek, Slavoj: Der Mut der Hoffnungslosigkeit (2018)	261
E4.40	§8 46	idézet	Eribon, Didier: Visszatérés Reimsbe (2024)	–
E4.41	§8 46	idézet	Farkas Attila Márton: A baloldaliság útvesztői és zsákutcái (2013)	53
E4.42	§8 46	idézet	Farkas Attila Márton: A baloldaliság útvesztői és zsákutcái (2013)	147–148
E4.43	§8 46	említés	Farkas Attila Márton	–
E4.44 · E4[17]	§8, lábjegyzet [17] 269	forrás	Eribon, Didier: Visszatérés Reimsbe (2024)	–
E4.45 · E4[18]	§8, lábjegyzet [18] 269	forrás	Farkas Attila Márton: A baloldaliság útvesztői és zsákutcái (2013)	53
E4.46 · E4[19]	§8, lábjegyzet [19] 269	forrás	Farkas Attila Márton: A baloldaliság útvesztői és zsákutcái (2013)	147–148
E4.47	§9 47	idézet	Orwell, George: Charles Dickens (2000)	–
E4.48	§9 47	idézet	Orwell, George: Charles Dickens (2000)	223
E4.49	§9 47	idézet	Orwell, George: Charles Dickens (2000)	223
E4.50 · E4[20]	§9, lábjegyzet [20] 269	forrás	Michéa, Jean-Claude: Impasse Adam Smith (2006)	–
E4.51 · E4[21]	§9, lábjegyzet [21] 269	forrás	Orwell, George: Charles Dickens (2000)	–
E4.52 · E4[22]	§9, lábjegyzet [22] 269	forrás	Orwell, George: Charles Dickens (2000)	223
E4.53 · E4[23]	§9, lábjegyzet [23] 269	forrás	Orwell, George: Charles Dickens (2000)	223
E4.54	§10 48	idézet	Farkas Attila Márton: A baloldaliság útvesztői és zsákutcái (2013)	51
E4.55	§10 48	említés	Farkas Attila Márton	–
E4.56 · E4[24]	§10, lábjegyzet [24] 269	forrás	Farkas Attila Márton: A baloldaliság útvesztői és zsákutcái (2013)	51
E4.57	§11 48	idézet	Farkas Attila Márton: A baloldaliság útvesztői és zsákutcái (2013)	57–58
E4.58	§11 48	említés	Farkas Attila Márton	–
E4.59 · E4[26]	§11, lábjegyzet [26] 269	forrás	Farkas Attila Márton: A baloldaliság útvesztői és zsákutcái (2013)	57–58

H15 15. hozzászólás (5. esszéhez) 2

AZONOSÍTÓ	HELY	TÍPUS	CÉL	OLDAL
H15.01	H15, §36 71	említés	Gulyás Ábel	–
H15.02	H15, §36 71	említés	Gulyás Ábel	–

H24 24. hozzászólás (8. esszéhez) 2

AZONOSÍTÓ	HELY	TÍPUS	CÉL	OLDAL
H24.01	H24, §6 130	említés	Farkas Attila Márton	–
H24.02	H24, §6 130	említés	Tallár Ferenc	–

KOVÁCS GÁBOR 27

E6 6. Mindig bontott téglából 27

AZONOSÍTÓ	HELY	TÍPUS	CÉL	OLDAL
E6.01	§1 77	külső link	ligetmuhely.com/hogy-husz-ev-mulva-ne-ez-a/ ↗	–
E6.02	§1 77	külső link	ligetmuhely.com/hogy-husz-ev-mulva-ne-ez-a/ ↗	–
E6.03	§1 77	külső link	csehtamasarchivum.hu/dal/classic/ten-years-after ↗	–
E6.04	§1 77	említés	Farkas Attila Márton	–
E6.05	§1 77	említés	Kicsák Lóránt	–
E6.06	§1 77	említés	Farkas Attila Márton	–
E6.07	§4 78	említés	Farkas Attila Márton	–
E6.08	§5 78	külső link	konyvportal.hu/ebook/Arrobori-FAM-Liget.pdf ↗	–
E6.09	§5 78	említés	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	–
E6.10	§7 78	említés	Farkas Attila Márton	–
E6.11	§8 79	külső link	ligetmuhely.com/hamvas-es-a-ket-vilaghaboru-kozotti-tradicionalizmus/ ↗	–
E6.12	§8 79	említés	Farkas Attila Márton	–
E6.13	§9 79	külső link	epa.oszk.hu/00000/00022/00350/10556.htm ↗	–
E6.14 · E6[1]	§11, lábjegyzet [1] 271	forrás	Kovács Gábor: Totalitarizmus és fajelmélet	–
E6.15 · E6[1]	§11, lábjegyzet [1] 271	külső link	konyvportal.hu/ebook/A-kiborg-es-az-emberi-allapot-KG-Liget.pdf ↗	–
E6.16	§12 80	említés	Farkas Attila Márton	–
E6.17	§13 80	említés	Farkas Attila Márton	–
E6.18	§13 80	említés	Farkas Attila Márton	–
E6.19 · E6[2]	§13, lábjegyzet [2] 271	forrás	A volgai lovas esete az orosz medvével, a gall kakassal és az angol buldoggal	–
E6.20 · E6[2]	§13, lábjegyzet [2] 271	külső link	ligetmuhely.com/a-volgai-lovas-esete-az-orosz-medvevel-a-gall-kakassal-es-az-angol-buldoggal/ ↗	–
E6.21	§14 81	külső link	ligetmuhely.com/miert-eppen-trump/ ↗	–
E6.22	§14 81	említés	Tevesz László	–
E6.23	§15 81	említés	Farkas Attila Márton	–
E6.24	§16 82	külső link	valaszonline.hu/tag/vilagrend-vita ↗	–
E6.25	§17 82	említés	Farkas Attila Márton	–

AZONOSÍTÓ	HELY	TÍPUS	CÉL	OLDAL
E6.26	§20 84	említés	Farkas Attila Márton	–
E6.27	§21 84	említés	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	–

LENDVAI ZALÁN 13

E3 3. A szittya nacionalizmusról 20 évvel később 12

AZONOSÍTÓ	HELY	TÍPUS	CÉL	OLDAL
E3.01	§1 33	említés	Farkas Attila Márton	–
E3.02 · E3[1]	§1, lábjegyzet [1] 268	forrás	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	–
E3.03 · E3[1]	§1, lábjegyzet [1] 268	külső link	ligetmuhely.com/miert-nincs-magyar-nacionalizmus ↗	–
E3.04 · E3[1]	§1, lábjegyzet [1] 268	külső link	konyvportal.hu/konyv/arrobori-e-konyv/ ↗	–
E3.05 · E3[1]	§1, lábjegyzet [1] 268	említés	Farkas Attila Márton	–
E3.06 · E3[1]	§1, lábjegyzet [1] 268	említés	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	–
E3.07	§3 34	idézet	Magyar Bálint: A magyar maffiaállam anatómiája (2005)	–
E3.08 · E3[2]	§3, lábjegyzet [2] 268	forrás	Tölgyessy Péter: Zsákutcából zsákutcába (A magyar polgár tanulmánykötet), Magvető, 2016 (2016)	–
E3.09 · E3[3]	§3, lábjegyzet [3] 268	forrás	Magyar Bálint: A magyar maffiaállam anatómiája (2005)	–
E3.10 · E3[4]	§5, lábjegyzet [4] 268	forrás	Alexis de Tocqueville: A demokrácia Amerikában, Gondolat, Bp., 1983 (1983)	–
E3.11 · E3[5]	§6, lábjegyzet [5] 268	forrás	Max Weber: Gazdaság és társadalom (1987)	–
E3.12	§7 36	említés	Farkas Attila Márton	–

H46 46. hozzászólás (11. esszéhez) 1

AZONOSÍTÓ	HELY	TÍPUS	CÉL	OLDAL
H46.01	H46, §1 198	említés	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	–

TALLÁR FERENC 58

E8 8. Liberális és illiberális demokrácia: egy egész két fele? 58

AZONOSÍTÓ	HELY	TÍPUS	CÉL	OLDAL
E8.01	§1 114	forrás	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	390
E8.02	§1 114	idézet	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	390
E8.03	§1 114	említés	Farkas Attila Márton	–

AZONOSÍTÓ	HELY	TÍPUS	CÉL	OLDAL
E8.04	§1 114	említés	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	–
E8.05	§1 114	említés	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	–
E8.06	§1 114	említés	Farkas Attila Márton	–
E8.07	§1 114	említés	Farkas Attila Márton	–
E8.08	§1 114	említés	Farkas Attila Márton	–
E8.09	§2 114	forrás	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	81
E8.10	§2 114	idézet	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	81
E8.11	§2 114	említés	Farkas Attila Márton	–
E8.12	§3 115	említés	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	–
E8.13	§3 115	említés	Farkas Attila Márton	–
E8.14	§3 115	említés	Farkas Attila Márton	–
E8.15	§3 115	említés	Farkas Attila Márton	–
E8.16 · E8[1]	§3, lábjegyzet [1] 271	forrás	Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika? (2026)	–
E8.17 · E8[1]	§3, lábjegyzet [1] 271	belső link	Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika? (E1)	–
E8.18 · E8[1]	§3, lábjegyzet [1] 271	említés	Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika? (E1)	–
E8.19 · E8[2]	§3, lábjegyzet [2] 271	említés	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	–
E8.20	§4 116	említés	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	–
E8.21	§4 116	említés	Farkas Attila Márton	–
E8.22 · E8[3]	§4, lábjegyzet [3] 271	forrás	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	–
E8.23 · E8[3]	§4, lábjegyzet [3] 271	külső link	replika.hu/replika/75 ↗	–
E8.24 · E8[3]	§4, lábjegyzet [3] 271	említés	Farkas Attila Márton	–
E8.25 · E8[3]	§4, lábjegyzet [3] 271	említés	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	–
E8.26	§6 117	forrás	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	157
E8.27	§6 117	forrás	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	68
E8.28	§6 117	idézet	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	157
E8.29	§6 117	idézet	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	68
E8.30	§6 117	említés	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	–

AZONOSÍTÓ	HELY	TÍPUS	CÉL	OLDAL
E8.31	§6 117	említés	Farkas Attila Márton	–
E8.32	§6 117	említés	Farkas Attila Márton	–
E8.33	§7 118	említés	Farkas Attila Márton	–
E8.34	§8 118	említés	Kovács Gábor	–
E8.35	§8 118	említés	Farkas Attila Márton	–
E8.36	§8 118	említés	Farkas Attila Márton	–
E8.37	§9 119	említés	Kovács Gábor	–
E8.38	§9 119	említés	Farkas Attila Márton	–
E8.39 · E8[4]	§9, lábjegyzet [4] 271	említés	Kovács Gábor: Mindig bontott téglából (E6)	–
E8.40 · E8[4]	§9, lábjegyzet [4] 271	említés	Kovács Gábor	–
E8.41 · E8[5]	§10, lábjegyzet [5] 271	forrás	Scheiring Gábor: Az ellenhegemónia laboratóriumai	–
E8.42 · E8[5]	§10, lábjegyzet [5] 271	külső link	ujegyenloseg.hu/az-ellenhegemonia-laboratoriumai-orban-trump-es-a-transzatlanti-illiberalis-okoszisztema-i/ ↗	–
E8.43	§11 120	említés	Farkas Attila Márton	–
E8.44	§11 120	említés	Farkas Attila Márton	–
E8.45	§13 121	említés	Farkas Attila Márton	–
E8.46 · E8[6]	§15, lábjegyzet [6] 271	forrás	William Robinson: The Crisis of Global Capitalism (2010)	–
E8.47	§17 122	idézet	http://2010-2015.miniszterelnok.hu/beszed/	–
E8.48 · E8[8]	§17, lábjegyzet [8] 271	forrás	http://2010-2015.miniszterelnok.hu/beszed/	–
E8.49 · E8[8]	§17, lábjegyzet [8] 271	külső link	2010-2015.miniszterelnok.hu/beszed/ ↗	–
E8.50	§22 125	idézet	Eric Voegelin: A politikai vallások (2011)	61
E8.51 · E8[9]	§22, lábjegyzet [9] 271	forrás	Eric Voegelin: A politikai vallások (2011)	61
E8.52	§23 126	idézet	Max Weber: Gazdaság és társadalom (1987)	273
E8.53 · E8[10]	§23, lábjegyzet [10] 271	forrás	Max Weber: Gazdaság és társadalom (1987)	273
E8.54	§24 126	idézet	Max Weber: Gazdaság és társadalom (1987)	250
E8.55 · E8[11]	§24, lábjegyzet [11] 271	forrás	Max Weber: Gazdaság és társadalom (1987)	250
E8.56	§27 127	idézet	Alasdair MacIntyre: Marxism and Christianity (1984)	4
E8.57	§27 127	említés	Farkas Attila Márton	–
E8.58 · E8[13]	§27, lábjegyzet [13] 271	forrás	Alasdair MacIntyre: Marxism and Christianity (1984)	4

TELLER KATALIN 59

E13 13. Cinizmus után az új cinizmus előtt? 57

AZONOSÍTÓ	HELY	TÍPUS	CÉL	OLDAL
E13.01	§1 209	említés	Farkas Attila Márton	–
E13.02 · E13[1]	§1, lábjegyzet [1] 274	forrás	Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika? (2026)	–

AZONOSÍTÓ	HELY	TÍPUS	CÉL	OLDAL
E13.03 · E13[1]	§1, lábjegyzet [1] 274	belső link	Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika? (E1)	–
E13.04 · E13[1]	§1, lábjegyzet [1] 274	említés	Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika? (E1)	–
E13.05 · E13[1]	§1, lábjegyzet [1] 274	említés	Farkas Attila Márton	–
E13.06 · E13[2]	§2, lábjegyzet [2] 274	forrás	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	–
E13.07 · E13[2]	§2, lábjegyzet [2] 274	belső link	Kovács Gábor: Mindig bontott téglából (E6)	–
E13.08 · E13[2]	§2, lábjegyzet [2] 274	belső link	Tallár Ferenc: Liberális és illiberális demokrácia: egy egész két fele? (E8)	–
E13.09 · E13[2]	§2, lábjegyzet [2] 274	említés	Tallár Ferenc	–
E13.10 · E13[2]	§2, lábjegyzet [2] 274	említés	Kovács Gábor	–
E13.11 · E13[2]	§2, lábjegyzet [2] 274	említés	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	–
E13.12 · E13[2]	§2, lábjegyzet [2] 274	említés	Farkas Attila Márton	–
E13.13 · E13[4]	§2, lábjegyzet [4] 274	forrás	Разговор Путина о конфликте на Ближнем Востоке (2026)	–
E13.14 · E13[4]	§2, lábjegyzet [4] 274	külső link	tass.ru/politika/26615837.↗	–
E13.15 · E13[5]	§2, lábjegyzet [5] 274	forrás	Ernesto Laclau: A populista ész (2011)	–
E13.16	§3 210	említés	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	–
E13.17 · E13[6]	§3, lábjegyzet [6] 274	forrás	Lendvai Zalán: A szittya nacionalizmusról 20 évvel később	–
E13.18 · E13[6]	§3, lábjegyzet [6] 274	belső link	Lendvai Zalán: A szittya nacionalizmusról 20 évvel később (E3)	–
E13.19 · E13[6]	§3, lábjegyzet [6] 274	belső link	Gulyás Ábel: Nemzeti technokrácia – a szakértelem visszatérése a honi retorikába (E5)	–
E13.20 · E13[6]	§3, lábjegyzet [6] 274	belső link	Fleck Zoltán: Gyávák és sznobok a hatalom szolgálatában (E9)	–
E13.21 · E13[6]	§3, lábjegyzet [6] 274	belső link	Cselik Ágnes: A nyelv mint hatalomtechnikai eszköz (E12)	–
E13.22 · E13[6]	§3, lábjegyzet [6] 274	említés	Lendvai Zalán	–
E13.23 · E13[6]	§3, lábjegyzet [6] 274	említés	Fleck Zoltán	–
E13.24 · E13[6]	§3, lábjegyzet [6] 274	említés	Cselik Ágnes	–
E13.25 · E13[6]	§3, lábjegyzet [6] 274	említés	Gulyás Ábel	–
E13.26	§4 210	említés	Farkas Attila Márton	–
E13.27 · E13[8]	§5, lábjegyzet [8] 274	forrás	Jürgen Habermas: A kommunikatív cselekvés elmélete (2011)	–
E13.28	§6 211	idézet	Almási Miklós: A cinizmus, egy magatartás vitája önmagával (1966)	–
E13.29	§6 211	idézet	Almási Miklós: A cinizmus, egy magatartás vitája önmagával (1966)	–
E13.30 · E13[9]	§6, lábjegyzet [9] 274	forrás	Almási Miklós: A cinizmus, egy magatartás vitája önmagával (1966)	–
E13.31 · E13[10]	§6, lábjegyzet [10] 274	forrás	Almási Miklós: A cinizmus, egy magatartás vitája önmagával (1966)	–
E13.32 · E13[11]	§6, lábjegyzet [11] 274	forrás	Almási Miklós: A cinizmus, egy magatartás vitája önmagával (1966)	–

AZONOSÍTÓ	HELY	TÍPUS	CÉL	OLDAL
E13.33 · E13[12]	§6, lábjegyzet [12] 274	forrás	Almási Miklós: A cinizmus, egy magatartás vitája önmagával (1966)	–
E13.34 · E13[13]	§6, lábjegyzet [13] 274	forrás	Almási Miklós: A cinizmus, egy magatartás vitája önmagával (1966)	–
E13.35 · E13[14]	§6, lábjegyzet [14] 274	forrás	Almási Miklós: A cinizmus, egy magatartás vitája önmagával (1966)	–
E13.36 · E13[15]	§6, lábjegyzet [15] 274	forrás	Almási Miklós: A cinizmus, egy magatartás vitája önmagával (1966)	–
E13.37 · E13[16]	§7, lábjegyzet [16] 274	forrás	Almási Miklós: A cinizmus, egy magatartás vitája önmagával (1966)	–
E13.38 · E13[17]	§8, lábjegyzet [17] 274	forrás	Peter Sloterdijk: Kritik der zynischen Vernunft (2022)	–
E13.39 · E13[18]	§8, lábjegyzet [18] 274	forrás	Thomas Zinsmaier: Zynismus, Kynismus (1595)	–
E13.40 · E13[19]	§8, lábjegyzet [19] 274	forrás	Thomas Zinsmaier: Zynismus, Kynismus (1595)	–
E13.41 · E13[20]	§8, lábjegyzet [20] 274	forrás	Thomas Zinsmaier: Zynismus, Kynismus (1595)	–
E13.42	§9 214	említés	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	–
E13.43	§9 214	említés	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	–
E13.44	§9 214	említés	Farkas Attila Márton	–
E13.45 · E13[21]	§9, lábjegyzet [21] 275	forrás	Jacques Rancière: A politika esztétikája és a tudás poétikája (1994) (2018)	–
E13.46 · E13[21]	§9, lábjegyzet [21] 275	külső link	cirkart.hu/2018/03/03/a-politika-esztetikaja-es-a-tudas-poetikaja ↗	–
E13.47 · E13[21]	§9, lábjegyzet [21] 275	külső link	cirkart.hu/2018/03/03/a-politika-esztetikaja-es-a-tudas-poetikaja ↗	–
E13.48 · E13[21]	§9, lábjegyzet [21] 275	belső link	Kicsák Lóránt: Mindig volt és mindig lesz (E2)	–
E13.49 · E13[21]	§9, lábjegyzet [21] 275	belső link	Kicsák Lóránt: Mindig volt és mindig lesz (E2)	–
E13.50 · E13[21]	§9, lábjegyzet [21] 275	említés	Kicsák Lóránt	–
E13.51 · E13[21]	§9, lábjegyzet [21] 275	említés	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	–
E13.52 · E13[22]	§9, lábjegyzet [22] 275	forrás	Kiss Lajos András: A politikai infantilizmus természetrajza	–
E13.53 · E13[22]	§9, lábjegyzet [22] 275	belső link	Kiss Lajos András: A politikai infantilizmus természetrajza (E4)	–
E13.54 · E13[22]	§9, lábjegyzet [22] 275	belső link	Kiss Lajos András: A politikai infantilizmus természetrajza (E4)	–
E13.55 · E13[22]	§9, lábjegyzet [22] 275	említés	Kiss Lajos András	–
E13.56 · E13[22]	§9, lábjegyzet [22] 275	említés	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	–
E13.57 · E13[23]	§9, lábjegyzet [23] 275	forrás	Judith Butler: Jelentős testek. A „szexus” diszkurzív korlátairól (2005)	–

H3 3. hozzászólás (1. esszéhez) 1

AZONOSÍTÓ	HELY	TÍPUS	CÉL	OLDAL
H3.01	H3, §7 15	említés	Tevesz László	–

H10 10. hozzászólás (4. esszéhez) 1

AZONOSÍTÓ	HELY	TÍPUS	CÉL	OLDAL
H10.01	H10, §6 49	említés	Kiss Lajos András	–

TEVESZ LÁSZLÓ 5

E7 7. Rövid eszmefuttatás a nemzetről 5

AZONOSÍTÓ	HELY	TÍPUS	CÉL	OLDAL
E7.01	§3 88	említés	Farkas Attila Márton	–
E7.02	§3 88	említés	Farkas Attila Márton	–
E7.03	§5 89	említés	Kicsák Lóránt	–
E7.04	§6 89	említés	Farkas Attila Márton	–
E7.05	§67 107	említés	Farkas Attila Márton	–

VÖRÖS ISTVÁN 1

E11 11. Szabadulás a jelentésből 1

AZONOSÍTÓ	HELY	TÍPUS	CÉL	OLDAL
E11.01	§6 197	említés	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021)	–

Műmutató

A hivatkozott források és a kötet egymásra hivatkozó esszéi, ábécérendben, linkelt helyjelzéssel (a webhely Hivatkozás indexének „műmutató” nézete).

‘I went to Greenland to try to buy it’: Meet the founder who wants to recreate Mars on Earth: E10 §107 273

97 éves a Futurista kiáltvány: E10 §68 273

A józan politikai beszéd lényege; Arrobori tizenöt év után: E4 §1 268, E4 §3 40, E4 §3 268, E4 §3 268

A volgai lovas esete az orosz medvével, a gall kakassal és az angol buldoggal: E6 §13 271

Aaron Day: The Hijacking of Bitcoin (2026): E10 §117 273

Ács József: Klíma, kétely, propaganda (2008): E10 §31 272

Alasdair MacIntyre: Marxism and Christianity (1984): E8 §27 127, E8 §27 271

Alexis de Tocqueville: A demokrácia Amerikában, Gondolat, Bp., 1983 (1983): E3 §5 268

Almási Miklós: A cinizmus, egy magatartás vitája önmagával (1966): E13 §6 211, E13 §6 211, E13 §6 274, E13 §6 274, E13 §6 274, E13 §6 274, E13 §6 274, E13 §6 274, E13 §7 274

Ann Swidler: Culture in Action: Symbols and Strategies, American Sociological Review, 1996 (1996): E9 §5 272

Bauman, Zygmunt: Les riches font-ils le bonheur de tous? (2014): E4 §5 42, E4 §5 42, E4 §5 268, E4 §5 268

Benedict Anderson: Imagined Communities, Routledge, 2008 (2008): E9 §13 272

Cselik Ágnes: A nyelv mint hatalomtechnikai eszköz (E12): E13 §3 274

Cselik Ágnes: Mi lesz?: E10 §41 272

Csury Balázs: Politikai alkímia: E15 §32 276

Dark Enlightenment: E10 §59 272

Dickens, Charles: Nehéz idők (2002): E4 §5 42, E4 §5 268

Dobos Ilona: Paraszti szájhagyomány, városi szóbeliség (1986): E14 §6 275, E14 §6 275, E14 §6 275, E14 §6 275, E14 §7 275

Éber Márk Áron: Ellenhegemónia-építés – Hogyan politizálnak Antonio Gramsci követői és kisajátítói (2025): E5 §49 66, E5 §49 271

Eribon, Didier: Visszatérés Reimsbe (2024): E4 §8 46, E4 §8 269

Eric Voegelin: A politikai vallások (2011): E8 §22 125, E8 §22 271

Ernesto Laclau: A populista ész (2011): E13 §2 274

Ernst Cassirer: Dingbegriffe und Relationsbegriffe (1910): E15 §19 276

Fabiny, Tibor: Northrop Frye a nyelvről, a jelentésről és az igazságról (2024): E12 §8 202, E12 §8 273

Farkas Attila Márton: A baloldaliság útvesztői és zsákutcái (2013): E4 §6 43, E4 §6 43, E4 §6 268, E4 §6 269, E4 §6 269, E4 §8 46, E4 §8 46, E4 §8 269, E4 §8 269, E4 §10 48, E4 §10 269, E4 §11 48, E4 §11 269, E15 §20 276

Farkas Attila Márton: A technokrata mákony: E10 §36 272

Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021): E1 §1 6, E1 §12 10, E2 §1 268, E2 §17 268, E3 §1 268, E4 §1 268, E4 §4 268, E4 §6 43, E5 §1 269, E5 §50 67, E6 §5 78, E6 §21 84, E8 §1 114, E8 §1 114, E8 §3 115, E8 §3 271, E8 §4 116, E8 §4 271, E8 §6 117, E10 §1 154, E10 §12 155, E11 §6 197, E12 §3 201, E13 §2 274, E13 §3 210, E13 §9 214, E13 §9 214, E13 §9 275, E13 §9 275, E14 §2 275, E14 §3 222, E14 §11 226, E14 §14 228, E15 §3 242, E15 §3 275, E15 §6 243, E15 §6 243, E15 §7 243, E15 §7 243, E15 §9 244, E15 §9 275, E15 §16 276, E15 §22 249, E15 §31 252, E16 §2 276, E16 §7 257, H2 H2 13, H12 H12 51, H12 H12 51, H16 H16 73, H23 H23 130, H39 H39 189, H46 H46 198, H50 H50 216

Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021): E2 §1 268, E2 §1 268, E2 §3 18, E2 §3 268, E2 §5 18, E2 §5 268, E2 §7 19, E2 §7 268, E2 §17 268, E2 §18 22, E2 §18 268, E2 §19 268, E2 §22 268, E2 §26 25, E2 §26 268, E3 §1 268, E4 §4 268, E5 §1 269, E5 §2 269, E5 §33 269, E5 §34 269, E5 §34 269, E5 §35 269, E5 §36 62, E5 §36 62, E5 §36 270, E5 §36 270, E5 §36 270, E5 §37 270, E5 §37 270, E5 §38 270, E5 §38 270, E5 §41 63, E5 §41 270, E5 §41 270, E5 §41 270, E5 §42 270, E5 §48 270, E8 §1 114, E8 §1 114, E8 §2 114, E8 §2 114, E8 §4 271, E8 §6 117, E8 §6 117, E8 §6 117, E8 §6 117, E13 §2 274, E14 §2 221, E14 §2 275, E14 §3 222, E14 §3 222, E14 §3 222, E14 §3 275, E14 §3 275, E14 §3 275, E14 §3 275, E14 §4 222, E14 §4 275, E14 §5 275, E15 §3 275, E15 §9 275, E15 §16 276, E16 §2 276, E16 §3 256, E16 §3 276, E16 §3 276, E16 §4 256, E16 §4 276, E16 §4 276, E16 §5 276, E16 §6 276, E16 §11 276

Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika? (2026): E2 §9 20, E2 §9 268, E8 §3 271, E12 §3 201, E12 §3 273, E13 §1 274, E15 §3 242, E15 §3 275

Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika? (E1): E2 §9 268, E8 §3 271, E12 §3 273, E13 §1 274, E15 §3 275

Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika? (E1): E8 §3 271, E12 §3 273, E13 §1 274, E15 §3 275

Farkas Attila Márton: Szittya nacionalizmus vs (2011): E10 §142 180, E10 §142 273

Farkas György: Orbán Isten kegyelméből kormányoz (2017): E12 §9 274

Fleck Zoltán: Gyávák és sznobok a hatalom szolgálatában (E9): E13 §3 274

Freedom Cities: E10 §103 273

Gulyás Ábel: Nemzeti technokrácia – a szakértelem visszatérése a honi retorikába (E5): E13 §3 274

Hannah Arendt: Igazság és politika (1995): E5 §7 269, E5 §27 269, E5 §30 269

http://2010-2015.miniszterelnok.hu/beszed/: E8 §17 122, E8 §17 271

https://anniversary.ll.land/: E10 §112 174, E10 §112 273

Iain Davis: City-States Without Limits – Part 1, Part 2: E10 §103 273

Illés Gábor-Körösényi András: Ortodoxia, heterodoxia és cselekvés: Bajnai Gordon és Orbán Viktor válságkezelése, 2009–2014 (2017): E5 §43 270

Jacques Ellul: Perspectives On Our Age, Jacques Ellul Speaks on His Life and Work: E10 §129 273

Jacques Ellul: Propaganda: E10 §8 272

Jacques Rancière: A politika esztétikája és a tudás poétikája (1994) (2018): E13 §9 275

Jean-Pierre Le Goff: La gauche à l'agonie? 1968–2017 (2017): E4 §6 269

Johan Huizinga: A középkor alkonya – Az élet, a gondolkodás és a művészet formái Franciaországban és Németalföldön a XIV. és XV. században (ford.: Szerb Antal) (1976): E14 §9 225, E14 §9 275

Joshua N. Haldeman: E10 §100 273

Juan Orlando Hernández, Former President of Honduras, Sentenced to 45 Years in Prison for Conspiring to Distribute More Than 400 Tons of Cocaine and Related Firearms Offenses: E10 §109 273

Judith Butler: Jelentős testek. A „szexus" diszkurzív korlátairól (2005): E13 §9 275

Judith N. Shklar: Ordinary Vices (1985): E9 §15 272

Jürgen Habermas: A kommunikatív cselekvés elmélete (2011): E13 §5 274

Karl Kraus: In dieser großen Zeit: E10 §4 272

Karl Löwith: Weltgeschichte und Heilsgeschehen: Die theologischen Voraussetzungen der Geschichtsphilosophie (1953): E16 §15 277, E16 §16 261, E16 §16 277

Kicsák Lóránt: Hogy húsz év múlva ne ez a...: E14 §22 275

Kicsák Lóránt: Mindig volt és mindig lesz (E2): E2 §1 18, E9 §4 272

Kicsák Lóránt: Mindig volt és mindig lesz (E2): E5 §28 59, E9 §4 272, E13 §9 275, E13 §9 275

Kicsák Lóránt: Mindig volt és mindig lesz, Liget 2026 febr (2026): E9 §4 272

Kiss Lajos András: A lustálkodás védelmében: E10 §71 273

Kiss Lajos András: A politikai infantilizmus természetrajza: E13 §9 275

Kiss Lajos András: A politikai infantilizmus természetrajza (E4): E13 §9 275, E13 §9 275

Kiss Lajos András: Pillérek törmelékein (2003): E4 §3 40, E4 §3 268

Kovács Gábor: Mindig bontott téglából (E6): E8 §9 271

Kovács Gábor: Mindig bontott téglából (E6): E13 §2 274

Kovács Gábor: Totalitarizmus és fajelmélet: E6 §11 271

Kovai Cecília–Pulay Gergely: A kliens viszonyok mindennapi működése (2024): E5 §51 271

Lendvai Zalán: A szittya nacionalizmusról 20 évvel később: E13 §3 274

Lendvai Zalán: A szittya nacionalizmusról 20 évvel később (E3): E13 §3 274

Leo Strauss: Természetjog és történelem (1999): E5 §9 56, E5 §9 269

Lev Davidovics Trockij: Az elárult forradalom (1936): E15 §10 276

Liberland: E10 §112 174, E10 §112 273

Magyar Bálint: A magyar maffiaállam anatómiája (2005): E3 §3 34, E3 §3 268

Manufacturing in Próspera: Build the Next Nearshoring Hub: E10 §109 273

Marc Andreessen on AI, Tech, Censorship, and Dining with Trump: E10 §96 273

Marc Bloch: A történész mestersége, Osiris, 1996 (1996): E9 §12 272, E9 §13 142, E9 §13 272

Max Weber: Gazdaság és társadalom (1987): E3 §6 268, E8 §23 126, E8 §23 271, E8 §24 126, E8 §24 271

Michéa, Jean-Claude: Impasse Adam Smith (2006): E4 §9 269

Mill, John Stuart: A szabadságról (1980): E4 §5 42, E4 §5 268

Molnár Réka: Kormányszóvivő: Az nem penész volt a kórház konyhájában, csak zsírra szállt por (2024): E12 §11 203, E12 §11 274

Neuralink: E10 §73 273

Nick Land: A Quick-and-Dirty Introduction to Accelerationism: E10 §67 272

Open letter to the Nordic Council of Ministers (AMOC) (2024): E10 §31 272

Orbán Viktor miniszterelnök nemzetközi sajtótájékoztatója (2022): E15 §2 275

Orwell, George: Charles Dickens (2000): E4 §9 47, E4 §9 47, E4 §9 47, E4 §9 269, E4 §9 269, E4 §9 269

Patchwork: A Political System for the 21st Century: E10 §68 273

Peter Sloterdijk: Kritik der zynischen Vernunft (2022): E13 §8 274

Peter Thiel az MCC Feszten: Négyzetre emeljük a tudást!: E10 §57 163, E10 §57 272

Pierre Bourdieu: State Nobility (1996): E9 §15 272

Police Hold Technocrat Haldeman (1940): E10 §100 273

Praxis: E10 §107 273

Scheiring Gábor: Az ellenhegemónia laboratóriumai: E8 §10 271

Sergey Brin and Lawrence Page: The Anatomy of a Large-Scale Hypertextual Web Search Engine: E10 §51 272

SpaceX Mars colonization program: E10 §100 273

Tallár Ferenc: Liberális és illiberális demokrácia: egy egész két fele? (E8): E13 §2 274

Technocracy, Inc. and the Technate of America: E10 §41 272

Technocracy Inc. – Official Site: E10 §48 272

The Dark Enlightenment, by Nick Land: E10 §59 272

The Network State: E10 §69 273

The Techno-Optimist Manifesto: E10 §75 273

Thomas Zinsmaier: Zynismus, Kynismus (1595): E13 §8 274, E13 §8 274, E13 §8 274

Three tough truths about climate: E10 §31 158, E10 §31 272

Tölgyessy Péter: Zsákutcából zsákutcába (A magyar polgár tanulmánykötet), Magvető, 2016 (2016): E3 §3 268

Vidal, Jordi: Servitude & simulacre (2007): E4 §6 43, E4 §6 269

William Robinson: The Crisis of Global Capitalism (2010): E8 §15 271

Z. Karvalics László: Búcsú Arkhimédesztől: E10 §146 273

Z. Karvalics László: Humanoid robotok: E10 §100 273

Z. Karvalics László és Nagy Gábor Dániel: „Prokrusztész nélküli világ? (2017): E10 §116 273

Zbigniew Brzezinski: Between Two Ages, America’s Role in the Technetronic Era (1970): E10 §44 272

Žižek, Slavoj: Der Mut der Hoffnungslosigkeit (2018): E4 §6 43, E4 §6 269

Разговор Путина о конфликте на Ближнем Востоке (2026): E13 §2 274

Névmutató

A nyomtatott könyvek névmutatójának mintájára: a kötet szerzőinek említései és a hivatkozott művek szerzői, linkelt helyjelzéssel (68 név). A hely után apró számmal az oldalszám.

A

Ács József: E10 §31 158, H36 186

Almási Miklós: E13 §6 211, E13 §7 213

Anderson, Benedict: E9 §13 142

Arendt, Hannah: E5 §7 55, E5 §27 59, E5 §30 60

B

Bauman, Zygmunt: E4 §5 42

Bloch, Marc: E9 §12 141, E9 §13 142

Bourdieu, Pierre: E9 §15 143

Brin, Sergey: E10 §51 162

Brzezinski, Zbigniew: E10 §44 160

Butler, Judith: E13 §9 214

C

Cassirer, Ernst: E15 §19 248

Cselik Ágnes: E10 §41 160, E13 §3 210

Csury Balázs: E15 §32 252

D

Davis, Iain: E10 §103 172

Day, Aaron: E10 §117 176

Dickens, Charles: E4 §5 42

Dobos Ilona: E14 §6 223, E14 §7 225

E

Éber Márk Áron: E5 §49 66

Ellul, Jacques: E10 §8 155, E10 §129 178

Eribon, Didier: E4 §8 46

F

Fabiny Tibor: E12 §8 202

Farkas Attila Márton: E2 §1 18, E2 §3 18, E2 §5 18, E2 §7 19, E2 §9 20, E2 §17 22, E2 §18 22, E2 §19 22, E2 §22 23, E2 §24 24, E2 §25 24, E2 §26 25, E2 §35 28, E3 §1 33, E3 §7 36, E4 §1 39, E4 §2 39, E4 §3 40, E4 §4 41, E4 §6 43, E4 §8 46, E4 §10 48, E4 §11 48, E5 §1 54, E5 §2 54, E5 §31 61, E5 §33 61, E5 §34 61, E5 §35 61, E5 §36 62, E5 §37 62, E5 §38 62, E5 §40 63, E5 §41 63, E5 §42 64, E5 §43 64, E5 §45 65, E5 §48 66, E5 §50 67, E6 §1 77, E6 §4 78, E6 §7 78, E6 §8 79, E6 §12 80, E6 §13 80, E6 §15 81, E6 §17 82, E6 §20 84, E7 §3 88, E7 §6 89, E7 §67 107, E8 §1 114, E8 §2 114, E8 §3 115, E8 §4 116, E8 §6 117, E8 §7 118, E8 §8 118, E8 §9 119, E8 §11 120, E8 §13 121, E8 §27 127, E9 §1 137, E10 §1 154, E10 §10 155, E10 §12 155, E10 §36 159, E10 §126 177, E10 §142 180, E12 §2 201, E12 §3 201, E13 §1 209, E13 §2 209, E13 §4 210, E13 §9 214, E14 §2 221, E14 §3 222, E14 §4 222, E14 §5 223, E14 §6 223, E14 §14 228, E15 §3 242, E15 §5 243, E15 §6 243, E15 §7 243, E15 §9 244, E15 §10 244, E15 §11 244, E15 §12 245, E15 §13 245, E15 §14 246, E15 §15 246, E15 §16 246, E15 §17 247, E15 §18 247, E15 §19 248, E15 §20 248, E15 §22 249, E15 §23 249, E15 §24 249, E15 §25 250, E15 §26 250, E15 §30 251, E16 §2 256, E16 §3 256, E16 §4 256, E16 §5 257, E16 §6 257, E16 §7 257, E16 §9 258, E16 §11 259, E16 §14 260, E16 §16 261, H1 10, H2 13, H16 73, H20 109, H24 130, H51 217, H60 262, H62 264

Farkas György: E12 §9 202

Fleck Zoltán: E13 §3 210

G

Gulyás Ábel: E13 §3 210, H15 71

H

Habermas, Jürgen: E13 §5 211

Huizinga, Johan: E14 §9 225

I

Illés Gábor: E5 §43 64

K

Kicsák Lóránt: E5 §28 59, E6 §1 77, E7 §5 89, E9 §4 138, E13 §9 214, E14 §22 231

Kiss Lajos András: E4 §3 40, E10 §71 167, E10 §125 177, E13 §9 214, H10 49, H11 49

Kovács Gábor: E6 §11 79, E8 §8 118, E8 §9 119, E10 §125 177, E13 §2 209

Kovai Cecília: E5 §51 67

Körösényi András: E5 §43 64

Kraus, Karl: E10 §4 154

L

Laclau, Ernesto: E13 §2 209

Laki László: E5 §49 66

Land, Nick: E10 §67 165

Le Goff, Jean-Pierre: E4 §6 43

Lendvai Zalán: E13 §3 210

Löwith, Karl: E16 §15 260, E16 §16 261

M

MacIntyre, Alasdair: E8 §27 127
Magyar Bálint: E3 §3 34
Michéa, Jean-Claude: E4 §9 47
Mill, John Stuart: E4 §5 42
Molnár Réka: E12 §11 203

N

Nagy Gábor Dániel: E10 §116 175

O

Orwell, George: E4 §9 47

P

Page, Lawrence: E10 §51 162
Pulay Gergely: E5 §51 67

R

Rancière, Jacques: E13 §9 214
Robinson, William: E8 §15 121

S

Scheiring Gábor: E8 §10 119
Shklar, Judith N.: E9 §15 143
Sloterdijk, Peter: E13 §8 213
Strauss, Leo: E5 §9 56
Swidler, Ann: E9 §5 139

T

Tallár Ferenc: E13 §2 209, H24 130
Tevesz László: E6 §14 81, H3 15
Thiel, Peter: E10 §57 163
Tocqueville, Alexis de: E3 §5 35
Tölgyessy Péter: E3 §3 34
Trockij, Lev Davidovics: E15 §10 244

V

Vidal, Jordi: E4 §6 43
Voegelin, Eric: E8 §22 125

W

Weber, Max: E3 §6 35, E8 §23 126, E8 §24 126

Z

Z. Karvalics László: E10 §100 171, E10 §116 175, E10 §146 181
Zinsmaier, Thomas: E13 §8 213
Žižek, Slavoj: E4 §6 43

Források

A lábjegyzetekből gépi elemzéssel összeállított forráslista (96 mű). Az „I. m.” és „Uo.” hivatkozások az ugyanazon esszé előző hivatkozására oldódnak fel. A legtöbbet hivatkozott mű az Arrobori (2021), oldaltérképpel. A táblázat után minden mű adatlapja áll, a hivatkozó helyekkel.

MŰ	FAJTA	ÉV	HIV.	ESSZÉ	IDÉZET
Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza 335. Liget Műhely Alapítvány	könyv	2021	54	9	19
Farkas Attila Márton: A baloldaliság útvesztői és zsákutcái 339	tanulmány	2013	8	2	6
Almási Miklós: A cinizmus, egy magatartás vitája önmagával 340	tanulmány	1966	8	1	2
Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika? 340	tanulmány	2026	5	5	3
Dobos Ilona: Paraszti szájhagyomány, városi szóbeliség 341	könyv	1986	5	1	
A józan politikai beszéd lényege; Arrobori tizenöt év után 341	web		3	1	1
Orwell, George: Charles Dickens 342. Cartafilus Kiadó	tanulmány	2000	3	1	3
Max Weber: Gazdaság és társadalom 342. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó	könyv	1987	3	2	2
Hannah Arendt: Igazság és politika 343	tanulmány	1995	3	1	
Thomas Zinsmaier: Zynismus, Kynismus 343	tanulmány	1595	3	1	
Marc Bloch: A történész mestersége, Osiris, 1996 343	könyv	1996	2	1	1
Bauman, Zygmunt: Les riches font-ils le bonheur de tous? 344. Armand Colin	könyv	2014	2	1	2
Karl Löwith: Weltgeschichte und Heilsgeschehen: Die theologischen Voraussetzungen der Geschichtsphilosophie 344. W. Kohlhammer	könyv	1953	2	1	1
97 éves a Futurista kiáltvány 344	web		1	1	
Nick Land: A Quick-and-Dirty Introduction to Accelerationism 344	könyv		1	1	
Alexis de Tocqueville: A demokrácia Amerikában, Gondolat, Bp., 1983 344	könyv	1983	1	1	
Kovai Cecília–Pulay Gergely: A kliens viszonyok mindennapi működése 345	tanulmány	2024	1	1	
Jürgen Habermas: A kommunikatív cselekvés elmélete 345. Gondolat Kiadó	könyv	2011	1	1	
Johan Huizinga: A középkor alkonya – Az élet, a gondolkodás és a művészet formái Franciaországban és Németalföldön a XIV. és XV. században (ford.: Szerb Antal) 345	könyv	1976	1	1	1
Kiss Lajos András: A lustálkodás védelmében 345	könyv		1	1	
Magyar Bálint: A magyar maffiaállam anatómiája 345. Noran Libro	könyv	2005	1	1	1
Jacques Rancière: A politika esztétikája és a tudás poétikája (1994) 346	tanulmány	2018	1	1	
Kiss Lajos András: A politikai infantilizmus természetrajza 346	web		1	1	
Eric Voegelin: A politikai vallások 346	tanulmány	2011	1	1	1
Ernesto Laclau: A populista ész 346. Noran – Libro	könyv	2011	1	1	
Mill, John Stuart: A szabadságról 346. A szabadságról. Haszonelvűség. Magyar Helikon	könyv	1980	1	1	1
Lendvai Zalán: A szittya nacionalizmusról 20 évvel később 347	web		1	1	
Farkas Attila Márton: A technokrata mákony 347	könyv		1	1	
A volgai lovas esete az orosz medvével, a gall kakassal és az angol buldoggal 347	web		1	1	
Scheiring Gábor: Az ellenhegemónia laboratóriumai 347	könyv		1	1	

MŰ	FAJTA	ÉV	HIV.	ESSZÉ	IDÉZET
Lev Davidovics Trockij: Az elárult forradalom 347. Áramlat Kiadó	könyv	1936	1	1	
Zbigniew Brzezinski: Between Two Ages, America's Role in the Technetronic Era 347. The Viking Press	könyv	1970	1	1	
Z. Karvalics László: Búcsú Arkhimédésztől 348	könyv		1	1	
Iain Davis: City-States Without Limits – Part 1, Part 2 348	könyv		1	1	
Ann Swidler: Culture in Action: Symbols and Strategies, American Sociological Review, 1996 348	tanulmány	1996	1	1	
Dark Enlightenment 348. Wikipedia	web		1	1	
Žižek, Slavoj: Der Mut der Hoffnungslosigkeit 348. Der Mut der Hoffnungslosigkeit. S. Fischer Verlag	könyv	2018	1	1	1
Ernst Cassirer: Dingbegriffe und Relationsbegriffe 348. Verlag von Bruno Cassirer	tanulmány	1910	1	1	
Éber Márk Áron: Ellenhegemónia-építés – Hogyan politizálnak Antonio Gramsci követői és kisajátítói 349. Eszmélet Alapítvány	könyv	2025	1	1	1
Freedom Cities 349. Wikipedia	web		1	1	
Kicsák Lóránt: Hogy húsz év múlva ne ez a… 349	könyv		1	1	
Z. Karvalics László: Humanoid robotok 349	könyv		1	1	
Benedict Anderson: Imagined Communities, Routledge, 2008 349	könyv	2008	1	1	
Michéa, Jean-Claude: Impasse Adam Smith 349	könyv	2006	1	1	
Karl Kraus: In dieser großen Zeit 350	tanulmány		1	1	
Judith Butler: Jelentős testek. A „szexus" diszkurzív korlátairól 350. Új Mandátum	könyv	2005	1	1	
Joshua N. Haldeman 350. Wikipedia	web		1	1	
Juan Orlando Hernández, Former President of Honduras, Sentenced to 45 Years in Prison for Conspiring to Distribute More Than 400 Tons of Cocaine and Related Firearms Offenses 350	web		1	1	
Ács József: Klíma, kétely, propaganda 350. Liget	tanulmány	2008	1	1	
Molnár Réka: Kormányszóvivő: Az nem penész volt a kórház konyhájában, csak zsírra szállt por 351	könyv	2024	1	1	1
Peter Sloterdijk: Kritik der zynischen Vernunft 351	tanulmány	2022	1	1	
Jean-Pierre Le Goff: La gauche à l'agonie? 1968–2017 351. Éditions Perrin	könyv	2017	1	1	
Liberland 351	web		1	1	1
Manufacturing in Próspera: Build the Next Nearshoring Hub 351. Próspera	web		1	1	
Marc Andreessen on AI, Tech, Censorship, and Dining with Trump 351	web		1	1	
Alasdair MacIntyre: Marxism and Christianity 352. Marxism and Christianity. University of Notre Dame Press	könyv	1984	1	1	1
Cselik Ágnes: Mi lesz? 352	könyv		1	1	
Kicsák Lóránt: Mindig volt és mindig lesz, Liget 2026 febr 352	tanulmány	2026	1	1	
Dickens, Charles: Nehéz idők 352. Nehéz idők. Teuro Könyvkiadó	könyv	2002	1	1	1
Neuralink 352. Wikipedia	web		1	1	
Fabiny, Tibor: Northrop Frye a nyelvről, a jelentésről és az igazságról 353	tanulmány	2024	1	1	1
Open letter to the Nordic Council of Ministers (AMOC) 353	web	2024	1	1	

MŰ	FAJTA	ÉV	HIV.	ESSZÉ	IDÉZET
Farkas György: Orbán Isten kegyelméből kormányoz 353	könyv	2017	1	1	
Orbán Viktor miniszterelnök nemzetközi sajtótájékoztatója 353. M1 híradó	web	2022	1	1	
Judith N. Shklar: Ordinary Vices 353. Harvard University Press	könyv	1985	1	1	
Illés Gábor-Körösényi András: Ortodoxia, heterodoxia és cselekvés: Bajnai Gordon és Orbán Viktor válságkezelése, 2009–2014 354	tanulmány	2017	1	1	
Patchwork: A Political System for the 21st Century 354	web		1	1	
Jacques Ellul: Perspectives On Our Age, Jacques Ellul Speaks on His Life and Work 354	könyv		1	1	
Peter Thiel az MCC Feszten: Négyzetre emeljük a tudást! 354	web		1	1	1
Kiss Lajos András: Pillérek törmelékein 354	tanulmány	2003	1	1	1
Police Hold Technocrat Haldeman 355. The Leader-Post	web	1940	1	1	
Csury Balázs: Politikai alkímia 355	web		1	1	
Praxis 355	web		1	1	
Jacques Ellul: Propaganda 355	könyv		1	1	
Vidal, Jordi: Servitude & simulacre 355. Servitude & simulacre. Éditions Allia	könyv	2007	1	1	1
SpaceX Mars colonization program 355. Wikipedia	web		1	1	
Pierre Bourdieu: State Nobility 356. Stanford University Press	könyv	1996	1	1	
Farkas Attila Márton: Szittya nacionalizmus vs 356	tanulmány	2011	1	1	1
Technocracy Inc. – Official Site 356	web		1	1	
Technocracy, Inc. and the Technate of America 356. Boston Rare Maps	web		1	1	
Leo Strauss: Természetjog és történelem 356	könyv	1999	1	1	1
Sergey Brin and Lawrence Page: The Anatomy of a Large-Scale Hypertextual Web Search Engine 357	könyv		1	1	
William Robinson: The Crisis of Global Capitalism 357	tanulmány	2010	1	1	
The Dark Enlightenment, by Nick Land 357	web		1	1	
Aaron Day: The Hijacking of Bitcoin 357. Brownstone Institute	web	2026	1	1	
The Network State 357	web		1	1	
The Techno-Optimist Manifesto 357	web		1	1	
Three tough truths about climate 358	web		1	1	1
Kovács Gábor: Totalitarizmus és fajelmélet 358	web		1	1	
Eribon, Didier: Visszatérés Reimsbe 358. Visszatérés Reimsbe. Napvilág Kiadó	könyv	2024	1	1	1
Tölgyessy Péter: Zsákutcából zsákutcába (A magyar polgár tanulmánykötet), Magvető, 2016 358	könyv	2016	1	1	
http://2010-2015.miniszterelnok.hu/beszed/ 359	web		1	1	1
https://anniversary.ll.land/ 359	web		1	1	1
Разговор Путина о конфликте на Ближнем Востоке 359. ТАСС	web	2026	1	1	
‘I went to Greenland to try to buy it’: Meet the founder who wants to recreate Mars on Earth 359	web		1	1	
Z. Karvalics László és Nagy Gábor Dániel: „Prokrusztész nélküli világ? 359	tanulmány	2017	1	1	

A források adatlapjai

Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza · Farkas Attila Márton

Liget Műhely Alapítvány, 2021 · ligetmuhely.com/arrobori-tizenot-ev-utan/↗ · könyv

OLDALTÉRKÉP

Mely oldalakat idézik, és kik. Egy vonás egy hivatkozás; a vízszintes tengely az oldalszám (1–390).

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E14 §3 [5] 275	Csury Balázs	7	I. m. i. m. 7.
E2 §3 [3] 268	Kicsák Lóránt	7	I. m. I. m. 7.
E2 §5 [4] 268	Kicsák Lóránt	7	Uo. Uo.
E2 §18 [8] 268	Kicsák Lóránt	8	I. m. I. m. 8.
E2 §19 [9] 268	Kicsák Lóránt	9	I. m. I. m. 9.
E2 §26 [11] 268	Kicsák Lóránt	10	I. m. I. m. 10.
E15 §9 [4] 275	Éber Márk Áron	19	A teljes változat: Farkas Attila Márton: A létezett szocializmus leghalálosabb bűne. Liget, 2005. 2. lapszám (február). Valamint első fejezetként: In uő.: Arrobori: A honi politikai közbeszéd természetrajza. Budapest: Li
E2 §17 [7] 268	Kicsák Lóránt	19	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza. Liget Műhely Alapítvány, 2021. 19.
E2 §22 [10] 268	Kicsák Lóránt	21	I. m. I. m. 21.
E2 §1 [2] 268	Kicsák Lóránt	23	I. m. I. m. 23.
E2 §7 [5] 268	Kicsák Lóránt	24	I. m. I. m. 24.
E5 §2 [2] 269	Gulyás Ábel	27–28	I. m. i. m. 27–28.
E8 §6 117	Tallár Ferenc	68	lata bárminemű rendszerkritikára, még az egészen udvarias, enyhe bírálatokra is.” (68)
E8 §2 114	Tallár Ferenc	81	múltba, hol távoli jövőbe vetített, gyakorta szakrális mezben fölbukkanó víziói.” (81)
E5 §36 [16] 270	Gulyás Ábel	90	I. m. Farkas: i. m. 90.
E5 §37 [19] 270	Gulyás Ábel	90–91	I. m. i. m. 90–91.
E5 §36 [17] 270	Gulyás Ábel	91	I. m. i. m. 91.
E5 §34 [12] 269	Gulyás Ábel	98	I. m. i. m. 98.
E5 §37 [18] 270	Gulyás Ábel	99	I. m. i. m. 99.
E5 §38 [22] 270	Gulyás Ábel	102	I. m. i. m. 98., 102.
E5 §34 [11] 269	Gulyás Ábel	103–104	I. m. i. m. 103–104.
E5 §38 [20] 270	Gulyás Ábel	103	I. m. i. m. 103.

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E5 §33 [10] 269	Gulyás Ábel	110	I. m. Farkas: i. m. 110.
E4 §4 [5] 268	Kiss Lajos András	110	Farkas, Arrobori… 110.
E5 §35 [13] 269	Gulyás Ábel	116–117	I. m. i. m. 116–117.
E14 §3 [2] 275	Csury Balázs	118	I. m. i. m. 118.
E5 §48 [36] 270	Gulyás Ábel	123	I. m. Farkas: i. m. 123.
E5 §41 [24] 270	Gulyás Ábel	133	I. m. i. m. 133.
E5 §42 [28] 270	Gulyás Ábel	133	I. m. i. m. 133.
E5 §41 [26] 270	Gulyás Ábel	135–136	I. m. i. m. 135–136.
E14 §4 [6] 275	Csury Balázs	136	I. m. i. m. 136.
E5 §41 [27] 270	Gulyás Ábel	137–138	I. m. i. m. 137–138.
E5 §36 [14] 270	Gulyás Ábel	139	I. m. i. m. 112., 139.
E8 §6 117	Tallár Ferenc	157	az Izrael-ellenességgel és az antiszemitizmussal, ez utóbbi pedig a nácizmussal.” (157)
E14 §5 [7] 275	Csury Balázs	328	I. m. i. m. 328.
E16 §2 [1] 276	Béndek Ábris	335–379	Farkas Attila Márton: „Miért nincs magyar nacionalizmus?” in: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (Liget Műhely Alapítvány, 2021), 335-79.
E16 §4 [4] 276	Béndek Ábris	336–349	Uo. 336–349.
E14 §3 [4] 275	Csury Balázs	340	I. m. i. m. 340.
E16 §4 [5] 276	Béndek Ábris	343	Uo. 343.
E16 §5 [6] 276	Béndek Ábris	349	Uo. 349.
E14 §2 [1] 275	Csury Balázs	366	Farkas Attila Márton: Arrobori – A honi politikai közbeszéd természetrajza. Liget, 2006. 366.
E16 §11 [8] 276	Béndek Ábris	368–369	Uo. 368–369.
E14 §3 [3] 275	Csury Balázs	369	I. m. i. m. 369.
E16 §3 [3] 276	Béndek Ábris	375	Uo. 375.
E16 §3 [2] 276	Béndek Ábris	376	Uo. 376.
E16 §6 [7] 276	Béndek Ábris	378	Uo. 378.
E8 §1 114	Tallár Ferenc	390	áttalan érdekérvényesítése Townsend és társai mizantróp szemléletét hozta vissza” (390)
E15 §16 [13] 276	Éber Márk Áron	–	FAM erről főként egy másik tanulmányában és Arrobori-fejezetben írt bővebben. Valamint hetedik fejezetként: A honi politikai közbeszéd természetrajza. 335–379. old. Később, továbbgondolva: Farkas Attila Márton: Szittya n
E15 §3 [3] 275	Éber Márk Áron	–	Farkas Attila Márton: Arrobori: A honi politikai közbeszéd természetrajza. Budapest: Liget Műhely Alapítvány, 2021. (Első megjelenése: 2006.)
E5 §1 [1] 269	Gulyás Ábel	–	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E2 §1 [1] 268	Kicsák Lóránt	–	Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza. Liget, 2021.
E3 §1 [1] 268	Lendvai Zalán	–	Farkas Attila Márton: Miért nincs magyar nacionalizmus? Liget, 2005/6, / illetve az Arrobori kötetben (2006 és e-könyv)
E8 §4 [3] 271	Tallár Ferenc	–	A koncepció talán legjobb összefoglalóját illetően lásd: Farkas Attila Márton: Szittya nacionalizmus vs. birodalmi progresszivizmus. Replika 75, 169–199. De jelen van ez a koncepció az Arrobori „Miért nincs magyar nacion
E13 §2 [2] 274	Teller Katalin	–	Az Arrobori-rovat két szerzője, Kovács Gábor és Tallár Ferenc a politikum mint olyan végleges felbomlását diagnosztizálja, amely felszámolja a FAM által még tételezett dialektikus logikát is, radikális törést okozva.

IDÉZETEK 19

- „Az ’arrobori’ halandzsaszó, annak a szövegelésnek a kifejezője, amivel a mindenkori hatalom kábítja a jónépet” – Csury Balázs E14 §3 222, 7. o.
- „Az ‘arrobori’ halandzsaszó, annak a szövegelésnek a kifejezője, amivel a mindenkori hatalom kábítja a jónépet, egyfajta ópium, fájdalomcsillapító, ami értelmessé varázsolja az értelmetlent, racionalizálja az irracionálist, elhitetni próbálja a hazugságot és igazolni próbálja a szélhámosságot.” – Kicsák Lóránt E2 §3 18, 7. o.
- „Engem (…) elsősorban nem a vadkapitalizmus irritált, inkább a kádári konformizmus töretlen folytatása, s ennek szerves részeként a kritika hiánya, pontosabban elnyomása.” – Kicsák Lóránt E2 §5 18, 7. o.
- „rendszerkritikám baloldali rendszerkritika volt, s magamat ‘Seattle népéhez’ az utóbb alterglobnak nevezett antiglobalizációs antikapitalista mozgalomhoz soroltam. Befolyásoltak a hazulról hozott petőfis-táncsicsos hagyományok, a népi írók munkái és ’56 baloldali, plebejus nacionalizmusa.” – Kicsák Lóránt E2 §18 22, 8. o.
- „Amiről ebben a könyvben írok, az az egykori kelet-európai szocialista arrobori továbbélése nyugatmajmoló neoliberális köntösben, ugyanazzal az öngyarmatosító szervilizmussal, javarészt ugyanannak az elitnek a jóvoltából. Ezzel szemben konstruálták később az elitváltók reklámszakemberei a mostani neohorthysta ’kereszténynemzeti’ arroborit. Csakhogy annak valódi, huszadik századi verziójához képest ez már csak amolyan posztmodern utánzat, s létrejöttének oka nem annyira a gyökérkeresés és múltidézés, inkább a fantáziátlanság. Ugyanilyen fantáziátlanságból importálta a másik, ‘progresszív’ oldal is az éppen haladónak tartott eszmét Nyugatról, s fogja ezt tenni semmit sem tanulva és semmit sem felejtve egy esetleges rezsimváltáskor.” – Kicsák Lóránt E2 §26 25, 10. o.
- „Amíg tehát nem történik változás magában a közgondolkodás természetében, amíg nem zajlik le valamiféle ‘belső forradalom’, bárminemű nézetütköztetés, konkrét cáfolat vagy ellenvélemény eleve fiaskó.” – Kicsák Lóránt E2 §7 19, 24. o.
- „célja a fönnálló gazdasági-politikai rend megkérdőjelezhetetlensége – kvázi ’szakralizálása’. Ide sorolhatók az olyan frázisok, mint a ’különben nem jönnek ide a befektetők’, ’az ország gazdasága szempontjából’, a ’veszítünk a versenyképességünkből’ stb., de ide sorolhatók az olyan szövegek is, mint pl. a ’bízzuk a szakemberekre’, vagy a már említett ’populista demagógia’ kifejezés használata bárminemű rendszerkritikára, még az egészen udvarias, enyhe bírálatokra is.” – Tallár Ferenc E8 §6 117, 68. o.
- „jóval korábbi a munkásmozgalomnál, korábbi a kora újkori utópisták álmodozásainál, sőt, a közhiedelemmel ellentétben még a kereszténységnél is. Ennek az ideának az eredete az emberi tudat mélyrétegeiben gyökerezik, legalábbis erre utalnak a legkülönfélébb kultúrákban fölbukkanó Aranykor-mítoszok, az egyenlőségen és igazságosságon alapuló, boldog és tökéletes emberi közösség hol távoli múltba, hol távoli jövőbe vetített, gyakorta szakrális mezben fölbukkanó víziói.” – Tallár Ferenc E8 §2 114, 81. o.
- „minden politikai döntés valamilyen érték és világkép alapján történik.” – Gulyás Ábel E5 §36 62, 90. o.
- „nem valamiféle általános, absztrakt közjó érdekében, tisztán megvalósíthatósági vagy hasznossági alapon mérlegelendő technikai problémák. A technikai szempont mindig csak egy világnézet alapján hozott döntés konkrét megvalósulásánál jelentkezik.” – Gulyás Ábel E5 §36 62, 91. o.
- „szolgatársadalomnak” – Csury Balázs E14 §3 222, 118. o.
- „átadja a helyét a ’szakszerűség’ nyelvezetének” – Gulyás Ábel E5 §41 63, 133. o.
- „kiábrándult, utat és eszmét vesztett, s jobbára nem hisz semmiben.” – Csury Balázs E14 §4 222, 136. o.
- „az Amerika-ellenességgel párosul és azonosul, az Amerika-ellenesség az Izrael-ellenességgel és az antiszemitizmussal, ez utóbbi pedig a nácizmussal.” – Tallár Ferenc E8 §6 117, 157. o.
- „nem a népi gyökereket emeli ki, hanem az ősi és előkelő származást.” – Béndek Ábris E16 §4 256, 343. o.
- „Az úri Magyarország iránti zsigeri gyűlölet máig ott lappang a magyar nép nagy részében – amihez persze a Horthy-korszak is nagyban hozzájárult. Ezt az elemi ellenszenvet láthattuk föltörni a rendszerváltás után is, az Antall-kormány színre lépését követően. Nem az ’első szabadon választott kormány’ kül-, bel-, avagy gazdaságpolitikája, hanem a kormányfő és miniszтereinek

beszédmódja, viselkedése, gesztusai, azaz kulturális háttere volt a tényező, minek eredményeként az egykori állampárt utódja máig egyedülálló fölénnyel győzött az 1994-es választásokon, hogy – az akkori mondás szerint – ’még Caligula lovát is megválasztották volna, ha az vörösre van festve’. És ennek az ellenszenvnek az oka nem a ’negyvenéves agymosásban’, nem is a ’liberálisok’ aknamunkájában keresendő, még csak nem is a Kádár-nosztalgiában, ez utóbbi inkább következmény, mintsem ok. Ahogyan az sem teljes érvényű magyarázat, amit számos idősebb ember szájából hallani, hogy ti. ’a szocializmusnak köszönhettem, hogy lettem valaki’, hogy ’a régi rendszerben nem tanulhattam volna’. Ez persze igaz, ám másodlagos az egykori alsóbbrendűség tudatához, a méltóságosok, nagyságosok, tekintetesek, a bricsesznadrágos intézők, a csendőrpertu és csendőrpofon generációkra átörökített emlékéhez képest. S ahogyan ezek nem kellenek, úgy nem kell a hozzájuk társuló ’magyarság’ sem.” – Csury Balázs E14 §2 221, 366. o.

- „pincértársadalomnak” – Csury Balázs E14 §3 222, 369. o.
- „újszittya nacionalizmus” – Béndek Ábris E16 §3 256, 375. o.
- „ilyen szövegek egyre inkább anakronisztikusnak hatnak, hiszen a jelenkor már nem a jóléti kapitalizmus időszaka, amikor az utópista luxusgondolatok táptalajra lelhettek a fiatalok elméjében. A tőke minden külső és belső kontroll nélküli nyomulása és gáttalan érdekérvényesítése Townsend és társai mizantróp szemléletét hozta vissza” – Tallár Ferenc E8 §1 114, 390. o.

Említések (54): E10 §1 154, E10 §12 155, H39 189, E16 §2 256, E16 §7 257, E12 §3 201, E14 §11 226, E14 §14 228, E14 §2 221, E14 §3 222, E15 §16 246, E15 §22 249, E15 §3 242, E15 §3 242, E15 §31 252, E15 §6 243, E15 §6 243, E15 §7 243, E15 §7 243, E15 §9 244, E15 §9 244, E1 §1 6, E1 §12 10, H2 13, E5 §1 54, E5 §50 67, H16 73, E2 §1 18, E2 §17 22, E4 §1 39, E4 §4 41, E4 §6 43, H12 51, H12 51, E6 §21 84, E6 §5 78, E3 §1 33, E8 §1 114, E8 §1 114, E8 §3 115, E8 §3 115, E8 §4 116, E8 §4 116, H23 130, E8 §6 117, E13 §2 209, E13 §3 210, H50 216, E13 §9 214, E13 §9 214, E13 §9 214, E13 §9 214, H46 198, E11 §6 197

A baloldaliság útvesztői és zsákutcái · Farkas Attila Márton

2013 · tanulmány

OLDALTÉRKÉP

Mely oldalakat idézik, és kik. Egy vonás egy hivatkozás; a vízszintes tengely az oldalszám (1–148).

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E4 §6 [10] 268	Kiss Lajos András	11–59	Farkas Attila Márton: A baloldaliság útvesztői és zsákutcái. Replika, 2013/2. szám 11–59.
E4 §6 [11] 269	Kiss Lajos András	32	I. m. l. m. 32.
E4 §6 [13] 269	Kiss Lajos András	33	Farkas, A baloldaliság..., 33.
E4 §10 [24] 269	Kiss Lajos András	51	Farkas, A baloldaliság..., 51.
E4 §8 [18] 269	Kiss Lajos András	53	Farkas, A baloldaliság..., 53.
E4 §11 [26] 269	Kiss Lajos András	57–58	Farkas, A baloldaliság..., 57–58.
E4 §8 [19] 269	Kiss Lajos András	147–148	I. m. l. m. 147–148.
E15 §20 [19] 276	Éber Márk Áron	–	Ide kívánkozik FAM egy későbbi elemzése is a baloldalról: Farkas Attila Márton: A baloldaliság útvesztői és zsákutcái. Replika, 2013. 83. lapszám, 11–59. old. Igen izgalmas intellektuális utazás volt számomra újraolvasni

IDÉZETEK 6

- „szimpla kapitalista polgári-liberális politikai irányzattá silányult.” – Kiss Lajos András E4 §6 43, 32. o.
- „A kizsákmányolt munkás helyébe az elnyomott kisebbség lépett: a bevándorlók, a különféle etnikai, vallási, kulturális vagy éppen szexuális kisebbségek és más elnyomottak: a nők, a gyerekek, az állatok és a növények.” – Kiss Lajos András E4 §6 43, 33. o.
- „’Az egyszerű emberek’ faragatlanok és alpáriak, rasszisták és szexisták, szórakozni, és – fájdalom – gazdagodni vágynak, hogy kellőképp lenézhessék a szegényebbet. A szegények többségéből ugyanúgy hiányzik az elesettek megértése és a szolidaritás, mint a gazdagokból.” – Kiss Lajos András E4 §10 48, 51. o.
- „Nem mindegy, minek nevezzük, akit elnyomnak, és kizsákmányolnak? Nem a kizsákmányolás és elnyomás ellen kellene küzdeni, függetlenül mindenfajta ’elméleti háttértől’?” – Kiss Lajos András E4 §8 46, 53. o.
- „Nem elméleteket kellene gyártania, hanem az eleven köznapi világra kellene fókuszálnia, és meg kellene értenie az utca nyelvét. Nem távoli jövőben kellene gondolkodnia, hanem a mindenkori itt és most-ban, mivel a történelem mint evolúciós folyamat soha nem kiszámítható, pláne nem tervezhető.” – Kiss Lajos András E4 §11 48, 57. o.
- „A társadalmi mozgalmak és a kritikai értelmiség feladata tehát a következő lenne: kidolgozni a valóság elméleti kereteit és politikai észlelési módjait, amelyek, még ha nem számolják is fel – ez lehetetlen volna –, legalább a lehető legnagyobb mértékben közömbösítik a társadalom testében és különösen az alsóbb társadalmi osztályokban éledő negatív indulatokat; új távlatokat nyitni, és ezáltal felvázolni a jövőt azelőtt, amit ismét baloldalnak tudnánk tekinteni.” – Kiss Lajos András E4 §8 46, 147. o.

A cinizmus, egy magatartás vitája önmagával · Almási Miklós

1966 · tanulmány

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E13 §6 [9] 274	Teller Katalin	–	Almási Miklós: A cinizmus, egy magatartás vitája önmagával. In: Kritika, 1966/6., 10–19. o., itt 10. o.
E13 §6 [10] 274	Teller Katalin	–	I. m. l. m., 11. o.
E13 §6 [11] 274	Teller Katalin	–	I. m. l. m., 12. o.
E13 §6 [12] 274	Teller Katalin	–	I. m. l. m., 13. o.
E13 §6 [13] 274	Teller Katalin	–	I. m. l. m., 14. o.
E13 §6 [14] 274	Teller Katalin	–	I. m. l. m., 17. o.
E13 §6 [15] 274	Teller Katalin	–	I. m. l. m., 19. o.
E13 §7 [16] 274	Teller Katalin	–	I. m. l. m., 14. o.

IDÉZETEK 2

- „átmeneti álca[ként]” – Teller Katalin E13 §6 211
- „a ’nekem te jó vagy így is’ látszólag könnyed” – Teller Katalin E13 §6 211

Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika? · Farkas Attila Márton

2026 · tanulmány

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E12 §3 [2] 273	Cselik Ágnes	–	Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika
E15 §3 [2] 275	Éber Márk Áron	–	Erre hívja fel a figyelmet Farkas Attila Márton, amikor két évtized távolából visszatekint egykori könyvére: Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika?
E2 §9 [6] 268	Kicsák Lóránt	–	Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika? Liget, 2026. február
E8 §3 [1] 271	Tallár Ferenc	–	Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika
E13 §1 [1] 274	Teller Katalin	–	Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika? In: Liget, 2026. február 9.,

IDÉZETEK 3

- „Kerek húsz esztendeje jelent meg az Arrobori, mely a rendszerváltás utáni Magyarország közbeszédének, közgondolkodásának kritikája, s egyúttal a rendszerkritikus alterglob baloldal egyik hazai megnyilvánulása akart lenni. Címét Hamvas Béla keserűen gúnyos írásának, az Óda a huszadik századhoz című groteszkjének képzelt párbeszédéből vettem, amikor is az intelligens utazó megkérdi az adott ország határőrét, hogy ott most épp mit hazudnak, s erre a válasz: arrobori. A halandzsaszó az ideológiát, pontosabban az elnyomó rezsim süket dumáját jelképezi.” – Cselik Ágnes E12 §3 201
- „dialektikus egységet” – Éber Márk Áron E15 §3 242
- „az uralkodó közbeszéd állításai önmagukban, az adott explicit tartalomtól függetlenül (is) hazugságok, mert hitelteleníti őket a rosszhiszemű hatalmi attitűd, a sablonosság és a manipulatív jelleg. Más szóval: ha az adott állítás konkrét tartalma adatszerűen vagy tényszerűen igaz lenne is (persze gyakorta nem az), az állítás maga akkor is hamis, mert hamis az intenció, hamis a kontextus, hamis az alapállás: az elitek ideológiai érdekvédelme és a mindenkori világrend iránti töretlen szervilizmus.” – Kicsák Lóránt E2 §9 20

Paraszti szájhagyomány, városi szóbeliség · Dobos Ilona

1986 · könyv

OLDALTÉRKÉP

Mely oldalakat idézik, és kik. Egy vonás egy hivatkozás; a vízszintes tengely az oldalszám (1–163).

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E14 §6 [8] 275	Csury Balázs	142–143	Dobos Ilona: Paraszti szájhagyomány, városi szóbeliség. Gondolat, 1986. 142–143.
E14 §6 [9] 275	Csury Balázs	152	I. m. i. m. 152.
E14 §6 [10] 275	Csury Balázs	154	I. m. i. m. 154.
E14 §6 [11] 275	Csury Balázs	158	I. m. i. m. 158.
E14 §7 [12] 275	Csury Balázs	163	I. m. i. m. 163.

A józan politikai beszéd lényege; Arrobori tizenöt év után

ligetmuhely.com/a-jozan-politikai-beszed-lenyege/↗ · web

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E4 §3 [2] 268	Kiss Lajos András	20	I. m. l. m. 20.
E4 §3 [3] 268	Kiss Lajos András	98	I. m. l. m. 98.
E4 §1 [1] 268	Kiss Lajos András	–	A józan politikai beszéd lényege; Arrobori tizenöt év után

IDÉZETEK 1

- „Fölösleges például az amerikanizáció propagálóinak fejéhez Amerika-bírálatokat vágni – legyenek azok bármily megalapozottak, többségük nemsokára úgyis Kína elkötelezett barátja lesz, s bármiben lefogadom: akkor majd konfuciánus-kollektivista alapon mosolyogják meg és oktatják ki mindazokat, akik a nyugati individualizmus és a demokratikus értékek védelmében féltik a magyar társadalmat. S ha ez utóbbiak szemükre vetnénk korábbi nézeteiket, az éppoly avítt és nevetséges hőzöngésnek számítana, mint ma kommunistázni.” – Kiss Lajos András E4 §3 40, 20. o.

Charles Dickens · Orwell, George

Cartafilus Kiadó, 2000 · tanulmány

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E4 §9 [22] 269	Kiss Lajos András	223	I. m. I. m. 223.
E4 §9 [23] 269	Kiss Lajos András	223	I. m. I. m. 223.
E4 §9 [21] 269	Kiss Lajos András	–	Orwell, George: Charles Dickens. In. Uő.: Az oroszlán és az egyszarvú. I-II. Esszék, tanulmányok, publicisztikák. Cartafilus Kiadó, Budapest, 2000. II. kötet, 223. Ford.: Nóvé Béla

IDÉZETEK 3

- „És bár e társadalmakban a legfelháborítóbb igazságtalanságok, kegyetlenségek, hazugságok és sznob korlátoltságok fordulnak elő mindenütt, nem sok olyan ember akad, aki mindezt ugyanolyan közönnyel szemlélné, mint mondjuk egy hajdani római rabszolgatartó. Hiszen még a milliomost is gyötri valamilyen halvány bűntudat, akár a kutyát, mely az ürücombot elcsente. Az emberi testvériség eszménye minden életmódbeli különbség ellenére érzelmileg szinte valamennyiünkre hatással van.” – Kiss Lajos András E4 §9 47, 223. o.
- „Dickens olyan erkölcsi rendnek adott kifejezést, amelyben egészében véve még azok is hittek, sőt, hisznek ma is, akik megszegik.” – Kiss Lajos András E4 §9 47, 223. o.
- „még az osztálykülönbségek ellenére is létezik egyfajta kulturális egység.” – Kiss Lajos András E4 §9 47

Gazdaság és társadalom · Max Weber

Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1987 · könyv

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E8 §24 [11] 271	Tallár Ferenc	250	I. m. Weber: i. m. 248. ill. 250.
E8 §23 [10] 271	Tallár Ferenc	273	Max Weber: Gazdaság és társadalom. 1., Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1987. 273.
E3 §6 [5] 268	Lendvai Zalán	–	Max Weber: Gazdaság és társadalom, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1987

IDÉZETEK 2

- „az a fordulat, hogy ’írva vagyon, de én mégis azt mondom néktek’. A valódi próféta… s általában minden valódi vezér új parancsokat hirdet, alkot, követel…” – Tallár Ferenc E8 §24 126, 250. o.
- „A ‘népszavazáson alapuló demokrácia’ – a vezérelvű demokrácia legfontosabb típusa – eredeti értelme szerint nem más, mint olyan karizmatikus uralom, amely az alávetettek akaratából levezetett és csak az ő akaratukból fönnálló legitimitás formája mögé rejtőzik.” – Tallár Ferenc E8 §23 126, 273. o.

Igazság és politika · Hannah Arendt

1995 · tanulmány

OLDALTÉRKÉP

Mely oldalakat idézik, és kik. Egy vonás egy hivatkozás; a vízszintes tengely az oldalszám (1–271).

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E5 §7 [3] 269	Gulyás Ábel	253	Hannah Arendt: Igazság és politika. In.: Hannah Arendt: Múlt és jövő között – Nyolc gyakorlat a politikai gondolkodás terén. Fordította: Módos Magdolna, Osiris, Budapest, 1995. 246–247. 253.
E5 §30 [9] 269	Gulyás Ábel	259–264	I. m. i. m. 259–264.
E5 §27 [8] 269	Gulyás Ábel	271	I. m. Hannah Arendt: i. m. 271.

Zynismus, Kynismus · Thomas Zinsmaier

1595 · tanulmány

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E13 §8 [18] 274	Teller Katalin	–	Thomas Zinsmaier: Zynismus, Kynismus. In: Gert Ueding (szerk.): Historisches Wörterbuch der Rhetorik. 9. kötet: St–Z. Tübingen, Niemeyer, 2009, 1594–1606. h., itt: 1595. h.
E13 §8 [19] 274	Teller Katalin	–	I. m. l. m., 1600–1603. h.
E13 §8 [20] 274	Teller Katalin	–	I. m. l. m., 1603. o.

A történész mestersége, Osiris, 1996 · Marc Bloch

1996 · könyv

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E9 §12 [3] 272	Fleck Zoltán	–	Marc Bloch: A történész mestersége, Osiris, 1996.
E9 §13 [5] 272	Fleck Zoltán	–	I. m. Bloch, i. m. 78. o.

IDÉZETEK 1

- „… arra is szükség van, hogy a társadalom állapota kedvezzen az ilyen terjedésnek.” – Fleck Zoltán E9 §13 142

Les riches font-ils le bonheur de tous? · Bauman, Zygmunt

Armand Colin, 2014 · könyv

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E4 §5 [9] 268	Kiss Lajos András	22	I. m. Bauman, i. m. 22.
E4 §5 [7] 268	Kiss Lajos András	–	Idézi Bauman, Zygmunt: Les riches font-ils le bonheur de tous? Armand Colin, Paris, 2014. 53. Angolból fordította Christophe Jacquet

IDÉZETEK 2

- „Egészében véve a planéta 1000 leggazdagabb emberének kétszer akkora vagyona van, mint a két és félmilliárd legszegényebb embernek.” – Kiss Lajos András E4 §5 42, 22. o.
- „A népesség és az anyagi javak stagnálása korántsem jelenti azt, hogy az emberi fejlődés megreked. Éppen ellenkezőleg, korábban sohasem látott lehetőség és tér nyílik a kultúra legkülönbözőbb formáinak tökéletesítésére: az erkölcsi haladásra és a szociális viszonyok javítására. Ez az állapot valószínűleg akkor következik be, ha megszűnünk a ’mindenáron való gazdagodás művészetének’ megszállottjai lenni.” – Kiss Lajos András E4 §5 42

Weltgeschichte und Heilsgeschehen: Die theologischen Voraussetzungen der Geschichtsphilosophie · Karl Löwith

W. Kohlhammer, 1953 · könyv

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E16 §16 [11] 277	Béndek Ábris	352	Uo. 352.
E16 §15 [9] 277	Béndek Ábris	–	Karl Löwith, Weltgeschichte und Heilsgeschehen: Die theologischen Voraussetzungen der Geschichtsphilosophie (Stuttgart: W. Kohlhammer, 1953).

IDÉZETEK 1

- „Mintha a reformkor küzdelmei és a szabadságharc meg sem történtek volna.” – Béndek Ábris E16 §16 261, 352. o.

---

97 éves a Futurista kiáltvány

kultura.hu/irodalom-archivum-97-eves-futurista ↗ · web

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E10 §68 [18] 273	Ács József	–	97 éves a Futurista kiáltvány

A Quick-and-Dirty Introduction to Accelerationism · Nick Land

ia800800.us.archive.org/29/items/nick_land_writings/LAND%2C%20Nick%20- ↗ · könyv

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E10 §67 [17] 272	Ács József	–	Nick Land: A Quick-and-Dirty Introduction to Accelerationism,

---

A demokrácia Amerikában, Gondolat, Bp., 1983 · Alexis de Tocqueville

1983 · könyv

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E3 §5 [4] 268	Lendvai Zalán	–	Alexis de Tocqueville: A demokrácia Amerikában, Gondolat, Bp., 1983

A kliens viszonyok mindennapi működése · Kovai Cecília–Pulay Gergely

2024 · tanulmány

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E5 §51 [39] 271	Gulyás Ábel	254–256	Kovai Cecília–Pulay Gergely: A kliens viszonyok mindennapi működése. In.: Kovách Imre (szerk.): Integráció, egyenlőtlenség, polgárosodás – A magyar társadalom a 2020-as évek elején 2. HUN-REN Társadalomtudományi Kutatók

A kommunikatív cselekvés elmélete · Jürgen Habermas

Gondolat Kiadó, 2011 · könyv

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E13 §5 [8] 274	Teller Katalin	–	Jürgen Habermas: A kommunikatív cselekvés elmélete. Ford.: Ábrahám Zoltán é. m. Budapest, Gondolat Kiadó, 2011, főként 215–224. o.

A középkor alkonya – Az élet, a gondolkodás és a művészet formái Franciaországban és Németalföldön a XIV. és XV. században (ford.: Szerb Antal) · Johan Huizinga

1976 · könyv

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E14 §9 [13] 275	Csury Balázs	14–15	Johan Huizinga: A középkor alkonya – Az élet, a gondolkodás és a művészet formái Franciaországban és Németalföldön a XIV. és XV. században (ford.: Szerb Antal). Helikon, 1976. 14–15.

IDÉZETEK 1

- „A XIV. század vége felé és a XV. század elején Európa királyságainak politikai életében annyi a vadság és tragikus konfliktus, hogy a nép kénytelen volt azt hinni: csupa véres és romantikus dolog történik. (…) A kor szemében minden Franciaországot ért csapás oka a burgundi és orléans-i házak harca, egyetlen drámai motívuma a fejedelmi bosszú. Ez a szellem még nem ismer más történelmi okokat, csak a személyes, szenvedélyekből fakadó indítékokat.” – Csury Balázs E14 §9 225, 14. o.

A lustálkodás védelmében · Kiss Lajos András

ligetmuhely.com/a-lustalkodas-vedelmeben-1↗ · könyv

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E10 §71 [21] 273	Ács József	–	Kiss Lajos András: A lustálkodás védelmében

A magyar maffiaállam anatómiája · Magyar Bálint

Noran Libro, 2005 · könyv

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E3 §3 [3] 268	Lendvai Zalán	–	Magyar Bálint: A magyar maffiaállam anatómiája, Noran Libro, 2005

IDÉZETEK 1

- „akik ki akarnak lépni, netán szembefordulni a rendszerrel, azokat szankcionálni lehet olyasmiért, amiért egy demokráciában senkit nem lehetne, és olyan eszközökkel, amilyenekkel egy demokráciában lehetetlen lenne” – Lendvai Zalán E3 §3 34

A politika esztétikája és a tudás poétikája (1994) · Jacques Rancière

2018 · www.cirkart.hu/2018/03/03/a-politika-esztetikaja-es-a-tudas-poetikaja ↗ · tanulmány

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E13 §9 [21] 275	Teller Katalin	–	Jacques Rancière: A politika esztétikája és a tudás poétikája (1994). Ford.: Juhász Péter. In: Cirka 2018. március. Arrobori-fejtegetéseiben a társadalmi képzelet szerepét emlegetve Kicsák Lóránt is igen közel kerül ahho

A politikai infantilizmus természetrajza · Kiss Lajos András

ligetmuhely.com/kiss-lajos-andras-a-politikai-infantilizmus-termeszetr ↗ · web

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E13 §9 [22] 275	Teller Katalin	–	Kiss Lajos András Arrobori-tanulmányában elítélően említi a posztfeminizmus vadhajtásait, ám nem tér ki a feminizmus erősségeire, miközben a Rancière-éhez igen közel álló gondolatokat idéz Didier Eribontól.

A politikai vallások · Eric Voegelin

2011 · tanulmány

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E8 §22 [9] 271	Tallár Ferenc	61	Eric Voegelin: A politikai vallások. Századvég, No. 59. (2011), 61.

IDÉZETEK 1

- „a vezér a nép akaratának egyetlen hordozója. A népszavazásról szóló tanban – írja Voegelin – a leghatározottabban visszautasítják a gondolatot, hogy a szavazás a népakarat kifejezése. A szavazás arra hivatott, hogy a vezérben megtestesülő objektív népakarat és a néphez tartozók szubjektív meggyőződése közötti összhangot kifelé felmutassa és megerősítse – a népszavazás a vezérnek szóló vallomás, és nem a saját akarat kinyilvánítása.” – Tallár Ferenc E8 §22 125, 61. o.

A populista ész · Ernesto Laclau

Noran – Libro, 2011 · könyv

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E13 §2 [5] 274	Teller Katalin	–	Vö. Ernesto Laclau: A populista ész. Ford. Csordás Gábor. Budapest, Noran – Libro, 2011.

A szabadságról · Mill, John Stuart

A szabadságról. Haszonelvűség. Magyar Helikon, 1980 · könyv

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E4 §5 [8] 268	Kiss Lajos András	–	Mill, John Stuart: A szabadságról. Haszonelvűség. Magyar Helikon, Budapest, 1980. 142. Ford.: Pap Mária

IDÉZETEK 1

- „határozottan halad az emberek egyformává tételének kínai ideája felé.” – Kiss Lajos András E4 §5 42

A szittya nacionalizmusról 20 évvel később · Lendvai Zalán

ligetmuhely.com/lendvai-zalan-a-szittya-nacionalizmusrol-20-evvel-keso ↗ · web

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E13 §3 [6] 274	Teller Katalin	–	Vö. Lendvai Zalán, Gulyás Ábel és különösen Fleck Zoltán írásai mellett legfőképp Cselik Ágnes esszéjét.

A technokrata mákony · Farkas Attila Márton

ligetmuhely.com/a-technokrata-makony/ ↗ · könyv

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E10 §36 [7] 272	Ács József	–	Farkas Attila Márton: A technokrata mákony

A volgai lovas esete az orosz medvével, a gall kakassal és az angol buldoggal

ligetmuhely.com/a-volgai-lovas-esete-az-orosz-medvevel-a-gall-kakassal ↗ · web

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E6 §13 [2] 271	Kovács Gábor	–	A nemzetkarakterológiára vonatkozóan lásd: A volgai lovas esete az orosz medvével, a gall kakassal és az angol buldoggal

Az ellenhegemónia laboratóriumai · Scheiring Gábor

ujegyenloseg.hu/az-ellenhegemonia-laboratoriumai-orban-trump-es-a-tran ↗ · könyv

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E8 §10 [5] 271	Tallár Ferenc	–	Scheiring Gábor: Az ellenhegemónia laboratóriumai. Orbán, Trump és a transzatlanti illiberális ökoszisztéma. I–II. Új egyenlőség. https://ujegyenloseg.hu/az-ellenhegemonia-laboratoriumai-orban-trump-es-a-transzatlanti-il

Az elárult forradalom · Lev Davidovics Trockij

Áramlat Kiadó, 1936 · könyv

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E15 §10 [5] 276	Éber Márk Áron	–	Lev Davidovics Trockij: Az elárult forradalom. (Ford.: Nagy Balázs.) Budapest: Áramlat Kiadó, 1990. (1936).

Between Two Ages, America’s Role in the Technetronic Era · Zbigniew Brzezinski

The Viking Press, 1970 · könyv

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E10 §44 [10] 272	Ács József	–	Zbigniew Brzezinski: Between Two Ages, America’s Role in the Technetronic Era, The Viking Press, New York, 1970

Búcsú Arkhimédesztől · Z. Karvalics László

ligetmuhely.com/bucsu-arkhimedesztol/ · könyv

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E10 §146 [42] 273	Ács József	–	Z. Karvalics László: Búcsú Arkhimédesztől

City-States Without Limits – Part 1, Part 2 · Iain Davis

unlimitedhangout.com/2025/10/investigative-reports/city-states-without · könyv

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E10 §103 [30] 273	Ács József	–	Iain Davis: City-States Without Limits – Part 1, Part 2

Culture in Action: Symbols and Strategies, American Sociological Review, 1996 · Ann Swidler

1996 · tanulmány

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E9 §5 [2] 272	Fleck Zoltán	273–286	Ann Swidler: Culture in Action: Symbols and Strategies, American Sociological Review, 1996. vol. 51: 273–286.

Dark Enlightenment

Wikipedia · en.wikipedia.org/wiki/Dark_Enlightenment · web

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E10 §59 [15] 272	Ács József	–	https://en.wikipedia.org/wiki/Dark_Enlightenment

Der Mut der Hoffnungslosigkeit · Žižek, Slavoj

Der Mut der Hoffnungslosigkeit. S. Fischer Verlag, 2018 · könyv

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E4 §6 [15] 269	Kiss Lajos András	261	Lásd Žižek, Slavoj: Der Mut der Hoffnungslosigkeit. S. Fischer Verlag GmbH, Frankfurt am Main, 2018. 261.

IDÉZETEK 1

- „egyre nagyobb népszerűségnek örvend az internethasználók körében. Számos, részletesen kidolgozott útmutató létezik arról, hogyan lehet egy ilyen randevút lebonyolítani – önmagunkkal.” – Kiss Lajos András E4 §6 43, 261. o.

Dingbegriffe und Relationsbegriffe · Ernst Cassirer

Verlag von Bruno Cassirer, 1910 · tanulmány

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E15 §19 [17] 276	Éber Márk Áron	–	E fogalmi megkülönböztetés forrása: Ernst Cassirer: Dingbegriffe und Relationsbegriffe. In uő.: Substanzbegriff und Funktionsbegriff: Untersuchungen über die Grundfragen der Erkenntniskritik. Berlin: Verlag von Bruno Cas

Ellenhegemónia-építés – Hogyan politizálnak Antonio Gramsci követői és kisajátítói · Éber Márk Áron

Eszmélet Alapítvány, 2025 · könyv

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E5 §49 [38] 271	Gulyás Ábel	116	Laki Lászlót idézi Éber Márk Áron: Ellenhegemónia-építés – Hogyan politizálnak Antonio Gramsci követői és kisajátítói. Eszmélet Alapítvány, Budapest, 2025. 116.

IDÉZETEK 1

- „az elégtelen kutatási források okán hangoskodó tudósok ellen a ’saját’ tudósokat, a kritizáló vagy sározó írások és műsorok ellen a ’saját’ kritikusokat, lapokat és műsorokat, végül pedig – hogy a propagandagépezet teljes legyen – a ’ti’ rádiótok és televíziótok ellen ’saját’ rádiót és televíziót” – Gulyás Ábel E5 §49 66, 116. o.

Freedom Cities

Wikipedia · en.wikipedia.org/wiki/Freedom_Cities ↗ · web

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E10 §103 [29] 273	Ács József	–	https://en.wikipedia.org/wiki/Freedom_Cities

---

Hogy húsz év múlva ne ez a... · Kicsák Lóránt

ligetmuhely.com/hogy-husz-ev-mulva-ne-ez-a/ ↗ · könyv

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E14 §22 [14] 275	Csury Balázs	–	Kicsák Lóránt: Hogy húsz év múlva ne ez a...

Humanoid robotok · Z. Karvalics László

ligetmuhely.com/z-karvalics-laszlo-humanoid-robotok-mivegre-is/ ↗ · könyv

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E10 §100 [28] 273	Ács József	–	Z. Karvalics László: Humanoid robotok. Mivégre is?

Imagined Communities, Routledge, 2008 · Benedict Anderson

2008 · könyv

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E9 §13 [4] 272	Fleck Zoltán	–	Benedict Anderson: Imagined Communities, Routledge, 2008.

Impasse Adam Smith · Michéa, Jean-Claude

2006 · könyv

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E4 §9 [20] 269	Kiss Lajos András	–	Michéa, Jean-Claude: Impasse Adam Smith. Brèves remarques sur l’impossibilité de dépasser le capitalisme sur sa gauche. Flammarion, Paris, 2006.

In dieser großen Zeit · Karl Kraus

www.textlog.de/kraus/aufsaetze/weltgericht/in-dieser-grossen-zeit ↗ · tanulmány

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E10 §4 [1] 272	Ács József	–	https://www.textlog.de/kraus/aufsaetze/weltgericht/in-dieser-grossen-zeit Kraus az írást a Die Fackel címmel kiadott, nagyrészt saját írásait tartalmazó lapjában jelentette meg, egyes passzusait később bedolgozta a magya

Jelentős testek. A „szexus” diszkurzív korlátairól · Judith Butler

Új Mandátum, 2005 · könyv

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E13 §9 [23] 275	Teller Katalin	–	Vö. elsősorban Judith Butler: Jelentős testek. A „szexus” diszkurzív korlátairól (1993). Ford.: Barát Erzsébet – Sándor Bea. Budapest, Új Mandátum, 2005.

Joshua N. Haldeman

Wikipedia · en.wikipedia.org/wiki/Joshua_N._Haldeman ↗ · web

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E10 §100 [25] 273	Ács József	–	https://en.wikipedia.org/wiki/Joshua_N._Haldeman

Juan Orlando Hernández, Former President of Honduras, Sentenced to 45 Years in Prison for Conspiring to Distribute More Than 400 Tons of Cocaine and Related Firearms Offenses

www.justice.gov/archives/opa/pr/juan-orlando-hernandez-former-presiden ↗ · web

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E10 §109 [34] 273	Ács József	–	Juan Orlando Hernández, Former President of Honduras, Sentenced to 45 Years in Prison for Conspiring to Distribute More Than 400 Tons of Cocaine and Related Firearms Offenses

Klíma, kétely, propaganda · Ács József

Liget, 2008 · ligetmuhely.com/klima-ketely-propaganda ↗ · tanulmány

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E10 §31 [4] 272	Ács József	–	https://ligetmuhely.com/klima-ketely-propaganda

Kormányszóvivő: Az nem penész volt a kórház konyhájában, csak zsírra szállt por · Molnár Réka

2024 · könyv

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E12 §11 [6] 274	Cselik Ágnes	–	Molnár Réka: Kormányszóvivő: Az nem penész volt a kórház konyhájában, csak zsírra szállt por. Telex; 2024. augusztus 22.

IDÉZETEK 1

- „zsírra szállt por” – Cselik Ágnes E12 §11 203

Kritik der zynischen Vernunft · Peter Sloterdijk

2022 · tanulmány

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E13 §8 [17] 274	Teller Katalin	–	Vö. Peter Sloterdijk: Kritik der zynischen Vernunft. 2 kötet. Frankfurt am Main, Suhrkamp, 1983. (Magyarul részletek olvashatók az előszóból: A cinikus ész kritikája. Ford.: V. Szabó László. In: Pro Philosophia Füzetek 1

La gauche à l’agonie? 1968–2017 · Jean-Pierre Le Goff

Éditions Perrin, 2017 · könyv

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E4 §6 [12] 269	Kiss Lajos András	–	L. Jean-Pierre Le Goff Agonizál-e a baloldal? (Le Goff, Jean-Pierre: La gauche à l’agonie? 1968–2017. Éditions Perrin, Paris, 2017.)

Liberland

liberland.org/↗ · web

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E10 §112 [36] 273	Ács József	–	https://liberland.org/

IDÉZETEK 1

- „kormányzáskutató laboratóriumként” – Ács József E10 §112 174

Manufacturing in Próspera: Build the Next Nearshoring Hub

Próspera · www.prospera.co/en/solutions/manufacturing↗ · web

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E10 §109 [35] 273	Ács József	–	https://www.prospera.co/en/solutions/manufacturing

---

Marc Andreessen on AI, Tech, Censorship, and Dining with Trump

www.thefp.com/p/marc-andreessen-on-ai-tech-censorship-trump-democrats↗ · web

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E10 §96 [24] 273	Ács József	–	Marc Andreessen on AI, Tech, Censorship, and Dining with Trump

---

Marxism and Christianity · Alasdair MacIntyre

Marxism and Christianity. University of Notre Dame Press, 1984 · könyv

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E8 §27 [13] 271	Tallár Ferenc	4	Alasdair MacIntyre: Marxism and Christianity. University of Notre Dame Press, 1984. 4.

IDÉZETEK 1

- „ha és amennyiben képessé teszi az individuumot, hogy a létező társadalmi struktúrában elfoglalt pozíciójától függetlenül identifikálja és értse meg magát. Aközött, amit a társadalom mond neki arról, hogy mi ő, és amit a vallás mond neki ugyanerről, ellentét feszül, és ez teszi képessé az individuumot, hogy alapot találjon a status quo kritikájához, és a meggyőződéshez, hogy másokkal együtt cselekedve lehetséges ennek a status quónak a megváltoztatása.” – Tallár Ferenc E8 §27 127, 4. o.

Mi lesz? · Cselik Ágnes

ligetmuhely.com/cselik-agnes-mi-lesz/ · könyv

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E10 §41 [8] 272	Ács József	–	L. Cselik Ágnes: Mi lesz?

Mindig volt és mindig lesz, Liget 2026 febr · Kicsák Lóránt

2026 · ligetmuhely.com/kicsak-lorant-mindig-volt-es-mindig-lesz/ · tanulmány

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E9 §4 [1] 272	Fleck Zoltán	–	Kicsák Lóránt: Mindig volt és mindig lesz, Liget 2026 febr. 12.

Nehéz idők · Dickens, Charles

Nehéz idők. Teuro Könyvkiadó, 2002 · könyv

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E4 §5 [6] 268	Kiss Lajos András	–	Dickens, Charles: Nehéz idők. Teuro Könyvkiadó, Budapest, 2002. 8. Ford.: Mikes Lajos

IDÉZETEK 1

- „Vonalzó, mérleg és egyszeregy van mindig a zsebében, uram, készen arra, hogy lemérje és kimérje az emberi természet minden porcikáját, és pontosan megmondja, mennyit ér.” – Kiss Lajos András E4 §5 42

Neuralink

Wikipedia · en.wikipedia.org/wiki/Neuralink · web

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E10 §73 [22] 273	Ács József	–	https://en.wikipedia.org/wiki/Neuralink

---

Northrop Frye a nyelvről, a jelentésről és az igazságról · Fabiny, Tibor

2024 · tanulmány

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E12 §8 [4] 273	Cselik Ágnes	63	Fabiny, Tibor: Northrop Frye a nyelvről, a jelentésről és az igazságról. Alkalmazott Nyelvtudomány, Különszám, 2024/1. szám, 63.

IDÉZETEK 1

- „A zsidó írástudók a szó szerinti, egyszerű értelmet peshatnak, az alkalmazott (képies, homiletikai) jelentést viszont derashnak nevezték. A peshat eredeti jelentése „kinyújt", „kiegyenesít"; általában a szerző által intencionált jelentések totalitására vonatkozott, s a közösség által hitelesnek tartott értelmet jelentette." – Cselik Ágnes E12 §8 202, 63. o.

Open letter to the Nordic Council of Ministers (AMOC)

2024 · en.vedur.is/media/ads_in_header/AMOC-letter_Final.pdf ↗ · web

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E10 §31 [5] 272	Ács József	–	Például az Európa északi országait tömörítő Északi Tanács 2026 februárjában még jelentést adott ki a Golf-áramlat szállította hőt észak felé továbbító atlanti meridionális áramlási rendszer (AMOC) összeomlásának lehetség

Orbán Isten kegyelméből kormányoz · Farkas György

2017 · könyv

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E12 §9 [5] 274	Cselik Ágnes	31	Farkas György: Orbán Isten kegyelméből kormányoz. 24.hu; 2017.10.31.

Orbán Viktor miniszterelnök nemzetközi sajtótájékoztatója

M1 híradó, 2022 · www.youtube.com/watch?v=2da6S7E1lqc ↗ · web

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E15 §2 [1] 275	Éber Márk Áron	–	Hadd idézzem itt Orbán Viktor egyik őszinte megszólalását. A 2022-es országgyűlési választásokon aratott győzelmét követően tartott nemzetközi sajtótájékoztatójának egy pontján Gyurcsány Ferenc 2006-os politikai manővere

Ordinary Vices · Judith N. Shklar

Harvard University Press, 1985 · könyv

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E9 §15 [6] 272	Fleck Zoltán	–	Judith N. Shklar: Ordinary Vices, Harvard University Press, 1985

Ortodoxia, heterodoxia és cselekvés: Bajnai Gordon és Orbán Viktor válságkezelése, 2009–2014 · Illés Gábor-Körösényi András

2017 · tanulmány

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E5 §43 [31] 270	Gulyás Ábel	147–152	Illés Gábor-Körösényi András: Ortodoxia, heterodoxia és cselekvés: Bajnai Gordon és Orbán Viktor válságkezelése, 2009–2014. In.: Körösényi András (szerk.): Viharban kormányozni – politikai vezetők válsághelyzetekben. MT

Patchwork: A Political System for the 21st Century

www.unqualified-reservations.org/2008/11/patchwork-positive-vision-par ↗ · web

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E10 §68 [19] 273	Ács József	–	Patchwork: A Political System for the 21st Century

Perspectives On Our Age, Jacques Ellul Speaks on His Life and Work · Jacques Ellul

theanarchistlibrary.org/library/perspectives-on-our-age ↗ · könyv

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E10 §129 [40] 273	Ács József	–	Jacques Ellul: Perspectives On Our Age, Jacques Ellul Speaks on His Life and Work

Peter Thiel az MCC Feszten: Négyzetre emeljük a tudást!

mandiner.hu/belfold/2025/08/peter-thiel-az-mcc-feszten-negyzetre-emelj ↗ · web

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E10 §57 [14] 272	Ács József	–	Peter Thiel az MCC Feszten: Négyzetre emeljük a tudást!

IDÉZETEK 1

- „az emberiség érzi, hogy a jelenlegi fejlődési és gazdasági modell nem fenntartható és valami másnak kell következnie. De mi lehet ez a más? Thiel keresztény értelmezésében a jelenlegi választásaink az antikrisztus, vagyis egy világkormány felállása az antikrisztus vezetésével, vagy az armageddon, tehát az emberiség teljes megsemmisülése egy nukleáris háborúban.” – Ács József E10 §57 163

Pillérek törmelékein · Kiss Lajos András

2003 · tanulmány

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E4 §3 [4] 268	Kiss Lajos András	118	Lásd Kiss Lajos András: Pillérek törmelékein. Liget, 2003. 118.

IDÉZETEK 1

- „Vagyis semmiképpen sem racionális döntés, ha egy nő két gyermeke mellé még egy harmadikat is szülni szeretne. Ugyancsak irracionális az egyetemeken bölcsész szakokat (mondjuk klasszika filológiát) hallgatni, hiszen az ilyen diplomákkal rendelkezők köztudottan csórók maradnak egész életükben. De az sem észszerű, ha egy anya elhunyt gyermekét gyászolja, hiszen a könnyeivel már úgysem tudja a halottat feltámasztani, ezért jobban teszi, ha valamilyen profitszerző tevékenységgel tölti idejét.” – Kiss Lajos András E4 §3 40, 118. o.

Police Hold Technocrat Haldeman

The Leader-Post, 1940 · www.newspapers.com/article/the-leader-post-police-hold-technocrat-h/10 · web

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E10 §100 [26] 273	Ács József	–	Ezt onnan tudjuk, hogy 1940. október 8-án a kanadai rendőrség letartóztatta, mert a Technocracy Inc. ott illegális szervezetnek számított. Az eseményről sajtóhírt tettek közzé. https://www.newspapers.com/article/the-lead

Politikai alkímia · Csury Balázs

ligetmuhely.com/csury-balazs-politikai-alkimia/ · web

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E15 §32 [27] 276	Éber Márk Áron	–	Elemző esszét tett közzé Csury Balázs nemrégiben Politikai alkímia címmel.

Praxis

www.praxisnation.com/ · web

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E10 §107 [32] 273	Ács József	–	https://www.praxisnation.com/

Propaganda · Jacques Ellul

theanarchistlibrary.org/library/jacques-ellul-propaganda · könyv

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E10 §8 [2] 272	Ács József	–	Jacques Ellul: Propaganda

Servitude & simulacre · Vidal, Jordi

Servitude & simulacre. Éditions Allia, 2007 · könyv

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E4 §6 [14] 269	Kiss Lajos András	92	Vidal, Jordi: Servitude & simulacre. Éditions Allia, Paris, 2007. 92.

IDÉZETEK 1

- „A posztfeminista diskurzus a színes bőrű nők (fekete feminizmus) és bizonyos excentrikus közösségek (homoszexuálisok, transzszexuálisok, transzneműek) követeléseinek valószerűtlen találkozására épül.” – Kiss Lajos András E4 §6 43, 92. o.

SpaceX Mars colonization program

Wikipedia · en.wikipedia.org/wiki/SpaceX_Mars_colonization_program · web

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E10 §100 [27] 273	Ács József	–	https://en.wikipedia.org/wiki/SpaceX_Mars_colonization_program

State Nobility · Pierre Bourdieu

Stanford University Press, 1996 · könyv

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E9 §15 [7] 272	Fleck Zoltán	–	Pierre Bourdieu: State Nobility, Stanford University Press, 1996.

Szittya nacionalizmus vs · Farkas Attila Márton

2011 · tanulmány

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E10 §142 [41] 273	Ács József	196	Farkas Attila Márton: Szittya nacionalizmus vs. birodalmi progresszivizmus. Az öngyarmatosítás két formája Magyarországon. Replika, 75 (2011/2. szám), 196.

IDÉZETEK 1

- „Ha minden szakszerűséget kíván, úgy mindenről csak az arra hivatott szakértők diskurálhatnak, amibe a társadalom nagy része nem szólhat bele. Így a szakértelem kultusza a társadalomnak a valódi közéletről való leszoktatását célozza, illetőleg a társadalom nagyobbik részének – a döntés elszenvedőinek – mint 'hozzá nem értőknek' a kirekesztését saját sorsuk intézéséből” – Ács József E10 §142 180, 196. o.

Technocracy Inc. – Official Site

technocracyinc.org/ ↗ · web

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E10 §48 [11] 272	Ács József	–	https://technocracyinc.org/

Technocracy, Inc. and the Technate of America

Boston Rare Maps · bostonraremaps.com/inventory/technocracy-inc-technate-of-america-1940 ↗ · web

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E10 §41 [9] 272	Ács József	–	https://bostonraremaps.com/inventory/technocracy-inc-technate-of-america-1940

Természetjog és történelem · Leo Strauss

1999 · könyv

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E5 §9 [4] 269	Gulyás Ábel	10–11	Leo Strauss: Természetjog és történelem. Fordította: Lánczi András. Pallas Stúdió, Budapest. 1999. 10–11.

IDÉZETEK 1

- „következtében a tolerancia a sok érték vagy eszmény közül csupán az egyik lett” – Gulyás Ábel E5 §9 56, 10. o.

The Anatomy of a Large-Scale Hypertextual Web Search Engine · Sergey Brin and Lawrence Page

infolab.stanford.edu/~backrub/google.html ↗ · könyv

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E10 §51 [12] 272	Ács József	–	Sergey Brin and Lawrence Page: The Anatomy of a Large-Scale Hypertextual Web Search Engine

The Crisis of Global Capitalism · William Robinson

2010 · tanulmány

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E8 §15 [6] 271	Tallár Ferenc	–	William Robinson: The Crisis of Global Capitalism. Cyclical, Structural, or Systemic? In. Martijn Koning, Jeffrey Sommers (szerk.): The Great Credit Crash. Verso, 2010.

The Dark Enlightenment, by Nick Land

www.thedarkenlightenment.com/the-dark-enlightenment-by-nick-land/ ↗ · web

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E10 §59 [16] 272	Ács József	–	The Dark Enlightenment, by Nick Land

The Hijacking of Bitcoin · Aaron Day

Brownstone Institute, 2026 · brownstone.org/articles/the-hijacking-of-bitcoin ↗ · web

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E10 §117 [39] 273	Ács József	–	Ezt foglalja össze Aaron Day Hijacking the Bitcoin című írása, nyilvános forrásokra, hivatalos vizsgálatokra, illetve a nagy bankárokkal a techcégekkel is kiterjedt kapcsolatokat fenntartó, koncepciógyártó és hálózatszer

The Network State

thenetworkstate.com/ ↗ · web

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E10 §69 [20] 273	Ács József	–	The Network State

The Techno-Optimist Manifesto

a16z.com/the-techno-optimist-manifesto/ ↗ · web

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E10 §75 [23] 273	Ács József	–	The Techno-Optimist Manifesto

Three tough truths about climate

www.gatesnotes.com/home/home-page-topic/reader/three-tough-truths-abou ↗ · web

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E10 §31 [6] 272	Ács József	–	Three tough truths about climate

IDÉZETEK 1

- „Sajnos, a végítélettel fenyegető jóslatok miatt a klímaközösség nagy része túlságosan a rövid távú kibocsátási célokra koncentrál, és ez elvonja a forrásokat az életminőséget javító leghatékonyabb intézkedésektől. Újra arra kellene összpontosítanunk, ami még a kibocsátásnál és a hőmérséklet-változásnál is fontosabb: az életminőség javítására.” – Ács József E10 §31 158

Totalitarizmus és fajelmélet · Kovács Gábor

konyvportal.hu/ebook/A-kiborg-es-az-emberi-allapot-KG-Liget.pdf ↗ · web

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E6 §11 [1] 271	Kovács Gábor	–	Ha valakit érdekel a téma, annak ajánlom Totalitarizmus és fajelmélet című írásomat

---

Visszatérés Reimsbe · Eribon, Didier

Visszatérés Reimsbe. Napvilág Kiadó, 2024 · könyv

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E4 §8 [17] 269	Kiss Lajos András	–	Lásd Eribon, Didier: Visszatérés Reimsbe. Napvilág Kiadó, Budapest, 2024. 117–118. Ford.: Fáber Ágoston

IDÉZETEK 1

- „Mekkora felelőssége van ebben a változásban a hivatalos baloldalnak? Milyen felelősség terheli azokat, akik a 60-as és 70-es években vállalt saját közéleti szerepüket a fiatalkori eltévelyedés számlájára írták, majd fontos és hatalmi pozícióba kerültek, és most a jobboldal eszméit terjesztik, miközben megpróbálják a múlt ködébe burkolni a baloldal legfontosabb ügyeit, sőt, mindazt, ami a 19. század közepe óta alapvonásai közé tartozott, vagyis az elnyomás és a társadalmi antagonizmusok iránti érdeklődést, vagy egyszerűen csak a törekvést, hogy az alávetettek is helyet kapjanak a politikai térben? Hagyományaival és küzdelmeivel együtt nemcsak a ’munkásmozgalom’ tűnt el a nyilvános politikai és értelmiségi diskurzusokból, hanem kultúrájukkal, életkörülményeikkel, törekvéseikkel együtt maguk a munkások is…” – Kiss Lajos András E4 §8 46

Zsákutcából zsákutcába (A magyar polgár tanulmánykötet), Magvető, 2016 · Tölgyessy Péter

2016 · könyv

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E3 §3 [2] 268	Lendvai Zalán	–	Tölgyessy Péter: Zsákutcából zsákutcába (A magyar polgár tanulmánykötet), Magvető, 2016

---

http://2010-2015.miniszterelnok.hu/beszed/

2010-2015.miniszterelnok.hu/beszed/ · web

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E8 §17 [8] 271	Tallár Ferenc	–	A beszédeket illetően lásd: http://2010-2015.miniszterelnok.hu/beszed/

IDÉZETEK 1

- „Nincs kit utánozni, nincs sikerrecept, amit, ha átfordítanánk ide, Erdélybe vagy Magyarországra, akkor könnyebbé válna az életünk. Nekünk kell kigondolni, hogy mi a helyzet, mi a bajunk, nekünk kell beazonosítani a gondjainkat, és nekünk kell új válaszokat találni…” – Tallár Ferenc E8 §17 122

---

https://anniversary.ll.land/

anniversary.ll.land/ · web

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E10 §112 [37] 273	Ács József	–	https://anniversary.ll.land/

IDÉZETEK 1

- „Építsen kapcsolatokat felső szintű döntéshozókkal, kockázatitőke-befektetőkkel és globális szereplőkkel, hogy bővíthesse vállalkozását vagy építhesse a párhuzamos társadalmakat!” – Ács József E10 §112 174

Разговор Путина о конфликте на Ближнем Востоке

TACC, 2026 · tass.ru/politika/26615837 · web

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E13 §2 [4] 274	Teller Katalin	–	TACC: Разговор Путина о конфликте на Ближнем Востоке. Обсуждение с лидерами стран региона [Razgovor Putyina o konfliktye na Blizsnyem Vosztoke. Obszuzsgyenyije c ligyerami sztran regiona; Putyin közel-keleti konfliktusró

‘I went to Greenland to try to buy it’: Meet the founder who wants to recreate Mars on Earth

techcrunch.com/2024/11/15/i-went-to-greenland-to-try-to-buy-it-meet-th · web

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E10 §107 [33] 273	Ács József	–	‘I went to Greenland to try to buy it’: Meet the founder who wants to recreate Mars on Earth

---

„Prokrusztész nélküli világ? · Z. Karvalics László és Nagy Gábor Dániel

2017 · dx.doi.org/10.22503/inftars.XVII.2017.3.1 · tanulmány

HELY	SZERZŐ	OLDAL	A JEGYZET SZÖVEGE
E10 §116 [38] 273	Ács József	–	Z. Karvalics László és Nagy Gábor Dániel: „Prokrusztész nélküli világ? Blokklánc és társadalmi makroevolúció”, Információs Társadalom, XVII. évf. (2017) 3. szám, 7–38. old.

Kulcsszavak

Kézzel ellenőrzött fogalomlista, ragozott alakokkal együtt keresve. Minden fogalom adatlapján az előfordulások szövegkörnyezettel (KWIC-konkordancia), esszésorrendben.

arrobori 361 114 előfordulás, 13/16 esszé
- szómágia 366 8, 2/16
- paota 367 4, 1/16
- kun 368 2, 1/16

demokrácia 369 111 előfordulás, 12/16 esszé
- illiberális demokrácia 374 11, 6/16

közbeszéd 375 90 előfordulás, 13/16 esszé

technokrácia 379 82 előfordulás, 9/16 esszé
- akceleracionizmus 383 7, 1/16
- menedzserkapitalizmus 384 4, 2/16
- sötét felvilágosodás 385 4, 1/16

cinizmus 386 78 előfordulás, 8/16 esszé

nacionalizmus 390 61 előfordulás, 11/16 esszé
- szittya nacionalizmus 393 24, 6/16

NER 395 56 előfordulás, 9/16 esszé

rendszerváltás 398 53 előfordulás, 13/16 esszé

propaganda 401 41 előfordulás, 9/16 esszé

konformizmus 403 25 előfordulás, 7/16 esszé

populizmus 405 15 előfordulás, 8/16 esszé

neoliberalizmus 406 14 előfordulás, 7/16 esszé

öngyarmatosítás 407 12 előfordulás, 5/16 esszé

eszmei prekaritás 408 1 előfordulás, 1/16 esszé

arrobori

Farkas Attila Márton halandzsaszava a mindenkori hatalom kábító szövegelésére; a 2021-es kötet címadó fogalma.

Alárendelt: szómágia, paota, kun. Alakok: arrobori, arroboriba, arroboriban, arroboriból, arroborihoz, arroborija, arroboriját, arroboriként, arroborinak, arroborira, arroboriról, arroboristák, arroborit, arroboritól, arroborival, arroborizálás, arroborizó, arroboriális

ELOSZLÁS A 16 ESSZÉN

ELŐFORDULÁSOK 114

…határőrét, hogy ott most épp mit hazudnak, s erre a válasz:	**arrobori**	. A halandzsaszó az ideológiát, pontosabban az elnyomó rezsi…	E1 §1 6
…, pontosabban az elnyomó rezsim süket dumáját jelképezi. Az	**arrobori**	a szocializmus építése, az arrobori a keresztény-nemzeti ál…	E1 §1 6
…t dumáját jelképezi. Az arrobori a szocializmus építése, az	**arrobori**	a keresztény-nemzeti állam, az arrobori a társadalmi haladá…	E1 §1 6
…alizmus építése, az arrobori a keresztény-nemzeti állam, az	**arrobori**	a társadalmi haladás, az arrobori az árja birodalom, az arr…	E1 §1 6
…esztény-nemzeti állam, az arrobori a társadalmi haladás, az	**arrobori**	az árja birodalom, az arrobori a kommunista jövő, vagyis mi…	E1 §1 6
…ori a társadalmi haladás, az arrobori az árja birodalom, az	**arrobori**	a kommunista jövő, vagyis minden huszadik századból ismert …	E1 §1 6
…nése a politikusok és az akkor hegemón „balliberális” sajtó	**arrobori**	-dumáiban – és az ország kifosztásában – még viszolyogtatóbb…	E1 §2 6
Az	**arrobori**	tartalma tehát változott, hiszen varázsütésre mindenki anti…	E1 §3 7
…nómia, nem pedig az automatikus besorolódás az épp aktuális	**arrobori**	mögé. A negyven év szünet után újjáéledő jobboldal jelentős…	E1 §3 7
…gáló, abszolút igazságokban hívő, technokrata, neoliberális	**arroboristák**	beszédéből rekesztődtek ki, hogy kialakítsák a maguk mismás…	H1 10
…eső, hatalmi érdekeket szolgáló, abszolút igazságokban hívő	**arroboriját**	. Egyébként szintén a magyarság érdekére – ám ezúttal már ne…	H1 10
…), melyet felkarolt a jobboldali politikai diskurzus, az új	**arrobori**	. Az arrobori-jelenséggel mint a propagandisztikus hatalmi …	H1 10
…arolt a jobboldali politikai diskurzus, az új arrobori. Az	**arrobori**	-jelenséggel mint a propagandisztikus hatalmi nyelvezettel s…	H1 10
…ette – köztük a neoliberalizmus bizonyos elemeit. Ezt a mai	**arroborit**	altrightnak nevezik, mely öndefiníciójával ellentétben nem …	E1 §4 7
… megérteni, miért gondolom, hogy mindig volt és mindig lesz	**arrobori**	.	E2 §1 18
„Az ‘	**arrobori**	’ halandzsaszó, annak a szövegelésnek a kifejezője, amivel a…	E2 §3 18

Ha így értelmezzük az	**arroborit**	, árulkodó jelnek bizonyul, hogy az önmaga hitelességében ké…	E2 §11 21
…-ideológiai védnökség oltalma alá menekülni. Megszületik az	**arrobori**	-közbeszéd egyik lényegi alakja: a hivatalos véleményformáló…	E2 §11 21
…magában helyesnek látszó megállapítására gondolok, hogy „az	**arrobori**	végső soron elfajzott idealizmus, hiszen feltételezi, hogy …	E2 §19 22
…magában rejti, hogy a társadalomnak azért lehet szüksége az	**arroborira**	(azért esünk újra és újra abba a hibába, hogy kegyes hazugs…	E2 §20 23
…a szakítanánk ezzel a feltételezéssel, kihúznánk mindenféle	**arrobori**	alól a talajt. Azzal egyetértek, hogy a társadalmi tudat és…	E2 §20 23
…iféle egységet, identitást, mely ha másban nem, legalább az	**arrobori**	által mérgezett kollektív emlékezetben áll. Hogy a ténylege…	E2 §21 23
…datot, és egy ilyen tudatnak a tagadása megvéd bennünket az	**arroboritól**	. Legfeljebb azt mondhatjuk, hogy az arroborinak minősülő be…	E2 §22 23
…ennünket az arroboritól. Legfeljebb azt mondhatjuk, hogy az	**arroborinak**	minősülő beszédek torz társadalmi tudatot eredményeznek. Az…	E2 §22 23
…tt kollektív emlékezetet. A közbeszéd megváltoztatásától az	**arrobori**	torz társadalmi hatásainak elhárítását, vagy eleve eltorzul…	E2 §23 24
…sadalmi alapjainak a felszámolását remélhetjük, melyekre az	**arrobori**	rájátszik, miközben konzerválja azokat. Vagyis a közbeszéd …	E2 §23 24
…en a könyvben írok, az az egykori kelet-európai szocialista	**arrobori**	továbbélése nyugatmajmoló neoliberális köntösben, ugyanazza…	E2 §26 25
…eklámszakemberei a mostani neohorthysta ‘kereszténynemzeti’	**arroborit**	. Csakhogy annak valódi, huszadik századi verziójához képest…	E2 §26 25
…en valóság (adva a számunkra). Ezért is volt és lesz mindig	**arrobori**	. Közbeszédünk valóságalapját mégis ki lehet jelölni. A társ…	E2 §31 26
…r, a sok absztrakt szájtépés – a technokraták fiatalkorának	**arroborija**	, amire élete végén, hatalma után már Aczél György is panass…	H16 73
No de mi az	**arrobori**	? FAM annak idején hosszú Hamvas Béla-mottóval indokolta a f…	E6 §7 78
…, pontosabban az elnyomó rezsim süket dumáját jelképezi. Az	**arrobori**	a szocializmus építése, az arrobori a keresztény-nemzeti ál…	E6 §7 78
…t dumáját jelképezi. Az arrobori a szocializmus építése, az	**arrobori**	a keresztény-nemzeti állam, az arrobori a társadalmi haladá…	E6 §7 78
…alizmus építése, az arrobori a keresztény-nemzeti állam, az	**arrobori**	a társadalmi haladás, az arrobori az árja birodalom, az arr…	E6 §7 78
…esztény-nemzeti állam, az arrobori a társadalmi haladás, az	**arrobori**	az árja birodalom, az arrobori a kommunista jövő, vagyis mi…	E6 §7 78
…ori a társadalmi haladás, az arrobori az árja birodalom, az	**arrobori**	a kommunista jövő, vagyis minden huszadik századból ismert …	E6 §7 78
Igen, az ’	**arrobori**	’ halandzsaszó, sejthetően Ady Endre korrobori-koncepciója i…	E6 §9 79
…orrobori-koncepciója inspirálta. Már csak azért is, mert az	**arrobori**	éppen az ellenkezőjét teszi annak, mint az Ady-féle korrobo…	E6 §9 79
…ar igazolása vagyok.” Ezzel szemben a Hamvastól kölcsönzött	**arrobori**	a magyar politikai nemzet megszületését lehetetlenné tevő, …	E6 §12 80
… is pár év alatt ki lehet iktatni. Ami azt jelenti, hogy az	**arrobori**	ereje jóval nagyobb, mint a hagyományoké. S bár jómagam spe…	H17 85
…dül ez segíthet elkerülni, hogy beszédünk belesüllyedjen az	**arroboriba**	. Nem tekintettem megoldásnak a közbeszéd és közállapotaink …	H20 109

…ly minden megszólalás alapja, ha abból indulunk ki, hogy az	**arrobori**	ellen az „védhet meg”, ha a (társadalmi) valóságra hivatkoz…	H20 109
…zerint érdekvezérelt és önigazoló beszédnek bizonyul (ez az	**arrobori**	alapja), amit nem igazolhat semmilyen valóság, csakis a mag…	H20 109
…ozícióból felbukkanó valóságkonstrukció effektusa. Igen, az	**arrobori**	a maga szempontjából valósághű és igaz beszéd, ti. a pozíci…	H20 109
…ja, hogy nem tartalmi, hanem metanyelvi kritikát igényel az	**arrobori**	beszéd. Ehhez kell a metapozíció, amit én nem konstruált va…	H20 109
… FAM a korszak balliberális hegemóniájának „süket dumáját” (	**arroboriját**	) éles kritikával illesse, és fenntartsa a „luxusgondolatot”…	E8 §2 114
…es és hamis, következésképpen a hazugságok rendszeréhez (az	**arroborihoz**	) vezető választ. Azaz „kormányzatoktól, rezsimektől, sőt, r…	E8 §3 115
…eget is. És jön a felvilágosultak leereszkedő gőgje, jön az	**arrobori**	: vakok és ostobák azok, műveletlen senkik, akik nem látják …	E8 §5 116
…berális oldal pedig intranzigenssé vált. Beszédmódjának, az	**arroborinak**	„célja a fönnálló gazdasági-politikai rend megkérdőjelezhet…	E8 §6 117
…akaratán, vagy a népakaraton nyugvó hatalomra hivatkozni az	**arrobori**	egyik változata. A népakarat mindaddig „üres hely”, amíg eg…	E8 §20 124
…I. Farkas Attila Márton régebbi és újabb írása, valamint az	**arrobori**	jelenség értelmezéséhez kapcsolódó reflexiók inspiráltak go…	E9 §1 137
…en paotában éltünk, de az megbukott. Azóta egész életünk az	**arrobori**	jegyében áll, és az országban arroboriális virágzás tapaszt…	E10 §30 158
…óta egész életünk az arrobori jegyében áll, és az országban	**arroboriális**	virágzás tapasztalható.” Könnyű behelyettesíteni ide a rend…	E10 §30 158
Véleményem szerint az	**arrobori**	, a paota és a kun absztrakt fogalmak. Az arrobori a mindenk…	H37 187
…zerint az arrobori, a paota és a kun absztrakt fogalmak. Az	**arrobori**	a mindenkori jelenbeli, a paota a mindenkori hanyatló vagy …	H37 187
Annyi feldereng, hogy az	**arroboriális**	virágzás az új generáció felfogásában aligha nélkülözheti a…	E10 §33 159
Az erőpolitika világkorszakában az	**arroboriális**	virágzás a Szilícium-völgy oligarcháira, a mesterséges inte…	H39 189
…azonban az akrosztichon technikája, azaz a kezdőbetűkkel az	**arrobori**	szót kiadó vers engem inkább Villonra, illetve a középkor é…	H47 199
Túlzás? Nem, ungibungi. Vagy	**arrobori**	. Ez a vers a magyar nyelv szókincsén kívül álló magyar szav…	E11 §4 197
Versírás vagy	**arrobori**	?	E11 §5 197
…anipulatív, rosszindulatú felhasználásáról, azaz magáról az	**arroboriról**	írok néhány gondolatot.	E12 §1 201
„Az „	**arrobori**	” kifejezés, mint a kötet mottójából kiderül, a politikai id…	E12 §2 201
…tőszava, amivel Hamvas Béla gúnyolódott a 20. században. Az „	**arrobori**	” halandzsaszó, annak a szövegelésnek a kifejezője, amivel a…	E12 §2 201
…határőrét, hogy ott most épp mit hazudnak, s erre a válasz:	**arrobori**	. A halandzsaszó az ideológiát, pontosabban az elnyomó rezsi…	E12 §3 201
Az	**arrobori**	– még ha esetenként megdöbbentően képies megfogalmazásokkal…	E12 §9 202
…a képviselője szintén a hatalmi játszma áldozatává válik az	**arroboriális**	virágzás nyelvhasználatában. A művészeti és esztétikai lehe…	E12 §11 203

Az	**arrobori**	a verbális agresszió szintjén már nemcsak „süket duma”, han…	E12 §17 204
Az utolsó lépés az	**arroboriban**	a dehumanizálás. A más véleményen lévők, az egyet nem értők…	E12 §19 204
Az	**arrobori**	ellen a megfelelő védekezés maga az arrobori. Az a nyelvi g…	E12 §21 205
Az arrobori ellen a megfelelő védekezés maga az	**arrobori**	. Az a nyelvi gesztus, ami néven nevezi a jelenséget, megrag…	E12 §21 205
…használó „süket dumának”, „hazugságnak”, „ferdítésnek” vagy	**arroborinak**	érzékeli és meg is nevezi a manipulatív nyelvhasználatot, k…	E12 §21 205
…sai. Ez a művelet bármivel megtehető, és az átkeretezést az	**arrobori**	, s nyomában a közbeszéd régóta és igen nagy hatékonysággal …	H48 206
…keretezés a legjobb fegyver. Csakhogy ezzel alkotunk egy új	**arroborit**	. Gondolkodhatunk a szómágiának a folytonos leleplezésén, ho…	H48 206
…t, és így láthatóvá tették a NER uralta politikai közbeszéd	**arrobori**	-jellegét, ám a performatív nyelvhasználat azon követelményé…	H49 207
…everedtem. Az egyik mondatomban még azt állítottam, hogy az	**arrobori**	süket duma, ideológiai hazugság, melyben már szinte alig hi…	H50 216
…eius religio elve – pontosabban gyakorlata – érvényesül. Az	**arrobori**	voltaképp egyfajta közmegegyezés a hűbérúr és hűbéresei köz…	H50 216
… agymosást és az önszerveződés megbénítását szolgálja. „Az ’	**arrobori**	’ halandzsaszó, annak a szövegelésnek a kifejezője, amivel a…	E14 §3 222
…ajaikat nem tudják leírni (innen a sokat elemzett zúgolódás-	**arrobori**	, a zsidók, független gondolkodók, forradalmárok hibáztatása…	E14 §3 222
…em értethetik meg magukat (innen az elit parttalan fejlődés-	**arroborija**	: a haladni képtelen, örökké sárba ragadó ország kárhoztatás…	E14 §3 222
… kárhoztatása). Ebből az eszmei prekariátusból áll össze az	**arrobori**	-nép: osztályát, nyelvét, vallását ennél pontosabban nem leh…	E14 §3 222
Az	**arrobori**	-nép elsődleges ismérve, hogy politikai nyelve és politikája…	E14 §4 222
…beszédek üres részeit lózungokkal kell feltölteni. A koldus	**arrobori**	-nép helyett megszületik a világ országai által csodált és i…	E14 §4 222
…séget és a gyarapodás ábrándjait sérti. A tévképzeteken élő	**arrobori**	-ország közbeszédének ironikus módon a realitás a bálványa: …	E14 §4 222
Az	**arrobori**	-nép hasonlóan zavarodott saját történelmében. Az esszék vis…	E14 §5 223
…yar történelmet. A politikusoktól a népbe szivárgó historia-	**arrobori**	a tények politikához hajlítását szolgálja a mai napig. 1956…	E14 §6 223
…messég egyszerre gyűlöletes elnyomó és a nemzet virága – az	**arrobori**	-nép emlékei az értelmetlenségig ellentmondani látszanak egy…	E14 §6 223
… sokszólamúság mégsem az árnyalt történeti elemzés jele: az	**arrobori**	, amit emlékműveken, állami kosztümös filmekben, iskolai olv…	E14 §6 223
…újságokban szerepelt. A szájhagyomány vizsgálata nemcsak az	**arroborizálás**	nyelvi természete miatt érdekes, de itt láthatjuk legromlat…	E14 §6 223
…ő, sem Farkas Attila Márton nem láthatta előre pontosan. Az	**arrobori**	természetes tovább-burjánzása arra utal, hogy gyökerei mély…	E14 §6 223
…ományos mechanizmusait máshol is megtaláljuk. Ez a historia-	**arrobori**	bölcsője. A nemzet-tudat realizáltsága társadalmi osztályok…	E14 §7 225
…len népi emlékezet nem, csak a tudományos elemzés képes. Az	**arrobori**	-nép ártatlan abban, hogy nem készülhetett fel történelméből…	E14 §8 225

…enek emlékei. Miután a magyar történelmet a bódító historia-	**arroborival**	helyettesítették, képtelenné váltak, hogy magukat bármiféle…	E14 §10 226
…r is önvédelmi mechanizmusokat figyelhetünk meg. A historia-	**arrobori**	nem kizárólag az ismerethiány szüleménye, tudatos elzárkózá…	E14 §11 226
… mi értelme emlékezni? Semmi meglepő nincsen abban, hogy az	**arrobori**	-nép egyetlen tanulsága utódainak, amit idősek a fiataloknak…	E14 §11 226
…a nem több rossz házasságnál, rossz időjárásnál. A historia-	**arrobori**	éppen azért biztonságos, mert egyszerű és anekdotikus, nem …	E14 §12 227
…lt, hogy nem lehet más a politika. Az izommemóriába ivódott	**arrobori**	ereje akkor a leglátványosabb, amikor azokon is kitör, akik…	E14 §12 227
Itt érkezünk a historia-	**arrobori**	valódi természetének kérdéséhez. Az arrobori-nép nemcsak me…	E14 §14 228
…ünk a historia-arrobori valódi természetének kérdéséhez. Az	**arrobori**	-nép nemcsak megfigyelőként vesz részt a narratíva-alkotásba…	E14 §14 228
…amiből az szűrhető le, hogy a fentiekkel szemben a historia-	**arrobori**	nagyon is realizált történelmi jelenlétet tett lehetővé, a …	E14 §14 228
…anem azt, miért volt mindig igaza a magyaroknak. A historia-	**arroboriban**	a történelem csak jelmez-raktár. A rendszerváltás utáni éve…	E14 §15 228
…lülről oktrojált narratívának nevezni. A kormányok historia-	**arroborija**	esetenként emelt csak ki új elemeket ebből az örvényből, a …	E14 §15 228
…ans-culotte-ok és a pesti srácok indulatának. Így néz ki az	**arrobori**	, ha szervesül.	E14 §16 229
…ne beszéljünk róla, ne kényszeríts, hogy erre gondoljak. Az	**arroborizó**	ember állapota azonban gyógyíthatatlan, hiszen erőfeszítése…	E14 §17 229
…iáció a „Ne beszéljünk róla” – témára. Miután a tévképzetes	**arrobori**	-nép bálványozza, amit realitásnak gondol, megveti a mesters…	E14 §18 229
…k eredetét. Beszéljünk az elit vagy a nép narratíváiról, az	**arrobori**	kiindulása mindig ideologikus. Ami a technokrata elit számá…	E14 §18 229
…en narratív eszköznél többet tesz a történelmi és politikai	**arrobori**	konszolidálásáért.	E14 §18 229
… mítoszgyártó kedve, nem jut el oda, hogy felülvizsgálja az	**arroborit**	, így előítéletei megmérgezik eredményeit. Az összeesküvés-e…	E14 §19 230
…nem értő és végül alakítani sem tudó társadalmi attitűd, az	**arroboriból**	táplálkozó zavarodottság logikus végpontja. Itt az ismereth…	E14 §19 230
…szágot idézne, ahol az állampolgárok levetették a politikus	**arroborit**	és meghazudtolták a historia-arroborit. A kormánypárt anekd…	E14 §21 230
…vetették a politikus arroborit és meghazudtolták a historia-	**arroborit**	. A kormánypárt anekdotikus, illiberális kampánya hatástalan…	E14 §21 230
…elszabadulást, az önrendelkezés visszaszerzését. A historia-	**arrobori**	kiszámíthatóan mutatja, hogy a történelmi emlékezetet a pol…	E14 §22 231
…et az értékeket a felbuzdulásból kiolvasztani és a historia-	**arrobori**	helyett a köztársaság zászlajára tűzni. Az újellenzéknek rö…	E14 §23 232
…kus-alkimikus oldalára mutat: sikerült az aranycsinálás. Az	**arrobori**	-ország várfala ledőlt, és Magyarország bevonult a története…	E14 §23 232
…a ki magát – nem a technokrata mákonyt hozza vissza régi-új	**arroboriként**	. Csak reménykedhetünk, hogy Aufhebungjával a történelem dia…	E15 §32 252

Együtt előforduló fogalmak (ugyanabban a bekezdésben): közbeszéd 15, rendszerváltás 14, demokrácia 10, NER 9, propaganda 8, konformizmus 8, technokrácia 6, nacionalizmus 5, neoliberalizmus 4, illiberális demokrácia 4, öngyarmatosítás 3, cinizmus 3

szómágia

A megnevezés mint valóságalkotás: a dolgok átnevezése más fogalmi keretbe helyezi őket.

Fölérendelt: arrobori. Alakok: névmágia, szómágia, szómágiáját, szómágiának

ELOSZLÁS A 16 ESSZÉN

ELŐFORDULÁSOK 8

…és sokkal kevésbé érthető, viszont nagyon nehezen követhető	**szómágia**	zajlott le különböző szakmákban is. Az elvárt szóhasználat …	E12 §13 203
Az esszében nem véletlenül kap külön fejezetet a	**szómágia**	. Hogyan működik a szómágia? A megnevezés valóságalkotás, il…	H48 206
…véletlenül kap külön fejezetet a szómágia. Hogyan működik a	**szómágia**	? A megnevezés valóságalkotás, illetve a meglévő valóság kic…	H48 206
…illetve a meglévő valóság kicserélése egy kívánt másikra. A	**szómágia**	/névmágia lényege, alapelve, hogy a dolgok (vélt) objektív v…	H48 206
… meglévő valóság kicserélése egy kívánt másikra. A szómágia/	**névmágia**	lényege, alapelve, hogy a dolgok (vélt) objektív valóságát …	H48 206
…góta és igen nagy hatékonysággal műveli. Ellene ugyancsak a	**szómágia**	, azaz a más keretezés a legjobb fegyver. Csakhogy ezzel alk…	H48 206
…Csakhogy ezzel alkotunk egy új arroborit. Gondolkodhatunk a	**szómágiának**	a folytonos leleplezésén, hogy csakis metanyelvi diskurzust…	H48 206
… metafora-szótárát összeállítani, s ezzel leleplezni a tőke	**szómágiáját**	. A munkaadó vs. munkavállaló mellett érdemes arra is gondol…	H59 253

Együtt előforduló fogalmak (ugyanabban a bekezdésben): NER 1, közbeszéd 1, arrobori 1

paota

Az Arrobori fogalomhármasának tagja; FAM szerint a mindenkori hanyatló vagy elmúlt.

Fölérendelt: arrobori. Alakok: paota, paotában

ELOSZLÁS A 16 ESSZÉN

ELŐFORDULÁSOK 4

… össze a helyzetet a külföldről érkező idegennek: „Régebben	**paotában**	éltünk, de az megbukott. Azóta egész életünk az arrobori je…	E10 §30 158
A	**paota**	, az áltudományos hittételeit lobogtató klímaideológia, úgy …	E10 §31 158
Véleményem szerint az arrobori, a	**paota**	és a kun absztrakt fogalmak. Az arrobori a mindenkori jelen…	H37 187
…n absztrakt fogalmak. Az arrobori a mindenkori jelenbeli, a	**paota**	a mindenkori hanyatló vagy elmúlt, a kun pedig a még azelőt…	H37 187

Együtt előforduló fogalmak (ugyanabban a bekezdésben): arrobori 2, rendszerváltás 1, propaganda 1, kun 1

kun

Az Arrobori fogalomhármasának harmadik tagja (arrobori – paota – kun).

Fölérendelt: arrobori. Alakok: kun

ELOSZLÁS A 16 ESSZÉN

ELŐFORDULÁSOK 2

Véleményem szerint az arrobori, a paota és a	**kun**	absztrakt fogalmak. Az arrobori a mindenkori jelenbeli, a p…	H37 187
…ori jelenbeli, a paota a mindenkori hanyatló vagy elmúlt, a	**kun**	pedig a még azelőtti, már hatásaiban se nagyon létező, inká…	H37 187

Együtt előforduló fogalmak (ugyanabban a bekezdésben): propaganda 1, paota 1, arrobori 1

demokrácia

Alárendelt: illiberális demokrácia. Alakok: demokratikus, demokratikusabb, demokratikusnak, demokratizálásáról, demokratizálódás, demokrácia, demokráciában, demokráciához, demokráciáiban, demokráciája, demokráciákban, demokráciának, demokráciánknak, demokráciára, demokráciát, demokráciától, demokráciával

ELOSZLÁS A 16 ESSZÉN

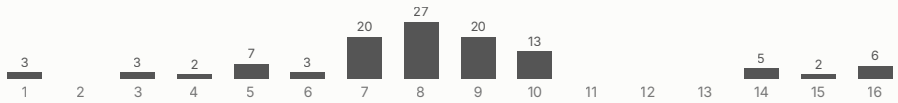

ELŐFORDULÁSOK 111

…odót – az antik filozófusoktól Heideggerig mindenképpen – a	**demokrácia**	ellenfelévé tett. A démosz ugyanis nem értékközösség, nem o…	H1 10
…álljanak. A rendszerváltozás utáni években a (neo)liberális	**demokráciának**	nem az eszméje állt messze a tömegek vágyától, hanem a besz…	H1 10
…zálást, s ennek elengedhetetlen elemét (melynek hiányában a	**demokratikus**	részvétel eljárásrendi formalitássá süllyed): a saját hango…	H1 10
…dszerrel, azokat szankcionálni lehet olyasmiért, amiért egy	**demokráciában**	senkit nem lehetne, és olyan eszközökkel, amilyenekkel egy …	E3 §3 34
… senkit nem lehetne, és olyan eszközökkel, amilyenekkel egy	**demokráciában**	lehetetlen lenne”. A nemtelen eszközök elsősorban az egzisz…	E3 §3 34
Alexis de Tocqueville: A	**demokrácia**	Amerikában, Gondolat, Bp., 1983	E3 §5 lj. 268
…oktatják ki mindazokat, akik a nyugati individualizmus és a	**demokratikus**	értékek védelmében féltik a magyar társadalmat. S ha ez utó…	E4 §3 40
…aurálást készítette elő, addig a klasszikus nyugati polgári	**demokráciákban**	a szociáldemokrácia szinte teljesen kiüresedett, és a lénye…	E4 §6 43
…agyar kormány által is hangoztatott közhellyel: a liberális	**demokrácia**	válságba jutott. Komoly dilemma az ilyen típusú berendezked…	E5 §6 55
…setleg másképp dönt”. Az ugyanezt felismerő Richard Rorty a	**demokratikus**	elvek védelmében intoleránsnak nevezte az igazság felderíté…	E5 §7 55
…gyarázta a szabad akarat társadalmaként felfogott liberális	**demokráciát**	. Hiszen ha mindenféle törvényt a történetileg kialakult poz…	E5 §9 56
…tóni/szókratészi érvelés szerint nem a polgárok (mint azt a	**demokrácia**	hívei képzelik), hanem a hozzáértők tudják, hogyan kell cse…	E5 §23 58
…theti az igazsághoz való hűség látszatát”, hiszen „teljesen	**demokratikus**	körülmények között mások becsapása önbecsapás nélkül józer…	E5 §30 60
…kértői retorika antidemokratikus pontjaira mutat, illetve a	**demokrácia**	-ellenességén túl még a tudományos gondolkodás természetével…	E5 §33 61
…telem mítoszát. Mindenesetre ez a szakértői éthosz egyelőre	**demokratikusabb**	(a szakértői közösségek párbeszédén alapuló) a rendszervált…	E5 §46 65
… inspirált modernitás politikai berendezkedése, a liberális	**demokrácia**	és az erre alapozott nemzetközi rend – ezek aranykora a más…	E6 §16 82
…gondolásán nyugszik. Eszerint az európai politikai fejlődés	**demokratikus**	jellegének garanciája az alulról fölfelé történő társadalom…	E6 §21 84
…Az alapkérdés, hogy föl lehet-e építeni egy kerti budiból a	**demokrácia**	katedrálisát. Az optimista verzióban igen. Igaz, az istenti…	H18 85

…potaink javításához az igazságosságról folytatott nyilvános	**demokratikus**	párbeszédet kevésnek érzem. Itt múlhatatlanul szükség lenne…	E7 §5 89
Az igazságosságról folytatott nyilvános,	**demokratikus**	párbeszéd azért nem lehet kevés, mert ez, ha jól értjük, mi…	H20 109
… berendezkedést évtizedeken át jellemző jeffersoni-jacksoni	**demokrácia**	nem igazán szakadt el az egykori telepesek értékvilágától: …	E7 §38 97
…lomnak. A második világháború után pedig Nyugat-Európa is a	**demokratikus**	önszerveződés útjára lépett. Nyugat-Németországban, Holland…	E7 §46 100
…mben a modern nemzetállamot védelmezi. A jogegyenlőség és a	**demokrácia**	természetes kerete a nemzetállam – vallja –, a nemzetek fel…	E7 §51 102
…etállam – vallja –, a nemzetek feletti intézményeknek nincs	**demokratikus**	legitimitása, a tömeges bevándorlás aláássa a lojalitás ala…	E7 §51 102
…. MacIntyre szerint a modern nemzetállamok keretei között a	**demokrácia**	oligarchikus hatalommá torzult. A valódi demokrácia, a közj…	E7 §52 102
…özött a demokrácia oligarchikus hatalommá torzult. A valódi	**demokrácia**	, a közjó és a szolidaritás csakis a helyi autonómiák megerő…	E7 §52 102
A jeffersoni	**demokráciára**	példaként tekintő republikánus-közösségelvű Michael Sandel …	E7 §54 103
… helyi autonómiát; az egyéni jogokra fókuszáló procedurális	**demokrácia**	meglazította a polgárokat összekötő erkölcsi kötelékeket. P…	E7 §54 103
…angolszász-protestáns hagyományt, Sandel pedig a jeffersoni	**demokráciát**	hangsúlyozza a korai amerikai történelemből, Walzer – törté…	E7 §57 104
…. Jóllehet Európa legtöbb állama jelenleg nemzetállam, de a	**demokratikus**	nyilvánosságban való részvétel, az igazságosság értelmezésé…	E7 §60 105
…környezetében protestáns etikáról, keresztény hagyományról,	**demokrácia**	-exportról papoltak; a Clinton, Blair, Schröder nevével fémj…	E7 §62 105
…mindennapi valóságától. Sajnos, a habermasi értelemben vett	**demokratikus**	európai nyilvánosságról nem beszélhetünk, sőt, a közvélemén…	E7 §63 106
…Az orbáni Magyarország mintegy laboratóriuma az illiberális	**demokráciának**	. Mindazon túl, hogy Trump szélsőségesen libertárius gazdasá…	E7 §64 106
A nemzetszervezés sok szempontból nagyon hasonlónak tűnik a	**demokrácia**	-szervezés munkájához: az értelmiség felismeri, hogy a jogál…	H21 111
…ban védi a társadalom, ha kötődik hozzá. Ez a „műveltetett”	**demokrácia**	- és nemzeteszme egyrészt legendásan anakronisztikus és kevé…	H21 111
…m töltötte be, csak tályogosította, és ez a tályog az egész	**demokráciát**	legyengíti. Talán még nem merült feledésbe pár évvel ezelőt…	H21 111
…szmékhez nem kötődő többség miként hagyta veszni a plurális	**demokráciát**	, a jogállamot, a társadalmi szuverenitást és a nemzetet, a …	H21 111
…llapotok uralkodnak (emberi jogok, szolidaritás, szabadság,	**demokrácia**	, szellem – ezek mostantól azt jelentik, aminek a leghangosa…	H21 111
…don és a kapitalista viszonyok megszilárdulása biztosítja a	**demokráciát**	– kerül, amibe kerül. Bár FAM többször hangsúlyozza, hogy a…	E8 §6 117
…don és a kapitalista viszonyok megszilárdulása biztosítja a	**demokráciát**	”. Természetesen az újkapitalizmus elszánt hazai prófétáinak…	H24 130
…m biztosította. E berendezkedés ún. plurális vagy liberális	**demokráciája**	viszonylagos autonómiával rendelkező kormányzati, politikai…	E8 §12 120
…en partikuláris közvetítő elem kizárásához köti, a plurális	**demokrácia**	, épp ellenkezőleg, a partikuláris-különös érdekek képvisele…	E8 §12 120
…élküli állam egységes politikai struktúra, az állampolgárok	**demokratikus**	nyomásának kitett költségvetés nélkül, zárt ajtók mögötti t…	E8 §16 122

… elméleti alapját Körösényi már 2005-ben megjelent Vezér és	**demokrácia**	c. kötetében (L”Harmattan, 2205.) lefektette, és meggyőzően…	E8 §17 lj. 271
…gyik fontos elemét, az illiberális fordulatot. A „liberális	**demokrácia**	” kifejezést ugyan magától értődően használtuk és használjuk…	E8 §19 123
…ég, ti. a Nép akaratának érvényesülését normaként felállító	**demokrácia**	összeegyeztetése, ha egyáltalán lehetséges, nyilvánvalóan n…	E8 §19 123
…amentes. A jóléti állammal jellemezhető korszak képviseleti	**demokráciáiban**	a négyévenként ismétlődő választási procedúra ugyan teljesí…	E8 §19 123
… tekintettel a következő választási periódusra – a plurális	**demokrácia**	intézményrendszerén belül igyekezett kielégíteni, megint cs…	E8 §19 123
…m tűnik-e kedvező és vonzó ajánlatnak egy olyan illiberális	**demokrácia**	, mely nem a heterogén tömeget alkotó magánszemélyek partiku…	E8 §20 124
…De ha szemügyre vesszük, mit is jelentene ez? A képviseleti	**demokrácia**	meghaladását? Mivel a demokrácia antik intézménye, a népgyű…	E8 §20 124
…elentene ez? A képviseleti demokrácia meghaladását? Mivel a	**demokrácia**	antik intézménye, a népgyűlés, melyen Athén polgárai tényle…	E8 §20 124
… nyeri el létezését. Mondhatnánk persze, hogy ezzel sérül a	**demokrácia**	alapelve, kormányzottak és kormányzók azonosságának követel…	E8 §20 124
…amatosan a népakaratra hivatkozik, és a közvetlen, az antik	**demokrácia**	népgyűléseit imitáló nemzeti konzultációkat szervez nem cse…	E8 §21 125
…hanem a piramison belüli Démosztól. Nem teokratikus, hanem „	**demokratikus**	királyról” lenne tehát szó, mindenesetre olyasvalakiről, ak…	E8 §21 125
…eírásnak, hiszen Orbán rendkívüli jelentőséget tulajdonít a	**demokratikus**	választás során kinyilvánított népakaratnak, és láthatóan m…	E8 §22 125
…vallomássá” alakítsa, ezzel autokratikus hatalmára ráütve a	**demokratikus**	legitimitás pecsétjét. Voegelin meglehetősen zavaros koncep…	E8 §22 125
A plebiszciter vezérdemokrácia nem a liberális	**demokrácia**	és a nyílt autokratikus diktatúra között elhelyezkedő átmen…	E8 §23 126
… képződmény, hanem sui generis rezsimtípus, mely formájában	**demokratikus**	, tartalmában azonban autokratikus. Ideáltípusát Weber a kar…	E8 §23 126
… Weber a karizma fogalmára építi: „A ‘népszavazáson alapuló	**demokrácia**	’ – a vezérelvű demokrácia legfontosabb típusa – eredeti ért…	E8 §23 126
… építi: „A ‘népszavazáson alapuló demokrácia’ – a vezérelvű	**demokrácia**	legfontosabb típusa – eredeti értelme szerint nem más, mint…	E8 §23 126
…legitimitás formája mögé rejtőzik.” A népszavazáson alapuló	**demokrácia**	formájába bújva a karizma ugyan kitett a „köznapivá válás”,…	E8 §23 126
…án lemondjon alkalmazásukról. Igencsak kívánatos ez, mert a	**demokrácia**	máza mögött megbúvó autokrácia a közösséget-szolidaritást n…	E8 §26 127
…a aurája elillant.A karizmatikus hatalom mennyiben mondható	**demokratikusnak**	? A hagyományos politikai teóriák a zsarnoki és demokratikus…	H27 133
…okratikusnak? A hagyományos politikai teóriák a zsarnoki és	**demokratikus**	társadalomépítés ellentétét abban látják, hogy a despotikus…	H27 133
…espotikus hatalomgyakorlás fölülről lefelé építkezik, míg a	**demokratikus**	alulról felfelé. A karizmára épülő hatalomgyakorláshoz – mi…	H27 133
…ább azzal foglalkoznak, hogy miként lehetne visszatalálni a	**demokrácia**	felé vezető útra. Mi lenne egy szükséges rendszerváltás fel…	E9 §1 137
…étele? Túlzás lenne azt állítani, hogy világos képünk van a	**demokratikus**	jövőről. Farkas Attila Márton régebbi és újabb írása, valam…	E9 §1 137
… a társadalmi részvétel gondolata. Lépten-nyomon ütközünk a	**demokrácia**	alapelemét gúnyoló, konzervatív politikusi bon-mot-ba: néhá…	E9 §5 139

…-mot-ba: néhány perc beszélgetés a választóval eltántorít a	**demokráciától**	. A választók tehát hülyék, agymosottak, megvezethetők: a de…	E9 §5 139
…ól. A választók tehát hülyék, agymosottak, megvezethetők: a	**demokrácia**	ellenfelei és barátai ebben konszenzusra jutnak. Nem az aut…	E9 §5 139
…k. Nem az autokrácia maradékai veszélyeztetik a leginkább a	**demokratikus**	megújulást, hanem az elit fantáziátlansága.	E9 §5 139
…, hiszen a kérdés megosztaná a társadalmat, de a részvételi	**demokrácia**	igénye megteremtene egy számukra nem túl kívánatos, autonóm…	H30 147
…lehetséges, nem csak és nem elsősorban a politikai rendszer	**demokratizálásáról**	beszélünk. Egy ilyen társadalmi újraépülés önépítést, önsze…	E9 §7 140
…erveződést, az autonómiák működtetését jelenti. Önmagában a	**demokratikus**	jogállam intézményi helyreállítása, a demokratikus politika…	E9 §7 140
…agában a demokratikus jogállam intézményi helyreállítása, a	**demokratikus**	politikai rend rekonstrukciója, a médiapluralizmus, a szaba…	E9 §7 140
…idáris, igazságos, szabad, élhető társadalmi közösségnek. A	**demokrácia**	hívei egyelőre e szükséges alapokkal elfoglaltak. Kétségtel…	E9 §7 140
…ralkodásához és félnek a változásoktól, idővel megszokják a	**demokráciát**	. De vajon enyhül-e a szorítás, amely az alávetettek, a kisz…	E9 §7 140
…kológiai ára van. Az intézményi rend, amelyet azonosítunk a	**demokráciával**	, az egyetlen lehetséges forma, függetlenül attól, hogy már …	E9 §9 140
…a épülő kultúra gyermekeiként léptek be egy új korszakba. A	**demokráciával**	kapcsolatos képzetek inkább kapcsolódtak az üres, ideologik…	E9 §12 141
…inket elemző Judith Shklar. A feltörekvő elit sznobizmusa a	**demokráciához**	szükséges erényeket rombolja: az alacsonyabb státuszúak len…	E9 §15 143
…abb státuszúak lenézése, megvetése, kirekesztése, például a	**demokrácia**	és az átlagember közötti ellentmondás gyakori emlegetése, s…	E9 §15 143
…lni, de a konzervatív értékrend éppoly távoli ettől, mint a	**demokratikus**	eszme. Sőt, a demokratikus jogegyenlőség veszélyes a parven…	E9 §15 143
…rend éppoly távoli ettől, mint a demokratikus eszme. Sőt, a	**demokratikus**	jogegyenlőség veszélyes a parvenük státuszőrzésének sikeres…	E9 §15 143
Fentebb szó esik arról, hogy „önmagában a	**demokratikus**	jogállam intézményi helyreállítása, a demokratikus politika…	H34 150
…agában a demokratikus jogállam intézményi helyreállítása, a	**demokratikus**	politikai rend rekonstrukciója, a médiapluralizmus, a szaba…	H34 150
…. Határozottan szembefordultak a hagyományos politikával, a	**demokráciával**	és a kapitalizmussal. Egyrészt John D. Rockefeller tételét …	E10 §40 159
Land méltányolható kritikát fogalmaz meg a	**demokrácia**	ellen, ahol „a választások megnyerése túlnyomórészt szavaza…	E10 §60 164
…ztások megnyerése túlnyomórészt szavazatvásárlás kérdése… A	**demokratikus**	politikust és a választókat a kölcsönös uszítás áramköre kö…	E10 §60 164
…, alaptalanul Winston Churchillnek tulajdonított mondás: „a	**demokrácia**	elleni legjobb érv öt perc beszélgetés egy átlagszavazóval”…	E10 §60 164
…n kiegészítenek a másik, csakugyan churchilli mondattal: „A	**demokrácia**	a kormányzás legrosszabb formája, leszámítva az eddig kipró…	E10 §60 164
…oldali libertárius közgazdász Hans-Hermann Hoppét idézi: „A	**demokráciában**	a [hatalmi] monopólium és a monopolisztikus kizsákmányolás …	E10 §61 164
…fogoltjai javára használni azt.” Land szerint: „A többpárti	**demokratikus**	rendszerekben átmeneti hatalommal felruházott politikai sze…	E10 §61 164
Mi válthatná fel a	**demokráciát**	? Land itt nyúl Yarvin gondolataihoz: „…az állam: valamely o…	E10 §62 165

…gas színvonalú szolgáltatást nyújtanak polgáraiknak, érdemi	**demokrácia**	nélkül. Minimális a bűnözés, és magas a személyes és gazdas…	E10 §63 165
…örően és hatékonyan cselekedni az erőpazarló, véget nem érő	**demokratikus**	viták helyett, és kellőképpen koncentrálni a fejlesztési fo…	E10 §68 166
…ilágnak nem a kizsákmányolás, hanem a túlszabályozottság, a	**demokratikus**	döntésképtelenség és pazarlás okozza a vesztét.) A tehetőse…	E10 §72 167
… és a társadalmi méretekben megvalósítani akaró egalitárius	**demokrácia**	– ami a felvilágosodás programjából szervesen következő tár…	H44 192
…tt a tehetsége révén meggazdagodó új elit szabadsága, míg a	**demokrácia**	elvetendő politikai berendezkedés, ami ezeket a kreatív emb…	H44 192
…rradalom, ami a magyar nép szabadságvágyának és természetes	**demokrácia**	-igényének referenciapontja lehetne, a rendszerváltás után s…	E14 §5 223
…uációfüggő felhasználását) kifejezetten az emancipáció és a	**demokratizálódás**	megnyilvánulásaként ragadja meg – a historiográfiai kánon, …	H54 235
…és az új kormánypárt táborának személyes rajongást megelőző	**demokratikus**	meggyőződése (a győztes miniszterelnök-jelölt, bár kitörő s…	E14 §21 230
…zomorú előzményei és tapasztalatai okán szabadságszerető és	**demokratikus**	. A premodern és modern történelmi emlékezet különbsége, hog…	E14 §22 231
…lmi cselekvőt a magyar társadalomból, így ez a hálózat ma a	**demokrácia**	aranytartaléka. A szerencsés történelműnek mondott országok…	E14 §23 232
…e gyakorolta rám, elsősorban a baloldaliság tragédiáját, a (	**demokratikus**	) szocialista, illetve kommunista politika hazai katasztrófá…	E15 §6 243
… harmincas és húszas éveikben járók köreiben baloldalinak, (	**demokratikus**	) szocialistának vagy egyenesen kommunistának lenni már nem …	E15 §16 246
…egyik fundamentuma a zsidó-keresztény mellett, előképe a mi	**demokráciánknak**	is, de egyes vélemények szerint ez inkább formai, intézmény…	H63 265
…ól, aki sokkal jobban foglalta össze ezt a gondolatot: „… a	**demokrácia**	nem csak politikai és államberendezkedési rendszer. Nem a p…	H63 265
…ikai és államberendezkedési rendszer. Nem a politikának van	**demokratikus**	rendszere, hanem a demokráciának politikája, beleoldódva a …	H63 265
…szer. Nem a politikának van demokratikus rendszere, hanem a	**demokráciának**	politikája, beleoldódva a köznapi viszonyainkba, szokásaink…	H63 265
…iségén, világlátásán. Joga van döntést hozni az életéről. A	**demokrácia**	végeredményben és leegyszerűsítve erről szól: felelős és au…	H63 265
… kilépő eszmény is szétreped." (Berettyán Nándor: A nyugati	**demokrácia**	keresztény gyökerei, kézirat)	H63 265

Együtt előforduló fogalmak (ugyanabban a bekezdésben): rendszerváltás 10, arrobori 10, technokrácia 8, NER 7, nacionalizmus 6, közbeszéd 6, illiberális demokrácia 6, populizmus 4, propaganda 3, konformizmus 3, szittya nacionalizmus 2, öngyarmatosítás 2

illiberális demokrácia

Fölérendelt: demokrácia. Alakok: illiberalizmus, illiberalizmusban, illiberális, illiberálisként

ELOSZLÁS A 16 ESSZÉN

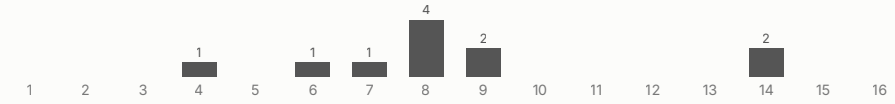

ELŐFORDULÁSOK 11

…itikai ágenseivel van szoros kapcsolatban, akik köztudottan	**illiberálisként**	definiálják önmagukat. Mindezek ismeretében önkéntelenül ad…	E4 §4 41
…, illetve szélsőjobb barátsága a nemzetközi patriotizmus és	**illiberalizmus**	szellemében a magyar szélsőjobb jelentős hányadát Izrael-ba…	H17 85
…a szálakat. Az orbáni Magyarország mintegy laboratóriuma az	**illiberális**	demokráciának. Mindazon túl, hogy Trump szélsőségesen liber…	E7 §64 106
…enhegemónia laboratóriumai. Orbán, Trump és a transzatlanti	**illiberális**	ökoszisztéma. I-II. Új egyenlőség. https://ujegyenloseg.hu/…	E8 §10 lj. 271
…kább vizsgáljuk meg az orbáni vízió egyik fontos elemét, az	**illiberális**	fordulatot. A „liberális demokrácia” kifejezést ugyan magát…	E8 §19 123
…ést vajon nem tűnik-e kedvező és vonzó ajánlatnak egy olyan	**illiberális**	demokrácia, mely nem a heterogén tömeget alkotó magánszemél…	E8 §20 124
Az	**illiberális**	erők laboratóriumában előkészített program a nyugati fejlőd…	E8 §27 127
…akkor is nehezen tágít a szorításon, amikor az autokratikus	**illiberalizmus**	a saját hazugságaival elpusztította a mögöttes értékeit. A …	E9 §9 140
…hatalomszerző technológiája. Erre válaszul erősödött meg az	**illiberalizmus**	militáns formája, újabb és újabb hazugságokra épülve, és ez…	E9 §10 141
…azudtolták a historia-arroborit. A kormánypárt anekdotikus,	**illiberális**	kampánya hatástalannak bizonyult, az alsópolcok frusztráció…	E14 §21 230
… cinikusnak bélyegzett társadalom lelkiismeretét is. Míg az	**illiberalizmusban**	a jogállamot, a humanizmust és a szociális érzékenységet ál…	E14 §22 231

Együtt előforduló fogalmak (ugyanabban a bekezdésben): demokrácia 6, arrobori 4, NER 3, populizmus 2, közbeszéd 2, cinizmus 2, technokrácia 1, rendszerváltás 1, propaganda 1, neoliberalizmus 1, nacionalizmus 1

közbeszéd

A társadalom nyilvános önmegnyilatkozása; a kötet egyik fő tárgya.

Alakok: közbeszéd, közbeszédbeli, közbeszédben, közbeszédből, közbeszédek, közbeszéden, közbeszédet, közbeszédnek, közbeszédre, közbeszédének, közbeszédét, közbeszédünk, közbeszédünkből

ELOSZLÁS A 16 ESSZÉN

ELŐFORDULÁSOK 90

…t meg az Arrobori, mely a rendszerváltás utáni Magyarország	**közbeszédének**	, közgondolkodásának kritikája, s egyúttal a rendszerkritiku…	E1 §1 6
…állapításra és a megfogalmazásra. A „tahóság” megjelenése a	**közbeszédben**	új „minőségnek” számít. Talán nemcsak magyar sajátosság, hi…	H1 10
…ánosságba megváltozott technológiai környezetben történt. A	**közbeszéd**	minimumának vagy alapjának meghatározása során számot kell …	H1 10
…nulás módját figyelmen kívül hagyjuk: a tahóság nem lehet a	**közbeszéd**	része. Megjelenésének okait, melyek tehát nem felmentő vagy…	H1 10
…sztődtek, vagy úgy érezték, hogy kirekesztődnek a politikai	**közbeszédből**	: a nyelvi idegenség okán. Meglehet, tudatosult bennünk vagy…	H1 10
…rkas Attila Márton (FAM) a rendszerváltás környéki és utáni	**közbeszéd**	elemzésével elvégzett, felvázolva „a honi politikai közbesz…	E2 §1 18
…zbeszéd elemzésével elvégzett, felvázolva „a honi politikai	**közbeszéd**	természetrajzát”. Teljes mértékben egyetértek állításaival,…	E2 §1 18
…t hátrébb lépni, vagy egy szinttel fentebbről rátekinteni a	**közbeszédre**	, a szerző azon érvét tovább gördítve, amely szerint nem a k…	E2 §1 18
…e, a szerző azon érvét tovább gördítve, amely szerint nem a	**közbeszédek**	„tartalmát jelentő” állításokkal ellentétes tartalmú állítá…	E2 §1 18
…ellentétes tartalmú állításokat kell tenni, hanem magának a	**közbeszédnek**	a jellemző vonásait és mögötteseit feltárni. „Ha úgy tetszi…	E2 §1 18
…nem konkrét megnyilatkozásokat vizsgálok, hanem általában a	**közbeszédbeli**	megnyilatkozások néhány jellegzetességére mutatok rá, amely…	E2 §1 18
Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai	**közbeszéd**	természetrajza. Liget, 2021.	E2 §1 lj. 268
A két idézet látszólag ugyanarról szól: a	**közbeszéd**	és a társadalom állapota közötti kölcsönhatásról. De az az …	E2 §6 19
…ölcsönhatásról. De az az erős állítás rejlik bennük, hogy a	**közbeszéd**	az adott társadalmi állapotokat tükrözi, ugyanakkor fenn is…	E2 §6 19
… pontosabban, hogy nem másképpen változtathatók meg, csak a	**közbeszéd**	(megváltoztatása) révén. Röviden: amilyen a társadalom, oly…	E2 §6 19
…változtatása) révén. Röviden: amilyen a társadalom, olyan a	**közbeszéd**	, de amilyen a közbeszéd, olyan (lesz vagy marad) a társadal…	E2 §6 19
…iden: amilyen a társadalom, olyan a közbeszéd, de amilyen a	**közbeszéd**	, olyan (lesz vagy marad) a társadalom. Ördögi körnek látszi…	E2 §6 19

A	**közbeszéd**	a társadalom nyilvános (értsd: reflektív-tudatos, megvitath…	E2 §8 19
…társadalmakat a heteronómiából az autonómia irányába), ha a	**közbeszéd**	függetlenedik a hatalmi struktúráktól. Olyan nyilvánossággá…	E2 §8 19
…hetünk a közvélemény diktatórikus hatalmáról, függetlenül a	**közbeszéd**	tartalmától.	E2 §8 19
…nem szavatolja a maradéktalan autonómiát, hogy a nyelv vagy	**közbeszédben**	való részvétel teljesen szabadon hozzáférhető lenne.	H4 29
Nem függetlenül persze, mert a	**közbeszéd**	tartalma döntően az önigazolás, hivatkozzon akár a megszóla…	E2 §9 20
…le. A kritika lehetősége és szükségessége abban áll, hogy a	**közbeszéd**	megnyilatkozásai önmaguk elismertetése érdekében kényesen ü…	E2 §9 20
…eghúsbavágóbb kérdés FAM számára), azért, mert „az uralkodó	**közbeszéd**	állításai önmagukban, az adott explicit tartalomtól függetl…	E2 §9 20
…lyen szándékkal és milyen eszközökkel nyilatkozik meg. De a	**közbeszéd**	performatív megnyilvánulás, ahol nem egyszerű megállapításo…	E2 §10 20
…ai védnökség oltalma alá menekülni. Megszületik az arrobori-	**közbeszéd**	egyik lényegi alakja: a hivatalos véleményformáló. Vélemény…	E2 §11 21
A jelenkori honi	**közbeszéd**	kritikai természetrajza kirajzolja az ideális állapot szell…	E2 §14 21
…mlékezzünk az ördögi körre, az autonóm társadalom is csak a	**közbeszéden**	keresztül, a közbeszédben jöhet létre. Amíg ez nem történik…	E2 §14 21
…e, az autonóm társadalom is csak a közbeszéden keresztül, a	**közbeszédben**	jöhet létre. Amíg ez nem történik meg, addig a legteljesebb…	E2 §14 21
A	**közbeszédben**	megjelenő véleményeknek a társadalmi realitásból kell érkez…	E2 §16 22
…éges”) pozícióból születő igazsággá. Másképpen nem válhat a	**közbeszéd**	részévé a tapasztalat, hogy „a magyar társadalom zöme egyál…	E2 §17 22
Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai	**közbeszéd**	természetrajza. Liget Műhely Alapítvány, 2021. 19.	E2 §17 lj. 268
Aki a	**közbeszéd**	részesévé és alakítójává kíván válni, ebbe a helyzetbe kerü…	E2 §18 22
… csele, amennyiben minden nyelvi közlésnek van címzettje. A	**közbeszédben**	megszólított társadalmat valóban félrevezető egyetlen, egys…	E2 §20 23
…beszédek torz társadalmi tudatot eredményeznek. Az uralkodó	**közbeszéd**	hatásai: konformizmus és „közéleti mentális betegség”. „Leg…	E2 §22 23
… vagy identitásokat, meghamisított kollektív emlékezetet. A	**közbeszéd**	megváltoztatásától az arrobori torz társadalmi hatásainak e…	E2 §23 24
…z arrobori rájátszik, miközben konzerválja azokat. Vagyis a	**közbeszéd**	megváltozása egy új társadalmi tudatot, másfajta gondolkodá…	E2 §23 24
…mélkedni, hiszen néhány sorral lejjebb FAM azt is felrója a	**közbeszédet**	alakítóknak, hogy a mindenkor az adott szélirány által újra…	E2 §25 24
… kategorikus imperatívusz „alkalmazása” iránymutató lehet a	**közbeszéd**	morális megítélésében, a megszólalás előtt és a megszólalás…	E2 §27 25
… (adva a számunkra). Ezért is volt és lesz mindig arrobori.	**Közbeszédünk**	valóságalapját mégis ki lehet jelölni. A társadalmi problém…	E2 §31 26
…ozni a szenvedést, szóba önteni az igazságtalanságot – ez a	**közbeszéd**	lényegi feladata. A megszólalónak arra kell vállalkoznia, h…	E2 §31 26
…létesült intézmények, melyek keretet adnak az életünknek. A	**közbeszédnek**	a társadalom önintézményesülését intézménykritikával és leh…	E2 §32 27

…nek tulajdonított értelmek és jelentések megtestesülései. A	**közbeszédnek**	ilyen értelmek és jelentések képzésében van döntő szerepe. …	E2 §33 27
Azt hiszem,	**közbeszédünkből**	ez hiányzik a legjobban. Ahhoz, hogy teret nyissunk és enge…	E2 §35 28
…rt a nyilvánosság terét nyitva tartó beszéddel lépjünk be a	**közbeszéd**	terébe, hogy az a társadalom önmegnyilatkozását biztosítsa.…	E2 §37 28
…ontos megállapítását. Rögtön hozzáteszem: a „honi politikai	**közbeszédet**	” élesen kritizáló, illetve az európai baloldal immáron fél …	E4 §1 39
…szempontok, az etika, a bárminemű igazságérzet kiiktatása a	**közbeszédből**	, illetve a közgondolkodásból. Hiszen az alapelv: a szakembe…	E4 §3 40
Farkas Attila Márton „a honi politikai	**közbeszéd**	természetrajzát” felvázolva a neoliberalizmust ostorozza, é…	E5 §1 54
Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai	**közbeszéd**	természetrajza	E5 §1 lj. 269
…érbe szorult, az utóbbi időben viszont ismét meghatározza a	**közbeszédet**	. Csakhogy a mai magyar diskurzusban radikálisan más politik…	E5 §2 54
…dalmi nyilvánosság csak akkor töltheti be funkcióját…, ha a	**közbeszéd**	függetlenedik a hatalmi struktúráktól.”	E5 §28 59
…konstruktív diskurzus helyett a süketek párbeszédévé válhat	**közbeszédünk**	. De ha a tényellenőr szakértők sajátítják ki a nyilvános di…	E5 §29 60
…atkozó diskurzus. Ekkortól mint ideológiapótlék dominálta a	**közbeszédet**	a szakértelmet hangsúlyozó retorika, vagyis tényszerű eredm…	E5 §41 63
…lógianélküliség ideológiája, és egészen 2010-ig dominálta a	**közbeszédet**	. A korábbi gyakorlatokkal sok tekintetben szakító, autokrat…	E5 §42 64
…folyóirat, Schmidt Mária gittegyletei stb.). Vagyis a hazai	**közbeszéd**	részeként elhangzó kritikus vélemények ellensúlyozására, „a…	E5 §49 66
… annak idején nagy tetszéssel olvastam – a magyar politikai	**közbeszéd**	fölöttébb tartósnak mutatkozó, politikai kataklizmákat maka…	E6 §4 78
…zatának gondolkodási mintázatát és az ezt tükröző politikai	**közbeszédet**	a könyv részletesen elemzi. ‘A múltat végképp eltörölni’ gu…	E6 §6 78
…as Attila Márton a magyar történelem makacsul visszatérő, a	**közbeszédet**	meghatározó mintázatokat elemző írásaiban gyakran hivatkozi…	E6 §8 79
…aradox módon egymás tükörképeiként létező politikai törzsek	**közbeszéd**	–mintázatainak számba vételét jelenti: kuruc – labanc, népi …	E6 §12 80
…nyv esszéi az ezredforduló előtti és utáni magyar politikai	**közbeszédet**	elemzik a korabeli nemzetközi helyzetben. És ez így nagyon …	E6 §12 80
…on is helyénvaló, mert hiszen a mindenkori magyar politikai	**közbeszéd**	a nagyvilág történéseire reagál a maga sajátos – és persze …	E6 §12 80
…téma az akkori mainstream mélyen szervilis magyar politikai	**közbeszéd**	, az Amerikához, az akkor éppen a neokonzervatív ideológia á…	E6 §15 81
…engérre állított visszataszító minták a jelenkori politikai	**közbeszédben**	? Hogyan állunk a szervilizmussal és öngyarmatosító beállíto…	E6 §17 82
…nelem szükségképpen bontott téglából építkezik. A politikai	**közbeszéd**	Arroboriban elemzett mintázatai azért olyan szívósak, mert …	E6 §21 84
…belesüllyedjen az arroboriba. Nem tekintettem megoldásnak a	**közbeszéd**	és közállapotaink javítására. Valóságminimumként gondoltam …	H20 109
… Ez a valóság a szenvedést okozó igazságtalanság, melynek a	**közbeszéd**	amolyan Aufhebung-ja: átírja nyelvi konstrukciókba, de megő…	H20 109
Ahogy Kicsák Lóránt állítja, szoros összefüggés van a	**közbeszéd**	és a társadalmi állapot között. A „törvényteremtő” társadal…	E9 §4 138

…et: a nyilvános megvitatás folyamatát, vagy az erre törekvő	**közbeszédet**	, ennek részeként vagy ezen túl a politikai formaadás folyam…	H29 145
…felület, a hatalmi attitűd, a kritika és önkritika hiánya a	**közbeszéd**	egészére jellemző; az elit hatalom hiányában is a hatalom n…	E9 §5 139
…ágokra épülve, és ezek a mechanizmusok teszik zagyvasággá a	**közbeszédet**	, rontják meg a nyelvet.	E9 §10 141
…Arroborijának célja a rendszerváltás utáni magyar politikai	**közbeszéd**	gondolkodást helyettesítő paneleinek leltározása és osztály…	E10 §1 154
…e, hiába van a kezünk ügyében számtalan ismeret, a sajtó, a	**közbeszéd**	és a mélyben zajló folyamatok közti távolság mit sem csökke…	E10 §3 154
…t meg az Arrobori, mely a rendszerváltás utáni Magyarország	**közbeszédének**	, közgondolkodásának kritikája, s egyúttal a rendszerkritiku…	E12 §3 201
…ája a szakralitás köntösébe bújtatott manipuláció, amikor a	**közbeszéd**	birtokosa mintegy az isteni igazság, vagyis az Ige birtokos…	E12 §9 202
…alakul ki, hiszen a hatalom biztosít lehetőséget és teret a	**közbeszéd**	birtoklásához, és épp ez a tény, a közbeszéd birtoklása nyi…	E12 §9 202
…get és teret a közbeszéd birtoklásához, és épp ez a tény, a	**közbeszéd**	birtoklása nyit lehetőséget, hogy a hatalmi kinyilatkoztatá…	E12 §9 202
…ennarráció, a valóság szavakba foglalása, a megnevezés és a	**közbeszéd**	megtisztítása. Azaz a nyelv visszafoglalása.	E12 §21 205
…vel megtehető, és az átkeretezést az arrobori, s nyomában a	**közbeszéd**	régóta és igen nagy hatékonysággal műveli. Ellene ugyancsak…	H48 206
… lózungjait, és így láthatóvá tették a NER uralta politikai	**közbeszéd**	arrobori-jellegét, ám a performatív nyelvhasználat azon köv…	H49 207
… és valószínűleg másoknál is szerepet játszott a cinizmusok	**közbeszédbeli**	csúcsra járatása. A bekövetkezett fordulattal azonban Farka…	E13 §1 209
Farkas Attila Márton: Arrobori – A honi politikai	**közbeszéd**	természetrajza. Liget, 2006. 366.	E14 §2 lj. 275
…podás ábrándjait sérti. A tévképzeteken élő arrobori-ország	**közbeszédének**	ironikus módon a realitás a bálványa: a körülmények józan b…	E14 §4 222
…irulensek, mint a tanya- és faluvilágban, a kommentszekciók	**közbeszéd**	-rontó hatásait viszont sem ő, sem Farkas Attila Márton nem …	E14 §6 223
…(FAM) először 2006-ban megjelent Arrobori: A honi politikai	**közbeszéd**	természetrajza című könyve ebbe a világba röpít vissza benn…	E15 §3 242
Farkas Attila Márton: Arrobori: A honi politikai	**közbeszéd**	természetrajza. Budapest: Liget Műhely Alapítvány, 2021. (E…	E15 §3 lj. 275
…ült. Ekkor már nem volt érdemes a NER időszakának politikai	**közbeszédét**	elemezni, az új korszak beszédrendje pedig még nem alakulha…	E15 §7 243
…lamint első fejezetként: In uő.: Arrobori: A honi politikai	**közbeszéd**	természetrajza. Budapest: Liget, 2021. (2005.) 26–82. old. …	E15 §9 lj. 275
…rt bővebben. Valamint hetedik fejezetként: A honi politikai	**közbeszéd**	természetrajza. 335–379. old. Később, továbbgondolva: Farka…	E15 §16 lj. 276
…nincs magyar nacionalizmus?” in: Arrobori. A honi politikai	**közbeszéd**	természetrajza (Liget Műhely Alapítvány, 2021), 335-79.	E16 §2 lj. 276
…sára utal), ergo, azok aligha jelentenek újdonságot a hazai	**közbeszédben**	.	H61 263

Együtt előforduló fogalmak (ugyanabban a bekezdésben): arrobori 15, konformizmus 10, rendszerváltás 9, NER 9, technokrácia 7, propaganda 7, demokrácia 6, nacionalizmus 5, szittya nacionalizmus 3, neoliberalizmus 3, cinizmus 3, populizmus 2

technokrácia

Alárendelt: akceleracionizmus, menedzserkapitalizmus, sötét felvilágosodás. Alakok: technokrata, technokrataként, technokratáinak, technokraták, technokratákat, technokratákéval, technokratát, technokrácia, technokráciában, technokráciája, technokráciájából, technokráciának, technokráciával

ELOSZLÁS A 16 ESSZÉN

ELŐFORDULÁSOK 82

… és szükségszerűségéről. Ez a reformszocialistának nevezett	**technokrata**	közeg olvasztotta magába azt a jobb sorsra érdemes értelmis…	E1 §3 7
…tani elvi és eszmei értékeit a posztkommunista-neoliberális	**technokrata**	nyelvezetre, képtelen volt nemhogy megszólítani a társadalo…	H1 10
…ső, hatalmi érdekeket szolgáló, abszolút igazságokban hívő,	**technokrata**	, neoliberális arroborista̋k beszédéből rekesztődtek ki, hogy…	H1 10
…evezett „menedzserkapitalizmusban” központi szerepet játszó	**technokrata**	-szakértő réteget, illetve van-e ennek az önmagát szinte „fe…	E4 §3 40
…tve a közgondolkodásból. Hiszen az alapelv: a szakembert, a	**technokratát**	, ’nem az érzelmei vezérlik’, hanem a ’szakmai érvek’”. Az i…	E4 §3 40
…nos írásaiban és politikusi tevékenységében érhető tetten a	**technokrata**	-szakember ideáltípusa. Mint tudjuk, Kóka János akkoriban a …	E4 §4 41
Az elszánt kapitalizmusapológia és	**technokrata**	messianizmus nem új jelenség. Charles Dickens Nehéz idők cí…	E4 §5 42
…” Vagyis Mill szerint az elszabadult hajóágyúként viselkedő	**technokrata**	kapitalizmus szinte felfoghatatlan méretű szociális egyenlő…	E4 §5 42
…velhetnénk amellett, hogy egyedül ő volt hozzájuk hű. Bár a	**technokrácia**	instrumentumként használja a kisebbségeket, a kisebbségi ké…	H11 49
…asználja a kisebbségeket, a kisebbségi kérdés attól még nem	**technokrata**	mákony. Posztfeminizmus helyett ezért szerintem helyesebb a…	H11 49
… tulajdonviszonyok megváltoztatását. Valóban, a késő kádári	**technokrácia**	a nyugati kapitalizmus első számú apologétája és a magánosí…	E5 §2 54
…a támaszkodva garantálta a „nomenklatúra-burzsoázia”, olyan	**technokrata**	frazeológiával, ami 2010 után háttérbe szorult, az utóbbi i…	E5 §2 54
…rtharcokból kiábrándult polgárok olyan biztos tudást nyújtó	**technokrata**	réteget akarnak, amelyik a tények és nem a napi politikai é…	E5 §3 55
…ivatkozó diskurzus. Első lépésként vessünk egy pillantást a	**technokrata**	nyelvhasználat eredetére.	E5 §4 55
…ilatkozatai, hiszen itt a tényekre és tudományra támaszkodó	**technokraták**	érveit hallottuk, márpedig a köz érdeke, hogy szóhoz jusson…	E5 §10 56
…rősen antidemokratikus tradíciót folytatják a modern magyar	**technokraták**	, akik szerint a politikai ügyeknek egyetlen általuk ismert …	E5 §23 58
…ől a szakértőknek fel kell világosítaniuk a tudatlanokat. A	**technokraták**	sosem fárasztották magukat olyan idealista feltevésekkel, h…	E5 §24 58

Kicsák Lóránt jogosan kritizálja a tény és diskurzusellenőr	**technokraták**	kapuőr szerepét: kifejezetten „káros az autonómia megtapasz…	E5 §28 59
A	**technokrata**	nyelvezet lényegében ugyanazt a funkciót (vagy legalább has…	H14 69
…is a fölszínesség és a dilettantizmus jele”. Így az ideális	**technokrata**	mindig csak a saját szakmájának a paradigmája szerint nyúl …	E5 §34 61
… tesz, mi tudományának általános célja”. Ebből következik a	**technokrata**	morális kérdéseket nem mérlegelő, „parancsra tettem”-attitű…	E5 §34 61
…ülő pártpolitikai csatározásoktól is elhatárolják magukat a	**technokraták**	, mint akik nyilvános vita nélkül is tudják, hogy mit követe…	E5 §35 61
A tények nyelvén beszélő	**technokrata**	az érzelmek és az igazságérzet kiiktatására törekszik a pol…	E5 §36 62
…méjében tűnhet valódi értéknek. Csakhogy a menedzserek és a	**technokrata**	szakemberek – írja Le Goff voltaképpen mutáns forradalmáro…	H15 71
…fél évszázadban szinte ellenállás nélkül alávetette magát a	**technokrata**	-liberális elit progresszív ideológiájának. Michéa az Orpheu…	H15 71
…mben álló hittételek „igazságáról. És éppen ez az, amivel a	**technokrata**	szakértelem nem hajlandó szembenézni.	H15 71
…AM szerint mindig az uralkodó elit értékeinek képviselője a	**technokrácia**	, így a 2000-es években a neoliberális tőkés világrend apolo…	E5 §38 62
…kemberek, a rendszerváltás környékén helyzetbe kerülő hazai	**technokraták**	jellemzően az erkölcsi cselekvés egyetlen dimenziója, a gaz…	E5 §38 62
…elmiség megbecsültsége komolyan hozzájárult a magyarországi	**technokrata**	retorika kialakulásához.	E5 §40 63
…több Nyugatról átvett kulturális elemmel egészült ki a honi	**technokrata**	diskurzus, kicserélődött és még inkább nyugatossá vált ez a…	E5 §41 63
… a rendszer fönntartásában kulcsszerepet játszó késő kádári	**technokrácia**	számára pedig az ország kulturális nyugatosítása létérdekké…	E5 §41 63
…ág kezdeti éveiben egyfajta magyarázkodásként is szolgált a	**technokrata**	frazeológia, hogy a régi elit miért maradhatott a hatalomba…	E5 §42 64
…is mentette a régi rendszer pozícióban maradt embereit (’ők	**technokraták**	és sosem voltak kommunisták’), mondván: az új korszakban is…	E5 §42 64
…utokratikus rendszert kiépítő Orbán Viktor teljes egészében	**technokrata**	kabinettől vette át a kormányrudat.	E5 §42 64
…yzása talán a legjobban illusztrálja a FAM által ostorozott	**technokrata**	politikát. A kabinet egy az egyben a Nemzetközi Valutaalap …	E5 §43 64
…példán bizonyítja, hogy az ilyen tévedések nem csorbítják a	**technokratát**	tekintélyét.	E5 §43 lj. 270
…t hangsúlyozó, a hagyományt maradiságnak tituláló, helyette	**technokrataként**	nyugati megoldásokat javasló) – gondolkodás jellemzőjeként …	E5 §45 65
…rtői közösségek párbeszédén alapuló) a rendszerváltás utáni	**technokrata**	politikánál. Tanács Zoltán pártprogramért felelős vezető el…	E5 §46 65
…m. De ennél mélyebb, társadalomszerkezeti oka is van a honi	**technokrata**	retorika feltámadásának.	E5 §49 66
…eljesítményt legitimálja a Tisza vezetői által hangoztatott	**technokrata**	retorika. Végezetül érdemes megjegyezni, hogy az ilyen fraz…	E5 §52 67
…a nálam hülyébbeket – mondta.” Kimutatható a magyar átmenet	**technokrata**	kormányzó-közösségének egy ritkábban tárgyalt pszichológiai…	H16 73
…sztályharcos fordulat-csokor, a sok absztrakt szájtépés – a	**technokraták**	fiatalkorának arroborija, amire élete végén, hatalma után m…	H16 73

…ehetett egyszerűen a munkájukat végezni. A kormányzó magyar	**technokraták**	a gépies praktikumban szabadultak fel. Hogy ez az immunvála…	H16 73
…upán a pénztárcák üressége miatt fordult szembe a liberális	**technokráciával**	. A magyar hagyományosan filozófiaellenes kultúra, mondta ut…	H16 73
…szakban – számára a legviszolyogtatóbb a késő Kádár-korszak	**technokráciájából**	verbuválódott hatalmi elit konformizmusa volt. Ez biztosíto…	E6 §13 80
A	**technokrata**	centrumpolitika az utóbbi évtizedben a felvilágosult etatiz…	E7 §63 106
…g kiinduló felismerése, hogy a pártállam utáni eszmei űrt a	**technokrácia**	nem töltötte be, csak tályogosította, és ez a tályog az egé…	H21 111
…ű nyugati orientáció éppúgy megfelelt a késő kádári korszak	**technokrata**	-menedzser rétegéből született posztszocialista nomenklatúra-b…	E8 §6 117
…jthették, amiben a kádári éra utolsó évtizedében megerősödő	**technokrata**	-menedzser réteg legszemfülesebb tagjai már biztosak voltak,…	H24 130
FAM A	**technokrata**	mákony című esszéjében az ideológianélküliség ideológiájaké…	E10 §36 159
Farkas Attila Márton: A	**technokrata**	mákony	E10 §36 lj. 272
„Vigasztaljon bennünket, hogy tiszta	**technokrácia**	, a szakemberek kizárólagos uralma sohasem valósulhatna meg.…	E10 §37 159
… szakember így mindenkor csak eszköze lehet a hatalomnak. A	**technokrata**	szerep csupán sokaknak tetsző mez, illetve ideológiai trükk…	E10 §37 159
…csupán sokaknak tetsző mez, illetve ideológiai trükk, s ami	**technokráciának**	tűnik, csupán az uralkodó elit érdekeinek nagyon is elvek s…	E10 §37 159
Nem valóságos, hanem ál-	**technokrácia**	.”	E10 §38 159
…ogy az Egyesült Államokban a Fachmannok a harmincas években	**technokrácia**	néven mozgalmat alapítottak, ami meglepően elterjedt, sőt, …	E10 §39 159
…határai független, önfenntartó földrajzi egységgé teszik. A	**technokráciában**	nincsenek nemzeti kormányok, a nemzetállamok megszűnnek. A …	E10 §41 160
…l, az Egyesült Államokat, Kanadát és egész Grönlandot is. A	**technokrata**	kurzusok előadótermeinek falán, konferenciáinak hátterében …	E10 §41 160
…atólag támaszkodnak ugyan a klasszikus (harmincas évekbeli)	**technokrácia**	alapgondolataira, de a különbségek meglehetősen nagyok. Akk…	E10 §47 161
…cium-völgy oligarcháira, a mesterséges intelligenciára és a	**technokrata**	, okos városállamokra, enklávékra épül. Ilyet is láttunk már…	H39 189
…gy el akarta hagyni a Földet. A falanszter rendszere vagy a	**technokrácia**	feláldozná a legalapvetőbb emberi értékeket.A II. Vatikáni …	H39 189
A harmincas évek	**technokráciája**	az új társadalmi rend jellegét egy korabeli probléma segíts…	E10 §66 165
Land gondolkodása annyiban rokon a régi	**technokratákéval**	, hogy az idejétmúlt társadalmi formák átalakítását technika…	E10 §67 165
…kodás védelmében című tanulmány-sorozata tárgyalja. A csúcs-	**technokratákat**	vagyonuk elszigeteli az alsóbb néposztályoktól, s a tágabb …	E10 §71 167
…gazdag vállalkozó anyai nagyapja szerepet vállalt a kanadai	**technokrata**	mozgalomban. Az unokára, úgy tűnik, ragadt valami, de a tud…	E10 §100 171
…t megfordult, Honduras pedig kicsi ország. A hálózati állam	**technokratáinak**	faltörő kosa, Trump, kegyelmet adott Hernándeznek, akit 202…	E10 §110 174
…ágnyi terület. A 2019-ben megválasztott elnök, Nayib Bukele	**technokrata**	szakértőkre támaszkodva 2021-ben vezette be törvényes fizet…	E10 §111 174
Farkas Attila Márton esszéje, A	**technokrata**	mákony a szakember uralmát a könyörtelen érdekviszonyokat a…	E10 §126 177

…atíváiról, az arrobori kiindulása mindig ideologikus. Ami a	**technokrata**	elit számára a szakértői semlegesség, az a laikusoknak a jó…	E14 §18 229
…a (poszt)államszocialista–(neo)liberális hegemónia elitista-	**technokrata**	beszédrendjének elemzésére. Ízekre szedte a szakszerűség ha…	E15 §22 249
…tesnek feltüntető elitista ópiumot, a szakértői blablát – a	**technokrata**	mákonyt. Segített észrevenni, hogy már stílusáról, nyelvhas…	E15 §22 249
…szen már ebben írt „A nyerők önigazoló ideológiájá”-ról: „A	**technokrácia**	erényei: sok éves tapasztalat, szakértelem, higgadtság, nyu…	E15 §22 249
…ette MSZP–SZDSZ-kormánykoalíció idején azonban még nem ez a	**technokrata**	-elitista-szakértői hangütés volt a meghatározó. Medgyessy „…	E15 §23 249
…yurcsány Ferenc, majd Bajnai Gordon kabinetjének éppen ez a	**technokrata**	mákony váljon jellegzetes beszédrendjévé. FAM egy helyütt m…	E15 §23 249
…tve, csupa nagybetűvel szedve, szépirodalmi rangra emelte a	**technokrata**	blablát.	E15 §23 249
…ivatkozó retorika távolról sem ártatlan. Valójában egyfajta	**technokrata**	-elitista ideológia, amely egyetlen célt szolgál: „a hatalom…	E15 §25 250
…s értékekként tukmálják a társadalom egészére.” Így aztán a	**technokraták**	is „a tőke érdekeit szolgáló neoliberális alapértékeket pró…	E15 §25 250
Vagyis a	**technokrata**	mákony hittételei szerint immár vége van az ideológiák kors…	E15 §26 250
Az egyenlőség eszméje, sőt, eszménye helyére a	**technokrata**	mákony kiötlői, valamint az ideológia működtetői az „egyenl…	E15 §28 251
…em elsőként és biztosan nem is egyedüliként szedte ízekre a	**technokrata**	-elitista szakértelmet védő és igazoló ideológiát, hámozta l…	E15 §30 251
…enesnek hatott. A NER legelső pillanataiban a megalapítói e	**technokrata**	mákonyra válaszul nyilvánvalóvá tették, hogy nem fogják azt…	E15 §31 252
…magasabb szintre emelésén keresztül bontja ki magát – nem a	**technokrata**	mákonyt hozza vissza régi-új arroboriként. Csak reménykedhe…	E15 §32 252

Együtt előforduló fogalmak (ugyanabban a bekezdésben): rendszerváltás 10, NER 8, demokrácia 8, közbeszéd 7, arrobori 6, populizmus 4, propaganda 3, nacionalizmus 3, öngyarmatosítás 2, menedzserkapitalizmus 2, konformizmus 2, neoliberalizmus 1

akceleracionizmus

Fölérendelt: technokrácia. Alakok: akceleracionista, akceleracionisták, akceleracionizmus, akceleracionizmusban

ELOSZLÁS A 16 ESSZÉN

ELŐFORDULÁSOK 7

…sától reméli. Ez az előre menekülő ideológia az úgynevezett	**akceleracionizmus**	, melynek célja a technológiai szingularitásnak nevezett pon…	E10 §67 165
…szhumanizmus és poszthumanizmus különféle vízióihoz is). Az	**akceleracionizmus**	a megtartó, stabilizáló negatív visszacsatolás helyett megj…	E10 §67 165
…dalmat. Igaz, Marx látni vélte, a forradalom hova vezet. Az	**akceleracionisták**	kevésbé. Land szerint mindenesetre a kapitalizmus önromboló…	E10 §67 165
…ös anyagi teremtés, növekedés és bőség motorját… Hiszünk az	**akceleracionizmusban**	– a technológiai fejlődés tudatos és szándékos előmozdítású…	E10 §92 169
…sza megakadályozza. Talán mégiscsak híveihez szólt. Vagy az	**akceleracionista**	program haszonélvezőihez.	E10 §93 170
…rábbit meghaladó mértékben állított elő) – a 21. század, az	**akceleracionizmus**	térhódítását látva úgy tűnik, a minőségi változások felgyor…	E10 §131 178
A technológiai szingularitást váró	**akceleracionizmus**	nem megoldja, hanem összetépi a feladatlapot: egyfajta halá…	E10 §148 181

Együtt előforduló fogalmak (ugyanabban a bekezdésben): technokrácia 1

menedzserkapitalizmus

Fölérendelt: technokrácia. Alakok: menedzserkapitalizmus, menedzserkapitalizmusban

ELOSZLÁS A 16 ESSZÉN

ELŐFORDULÁSOK 4

…orán két problémakörre koncentrálok: először az úgynevezett	**menedzserkapitalizmus**	látványos kudarcára, kötődve a szerző mondandójához. Konkré…	E4 §2 39
…em a kérdést: vajon miféle eszmék mozgatják az úgynevezett „	**menedzserkapitalizmusban**	” központi szerepet játszó technokrata-szakértő réteget, ill…	E4 §3 40
Jean-Pierre Le Goff írja, hogy a	**menedzserkapitalizmus**	diskurzusa a sürgősség/sürgetés ellentmondást nem tűrő logi…	H15 71
…zságán” alapul. Akik ebben a társadalomban élnek, mondják a	**menedzserkapitalizmus**	„apostolai”, azoknak csak egyetlen alternatíva maradt: tanu…	H15 71

Együtt előforduló fogalmak (ugyanabban a bekezdésben): technokrácia 2, propaganda 1, közbeszéd 1, demokrácia 1

sötét felvilágosodás

Fölérendelt: technokrácia. Alakok: sötét felvilágosodás, sötét felvilágosodásban

ELOSZLÁS A 16 ESSZÉN

ELŐFORDULÁSOK 4

...eológiai alapról rugaszkodnak el, ennek egyik összetevője a	**sötét felvilágosodás**	. Nevezik újreakciós mozgalomnak is (rövidítve NRx). Alapjai...	E10 §59 164
...is Yarvin szoftverfejlesztő, vállalkozó és blogger, magát a	**sötét felvilágosodás**	kifejezést a brit filozófus, Nick Land alkotta.	E10 §59 164
A	**Sötét felvilágosodásban**	a jelenből kivonulás vágya és az elitizmus mindenütt techni...	E10 §73 168
...i igény, avalóságszeretet. Hűvösforrásból szeretnénk inni.A	**sötét felvilágosodásban**	akivonulás vágya gépiesül.Magyarul arról megy az okoskodás,...	H41 190

cinizmus

Alakok: cinikus, cinikusa, cinikusan, cinikusnak, cinikussá, cinikust, cinizmus, cinizmusban, cinizmusfogalom, cinizmushoz, cinizmusok, cinizmusra, cinizmusról, cinizmussal, cinizmust, cinizmustípus, cinizmusát

ELOSZLÁS A 16 ESSZÉN

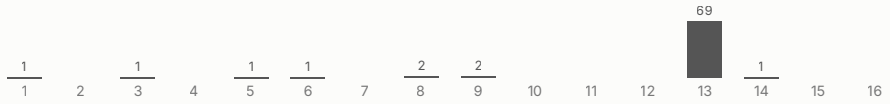

ELŐFORDULÁSOK 78

...és kártékonynak tartok. És ahogyan a kádári konformizmus és	**cinizmus**	alapozott meg az újkapitalizmusnak, s vele a magyar neolibe...	E1 §12 10
...igaz" magyarokhoz. A szittya nacionalista felfogás a nemzet	**cinikusan**	megszorító értelmezése. A mindenkori privilegizált réteg gy...	E3 §1 33
...vezetői és fenntartói se hittek), a magyar társadalom pedig	**cinikussá**	és apolitikussá vált, mivel Kádárék a magánboldogulást lehe...	E5 §41 63
...ása sem FAM könyvében: „És ahogyan a kádári konformizmus és	**cinizmus**	alapozott meg az újkapitalizmusnak, s vele a magyar neolibe...	E6 §20 84
...evezető írásában állítja: „ahogyan a kádári konformizmus és	**cinizmus**	alapozott meg az újkapitalizmusnak, s vele a magyar neolibe...	E8 §3 115
...ként már idéztem FAM-ot – „ahogyan a kádári konformizmus és	**cinizmus**	alapozott meg az újkapitalizmusnak, s vele a magyar neolibe...	E8 §8 118
... ráépülés, kihasználás, a romboló társadalmi következmények	**cinikus**	kihasználása. Miközben a gazdasági és társadalmi eszközrend...	E9 §10 141
...mber mankója, hanem furkósbot, mint a szocializmus idején a	**cinikus**	elit hatalomszerző technológiája. Erre válaszul erősödött m...	E9 §10 141
...edül ezzel, és valószínűleg másoknál is szerepet játszott a	**cinizmusok**	közbeszédbeli csúcsra járatása. A bekövetkezett fordulattal...	E13 §1 209
...abb reflexióra késztet: És ahogyan a kádári konformizmus és	**cinizmus**	alapozott meg az újkapitalizmusnak, s vele a magyar neolibe...	E13 §1 209
...hogy nap mint nap szembesülhetünk a folytatólagos politikai	**cinizmus**	egyre tökéletesebben kimunkált változataival, ami ráadásul ...	E13 §2 209
...kimunkált változataival, ami ráadásul nem is új jelenség: a	**cinizmus**	reneszánsza a nyolcvanas évek óta detektálható a nyugati kr...	E13 §2 209
...tizenkét éve. A politikai beszédet – és gyakorlatot – uraló	**cinizmus**	társadalomlélektani síkon működteti a kognitív disszonanciá...	E13 §2 209
...szefoglalóját három meghatározó nyugati gondolkodóról: Mi a	**cinizmus**	? Vázlat Sloterdijk, Foucault és Onfray cinizmus-koncepciójá...	E13 §2 lj. 274
...dóról: Mi a cinizmus? Vázlat Sloterdijk, Foucault és Onfray	**cinizmus**	-koncepciójáról. In: Korunk 2018/8., 106–116. o., illetve an...	E13 §2 lj. 274
...lógiai tudást igénylő összképet rajzoljak a populizmus és a	**cinizmus**	általános és aktuálpolitikai összefonódásairól – erre az Ar...	E13 §3 210
Mind „a	**cinikusan**	beszélni", mind pedig a „cinizmusról beszélni" helyi értéké...	E13 §4 210
Mind „a cinikusan beszélni", mind pedig a „	**cinizmusról**	beszélni" helyi értékének árnyaltabb felméréséhez támpontot...	E13 §4 210

…történeti tanulmányok meglátásai. Már csak azért is, mert a	**cinizmus**	leegyszerűsített elítélése könnyen csapdahelyzetet eredmény…	E13 §4 210
…ő-felső látószög felvételével, amely jobb esetben kimerül a	**cinizmus**	jelenlétének kiábrándult konstatálásában, rosszabb esetben …	E13 §4 210
…égső soron egy béna kacsát idéző cselekvésnek bizonyulhat a	**cinizmushoz**	hasonló és a felvilágosodott észszerűségnek fityiszt mutató…	E13 §5 211
…lexitását megkurtítva): ha a kommunikatív beszéd megvonja a	**cinizmus**	, a „hazudok” zavarba ejtő paradoxonától a jogot, hogy érvén…	E13 §5 211
Ebben az esszében nagyon megfogott a	**cinizmus**	fajtáinak és szintjeinek megkülönböztetése, illetve annak m…	H50 216
…ek megkülönböztetése, illetve annak megpendítése is, hogy a	**cinizmus**	olykor konstruktív. Lehet, érdemes ezt továbbgondolni, és r…	H50 216
…uktív. Lehet, érdemes ezt továbbgondolni, és rendszerezni a	**cinizmusok**	fajtáit és szintjeit. De van itt más is. Amikor az Inga kul…	H50 216
…„elveiket”. Így elegyedik a hitetlenség és vele a mélységes	**cinizmus**	az őszinte hittel és meggyőződéssel. Mit mutat ez? Hogy a m…	H50 216
…rxista társadalom- és gazdaságkritika miképp viszonyulhat a	**cinikus**	attitűdhöz, miután aszketikus (ókori) típusát és a hedonisz…	E13 §6 211
…űdhöz, miután aszketikus (ókori) típusát és a hedonisztikus	**cinizmus**	modern kori változatát követően kirajzolódni látszik a „fők…	E13 §6 211
…a szocializmus belső ellentmondásainak körében” feltárható „	**cinikus**	szkepticizmus”. Almási e három történeti variáns szocioökon…	E13 §6 211
…éve és korokon átnyúló hatásaikat tárgyalva domborítja ki a	**cinikus**	beszéd- (sőt, élet-)mód mindenkori legitimitását, és fogalm…	E13 §6 211
…k az addig érvényes etikai, világnézeti normák tagadásával,	**cinikus**	átlépésével lehet fellépni, hogy éppen a cinikus kötetlensé…	E13 §6 211
…gadásával, cinikus átlépésével lehet fellépni, hogy éppen a	**cinikus**	kötetlenség teszi lehetővé a történelmi progresszióval való…	E13 §6 211
…ikus játék[ot]”. Ugyanakkor Almási szerint ez a modern kori	**cinizmustípus**	lesz az, amelyik egyfelől radikalizálódva eljut a haláltábo…	E13 §6 211
… alatt tárgyalja e „negatív viszony” jelenségét, merthogy a	**cinikust**	az állításai megfogalmazásában eszmények, a jobb világ vágy…	E13 §6 211
…rező aszketikus és a felvilágosodással jelentkező hedonista	**cinikus**	típusát tehát a szerkezeti párhuzamon túl a látens idealizm…	E13 §6 211
…személyi kultuszt megtapasztaló szocializmusban a szkeptikus	**cinizmus**	alakzata, amely a Marxnál is jelenlévő aszketikus cinizmus …	E13 §6 211
… cinizmus alakzata, amely a Marxnál is jelenlévő aszketikus	**cinizmus**	hagyományának legújabb változata, és amelyben az elvek (vag…	E13 §6 211
…szülése, bár kiváltja az elsődlegesen védekezésként értendő	**cinizmust**	, ám ez csupán „átmeneti álca[ként]” szolgál, és a tagadó he…	E13 §6 211
Almási Miklós: A	**cinizmus**	, egy magatartás vitája önmagával. In: Kritika, 1966/6., 10–…	E13 §6 lj. 274
…i Miklós fejtegetéseiből nemcsak az válik láthatóvá, hogy a	**cinikus**	beszédmód mennyire idő- és térbeli kontextusoktól függően é…	E13 §7 213
…itika alapelvét követve adható reakció, hiszen úgy tűnik, a	**cinikus**	megnyilvánulás éppúgy képes hordozni konstruktív mozzanatot…	E13 §7 213
…den számba venni, miként és milyen tartalmakkal változott a	**cinizmus**	fogalma azután, hogy az i. e. 5–4. században iskolát teremt…	E13 §7 213
…9-ben kimerítő retorikatörténeti szócikkben tekintette át a	**cinizmusfogalom**	módosulásait, és arra hívta fel a figyelmet – követve Peter…	E13 §8 213

…, valamint a németben honos megkülönböztetést ’künikus‘ és ’	**cinikus**	’ között –, hogy az ókori (Almásinál aszketikus) cinizmus fe…	E13 §8 213
…és ’cinikus’ között –, hogy az ókori (Almásinál aszketikus)	**cinizmus**	felfogása a modern korra bizonyos értelemben egydimenzióssá…	E13 §8 213
…nt vonult be az ókori filozófia történetébe, addig a modern	**cinizmus**	olyan magatartást és nyelvhasználatot jelöl, amely „az elis…	E13 §8 213
…ulhattak később is. Maga a korai kereszténység is átveszi a	**cinizmusban**	rejlő aszkézis gondolatát, ám megtisztítja a szemérmetlensé…	E13 §8 213
…tikájának nyomatékot adjon – ez lesz a kulcsa a modern kori	**cinizmus**	egyik alapművének, a Rameau unokaöccsének, majd radikálisab…	E13 §8 213
…e által megénekelt és megélt dandy alakjában az életmódbeli	**cinizmust**	is, majd Freud viccelméletében az ember animális természeté…	E13 §8 213
…nyúlást is. Mindezek alapján az a kép rajzolódik ki, hogy a	**cinikus**	beszédmód – még ha durvának, sértőnek, agresszíven felforga…	E13 §8 213
…ára támaszkodva röviden kitér arra is, hogy a mai politikai	**cinizmus**	esetében milyen ideáltípusok érvényesülnek: a politikai hat…	E13 §8 213
…lnek: a politikai hatalmat gyakorlók részéről megnyilvánuló	**cinizmus**	(master-cynicism) mellett megtalálni a közvetlen hatalmat n…	E13 §8 213
…ni a közvetlen hatalmat nem birtoklók (például publicisták)	**cinizmusát**	(insider-cynicism), miközben a politikai rendszerből kizárt…	E13 §8 213
…rt, passzív és csalódott kívülállók éppígy folyamodhatnak a	**cinizmus**	eszközéhez (outsider-cynicism). A két nagy szféra, a közéle…	E13 §8 213
…trixára vonatkozik: ha követjük Keenan felosztását, akkor a	**cinikus**	mesternarratíva egyértelműen az uralmat birtoklók kezében v…	E13 §8 213
… birtoklók kezében van, míg a kívülállók passzivitásra és a	**cinizmus**	hatástalan alkalmazására – de legalábbis puszta reakcióra –…	E13 §8 213
…ra – de legalábbis puszta reakcióra – ítéltek. Ugyanakkor a	**cinizmus**	görög hagyományából induló, részben radikalizálódó esztétik…	E13 §8 213
…eztetni, hogy megőrződött e másik, adott esetben elnyomott,	**cinikus**	hang hatalom- és társadalomkritikai potenciálja is.	E13 §8 213
…rkamp, 1983. (Magyarul részletek olvashatók az előszóból: A	**cinikus**	ész kritikája. Ford.: V. Szabó László. In: Pro Philosophia …	E13 §8 lj. 274
…rcső alá véve állítja fel azt a látleletet, hogy Sloterdijk	**cinizmus**	-bírálóból az uralom (fasisztoid) cinikusa lett (Jan Rehmann…	E13 §8 lj. 274
…, hogy Sloterdijk cinizmus-bírálóból az uralom (fasisztoid)	**cinikusa**	lett (Jan Rehmann – Thomas Wagner: Sloterdijks Weg vom Zyni…	E13 §8 lj. 274
…etve – feltehető a kérdés, hogy épp emiatt nem érdemes-e a	**cinizmusra**	úgy is gondolni, mint a politikum esztétizálásának egy (újr…	E13 §9 214
…szándékosan leegyszerűsítve és sarkítva: elég áttekinteni a	**cinizmus**	filozófiai és esztétikai hagyományát, hogy lássuk, mennyire…	E13 §9 214
…t akad legalább egy olyan, a kritikai beszédmóddal és így a	**cinizmussal**	is összefüggésbe hozható szempont, amely segíthet, hogy a c…	E13 §9 214
…l is összefüggésbe hozható szempont, amely segíthet, hogy a	**cinizmus**	a „csak azért is produktív és kritikus cinizmus” gesztusává…	E13 §9 214
…het, hogy a cinizmus a „csak azért is produktív és kritikus	**cinizmus**	” gesztusává legyen átforgatható. Amikor radikális konstrukt…	E13 §9 214
…el a figyelmet, amely épp az „embertelenség és elvtelenség”	**cinikus**	– és patriarchális-kapitalista vagy Nancy Fraser metaforájá…	E13 §9 214
…nyeket létrehozni. Lehet, hogy a putyini kijelentés gyilkos	**cinizmusát**	ebben a szellemben úgy lehetne átforgatni, hogy „igen, elnö…	E13 §9 214

Az idézet szerint a	**cinikus**	beszédmód FAM esszéinek egyik visszatérő problémájára kínál…	H51 217
… újra élettel töltse meg a kiüresedett baloldali teóriát. A	**cinizmus**	hagyománya valóban kiutat mutathat a baloldal számára, de n…	H51 217
…eminista diskurzussal is pont ez a helyzet. Ezzel szemben a	**cinikus**	tradíció antik képviselői számára nem egy elméleti tétel hi…	H51 217
…yavalyáinkat a gyakorlati politika alapjává kéne tennünk. A	**cinikus**	az igazmondást kötötte össze egy életforma gyakorlásával – …	H51 217
…ilozófiai gyakorlat egyre inkább mellőzhető árnyéka", de „a	**cinizmus**	a botrány formájában parancsolóan veti fel a filozófiai éle…	H51 217
…dapest, 2019. 318.). A könyv egy korábbi pontján Foucault a	**cinikus**	tradíció modern folytatójaként említi a forradalmárt, aki a…	H51 217
…n pedig a polgári normák szerint élő baloldaliakból. Korunk	**cinikus**	attitűdje nem a Teller által idézett, feminista diskurzus r…	H51 217
…révén fordítható át „a 'csak azért is produktív és kritikus	**cinizmus**	' gesztusává", hanem egy performatív aktus, a cinikus botrán…	H51 217
…tikus cinizmus' gesztusává", hanem egy performatív aktus, a	**cinikus**	botrány által tanúsított másfajta élet felmutatásával.	H51 217
… hagyományt éleszthet fel, de az orbánizmus alatt felülről	**cinikusnak**	bélyegzett társadalom lelkiismeretét is. Míg az illiberaliz…	E14 §22 231

Együtt előforduló fogalmak (ugyanabban a bekezdésben): neoliberalizmus 8, NER 6, konformizmus 6, populizmus 3, közbeszéd 3, arrobori 3, szittya nacionalizmus 2, rendszerváltás 2, nacionalizmus 2, illiberális demokrácia 2, technokrácia 1, demokrácia 1

nacionalizmus

Alárendelt: szittya nacionalizmus. Alakok: nacionalista, nacionalisták, nacionalizmus, nacionalizmusa, nacionalizmuskutatás, nacionalizmusnak, nacionalizmusok, nacionalizmusról, nacionalizmussal, nacionalizmust, nacionalizmusától

ELOSZLÁS A 16 ESSZÉN

ELŐFORDULÁSOK 61

Fejtegetem azt is, hogy a Werbőczytől eredő nemesi	**nacionalizmus**	általános kulturális mintakénti továbbélése lehetetlenné te…	E1 §7 8
…urális mintakénti továbbélése lehetetlenné tette a plebejus	**nacionalizmus**	komolyabb befolyását és vele a társadalmi fejlődést. Tovább…	E1 §7 8
…zencializáló beszéd, amely a mégoly heterogén módon alakult	**nacionalizmusok**	magját képezi (vö. ehhez Tevesz László remek összefoglalójá…	H3 15
…emzet, s szemben számos szomszéd országgal, ahol a plebejus	**nacionalizmus**	nyert teret, 1867 után a rendi társadalom regenerálódott (s…	E1 §11 9
… hagyományok, a népi írók munkái és ’56 baloldali, plebejus	**nacionalizmusa**	.” Bármennyire is közelinek tűnik ez az álláspont az autonóm…	E2 §18 22
A szittya	**nacionalizmus**	Farkas Attila Márton definíciója szerint a nemesek érdekein…	E3 §1 33
… kirekesztően viszonyul a nem „igaz” magyarokhoz. A szittya	**nacionalista**	felfogás a nemzet cinikusan megszorító értelmezése. A minde…	E3 §1 33
…t, és ez az állítás a mai napig helytálló. De van a szittya	**nacionalizmusnak**	és az ehhez kapcsolódó önmeghatározásnak egy másik dimenzió…	E3 §1 33
Farkas Attila Márton: Miért nincs magyar	**nacionalizmus**	? Liget, 2005/6, / illetve az Arrobori kötetben (2006 és e-k…	E3 §1 lj. 268
Az önkényes magyarságdefiníciók, a szittya	**nacionalizmus**	leszivárgása a privilegizált rétegekből a periférián élőkhö…	E3 §4 34
…ságot” is a korábbi meghatározás inverzére fordította ki. A	**nacionalizmus**	számukra mindig is a kiváltságok megtartásának eszközét jel…	E3 §4 34
A szittya	**nacionalizmus**	okozta paradox viszonyulás súlyos, talán még nem látható ká…	E3 §6 35
…ítás, hogy „paradox-ironikus módon éppen a legújabb szittya-	**nacionalizmusnak**	sikerül véghezvinnie, amit egyetlen külső elnyomó hatalom s…	E3 §7 36
…és mértéktartó hazafiságot is sokra tartotta. A Jegyzetek a	**nacionalizmusról**	című esszéjében írja: „A nacionalizmust nem szabad összetév…	E4 §10 48
…ta. A Jegyzetek a nacionalizmusról című esszéjében írja: „A	**nacionalizmust**	nem szabad összetéveszteni a patriotizmussal (…). ’Patrioti…	E4 §10 48
…delmi jellegű mind hadászati, mind kulturális értelemben. A	**nacionalizmus**	viszont elválaszthatatlan az uralkodni vágyástól.”	E4 §10 48
Orwell, George: Jegyzetek a	**nacionalizmusról**	. Az oroszlán…, I. kötet, 417. Ford.: Algol László	E4 §10 lj. 269
Miért nincs magyar	**nacionalizmus**	?	E5 §45 lj. 270

…endszerváltás után pedig „a baloldaliság lejáratása miatt a	**nacionalizmus**	maradt az egyetlen ideológia, aminek köntösében a diffúz el…	E5 §45 lj. 270
…setben mégsem egy feudális, hanem egy plebejus-republikánus	**nacionalizmusról**	beszélhetünk, amelyben úgy tűnik, komoly szerepet szánnak a…	E5 §46 65
…aelleneséget („nincs jobb, nincs bal, csak magyar”), vagyis	**nacionalista**	csomagolásban élesztették fel a pártharcokkal szembe állító…	E5 §46 65
…kérdése (az egyik fejezet címe): „Miért nincs modern magyar	**nacionalizmus**	?” A szóhasználat félrevezető, alkalmasint meglepődésre ad o…	E7 §3 88
…pődésre ad okot, de Farkas nyilvánvalóvá teszi, hogy modern	**nacionalizmus**	alatt „európai értelemben vett” nemzeti társadalmat ért: sz…	E7 §3 88
…enéző, komprádor jozefinista szakértőség, másikon a szittya	**nacionalizmus**	múltba révedő, zavaros eszméi.	E7 §3 88
…rális értelmiség zöme is hallatlanul toleráns egy szolidabb	**nacionalizmus**	és kiegyensúlyozottabb emlékezetpolitika iránt, a 90-es éve…	H19 108
…les határokkal választja el egymástól a nyugati és a keleti	**nacionalizmust**	. Előbbi Angliára, Franciaországra, Hollandiára, Svájcra, az…	E7 §9 90
…révén. Évtizedeken keresztül tartotta magát a nézet, hogy a	**nacionalizmusnak**	két, egymással éles ellentétben álló válfaja létezik. A fel…	E7 §10 90
…odás egyetemes értékrendjéhez kötődő francia, avagy polgári	**nacionalizmus**	, amely nép (peuple) alatt az egy alkotmány alatt élő államp…	E7 §10 90
…ikuláris szemléletén nyugvó német, avagy kulturális/etnikai	**nacionalizmus**	, amely népnek (Volk) az egy nyelvet beszélő etnikumot tekin…	E7 §10 90
A modernista	**nacionalizmuskutatás**	atyja, Ernest Gellner szerint minden nemzetépítő törekvés c…	E7 §12 90
…ek konstruált, modern voltát hangsúlyozza a konstruktivista	**nacionalizmuskutatás**	, noha Michael Hechter, Michael Mann és John Breuilly – hogy…	E7 §14 91
A modernista	**nacionalizmus**	-elméletekkel vitázó etnoszimbolista Anthony D. Smith a közé…	E7 §17 92
…derson, Greenfeld, Smith, S. Varga, Hutchinson és Dieckhoff	**nacionalizmus**	-elméletét – márpedig a téma tárgyilagos megközelítése ezt i…	E7 §20 93
…lalkozó koncepciókra érdemes figyelmet fordítanunk, hanem a	**nacionalizmussal**	rivalizáló nézetrendszerekre is – azaz a 16. században kibo…	E7 §20 93
…áltott ki éles ellenreakciót. Fichte nyelvi alapú politikai	**nacionalizmusa**	éppúgy a „mechanikus gépezetnek” tekintett bürokratikus fra…	E7 §30 95
…ómiáját és a népek önrendelkezését együtt hirdető liberális	**nacionalista**	mozgalmak a Szent Szövetség ódivatú rendszere ellen intézte…	E7 §41 99
… volt, de az államszocialista gyakorlat a legtöbb országban	**nacionalizmussal**	és erőszakos asszimilációs politikával párosult.	E7 §44 99
…izációs felsőbbrendűség-tudata. Csakhogy a nyugati, polgári	**nacionalizmus**	és a keleti, etnikai nacionalizmus éles szembeállítása elfe…	E7 §47 100
…khogy a nyugati, polgári nacionalizmus és a keleti, etnikai	**nacionalizmus**	éles szembeállítása elfedte a csillogó felszín alatt izzó i…	E7 §47 100
… a helyi önszerveződés egyensúlya éppen a „nyugati polgári”	**nacionalizmus**	triumfálása idején, a 70-es, 80-as években billent meg. Az …	E7 §48 101
Yael Tamir a 19. századi liberális	**nacionalizmus**	felélesztésével utasítja el a kollektív jogokat. Szerinte a…	E7 §56 104
… a politikai és az etnikai identitást, a patriotizmust és a	**nacionalizmust**	. Az állam etnikailag semleges entitás – írja –, a kisebbség…	E7 §57 104
…sszefoglalóját illetően lásd: Farkas Attila Márton: Szittya	**nacionalizmus**	vs. birodalmi progresszivizmus. Replika 75, 169–199. De jel…	E8 §4 lj. 271

…De jelen van ez a koncepció az Arrobori „Miért nincs magyar	**nacionalizmus**	” c. fejezetében is.	E8 §4 lj. 271
…nagyszerűségét. A másik oldalon pedig megszületik a szittya	**nacionalizmus**	, mely élesen különbözve a nemzet fejlődését forszírozó nyug…	E8 §5 116
…n különbözve a nemzet fejlődését forszírozó nyugati államok	**nacionalizmusától**	, dacosan elutasítja a centrum felől érkező kihívást, és a f…	E8 §5 116
…sz autonóm gondolkodás és civil öntudat. Ugyanúgy a szittya	**nacionalizmus**	nemzetellenes és magyartalan, hiszen saját nemzetét fokozza…	H23 130
…dalmak vérségi/törzsi szerveződésformái keverednek a modern	**nacionalizmus**	, az újkonzervativizmus és a liberális elit által is oly sok…	H24 130
Találó ez a leírás, és vajon nem a szittya	**nacionalizmus**	megnyomorított Hazáját írja-e le? Ha pedig azt írja le – má…	E8 §8 118
Farkas Attila Márton: Szittya	**nacionalizmus**	vs. birodalmi progresszivizmus. Az öngyarmatosítás két form…	E10 §142 lj. 273
…ássuk minden dicsőségükkel és szégyenükkel együtt. A valódi	**nacionalizmus**	kialakulását nagyban hátráltatja, ha hamis színben beállíto…	H53 234
… minden felvetését. Így a magyar történelem általában még a	**nacionalisták**	számára is jellemzően nagy emberek dicsőségének és gyarlósá…	E14 §6 223
…egített sem propaganda, sem a nemzeti motívumokat kiforgató	**nacionalista**	manipuláció, sem az ál-realizmus korrupt érvelése. A szakér…	E14 §21 230
…acionalista baloldali forradalmak pár év alatt tehetetlenül	**nacionalista**	rutinokba estek vissza). Az áprilisban győzelmet arató újel…	E14 §21 230
…l együtt hogyan torzult a hazai jobboldal, a nemzettudat, a	**nacionalizmus**	is. FAM ennek mechanizmusait is feltárta – amit ír, megint …	E15 §16 246
… old. Később, továbbgondolva: Farkas Attila Márton: Szittya	**nacionalizmus**	vs. birodalmi progresszivizmus: Az öngyarmatosítás két form…	E15 §16 lj. 276
Miért nincs magyar	**nacionalizmus**	? című esszéjében Farkas Attila Márton (FAM) így meséli el f…	E16 §2 256
Farkas Attila Márton: „Miért nincs magyar	**nacionalizmus**	?” in: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (…	E16 §2 lj. 276
…ek, kultuszok, ünnepek, jelképek összessége”. Az „újszittya	**nacionalizmus**	” – esetleg: fél-, vagy paranacionalizmus – országrontó elmé…	E16 §3 256
…s kisajátította és elaljasította. Nem beszélve a magyar fél-	**nacionalizmus**	késő tizenkilencedik századi elhitványosodásáról, a „magyar…	E16 §4 256
…hanem Petőfi Sándor költészetének – a valódi, teljes értékű	**nacionalizmus**	– drámai képzeletvilágából. Az egybeesés jellemző: a reform…	E16 §15 260

Együtt előforduló fogalmak (ugyanabban a bekezdésben): szittya nacionalizmus 12, NER 6, demokrácia 6, rendszerváltás 5, közbeszéd 5, arrobori 5, öngyarmatosítás 4, technokrácia 3, konformizmus 3, propaganda 2, neoliberalizmus 2, cinizmus 2

szittya nacionalizmus

FAM fogalma: a nemesi érdekek, „régi jogok” védelmén alapuló, a plebejus nemzetet kizáró nacionalizmus.

Fölérendelt: nacionalizmus. Alakok: szittya nacionalizmus, szittya nacionalizmusnak, szittyaság, szittyaságot, újszittya

ELOSZLÁS A 16 ESSZÉN

ELŐFORDULÁSOK 24

A	**szittya nacionalizmus**	Farkas Attila Márton definíciója szerint a nemesek érdekein…	E3 §1 33
…lóságukat, és ez az állítás a mai napig helytálló. De van a	**szittya nacionalizmusnak**	és az ehhez kapcsolódó önmeghatározásnak egy másik dimenzió…	E3 §1 33
Az önkényes magyarságdefiníciók, a	**szittya nacionalizmus**	leszivárgása a privilegizált rétegekből a periférián élőkhö…	E3 §4 34
A	**szittya nacionalizmus**	okozta paradox viszonyulás súlyos, talán még nem látható ká…	E3 §6 35
…égesen lenéző, komprádor jozefinista szakértőség, másikon a	**szittya nacionalizmus**	múltba révedő, zavaros eszméi.	E7 §3 88
…egjobb összefoglalóját illetően lásd: Farkas Attila Márton:	**Szittya nacionalizmus**	vs. birodalmi progresszivizmus. Replika 75, 169–199. De jel…	E8 §4 lj. 271
…Haladás nagyszerűségét. A másik oldalon pedig megszületik a	**szittya nacionalizmus**	, mely élesen különbözve a nemzet fejlődését forszírozó nyug…	E8 §5 116
…l nem lesz autonóm gondolkodás és civil öntudat. Ugyanúgy a	**szittya nacionalizmus**	nemzetellenes és magyartalan, hiszen saját nemzetét fokozza…	H23 130
Találó ez a leírás, és vajon nem a	**szittya nacionalizmus**	megnyomorított Hazáját írja-e le? Ha pedig azt írja le – má…	E8 §8 118
Farkas Attila Márton:	**Szittya nacionalizmus**	vs. birodalmi progresszivizmus. Az öngyarmatosítás két form…	E10 §142 lj. 273
…335–379. old. Később, továbbgondolva: Farkas Attila Márton:	**Szittya nacionalizmus**	vs. birodalmi progresszivizmus: Az öngyarmatosítás két form…	E15 §16 lj. 276
…hoz, hogy a félnemzetet megalkotó szittya kerettörténet – a	**szittyaság**	– „szellem, vagy inkább: kísértet. Hagyomány, értékrend, fö…	E16 §2 256
…k, személyek, kultuszok, ünnepek, jelképek összessége”. Az „	**újszittya**	nacionalizmus” – esetleg: fél-, vagy paranacionalizmus – or…	E16 §3 256
…a rendszerváltás utáni politikai éghajlatot alapul véve – a	**szittyaságot**	és a világpolgári arroganciát joggal elhelyezi. A magyar po…	E16 §9 258
…itikai élet kétharmados „centrális erőtere” 2010-től maga a	**szittyaság**	; a liberális, kozmopolita világkép elsősorban ennek narráci…	E16 §9 258
…enged, hogy a magyar politika érzelmi infrastruktúrájában a	**szittyaság**	maga a szervező erő. A kozmopolita világkép jobbára egy soh…	E16 §9 258
…egyfelől; félelem másfelől – de nem autonóm narratív erő; a	**szittyaság**	elmesélheti (és eltorzíthatja), de a progresszió nem tudja …	E16 §9 258

…a), de a progresszió nem tudja elmesélni (és eltorzítani) a	**szittyaságot**	.	E16 §9 258
A	**szittyaság**	a talaj. A nyugat hélium. Ebből az egyensúlytalanságból köv…	E16 §10 259
…ett hosszú távon ezeknek a rémtörténeteknek az eredménye: a	**szittyaság**	politikai babérokat szerzett, a neoliberális baloldal pedig…	E16 §11 259
…tat, hogy sem a szittya–kozmopolita párbaj, sem önmagában a	**szittyaság**	nem tölti be a magyar történelem rendező elvének státuszát.…	E16 §13 259
…olgári modernizáció képzetévé alakult át. A „haza”, amit a	**szittyaság**	és a birodalmi progresszió évezredes rivalizálása elfedett …	E16 §15 260
…eresztény eszkatológiai képzet, ami úgy tudta átkeretezni a	**szittyaság**	és a világpolgárság küzdelmét, hogy magát az emberi létezés…	E16 §15 260
…nyert, ‘89–90-ben pedig valóban meg sem történt. 2010-ben a	**szittyaság**	nyert „szabadságharcot”, nem a nemzet. 2026-ban sem a „nemz…	E16 §17 261

Együtt előforduló fogalmak (ugyanabban a bekezdésben): nacionalizmus 12, NER 4, rendszerváltás 3, öngyarmatosítás 3, közbeszéd 3, konformizmus 2, demokrácia 2, cinizmus 2, propaganda 1, neoliberalizmus 1, arrobori 1

NER

A Nemzeti Együttműködés Rendszere, az Orbán-korszak önelnevezése.

Alakok: ner

ELOSZLÁS A 16 ESSZÉN

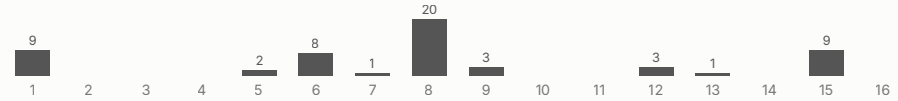

ELŐFORDULÁSOK 56

…íródnának az Arrobori-esszék, talán helyet kapna közöttük a	NER	woke-vonásainak bemutatása is, de – a hamis politikai korre…	H2 13
…gyományai miatt bürokratikus és úrhatnám képződmény volt. A	NER	sosem büszkélkedett saját túlmozgásosságával. Ráadásul az o…	H2 13
…a társadalmat és az emberiséget. Az állítás felszínével – a	NER	részben woke hagyományú szellemi képződményként működött – …	H2 13
A	NER	alatt az addigi közéleti komformizmus kiegészült egy igen r…	E1 §5 8
…es megtagadása (sőt, olykor explicit kárhoztatása), hanem a	NER	szabályos rendi társadalmat hozott létre, alig titkolva ezt…	E1 §8 8
…akár – a családjával, alatta a neki engedelmes és tőle félő	NER	-bárók, utána a bármire kész „köznemesség” a pribékek széles…	E1 §8 8
Véleményem szerint a	NER	nem új rend, nem holmi posztfasizmus, hanem a politikai mag…	E1 §9 9
…m tudom kizárólag a jelenlegi hatalmat kárhoztatni ezért. A	NER	csupán egy adott közegre és a magyar történelemre reflektál…	E1 §11 9
…le a magyar neoliberalizmusnak, úgy lett ez utóbbi alapja a	NER	-nek. Egyikből következett a másik, egyikre alapozott a mási…	E1 §12 10
…li etnicista jobboldalról adott leírása tökéletesen illik a	NER	intellektuális verőembereinek gondolkodására. Tamás Gáspár …	E5 §49 lj. 270
…: nevezetesen, hogy mit gondolunk a közjóról. Látva, hogy a	NER	urainak 16 évi országlása milyen gazdasági és morális válsá…	E5 §53 68
…bb nem antiszemita, merőben aktuálpolitikai okokból. Mert a	NER	és az izraeli jobboldal, illetve szélsőjobb barátsága a nem…	H17 85
…örültem, a metódus elborzasztott, mert tiszta Orwell, ami a	NER	alatt (más témákban is) lezajlott.	H17 85
…emlékezve úgy látja, hogy a millenniumot követő években – a	NER	regnálását megelőző időszakban – számára a legviszolyogtató…	E6 §13 80
…ió? A két világháború között ehhez a dilemmához társult – a	NER	politikai narratívájában központi szerephez jutó – a főképp…	E6 §13 80
Miért? Mert a	NER	első embere úgy látja, hogy csak az erő érdemli meg a tiszt…	E6 §18 82
…le a magyar neoliberalizmusnak, úgy lett ez utóbbi alapja a	NER	-nek. Egyikből következett a másik, egyikre alapozott a mási…	E6 §20 84

…sejtettem, hogy az Orbán-éra után egy puha, EU-kompatibilis	**NER**	a legvalószínűbb, amelyből kigyomlálják a legkirívóbb diszn…	H18 85
…kirívóbb disznóságokat – ha úgy tetszik, történelmileg ez a	**NER**	konszolidációja lenne, amit Orbán a maga harc-mániája által…	H18 85
…aságát egymás után rázta meg a MIÉP, majd a Jobbik, majd az	**NER**	felemelkedése) nem alaptalanul alakította ki sok emberben a…	H21 111
… „Gyurcsány-rendszer" korszakát? Hogyan olvassuk ma, azaz a	**NER**	, vagy inkább az „Orbán-rendszer" idején, mely a maga „rends…	E8 §3 115
…vetkezhetne ebből akár a balliberális hegemóniát „megdöntő"	**NER**	melletti állásfoglalás is, ám FAM esetében nyilvánvalóan ne…	E8 §3 115
…le a magyar neoliberalizmusnak, úgy lett ez utóbbi alapja a	**NER**	-nek. Egyikből következett a másik, egyikre alapozott a másí…	E8 §3 115
…k, urbánusok és népiek, kozmopoliták és szittyák, libsik és	**NER**	-lovagok menetelnek a „zsákutcás magyar történelem" országút…	E8 §4 116
… és minden tény a fennálló rend ellen szól. Ezt láthattuk a	**NER**	végén is: már semmi más nem maradt, mint rettegtetés a másí…	H23 130
… tőke és a (jó) patrióta tőke oppozícióját hangsúlyozta. A	**NER**	ideológusai új alapszabályt hirdettek: „ha egy becsületes m…	H24 130
…musai. Jó indokok szólnak amellett, hogy értelmezni lehet a	**NER**	rendszerét is ebben a keretben. Végső soron – mondhatnánk –…	E8 §7 118
…ba, amely az öngyarmatosítást immár a belső erőkre bízta. A	**NER**	rendszerét vitaindító írásában FAM így jellemzi: „mára nem …	E8 §7 118
…es megtagadása (sőt, olykor explicit kárhoztatása), hanem a	**NER**	szabályos rendi társadalmat hozott létre, alig titkolva ezt…	E8 §7 118
…akár – a családjával, alatta a neki engedelmes és tőle félő	**NER**	-bárók, utána a bármire kész 'köznemesség' a pribékek széles…	E8 §7 118
…le a magyar neoliberalizmusnak, úgy lett ez utóbbi alapja a	**NER**	-nek. Egyikből következett a másik, egyikre alapozott a másí…	E8 §8 118
…, már utóvédharcokra se nagyon telik tőle". De – mondja – a	**NER**	sem „új rend, nem holmi posztfasizmus, hanem a politikai ma…	E8 §9 119
…Gábor – aki fontos és kitűnően dokumentált írást szentelt a	**NER**	és a nyugat-európai, de elsősorban az amerikai, trumpista, …	E8 §10 119
…indrómáról beszélni, felszínes és leegyszerűsítő Orbán és a	**NER**	esetében maffiaállamról. Nem mintha a korrupció és a lopás,…	E8 §10 119
…ült égből ránk hullott, szerencsétlen véletlenként kezeli a	**NER**	megszületését – egy valahonnan előkerült köztörvényes bűnöz…	E8 §11 120
…-nak igaza van: a neoliberalizmus volt az az „alap", amin a	**NER**	felépülhetett. A neoliberalizmus globális áramlatával együt…	E8 §11 120
Ez volt tehát az alap, amire válaszként a	**NER**	felépülhetett. És ezzel rá is térünk az Orbán-rezsimre. Jel…	E8 §17 122
…rdult ehhez a koncepcióhoz, sőt, szerzőjében alkalomadtán a	**NER**	ideológusát vélte felfedezni. Körösényi személyes politikai…	E8 §17 lj. 271
…ai állásfoglalását nem ismerem, de meggyőződésem, hogy ez a	**NER**	politikai berendezkedésének egyik legkitűnőbb, legátgondolt…	E8 §17 lj. 271
…volt abban a rettenetesen eltorzult politikai térben, ami a	**NER**	utolsó éveit jellemezte. És hát alapvető különbség, hogy en…	H27 133
Az értelmiség hűlt helyén tenyésző szakmai elitek a	**NER**	által okozott szorongás vagy csábítás hatásai alatt könnyed…	E9 §2 137
A neoliberalizmus gyakorlata és a	**NER**	kapcsolata bensőséges, a populista autokrácia nem reakció, …	E9 §10 141

…kisebbrendűségi érzést is jellemzi, szintén idősebb, mint a	**NER**	. Bár arcátlan nyíltsággal csak ez a rezsim tette felesleges…	E9 §15 143
…t rest a rendszer. A korszak legszimbolikusabb kifejezése a	**NER**	-lovagok elnevezés. Egyszerre magasztos minden elemében, egy…	E12 §15 204
…relnöki beszéd pontosan kijelölte, hogy kinek hol a helye a	**NER**	világában.	E12 §19 204
… a kormánypártok üres lózungjait, és így láthatóvá tették a	**NER**	uralta politikai közbeszéd arrobori-jellegét, ám a performa…	H49 207
…le a magyar neoliberalizmusnak, úgy lett ez utóbbi alapja a	**NER**	-nek. Egyikből következett a másik, egyikre alapozott a másí…	E13 §1 209
2026 tavaszán lezárult a Nemzeti Együttműködés Rendszere (	**NER**	), véget ért az Orbán-rezsim tizenhat éve. Tágabb összefüggé…	E15 §2 242
…ervezeteik meggyengülése jelzi. 2026 tavaszán így nemcsak a	**NER**	tizenhat évének szakadt vége, hanem egy több mint húszéves …	E15 §3 242
…é. FAM e kötetét részleteiben és egyben egyaránt olvastam a	**NER**	kiépítése előtt, de az elmúlt két évtizedben sokkal keveseb…	E15 §5 243
…akban, interregnumban készült. Ekkor már nem volt érdemes a	**NER**	időszakának politikai közbeszédét elemezni, az új korszak b…	E15 §7 243
…zeti Együttműködés Rendszerének képviselőire haragszanak, a	**NER**	-lovagokkal szemben határozzák meg magukat. Merthogy az elle…	E15 §16 246
…ndjévé. FAM egy helyütt mantraként is megírta ezt, amikor a	**NER**	előtti posztállamszocialista–(neo)liberális hegemónia legtö…	E15 §23 249
…óka–Bajnai-kormányzás szakértelemfétisére jött válaszként a	**NER**	tizenhat éve, a maga nyílt, leplezetlen ideologikusságával.…	E15 §31 252
…avaszán és nyarán ez még őszintének és egyenesnek hatott. A	**NER**	legelső pillanataiban a megalapítói e technokrata mákonyra …	E15 §31 252
A	**NER**	bukása után, most, 2026-ban, csak abban bízhatunk, hogy a t…	E15 §32 252

Együtt előforduló fogalmak (ugyanabban a bekezdésben): neoliberalizmus 9, közbeszéd 9, konformizmus 9, arrobori 9, technokrácia 8, rendszerváltás 7, demokrácia 7, nacionalizmus 6, cinizmus 6, öngyarmatosítás 5, szittya nacionalizmus 4, populizmus 4

rendszerváltás

Alakok: rendszerváltozás, rendszerváltás, rendszerváltásban, rendszerváltásból, rendszerváltások, rendszerváltásokon, rendszerváltással, rendszerváltássá, rendszerváltást, rendszerváltását

ELOSZLÁS A 16 ESSZÉN

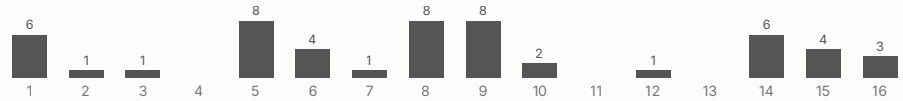

ELŐFORDULÁSOK 53

Kerek húsz esztendeje jelent meg az Arrobori, mely a	**rendszerváltás**	utáni Magyarország közbeszédének, közgondolkodásának kritik…	E1 §1 6
… s értelme pontosan ugyanannyi, mint ezeknek. Úgy láttam, a	**rendszerváltás**	nem szabadított meg bennünket ettől, csak a szocialista emb…	E1 §1 6
… jutásának és dicstelen uralmának lényegi momentuma, hogy a	**rendszerváltással**	elégedetlenek gyűjtőpártjaként lépett fel. Csakhogy, és ez …	H1 10
… és a hazaárulásra – hivatkozva a többség élére álljanak. A	**rendszerváltozás**	utáni években a (neo)liberális demokráciának nem az eszméje…	H1 10
…lleti: mik is voltak a legfőbb állításaim? Elsőként, hogy a	**rendszerváltás**	kudarcát részben a korábbi elit szemfüles részének vagyon- …	E1 §6 8
…k fiatal nyugatos liberálisként legnagyobb volt a pofájuk a	**rendszerváltás**	idején) tulajdonképp visszarugdosták az országot és a társa…	E1 §8 8
…éből és jelentőségéből, melyet Farkas Attila Márton (FAM) a	**rendszerváltás**	környéki és utáni közbeszéd elemzésével elvégzett, felvázol…	E2 §1 18
…yen szó a Werbőczy korabeli nemességről vagy jóval később a	**rendszerváltozás**	nyerteseiről. „S a magukat igazi magyarnak tartóknak minden…	E3 §1 33
A	**rendszerváltás**	utáni elit tisztában volt ezzel. Kis János a ‘90-es évek kö…	E5 §10 56
…eg változó, hogy milyen értékeket követtek a szakemberek, a	**rendszerváltás**	környékén helyzetbe kerülő hazai technokraták jellemzően az…	E5 §38 62
A létező szocializmus kimúltával, a	**rendszerváltás**	idején nem feltétlenül az ideológia-ellenességet szolgálta …	E5 §42 64
…’az elit teljes leváltása nélkül nem lehetett volna békés a	**rendszerváltás**	’) ez a sajátos nyelvjáték, illetve át is mentette a régi re…	E5 §42 64
…tak a rendszerellenesség szimbólumává a nemzeti jelképek. A	**rendszerváltás**	után pedig „a baloldaliság lejáratása miatt a nacionalizmus…	E5 §45 lj. 270
…okratikusabb (a szakértői közösségek párbeszédén alapuló) a	**rendszerváltás**	utáni technokrata politikánál. Tanács Zoltán pártprogramért…	E5 §46 65
…eresztülmenniük, mintha a versenyszférába jelentkeznének. A	**rendszerváltás**	után kialakult diskurzussal parallel módon, a piaci szféráb…	E5 §48 66
A	**rendszerváltás**	idején a régi elit hatalomban maradásának igazolására szolg…	E5 §52 67
…kább emberalakot ölt. Ezt a tapasztalatot fogalmazták meg a	**rendszerváltás**	első éveiben született viccek: a szocializmusban az a legro…	E6 §6 78
… s értelme pontosan ugyanannyi, mint ezeknek. Úgy láttam, a	**rendszerváltás**	nem szabadított meg bennünket ettől, csak a szocialista emb…	E6 §7 78

…z egymást követő, eleddig újra és újra zsákutcákba torkolló	**rendszerváltásokon**	keresztül. Bibó optimizmusa – hogy ki lehet törni az egymás…	E6 §21 84
…ság megalapozása közötti különbségről – az előző magyar ún.	**rendszerváltások**	általában az első fázisnál nem jutottak tovább. 1989-ben a …	H18 85
…stáns prédikátorok és a narodnyikok csináltak. Ugyanakkor a	**rendszerváltás**	után kezdődő radikális populista válság (a rendszerváltó ér…	H21 111
…ori, nemcsak kitűnő, máig jól használható jellemzése volt a	**rendszerváltás**	(rendszerváltozás, sima átmenet stb.) másfél évtizedének, d…	E8 §1 114
…űnő, máig jól használható jellemzése volt a rendszerváltás (	**rendszerváltozás**	, sima átmenet stb.) másfél évtizedének, de bátor tett is. B…	E8 §1 114
…ly éles, sőt, alkalomadtán szenvedélyes kritikával illeti a	**rendszerváltássá**	magasztosított „sima átmenetből" születő balliberális hegem…	E8 §3 115
…a NER, vagy inkább az „Orbán-rendszer" idején, mely a maga „	**rendszerváltását**	" és „fülkeforradalmát" éppen a Gyurcsány-rendszer megdöntés…	E8 §3 115
…égbe. Magam is úgy látom, hogy évszázados minták működtek a	**rendszerváltásban**	és az azt követő évtizedek magyar társadalmában is. Úgy vél…	E8 §3 115
…– kerül, amibe kerül. Bár FAM többször hangsúlyozza, hogy a	**rendszerváltás**	liberális értelmiségét elsősorban a jobboldal újjáéledő ant…	E8 §6 117
A	**rendszerváltás**	első, 2010-ig terjedő szakaszában egyértelműen kirajzolódna…	E8 §7 118
…k fiatal nyugatos liberálisként legnagyobb volt a pofájuk a	**rendszerváltás**	idején) tulajdonképp visszarugdosták az országot és a társa…	E8 §7 118
…lálni a demokrácia felé vezető útra. Mi lenne egy szükséges	**rendszerváltás**	feltétele? Túlzás lenne azt állítani, hogy világos képünk v…	E9 §1 137
…hez kapcsolódó reflexiók inspiráltak gondolkodásra a kívánt	**rendszerváltás**	két általános feltételéről. Bizonyosan szükség lenne politi…	E9 §1 137
…alternatíva nélküliség, a tanult tehetetlenség hatotta át a	**rendszerváltás**	folyamatait is. A szakértői tudások használatát megelőző di…	E9 §9 140
…eromantikus és romantikus nemzedék kora. Lehetséges, hogy a	**rendszerváltás**	, miközben a kommunizmus hazugságával leszámolást emlegette,…	E9 §12 141
…leszámolást emlegette, belecsúszott egy másik hazugságba. A	**rendszerváltás**	politikus népe azt hihette, hogy a politikai pluralizmus és…	E9 §12 141
…obok és fantáziátlan ortodoxok támogatását élvezi. Mindez a	**rendszerváltás**	legélesebb tanulságát hozza napvilágra: a szabadság pillana…	E9 §16 144
…övetik, azonnali és radikális változásokat követelve, egyik	**rendszerváltásból**	bukdácsolunk a másikba, ami nem csupán a politikai intézmén…	H34 150
…nak a társadalom tagjaival szemben másfajta követelményt, a	**rendszerváltás**	haszonleső menedzsereiként, a hatalmukat biztosító vagy egy…	H34 150
…ttila Márton (FAM) húsz éve megjelent Arroborijának célja a	**rendszerváltás**	utáni magyar politikai közbeszéd gondolkodást helyettesítő …	E10 §1 154
…ális virágzás tapasztalható." Könnyű behelyettesíteni ide a	**rendszerváltást**	vagy 2010-et, ezért más példát hozok.	E10 §30 158
„Kerek húsz esztendeje jelent meg az Arrobori, mely a	**rendszerváltás**	utáni Magyarország közbeszédének, közgondolkodásának kritik…	E12 §3 201
…hozzájárult. Ezt az elemi ellenszenvet láthattuk föltörni a	**rendszerváltás**	után is, az Antall-kormány színre lépését követően. Nem az …	E14 §2 221
…ermészetes demokrácia-igényének referenciapontja lehetne, a	**rendszerváltás**	után szétszakadó liberális és jobboldali narratívában egyes…	E14 §5 223
…menekülni. Az ellentmondásai dacára is optimista az 1989-es	**rendszerváltás**	, az orbánizmus 2010-es megkezdése és rekord-részvételt prod…	E14 §11 226

…dalmainak, addig Magyarországon elvileg lehetetlen a valódi	**rendszerváltozás**	.	E14 §12 227
…tásban, hanem maga is aktív történelem-ferdítő, különösen a	**rendszerváltozás**	után. Farkas Attila Márton esszéinek szereplőit nemcsak áld…	E14 §14 228
…. A historia-arroboriban a történelem csak jelmez-raktár. A	**rendszerváltás**	utáni éveket és különösen az orbánizmust uralta megingás né…	E14 §15 228
…ta, milyen összetett és ellentmondásos volt az 1989–1990-es	**rendszerváltás**	átalakulása. Meggyőzően (és persze eltúlozva) mutatott rá a…	E15 §11 244
…endszer (FAM-nál: létezett szocializmus) és az 1989–1990-es	**rendszerváltás**	utáni posztállamszocialista–(neo)liberális hegemónia folyto…	E15 §11 244
…ta-szakértői hangütés volt a meghatározó. Medgyessy „jóléti	**rendszerváltást**	”, valamint „jogbiztonságot, közbiztonságot, létbiztonságot”…	E15 §23 249
…ásával elemezte: „… a szakértelem mítosza eredetileg (ti. a	**rendszerváltás**	idején) a magyarázkodás funkcióját látta el: a kádári elit …	E15 §24 249
…érlegelni a kis híján mellérendelő viszonyt, amiben FAM – a	**rendszerváltás**	utáni politikai éghajlatot alapul véve – a szittyaságot és …	E16 §9 258
…valóságban lehet mindennapi machinációk eredménye. Az újabb	**rendszerváltás**	– a 2024 és ‘26 között lejátszódó eseménysor – maga is éppe…	E16 §13 259
…rténelem rendező elvének státuszát. Világos ugyanis, hogy a	**rendszerváltás**	a szittya–kozmopolita párbaj mély érzelmi felülkeretezésén,…	E16 §13 259

Együtt előforduló fogalmak (ugyanabban a bekezdésben): arrobori 14, technokrácia 10, demokrácia 10, közbeszéd 9, NER 7, nacionalizmus 5, szittya nacionalizmus 3, konformizmus 3, populizmus 2, öngyarmatosítás 2, neoliberalizmus 2, cinizmus 2

propaganda

Alakok: propaganda, propagandafilm, propagandagépezet, propagandalapot, propagandistái, propagandisták, propagandisztikus, propagandák, propagandának, propagandától, propagandával

ELOSZLÁS A 16 ESSZÉN

ELŐFORDULÁSOK 41

…ndszer „véleményvezérei", politikai influenszerei, fizetett	**propagandistái**	, kommentátorai, és az általuk bátorított magánszemélyek) az…	H1 10
… diskurzus, az új arrobori. Az arrobori-jelenséggel mint a	**propagandisztikus**	hatalmi nyelvezettel szembeni kritika nem a „tiszta" beszéd…	H1 10
…ban kisajátításra is került. Mindenekelőtt a hatalom által (	**propaganda**	), de az sem kevésbé káros az autonómia megtapasztalhatóságá…	E2 §8 19
Minden egyéb hatalmi érdeket szolgáló,	**propagandisztikus**	megnyilatkozásnak, ideológia vezérelte értelmezésnek, egyén…	E2 §17 22
…ot. Nem érdemes abban reménykednünk, hogy az új „világrend"	**propagandistái**	valamennyire is elfogadható választ adnak a kérdésre, hisze…	H15 71
…t' kritikusokat, lapokat és műsorokat, végül pedig – hogy a	**propagandagépezet**	teljes legyen – a 'ti' rádiótok és televíziótok ellen 'sajá…	E5 §49 66
…yarmatosító beállítottsággal manapság, amikor a kormányzati	**propaganda**	monomániásan ismételgetett lózungja a szuverenitás? A komik…	E6 §17 82
…agyüzemi módon, a legújabb technológiák bevonásával, óriási	**propagandagépezet**	felügyelete és irányítása alatt történik.	E8 §25 126
…ét különböző térben történt: a professzionálisan megcsinált	**propagandafilm**	a valóságos térben – amelynek az előképe a 2002 választások…	H27 133
…, még a határon túlra is eljutott. Nagyon lényeges, hogy a '	**propaganda**	' jelzőt itt a legkevésbé sem pejoratív módon használom: err…	H27 133
…ó éveit jellemezte. És hát alapvető különbség, hogy ennek a	**propagandának**	a középpontjában nem a valamitől való félelem és valaminek …	H27 133
…ldatár birtokában – kijózanító tárgyilagossággal írták le a	**propaganda**	szociológiai jelenségét és szerepét a technikai civilizáció…	E10 §8 155
…lapművének szerzője, Jacques Ellul állásfoglalása szerint a	**propaganda**	, bár a tömegtársadalom kialakulása óta mint szociológiailag…	E10 §8 155
Jacques Ellul:	**Propaganda**		E10 §8 lj. 272
A	**propaganda**	igazi terepe, mutatja ki Ellul, nem a hazugság, hanem a fél…	E10 §9 155
…sztalataink világán túl terül el, arról általában különféle	**propagandától**	átitatott forrásokból értesülünk. Innen érthető Ellul megle…	E10 §11 155
…kból értesülünk. Innen érthető Ellul meglepő kijelentése: a	**propaganda**	ártalmas hatásainak leginkább kitett csoport az, amelyik a …	E10 §11 155
…r az is ünnepelni való véleményszabadság, ha több különböző	**propaganda**	vesz körbe minket, amelyek közül – úgymond – választhatunk….	E10 §13 155

…sem látja ilyen rózsásan a helyzetet. Az egymást keresztező	**propagandák**	világa egyfajta háborús közeget teremt. Igazolódik a régi k…	E10 §13 155
Felülni a	**propagandának**	: egyfajta kompenzáció. Elveszettségünk ellensúlyozása magun…	E10 §14 156
A másik probléma: könnyű azt mondani, hogy ne üljünk fel a	**propagandának**	, de a közvetlen tapasztalati világunkon túli történéseket –…	E10 §15 156
…ként tájékozódunk, ha tudatában vagyunk a ténynek: többféle	**propagandától**	sűrűn átszőtt térben mozgunk. Egyrészt állandó forráskritik…	E10 §16 156
…nk, másrészt önismeretre van szükségünk, hogy azonosítsuk a	**propaganda**	célkeresztjébe állított félelmeinket, reményeinket, és tuda…	E10 §16 156
…en. Kilóg a lóláb. Sokkal nehezebb tetten érni a kifinomult	**propaganda**	súgógépét. Főleg, ha nem a fülünkbe beszél, hanem belülről …	E10 §17 156
Ellul másik figyelmeztetése: a	**propaganda**	célja a közhiedelemmel ellentétben nem az, hogy valamilyen …	E10 §18 156
Ha a gondolati tartalom a	**propagandának**	nem lényege, csupán eszköze, akkor, ha lejárt a szavatosság…	E10 §19 157
…yengeséget. Ács József idézi Jacques Ellult, aki szerint „a	**propaganda**	az ember szabadsága, az ember integritása ellen intézett tá…	H36 186
…szabadsága, az ember integritása ellen intézett támadás.” A	**propagandisták**	, az influenszerek, a véleményvezérek és a megmondóemberek s…	H36 186
…z elérni kívánt cél érdekében. Azaz a gondolat eldobható. A	**propaganda**	legmeggyőzőbb formája a féligazság – mondja Ellul, és valób…	H36 186
…technikai kérdés” – írtam 2022. április 20-án a Ligetben. A	**propaganda**	tehát az emberi jogok és lehetőségek gyakorlását gátolja és…	H36 186
https://ligetmuhely.com/klima-ketely-	**propaganda**		E10 §31 lj. 272
A kérdés kivezet a politika és a	**propaganda**	világából.	E10 §127 177
…cióképtelen emberek beszűkülését – amely az egymásra tüzelő	**propagandák**	lövészárok-háborújában, az egyént nyomás alá helyező, s így…	E10 §128 177
…odott. Korábbi fejleményekben is csak részben megemésztett,	**propagandának**	kiszolgáltatott, mitikus képekbe kapaszkodó, anakronisztiku…	E10 §150 182
… mint a kötet mottójából kiderül, a politikai ideológiák és	**propagandák**	metaforikus gyűjtőszava, amivel Hamvas Béla gúnyolódott a 2…	E12 §2 201
…ára mutat, hiszen a jónép rövidlátó maximáiban FAM tömegnyi	**propaganda**	-közhelyet mutat ki, amiket ugyanúgy ültettek el korábbi rez…	E14 §4 222
…omlatlanabb formában azt is, magára hagyva, vagy csak kevés	**propagandától**	érintve, hogyan értékelné a történelmet és a közéletet a tá…	E14 §6 223
…rossz oktatási rendszerben nevelkedve, félinformációkból és	**propaganda**	-hazugságokból kénytelenek összerakni, mi is történt velük. …	E14 §8 225
Nem várt helyen, a kiforgatott és	**propagandával**	átitatott historikus halandzsában találhatóak a társadalmi …	E14 §16 229
…fordult a felsőpolc hatalomgyárosai ellen, nem segített sem	**propaganda**	, sem a nemzeti motívumokat kiforgató nacionalista manipulác…	E14 §21 230
…s sportértéke a reklámokkal teletömött, ócskán szerkesztett	**propagandalapot**	idézni, de a „Nyugat” címszóhoz kötődő cikkek irányítatlan …	H60 262

Együtt előforduló fogalmak (ugyanabban a bekezdésben): arrobori 8, közbeszéd 7, technokrácia 3, demokrácia 3, NER 2, nacionalizmus 2, konformizmus 2, szittya nacionalizmus 1, rendszerváltás 1, paota 1, öngyarmatosítás 1, menedzserkapitalizmus 1

konformizmus

Alakok: konformista, konformitássá, konformitást, konformitásuk, konformizmus, konformizmusa, konformizmusra, konformizmust

ELOSZLÁS A 16 ESSZÉN

ELŐFORDULÁSOK 25

...mra, minthogy halálra idegesített, hogy ugyanazt a dögletes	**konformizmust**	, ugyanazt a típust, ugyanazt a tömegembert, ugyanazt a prib...	E1 §2 6
...thúzásra, a gyűlölködésre, a halogató, haszonleső, behódoló	**konformizmusra**	, de egyenesen a közösségszervezés hivatalos, legalábbis min...	H1 10
Fontos szempontnak tartottam akkor és most is, hogy a	**konformista**	sajátos időtlenséggel él, ez nem csupán típusának rendszere...	E1 §4 7
...tálok, megvetek és kártékonynak tartok. És ahogyan a kádári	**konformizmus**	és cinizmus alapozott meg az újkapitalizmusnak, s vele a ma...	E1 §12 10
... elsősorban nem a vadkapitalizmus irritált, inkább a kádári	**konformizmus**	töretlen folytatása, s ennek szerves részeként a kritika hi...	E2 §5 18
... változtatást célzó cselekvőképesség, fellép az apátia és a	**konformizmus**	. Az autonóm társadalmakra jellemző, hogy van egyáltalán nyi...	E2 §8 19
...rdése. A hitelességen múlik, hogy az érvényre juttatásért a	**konformizmus**	kezeskedik vagy maga a valóság a hitelesítő.	E2 §10 20
...ul a kényszerek diktálta kiszolgáltatottságba, ellenfelei a	**konformista**	vagy a korrupt bélyegét sütik homlokára, ezt elkerülendő pe...	E2 §18 22
...dalmi tudatot eredményeznek. Az uralkodó közbeszéd hatásai:	**konformizmus**	és „közéleti mentális betegség”. „Legártalmasabb tudatmódos...	E2 §22 23
...tott szükségszerű vagy kényszerű elemekkel. Ezek erősítik a	**konformizmust**	, az apátiát, az apolitikusságot, a tehetetlenséget. Az igaz...	E2 §31 26
...yesebben ugyanúgy tehetetlenségről árulkodik, az apátiát, a	**konformizmust**	és az apolitikusságot támogatja.	E2 §32 27
...sadalom a legkülönbözőbb irányokból törte át a hallgatás, a	**konformizmus**	és a tehetetlenség falát, leplezte le, nem ideologikus, elm...	E2 §35 28
... őt nem is kifejezetten a vadkapitalizmus, inkább a „kádári	**konformizmus**	töretlen folytatása, s ennek szerves részeként a kritika hi...	E5 §1 54
... Kádár-korszak technokráciájából verbuválódott hatalmi elit	**konformizmusa**	volt. Ez biztosította a hézagmentes beilleszkedést – a társ...	E6 §13 80
... Farkas Attila Márton által leírt öngyarmatosító, szolgaian	**konformista**	, posztszocialista-neoliberális – attitűd, ami aztán az elle...	E6 §13 80
...dolatmenet lezárása sem FAM könyvében: „És ahogyan a kádári	**konformizmus**	és cinizmus alapozott meg az újkapitalizmusnak, s vele a ma...	E6 §20 84
... a jelen vitát bevezető írásában állítja: „ahogyan a kádári	**konformizmus**	és cinizmus alapozott meg az újkapitalizmusnak, s vele a ma...	E8 §3 115
...gára zárul. Tagjaitól elvárja az egyoldalú vakságot, a néma	**konformitást**	, mely idővel bamba konformitássá szelídül.	E8 §5 116

… egyoldalú vakságot, a néma konformitást, mely idővel bamba	**konformitássá**	szelídül.	E8 §5 116
…ereke? Azaz – miként már idéztem FAM-ot – „ahogyan a kádári	**konformizmus**	és cinizmus alapozott meg az újkapitalizmusnak, s vele a ma…	E8 §8 118
…atott sznobizmus, amely a nyugati formák iránti kritikátlan	**konformizmust**	és annak ideológiai tagadásához vezető kisebbrendűségi érzé…	E9 §15 143
…yasztás, fogyasztás, fogyasztás. A rezsim stabilitását az ő	**konformitásuk**	garantálja. Természetesen ehhez igazodik beszédük: a szakem…	E9 §15 143
…kintélytisztelet, a meghunyászkodás, a döntésképtelenség, a	**konformizmus**	, a tehetetlenség, az önrendelkezés (igényének!) hiánya stb.…	H34 150
…hanem még alaposabb reflexióra késztet: És ahogyan a kádári	**konformizmus**	és cinizmus alapozott meg az újkapitalizmusnak, s vele a ma…	E13 §1 209
…k, majd később azt taglaltam (a magyar társadalom mélységes	**konformizmusa**	kapcsán), hogy itt elhiszik, amit a tévéhíradó állít. Vagyi…	H50 216

Együtt előforduló fogalmak (ugyanabban a bekezdésben): közbeszéd 10, NER 9, neoliberalizmus 8, arrobori 8, cinizmus 6, rendszerváltás 3, nacionalizmus 3, demokrácia 3, technokrácia 2, szittya nacionalizmus 2, propaganda 2, öngyarmatosítás 2

populizmus

Alakok: populista, populizmus, populizmusként, populizmusát

ELOSZLÁS A 16 ESSZÉN

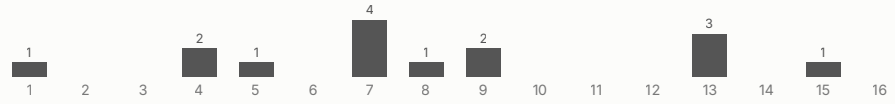

ELŐFORDULÁSOK 15

…tő és kiabáló, harsonázó és menetelő mozgalom, míg a magyar	**populista**	jobboldal éppen werbőczyánus hagyományai miatt bürokratikus…	H2 13
…mi még megmaradt belőle) ma inkább az új jobboldal „nemzeti	**populizmusát**	” érzi magához közelebb, mintsem az „osztályharcnak” végleg …	E4 §7 45
…és a kizsákmányolásuk új formáját hozta el. Ezzel szemben a	**populista**	jobboldal lényeges kérdéseket vet fel (és ad rájuk saját ro…	H12 51
…adalmi kommunikációról beszélhetünk ez esetben is –, mely a	**populista**	népvezérek és demagógok számára biztosít ugyanolyan hatalmi…	H14 69
…sadalom talajvesztett csoportjai nagyobb részt a jobboldali	**populizmus**	felé fordultak, az értelmiségi fiatalok egy része a balolda…	E7 §49 101
…rumpolitika egyetlen érdemi kihívójaként fellépő jobboldali	**populizmus**	a nemzetállam nevében fogalmazza meg közösségi hitvallását,…	E7 §64 106
…pártfogásával. Politikai filozófiai értelemben a jobboldali	**populizmus**	egyáltalán nem konzervatív, de nem is fasiszta – ahogy elle…	E7 §64 106
…ináltak. Ugyanakkor a rendszerváltás után kezdődő radikális	**populista**	válság (a rendszerváltó értelmiség idea- köztársaságát egymá…	H21 111
…, mint pl. a ’bízzuk a szakemberekre’, vagy a már említett ’	**populista**	demagógia’ kifejezés használata bárminemű rendszerkritikára…	E8 §6 117
1(A	**populista**	)Mari néni alkotmányt ír?Mégis hogyan képzeli? Jószándékra ni…	H32 148
…eoliberalizmus gyakorlata és a NER kapcsolata bensőséges, a	**populista**	autokrácia nem reakció, nemzeti védekezés, hanem ráépülés, …	E9 §10 141
… miként többek közt Ernesto Laclau meggyőzően kimutatta – a	**populizmus**	egyik alapvető történeti alakzatának tekinthető.	E13 §2 209
Vö. Ernesto Laclau: A	**populista**	ész. Ford. Csordás Gábor. Budapest, Noran – Libro, 2011.	E13 §2 lj. 274
…s szociálpszichológiai tudást igénylő összképet rajzoljak a	**populizmus**	és a cinizmus általános és aktuálpolitikai összefonódásairó…	E13 §3 210
…körülmények javítására „demagógiaként”, „üres fráziskén”, „	**populizmusként**	” kezdtek hivatkozni. Eközben az eltérő rajtvonalról indulók…	E15 §28 251

Együtt előforduló fogalmak (ugyanabban a bekezdésben): technokrácia 4, NER 4, demokrácia 4, neoliberalizmus 3, cinizmus 3, rendszerváltás 2, közbeszéd 2, illiberális demokrácia 2, arrobori 2, öngyarmatosítás 1, nacionalizmus 1, konformizmus 1

neoliberalizmus

Alakok: neoliberalizmus, neoliberalizmusban, neoliberalizmusnak, neoliberalizmust

ELOSZLÁS A 16 ESSZÉN

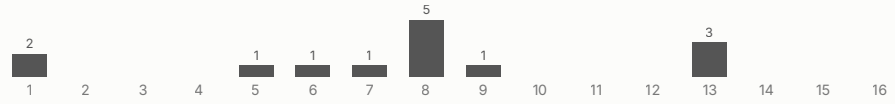

ELŐFORDULÁSOK 14

…ly az összes addigi komiszságot magába sűrítette – köztük a	**neoliberalizmus**	bizonyos elemeit. Ezt a mai arroborit altrightnak nevezik, …	E1 §4 7
…inizmus alapozott meg az újkapitalizmusnak, s vele a magyar	**neoliberalizmusnak**	, úgy lett ez utóbbi alapja a NER-nek. Egyikből következett …	E1 §12 10
…n „a honi politikai közbeszéd természetrajzát” felvázolva a	**neoliberalizmust**	ostorozza, és hangsúlyozza, hogy őt nem is kifejezetten a v…	E5 §1 54
…inizmus alapozott meg az újkapitalizmusnak, s vele a magyar	**neoliberalizmusnak**	, úgy lett ez utóbbi alapja a NER-nek. Egyikből következett …	E6 §20 84
…en uralomra jutó neokonzervatív politika (ha úgy tetszik, a	**neoliberalizmus**	jobboldali ága) a 68-as mozgalmakat és a gyámkodó jóléti ál…	E7 §50 101
…inizmus alapozott meg az újkapitalizmusnak, s vele a magyar	**neoliberalizmusnak**	, úgy lett ez utóbbi alapja a NER-nek. Egyikből következett …	E8 §3 115
…en komoly „intellektuális erőt” tudhattak a hátuk mögött. A	**neoliberalizmus**	apologétái nemcsak hazánkban, de a glóbusz minden szegletéb…	H24 130
…inizmus alapozott meg az újkapitalizmusnak, s vele a magyar	**neoliberalizmusnak**	, úgy lett ez utóbbi alapja a NER-nek. Egyikből következett …	E8 §8 118
… „civilizált világ” kebelére. Csakhogy FAM-nak igaza van: a	**neoliberalizmus**	volt az az „alap”, amin a NER felépülhetett. A neoliberaliz…	E8 §11 120
…liberalizmus volt az az „alap”, amin a NER felépülhetett. A	**neoliberalizmus**	globális áramlatával együtt úszni vagy inkább abban evickél…	E8 §11 120
A	**neoliberalizmus**	gyakorlata és a NER kapcsolata bensőséges, a populista auto…	E9 §10 141
…inizmus alapozott meg az újkapitalizmusnak, s vele a magyar	**neoliberalizmusnak**	, úgy lett ez utóbbi alapja a NER-nek. Egyikből következett …	E13 §1 209
… a baloldali elköteleződés nem képes adekvát választ adni a	**neoliberalizmus**	vadhajtásaira és gyilkos, nyelvileg is manifesztálódó gépez…	E13 §4 210
…ó, kedvező kimenetelű eszmecsere – ideája ugyanis nemcsak a	**neoliberalizmusban**	újratermelődő, sőt, fokozódó hatalmi aszimmetriákat (többek…	E13 §5 211

Együtt előforduló fogalmak (ugyanabban a bekezdésben): NER 9, konformizmus 8, cinizmus 8, arrobori 4, populizmus 3, közbeszéd 3, rendszerváltás 2, nacionalizmus 2, technokrácia 1, szittya nacionalizmus 1, öngyarmatosítás 1, illiberális demokrácia 1

öngyarmatosítás

Alakok: öngyarmatosítás, öngyarmatosítást, öngyarmatosító

ELOSZLÁS A 16 ESSZÉN

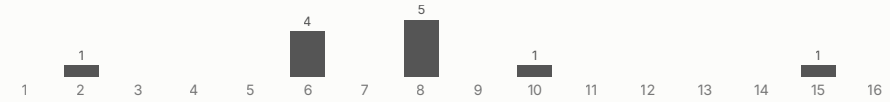

ELŐFORDULÁSOK 12

…bbélése nyugatmajmoló neoliberális köntösben, ugyanazzal az	**öngyarmatosító**	szervilizmussal, javarészt ugyanannak az elitnek a jóvolták…	E2 §26 25
…ve – a korszak neoliberális világkapitalizmusába. Mindez az	**öngyarmatosítás**	jól ismert és jellegzetes gondolkodási és nyelvi mintázatai…	E6 §13 80
…. Az egyik az önfeladó – a Farkas Attila Márton által leírt	**öngyarmatosító**	, szolgaian konformista, posztszocialista-neoliberális – att…	E6 §13 80
… politikai közbeszédben? Hogyan állunk a szervilizmussal és	**öngyarmatosító**	beállítottsággal manapság, amikor a kormányzati propaganda …	E6 §17 82
…az éppen aktuális nagyhatalom előtt szolgain meghunyászkodó	**öngyarmatosító**	beállítódás is táplálkozik. Az éppen regnáló, kirívóan pira…	E6 §17 82
…technológiája előtt, azaz komprádor hevülettel vállalják az	**öngyarmatosítás**	kockázatát: egy gazdasági, politikai és kulturális eszközök…	E8 §5 116
…ndtam máshol is, de az Arroboriban is hangsúlyozom, hogy az	**öngyarmatosítás**	e két formája egymásból táplálkozik, s egymást erősíti, miv…	H23 130
…yelmet, inkább csak mellékes megjegyzésként kezeltem, az az	**öngyarmatosítás**	saját belső önellentmondása, méghozzá mindkét esetben. A ny…	H23 130
…a, ez a félelem egyszerű képletbe fogva jól illeszkedett az	**öngyarmatosítás**	keretébe: a kapitalizmus kritikája „az Amerika-ellenességge…	E8 §6 117
…zer szállal bekötve abba a politikai erőközpontba, amely az	**öngyarmatosítást**	immár a belső erőkre bízta. A NER rendszerét vitaindító írá…	E8 §7 118
…n: Szittya nacionalizmus vs. birodalmi progresszivizmus. Az	**öngyarmatosítás**	két formája Magyarországon. Replika, 75 (2011/2. szám), 196…	E10 §142 lj. 273
…n: Szittya nacionalizmus vs. birodalmi progresszivizmus: Az	**öngyarmatosítás**	két formája Magyarországon. Replika, 2011. 75. lapszám, 169…	E15 §16 lj. 276

Együtt előforduló fogalmak (ugyanabban a bekezdésben): NER 5, nacionalizmus 4, szittya nacionalizmus 3, arrobori 3, technokrácia 2, rendszerváltás 2, közbeszéd 2, konformizmus 2, demokrácia 2, propaganda 1, populizmus 1, neoliberalizmus 1

eszmei prekaritás

Alakok: eszmei prekaritáson

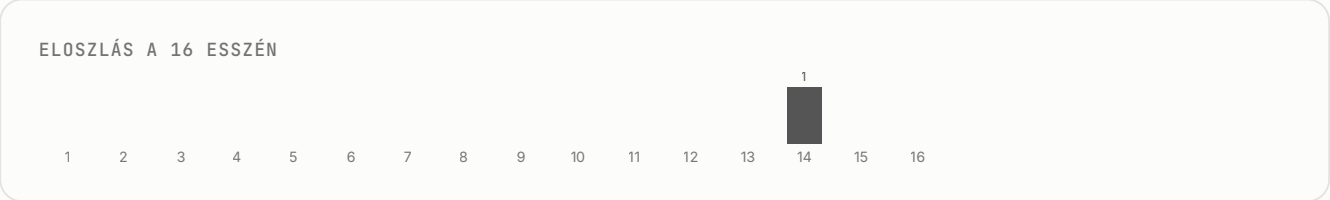

ELŐFORDULÁSOK 1

Ha	**eszmei prekaritáson**	azt érti a szerző, hogy az uralkodó (meddő) eszmeiség (hajt…	H57 238

Együtt előforduló fogalmak (ugyanabban a bekezdésben): demokrácia 1, arrobori 1

Kapcsolatok

A kötet szövegei hétféle módon kapcsolódnak egymáshoz. A gráfon a csomópontok az esszék (szögletes) és a szerzők (kör); a kapcsolat típusát a vonal stílusa jelzi, színt csak a hozzászólás-él kap. Folytonos szürke: írta · folytonos kék: hozzászól (vastagság = darabszám) · szaggatott: említ · pontozott: belső link. Kék keretű kör: hozzászóló szerző.

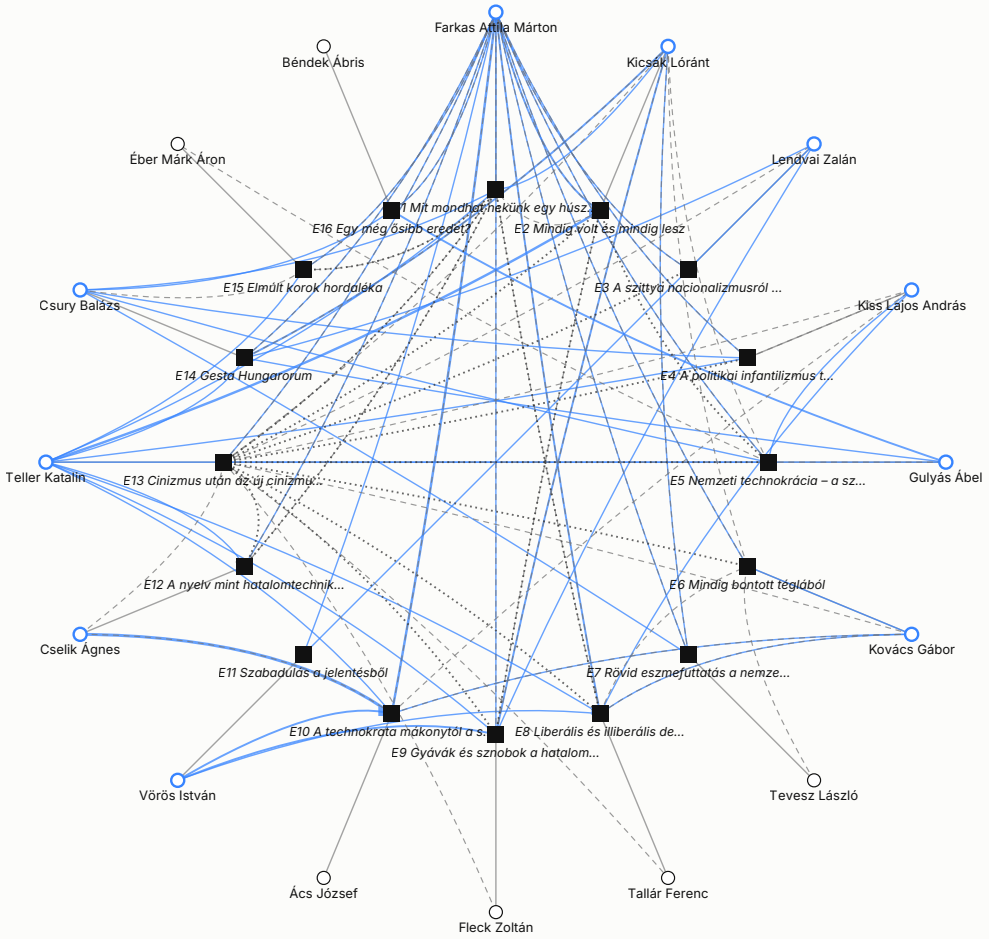

Párbeszéd-mátrix

Ki kinek szólt hozzá, és ki maradt válasz nélkül. Sorok: a 10 hozzászóló; oszlopok: a 16 esszé (E1–E16, lásd a jelmagyarázatot alább). A cellában álló szám az első ilyen hozzászólásra mutat.

	E1	E2	E3	E4	E5	E6	E7	E8	E9	E10	E11	E12	E13	E14	E15	E16	ÖSSZ.
Cselik Ágnes										4							4
Csury Balázs	1			1	1		1									1	5
Farkas Attila Márton		2	1	1	1	1	1	2	1	3	1	1	1	1	1	1	19
Gulyás Ábel													1	1		2	4
Kicsák Lóránt	1						1		2					2			6
Kiss Lajos András					1			1									2

	E1	E2	E3	E4	E5	E6	E7	E8	E9	E10	E11	E12	E13	E14	E15	E16	ÖSSZ.
Kovács Gábor						1		1		1							**3**
Lendvai Zalán									1		1			1			**3**
Teller Katalin	1	3		1	1			1	1	1		1		1	1		**12**
Vörös István								1	2	2							**5**
kapott	**3**	**5**	**1**	**3**	**4**	**2**	**3**	**6**	**7**	**11**	**2**	**2**	**2**	**6**	**2**	**4**	

Szürke cella: a hozzászóló saját esszéje. A válasz nélkül maradt esszék oszlopa üres.

E1 Farkas Attila Márton · **E2** Kicsák Lóránt · **E3** Lendvai Zalán · **E4** Kiss Lajos András · **E5** Gulyás Ábel · **E6** Kovács Gábor · **E7** Tevesz László · **E8** Tallár Ferenc · **E9** Fleck Zoltán · **E10** Ács József · **E11** Vörös István · **E12** Cselik Ágnes · **E13** Teller Katalin · **E14** Csury Balázs · **E15** Éber Márk Áron · **E16** Béndek Ábris

Útkereső

A legrövidebb kapcsolati lánc hossza két esszé között (írta, hozzászól, említ, belső link): hány lépésben jut el egyik esszé a másikig a gráfon. A webhelyen a lánc lépései is megjeleníthetők.

	E1	E2	E3	E4	E5	E6	E7	E8	E9	E10	E11	E12	E13	E14	E15	E16
E1 Farkas Attila Márton		1	2	2	2	2	2	1	2	2	2	1	1	2	1	2
E2 Kicsák Lóránt	1		2	2	1	2	2	2	1	2	2	2	1	2	2	2
E3 Lendvai Zalán	2	2		2	2	2	2	2	2	2	2	2	1	2	2	2
E4 Kiss Lajos András	2	2	2		2	2	2	2	2	2	2	2	1	2	2	2
E5 Gulyás Ábel	2	1	2	2		2	2	2	2	2	2	2	1	2	2	2
E6 Kovács Gábor	2	2	2	2	2		2	1	2	2	2	2	1	2	2	2
E7 Tevesz László	2	2	2	2	2	2		2	2	2	2	2	2	2	2	2
E8 Tallár Ferenc	1	2	2	2	2	1	2		2	2	2	2	1	2	2	2
E9 Fleck Zoltán	2	1	2	2	2	2	2	2		2	2	2	1	2	2	2
E10 Ács József	2	2	2	2	2	2	2	2	2		2	2	2	2	2	2
E11 Vörös István	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2		2	2	2	2	2
E12 Cselik Ágnes	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2		1	2	2	2
E13 Teller Katalin	1	1	1	1	1	1	2	1	1	2	2	1		2	2	2
E14 Csury Balázs	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2		2	2
E15 Éber Márk Áron	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2		2
E16 Béndek Ábris	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	

Adatlabor

a hipertext láthatatlan rétegei

Minden szám ugyanabból az adatbázisból származik, amelyből a webhely és ez a kiadás épül. A nyers adatok a webhely SQL-konzoljában kérdezhetők le, és a Letöltések oldalon SQLite-, CSV- és JSON-formában tölthetők le.

A kötet számokban

Mekkora és milyen sűrű a kötet? Esszénként egy sor, kis többszörösökkel.

ESSZÉ	SZÓSZÁM	HOZZÁSZÓLÁS	LÁBJEGYZET	HIVATKOZÁS
E1 Farkas Attila Márton	1 390	3	0	3
E2 Kicsák Lóránt	3 187	5	11	28
E3 Lendvai Zalán	1 021	1	5	11
E4 Kiss Lajos András	3 243	3	26	41
E5 Gulyás Ábel	4 334	4	40	53
E6 Kovács Gábor	2 450	2	2	27
E7 Tevesz László	5 876	3	0	5
E8 Tallár Ferenc	4 750	6	13	49
E9 Fleck Zoltán	2 409	7	7	12
E10 Ács József	9 239	11	42	94
E11 Vörös István	338	2	0	1
E12 Cselik Ágnes	1 282	2	7	9
E13 Teller Katalin	2 093	2	23	55
E14 Csury Balázs	3 731	6	14	26
E15 Éber Márk Áron	3 227	2	27	82
E16 Béndek Ábris	2 090	4	12	25

A párbeszéd-mátrix a Kapcsolatok fejezetben áll.

A vita íve

Hol sűrűsödnek a hozzászólások a kötet sorrendjében? Pontsor az 1–63 sorszámon, a pont mérete a hossz; a függőleges tengely a gazdaesszé.

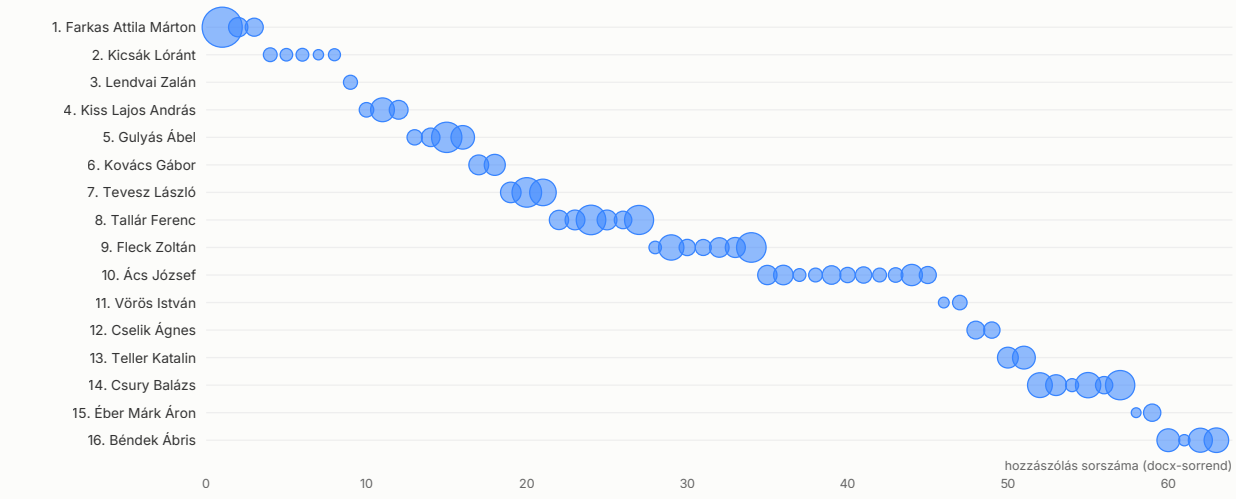

→

Hozzászólások hossza

Rövid megjegyzés vagy önálló esszé? 168–8 904 karakter, hozzászólónként; a fekete vonás a medián.

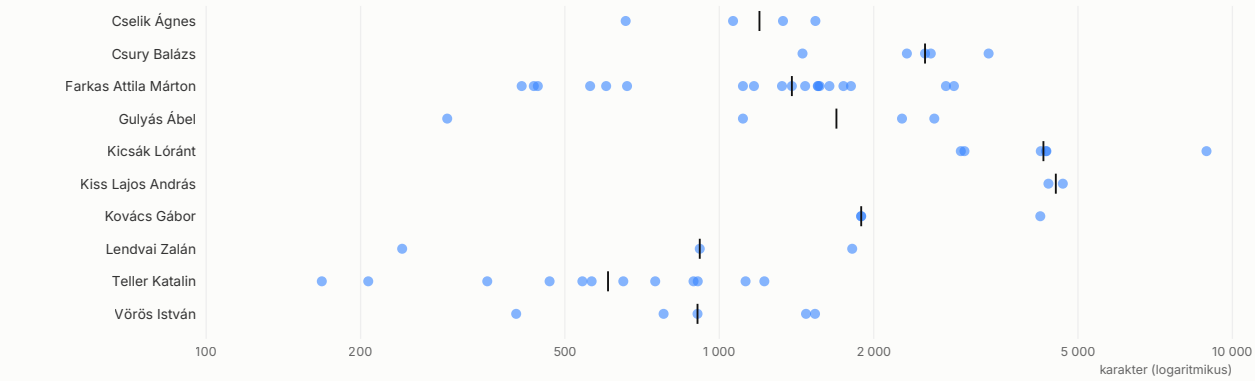

→

Vitaszálak

Mely bekezdések köré gyűlt több hozzászólás?

- E9 §5 139 3 hozzászólás: 30. Lendvai Zalán, 31. Teller Katalin, 32. Vörös István
  „Kezdjük messzebbről! A nyilvánosság csonkasága nem a médiapluralizmus felszámolásának következménye, hanem a társadalmi integráció, az érint…”
- E10 §159 185 2 hozzászólás: 44. Kovács Gábor, 45. Cselik Ágnes
  „Karl Kraus írásával kezdtem, az ő – kissé átalakított – mondását idézem befejezésül: „Ismertem én a nagy időket, amikor még ilyen kicsik vol…”
- E16 §15 260 2 hozzászólás: 61. Gulyás Ábel, 62. Gulyás Ábel
  „Állításom, hogy 2024-től a magyar politika kilépett a mítoszok és a paranacionalizmus vérgőzős profaneitásának világából és belépett az újko…”

- E12 §21 205 2 hozzászólás: 48. Farkas Attila Márton, 49. Teller Katalin
  „Az arrobori ellen a megfelelő védekezés maga az arrobori. Az a nyelvi gesztus, ami néven nevezi a jelenséget, megragadja a lényegét, és egy …”
- E15 §27 251 2 hozzászólás: 58. Teller Katalin, 59. Farkas Attila Márton
  „Ha már nincsenek osztályok, tőkések és munkások, sőt, általában sincsen tőke–munka-ellentét, akkor a munkáltatót is át lehet keresztelni „mu…”
- E4 §6 43 2 hozzászólás: 10. Teller Katalin, 11. Csury Balázs
  „Az Arrobori megjelenése után néhány évvel Farkas Attila Márton A baloldaliság útvesztői és zsákutcái címmel hosszú tanulmányt publikált a Re…”

Arrobori-oldaltérkép

A 2021-es könyv mely oldalait idézik, és kik? 47 oldalszámos hivatkozás.

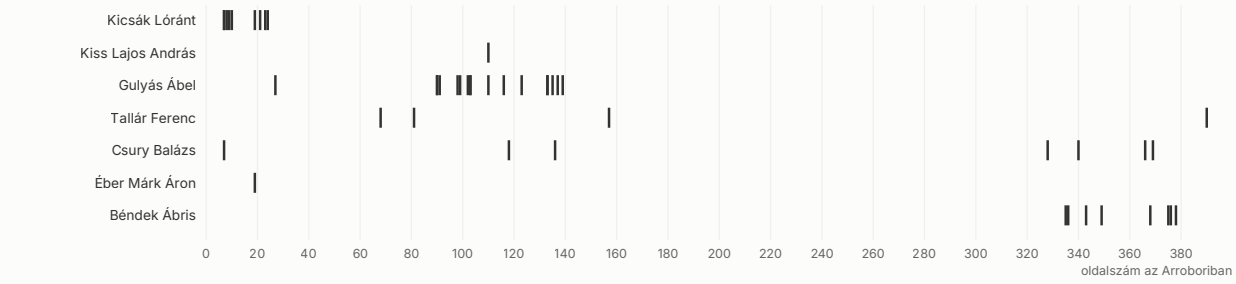

→

Az Arrobori forrásadatlapja minden hivatkozással → (335. o.)

Forrásháló

Melyik műre hivatkoznak a legtöbben, és mely esszék osztoznak forráson?

1. Farkas Attila Márton: Arrobori. A honi politikai közbeszéd természetrajza (2021) 335 9 esszé, 54 hivatkozás
2. Farkas Attila Márton: Mit mondhat nekünk egy húsz évvel ezelőtti kritika? (2026) 340 5 esszé, 5 hivatkozás
3. Farkas Attila Márton: A baloldaliság útvesztői és zsákutcái (2013) 339 2 esszé, 8 hivatkozás
4. Max Weber: Gazdaság és társadalom (1987) 342 2 esszé, 3 hivatkozás
5. Almási Miklós: A cinizmus, egy magatartás vitája önmagával (1966) 340 1 esszé, 8 hivatkozás
6. Dobos Ilona: Paraszti szájhagyomány, városi szóbeliség (1986) 341 1 esszé, 5 hivatkozás
7. Hannah Arendt: Igazság és politika (1995) 343 1 esszé, 3 hivatkozás
8. Orwell, George: Charles Dickens (2000) 342 1 esszé, 3 hivatkozás
9. Thomas Zinsmaier: Zynismus, Kynismus (1595) 343 1 esszé, 3 hivatkozás
10. A józan politikai beszéd lényege; Arrobori tizenöt év után 341 1 esszé, 3 hivatkozás

KÖZÖS FORRÁSON OSZTOZÓ ESSZÉK

- 2. Kicsák Lóránt ↔ 8. Tallár Ferenc 2
- 2. Kicsák Lóránt ↔ 13. Teller Katalin 2

- 2. Kicsák Lóránt ↔ 15. Éber Márk Áron 2
- 3. Lendvai Zalán ↔ 8. Tallár Ferenc 2
- 4. Kiss Lajos András ↔ 15. Éber Márk Áron 2
- 8. Tallár Ferenc ↔ 13. Teller Katalin 2
- 8. Tallár Ferenc ↔ 15. Éber Márk Áron 2
- 13. Teller Katalin ↔ 15. Éber Márk Áron 2
- 2. Kicsák Lóránt ↔ 3. Lendvai Zalán 1
- 2. Kicsák Lóránt ↔ 4. Kiss Lajos András 1
- 2. Kicsák Lóránt ↔ 5. Gulyás Ábel 1
- 2. Kicsák Lóránt ↔ 12. Cselik Ágnes 1

Említési háló

Ki kit említ névvel? Sor: az említő esszé szerzője; oszlop: az említett; a cellában az említések száma (az esszé szövege és lábjegyzetei); az oszlopfejben az említett szerző esszéjének jele.

EMLÍTŐ ↓ · EMLÍTETT →	E1	E2	E3	E4	E5	E6	E7	E8	E9	E12	E14	E15
Kicsák Lóránt	11											
Lendvai Zalán	3											
Kiss Lajos András	11											
Gulyás Ábel	18	1										1
Kovács Gábor	11	1					1					
Tevesz László	4	1										
Tallár Ferenc	20					3						
Fleck Zoltán	1	2										
Ács József	9			3		1				1		
Cselik Ágnes	2											
Teller Katalin	5	1	1	1	1	1		1	1	1		
Csury Balázs	5	2										
Éber Márk Áron	54										1	
Béndek Ábris	13											

E1 Farkas Attila Márton · **E2** Kicsák Lóránt · **E3** Lendvai Zalán · **E4** Kiss Lajos András · **E5** Gulyás Ábel · **E6** Kovács Gábor · **E7** Tevesz László · **E8** Tallár Ferenc · **E9** Fleck Zoltán · **E10** Ács József · **E11** Vörös István · **E12** Cselik Ágnes · **E13** Teller Katalin · **E14** Csury Balázs · **E15** Éber Márk Áron · **E16** Béndek Ábris

Fogalom × esszé

Mely fogalmak hol és együtt fordulnak elő? A cellában az előfordulások száma (esszé és lábjegyzetei).

	E1	E2	E3	E4	E5	E6	E7	E8	E9	E10	E11	E12	E13	E14	E15	E16
közbeszéd	1	39		2	8	9			3	2		5	1	3	5	1
rendszerváltás	4	1	1		8	3		8	6	2		1		6	4	3
nacionalizmus	3	1	8	4	4		20	5		1				3	2	5
demokrácia			3	2	7	2	14	23	17	11				4	2	

	E1	E2	E3	E4	E5	E6	E7	E8	E9	E10	E11	E12	E13	E14	E15	E16
arrobori	10	15				9		5	1	3	2	11		37	1	
technokrácia	1			5	26	1	1	1		17				1	13	
NER	6				2	4		17	3			2	1		9	
cinizmus	1		1		1	1		2	2				56	1		
propaganda		2			1	1		1		19		1		5		
neoliberalizmus	2				1	1	1	4	1				3			
konformizmus	3	8			1	3		4	2				1			
szittya nacionalizmus			4				1	3		1					1	13
populizmus				1			3	1	1				3		1	
illiberális demokrácia				1			1	4	2					2		
öngyarmatosítás		1				4		3		1					1	
szómágia												1				
paota										2						
menedzserkapitalizmus				2												
sötét felvilágosodás										3						
akceleracionizmus										7						

E1 Farkas Attila Márton · **E2** Kicsák Lóránt · **E3** Lendvai Zalán · **E4** Kiss Lajos András · **E5** Gulyás Ábel · **E6** Kovács Gábor · **E7** Tevesz László · **E8** Tallár Ferenc · **E9** Fleck Zoltán · **E10** Ács József · **E11** Vörös István · **E12** Cselik Ágnes · **E13** Teller Katalin · **E14** Csury Balázs · **E15** Éber Márk Áron · **E16** Béndek Ábris

Leggyakrabban egy bekezdésben: arrobori + közbeszéd 15 · arrobori + rendszerváltás 14 · nacionalizmus + szittya nacionalizmus 12 · arrobori + demokrácia 10 · demokrácia + rendszerváltás 10 · konformizmus + közbeszéd 10 · rendszerváltás + technokrácia 10 · arrobori + NER 9 · konformizmus + NER 9 · közbeszéd + NER 9 · közbeszéd + rendszerváltás 9 · neoliberalizmus + NER 9

Külső világ

Hová mutatnak a linkek? 94 link: 58 külső, 20 a Liget más írásaira, 16 a kötet esszéire (belső link).

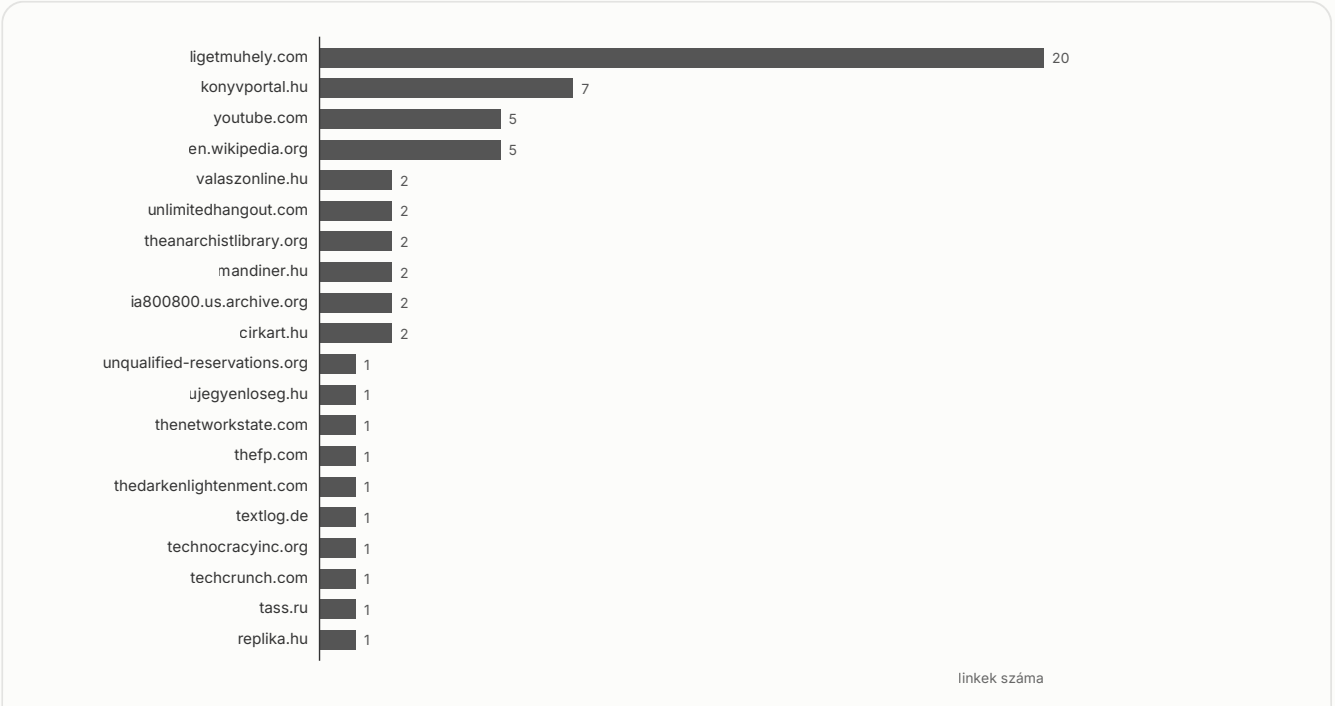

→

Bekezdés-sűrűség

Az esszén belül hol vannak jegyzetek, idézetek, említések? Szódiagram esszénként, a szöveg hosszában.

ESSZÉ	HOZZÁSZÓLÁS	LÁBJEGYZET	IDÉZET	EMLÍTÉS
E1 Farkas Attila Márton				
E2 Kicsák Lóránt				
E3 Lendvai Zalán				
E4 Kiss Lajos András				
E5 Gulyás Ábel				
E6 Kovács Gábor				
E7 Tevesz László				
E8 Tallár Ferenc				
E9 Fleck Zoltán				
E10 Ács József				
E11 Vörös István				
E12 Cselik Ágnes				
E13 Teller Katalin				
E14 Csury Balázs				
E15 Éber Márk Áron				
E16 Béndek Ábris				

Az adatokról

Ez a kiadás az arrobori.hu hipertext-kiadás A4-es formátumú, olvasásra szánt pdf változata. A webhely minden oldala és adata egyetlen SQLite-adatbázisból készül (import: 2026-11-19, 1.5.0. változat, forrás: arrobori.docx); ez a PDF ugyanabból az adatbázisból épült, a webhely szerkezetét és számításait követve.

A webhely interaktív részei közül a keresés, az SQL-konzol, a letöltések és az Arrobori (2021) lapozható kötete csak online érhető el; a kapcsolati gráf, a diagramok és az útkereső itt állóképként, illetve táblázatként szerepel.

A kötet 16 esszét, 63 szerzői hozzászólást, 11 második körös választ, 229 lábjegyzetet, 96 forrást, 22 kulcsszót és 611 hivatkozást tartalmaz.

Betűtípus: Inter és JetBrains Mono (SIL Open Font License). Színek és tipográfia: a webhely stíluslapja szerint.

↑ Tartalom